

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LENIN

OPERE
COMPLETE

17

TRADUCEREA ÎN LIMBA ROMÂNĂ
APARE ÎN URMA HOTĂRIRII C.C.
AL P.M.R. EA A FOST ÎNTOCMITĂ
DUPĂ ORIGINALUL ÎN LIMBA RUSĂ.
ED. A V-A

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. U. S.

V. I. LENIN

OPERE
COMPLETE

EDIȚIA A DOUA

EDITURA POLITICĂ
BUCUREȘTI — 1963

INSTITUTUL DE MARXISM-LENINISM
DE PE LÎNGĂ C. C. AL P. C. U. S.

V. I. LENIN

VOL.

17

Martie 1908 — iunie 1909

EDITURA POLITICĂ
BUCUREȘTI — 1963

P R E F A Ț Ă

Volumul al șaptesprezecelea al Operelor complete ale lui V. I. Lenin cuprinde lucrările scrise în perioada martie 1908—iunie 1909, perioada dezmățului reacțiunii sutelor negre din Rusia. Prin caracterul problemelor pe care le tratează, lucrările din volumul de față sînt direct legate de lucrările din volumul anterior, al șaisprezecelea.

În această perioadă, Lenin duce o luptă susținută pentru menținerea și întărirea partidului, continuă să generalizeze învățămintele primei revoluții ruse, analizează raportul de forțe dintre clase, elaborează problema agrară, definește sarcinile și politica partidului în noile condiții. În lucrările din volumul de față se reflectă lupta dusă de Lenin împotriva oportunismului și revizionismului în cadrul partidului și pe arena internațională, este fundamentată poziția bolșevicilor în problemele mișcărilor de eliberare națională din țările coloniale și dependente, ale luptei împotriva militarismului și pericolului unui război imperialist.

Lenin pornea de la faptul că sarcinile obiective ale revoluției burgheze din Rusia rămăseseră nerezolvate și că, de aceea, era inevitabilă o nouă criză revoluționară. Planul strategic al bolșevicilor înfăptuit de ei în perioada revoluției din 1905—1907 își păstra în întregime valabilitatea. În articolele „Despre «natura» revoluției ruse”, „Cu privire la aprecierea revoluției ruse”, „«Radicalizarea» burgheziei și sarcinile proletariatului”, Lenin, dezvăluind inconsistența aprecierii menșevice a caracterului și forțelor motrice ale revoluției ruse, subliniază necesitatea și posibilitatea hege-

moniei proletariatului în noua revoluție burghezo-democratică care avea să vină. „Prima campanie a revoluției noastre burgheze (1905—1907) — scria el — a dovedit fără putință de tăgadă totala lipsă de statornicie și contrarevoluționarismul burgheziei noastre, a dovedit că proletariatul nostru este capabil să fie *conducătorul* unei revoluții victorioase, că masele democratice ale țărănimii sînt capabile să ajute proletariatul să obțină victoria în această revoluție” (pag. 423).

Lenin critică cu asprime tactica oportunistă a menșevicilor, care căutau să limiteze revoluția la cadrul îngust burghez, să lase conducerea revoluției în mâinile burgheziei. Desfășurarea revoluției ruse, arată el, a confirmat teza marxistă că pentru a asigura și consolida definitiv victoria revoluției burgheze, această revoluție trebuie să depășească cu mult scopurile ei burgheze, imediate. Lenin subliniază încă o dată că, întrucît burghezia rusă are un caracter contrarevoluționar, victoria revoluției burghezo-democratice în Rusia nu este posibilă ca victorie a burgheziei. Numai instaurarea dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și țărănimii va duce la îndeplinirea sarcinilor burghezo-democratice și va deschide posibilitatea transformării ei în revoluție socialistă. Clasa muncitoare trebuie să ducă o politică independentă de avangardă, de conducător al revoluției, să-i izoleze pe liberali și să asigure o alianță trainică cu țărănimea, scoțînd-o de sub influența burgheziei.

În această perioadă, Lenin acordă o mare atenție elaborării în continuare și fundamentării programului agrar al partidului. În volumul de față figurează lucrările „Problema agrară în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea”, „Programul agrar al social-democrației în revoluția rusă”, referat întocmit de autor, articolele „P. Maslov e într-o criză de isterie”, „Cum apără Pléhanov & Co. revizionismul”, „Dezbateri în jurul problemei agrare în Duma a III-a”, în care Lenin apără și dezvoltă în continuare teoria marxistă în problema agrară.

În lucrările sale, Lenin a scos la iveală caracterul burghezo-moșieresc al reformei agrare stolîpiniste, îndreptată

spre desființarea obștii țărănești și crearea la sate a unei pături numeroase de chiaburi, ca sprijin de nădejde al țarismului în lupta împotriva mișcării revoluționare. Lenin caracterizează această politică ca o cotitură a absolutismului țarist în direcția unui bonapartism agrar, ca o cochetare cu chiaburimea. Bazându-se pe tezele lui Marx, Lenin dă o definiție clasică a bonapartismului. Esența lui, scrie Lenin, constă în politica de manevrare a monarhiei, care și-a pierdut vechiul său sprijin patriarhal și care în prezent este nevoită „să facă echilibristică pentru a nu cădea, să cocheteze ca să guverneze, să corupă ca să placă, să fraternizeze cu drojdia societății, cu hoți și escroci notorii, ca să nu se mențină numai cu ajutorul baionetei“ (pag. 281).

Pe baza unui vast material statistic, care caracterizează relațiile social-economice existente la sate, Lenin arată în mod concret că rămășițele iobăgiei, sub forma latifundiilor moșierești, a proprietății lotuale medievale a țăranului și sub forma sistemului de muncă în dijmă, constituie principala frână a dezvoltării forțelor de producție ale țării. Relevând scăderea rolului pământului lotual în gospodăria țărănească, Lenin subliniază că desființarea vechii proprietăți funciare, atât a celei moșierești cât și a celei țărănești, a devenit o necesitate economică indiscutabilă. În aceste condiții, lupta dintre diferitele clase și partide se dă în jurul problemei : ce forme va îmbrăca această desființare și prin ce metode va fi realizată ? Va fi ea oare realizată în chip stolîpinist, adică menținându-se proprietatea funciară moșierească și jefuirea obștii țărănești de către chiaburi, sau va fi realizată pe cale revoluționară, adică desființându-se în întregime proprietatea funciară moșierească și înlăturându-se toate barierele medievale.

Lenin fundamentează sub toate aspectele programul bolșevic de naționalizare a pământului, scoțind la iveală însemnătatea naționalizării din punct de vedere economic și politic. Extrem de importantă este teza leninistă după care lupta pentru naționalizarea pământului este o condiție indispensabilă a victoriei depline a revoluției burghezodemocratice în Rusia și a transformării ei în revoluție socialistă.

Lenin analizează programele agrare ale cadeților, socialiștilor-revoluționari și menșevicilor din punctul de vedere al luptei dintre cele două căi de dezvoltare a relațiilor agrare în Rusia. El subliniază că, în fond, cadeții sînt de acord cu politica lui Stolîpin. Lenin se ridică cu hotărîre împotriva concepțiilor oportuniste ale menșevicilor (Maslov și alții) în problema agrară. Într-o serie de lucrări, Lenin a arătat concret că Maslov și partizanii săi se situează pe poziții revizioniste, respingînd teoria rentei absolute a lui Marx și apărînd falsa idee burgheză a așa-zisei „fertilități descrescînde a solului“. El l-a criticat cu asprime pe Plehanov, care a apărut declarațiile revizioniste ale lui Maslov. Lenin a dezvăluit inconsistența programului menșevic de municipalizare a pămîntului, arătînd că, în cadrul revoluției burgheze, ea este o măsură reacționară, deoarece împiedică procesul necesar și inevitabil din punct de vedere economic al desființării proprietății funciare medievale și duce la federalism și la fărîmițarea regiunilor.

Abaterile menșevicilor de la marxism în problema programului și a tacticii partidului i-au dus inevitabil la oportunism și în problema organizatorică, în problema formelor de organizare și de activitate ale partidului în anii reacțiunii. Menșevicii și-au continuat tactica odioasă de sprijinire a burgheziei liberale încheind blocuri cu cadeții. Dezicîndu-se în mod rușinos de programul revoluționar și de lozincile revoluționare ale partidului, ei urmăreau încetarea muncii revoluționare ilegale, tinzînd, de fapt, la lichidarea partidului revoluționar al clasei muncitoare. Cu prețul renunțării la tradițiile revoluționare, menșevicii au încercat să obțină din partea guvernului țarist dreptul la existență a unui partid muncitoresc legal reformist.

Lenin a dus, pe plan ideologic și organizatoric, o luptă intransigentă împotriva acestui curent oportunist din rîndurile P.M.S.D.R. În anii 1908—1909, aflîndu-se în emigrație, la început la Geneva, apoi la Paris, Lenin a păstrat o foarte strînsă legătură cu organizațiile de partid din Rusia. Biruind greutăți nemaipomenite, el a condus din străinătate activitatea partidului bolșevic. În ziarul ilegal „Proletarii“, redactat de el, care era de fapt organul central

al bolșevicilor, erau tratate în amănunțime problemele luptei din cadrul partidului. În articolele publicate în „Proletarii“, Lenin a demascat esența antipartinică, oportunistă a lichidatorismului, condamnând-i cu asprime pe menșevici pentru faptul că se rostogoleau spre „cel mai josnic cretinism parlamentar“, pentru acțiunile lor de renegați îndreptate împotriva organizației de partid ilegale.

Conferința a cincea (generală) a P.M.S.D.R., care s-a ținut la Paris la sfârșitul lunii decembrie 1908, a avut o mare însemnătate în lupta împotriva lichidatorilor. În centrul lucrărilor conferinței s-a aflat raportul lui Lenin „Cu privire la momentul actual și la sarcinile partidului“. În această problemă, conferința a adoptat, cu mici modificări, rezoluția propusă de Lenin (vezi volumul de față, pag. 335—338). În hotărârea conferinței se arăta că una dintre principalele sarcini ale partidului este lupta împotriva abaterilor de la marxismul revoluționar și de la lozincile revoluționare ale partidului, împotriva încercărilor de a lichida organizația ilegală a P.M.S.D.R., încercări pe care le făcuseră „unele elemente din partid care s-au lăsat influențate de starea de destrămare“.

Concomitent cu lupta împotriva menșevicilor lichidatori, Lenin a luptat și împotriva oportunismului de „stînga“ din partid, împotriva așa-zisului otzovism. Făcînd paradă de fraze revoluționare și declarînd că în condițiile reacțiunii partidul trebuie să se limiteze numai la munca ilegală, otzoviștii îndemneau partidul să renunțe la folosirea formelor legale de muncă și să recheme fracțiunea social-democrată din Duma a III-a de stat.

La propunerea lui Lenin, în coloanele ziarului „Proletarii“ a început în iunie 1908 o discuție cu otzoviștii în problema atitudinii față de Dumă și față de fracțiunea social-democrată din Dumă. În ziar au fost publicate articole ale otzoviștilor ca articole de discuție. Concomitent au fost publicate articole ale lui Lenin în care era dezvăluit caracterul greșit și dăunător al poziției otzoviștilor. Astfel, în ziarul „Proletarii“ au fost publicate articolele lui V. I. Lenin : „Pe marginea a două scrisori“, „Pe marginea articolului «Cu privire la problemele curente»“ și

„O caricatură de bolșevism“. În această din urmă lucrare este supusă unei critici ample platforma cu care s-au prezentat otzoviștii din Petersburg în cadrul alegerilor de delegați la Conferința a cincea (generală) a P.M.S.D.R. În acest articol, Lenin a arătat că lozincile otzoviștilor „Jos cu organizațiile legale“, „Jos cu fracțiunea legală din Dumă“ sînt avantajoase numai lichidatorilor, care ar fi fost foarte bucuroși să scape de controlul partidului. În realitate, așa-numitul „revoluționarism“ și „stîngism“ al otzoviștilor nu era altceva decît o expresie a dezorientării și neputinței lor în fața muncii anevoioase, migăloase și complexe dictate partidului de condițiile obiective ale momentului. Această dezorientare în fața greutăților muncii de partid în anii reacțiunii îi apropia pe otzoviști de lichidatori. Atît lichidatorii, care cereau fătîș să se renunțe cu totul la munca de partid ilegală, cît și otzoviștii, care contestau necesitatea formelor legale de legătură a partidului cu masele, condamnîndu-l la sectarism, reprezentau un pericol serios pentru însăși existența partidului marxist revoluționar al clasei muncitoare. Iată de ce i-a numit Lenin pe otzoviști „lichidatori pe de-a-ndoaselea“. Arătînd că și lichidatorismul și otzovismul constituie o manifestare a influenței burgheziei asupra proletariatului, Lenin cerea ca lupta să fie dusă pe două fronturi, adică atît împotriva lichidatorismului de dreapta cît și împotriva lichidatorismului de stînga.

Conferința a cincea (generală) a P.M.S.D.R. a condamnat categoric lichidatorismul, arătînd că acesta este un curent oportunist, dar totodată s-a delimitat net și de otzovism. Cuvîntările rostite de Lenin împotriva otzoviștilor ne oferă un pregnant exemplu de luptă împotriva dogmatismului și sectarismului, împotriva aplicării șablonarde a unor lozinci vechi care nu mai corespund noii situații istorice.

Lenin considera hotărîrile Conferinței a cincea (generale) a P.M.S.D.R. drept un punct de cotitură în dezvoltarea mișcării muncitorești din Rusia după înfrîngerea revoluției din 1905—1907. După conferință el a publicat în ziarul „Sozial-Demokrat“, Organul Central al partidului,

articolul „La drum“, în care a făcut bilanțul lucrărilor conferinței. Lenin arăta că, pe baza unei analize marxiste a corelațiilor dintre clase și a politicii țarismului, conferința a rezolvat just problema corelației dintre munca ilegală și cea legală dusă de partid, a fundamentat necesitatea folosirii Dumei și a elaborat indicații directe pentru activitatea fracțiunii din Dumă. Lenin chema la unirea partidului pe plan ideologic, la întărirea pe plan organizatoric a organizațiilor de partid ilegale ale acestuia, în fruntea cărora să se afle conducători în primul rând din mijlocul muncitorilor, și arăta că social-democrația trebuie să desfășoare o agitație multilaterală în mase. În scopul întăririi partidului ilegal, Lenin a propus să se creeze celule de partid, în primul rând în întreprinderile industriale. El a arătat că acestor celule și comitete de partid le revine sarcina de a folosi toate organizațiile legale și semilegale pentru a ține o strânsă legătură cu masele, pentru a-și pleca urechea la toate cerințele maselor, legând fiecare problemă particulară de sarcinile generale ale proletariatului, de lupta pentru socialism, și asigurând partidului rolul conducător în toate organizațiile proletare legale.

Lenin a caracterizat hotărârile Conferinței a cincea (generale) a P.M.S.D.R. și în scrisoarea „Către Conducerea Partidului muncitoresc social-democrat german“, în care, în numele Comitetului Central al partidului, a protestat împotriva denaturării hotărârilor conferinței de ziarul „Vorwärts“, organul central al social-democrației germane. Liderii oportuniști ai social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a îi sprijineau în permanență pe menșevici, punându-le, cu larghețe, la dispoziție coloanele publicațiilor lor pentru atacuri calomnioase împotriva bolșevicilor.

Într-o serie de lucrări cuprinse în volumul de față, Lenin a criticat teoria și tactica oportuniștilor din Internaționala a II-a. Printre ele ocupă un loc deosebit de important articolul „Marxism și revizionism“, care reflectă

lupta dusă de Lenin împotriva oportunismului și revizionismului pe arena internațională. Lucrarea aceasta a fost scrisă de Lenin în a doua jumătate a lunii martie 1908 pentru culegerea „Karl Marx (1818—1883)”, consacrată comemorării a 25 de ani de la moartea lui Marx. Este semnificativ că Lenin a luat ca temă a articolului pentru această culegere tocmai problemele luptei împotriva revizionismului, considerându-le ca fiind cele mai importante în acea perioadă.

Extinderea marxismului, răspîndirea și întărirea ideilor marxiste în rîndurile clasei muncitoare, scria Lenin, ducе în mod inevitabil la o intensificare a atacurilor împotriva marxismului din partea tuturor teoriilor ostile lui. Marxismul, spunea Lenin, este atacat din două direcții: paralel cu atacurile directe ale științei burgheze oficiale, care încearcă zadarnic să infirme și să nimicească marxismul, se observă forme de luptă mascate, folosite de revizionști. Pericolul revizionismului constă în faptul că acesta, sub pretextul corectării și reconsiderării doctrinei lui K. Marx, încearcă să submineze, dinăuntru, marxismul. Lenin dezvăluie esența concepțiilor revizioniste, arătînd că „căutările” teoretice ale revizionștilor reprezintă o repetare a dogmelor perimate, învechite ale ideologiei burgheze, că revizionismul, prin însăși esența sa, este o varietate a concepțiilor burghezo-liberale.

Lenin sublinia că revizionismul își îndreaptă loviturile nu împotriva unor teze ale marxismului, ci caută să revizuiască toate părțile constitutive ale acestuia: filozofia, economia politică și socialismul științific. În domeniul filozofiei, revizionștii se tîrăsc în coada „științei” burgheze, negînd materialismul dialectic și substituind dialecticii revoluționare „o evoluție simplă (și lină)”, iar materialismului — idealismul subiectiv.

Teoriile economice ale revizionștilor, în special afirmația lor că crizele economice ar fi de domeniul trecutului, sînt cu totul inconsistente. Însăși viața infirmă complet considerațiile revizionștilor cu privire la dispariția crize-

lor. „S-au schimbat formele, succesiunea și aspectul crize-
lor — scria Lenin —, dar ele au rămas o parte integrantă
inevitabilă a orînduirii capitaliste“ (pag. 22). Lenin
relevă noile fenomene din economia societății capitaliste,
caracteristice epocii imperialismului: centralizarea indus-
triei de către carteluri și trusturi paralel cu accentuarea
anarhiei în producție, scăderea nivelului de trai al oame-
nilor muncii și intensificarea asuprașii de către capital.
Lenin a criticat „teoriile“ revizioniste cu privire la ate-
nuarea contradicțiilor de clasă și a luptei de clasă în con-
dițiile democrației burgheze. El a dovedit pe baza unor
fapte istorice că parlamentarismul burghez nu poate să
înlăture „crizele și revoluțiile politice“.

Esența revizionismului constă în renunțarea la scopurile
finale ale clasei muncitoare, la lupta pentru victoria so-
cialismului. Revizionistii jertfesc interesele vitale ale pro-
letariatului de dragul unor pretinse avantaje de moment.
Revizionismul este un fenomen internațional, care are
adînci rădăcini de clasă în societatea capitalistă, iar sar-
cina partidului, ne învăța Lenin, este aceea de a duce o
luptă permanentă, sistematică și dîrză împotriva răs-pîn-
dirii revizionismului în rîndurile mișcării muncitorești. Pre-
văzînd ascuțirea luptei împotriva revizionismului pe
măsura întăririi pozițiilor comunismului științific, Lenin
prevestește inevitabilitatea victoriei marxismului asupra
revizionismului. Cuvintele de încheiere ale acestui articol
remarcabil sună profetic: „Lupta ideologică dusă de
marxismul revoluționar împotriva revizionismului la sfîr-
șitul secolului al XIX-lea este numai un preludiv al mari-
lor bătălii revoluționare ale proletariatului, care înaintează
spre izbînda completă a cauzei sale în pofida tuturor șo-
văielilor și slăbiciunilor micii burghezii“ (pag. 26).

Articolul lui Lenin „Marxism și revizionism“ are o mare
importanță și pentru lupta dusă astăzi de mișcarea comu-
nistă internațională împotriva reformismului și revizio-
nismului contemporan. Tezele din articol referitoare la re-
vizionism ca manifestare a influenței burgheze asupra pro-
letariatului, la rădăcinile de clasă ale revizionismului, la

caracterul lui internațional, la metodele de luptă folosite de el împotriva marxismului revoluționar ne ajută să cunoaștem mai bine esența revizionismului contemporan și formele acțiunilor lui scizioniste în rîndurile mișcării comuniste.

Articolul „Marxism și revizionism“ a fost prima luare de poziție a lui Lenin în presă împotriva machiștilor și ziditorilor de dumnezeu din Rusia. Răspunzînd rugămintii lui Gorki de a nu lua poziție în mod public împotriva lui Bogdanov, Bazarov și Lunacearski, Lenin scria : „Trebuie să înțelegi și vei înțelege, firește, că atunci cînd un membru de partid ajunge la convingerea că o anumită propagandă este greșită și *dăunătoare*, el este obligat să ia atitudine împotriva ei. Eu n-aș fi dat alarma dacă nu m-aș fi convins definitiv (și de acest lucru mă conving tot mai mult pe zi ce trece, pe măsură ce fac cunoștință cu izvoarele înțelepciunii lui Bazarov, Bogdanov & Co.) că *toată* cartea lor este absurdă, *dăunătoare*, filistină, obscurantistă de la început pînă la sfîrșit, din vîrf pînă la rădăcină, pînă la Mach și Avenarius“ (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 392). Anunțîndu-l pe Gorki că a dat articolul la tipar, Lenin numește acest articol „o declarație formală de război“ împotriva revizionistilor.

Într-o notă la articolul „Marxism și revizionism“, Lenin a declarat că într-un viitor apropiat va publica o serie de articole, sau o broșură, în care va supune unei critici ample concepțiile filozofice ale lui Bogdanov, Bazarov și ale altor revizionști. El și-a realizat această intenție în cartea „Materialism și empiriocriticism“, care constituie un pregnant exemplu de luptă intransigentă împotriva dușmanilor filozofiei marxiste, un exemplu de partinitate bolșevică și o remarcabilă contribuție la filozofia marxistă.

În anii reacțiunii, Lenin a acordat o mare atenție problemei atitudinii partidului față de religie, considerînd-o extrem de importantă și actuală. Cercurile reacționare căutau cu tot dinadinsul să învioreze religia, scontînd să distragă, cu ajutorul propagandei religioase, masele popu-

lare de la lupta revoluționară, să folosească ideologia religioasă pentru întărirea țarismului și a orînduirii burghezo-moșierești.

În articolele „Cu privire la atitudinea partidului muncitoresc față de religie” și „Atitudinea diferitelor clase și partide față de religie și de biserică”, Lenin formulează principiile de bază ale ateismului proletar. El arată că teza lui Marx : „religia este opiu pentru popor” constituie piatra unghiulară a întregii concepții marxiste în problema religiei. Dezvăluind rădăcinile sociale ale religiei, Lenin arată că lupta împotriva religiei nu trebuie redusă la o propovăduire abstract-ideologică, că ea trebuie legată de practica concretă a luptei de clasă, care duce la lichidarea rădăcinilor sociale ale religiei.

Luînd în considerație învățămintele luptei duse de mișcarea socialistă împotriva religiei, Lenin se ridică împotriva a două tipuri de abateri de la principiile ateismului proletar. El îi critică pe frazeologii de „stînga”, care caută să substituie propagandei ateiste sistematice și apărării materialismului dialectic măsuri administrative îndreptate împotriva bisericii și credincioșilor. Lenin demonstrează că un asemenea război împotriva religiei și interzicerea acesteia cu ajutorul legilor nu pot decît să consolideze religia și să împiedice lupta de clasă a proletariatului. În același timp însă, Lenin se ridică cu hotărîre împotriva denaturărilor oportuniste ale principiilor ateismului proletar, denaturări constînd în aceea că tezei marxiste cu privire la faptul că religia trebuie să fie o chestiune privată față de stat i se substituie o frazeologie revizionistă care pretinde că religia ar fi o chestiune privată pentru fiecare membru de partid și pentru partid în ansamblu. O asemenea poziție duce la împăcarea cu religia și biserica, ceea ce e în totală contradicție cu concepția marxistă în problema religiei.

În articolul „Cu privire la atitudinea partidului muncitoresc față de religie”, Lenin supune unei critici tăioase pe ziditorii de dumnezeu. Subliniind că Engels i-a reproșat lui Feuerbach că nu a combătut religia pentru a o desființa,

ci pentru a o înnoi, pentru a crea o religie nouă, Lenin critică pe Lunacearski, care se număra printre ziditorii de dumnezeu, arătând că afirmația acestuia: „socialismul este o religie“ constituie o formă de trecere de la socialism la religie. În lucrările menționate, V. I. Lenin dezvoltă bazele teoretice ale ateismului marxist și ale politicii partidului față de religie și biserică.

Un loc deosebit ocupă articolul „Lev Tolstoi, oglindă a revoluției ruse“. Această lucrare, care a fost scrisă cu ocazia celei de-a 80-a aniversări a lui L. N. Tolstoi, are o imensă însemnătate. Articolul lui Lenin era îndreptat în primul rând împotriva presei oficiale, care mai înainte îl hărțuise pe scriitor, iar în zilele jubileului nu se zgârcea cu laudele la adresa lui „ca să salveze aparențele față de Europa“, și împotriva criticilor literari și politicienilor din rândurile burghezilor liberali, care îl proslăveau cu fățarnicie pe Tolstoi, numindu-l „marele căutător de dumnezeu“. Demascând fățarnicia acestor laude, Lenin arată ce este într-adevăr genial, mareț, în creația lui Tolstoi. Lenin îl caracterizează ca pe un artist genial care a creat nu numai tablouri incomparabile ale vieții ruse, dar și opere remarcabile ale literaturii mondiale. Creația lui Tolstoi este analizată de Lenin în strânsă legătură cu sarcinile revoluției ruse. Lenin relevă protestul sincer al scriitorului împotriva minciunii și falsității care dominau în societatea contemporană acestuia, critica necruțătoare a exploatării capitaliste, demascarea silniciilor cîrmuirii, și subliniază realismul extrem de lucid al lui Tolstoi, care smulge toate măștile. „Tolstoi — scria Lenin — este mare ca exponent al ideilor și al stărilor de spirit care s-au format în rândurile milioanelor de țărani ruși în perioada cînd se apropia revoluția burgheză din Rusia. Tolstoi este original pentru că totalitatea concepțiilor lui, privite ca un tot întreg, exprimă tocmai particularitățile revoluției noastre ca revoluție burgheză țărănească“ (pag. 217).

În același timp, Lenin dezvăluie contradicțiile din concepțiile, doctrina și creația lui Tolstoi, arătând că aceste

contradicții sînt o reflectare a condițiilor vieții ruse din ultima treime a secolului al XIX-lea. Dînd o înaltă apreciere marelui talent al scriitorului, Lenin scoate în evidență și laturile negative ale concepției lui despre lume — tendința „de a pune în locul popilor din oficiu popi din convingere“, înlocuirea luptei active împotriva răului social prin chemarea la autoperfecționare morală și prin propovăduirea „neîmpotrivirii la rău“ prin violență. Lenin îi ironizează pe tolstoenii din Rusia și din străinătate, care căutau să transforme în dogmă laturile cele mai slabe, mai retrograde ale concepțiilor lui Tolstoi.

Articolul lui Lenin „Lev Tolstoi, oglindă a revoluției ruse“ este un model de profundă analiză socială a esenței literaturii și de abordare partinică a ei.

O foarte mare importanță prezintă lucrările în care Lenin tratează problemele politicii internaționale și ale mișcării de eliberare națională a popoarelor din țările coloniale și dependente. În articolele „Material inflamabil în politica mondială“, „Militarismul belicos și tactica antimilitaristă a social-democrației“, „Demonstrația pașnică a muncitorilor englezi și germani“, „Evenimentele din Balcani și din Persia“, „Ședința Biroului socialist internațional“, Lenin analizează evenimente deosebit de importante survenite în viața internațională și stabilește tactica social-democrației în lupta împotriva politicii colonialiste și a jugului național, împotriva militarismului și a pericolului de război.

V. I. Lenin acordă o mare atenție demascării politicii imperialiste, prădalnice, duse de colonialiștii europeni în Asia. Pornind de la exemplul reprimării de către colonialiști a luptei de eliberare națională în Persia, în India și în alte țări, Lenin arată că „personalitățile“ politice europene cele mai «civilizate», care au trecut prin cea mai înaltă școală a constituționalismului, devin niște *fiare* atunci cînd masele încep să se trezească, să lupte împotriva capitalului, împotriva sistemului colonial al capitalismului, adică împotriva unui sistem de înrobire, de jaf și de vio-

lență“ (pag. 180, 183). Lenin subliniază că nici un fel de discursuri fățarnice și scamatorii diplomatice nu pot camufla coaliția contrarevoluționară a așa-ziselor țări civilizate împotriva popoarelor asuprite din Asia care năzuiesc spre libertate. Este necesar, scria el, să fie smulsă masca ipocrițiilor burghezi, să fie dezvăluit în fața celor mai largi mase populare reacționarismul guvernelor burgheze, care, din cauza fricii de lupta proletară, joacă la ele acasă rolul de jandarm față de revoluția din Asia. În articolele sale, Lenin demască complotul puterilor colonialiste, care urmărea înăbușirea revoluțiilor în Orient, continuarea jafului colonial și a politicii de cuceriri teritoriale.

Lenin relevă cu bucurie succesele mișcării de eliberare națională din Persia, Turcia, India, China. El consideră lupta dusă de țările coloniale și dependente pentru eliberarea lor drept o parte integrantă a mișcării revoluționare internaționale. Lenin proclamă lupta împotriva oricărei asuprii coloniale și a politicii colonialiste drept sarcină directă a proletariatului internațional. „Jos cu toată această politică colonialistă, jos cu întreaga politică de imixtiune și de luptă capitalistă pentru acapararea de teritorii străine, pentru exploatarea unor populații străine, pentru dobândirea de noi privilegii, de noi piețe, strâmtori etc. !“ (pag. 238).

Lenin critică cu asprime pe oportuniștii olandezi și germani care încercau să substituie luptei împotriva jafului colonial politica de înfăptuire a unor reforme burgheze în colonii, situându-se de fapt pe pozițiile menținerii și apărării politicii colonialiste a statelor burgheze. Lăsând cu totul la o parte lupta social-democrației împotriva politicii colonialiste, agitația desfășurată în mase împotriva jafului colonial, trezirea spiritului de ripostă și de împotrivire în rîndurile maselor asuprite din colonii, oportuniștii și-au concentrat atenția asupra „reformelor“ posibile în ceea ce privește traiul din colonii „în condițiile rînduieilor existente“.

Toate aceste teze ale lui Lenin capătă o deosebită importanță în condițiile actuale, când, sub loviturile mișcărilor de eliberare națională, sprijinite de țările socialiste, de clasa muncitoare internațională și de toate forțele progresiste, se prăbușește sistemul colonial al imperialismului, când una din cele mai importante sarcini ale vremurilor noastre este lupta pentru lichidarea rapidă, generală și totală a colonialismului în toate formele și manifestările lui.

În articolele consacrate situației internaționale, Lenin dezvăluie unele trăsături esențiale, caracteristice epocii imperialismului. El relevă ascuțirea luptei proletariatului împotriva burgheziei în toate țările capitaliste dezvoltate, intensificarea mișcării maselor populare împotriva trusturilor, îmbinarea luptei revoluționare a proletariatului din țările europene cu mișcarea de eliberare națională a popoarelor din Asia și o serie de alți factori care pregătesc condițiile pentru victoria revoluției socialiste.

„Materialul inflamabil — scrie V. I. Lenin — sporește cu atîta repeziciune în toate statele înaintate din lume, incendiul se extinde atît de evident asupra majorității statelor din Asia care pînă mai ieri erau cufundate într-un somn adînc, încît creșterea reacției din partea burgheziei internaționale și ascuțirea oricărei revoluții naționale sînt absolut inevitabile“ (pag. 188—189).

Relevînd creșterea mișcării revoluționare a proletariatului, Lenin subliniază că această mișcare nu se poate desfășura uniform, că ea nu îmbracă forme identice în țări diferite. Deosebirea de condiții istorice, de regim politic în diferite țări și de forme ale mișcării muncitorești determină deosebiri și în ceea ce privește ritmul și manifestările aceluiași proces revoluționar. Fiecare țară, arată Lenin, aduce trăsăturile ei prețioase, originale în torentul general.

În acești ani V. I. Lenin a acordat o mare atenție pericolului crescînd al unui război mondial și luptei împotriva lui. El arată că, la adăpostul frazelor diplomatice cu privire la consolidarea păcii, cercurile guvernante din statele imperialiste pregătesc un război, creează o largă rețea de acorduri fățișe și secrete, de alianțe militare.

Lenin citează o teză din rezoluția congresului socialist de la Stuttgart în sensul că războaiele rezidă în însăși esența capitalismului. Legînd înlăturarea definitivă a cauzelor sociale și naționale ale izbucnirii oricăror războaie de victoria socialismului în lumea întreagă, Lenin chema în același timp partidele clasei muncitoare să lupte împotriva militarismului pentru preîntîmpinarea războaielor imperialiste, relevînd marea însemnătate a activității antimilitariste a social-democrației revoluționare și a răspîndirii în rîndul maselor de oameni ai muncii a ideilor solidarității internaționale. Lenin critică considerațiile social-democraților de dreapta (Vollmar etc.) care declarau că, din moment ce militarismul și războaiele sînt însoțitori inevitabili ai capitalismului, n-are nici un sens să se lupte împotriva lor, să se desfășoare o activitate antimilitaristă specială. Lenin scria că necesitatea propagandei antimilitariste decurge nu numai din considerente principiale, dar este confirmată și de experiența istorică, că ea este oportună și rodnică din punct de vedere practic. Lenin aduce o serie de exemple pozitive din agitația antimilitaristă a unor partide social-democrate europene, relevînd, printre altele, semnificația mitingului organizat în comun de muncitori englezi și germani la Berlin, la 20 septembrie 1908, împotriva pericolului de război crescînd, și expune rezoluția adoptată la miting, în care se arată că rezolvarea problemei războiului și păcii se află în mîinile clasei muncitoare.

Lenin a arătat că considerațiile lui Vollmar, Noske și ale partizanilor lor cu privire la necesitatea de a participa la un război „defensiv” îi împing pe calea naționalismului, pe calea apărării patriei lor burgheze. El a criticat tactica oportunistă a social-democraților de dreapta, care mai tîrziu, în anii primului război mondial, i-a dus pe pozițiile social-șovinismului.

Arătînd că poziția naționalistă a social-democraților de dreapta din Germania contravine tezei din „Manifestul Comunist” potrivit căreia în condițiile capitalismului „pro-

letarii nu au patrie“, Lenin s-a ridicat cu hotărâre atît împotriva frazeologiei anarhiste cît și împotriva nihilismului național al socialistului francez Gustave Hervé, care a declarat că proletariatul îi este indiferent în ce țară trăiește. Lenin arată esența patriotismului adevărat, proletar, care nu are nimic comun cu patriotismul fals, interesat al burgheziei. „Patria, adică mediul politic, cultural și social respectiv — subliniază Lenin — este unul dintre cei mai puternici factori ai luptei de clasă a proletariatului. Proletariatul nu poate fi indiferent și nepăsător față de condițiile politice, sociale și culturale în care se desfășoară lupta lui și, prin urmare, nu-i pot fi indiferente nici destinele țării lui“ (pag. 196).

Social-democrații, arăta Lenin, trebuie să rezolve problema atitudinii față de război pornind nu de la criteriul dacă el are un caracter defensiv sau unul ofensiv, ci de pe pozițiile apărării intereselor de clasă ale proletariatului internațional.

Lenin, marele apărător al păcii, a chemat la luptă împotriva războaielor imperialiste. El a lansat această chemare încă pe vremea cînd capitalismul domina pe arena internațională, iar forțele sociale și politice neinteresate în război erau slabe, insuficient organizate și nu puteau să-i înfrîneze pe imperialiști. În prezent, cînd socialismul este un sistem mondial care devine factorul hotărîtor al dezvoltării societății omenești, războiul a încetat să mai fie o inevitabilitate fatală. Războiul mondial poate fi preîntîmpinat prin eforturile unite ale lagărului socialist, ale clasei muncitoare internaționale, ale mișcării de eliberare națională, ale tuturor țărilor care luptă împotriva războiului și ale tuturor forțelor iubitoare de pace.

*

*   *

În volumul al șaptesprezecelea figurează 12 documente ale lui Lenin incluse pentru prima oară în Operele lui V. I. Lenin. Opt dintre ele, publicate mai înainte în

„Culegeri din Lenin“, vol. XXV, reprezintă declarațiile, proiectele de hotărâri și rezoluțiile propuse de Lenin la plenara C.C. din august 1908 și la Conferința a cincea (generală) a P.M.S.D.R. din decembrie 1908. Aceste materiale arată ce luptă încordată a trebuit să ducă Lenin împotriva menșevicilor lichidatori pentru a asigura victoria tacticii revoluționare a partidului. În secțiunea „Materiale pregătitoare“ sînt publicate patru documente ale lui Lenin : „Modificări la proiectul de rezoluție cu privire la convocarea unei conferințe generale de partid prezentat la plenara C.C. al P.M.S.D.R.“, „Conspectul cuvîntării în problema organizatorică rostită la Conferința a cincea (generală) a P.M.S.D.R.“, „Planul prelegerilor de marxism“ și „Planul referatului «Situația actuală din Rusia»“.

*Institutul de marxism-leninism
de pe lîngă C.C. al P.C.U.S.*

PE DRUMUL DREPT¹

Publicat la 19 martie
(1 aprilie) 1903 în
ziarul „Proletarii” nr. 20

Se tipărește după textul
apărut în ziar

Dizolvarea Dumei a II-a și lovitura de stat de la 3 iunie 1907² au constituit un punct de cotitură în istoria revoluției noastre, începutul unei perioade, ca să zicem așa, deosebite sau al unui zigzag în dezvoltarea ei. Am vorbit în repetate rînduri despre semnificația acestui zigzag din punctul de vedere al raportului general dintre forțele de clasă din Rusia și al sarcinilor revoluției burgheze nedeșăvîrșite. Vrem să ne oprim acum asupra stării muncii noastre de partid în legătură cu această cotitură a revoluției.

A trecut mai bine de jumătate de an de la lovitura reacționară de la 3 iunie și este neîndoielnic că prima jumătate de an ce i-a urmat acesteia se caracterizează printr-o considerabilă decădere și slăbire a tuturor organizațiilor revoluționare, inclusiv organizația social-democrată. Oscilări, confuzie și destrămare, aceasta este caracteristica generală a acestei jumătăți de an. Și, bineînțeles, nici nu se putea să fie altfel, deoarece întărirea extremă a reacțiunii și triumful ei vremelnic în condițiile încetinirii luptei de clasă directe nu se poate să nu fie însoțite de o criză a partidelor revoluționare.

Acum se observă în mod absolut vădit o serie întreagă de indicii care denotă că această criză ia sfîrșit, că ceea ce a fost mai rău a rămas în urmă, că drumul cel just s-a și conturat, că partidul pornește din nou pe drumul drept, drumul conducerii consecvente și ferme a luptei revoluționare a proletariatului socialist.

Să luăm una dintre manifestările exterioare foarte caracteristice ale crizei din partid, care, desigur, sînt departe de a fi cele mai profunde, dar care sînt, poate, dintre cele mai evidente. Este vorba de fuga intelectualilor din partid. Primul număr al Organului Central al partidului nostru³, număr apărut în februarie anul curent și care oferă foarte mult material pentru aprecierea vieții interne de partid și este în cea mai mare parte reprodus de noi, caracterizează această fugă într-un mod extrem de pregnant. „În ultimul timp, *din lipsă* de activiști intelectuali, organizația districtuală a murit“, se scrie într-o corespondență primită de la uzina din Kulebaki (organizația districtuală Vladimir din Regiunea centrală industrială). „Forțele noastre ideologice se topesc ca zăpada“, se scrie din Ural. „Elementele care evită în general organizațiile ilegale... și care s-au alăturat partidului numai în perioada avîntului și a libertății de fapt care a existat în această perioadă în multe locuri au părăsit organizațiile noastre de partid“. Organul Central, în articolul „Cu privire la problemele organizatorice“, trage o concluzie generală din aceste comunicări (și din altele care nu sînt publicate), spunînd : „Intelectualii, după cum se știe, dezertează în ultimul timp în masă“.

Dar degajarea partidului de intelectualii semiproletari, semimic-burghezi începe să trezească la *o viață nouă* forțele noi, *pur proletare*, acumulate în perioada luptei eroice a maselor proletare. Aceași organizație din Kulebaki care, după cum reiese din corespondența citată de noi mai sus, se afla într-o situație desperată, ba chiar „murise“ de-a binelea, a reînviat. „Celulele muncitorești de partid — citim noi în această corespondență —, risipite în mare număr în cuprinsul districtului, în majoritatea cazurilor lipsite de forțe intelectuale, de literatură, ba chiar de orice legătură cu centrele de partid, nu vor să moară... Numărul celor organizați nu scade, ci crește... Forțe intelectuale nu există, munca de propagandă trebuie s-o ducă muncitorii, cei mai conștienți dintre ei“. Reiese ca o concluzie generală că „într-o serie întregă de localități („Soțial-Demokrat“ nr. 1, pag. 28), ca urmare a fugii intelectualilor, munca de răspundere trece în mîinile muncitorilor înaintați“.

Această restructurare a organizațiilor de partid pe o altă bază, ca să zicem așa, de clasă, este, desigur, un lucru greu, căruia nu-i este dat să se dezvolte fără oscilări. Dar greu e numai primul pas, și el a și fost făcut. Partidul a și pornit pe drumul drept al conducerii maselor muncitorești de către „intelectualii” înaintați ieșiți din rîndurile muncitorilor înșiși.

Munca în sindicate și cooperative, care la început era dusă pe bîjbîite, ia forme cu totul precise și stabile. Munca locală în creștere a și sugerat Comitetului Central două rezoluții cu privire la sindicate și cooperative, adoptate *amîndouă în unanimitate*. Celule de partid în toate organizațiile fără partid; conducerea lor în spiritul sarcinilor de luptă ale proletariatului, în spiritul luptei revoluționare de clasă; „de la nepartinitate la partinitate” („S.-D.” nr. 1, pag. 28), iată calea pe care a pășit deja și aici mișcarea muncitorească. Corespondentul unei organizații de partid din Minsk, un orașel dintr-un fund de provincie, ne comunică: „Muncitorii cu stare de spirit mai revoluționară se îndepărtează de ele (de uniunile legale deformate de administrație) și privesc cu tot mai multă simpatie înființarea de uniuni ilegale”.

În aceeași direcție, „de la nepartinitate la partinitate”, se desfășoară activitatea dintr-un domeniu cu totul diferit, activitatea fracțiunii social-democrate din Dumă. Asta sună, desigur, ciudat, dar aceasta este realitatea: noi nu putem ridica dintr-o dată activitatea reprezentanților noștri parlamentari la înălțimea muncii de partid, după cum nici în cooperative n-am început să lucrăm dintr-o dată „în mod partinic”. Aleși pe baza unei legi electorale care falsifică voința poporului, aleși din cercul social-democraților care au rămas în legalitate — cerc care s-a rărit extrem de mult după prigoana din timpul primelor două Dume, — social-democrații noștri din Dumă au fost *în fapt*, la început, în mod inevitabil mai curînd social-democrați fără partid decît adevărați membri de partid.

Este trist, dar adevărat; și aproape că nici nu s-ar putea să fie altfel într-o țară capitalistă învăluită cu mii de fire feudale, în condiții în care partidul muncitoresc legal nu

există decît de vreo doi ani. Și pe acest fapt au vrut să-și clădească tactica lor de creare a unei social-democrații ne-revoluționare nu numai intelectualii fără partid, dar și intelectualii social-democratizanți „fără cap“, care s-au strîns în jurul fracțiunii din Dumă ca muștele în jurul unei farfurii cu miere. Se pare însă că eforturile acestor stima-bili bernsteinieni eşuează ! Se pare că și aici activitatea social-democrației începe să se îndrepte. Nu vom face pro-feții, nu vom închide ochii în fața faptului că o organizare cît de cît acceptabilă a activității parlamentare social-democrate în condițiile de la noi necesită încă eforturi imense, dar vom menționa că primul număr al Organului Central conține o critică partinică a fracțiunii și o *rezoluție directă* a C.C. cu privire la o mai justă orientare a activi-tății ei. În nici un caz nu considerăm că critica făcută în Organul Central scoate la lumină toate lacunele ; noi soco-tim, de pildă, că social-democrații n-ar fi trebuit să voteze nici pentru propunerea de a da cu precădere zemstvelor sumele provenite din impozitul funciar, nici pentru *răs-cumpărarea* la preț scăzut a terenurilor urbane luate în arendă de sărăcime (vezi Organul Central nr. 1, pag. 36). Dar toate acestea sînt, relativ, probleme de ordin secundar. Lucrul esențial și cel mai important este că transformarea fracțiunii într-o organizație cu adevărat de partid s-a și conturat pe deplin în întreaga noastră activitate și că, prin urmare, partidul va atinge acest rezultat, oricîte eforturi ar costa aceasta, oricare ar fi încercările, oscilările, crizele parțiale, ciocnirile personale etc. pe care le-am mai avea de întîmpinat pe acest drum.

În rîndul acelorași indicii de îndreptare a adevăratei munci social-democrate, a muncii cu adevărat de partid, figurează faptul evident al intensificării activității editoriale ilegale. „În Ural se editează opt ziare — citim în Organul Central —, în Crimeea două, la Odesa unul ; și la Ekateri-noslav va apărea în curînd un ziar ; considerabilă este acti-vitatea editorială din Petersburg, Caucaz și cea a organi-zațiilor naționale“. În afară de cele două organe social-democrate care apar în străinătate, cu toate piedicile poli-țienești din cale-afară de grele a apărut în Rusia Organul

Central. Este în curs de pregătire apariția organului regional „Rabocce Znamea”⁴ în Regiunea industrială centrală.

Din toate cele spuse mai sus reiese că drumul pe care pășește cu pas sigur partidul social-democrat se conturează cât se poate de precis. Crearea unei puternice organizații ilegale a centrelor de partid, o activitate editorială ilegală sistematică și principalul: crearea unor celule locale și mai ales a unor celule de fabrică ale partidului, conduse de frunțași din rândurile muncitorilor înșiși, care trăiesc în legătură nemijlocită cu masa, — iată baza pe care am căutat să construim și am construit nucleul trainic, de nezdruncinat al mișcării muncitorești revoluționare și social-democrate. Și acest nucleu ilegal va fi incomparabil mai larg decât în vremurile de altădată și își va întinde antenele *sale*, își va extinde influența *sa* și prin intermediul Dumei, și în syndicate, și în cooperative, și în asociațiile cultural-educative.

La prima vedere s-ar părea că există o mare asemănare între acest sistem de muncă de partid și cel statornicit la germani în timpul legii excepționale (1878—1890)⁵. Călea pe care mișcarea muncitorească germană a parcurs-o în decurs de 30 de ani de la revoluția burgheză (1848—1878), mișcarea muncitorească rusă o parcurge în trei ani (sfârșitul anului 1905—1908). Dar sub această asemănare exterioară se ascunde o profundă deosebire interioară. În cei 30 de ani de după revoluția burghezo-democratică din Germania, sarcinile obiectiv-necesare ale *acestei* revoluții au fost pe deplin îndeplinite. Ea s-a consumat atât în parlamentul constituțional de la începutul deceniului 1860—1870 cât și în războaiele dinastice care au dus la unificarea majorității țărilor germane, precum și în crearea imperiului cu ajutorul sufragiului universal. În Rusia, cei trei ani încă neîmpliniți de după prima mare victorie și mare înfrângere a revoluției burghezo-democratice nu numai că n-au îndeplinit sarcinile acesteia, dar, dimpotrivă, au făcut ca pentru prima oară conștiința acestor sarcini să pătrundă în masele *largi* ale proletariatului și ale țăranimii. În acești doi ani și mai bine, s-au spulberat iluziile constituționaliste și cre-

dința în democratismul lacheilor liberali ai țarismului ultra-reacționar.

În Rusia este inevitabilă o criză ca urmare a neînfăptuirii sarcinilor obiective ale revoluției burgheze. Evenimente cu caracter pur economic sau special-financiar, evenimente politice interne și externe, diverse împrejurări și peripeții pot să imprime acestei crize un caracter acut. Și partidul proletariatului — pornind pe drumul drept al creării unei puternice organizații social-democrate ilegale, care să dispună de mai numeroase și mai variate instrumente de înrîurire legală și semilegală decît mai înainte — va ști să întîmpine această criză mai bine pregătit pentru lupta hotărîtoare decît în octombrie și decembrie 1905.

DESPRE „NATURA“ REVOLUȚIEI RUSE

Dacă alungi natura pe ușă, ea intră pe fereastră, exclamă ziarul cadet „*Reci*“ într-un editorial recent ⁶. Această prețioasă afirmație a organului oficial al liberalilor contrarevoluționari de la noi trebuie subliniată îndeosebi, deoarece este vorba de *natura* revoluției ruse. Și n-am putea insista îndeajuns asupra faptului că evenimentele confirmă cu deosebită tărie punctul de vedere fundamental al bolșevismului în ceea ce privește „natura“ revoluției burgheze *țărănești*, care nu poate fi victorioasă dacă nu este îndreptată *împotriva* liberalismului burghez, contrarevoluționar, șovăielnic, nestatornic.

Înainte de prima Dumă, la începutul anului 1906, d-l Struve scria : „În Dumă țăranul va fi cadet“. Pe atunci aceasta era o afirmație *îndrăzneată* din partea unui liberal *care se mai gîndea* la posibilitatea transformării țăranului dintr-un monarhist naiv într-un partizan al opoziției. Asta a fost pe cînd „*Russkoe Gosudarstvo*“ ⁷, organul birocrației, ziarul lacheilor d-lui Witte, afirma că „țăranul va salva situația“, adică că o reprezentare largă a țăranilor va fi favorabilă absolutismului. Asemenea păreri erau în acele vremuri (îndepărtate vremuri ! doi ani încheiați ne despart de ele !) atît de răspîndite, încît chiar în cuvîntările menșevicilor la Congresul de la Stockholm ⁸ se fac clar auzite note similare.

Dar chiar prima Dumă ⁹ a spulberat în mod irevocabil aceste iluzii ale monarhiștilor și *iluziile liberalilor*. Țăranii cei mai ignoranți, mai înapoiați și virgini politicește, ne-

organizați în partide s-au dovedit a fi *incomparabil mai de stînga* decît cadeții ¹⁰. Lupta cadeților împotriva „spiritului trudovic“ și împotriva politicii trudovice ¹¹ constituie principalul conținut al „activității“ liberalilor în perioada primelor două Dume. Atunci cînd, după dizolvarea Dumei a II-a ¹², d-l Struve — om cu vederi înaintate printre contrarevoluționarii liberali — a făcut aprecierile sale mînioase asupra trudovicilor și a proclamat o cruciadă împotriva conducătorilor „intelectuali radicalizanți“ ai țărănimii, el a exprimat prin aceasta *falimentul total* al liberalismului ¹³.

După experiența celor două Dume, liberalismul a suferit un fiasco total: el *nu a izbutit* „să-l îmblînzească pe țăran“. Nu a izbutit să-l facă modest, conciliant, gata să consimtă la un compromis cu absolutismul moșieresc. Liberalismul avocaților și profesorilor burghezi și al altor palavragii din rîndurile intelectualilor nu putea „să se adapteze“ țăranilor „trudovici“. Din punct de vedere politic și economic, el s-a dovedit a fi *în urma* acestora. Întreaga semnificație istorică a primei perioade a revoluției ruse poate fi rezumată în cuvintele: liberalismul și-a dovedit *deja* în mod definitiv caracterul contrarevoluționar, incapacitatea de a conduce revoluția țărănească; țărăniimea *încă* n-a înțeles pe deplin că numai pe o cale revoluționar-republicană, sub conducerea proletariatului socialist, se poate dobîndi o adevărată victorie.

Falimentul liberalismului a însemnat triumful reacțiunii moșierești. Acum, intimidat de această reacțiune, umilit și disprețuit de ea, transformat într-un complice aservit al comediei constituționaliste stolîpiniste, liberalismul suspină din cînd în cînd după trecut. Desigur, lupta împotriva spiritului trudovic a fost grea, insuportabil de grea. Dar... totuși... nu vom cîștiga oare a doua oară dacă acest spirit va lua din nou amploare? Nu vom juca atunci cu mai mult succes rolul de samsari? N-a scris oare eminentul, celebrul nostru P. Struve încă înainte de revoluție că partidele de centru cîștigă întotdeauna de pe urma ascuțirii luptei dintre partidele extreme?

Și iată că liberalii, istoviți în lupta împotriva trudovicilor, folosesc ca atu împotriva reacțiunii reînvierea spiritului trudovic! „Proiectele agrare prezentate de curînd de țărani de dreapta și de preoți în Duma de stat — se spune în același editorial din „Reci” — vădesc vechiul spirit trudovic. Tocmai spiritul trudovic și nu cadet”. „Un proiect aparține țăranilor și este semnat de 41 de membri ai Dumei de stat. Celălalt aparține preoților. Primul este mai radical decît al doilea, dar și al doilea, în unele privințe (ascultați ce spune ziarul cadet „Reci”!), lasă cu mult în urmă proiectul de reformă agrară al cadeților”. Liberalii sînt nevoiți să recunoască că, după toată trecerea prin sită a alegătorilor, întreprinsă și înfăptuită în conformitate cu faimoasa lege de la 3 iunie, faptul acesta dovedește (după cum am menționat mai înainte: vezi „Proletarii” nr. 22) că nu e vorba de o întîmplare, ci de *natura* revoluției ruse*.

Țăranii, scrie „Reci”, au un fond agrar nu în sensul unei instanțe de transmitere, „ci în sensul unei instituții permanente”. Afirmînd acest lucru, cadeții trec cu modestie sub tăcere faptul că ei înșiși, cîntînd în strună reacțiunii și slujind-o, în Duma I și Duma a II-a au eliminat din programul lor fondul agrar (adică, într-un fel sau altul, într-o măsură sau alta, recunoașterea necesității naționalizării pămîntului) și s-au situat pe punctul de vedere al lui Gurko¹⁴, preconizînd proprietatea privată deplină asupra pămîntului.

Țăranii, scrie „Reci”, vor căpăta pămînt pe baza unei evaluări echitabile (adică în mod cadet), dar — faimosul „dar”! — evaluarea se va face de către instituții agrare locale, „alese de întreaga populație din localitatea respectivă”.

Și domnii cadeți sînt din nou nevoiți să treacă unele lucruri sub tăcere. Sînt nevoiți să treacă sub tăcere faptul că această alegere, care ar urma să fie efectuată de întreaga populație, amintește în mod vădit de cunoscutul proiect „trudovic” prezentat și în Duma I și în Duma a II-a, proiectul înființării unor comitete agrare locale alese prin

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 428—432. — Nota red.

vot universal, direct, egal și secret. Sînt nevoiți să treacă sub tăcere lupta josnică pe care au dus-o liberalii în primele două Dume împotriva acestui proiect, singurul posibil din punct de vedere democratic, cît de jalnic s-au sucit și s-au învîrtit dorind să nu spună în întregime de la tribuna Dumei ceea ce au spus în presa lor, în articolul de fond din „*Reci*”, reprodus apoi de Miliukov („Un an de luptă”) ¹⁵, precum și în proiectul lui Kutler și în articolul lui Ciuprov (lucrarea cadetă „Problema agrară”, volumul al doilea) ¹⁶. Și anume : în presa lor au recunoscut că, potrivit concepției lor, comitetele agrare locale trebuie să cuprindă un număr egal de reprezentanți din partea țăranilor și din partea moșierilor și un reprezentant din partea guvernului în calitate de arbitru. Cu alte cuvinte, cadeții îl dădeau complet pe țăran pe mîna moșierului, asigurînd pretutindeni acestuia majoritatea (în comparație cu țăranii, moșierii plus reprezentantul absolutismului moșieresc vor fi întotdeauna în majoritate împotriva țăranilor).

Noi înțelegem foarte bine de ce coțcarii liberalismului parlamentar burghez sînt nevoiți să treacă sub tăcere acest lucru. Degeaba însă își închipuie ei că muncitorii și țăranii pot să uite aceste importante jaloane pe drumul revoluției ruse.

Pîna și preoții, acești ultrareacționari, acești obscuranțiști pogromiști, anume întreținuți de guvern, au mers mai departe decît cadeții în proiectul lor agrar. Pîna și ei au început să vorbească despre reducerea prețului pămîntului, „ridicat în mod artificial”, instituirea unui impozit progresiv asupra pămîntului cu scutirea de orice impozit a terenurilor care nu depășesc norma de consum. De ce preotul de țară, acest uriadnic al ortodoxismului oficial, s-a dovedit a fi în mai mare măsură de partea țăranului decît liberalul burghez ? Pentru că trăiește cot la cot cu țăranul, depinde de acesta în mii de cazuri, și uneori — atunci cînd are o mică gospodărie țărănească pe pămîntul bisericii — simte pe pielea sa toate greutățile țăranului. Chiar și din Duma cea mai zubatovistă preotul de țară trebuie să se întoarcă în sat, iar cel care a fost de partea moșierilor nu se poate întoarce în sat, oricît ar curăța satele expedițiile de pedepsire și trupele trimise de Stolîpin în cantonament per-

manent. Astfel, celui mai reacționar popă îi este mai greu decît unui luminat avocat sau profesor să-l dea pe țaran pe mîna moșierului.

Da, da ! Dacă alungi natura pe ușă, ea intră pe fereastră. Natura mării revoluții burgheze din Rusia țărănească este de așa fel, încît numai victoria insurecției țărănești, care este de neconceput fără rolul conducător al proletariatului, poate duce această revoluție la victorie, în ciuda contra-revoluționarismului imanent al liberalismului burghez.

Liberalilor nu le rămîne decît fie să nu creadă în forța spiritului trudovic — ceea ce nu este cu putință date fiind faptele —, fie să-și pună speranțele într-o nouă escrocherie politică. Iată cum este formulat programul acestei escrocherii în cuvintele de încheiere din ziarul „*Reci*” : „Numai o organizare practică serioasă a unei reforme de acest fel (și anume a unei reforme agrare înfăptuite pe „o bază democratică foarte largă”) poate lecui populația de încercări utopiste”. Citește : excelența-voastră, d-le Stolîpin, cu toate spînzurătorile și cu toate legile de la 3 iunie, nu „ați putut lecui” populația de „spiritul trudovic utopist”. Permiteți-ne să mai încercăm o dată : vom făgădui poporului cea mai largă reformă democratică, iar în realitate îl „vom lecui” prin răscumpărarea de la moșier și prin predominarea moșierilor în instituțiile agricole locale !

În ce ne privește, mulțumim din adîncul inimii domnilor Miliukov, Struve & Co. pentru zelul pe care-l depun pentru „a lecui” populația de credința „utopistă” în căi constituționale pașnice. Ei caută s-o lecuiască și, după toate probabilitățile, o vor lecui.

MARXISM ȘI REVIZIONISM

*Scris cam prin a doua jumătate
a lunii martie — nu mai târziu
de 3 (16) aprilie 1908*

*Publicat între 25 septembrie și
2 octombrie (8 și 15 octombrie)
1908, în culegerea: „Karl Marx
(1818—1883)”. Petersburg,
editat de O. și M. Kedrov
Semnat: V. I. I. n*

Se tipărește după textul culegerii

O cunoscută maximă glăsuiește : dacă axiomele geometrice ar atinge interesele oamenilor, atunci cu siguranță că ele ar fi contestate. Teoriile științelor naturii care contraziceau vechile prejudecăți ale teologiei au provocat și provoacă pînă în ziua de azi o luptă extrem de înverșunată. Nu e deci de mirare că doctrina lui Marx, care servește direct cauza luminării și organizării clasei înaintate a societății contemporane, indicînd sarcinile acestei clase și dovedind că, în virtutea dezvoltării economice, înlocuirea orînduirii sociale de azi cu noi rînduieli este inevitabilă, nu e de mirare că această doctrină trebuia să lupte pentru fiecare pas pe drumul afirmării ei.

Ar fi de prisos să mai vorbim de știința și filozofia burgheză, predate oficial de profesori oficiali pentru prostirea tinerei generații a claselor avute și pentru „dresarea“ ei împotriva dușmanilor din afară și dinăuntru. Această știință nici nu vrea să audă de marxism, declarînd că el a fost infirmat și nimicî ; și tinerii savanți care fac carieră din combaterea socialismului, și moșnegii decrepiți care păzesc preceptele diferitelor „sisteme“ perimate îl atacă pe Marx cu egală ardoare. Extinderea marxismului, răspîndirea și întărirea ideilor marxiste în sînul clasei muncitoare duc în mod inevitabil la înmulțirea și întărirea atacurilor burgheze împotriva marxismului, care, după fiecare „nimicire“ a lui de către știința oficială, devine tot mai puternic, mai oțelit și mai viabil,

Dar nici măcar printre doctrinele legate de lupta clasei muncitoare, care sînt răspîndite mai ales în rîndurile proletariatului, marxismul nu și-a întărit, nici pe departe, dintr-o dată pozițiile. În prima jumătate de veac a existenței sale (începînd din deceniul al 5-lea al secolului trecut), marxismul a luptat contra unor teorii cu totul potrivnice lui. În prima jumătate a deceniului al 5-lea, Marx și Engels s-au răfuit cu tinerii hegelieni radicali care se situau pe poziția idealismului filozofic. La sfîrșitul acestui deceniu începe lupta pe tărîmul teoriilor economice : lupta împotriva proudhonismului¹⁷. În deceniul al 6-lea se desăvîrșește această luptă : criticarea partidelor și doctrinelor care s-au manifestat în decursul furtunosului an 1848. În deceniul al 7-lea lupta trece din domeniul teoriei generale într-un domeniu legat mai de-a dreptul de mișcarea muncitorească : izgonirea bakunismului din Internațională¹⁸. La începutul deceniului al 8-lea apare în Germania, pentru scurtă vreme, proudhonistul Mühlberger, iar la sfîrșitul deceniului pozitivistul Dühring. Dar atît influența unuia cît și a celuilalt asupra proletariatului e acum cu totul neînsemnată. Marxismul învinge acum, fără doar și poate, toate celelalte ideologii din sînul mișcării muncitorești.

Pe la începutul ultimului deceniu al secolului trecut, această victorie era cîștigată în liniile ei principale. Chiar și în țările latine, unde tradițiile proudhonismului s-au menținut cel mai mult, partidele muncitorești și-au construit de fapt programele și tactica pe baze marxiste. Organizația internațională a mișcării muncitorești, reînviată sub forma congreselor internaționale periodice, s-a situat în toate chestiunile esențiale, din capul locului și aproape fără luptă, pe terenul marxismului. Dar, după ce marxismul a înlăturat toate doctrinele potrivnice cît de cît înche-gate, tendințele pe care le exprimau aceste doctrine au început să-și caute alte căi. Formele și mobilurile luptei s-au schimbat, dar lupta a continuat. Și a doua jumătate de secol a existenței marxismului a început (în ultimul deceniu al secolului trecut) cu lupta împotriva unui curent potrivit din sînul marxismului.

Acest curent a fost denumit bernsteinism¹⁹ după numele fostului marxist ortodox Bernstein, la care corectarea marxismului, revizuirea marxismului, revizionismul, și-a găsit expresia cea mai completă și mai ostentativă. Chiar și în Rusia, unde, datorită înapoierii economice a țării și precumpănirii populației țărănești strivite de rămășițele iobăgiei, socialismul nemarxist s-a menținut, firește, vreme mai îndelungată, chiar și în Rusia el se transformă în mod vădit, sub ochii noștri, în revizionism. Atît în problema agrară (programul municipalizării întregului pămînt) cît și în problemele generale de program și de tactică, social-narodnicii noștri înlocuiesc din ce în ce mai mult rămășițele perimate, pe cale de dispariție ale vechiului sistem, unitar în felul său și cu totul ostil marxismului, prin „corectări” aduse doctrinei lui Marx.

Socialismul premarxist este sfărîmat. El continuă lupta, dar nu pe propriul său teren, ci pe terenul general al marxismului, sub formă de revizionism. Să vedem deci care este conținutul ideologic al revizionismului.

Pe tărîmul filozofiei, revizionismul pășea în coada „științei” profesorale burgheze. Profesorii se întorceau „înapoi la Kant” și revizionismul se tîra în urma neokantienilor²⁰. Profesorii repetau platitudinile popimii debitate de mii de ori împotriva materialismului filozofic, iar revizionistii, zîmbind cu indulgență, mormăiau (textual după ultimul Handbuch *) că materialismul a fost de mult „infirmitat”. Profesorii îl tratau pe Hegel ca pe un „cîine mort”²¹ și, propovăduind ei înșiși idealismul, dar un idealism de o mie de ori mai meschin și mai banal decît cel hegelian, ridicau cu dispreț din umeri cînd era vorba de dialectică ; iar revizionistii se tîrau în urma lor în mocirla banalizării filozofice a științei, înlocuind dialectica „ingenioasă” (și revoluționară) printr-o „evoluție simplă” (și lină) ; în schimbul lefii primite de la stat, profesorii adaptau atît sistemele lor idealiste cît și cele „critice” la „filozofia” medievală dominantă (adică la teologie), iar revizionistii se apropiau de dînșii, căutînd să facă din religie

* — Indreptar. — Nota trad.

„o chestiune privată“ nu față de statul de azi, ci față de partidul clasei înaintate.

Despre adevărata semnificație de clasă a acestor „corecări“ aduse marxismului nu mai e nevoie să vorbim: chestiunea e clară de la sine. Menționăm doar că singurul marxist din social-democrația internațională care a criticat, din punctul de vedere al materialismului dialectic consecvent, toate platitudinile nemaipomenite debitate de revizionişti a fost Plehanov. Acest fapt trebuie subliniat cu atât mai mult, cu cât în prezent se fac încercări profund eronate de a strecura, sub steagul criticii oportunismului tactic al lui Plehanov, vechile boarfe filozofice reacționare*.

Trecînd la economia politică, trebuie să arătăm înainte de toate că în acest domeniu „corecările“ revizioniştilor au fost mult mai variate și mai amănunțite; ei se străduiau să influențeze publicul cu ajutorul „noilor date cu privire la dezvoltarea economică“. Ei susțineau că concentrarea și înlăturarea întreprinderilor mici de către cele mari nu se produc nicidecum în agricultură, iar în domeniul comerțului și al industriei se produc într-un ritm extrem de lent. Ei afirmau că crizele au devenit acum mai rare și mai puțin pronunțate și că trusturile și cartelurile vor da, probabil, capitalului posibilitatea de a le înlătura cu desăvîrșire. Ei susțineau că „teoria prăbușirii“ spre care merge capitalismul este inconsistentă, dată fiind tendința spre tocire și atenuare a contradicțiilor de clasă. În sfîrșit, ei afirmau că n-ar strica să se modifice și teoria valorii a lui Marx potrivit teoriei lui Böhm-Bawerk.

Lupta împotriva revizioniştilor în aceste probleme a avut drept consecință o înviorare tot atât de rodnică a gândirii teoretice a socialismului internațional ca și polemica dusă de Engels împotriva lui Dühring cu 20 de ani înainte. Argumentele revizioniştilor erau analizate pe bază de fapte

---

* Vezi cartea „Eseuri asupra filozofiei marxiste“ a lui Bogdanov, Bazarov și alții. Nu este locul să analizez aici această carte, și de aceea trebuie să mă limitez deocamdată la declarația că într-un viitor apropiat voi arăta, într-o serie de articole sau într-o broșură, că *tot* ce a fost spus în text despre revizionişti neokantieni se referă în fond și la acești „noi“ revizionişti neohumeişti și neoberkeleyeni. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 18 Ediția politică, 1963, ediția a doua. — Nota red.).

și cifre. S-a dovedit că revizionistii înfrumusețau, în mod sistematic, mica producție de azi. Date incontestabile dovedesc superioritatea din punct de vedere tehnic și comercial a mării *producții* față de mica producție nu numai în industrie, dar și în agricultură. În agricultură însă producția de mărfuri este mult mai puțin dezvoltată, iar statisticienii și economiștii de azi, de obicei, nu se prea pricep să scoată în relief acele ramuri speciale (uneori chiar unele munci) ale agriculturii care exprimă atragerea progresivă a agriculturii în *orbita schimbului* din cadrul economiei mondiale. Mica producție se menține pe ruinele economiei naturale cu prețul unei continue înrăutățiri a alimentației, prin înfometare cronică, prin prelungirea zilei de muncă, prin înrăutățirea calității vitelor și a îngrijirii lor, într-un cuvânt prin aceleași mijloace prin care s-a menținut și producția meșteșugărească împotriva manufacturii capitaliste. În societatea capitalistă, fiecare pas înainte al științei și tehnicii sapă, inevitabil și fără cruțare, bazele micii producții, și sarcina economiei politice socialiste este de a cerceta acest proces în toate formele lui, adeseori complicate și încurcate, de a dovedi micului producător imposibilitatea de a se menține în condițiile capitalismului, de a-i arăta că în capitalism gospodăria țărănească se află într-o situație fără ieșire, de a-i dovedi că țăranul trebuie să adopte punctul de vedere al proletariatului. În această chestiune revizionistii au păcătuit din punct de vedere științific printr-o generalizare superficială și unilaterală a unor fapte izolate, smulse din conexiunea lor cu întreaga orînduire a capitalismului; iar din punct de vedere politic au păcătuit prin aceea că în mod inevitabil, cu voie sau fără voie, îl îndemneau sau îl împingeau pe țăran să adopte punctul de vedere al proprietarului (adică punctul de vedere al burgheziei), în loc să-l împingă să adopte punctul de vedere al proletariatului revoluționar.

În ceea ce privește teoria crizelor și teoria prăbușirii, revizionismul se prezenta și mai prost. Numai niște oameni cu totul miopi — și numai foarte scurtă vreme —, sub influența câtorva ani de avînt și de prosperitate industrială, se puteau gândi la o revizuire a bazelor doc-

trinei lui Marx. Foarte curînd realitatea a dovedit revizioniştilor că crizele nu au dispărut: după prosperitate a urmat criza. S-au schimbat formele, succesiunea şi aspectul crizelor, dar ele au rămas o parte integrantă inevitabilă a orînduirii capitaliste. Concentrînd producţia, cartelurile şi trusturile au agravat în acelaşi timp, în mod evident, anarhia în producţie, situaţia precară a proletariatului şi au înăsprit jugul capitalului, ascuţind astfel contradicţiunile de clasă într-o măsură nemaipomenită pînă atunci. Faptul că capitalismul merge spre prăbuşire, atît în sensul că provoacă diverse crize politice şi economice cît şi în sensul prăbuşirii totale a întregii orînduirii capitaliste, a fost dovedit în mod foarte concret şi într-o măsură deosebit de mare tocmai de către cele mai moderne şi mai uriaşe trusturi. Recenta criză financiară din America, cumplita agravare a şomajului în întreaga Europă, fără a mai pomeni de apropiata criză industrială pe care o prevestesc multe semne, toate acestea au făcut ca „teoriile“ formulate nu de multă vreme de revizionişti să fie astăzi uitate de toată lumea, pare-se chiar şi de mulţi dintre revizionişti înşişi. Nu trebuie însă uitate învăţămintele pe care această nestatornicie de intelectual le-a dat clasei muncitoare.

Despre teoria valorii trebuie să spunem doar că, în afară de oftări şi de aluzii foarte nebuloase à la Böhm-Bawerk, revizionişti nu au adus absolut nimic nou şi de aceea nu au lăsat nici o urmă în dezvoltarea gîndirii ştiinţifice.

În domeniul politicii, revizionismul a încercat efectiv să revizuiască baza marxismului, adică teoria luptei de clasă. Libertatea politică, democraţia, votul universal distrug baza luptei de clasă — spuneau revizionişti — şi dezmint vechea teză a „Manifestului Comunist“ că muncitorii nu au patrie. Din moment ce în condiţiile democraţiei domină „voinţa majorităţii“, spuneau ei, în aceste condiţii nu poţi să consideri statul drept organ de dominaţie de clasă şi nici să renunţi la alianţe cu burghezia progresistă, social-reformatoare, îndreptate împotriva reacţionarilor.

Fără îndoială că aceste obiecţii ale revizioniştilor se reduceau la un sistem de concepţii destul de încheat, şi anume la un sistem de concepţii burgheze-liberale cunos-

cute de multă vreme. Liberalii au pretins totdeauna că parlamentarismul burghez desființează clasele și împărțirea în clase din moment ce toți cetățenii, fără deosebire, au dreptul de vot, dreptul de a participa la treburile statului. Întreaga istorie a Europei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și întreaga istorie a revoluției ruse de la începutul secolului al XX-lea arată cum nu se poate mai clar cât de absurde sînt aceste concepții. În condițiile libertății capitalismului „democratic“, deosebirile economice nu se atenuază, ci se accentuează și se adîncesc. Parlamentarismul nu înlătură, ci dezvăluie esența republicilor burgheze celor mai democratice, arătînd că ele sînt un organ de asuprire de clasă. Contribuind la luminarea și organizarea unor mase ale populației cu mult mai largi decît acelea care înainte luau parte activă la evenimentele politice, parlamentarismul pregătește prin aceasta nu înlăturarea crizelor și a revoluțiilor politice, ci o extremă înăsprire a războiului civil în cursul acestor revoluții. Evenimentele de la Paris din primăvara anului 1871 și cele din Rusia din iarna anului 1905 au arătat cum nu se poate mai clar cât de inevitabilă este această înăsprire. Fără să șovăie o clipă, burghezia franceză a încheiat un tîrg cu dușmanul întregii națiuni, cu armata străină care îi ruinase patria, pentru a înăbuși mișcarea proletară. Cine nu înțelege inevitabila dialectică lăuntrică a parlamentarismului și a democratismului burghez, dialectică care în prezent duce la o rezolvare și mai brutală a controverselor prin violența maselor, nu va fi niciodată în stare să desfășoare, pe terenul acestui parlamentarism, o agitație și o propagandă consecvent principiale care să pregătească într-adevăr masele muncitoare pentru o participare victorioasă la asemenea „controverse“. Experiența alianțelor, acordurilor, blocurilor încheiate cu liberalismul social-reformist în Apus și a celor încheiate cu reformismul liberal (cadeții) în revoluția rusă a arătat în chip convingător că aceste acorduri nu fac decît să tocească conștiința maselor, că ele nu întăresc, ci slăbesc însemnătatea reală a luptei lor, legînd pe luptători de elementele cele mai puțin capabile de luptă, cele mai șovăielnice și mai trădătoare. Millerandismul francez²² — cea mai însemnată experiență de aplicare a tacticii politice

revizioniste pe scară largă, cu adevărat națională — a pri-lejuit o apreciere practică a revizionismului pe care proletariatul din lumea întreagă n-o va uita niciodată.

O completare firească a tendințelor economice și poli-tice ale revizionismului a fost atitudinea sa față de scopul final al mișcării socialiste. „Scopul final nu e nimic, miș-carea e totul“, acest slogan al lui Bernstein exprimă mai bine esența revizionismului decât multe raționamente lungi. Politica revizionistă constă în fixarea atitudinii de la caz la caz, în adaptarea la evenimentele zilei, la sinuozitățile mărunțișurilor politice, în uitarea intereselor fundamentale ale proletariatului și a trăsăturilor de bază ale întregii orînduiri capitaliste, ale întregii evoluții capitaliste, în jertfirea acestor interese fundamentale de dragul unor avantaje de moment, reale sau presupuse. Și din însăși esența acestei politici rezultă în mod evident că ea poate să îmbrace forme extrem de variate și că fiecare problemă cît de cît „nouă“, fiecare întorsătură cît de cît neașteptată și neprevăzută a evenimentelor, chiar dacă această întorsă-tură ar modifica linia fundamentală a evoluției numai într-o măsură infimă și pentru un timp foarte scurt, vor genera totdeauna, în mod inevitabil, o varietate sau alta de revizionism.

Caracterul inevitabil al revizionismului este determinat de rădăcinile de clasă pe care acesta le are în societatea de astăzi. Revizionismul este un fenomen internațional. Pentru orice socialist cît de cît inițiat și cu judecată nu încapă nici cea mai mică îndoială că raportul dintre or-todocși și bernsteinieni în Germania, raportul dintre gues-diști și jaurəsiști (iar în prezent îndeosebi dintre guesdiști și broussiști) în Franța ²³, dintre Federația social-democrată și Partidul laburist independent din Anglia ²⁴, dintre Brouckère și Vandervelde în Belgia, dintre integraliști și reformiști în Italia ²⁵, dintre bolșevici și menșevici în Rusia este în esență același, cu toată enorma diversitate de con-diții naționale și de momente istorice în actuala situație a tuturor acestor țări. Procesul „divizării“ înăuntrul socialis-mului internațional contemporan se desfășoară, de fapt, înca de pe acum pe *aceeași* linie în diferite țări ale lumii, vădînd astfel un uriaș pas înainte în comparație cu ceea ce

a fost acum 30—40 de ani, cînd în diferite țări tendințe felurite se înfruntau înăuntrul aceluiași socialism internațional. Iar „revizionismul de stînga“, care s-a conturat acum în țările latine ca „sindicalism revoluționar“²⁶, se adaptează de asemenea marxismului, „corectîndu-l“: Labriola în Italia și Lagardelle în Franța apelează la marxismul adevărat pentru a justifica marxismul greșit înțeles.

Nu putem analiza aici conținutul ideologic al *acestui* revizionism, care nu s-a dezvoltat încă nici pe departe atît de mult ca revizionismul oportunist, n-a devenit un fenomen internațional și care, în practică, n-a putut ține piept în nici o bătălie mare dintre el și vreun partid socialist nici măcar într-o singură țară. Ne limităm deci la „revizionismul de dreapta“, pe care l-am schițat mai sus.

În ce constă inevitabilitatea lui în societatea capitalistă? De ce este el mai adînc decît deosebirile în ceea ce privește particularitățile naționale și gradul de dezvoltare a capitalismului? Pentru că în fiecare țară capitalistă există întotdeauna, alături de proletariat, pături largi de mică burghezie, de mici proprietari. Capitalismul a fost generat și este permanent generat de mica producție. Capitalismul creează mereu și inevitabil un întreg șir de „pături mijlocii“ (anexe ale fabricii, munca la domiciliu, mici ateliere împrăștiate prin întreaga țară, necesare industriei mari, de pildă industriei de biciclete și de automobile etc.). Tot atît de inevitabil acești noi mici producători sînt aruncați îndărăt în rîndurile proletariatului. E deci absolut firesc ca concepțiile mic-burgheze să pătrundă mereu în rîndurile partidelor muncitorești de masă. E absolut firesc să fie așa și așa va fi mereu pînă la înlăptuirea revoluției proletare, căci ar fi o mare greșeală să credem că pentru înlăptuirea acestei revoluții e nevoie de proletarizarea „completă“ a majorității populației. Ceea ce acum adesea are loc numai pe plan ideologic: controversile în jurul corectărilor teoretice aduse marxismului, ceea ce acum, în practică, își croiește drum numai în unele probleme ale mișcării muncitorești, sub forma de divergențe tactice cu revizionismul și de sciziuni provocate de ele, — prin toate acestea clasa muncitoare va trece, fără doar și poate, într-o măsură incomparabil mai mare atunci cînd revoluția proletara va

imprima un caracter mai acut tuturor chestiunilor controversate, va concentra toate divergențele asupra unor probleme avînd o însemnătate directă pentru determinarea atitudinii maselor, ne va obliga, în focul luptei, să despărțim pe dușmani de prieteni și să ne debarasăm de falșii aliați pentru a da dușmanului lovituri hotărîtoare.

Lupta ideologică dusă de marxismul revoluționar împotriva revizionismului la sfîrșitul secolului al XIX-lea este numai un preludiu al marilor bătălii revoluționare ale proletariatului, care înaintează spre izbînda completă a cauzei sale în pofida tuturor șovăielilor și slăbiciunilor micii burghezii.

PE DRUM BĂTĂTORIT !

Aprecierea revoluției ruse, adică a primilor ei trei ani, este la ordinea zilei. Fără a lămuri natura de clasă a partidelor politice de la noi, fără a analiza interesele și poziția claselor una față de alta în revoluția noastră, nu se poate face nici un pas înainte în stabilirea sarcinilor imediate și a tacticii proletariatului. În articolul de față intenționez să atrag atenția cititorilor noștri asupra uneia dintre încercările de a face o asemenea analiză.

F. Dan și G. Plehanov scriu în numărul 3 al ziarului „Golos Soțial-Demokrata”²⁷, primul făcând o apreciere sistematică a rezultatelor revoluției, iar celălalt trăgând concluziile finale cu privire la tactica partidului muncitoresc. Aprecierea lui Dan se rezumă la ideea că nici nu se putea ca speranțele într-o dictatură a proletariatului și a țărănimii să nu se dovedească a fi o iluzie. „Posibilitatea unei noi acțiuni revoluționare a proletariatului pe scară largă... depinde într-o măsură considerabilă de poziția burgheziei”. „În primele lui etape (ale noului avânt) — atâta timp cât avântul mișcării muncitorești revoluționare nu va pune în mișcare mica burghezie de la orașe și dezvoltarea revoluției la orașe nu va face să izbucnească incendiul la sate — proletariatul și burghezia vor sta față în față ca principale forțe politice”.

Este clar că F. Dan nu a exprimat în întregime concluziile de ordin tactic care decurg dintr-un astfel de „adevăr”. Este evident că s-a jenat să spună pînă la capăt tot ce rezultă de la sine din cuvintele lui : să se recomande

clasei muncitoare faimoasa tactică a menșevicilor, care constă în sprijinirea burgheziei (amintiți-vă de blocurile cu cadeții, de susținerea lozincii formării unui guvern cadet, de ideea convocării unei Dume învestite cu puteri depline preconizată de Plehanov etc.). În schimb, Plehanov l-a completat pe Dan, încheindu-și foiletonul din numărul 3 al ziarului „Golos Soțial-Demokrata“ cu cuvintele: „Ce bine ar fi fost pentru Rusia dacă în 1905—1906 marxiștii ruși ar fi știut să evite greșelile făcute de Marx și Engels în Germania acum mai bine de o jumătate de veac!“ (și anume subaprecierea posibilităților de dezvoltare a capitalismului de atunci și supraaprecierea capacității proletariatului de a desfășura o acțiune revoluționară).

E clar ca lumina zilei. Dan și Plehanov încearcă cu precauție, fără a spune lucrurilor pe nume, să justifice politica menșevică de dependență a proletariatului față de cadeți. Să analizăm deci „fundamentarea teoretică“ a acestei încercări.

Dan consideră că „mișcarea țărănească“ depinde de „creșterea și dezvoltarea revoluției de la orașe pe făgașul ei burghez și pe făgașul ei proletar“. De aceea, după avântul „revoluției de la orașe“ a urmat avântul mișcării țărănești, iar după declinul acestei revoluții „antagonismele interne ale satului, înăbușite de avântul revoluției, au început să se accentueze din nou“ și „politica agrară a guvernului, politică de dezbinare a țăranimii etc., a început să se bucure de un succes relativ“. De aici decurge concluzia citată de noi, și anume că în primele etape ale noului avânt principalele forțe politice vor fi proletariatul și burghezia. „Această situație — după părerea lui F. Dan — trebuie și poate să fie folosită de proletariat pentru o dezvoltare a revoluției care să lase cu mult în urmă *punctul de plecare* al noului ei avânt și să ducă la democratizarea deplină a societății sub semnul (sic!) unei rezolvări radicale (!) a problemei agrare“.

Nu e greu să-ți dai seama că acest raționament este clădit în întregime pe o neînțelegere *radicală* a problemei agrare în revoluția noastră și că această neînțelegere este foarte prost camuflată printr-o frazeologie goală și ieftină

despre o „democratizare deplină“ „sub semnul“ „rezolvării“ problemei.

F. Dan socoate că „speranțele într-o dictatură a proletariatului și a țărănimii“ au fost și sînt determinate de prejudecățile narodnice, de faptul că antagonismele interne ale satului și caracterul individualist al mișcării țărănești au fost date uitării. Acestea sînt concepții menșevice obișnuite și de mult cunoscute de toată lumea. Dar e puțin probabil ca cineva să fi scos în evidență toată absurditatea lor atît de bine ca F. Dan în articolul analizat de noi. Prea stimatul publicist a reușit să *nu observe* că *ambele* „rezolvări“ ale problemei agrare, pe care el le opune una alteia, corespund „caracterului individualist al mișcării țărănești“ ! Într-adevăr, rezolvarea stolîpinistă, care, după părerea lui Dan, se bucură „de un succes relativ“, se bazează pe individualismul țăranilor. Acest lucru este neîndoielnic. Dar cum rămîne cu cealaltă rezolvare, pe care F. Dan o caracterizează drept „radicală“ și legată de „democratizarea deplină a societății“ ? Nu cumva își închipuie prea onorabilul Dan că aceasta *nu se bazează* pe individualismul țăranilor ?

Tocmai asta e nenorocirea că fraza găunoasă a lui Dan despre „democratizarea deplină a societății sub semnul unei rezolvări radicale a problemei agrare“ maschează o inepție radicală. În mod inconștient, ca un orb, el *se izbește* de cele două „rezolvări“ obiectiv posibile ale problemei agrare și în privința căroră istoria nu a făcut încă o alegere definitivă, fără să-și poată face o imagine clară și precisă a caracterului *ambelor* rezolvări și a condițiilor unei rezolvări sau ale celeilalte.

De ce politica agrară stolîpinistă se poate bucura de un „succes relativ“ ? Pentru că, datorită dezvoltării capitaliste, în rîndurile țărănimii noastre s-au creat încă de mult două clase antagoniste : burghezia sătească și proletariatul sătesc. Este oare posibil un succes deplin al politicii agrare stolîpiniste și ce ar însemna el ? Un asemenea succes este posibil dacă împrejurările vor fi excepțional de favorabile pentru Stolîpin și va însemna „rezolvarea“ problemei agrare în Rusia burgheză în sensul întăririi *definitive* (pînă

la revoluția proletară) a proprietății private asupra întregului pământ, atât asupra pământului moșieresc cât și asupra celui țărănesc. Aceasta va fi o „rezolvare” de tip *prusac*, care va asigura într-adevăr dezvoltarea capitalistă a Rusiei, dar o dezvoltare extrem de lentă, care va da pentru un timp îndelungat puterea în mîna iuncherului și care va fi de o mie de ori mai chinuitoare pentru proletariat și țărănime decît cealaltă „rezolvare a problemei agrare”, tot capitalistă și obiectiv *posibilă*.

Fără să aprofundeze problema, Dan a calificat această a doua rezolvare drept „radicală” — vorbă ieftină, fără nici o noimă. Rezolvarea stolîpinistă este de asemenea foarte radicală, deoarece distruge în mod radical vechea obște și vechile rînduieli agrare din Rusia. Adevărata deosebire dintre rezolvarea *țărănească* a problemei agrare în revoluția burgheză din Rusia și rezolvarea *cadeto-stolîpinistă* a acestei probleme constă în faptul că prima desființează proprietatea privată moșierească asupra pământului în mod cert, iar proprietatea țărănească în mod foarte probabil (deocamdată nu ne vom ocupa de problema specială a pămînturilor lotuale ale țăranilor, deoarece întregul raționament al lui Dan este greșit chiar și din punctul de vedere al actualului nostru program agrar în care se prevede „municipalizarea”).

Se pune acum întrebarea : este oare într-adevăr această a doua rezolvare obiectiv posibilă ? Fără îndoială că da. În această privință sînt de acord toți marxiștii care gîndesc, deoarece *altminteri* sprijinirea de către proletariat a tendinței micilor proprietari de a confisca marea proprietate ar fi o șarlatanie reacționară. În nici o altă țară capitalistă nici un marxist nu va întocmi un program care să sprijine tendința *țărănimii* de a confisca marea proprietate funciară. În Rusia, și bolșevicii, și menșevicii sînt de acord în ceea ce privește necesitatea acestei sprijiniri. De ce ? Pentru că în Rusia este *obiectiv* posibilă o *altă* cale de dezvoltare capitalistă a agriculturii, nu calea „prusacă”, ci cea „americană”, nu cea burghezo-moșierească (sau iucherească), ci cea burghezo-țărănească.

Stolîpin și cadeții, absolutismul și burghezia, Nicolaie al II-lea și Piotr Struve sînt de acord că învechitele rînduiri agrare din Rusia trebuie „curățite“ în mod capitalist prin menținerea proprietății funciare moșierești. Ei sînt în dezacord numai în ceea ce privește modul în care să fie menținută această proprietate și în ce măsură să fie menținută.

Muncitorii și țărani, social-democrații și narodnicii (trudovicii, socialiștii-populiști, socialiștii-revoluționari inclusiv) sînt de acord că învechitele rînduiri agrare din Rusia trebuie „curățite“ în mod capitalist prin desființarea pe calea violenței a proprietății funciare moșierești. Deosebirea dintre ei este că social-democrații își dau seama că, în societatea contemporană, și municipalizarea, și naționalizarea, și socializarea, și împărțirea pămînturilor, într-un cuvînt orice revoluție agrară, oricît de radicală ar fi ea, are un caracter capitalist, pe cînd narodnicii nu înțeleg acest lucru și îmbracă în fraze utopiste mic-burgheze despre egalitarism lupta lor pentru o evoluție agrară burghezo-țăărănească, opusă evoluției burghezo-moșierești.

Toată confuzia și toate absurditățile lui F. Dan izvorăsc dintr-o neînțelegere radicală a bazei economice a revoluției burgheze din Rusia. Îndărătul divergențelor existente în Rusia între socialismul marxist și socialismul mic-burghez în problema conținutului economic și a semnificației luptei țăranilor pentru pămînt în actuala revoluție, el „nu a observat“ lupta dintre forțele sociale reale pentru o cale sau alta a evoluției agrare capitaliste obiectiv posibile. Și această totală neînțelegere el a disimulat-o prin fraze despre „succesul relativ“ al lui Stolîpin și despre „deplina democratizare a societății sub semnul unei rezolvări radicale a problemei agrare“.

În realitate, în Rusia problema agrară se pune acum astfel : pentru succesul politicii stolîpiniste e nevoie de ani îndelungați de reprimare și de exterminare prin violență a masei țăranilor, care nu vor să moară de foame și să fie strămutați din satele lor. În istorie au fost cazuri cînd o asemenea politică s-a soldat cu succes. Ar fi o frazeologie democratică goală și absurdă să spunem că în Rusia succesul

unei astfel de politici este „imposibil“. El este posibil ! Dar datoria noastră este să arătăm clar poporului cu ce preț se plătește un asemenea succes și să luptăm din toate puterile pentru o altă cale, o cale mai scurtă și mai rapidă de dezvoltare agrară capitalistă *printr-o* revoluție țărănească. E greu, e foarte greu de înfăptuit o revoluție țărănească sub conducerea proletariatului într-o țară capitalistă, dar această revoluție este totuși posibilă și trebuie să luptăm pentru înfăptuirea ei. Cei trei ani de revoluție ne-au învățat pe noi și au învățat întregul popor nu numai că trebuie să luptăm pentru ea, ci și cum trebuie să luptăm. Nici un fel de „justificări“ menșevice ale politicii de sprijinire a cadeților nu vor șterge din conștiința muncitorilor aceste învățăminte ale revoluției.

Mai departe. Ce se va întâmpla dacă, cu toată lupta maselor, politica stolîpinistă se va menține un timp destul de îndelungat pentru a asigura succesul căii „prusace“ ? În acest caz rînduierile agrare din Rusia vor deveni pe deplin burgheze, țărani bogati vor acapara aproape tot pămîntul lotual, agricultura va deveni capitalistă și orice „rezolvare“, fie radicală, fie neradicală, a problemei agrare în condițiile *capitalismului* va deveni imposibilă. În acest caz marxistii de bună-credință vor renunța de-a dreptul și fățiș la orice „program agrar“ și vor spune maselor : muncitorii au făcut tot ce le-a stat în putință pentru a asigura Rusiei un capitalism american și nu unul iuncheresc. Muncitorii vă cheamă acum la revoluția socială a proletariatului, deoarece *după* „rezolvarea“ problemei agrare în spirit stolîpinist *nici o altă* revoluție *nu poate* aduce schimbări serioase în condițiile economice ale vieții maselor țărănești.

Iată cum se prezintă problema raportului dintre revoluția burgheză și cea socialistă în Rusia, problemă pe care Dan a încurcat-o cu totul în expunerea în limba germană a articolului său („*Neue Zeit*“²⁸ nr. 27).

În Rusia sînt posibile, ba chiar inevitabile, revoluții burgheze și pe baza căii agrare cadete-stolîpiniste. Dar în *aceste* revoluții, ca și în revoluțiile franceze din 1830 și 1848, nici vorbă nu va putea fi de „o deplină democratizare a societății sub semnul unei rezolvări radicale a pro-

blemei agrare". Sau mai exact : în aceste revoluții numai *pseudosocialiștii* mic-burghezi vor mai flecări despre „rezolvarea“ (deosebit de „radicală“) a problemei agrare, care în orice țară pe deplin capitalistă a fost deja rezolvată.

Dar în Rusia procesul formării rînduieiilor agrare capitaliste este încă departe de a fi desăvîrșit. Acest lucru este clar nu numai pentru noi, menșevicii și bolșevicii, nu numai pentru cei care sînt simpatizanți ai revoluției și care doresc un nou avînt al ei ; el este clar chiar și pentru niște dușmani consecvenți, conștienți, fățiși, declarați ai revoluției și prieteni ai absolutismului ultrareacționar, cum este d-l Piotr Struve. Dacă d-l Struve „strigă în gura mare“ că avem nevoie de un Bismarck, de o transformare a reacțiunii într-o revoluție de sus, aceasta se întîmplă tocmai pentru că Struve *nu* vede la noi nici un Bismarck, nici o revoluție de sus. Struve își dă seama că numai cu reacțiunea stolîpinistă și cu o mie de spînzurători nu se poate crea o trainică Rusie burghezo-moșierească cu knechți. Trebuie altceva, ceva în genul rezolvării (fie și în spiritul lui Bismarck) a sarcinilor istorice naționale, ceva în genul unificării Germaniei, al introducerii votului universal. Or, Stolîpin nu poate decît să unească pe Dumbadze cu eroii muzeului din Riga !²⁹ Pîna și sistemul electoral al lui Witte, stabilit prin legea din 11 decembrie 1905³⁰, *trebuie* să fie abrogat ! În locul țăranilor mulțumiți de „succesul relativ“ al politicii agrare despre care vorbește Dan, Stolîpin este nevoit să asculte chiar din partea țăranilor din Duma a III-a revendicări „trudovice“ !

Cum să nu „vocifereze“, să nu se tînguiască și să nu plîngă Piotr Struve cînd vede clar că *nu reușim* încă să avem o „constituție“ pusă la punct, modestă, moderată și corectă, ciuntită și durabilă ?

Struve știe bine ce urmărește. Iar F. Dan n-a învățat nimic și n-a uitat nimic în cei trei ani de revoluție. Ca un orb el continuă să tîrască proletariatul sub aripa domnilor Struve. El continuă să mormăie aceleași vorbe menșevice reacționare, afirmînd că la noi proletariatul și burghezia ar putea fi „principalele forțe politice“... împotriva cui, stimabile ? împotriva lui Gucikov ? împotriva monarhiei ?

Pînă la ce nemaipomenită înfrumusețare a liberalilor ajunge F. Dan, o arată articolul lui în limba germană. El nu s-a sfiit să spună publicului german că mica burghezie de la orașe a ales în Duma a III-a „delegați progresiști“ (adică cadeți), pe cîtă vreme 40% din delegații țăranilor, zice el, erau reacționari! Trăiască Miliukovii și Struvii „progresiști“ care-l aplaudă pe Stolîpin! Trăiască alianța dintre alde Dan și Miliukovi împotriva țăranilor „reacționari“, care dau dovadă de spirit trudovic în Duma a III-a!

Iar Plehanov îl falsifică pe Engels de dragul aceluiași teorii menșevice reacționare. Engels spunea că tactica lui Marx din 1848 a fost *justă*, că din ea și numai din ea proletariatul a tras într-adevăr învățăminte juste, trainice și de neuitat. Engels spunea că această tactică, *deși* era singura justă, a eșuat din cauză că proletariatul nu era îndeajuns de pregătit și capitalismul nu era îndeajuns de dezvoltat³¹. Iar Plehanov, vrînd parcă să-și bată joc de Engels, să ofere un prilej de amuzament Bernsteinilor și Strelțovilor, îl interpretează pe Engels în sensul că acesta a considerat „regretabilă“ tactica lui Marx! că ulterior ar fi recunoscut că e greșită și că ar fi dat preferință tacticii de sprijinire a cadeților germani.

Oare nu ne va spune mîine G. Plehanov că, în ceea ce privește insurecția din 1849, Engels era de părere că „nu trebuia să se pună mîna pe arme“?

Marx și Engels au învățat proletariatul tactica revoluționară, tactica dezvoltării luptei pînă la cele mai înalte forme, tactică care face ca țărănimea să urmeze proletariatul, și nu ca proletariatul să urmeze pe trădătorii liberali.

UN BLOC AL CADEȚILOR CU OCTOMBRIȘTII ?

O telegramă particulară trimisă din Petersburg ziarului „Frankfurter Zeitung”³² din 1 (14) aprilie relatează : „De la sfârșitul lunii martie se duc tratative secrete între octombriști³³, cei de dreapta moderați, cadeți și partidul înnoirii pașnice³⁴ pentru a vedea dacă nu ar putea forma *un bloc*. Inițiativa acestui plan aparține octombriștilor, care nu mai pot conta pe sprijinul celor de extremă dreaptă. Aceștia din urmă, foarte nemulțumiți de octombriști din cauza interpelării în legătură cu Dumbadze, intenționează să voteze împreună cu opoziția împotriva centrului. Acest procedeu ar îngreuija activitatea Dumei, deoarece, prin unirea extremei drepte cu opoziția, acestea ar avea 217 voturi contra 223 de voturi ale centrului și ale celor de dreapta moderați. Prima consfătuire (în legătură cu blocul) a avut loc la 12 aprilie (30 martie stil vechi). La consfătuire au participat 30 de împuterniciți, aleși pe baza principiului proporționalității. Întrucât această consfătuire n-a ajuns la nici un rezultat, s-a hotărât ca în cursul săptămânii următoare să se convoace o nouă consfătuire”.

În ce măsură această știre este demnă de încredere, nu știm. În orice caz tăcerea ziarelor rusești nu este o dovadă a contrarului, și considerăm că trebuie să informăm pe cititorii noștri despre această știre apărută în presa din străinătate.

În principiu, știrea că se duc tratative secrete nu-i de loc neverosimilă. Prin întreaga lor istorie, începând cu vizita pe care Struve a făcut-o în noiembrie 1905 lui Witte și

continuând cu tratativele de culise din vara anului 1906 cu Trepov³⁵ & Co. etc. etc., cadeții *au dovedit* că esența tacticii lor constă în a alerga pe ușa din dos la puternicii zilei. Dar, chiar dacă această știre cu privire la tratative s-ar dovedi a fi neadevărată, este neîndoielnic că în Duma a III-a³⁶ *există în fapt* un bloc tacit al cadeților și octombriștilor, care are la bază cotitura spre dreapta a cadeților. O serie întreagă de votări ale cadeților în Duma a III-a dovedesc fără putință de tăgadă acest lucru, ca să nu mai vorbim de conținutul cuvântărilor rostite de cadeți și de caracterul manifestărilor lor politice.

În Duma a III-a există *două* majorități, am spus noi încă înainte de convocarea ei (vezi „Proletarii“ și rezoluția Conferinței generale din noiembrie 1907 a P.M.S.D.R.³⁷)*. Și am demonstrat încă pe atunci că a te eschiva de la recunoașterea acestui fapt (cum au făcut menșevicii) și mai ales de la caracterizarea majorității *cadete-octombriste* din punct de vedere *de clasă* înseamnă a fi la remorca liberalismului burghez.

Natura de clasă a cadeților iese tot mai clar la iveală ; cît despre cei care n-au vrut să vadă acest lucru în 1906, faptele îi vor obliga *să-l recunoască* acum sau să alunece în întregime spre oportunism.

„Proletarii“ nr. 29
din 16 (29) aprilie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

---

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 143 153 și 178—180. — Nota red.

CU PRIVIRE LA APRECIEREA REVOLUȚIEI RUSE³⁸

În Rusia nimeni nu se mai gîndește acum să facă revoluție după principiile lui Marx. Așa sau cam așa a declarat de curînd un ziar liberal, ba chiar aproape democrat, aproape social-democrat (menșevic), ziarul „Stolicinaia Poșta”³⁹. Și, ca să fim drepecți, trebuie să recunoaștem că autorii acestei sentințe au reușit să sesizeze just *esenta* tendințelor existente în politica actuală și a atitudinii față de învățămintele revoluției noastre, tendințe și atitudine care domină, fără îndoială, în cercurile cele mai largi ale intelectualității, ale micii burghezii semiculte și, poate, chiar în multe pături ale micii burghezii cu totul inculte.

Această sentință nu exprimă numai ura față de marxism în general, care este pătruns de credința fermă în misiunea revoluționară a proletariatului și de hotărîrea nestrămutată de a sprijini orice mișcare revoluționară a maselor largi, de a ascuți lupta și de a o duce pînă la capăt. Nu. Această sentință exprimă totodată ura față de metodele de luptă, față de metodele de acțiune și față de tactica care au fost verificate *efectiv* în *practica* revoluției ruse *într-un trecut foarte apropiat*. Toate victoriile — sau, mai bine zis, jumătățile de victorii, sferturile de victorii — pe care le-a repurtat revoluția noastră au fost obținute datorită în întregime și exclusiv asaltului revoluționar direct al proletariatului, care a mers în fruntea elementelor neproletare ale populației muncitoare. Toate înfrîngerile au fost provocate de slăbirea acestui asalt ; ele sînt legate de o tactică care se

fereste de un asemenea asalt, care scotează lipsa acestuia, iar uneori (la cadeți) de-a dreptul înlăturarea lui.

Iar acum, în perioada dezmațului represiunilor contrarevoluționare, mica burghezie caută, cu lașitate, să se dea pe lângă noii stăpînitori ai vieții, să se pună bine cu noii califi de o zi, să se lepede de trecut, să-l dea uitării, să se convingă pe sine însăși și să convingă și pe alții că în Rusia nimeni nu se mai gîndește să facă revoluție după principiile lui Marx, nimeni nu se mai gîndește la „dictatura proletariatului” și așa mai departe.

Și în celelalte revoluții ale burgheziei victoria fizică raportată de vechiul regim asupra poporului răsculat provoca totdeauna descurajare și descompunere în cercurile largi ale societății „culte”. Dar în rîndurile partidelor burgheze care au luptat efectiv pentru libertate și au jucat un rol cît de cît însemnat în evenimente cu adevărat revoluționare s-au observat totdeauna iluzii opuse acelor care domnesc acum în rîndurile intelectualității mic-burgheze din Rusia. Acelea erau iluzii cu privire la o victorie inevitabilă, imediată și deplină a „libertății, egalității și fraternității”, iluzii cu privire la o republică care să nu fie o republică burgheză, ci o republică general-umană, o republică care să aducă pe pămînt pace și între oameni bunăvoire. Acelea erau iluzii născute din credința că nu există antagonisme de clasă în sînul poporului asupra de monarhie și de ordinea feudală, că „ideea” nu poate fi învinsă prin metode de violență, că există o contradicție absolută între feudalismul perimat și ordinea nouă, liberă, democrată, republicană, de al cărei caracter burghez aceste partide nu-și dădeau seama de loc sau își dădeau seama în mod extrem de vag.

De aceea, în perioadele contrarevoluționare, reprezentanții proletariatului care s-au ridicat pînă la punctul de vedere al socialismului științific au trebuit să lupte (ca, de pildă, Marx și Engels în 1850) împotriva iluziilor republicanilor burghezi, împotriva înțelegerii idealiste a tradițiilor revoluției și a esenței ei, împotriva acelor care debitau fraze superficiale în loc să ducă o muncă susținută și serioasă în rîndurile unei anumite clase⁴⁰. La noi e invers. La noi nu există iluziile republicanismului primitiv, iluzii care

să frâneze sarcina imperioasă a continuării muncii revoluționare în condițiile noi, schimbate. La noi nu se constată o *exagerare* a importanței republicii, nu se constată transformarea acestei lozinci necesare a luptei împotriva feudalismului și a monarhiei într-o lozincă a oricărei lupte de eliberare a tuturor celor ce muncesc și sînt exploatați. Din socialiștii-revoluționari⁴¹ și din grupurile înrudite cu ei, care nutreau idei *similare*, n-au mai rămas decît niște mănunchiuri, iar perioada celor trei ani de furtună a revoluției (1905—1907) le-a adus, în loc de un larg curent în favoarea republicanismului, un nou partid al micii burghezii *oportuniste* — partidul socialiștilor-populiști⁴² —, o nouă intensificare a anarhismului și pucismului antipolitic.

În Germania mic-burgheză s-au manifestat viu, a doua zi după primul asalt al revoluției din 1848, iluziile democrației republicane mic-burgheze. În Rusia mic-burgheză s-au manifestat viu, a doua zi după asaltul revoluției din 1905, și continuă să se manifeste iluziile oportunismului mic-burghez, care spera să obțină un compromis fără luptă, care se temea de luptă și care, după prima înfrîngere, s-a grăbit să-și renege trecutul, aducînd în atmosfera socială descurajare, lașitate și renegeare.

Este evident că această deosebire provine din deosebirea în ceea ce privește orînduirea socială și condițiile istorice în care s-au desfășurat cele două revoluții. Nu se poate spune însă că între masa populației mic-burgheze din Rusia și vechea ordine ar exista un antagonism mai puțin pronunțat. Dimpotrivă. Chiar în prima perioadă a revoluției ruse, țărănimea noastră a creat o mișcare agrară incomparabil mai puternică, mai precis conturată, mai conștientă politiceste decît cea din revoluțiile burgheze anterioare din secolul al XIX-lea. Adevărul este că, în Rusia, pătura care în Europa constituia nucleul democrației revoluționare — meșteșugarii de la orașe încadrați în bresle, burghezia și mica burghezie orășenească — *trebuia* să cotească spre liberalismul contrarevoluționar. Conștiința proletariatului socialist, care merge mîna în mîna cu armata internațională a revoluției socialiste în Europa, și revoluționarismul extrem al țaranului, pe care asuprirea seculară a iobăgiștilor l-a adus într-o situație cu totul desperată, făcîndu-l să

ceară confiscarea pământurilor moșierești — iată ce a împins liberalismul rus, într-o măsură mult mai mare decât a fost împins cel din Europa, în brațele contrarevoluției. De aceea clasei muncitoare din Rusia i-a revenit sarcina imperioasă de a păstra tradițiile luptei revoluționare — pe care se grăbesc s-o renege intelectualii și mica burghezie —, de a dezvolta și a consolida aceste tradiții, de a le înrădăcina în conștiința maselor largi ale poporului, de a le duce înainte pînă la următorul avînt al mișcării democratice inevitabile.

Muncitorii înșiși urmează în mod spontan tocmai această linie. Ei au trăit nespuse de intens marea luptă din octombrie și decembrie. Ei au văzut foarte clar că schimbarea situației lor este în funcție *exclusiv* de această luptă direct revoluționară. Ei spun acum cu toții, sau cel puțin simt, ca țesătorul care într-o scrisoare adresată organului său sindical a declarat: fabricanții au anulat cuceririle noastre, maiștrii își bat joc de noi ca și mai înainte; *așteptați, va veni un nou 1905*.

Așteptați, va veni un nou 1905. Iată cum privesc lucrurile muncitorii. Ei privesc acest an de luptă ca un an care a arătat *ce trebuie să se facă*. Intelectualii și mica burghezie renegată îl privesc ca „un an de nebunie“, care a arătat *ce nu trebuie să se facă*. Proletariatul consideră că prelucrarea și însușirea critică a experienței revoluției trebuie să conștă în a învăța să folosești metodele de luptă *de atunci cu mai mult succes*, în a face ca lupta grevistă din octombrie și lupta armată din decembrie să devină mai ample, mai concentrate, mai conștiente. Liberalismul contrarevoluionar, care duce la remorca sa pe intelectualii renegați, consideră că însușirea experienței revoluției trebuie să conștă în a renunța pentru totdeauna la „naiva“ impetuoșitate a „barbarei“ lupte de masă, care să fie înlocuită cu o muncă *constituțională* „civilizată“, dusă pe terenul „constituționalismului“ lui Stolîpin.

Toți vorbesc acum despre însușirea și verificarea critică a experienței revoluției. Despre aceasta vorbesc socialiștii și liberalii, vorbesc oportuniștii și social-democrații revoluționari. Nu toți însă înțeleg că feluritele rețete pentru însușirea experienței revoluționare oscilează toate tocmai între

cele două extreme *menționate mai sus*. Nu toți își pun clar problema : să ne însușim și să ajutăm masele să-și însușească experiența luptei revoluționare în vederea unei lupte mai susținute, mai perseverente și mai hotărâte, sau să ne însușim și să transmitem maselor „experiența” trădării revoluției de către cadeți ?

Karl Kautsky a abordat această problemă sub aspectul ei teoretic principal. În ediția a doua a cunoscutei sale lucrări „Revoluția socială”, care a fost tradusă în toate principalele limbi europene, el a făcut o serie de completări și modificări privind experiența revoluției din Rusia. Prefața la ediția a doua e datată octombrie 1906 ; autorul dispunea deci de materialul necesar pentru a-și face o idee nu numai despre „Sturm und Drang” din 1905, ci și despre principalele evenimente din „perioada cadetă” a revoluției noastre, despre perioada în care a existat un entuziasm general (aproape general) în legătură cu victoriile în alegeri ale cadeților și cu Duma întâi.

Care sînt problemele din experiența revoluției ruse pe care Kautsky le-a considerat îndeajuns de esențiale și de fundamentale sau, cel puțin, îndeajuns de importante ca să ofere *un nou* material marxistului care studiază *în general* „formele și armele revoluției sociale” (cum glăsuiește titlul paragrafului al șaptelea al lucrării lui Kautsky, adică tocmai al paragrafului completat pe baza indicațiilor experienței din anii 1905—1906) ?

Autorul ia două probleme.

În primul rînd, problema compoziției de clasă a forțelor *capabile* să obțină victoria în revoluția rusă, să facă ca aceasta să fie o revoluție într-adevăr victorioasă.

În al doilea rînd, problema însemnătății formelor superioare de luptă a maselor — superioare prin orientarea energiei lor revoluționare și prin caracterul lor ofensiv — cărora le-a dat naștere revoluția și care și-au găsit expresia în lupta din decembrie, adică în insurecția armată.

Orice socialist (și îndeosebi orice marxist) care reflectează cîtuși de puțin asupra evenimentelor revoluției ruse va trebui să recunoască că acestea sînt probleme într-adevăr fundamentale, cruciale în ceea ce privește aprecierea revoluției ruse, precum și în ceea ce privește aprecierea

liniei tactice pe care actuala stare de lucruri o dictează partidului muncitoresc. Dacă nu ne vom da seama pe deplin și în mod clar care anume clase *sînt capabile*, în virtutea condițiilor economice obiective, să facă ca revoluția burgheză din Rusia să fie victorioasă, atunci cuvintele noastre despre tendința de a face ca această revoluție să fie victorioasă vor fi o vorbă goală, o simplă declamație democratică, iar tactica noastră în revoluția burgheză va fi în mod inevitabil o tactică neprincipială și șovăielnică.

Pe de altă parte, este evident că, pentru a stabili în mod concret tactica pe care trebuie s-o aplice partidul revoluționar în vremurile atît de furtunoase ale crizei care a cuprins întreaga țară, nu e de ajuns să arăți numai ce clase *sînt capabile să acționeze* în spiritul desăvîrșirii victorioase a revoluției. Perioadele revoluționare se deosebesc de așa-zisele perioade de dezvoltare pașnică, de perioadele în care condițiile economice nu provoacă crize profunde, nu generează puternice mișcări de masă, tocmai prin aceea că în perioadele de primul fel *formele* de luptă sînt în mod inevitabil *mult mai variate*, iar lupta direct revoluționară a maselor precumpănește asupra muncii de propagandă și de agitație desfășurate de conducători în parlament, în presă etc. De aceea, dacă în aprecierea perioadelor revoluționare ne vom limita la definirea *liniilor* de acțiune a diferitelor clase fără să analizăm *formele* luptei lor, atunci din punct de vedere științific analiza noastră va fi incompletă, nedialectică, iar din punct de vedere practic și politic va degenera în niște *raționamente sterpe* (la care, în paranteză fie zis, se limitează în nouă cazuri din zece tov. Plehanov în scrierile sale despre tactica social-democraților în revoluția rusă).

Pentru a aprecia revoluția în mod cu adevărat marxist, din punctul de vedere al materialismului dialectic, trebuie s-o privim ca pe o luptă a unor forțe sociale vii, puse în anumite condiții obiective și care acționează într-un anumit fel, folosind cu mai mult sau mai puțin succes anumite forme de luptă. Pe baza unei asemenea analize și, firește, numai pe această bază, marxistul este întru totul îndreptărit — ba, mai mult, este dator — să aprecieze și latura *tehnică* a luptei, problemele ei tehnice. A recunoaște o

anumită formă de luptă și a nu recunoaște necesitatea de a studia tehnica ei este ca și cum ai recunoaște necesitatea de a participa la anumite alegeri și n-ai ține seamă de legea care stabilește tehnica acestor alegeri.

Să trecem acum la răspunsul dat de Kautsky la cele două chestiuni formulate mai sus, care, după cum se știe, au provocat foarte aprinse și îndelungate discuții în rândurile social-democraților ruși de-a lungul întregii perioade a revoluției, începînd cu primăvara anului 1905, cînd Congresul al III-lea, bolșevic, de la Londra al P.M.S.D.R.⁴³ și Conferința menșevică care s-a ținut concomitent la Geneva⁴⁴ au stabilit în rezoluții precise bazele principiale ale tacticii lor, și terminînd cu Congresul de la Londra al P.M.S.D.R. unificat, din primăvara anului 1907⁴⁵.

La prima chestiune, Kautsky dă următorul răspuns. În Europa occidentală, spune el, proletariatul cuprinde o mare parte a populației. De aceea victoria democrației în Europa de astăzi ar însemna dominația politică a proletariatului. „În Rusia, în care țărănimea constituie cea mai mare parte a populației, nu ne putem aștepta la așa ceva. Victoria social-democrației într-un viitor apropiat (în germană: absehbar, adică pe care poți să-l scrutezi, să-l cuprinzi cu privirea) nu este, desigur, exclusă nici în Rusia, însă această victorie n-ar putea fi obținută decît printr-o alianță (Koalition) între proletariat și țărănime“. Kautsky e chiar de părere că această victorie ar da inevitabil un puternic impuls revoluției proletare în Europa occidentală.

Vedem deci că noțiunea de revoluție burgheză, ea singură, nu definește suficient forțele care pot obține victoria într-o asemenea revoluție. Sînt posibile revoluții burgheze în care burghezia comercială sau industrială-comercială să aibă rolul de principală forță motrice, și au existat asemenea revoluții. Victoria acestor revoluții a fost posibilă ca victorie a păturii respective a burgheziei asupra adversarilor ei (de pildă asupra nobilimii privilegiate sau asupra monarhiei absolute). Altfel se prezintă lucrurile în Rusia. La noi victoria revoluției burgheze nu este posibilă ca victorie a burgheziei. Pare paradoxal, dar așa este. Precum pînă la urmă populației țărănești, cumplita oprimare a acesteia de către marea proprietate funciară feudală (pe jumătate),

forța și conștiința proletariatului deja organizat într-un partid socialist — toate aceste împrejurări imprimă revoluției burgheze *de la noi* un caracter *specific*. Acest specific nu înlătură caracterul burghez al acestei revoluții (cum pretind Martov și Plehanov în observațiile lor mai mult decît nereușite în legătură cu poziția lui Kautsky). Acest specific determină doar caracterul contrarevoluționar al burgheziei noastre și necesitatea unei dictaturi a proletariatului și țărănimii în vederea obținerii victoriei în această revoluție. Căci „o coaliție între proletariat și țărănime“ care obține *victoria* în revoluția burgheză nu înseamnă altceva decît dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii.

Această teză este punctul de plecare al divergențelor de ordin tactic ivite în sînul social-democrației în perioada revoluției. Numai dacă ții seama de acest lucru poți înțelege toate controversele speciale (în problema sprijinirii cadeților în general, în problema unui bloc de stînga și a caracterului acestuia etc.) și toate conflictele care s-au produs în unele cazuri. Numai în acest dezacord fundamental cu privire la tactică și nu în ideea „luptei directe cu orice preț“ sau în „boicotism“, cum își închipuie uneori persoane neinițiate, trebuie căutată *sursa* divergențelor ivite între bolșevici și menșevici în prima perioadă a revoluției (1905—1907).

Și n-am putea insista îndeajuns asupra necesității de a cerceta cu toată atenția această sursă de divergențe, de a analiza *din punctul de vedere menționat* experiența ambelor Dume și a luptei directe a țărănimii. Dacă nu vom face *acum* acest lucru, cînd va veni un nou avînt al mișcării nu vom putea face în domeniul tacticii nici un pas care să nu reînvie vechile controverse sau să nu provoace conflicte fracționiste și dezbinare în sînul partidului. Atitudinea social-democrației față de liberalism și față de democrația burgheză țărănească trebuie stabilită pe baza experienței revoluției ruse. Altminteri proletariatul nu va avea o tactică principială și consecventă. În treacăt fie zis, „alianța dintre proletariat și țărănime“ nu trebuie înțeleasă în nici un caz ca o contopire a diverselor clase sau partide ale proletariatului și țărănimii. Nu numai o contopire, dar și

orice înțelegere de lungă durată ar fi nefastă pentru partidul socialist al clasei muncitoare și *ar slăbi* lupta democrat-revoluționară. Faptul că țărănimea oscilează inevitabil între burghezia liberală și proletariat decurge din situația ei de clasă, iar revoluția noastră ne-a oferit în această privință numeroase exemple în cele mai diferite domenii de luptă (boicotarea Dumei lui Witte ; alegerile ; atitudinea trudovicilor în Dumele I și a II-a etc.). Numai ducând o politică de avangardă a revoluției, o politică absolut independentă, va putea proletariatul să rupă țărănimea de liberali, s-o smulgă de sub influența lor, s-o ducă după sine în cursul luptei și să înfăptuiască astfel o „alianță“ *reală*, alianță posibilă numai atunci când țărănimea luptă în mod revoluționar și în măsura în care luptă în acest fel. Nu prin cochetarea cu trudovicii, ci printr-o critică necruțătoare a slăbiciunilor și a șovăielilor lor, prin propagarea ideii creării unui partid țărănesc republican și revoluționar se poate înfăptui o „alianță“ între proletariat și țărănime în vederea *victoriei* asupra dușmanilor comuni, și nu în vederea jocului de-a blocurile și de-a acordurile.

Caracterul specific al revoluției burgheze din Rusia, despre care am vorbit mai sus, o face să se deosebească de celelalte revoluții burgheze din vremurile noi, dar o apropie de *marile* revoluții burgheze din vremurile mai vechi, în care țărănimea a jucat un important rol revoluționar. În această privință prezintă un deosebit interes cele scrise de Friedrich Engels în articolul său atât de profund și de bogat în idei : „Despre materialismul istoric“ (prefața în limba engleză la „Dezvoltarea socialismului de la utopie la știință“, tradusă în limba germană de Engels însuși și publicată în „Neue Zeitung“, 1892—1893, anul XI, vol. 1). „Este destul de curios — spune Engels — faptul următor : în toate cele trei mari revoluții burgheze“ (Reforma din Germania și războiul țărănesc din secolul al XVI-lea ; revoluția engleză din secolul al XVII-lea ; revoluția franceză din secolul al XVIII-lea), „țăraniii furnizează armata care trebuie să ducă lupta, iar după cucerirea victoriei tocmai țărănimea e clasa care e ruinată fără greș de urmările economice ale acestei izbânzi. O sută de ani după

Cromwell, yeomanry (țăranimea) din Anglia dispăruse aproape cu totul. În orice caz însă, numai datorită intervenției acestei yeomanry și a elementului plebeu de la orașe a putut să fie dusă lupta pînă la capăt și Carol I să fie trimis la eșafod. Pentru ca burghezia să poată culege fie și numai roadele deja coapte ale victoriei, revoluția a trebuit să fie împinsă cu mult dincolo de țel, întocmai ca în Franța în 1793 și în Germania în 1848. Aceasta pare a fi, într-adevăr, una dintre legile de dezvoltare a societății burgheze. Iar în alt pasaj din același articol, Engels arată că revoluția franceză a fost „cea dintîi insurecție în care lupta a fost într-adevăr dusă pînă la capăt, pînă la nimicirea unuia dintre combatanți, a aristocrației, și pînă la izbînda deplină a celuilalt, a burgheziei“⁴⁶.

Ambele observații sau generalizări istorice ale lui Engels au fost confirmate cum nu se poate mai bine de desfășurarea revoluției ruse. A fost confirmat și faptul că numai intervenția țărănimii și a proletariatului, „elementul plebeu de la orașe“, poate să împingă înainte în mod temeinic revoluția burgheză (dacă în ceea ce privește Germania secolului al XVI-lea, Anglia secolului al XVII-lea și Franța secolului al XVIII-lea poate fi pusă pe primul plan țărănimea, în ceea ce privește Rusia secolului al XX-lea se impune o inversare a raportului, deoarece, fără inițiativa și conducerea proletariatului, țărănimea nu este nimic). A fost confirmat și faptul că revoluția trebuie dusă *mult mai departe* de țelurile ei burgheze directe, imediate, deja pe deplin maturizate, pentru a realiza într-adevăr *aceste* țeluri, pentru a consolida definitiv cuceririle burgheze minimale. Așa că ne putem da seama cu ce dispreț ar fi privit Engels rețetele mic-burgheze care limitează dinainte revoluția la un cadru direct burghez, strîmt burghez, „pentru ca burghezia să nu se îndepărteze de noi“, cum spuneau menșevicii din Caucaz în rezoluția lor din 1905, sau pentru ca „să avem o garanție împotriva unei eventuale restaurații“, cum a spus Plehanov la Stockholm!

Cealaltă problemă, problema aprecierii insurecției din decembrie 1905, este analizată de Kautsky în prefața la ediția a doua a broșurii sale. „Acum — spune el — nu mai

pot afirma atît de categoric ca în 1902 că insurecțiile armate și luptele de baricadă nu vor avea în revoluțiile viitoare un rol hotărîtor. Această părere e dezmințită în mod cu totul vădit de experiența luptelor de stradă din Moscova, cînd în lupta de baricadă o mîna de oameni au ținut piept unei armate întregi timp de o săptămîină și aproape că ar fi învins dacă insuccesul mișcării revoluționare în celelalte orașe nu ar fi permis să se trimită armatei întăriri atît de puternice, încît, în cele din urmă, a fost concentrată împotriva insurgenților o forță covârșitoare. Desigur că acest succes relativ al luptei de baricadă a fost posibil numai datorită faptului că populația orășenească a sprijinit energic pe revoluționari și că trupele erau complet demoralizate. Dar cine ar putea să afirme categoric că așa ceva n-ar fi cu puțință în Europa occidentală ?“

Așadar, la aproape un an de la insurecție, cînd nu mai putea fi vorba ca cineva să se lase antrenat de scopul susținerii directe a moralului luptătorilor, un cercetător atît de circumspect cum este Kautsky consideră fără rezerve insurecția din Moscova drept „un succes relativ“ al luptei de baricadă și socoate că trebuie să modifice concluzia generală la care ajunsese, și anume că luptele de stradă nu vor putea avea un rol important în revoluțiile viitoare.

Lupta din decembrie 1905 *a dovedit* că insurecția armată *poate* să învingă în condițiile actuale ale tehnicii militare și ale organizării militare. Lupta din decembrie a arătat că de acum înainte întreaga mișcare muncitorească internațională trebuie să țină seama de probabilitatea unor forme de luptă similare în apropiatele revoluții proletare. Acestea sînt concluziile care decurg în realitate din experiența revoluției noastre, acestea sînt învățămintele pe care trebuie să și le însușească masele cele mai largi. Cît de departe sînt aceste concluzii și aceste învățămintele de *linia* de argumentare pe care a trasat-o Plehanov prin aprecierea sa de o celebritate herostratică asupra insurecției din decembrie : „Nu trebuia să se pună mîna pe arme“⁴⁷. Ce avalanșă de comentarii în spirit de renegare a stîrnit această apreciere ! cîte mîini liberale murdare s-au cram-

ponat de ea pentru a aduce pervertirea și spiritul de compromis filistin în masele muncitorești !

Aprecierea lui Plehanov nu conține nici un dram de adevăr istoric. Dacă Marx, care cu o jumătate de an înainte de Comună a spus că o insurecție ar fi o nebunie, a putut totuși să aprecieze această „nebunie“ ca fiind cea mai măreață mișcare de masă a proletariatului din secolul al XIX-lea, social-democrații ruși sînt de o mie de ori mai îndreptățiti să răspîndească acum în mase convingerea că lupta din decembrie a fost cea mai necesară, mai legitimă și mai măreață mișcare a proletariatului de la Comună încoace. Clasa muncitoare din Rusia se va educa tocmai în spiritul acestor concepții, orice ar spune și oricît s-ar lamenta cutare sau cutare intelectuali din rîndurile social-democrației.

Avînd în vedere că acest articol este destinat tovarășilor polonezi, aici e necesară, poate, o precizare. Întrucît, din păcate, nu știu poloneza, nu cunosc decît din auzite condițiile din Polonia. Și mi s-ar putea ușor obiecta că tocmai în Polonia și-a frînt gîtul un întreg partid (așa-numită „praviță“ P.P.S.⁴⁸) în acțiuni teroriste, partizanism neputincios și acțiuni aidoma unui foc de artificii, practicate tocmai în numele tradițiilor insurecționale și al luptei comune a proletariatului și țărănimii. Se prea poate ca din acest punct de vedere condițiile din Polonia să se deosebească într-adevăr în mod radical de condițiile din restul Rusiei. Nu mă pot pronunța în această chestiune. Trebuie totuși să remarc că nicăieri în afară de Polonia nu s-a mai văzut o deviere atît de absurdă de la tactica revoluționară, deviere care a provocat o luptă și o ripostă îndreptățită. În legătură cu aceasta, fără să vrei îți vine în minte gîndul : doar tocmai în Polonia nu a avut loc în decembrie 1905 o luptă armată de masă ! Și dacă tactica falsă și absurdă a anarhismului, care „face“ revoluția, a prins rădăcini tocmai în Polonia și numai în Polonia, aceasta nu e oare din cauză că condițiile nu au permis să se dezvolte acolo, fie chiar și pentru un scurt timp, lupta armată de masă ? Oare tradiția *acestei* lupte, tradiția insurecției armate din decembrie, nu este uneori singurul

mijloc serios pentru a lichida tendințele anarhiste din sânul partidului muncitoresc nu printr-o morală-șablon, filistină, mic-burgheză, ci prin trecerea de la o violență inutilă, absurdă, sporadică, la o violență utilă, de masă, legată de o mișcare largă și de ascuțirea luptei proletare directe?

Problema aprecierii revoluției noastre nu are numai o însemnătate teoretică, ci și o însemnătate direct practică și actuală. În momentul de față, întreaga noastră muncă de propagandă, de agitație și de organizare este permanent legată de procesul de însușire a învățămintelor acestor măriți trei ani de către masele cele mai largi ale clasei muncitoare și ale populației semiproletare. În momentul de față nu ne putem limita la simpla declarație (în spiritul rezoluțiilor Congresului al X-lea al „leviței“ P.P.S.) că datele existente nu ne permit să stabilim în prezent ce cale avem acum în fața noastră: calea unei explozii revoluționare sau calea unor mici pași înainte, a unor pași lenți, îndelungați. Firește că nici o statistică din lume nu poate stabili acest lucru. Firește că trebuie să ne desfășurăm munca în așa fel, încât ea să fie pătrunsă în întregime de spiritul general al *socialismului* și de conținutul acestuia, oricât de grele ar fi încercările pe care ni le-ar rezerva viitorul. Dar nu ne putem limita la aceasta. A ne limita la aceasta ar însemna că nu știm să dăm o îndrumare efectivă partidului proletar. Trebuie să punem direct și să rezolvăm precis problema: în ce direcție trebuie să ne îndreptăm acum munca de prelucrare a experienței celor trei ani de revoluție? Trebuie să declarăm deschis și în auzul tuturor, spre a lămuri pe cei care șovăie, lăsându-se cuprinși de descurajare, și spre a înfiera pe renegații care părăsesc socialismul, că partidul muncitoresc vede în lupta direct revoluționară a maselor, în lupta din octombrie și decembrie 1905 cea mai importantă mișcare a proletariatului de la Comună încoace, că cheazășia viitoarelor succese ale revoluției stă numai în dezvoltarea acestor forme de luptă, că acest model de luptă trebuie să fie pentru noi un far în munca de educare a noilor generații de luptători.

Îndreptându-ne în această direcție munca de zi cu zi și ținând minte că numai printr-o serioasă și susținută muncă de pregătire, dusă ani de-a rândul, și-a putut asigura partidul o influență deplină asupra proletariatului în 1905, vom reuși să facem ca, indiferent de felul cum vor evolua evenimentele și de ritmul descompunerii absolutismului, clasa muncitoare să se întărească neconținut și să devină o forță social-democrată revoluționară conștientă.

Publicat în aprilie 1908 în revista
„Przeгляд Socjaldemokratyczny”, nr. 2
Semnat N. L e n i n

Publicat în limba rusă
la 10 (23) mai 1908 în ziarul
„Proletarii” nr. 30

Se tipărește după textul
apărut în ziar, confruntat
cu textul apărut în revistă

CADEȚII SERIA A DOUA

Corespondența din Rusia publicată în numărul de față sub titlul „Cronica științifică“ merită o atenție deosebită din partea cititorilor. În ultimul moment, înainte de apariția ziarului nostru, am primit o confirmare a faptelor despre care vorbește corespondentul, și de aceea trebuie să ne oprim mai amănunțit asupra lor.

Ia naștere o nouă organizație politică ; se constată într-o oarecare măsură o nouă cotitură în mișcarea socială. Se grupează elementele democrației burgheze care vor să fie „mai de stînga decît cadeții“ și care atrag de partea lor pe menșevici și pe socialiștii-revoluționari. Se pare că își face drum o conștiință vagă a faptului că opoziția cadetă din Duma a III-a este un cadavru în putrefacție și că trebuie „să se facă ceva“ peste capul ei.

Acestea sînt faptele. Ele sînt foarte departe de a se distinge prin precizie, dar lasă să se întrezărească fenomene care sînt explicabile și inevitabile din punctul de vedere al învățămîntelor ce s-au desprins din primii trei ani de revoluție.

Cadeții seria întâi și-au făcut apariția pe scena deschisă a revoluției în vara anului 1905. Trei ani neîmpliniți le-au fost de ajuns pentru a se ofili înainte de a fi ajuns la înflorire. În locul lor apar cadeții seria a doua. Care este sensul acestei înlocuiri și ce sarcini pune ea în fața partidului muncitoresc ?

Cadeții seria întâi făceau zarvă la banchetele din 1904, desfășurau campania zemstvelor, exprimau începutul unui

avânt social în condiții în care relațiile dintre clase și relațiile dintre acestea și absolutism nu se precizaseră cîtuși de puțin, adică înainte de perioada în care lupta deschisă a maselor și politica claselor, și nu a grupurilor au dus la precizarea acestor relații. Cadeții grupau atunci tot felul de elemente din societatea burgheză așa-zisă cultă, începînd cu moșierii, care luptau nu atît pentru obținerea unei constituții, cît pentru păstrugă cu hrean, și terminînd cu funcționarii, intelectualii salariați. Cadeții se pregăteau să medieze între „puterea istorică“, adică absolutismul țarist, și masele clasei muncitoare și țărănimii aflate în luptă. Trimiterea unei delegații la țar în vara anului 1905 a fost începutul acestui servilism, deoarece liberalii din Rusia nu pot înțelege prin mediație nimic altceva decît servilism. De atunci încoace n-a fost literalmente nici o etapă cît de cît importantă în revoluția rusă în care liberalismul burghez să nu fi „mediat“ prin aceeași metodă de servilism față de absolutism și față de slugile clicii ultrareacționare a moșierilor. În august 1905 el a luptat împotriva tacticii revoluționare de boicotare a Dumei lui Bulîghin. În octombrie 1905 a dat naștere partidului fățiș contrarevoluționar al octombriștilor, trimițînd în același timp pe Piotr Struve în anticamera lui Witte și propovăduind moderație și corectitudine. În noiembrie 1905 a condamnat greva de la poștă și telegraf și și-a exprimat regretul în legătură cu „grozăviile“ răscoalelor soldățești. În decembrie 1905, cuprins de spaimă, el s-a ținut de pulpana lui Dubasov, pentru ca a doua zi să tune și să fulgere împotriva (ar trebui, poate, spus să dea o lovitură de copită) „stihiei nebuniei“. La începutul anului 1906 s-a apărat cu frenezie de „rușinoasa“ bănuială că liberalii ar fi capabili să facă agitație în străinătate împotriva acordării unui împrumut de un miliard în vederea întăririi absolutismului. În Duma I, liberalismul făcea frazeologie pe tema libertății poporului, iar pe ascuns dădea fuga pe ușa din dos la Trepov și lupta împotriva trudovicilor și a deputaților muncitorilor. Prin manifestul de la Vîborg⁴⁹ căuta să prindă doi iepuri, să manevreze în așa fel încît atitudinea lui să poată fi interpretată — după necesități — și în sensul sprijinirii revoluției, și în sensul

luptei împotriva revoluției. Nu mai vorbim de Dumele a II-a și a III-a, în care liberalismul cadeților și-a vădit natura sa octombriștă în toată splendoarea ei.

În trei ani cadeții „s-au uzat” în așa măsură, încît încercările de a se ajunge la o nouă înviorare sînt de la bun început legate de lozinca „mai la stînga decît cadeții” ! Cadeții seria întîi *s-au discreditat cu totul*. Ei s-au înmormîntat prin trădarea totală a libertății poporului.

Dar cadeții seria a doua, care vin în locul celor vechi, nu sînt oare contaminați de aceeași toxină a descompunerii ? Oare „social-cadeții”, domnii socialiști-populiști, care fac atîta zarvă în jurul noii organizații, nu intenționează să reediteze vechea evoluție pe care o cunoaștem din experiența celor trei ani ?

La această întrebare trebuie să se răspundă nu prin pronosticuri asupra viitorului, ci printr-o analiză a trecutului. Această analiză arată fără putință de tăgadă că „menșevicii eserilor”, domnii socialiști-populiști, au jucat într-adevăr rolul de cadeți în mediul organizației politice țărănești, trudovice sau, mai exact, al mișcării politice în care au activat în „zilele” lor „cele mai bune”, în epoca Dumei I de pildă. Amintiți-vă de principalele fapte din istoria „partidului” (grupulețului ?) socialiștilor-populiști în revoluția rusă. În „Uniunea eliberării”⁵⁰ ei au primit botezul. La congresul partidului socialiștilor-revoluționari din decembrie 1905, socialiștii-populiști, care oscilează veșnic între cadeți și socialiștii-revoluționari, s-au situat pe o poziție absurdă, intermediară, dorind să fie și alături de socialiștii-revoluționari, și separați de ei. În perioada libertăților din octombrie, ei au scos ziare politice în bloc cu socialiștii-revoluționari. Același lucru se constată și în epoca Dumei I: o „înaltă” diplomatie, o disimulare „iscusită” a divergențelor pentru a le ascunde de ochii lumii ! După dizolvarea Dumei I, după eșecul celei de-a doua faze a insurecției, după reprimarea insurecției din Sveaborg⁵¹, acești gentlemen *se hotărăsc* s-o cotească spre dreapta. Ei își „legalizează” partidul, bineînțeles nu pentru altceva decît pentru a defăima în mod legal prin presă ideea insurecției și pentru a căuta să dovedească inoportunitatea unei propagande active în favoarea instituirii republicii. În fața de-

putaților țăranilor din Duma I, ei au repurtat o victorie asupra socialiștilor-revoluționari, strângînd 104 semnături pentru proiectul lor agrar⁵² față de 33 de semnături strînse de socialiștii-revoluționari⁵³. „Lucidele“ tendințe burgheze ale țăranului mic-proprietar de a se naționaliza pămîntul au învins nebuloasa „socializare“. În locul tendințelor spre crearea unei organizații politice revoluționare a țăranilor în vederea insurecției, constatăm la social-cadeți tendința de a se juca de-a legalitatea și de-a parlamentarismul, tendința spre spiritul de cerc îngust-intelectualist. Oscilarea țăranului rus între cadet și intelectualul oportunist socialist-populist, pe de o parte, și eserul revoluționar inconsecvent în spirit intelectualist, pe de altă parte, vădește dubla sa situație de mic agricultor, faptul că, atîta timp cît nu e condus de proletariat, el nu este capabil să ducă o luptă de clasă consecventă.

Și dacă acum domnii socialiști-populiști încep „să se încurce“ cu cadeții de stînga, trăgînd după sine pe naivi — pe menșevici și pe socialiștii-revoluționari —, asta înseamnă că toată această companie n-a învățat nimic în cei trei ani de revoluție. Ei susțin că revendicările economice duc la dezbinări. Ei vor să se unească pe baza revendicărilor politice, care îi apropie mai mult. Ei n-au înțeles absolut nimic din desfășurarea revoluției, desfășurare care a arătat că în Rusia, ca și în alte țări, numai lupta de masă este puternică și că această luptă nu poate avea alt obiectiv decît obținerea unor serioase transformări economice.

Că menșevicii și socialiștii-revoluționari se țin mereu de cadeții de stînga nu este o noutate. Așa a fost cazul în alegerile din Petersburg pentru Duma a II-a. Așa a fost cazul cu unii în problema formării unui guvern cadet și a convocării unei Dume cu depline puteri; așa a fost cazul cu ceilalți în problema realizării unui bloc secret cu socialiștii-populiști. Există, evident, cauze adînci care dau naștere în rîndurile intelectualității mic-burgheze unei „dorințe soră cu boala“, dorința de a se adăposti sub aripa burgheziei liberale.

Desigur, această dorință este camuflată, așa cum se obișnuiește, prin vorbe despre folosirea unui nou avînt sau al unei noi grupări de forțe etc.

O, da, domnilor, și noi sîntem pentru folosirea... cadavrului; numai că nu pentru „învierea“ lui, ci pentru a îngrășa cu el terenul, nu pentru a susține teorii putrede și stări de spirit filistine, ci pentru rolul „de avocat al diavolului“. Pe baza acestui exemplu nou, excelent, minunat al socialiștilor-populiști și al cadeților de stînga, vom învăța poporul ce nu trebuie să facă, precum și să se ferească de trădătorii cadeți și de moliciunea mic-burgheză. Vom urmări cu atenție creșterea și dezvoltarea acestui nou avorton (dacă nu e născut mort), amintind în fiecare ceas că în Rusia contemporană orice germen de acest fel, *dacă nu e născut mort*, înseamnă în mod inevitabil ajunul luptei de masă a clasei muncitoare și a țărănimii. „Uniunea eliberării“ renaște. Dacă e așa, înseamnă că vîrfurile încep să simtă ceva. Iar dacă așa stau lucrurile, înseamnă că după început va urma continuarea, că după forfoteala intelectualistă va urma lupta proletară.

În legătură cu apariția pe scenă a cadeților seria a doua, vom învăța poporul cum trebuie să lupte și cum să realizeze o apropiere revoluționară numai prin luptă și numai cu masele țărănești care luptă în mod revoluționar.

„Proletarii“ nr. 30
din 10 (23) mai 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

PROBLEMA AGRARĂ ÎN RUSIA
LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA⁵⁴

*Scris în prima jumătate
a anului 1908*

*Publicat pentru prima oară
în broșură în 1918 la Moscova,
în editura „Jizn i znanie”*

Se tipărește după textul broșurii

În articolul de față ne propunem să prezentăm o schiță succintă a totalității relațiilor social-economice din agricultura rusă. O asemenea lucrare nu poate avea caracterul unui studiu de specialitate. Ea trebuie să fie bilanțul unei cercetări marxiste, să indice locul pe care-l ocupă fiecare trăsătură cât de cât importantă a economiei noastre agricole în structura generală a economiei naționale din Rusia, să înfățișeze linia generală a evoluției relațiilor agrare din Rusia și să dezvăluie forțele de clasă care determină într-un fel sau altul această evoluție. De aceea vom examina din punctul de vedere menționat proprietatea funciară din Rusia, apoi gospodăria moșierească și cea țărănească, iar în încheiere vom trage concluziile generale cu privire la rezultatele evoluției noastre în decursul secolului al XIX-lea și la sarcinile pe care ea le-a lăsat moștenire secolului al XX-lea.

I

Proprietatea funciară din Rusia europeană la sfârșitul secolului al XIX-lea poate fi înfățișată pe baza datelor ultimei statistici agrare din 1905 (publicată de Comitetul central de statistică, Petersburg, 1907⁵⁵).

Din această statistică reiese că în Rusia europeană întreaga suprafață de pământ aflată în evidență era de

395 200 000 de deseatine. Această suprafață se împarte în trei grupe principale în felul următor :

grupa	I	— proprietățile private	101 700 000	de deseatine
„	a II-a	„ pământurile lotuale	138 800 000	„ „
„	a III-a	„ pământurile statului		„ „
și altele	.....		154 700 000	„ „

In total în Rusia europeană ..... 395 200 000 de deseatine

Trebuie spus că statistica noastră include în categoria pământurilor statului peste 100 000 000 de deseatine aflate în nordul îndepărtat, în guberniile Arhanghelsk, Oloneț și Vologda. O imensă parte din pământurile statului trebuie lăsată deoparte atunci când este vorba de fondul funciar real al Rusiei europene. În lucrarea mea despre programul agrar al social-democraților în revoluția rusă (această lucrare a fost scrisă la sfârșitul anului 1907, dar apariția ei a întârziat din motive independente de voința autorului) am stabilit că fondul funciar real al Rusiei europene este aproximativ de 280 000 000 de deseatine *. Aici sînt incluse nu 150 000 000, ci numai 39 500 000 de deseatine din pământurile statului. Prin urmare, în Rusia europeană rămîne în afara proprietății moșierești și a celei țărănești *mai puțin de a șaptea parte* din suprafața de pământ. Șase șeptimi se află în mîinile celor două clase antagoniste.

Să examinăm proprietatea funciară a acestor clase, care se deosebesc între ele și sub aspectul de stări sociale, deoarece cea mai mare parte a pământurilor aflate în proprietate privată sînt pămînturi moșierești, pe cînd pământurile lotuale se află în posesiunea țăranilor. Din 101 700 000 de deseatine de pământ aflate în proprietate privată, 15 800 000 aparțin obștilor și asociațiilor, iar restul de 85 900 000 de deseatine se află în proprietate individuală. Iată repartizarea pe stări sociale în 1905 a pământurilor aflate în proprietate individuală și, paralel, repartizarea acestora în 1877 :

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 203. — *Nota red.*

Proprietarii de pământ	Posedă				În 1905 a crescut + a descrescut -	
	în 1905 mil. des.	°	în 1877 mil. des.	°	mil. des.	de cite ori
Nobilii	53,2	61,9	73,1	79,9	-19,9	-1,40
Clerul	0,3	0,4	0,2	0,2	+0,1	+1,74
Negustorii și cetățe- nii de onoare	12,9	15,0	9,8	10,7	+3,1	+1,30
Tîrgoveții	3,8	4,4	1,9	2,1	+1,9	+1,85
Țăranii	13,2	15,4	5,8	6,3	+7,4	+2,21
Celelalte stări	2,2	2,5	0,3	0,3	+1,9	+8,07
Supuși străini	0,3	0,4	0,4	0,5	-0,1	-1,52
<i>In total proprietarii individuali .....</i>	85,9	100,0	91,5	100,0	-5,6	-1,09

Așadar, în Rusia, principalii proprietari individuali sînt nobilii. Ei posedă o uriașă suprafață de pământ. Dar direcția evoluției duce la reducerea proprietății funciare nobiliare. Crește într-un ritm extrem de rapid proprietatea funciară aparținînd altor stări decît aceea a nobililor. În perioada 1877—1905, cel mai rapid a crescut proprietatea funciară a „celorlalte stări“ (de opt ori în 28 de ani) și apoi aceea a țăranilor (de peste două ori). Prin urmare, din rîndurile țăranimii se desprind în tot mai mare măsură elemente sociale care se transformă în proprietari de pământ privați. Acesta este un fenomen general, și, atunci cînd vom face analiza gospodăriei țărănești, va trebui să scoatem la iveală mecanismul social-economic care produce acest fenomen. Deocamdată trebuie să stabilim în mod precis că în Rusia evoluția proprietății funciare private duce la reducerea proprietății funciare nobiliare și la creșterea proprietății funciare nenobiliare. La sfîrșitul secolului al XIX-lea, proprietatea funciară feudală sau iobăgistă a nobililor continuă să cuprindă o uriașă parte din întreaga proprietate funciară privată, dar evoluția se desfășoară în mod vădit în direcția creării proprietății private burgheze asupra pămîntului. Descrește proprietatea funciară privată dobîndită prin moștenire de la drujinici*, de la boieri, de

* — drujinici — în vechea Rusie, grup de oameni subordonați cnezului feudal și foarte apropiați de el; ei participau la conducerea cnezatului și constituiau o forță militară permanentă. — *Nota trad.*

la oșteni etc. Crește proprietatea funciארă privată dobândită pur și simplu contra bani. Descrește puterea pământului, crește puterea banului. Pământul este atras din ce în ce mai mult în circuitul comercial; mai departe, în cursul expunerii, vom vedea că el este atras într-o măsură mult mai mare decît reiese din datele cu privire la proprietatea funciארă.

Dar cît de mare este încă „puterea pământului“, adică puterea proprietății funciare medievale a moșierilor iobăgiști în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea, reiese deosebit de clar din datele cu privire la repartizarea proprietății funciare private după mărimea proprietății. Izvorul de care ne folosim oferă date foarte amănunțite cu privire la marea proprietate funciארă privată. Iată repartizarea generală după mărimea proprietății :

Grupe de proprietăți		Proprietăți	Deseatine de pământ	În medie la 1 proprietate revin des.
10	des. și mai puțin	409 864	1 625 226	3,9
10— 50	„	209 119	4 891 031	23,4
50— 500	„	106 065	17 326 495	163,3
500— 2 000	„	21 748	20 590 708	947
2 000—10 000	„	5 386	20 602 109	3 825
Peste 10 000	„	699	20 798 504	29 754
<i>În total peste 500 des. ....</i>		27 833	61 991 321	2 227
<i>Total în Rusia europeană ....</i>		752 881	85 834 073	114

De aici reiese că, în cadrul proprietății funciare private individuale, mica proprietate are un rol infim : șase șeptimi din numărul total al proprietarilor funciari, 619 000 din 753 000, nu posedă decît 6 500 000 de deseatine. În schimb există latifundiile imense : 700 de proprietari posedă în medie cîte 30 000 de deseatine fiecare. Acești 700 de oameni au de trei ori mai mult pământ decît cei 600 000 de mici proprietari. În general, latifundiile constituie trăsătura specifică a proprietății funciare private din Rusia. Grupînd separat toate proprietățile de peste 500 de deseatine, ajun-

gem la un număr de 28 000 de proprietari care posedă 62 000 000 de deseatine, adică în medie câte 2 227 de deseatine fiecare. Acești 28 000 dețin trei pătrimi din întreaga proprietate funciară privată *. În ceea ce privește repartizarea acestor imense latifundii pe stări sociale, ele aparțin în cea mai mare parte nobililor. Din cele 27 833 de proprietari, 18 102, adică aproape două treimi, aparțin nobililor, care posedă o suprafață de 44 500 000 de deseatine, adică peste 70% din întreaga suprafață a pământurilor care aparțin latifundiarilor. Este deci clar că în Rusia, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, o uriașă suprafață de pământ — și, după cum se știe, pământ de cea mai bună calitate — era concentrată, ca și în trecut (în evul mediu), în mâinile stării privilegiate a nobililor, în mâinile moșierilor iobăgiști de ieri. Despre formele de gospodărie care se formează pe aceste latifundii vom vorbi amănunțit mai departe. Acum ne vom ocupa doar pe scurt de un fapt îndeobște cunoscut și înfățișat în mod pregnant de d-l Rubakin în publicistică și anume că printre proprietarii de latifundii nobiliare figurează în serie înalți demnitari ai birocrăției ⁵⁶.

Să trecem la proprietatea lotuală. Cu excepția a 1 900 000 de deseatine nerepartizate după mărimea proprietății funciare, restul — 136 900 000 de deseatine — se află în posesiunea a 12 250 000 de gospodării țărănești. În medie, aceasta înseamnă câte 11,1 deseatine de gospodărie. Dar nici pământurile lotuale nu sînt repartizate în mod egal: aproape jumătate din suprafața lor — 64 000 000 de deseatine din 137 000 000 — se află în mâinile a 2 100 000 de gospodării bogate în pământ, adică în mâinile unei șesimi din numărul total.

Iată datele totalizatoare cu privire la repartizarea pământurilor lotuale în Rusia europeană :

---

* Pentru a nu împinzi textul cu citate, menționăm de la bun început că majoritatea citatelor sînt luate din lucrarea amintită mai sus și din „Dezvoltarea capitalismului în Rusia”, ediția a II-a, Petersburg, 1908. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua. — Nota red.).

Grupe de gospodării	Gospodării	Deseatine	În medie la 1 gos- podărie revin des.
Pînă la 5 des	2 857 650	9 030 333	3,1
Între 5 și 8 des.	3 317 601	21 706 550	6,5
<i>In total pînă la 8 des. ....</i>	<i>6 175 251</i>	<i>30 736 883</i>	<i>4,9</i>
8—15 des.....	3 932 485	42 182 923	10,7
15—30 „	1 551 904	31 271 922	20,1
Peste 30 „	617 715	32 695 510	52,9
<i>Total în Rusia europeană .....</i>	<i>12 277 355</i>	<i>136 887 238</i>	<i>11,1</i>

Așadar, peste jumătate din gospodăriile cu pămînt lo-
tural — 6 200 000 din 12 300 000 — au pînă la 8 deseatine
de gospodărie. În general și în medie pe întreaga Rusie,
aceasta este o suprafață fără doar și poate insuficientă
pentru întreținerea unei familii. Pentru a ne putea face
o idee despre situația economică a acestor gospodării, ne
vom referi la datele generale ale recensămintelor cailor
buni pentru armată (singura statistică care cuprinde în mod
periodic și regulat întreaga Rusie). În 48 de gubernii din
Rusia europeană, adică cu excepția regiunii Donului și a
guberniei Arhanghelsk, între anii 1896 și 1900 se numărau
11 112 287 de gospodării țărănești. Dintre acestea, 3 242 462,
adică 29,2%, nu aveau cai. 3 361 778 de gospodării, adică
30,3%, aveau cîte un singur cal. Se știe ce înseamnă în
Rusia un țăran fără cal (bineînțeles că noi luăm aici ci-
frele globale, și nu regiunile excepționale, unde în împre-
jurimile orașelor există gospodării producătoare de lapte
și de produse lactate sau gospodării care se ocupă cu culti-
varea tutunului etc.). De asemenea se știe în ce situație
mizeră se află țăranul cu un singur cal. 6 000 000 de gos-
podării înseamnă 24 000 000 — 30 000 000 de locuitori. Și
toată această populație e formată din pauperi, săraci lipiți
pămîntului, care posedă cîte un petic de pămînt de pe urma
cărui nu pot trăi, ci pot numai să moară de foame. Dacă
admitem că pentru a o scoate la capăt într-o gospodărie
agricolă îndestulată este nevoie de cel puțin 15 deseatine,
rezultă că 10 000 000 de gospodării țărănești se află sub
acest nivel, avînd doar 72 900 000 de deseatine de pămînt,

Mai departe. În ceea ce privește proprietatea lotuală trebuie să menționăm o trăsătură extrem de importantă a acesteia. Inegalitatea în ceea ce privește repartizarea pământurilor lotuale între țărani este incomparabil mai mică decît inegalitatea repartizării pământurilor moșierești. În schimb însă, în rîndurile țăranilor cu pământ lotual există foarte multe deosebiri, împărțiri și categorii de altă natură. Acestea sînt deosebirile dintre diferitele categorii de țărani care s-au format istoricește în decursul multor secole. Pentru a înfățișa în mod concret aceste categorii, să luăm mai întîi datele globale referitoare la întreaga Rusie europeană. Statistica din 1905 prezintă următoarele categorii principale: țăranii care au aparținut moșierilor au în medie cîte 6,7 deseatine de pământ lotual de gospodărie. Țăranii care au aparținut statului — 12,5 deseatine. Țăranii care au aparținut familiei imperiale — 9,5 deseatine. Coloniștii — 20,2 deseatine. Cișevicii — 3,1 deseatine. Răzeșii — 5,3 deseatine. Bașchirii și teptiarii⁵⁷ — 28,3 deseatine. Țăranii din Ținutul baltic — 36,9 deseatine. Cazacii — 52,7 deseatine. Chiar din aceste date reiese în mod evident că proprietatea lotuală are un caracter pur medieval. Numeroasele categorii care mai există și acum în rîndurile țăranilor dovedesc că iobăgia mai dăinuie pînă în zilele noastre. Categoriile se deosebesc între ele nu numai în ceea ce privește suprafața de pământ, dar și în ceea ce privește mărimea ratelor de răscumpărare, condițiile de răscumpărare, caracterul posesiunii pământului etc. Luînd în locul datelor globale referitoare la întreaga Rusie datele referitoare la o singură gubernie, vom putea vedea ce înseamnă toate aceste categorii. Iată culegerea de date statistice ale zemstvelor cu privire la gubernia Saratov. În afară de categoriile existente în întreaga Rusie, adică cele pe care le-am menționat mai sus, vedem că cercetătorii locali disting următoarele categorii: țărani cu lot gratuit, țărani proprietari plini, țărani ai statului care posedă pământ în cadrul obștii, țărani cetvertini care au aparținut statului, țărani ai statului foști iobagi la moșieri, arendași de terenuri care aparțin statului, coloniști proprietari, țărani coloniști, țărani eliberați individual, țărani scutiți de

dijmă, plugari liberi, țărani care erau afectați fabricilor etc.⁵⁸. Cu această rețea de categorii feudale s-a ajuns pînă acolo, încît uneori țăranii din același sat sînt împărțiți în două categorii cu totul diferite : „țăărani foști ai d-lui N.N.“ și „țăărani foști ai d-nei M.M.“. Autorii din lagărul narodnic-liberal, care nu știu să privească relațiile economice din Rusia din punctul de vedere al evoluției, și anume ca o înlocuire a rînduieiilor iobăgiste cu rînduiei burgheze, ignorează de obicei acest fapt. În realitate însă, istoria Rusiei secolului al XIX-lea și îndeosebi rezultatul ei direct — evenimentele din Rusia de la începutul secolului al XX-lea — nu pot fi nicidecum înțelese dacă acest fapt nu este apreciat la justa lui valoare. O țară în care schimbul ia proporții și capitalismul se dezvoltă nu poate să nu treacă prin tot felul de crize atîta timp cît în principala ramură a economiei naționale relațiile feudale constituie la fiecare pas o frînă și o piedică. Faimoasa obște⁵⁹, despre a cărei însemnătate vom mai avea prilejul să vorbim, în realitate nu ferește pe țărani de procesul de proletarizare, ci are rolul unei îngrădiri feudale care separă pe țărani, țintuiți parcă de mici uniuni și de categorii care și-au pierdut „orice rațiune de a fi“.

Înainte de a trece la concluziile finale cu privire la agricultura din Rusia europeană, trebuie să relevăm încă un aspect al problemei. Nici datele referitoare la suprafața de pămînt pe care o posedă „pătura de sus de 30 000“ de moșieri și milioanele de gospodării țărănești, nici datele cu privire la categoriile medievale existente în proprietatea țărănească nu sînt suficiente pentru a se stabili în mod exact în ce măsură este „strîns în chingi“, apăsător și oprimat țăranul nostru din cauza rămășițelor viei ale iobăgiei. În primul rînd, loturile lăsate țăranilor în urma exproprierii țărănimii în favoarea moșierilor, care poartă numele de marea reformă din 1861⁶⁰, sînt incomparabil mai proaste din punct de vedere calitativ decît pămînturile moșierilor. Drept mărturie stă imensa literatură care cuprinde monografiile locale și studiile statisticienilor zemstvelor. În această privință există numeroase date incontestabile care arată că pămînturile țărănești dau o producție mai mică la hectar decît pămînturile moșierești ; este îndeobște recunos-

cut că această deosebire se datorește nu atât faptului că pămînturile lotuale sînt lucrate mai prost și neajunsurilor mizeriei gospodăriei țărănești, cît calității inferioare a acestor pămînturi. În al doilea rînd, la „eliberarea“ țăranilor de pămînturi de către moșieri în 1861, în majoritatea cazurilor pămînturile lor au fost hotărnicite în așa fel încît țăranul a fost prins în capcana moșierului „său“. Statistica zemstvelor a îmbogățit știința economiei politice prin descrierea metodei extrem de originale, specifice, nemăvăzute nicăieri în lume de a duce gospodăria moșierească. Aceasta este o gospodărie *bazată pe pămînturile rășluite*. În 1861 țăranii au fost „eliberați“ de pășunile și adăptările necesare gospodăriei lor etc. Pămînturile țărănești sînt intercalate printre pămînturile moșierești în așa fel, încît domnii moșieri să aibă asigurat un venit absolut sigur — și extrem de nobil — de pe urma amenzilor pentru stricăciunile provocate de vite etc. „N-are omul unde să dea drumul la o găină“ — acest adevăr țărănesc, acest „umor al spînzuratului“ redă mai bine decît orice citate interminabile particularitatea proprietății țărănești asupra pămîntului, care nu-și poate găsi expresia în statistică. E de prisos să mai spunem că această particularitate nu este altceva decît iobăgie de cea mai pură speță, atât prin originea ei cît și prin influența pe care o exercită asupra modului de organizare a gospodăriei moșierești.

Să trecem acum la concluziile în legătură cu proprietatea funciară din Rusia europeană. Am arătat condițiile în care se află proprietatea funciară moșierească și cea țărănească luate separat. Să le privim acum în conexiunea lor. Pentru aceasta să luăm cifra aproximativă citată mai sus cu privire la mărimea fondului funciar din Rusia europeană — 280 000 000 de deseatine — și să vedem cum se repartizează această suprafață între proprietățile funciare de diverse tipuri. Care sînt aceste tipuri vom arăta amănunțit mai departe în cursul expunerii, iar acum, anticipînd întrucîtva, vom lua ipotetic principalele tipuri. Proprietățile funciare cu o suprafață de pînă la 15 deseatine de gospodărie le clasăm în prima grupă — țăranimea ruinată, oprimată de exploatarea iobăgistă. A doua grupă cuprinde țăranimea mijlocasă — proprietatea de la 15 pînă la 20

de deseatine. A treia grupă — țărănimea înstărită (burghezia satelor) și proprietatea funciară capitalistă — de la 20 pînă la 500 de deseatine. A patra grupă — latifundiile feudale — peste 500 de deseatine. Grupînd laolaltă și proprietatea funciară moșierească și cea țărănească și procedînd la unele mici rotunjiri * și calcule aproximative (pe care le-am înfățișat amănunțit în lucrarea menționată mai sus), vom obține următorul tabel al proprietății funciare din Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

*Proprietatea funciară în Rusia europeană
la sfîrșitul secolului al XIX-lea*

	N u m ă r u l		
	de pro- prietăți (in milioane)	de desea- tine	La 1 gos- podărie revine des.
a) Țărănimea ruinată, oprimată de exploatarea iobăgistă	10,5	75,0	7,0
b) Țărănimea mijlocașă	1,0	15,0	15,0
c) Burghezia satelor și proprietatea funciară capitalistă	1,5	70,0	46,7
d) Latifundii feudale	0,03	70,0	2 333
<i>Total</i>	13,03	230,0	17,6
Nerepartizat după mărimea pro- prietății		50,0	
<i>Total</i>	13,03	280,0	21,4

Repetăm: justețea caracterizării economice a grupelor înfățișate aici va fi demonstrată mai departe în cursul expunerii. Dacă unele amănunte ale acestui tabel (care în fond nu poate să nu fie aproximativ) vor fi criticate, rugăm pe cititor să urmărească cu atenție ca nu cumva la adăpostul criticii amănuntelor să se strecoare prin contrabandă negarea *fondului* chestiunii. Iar fondul chestiunii constă în aceea că la un pol al proprietății funciare din Rusia avem 10 500 000 de gospodării (aproximativ 50 000 000 de locuitori) care posedă 75 000 000 de deseatine de pămînt,

* De pildă, la latifundii adaug celor 62 000 000 de deseatine de pămînturi moșierești 5 100 000 de deseatine de pămînturi domeniiale și 3 600 000 de deseatine aparținînd la 272 de societăți comerciale și industriale, avînd fiecare peste 1 000 de deseatine.

iar la celălalt pol 30 000 de familii (circa 150 000 de locuitori) care posedă 70 000 000 de desetine de pământ.

Ca să terminăm cu problema proprietății funciare, ne mai rămîne să ieșim din cadrul Rusiei europene propriu-zise și să analizăm în linii mari însemnătatea colonizării. Pentru ca cititorul să-și poată face într-o oarecare măsură o idee despre întregul fond funciar al Imperiului rus (cu excepția Finlandei), ne vom folosi de datele d-lui Mertvago. Pentru mai multă claritate le vom prezenta sub formă de tabel, adăugînd cifrele privitoare la populație pe care ni le oferă recensămîntul din 1897. [Vezi tabelul de la pag. 70. — *Nota red.*]

Din aceste cifre se vede clar cît de puțin știm noi despre regiunile periferice ale Rusiei. Ar fi, desigur, cea mai mare absurditate să vrei „să rezolvi“ problema agrară a Rusiei centrale prin strămutări în regiunile periferice. Nu încape nici cea mai mică îndoială că numai niște șarlatani ar putea propune o astfel de „rezolvare“, că contradicțiile dintre vechile latifundii din Rusia europeană și noile condiții de viață și economice din aceeași Rusie europeană, contradicții pe care le-am arătat mai sus, trebuie să fie „rezolvate“ printr-o răsturnare sau alta în Rusia europeană și nu în afara ei. Țăranul nu poate scăpa de iobăgie prin strămutare, și nu de asta este vorba, ci de faptul că paralel cu problema agrară a regiunii centrale se pune problema agrară a colonizării. Nu trebuie estompată criza din Rusia europeană prin problema colonizării, ci trebuie arătate rezultatele nefaste pe care le au latifundiile feudale atît în regiunea centrală cît și în regiunile periferice. Colonizarea din Rusia este frînată de rămășițele iobăgiei din regiunea centrală a Rusiei. Ea nu poate fi descătușată și reglementată altfel decît printr-o revoluție agrară în Rusia europeană, altfel decît prin eliberarea țăranilor de sub jugul latifundiilor feudale. Această reglementare trebuie să constea nu în „grija“ birocratică pentru colonizare, nu în „organizarea colonizării“ despre care le place să vorbească autorilor din lagărul narodnic-liberal, ci în înlăturarea condițiilor care condamnă la înapoiere, abru-

	In total pământ		Din care		Din care				Populația In 1897	
	Verste pătrate mil.	Deseatine mil.	Pământuri cu pri- vire la care nu există nici un fel de date, mil. des.	Pământuri înregistrate mil. des.	Teren arabil	Pășuni	Păduri	Total	Total mil.	La 1 versă pătrată revin
10 gubernii din re- gatul Polonia ..	111,6	11,6	—	11,6	7,4	0,9	2,5	10,8	9 402,2	84,3
38 gubernii la vest de Volga	1 755,6	183,0	—	183,0	93,6	18,7	34,0	146,3	—	—
12 gubernii la nord și est de Volga	2 474,9	258,0	—	258,0	22,3	7,1	132,0	161,4	—	—
Total 50 gubernii din Rusia euro- peană	4 230,5	441,0	—	441,0	115,9	25,8	166,0	307,7	93 442,9	22,1
Caucaz	411,7	42,9	22,1	20,8	6,5	2,2	2,5	11,2	9 289,4	22,6
Siberia	10 966,1	1 142,6	639,7	502,9	4,3	3,9	121,0	129,2	5 758,8	0,5
Asia Centrală ..	3 141,6	327,3	157,4	169,9	0,9	1,6	8,0	10,5	7 746,7	2,5
Total Rusia asiatică	14 519,4	1 512,8	819,2	693,6	11,7	7,7	131,5	150,9	—	—
Total Imperiul rus	18 861,5	1 965,4	819,2	1 146,2	135,0	34,4	300,0	469,4	125 640,0	6,7

tizare și sălbăticire pe țăranul rus, aflat în veșnică robie la latifundiari.

În broșura scrisă împreună cu d-l Prokopovici („Cît pământ există în Rusia și cum îl folosim noi?”, Moscova, 1907), d-l Mertvago arată în mod just că folosirea în tot mai mare măsură a metodelor agrotehnice transformă pământurile necultivabile în pământuri cultivabile. Academicienii Ber și Gelmersen, cunoscători în materie, scriau în 1845 că stepele din gubernia Taurida, „din cauza climei și a lipsei de apă, se vor număra întotdeauna printre cele mai sărace și necultivabile!!”⁶¹ Pe atunci populația guberniei Taurida producea 1 800 000 de cetverți* de cereale. După 60 de ani populația s-a dublat și produce 17 600 000 de cetverți, adică aproape de zece ori mai mult.

Acesta este un raționament foarte just și foarte important. Numai că d-l Mertvago a uitat un lucru: principala condiție care a permis colonizarea rapidă a Novorossiei a fost *desființarea iobăgiei* în regiunea centrală a Rusiei. Numai datorită revoluției agrare care a avut loc aici a fost posibil ca sudul să fie populat și industrializat rapid, pe scară largă, în chip american (despre dezvoltarea în chip american a sudului Rusiei după 1861 s-a vorbit doar foarte, foarte mult). Iar acum numai o revoluție agrară în Rusia europeană, numai totala desființare a rămășițelor feudale de aici, izbăvirea țăranilor de latifundiile medievale pot deschide într-adevăr o eră nouă pentru colonizare.

În Rusia, problema colonizării este o problemă subordonată problemei agrare a Rusiei centrale. Sfârșitul secolului al XIX-lea ne pune în față următoarea alternativă: ori lichidarea definitivă a iobăgiei în „străvechile” gubernii din Rusia; în acest caz dezvoltarea rapidă, pe scară largă, în chip american a colonizării în regiunile periferice de la noi va fi asigurată. Ori întârzierea rezolvării problemei agrare în regiunea centrală; în acest caz va fi inevitabilă o mare întârziere în dezvoltarea forțelor de producție, menținerea tradițiilor iobăgiste și în ceea

* — cetvert — veche măsură rusească de capacitate, egală pentru cereale cu 209,91 l, iar pentru lichide cu 3,0748 l. — Nota trad.

ce privește colonizarea. În primul caz se va îndeletnici cu agricultura fermierul liber, în al doilea caz țăranul aservit și boierul „care își duce gospodăria“ cu ajutorul pămînturilor rășluite.

II

Să trecem la examinarea structurii gospodăriei moșierești. Este îndeobște cunoscut că trăsătura fundamentală a acestei structuri o constituie îmbinarea sistemului capitalist („libera angajare“) cu sistemul muncii în dijmă. Ce este sistemul muncii în dijmă ?

Pentru a da un răspuns la această întrebare trebuie să aruncăm o privire asupra structurii pe care o avea gospodăria moșierească pe vremea iobăgiei. Toată lumea știe ce însemna iobăgia din punct de vedere juridic, administrativ și al condițiilor de trai. Dar foarte rar se pune întrebarea în ce consta esența relațiilor economice dintre moșieri și țărani pe vremea iobăgiei. Pe atunci țăranii primeau cîte un lot din partea moșierilor. Uneori aceștia dădeau țăranilor, cu titlu de împrumut, și alte mijloace de producție, de pildă păduri, vite etc. Ce semnificație avea această înzestrare a țăranilor iobagi cu cîte un lot din pămînturile moșierilor ? Lotul era pe atunci o *formă de salariu*, dacă e să folosim limbajul corespunzător relațiilor de astăzi. În producția capitalistă, salariul se plătește muncitorului în bani. Profitul capitalistului se realizează sub formă de bani. Munca necesară și supramunca (adică munca care acoperă întreținerea muncitorului și munca care dă capitalistului plusvaloarea neplătită) sînt unite într-un proces de muncă în fabrică unic, în cadrul aceleiași zi de muncă în fabrică etc. Altfel stau lucrurile în economia bazată pe clacă. Munca necesară și supramunca există și aici, așa cum există și în economia sclavagistă. Dar aceste două forme de muncă sînt despărțite în timp și în spațiu. Țăranul iobag muncește trei zile pentru boier și trei zile pentru el. Pentru boier muncește pe pămîntul acestuia sau lucrează la strîngerea recoltei și la căratul și treieratul cerealelor boierului. Pentru el muncește pe pă-

mîntul lotual, producînd singur pentru el și pentru familia sa cerealele necesare pentru întreținerea forței de muncă de care are nevoie boierul moșier.

Prin urmare, sistemul economic bazat pe iobăgie sau pe clacă este identic cu sistemul capitalist în sensul că în ambele sisteme lucrătorul obține numai produsul muncii necesare, cedînd gratuit produsul supramuncii sale proprietarului mijloacelor de producție. Sistemul economic bazat pe iobăgie se deosebește însă de sistemul capitalist în următoarele trei privințe: în primul rînd, economia bazată pe iobăgie este o economie naturală, pe cînd economia capitalistă este o economie bănească. În al doilea rînd, în economia bazată pe iobăgie instrumentul de exploatare îl constituie *legarea* lucrătorului de pămînt, înzestrarea lui cu un lot, pe cînd în economia capitalistă îl constituie eliberarea lucrătorului de pămînt. Pentru a obține venit (adică plusprodus), moșierul iobăgist trebuie să aibă pe pămîntul său țărani care să posede un lot, inventar, vite. Un țăran fără pămînt, fără cal, fără gospodărie este nefolositor pentru exploatarea iobăgistă. Capitalistul însă, pentru a obține venit (profit), are nevoie tocmai de un lucrător fără pămînt, fără gospodărie și nevoit să-și vîndă forța de muncă pe piața liberă a muncii. În al treilea rînd, țăranul înzestrat cu un lot de pămînt trebuie să se afle *în dependență personală* față de moșier, deoarece, posedînd pămînt, el nu va presta muncă *pentru boier decît fiind constrîns*. Sistemul economic generează aici „o constrîngere extraeconomică”, iobăgie, dependență juridică, lipsă de drepturi depline etc. Capitalismul „ideal” înseamnă, dimpotrivă, libertatea cea mai deplină pentru încheierea unui contract pe piața liberă între proprietar și proletar.

Numai lămurindu-ne bine asupra esenței economice a economiei bazate pe iobăgie sau, ceea ce este același lucru, a economiei bazate pe clacă putem înțelege locul istoric și semnificația sistemului muncii în dijmă. Sistemul muncii în dijmă este o rămășiță directă și nemijlocită a clăcii. Sistemul muncii în dijmă reprezintă trecerea de la clacă la capitalism. Esența muncii în dijmă o constituie faptul că țăranii lu-

crează pământurile moșierești cu *inventarul lor* în schimbul unei plăți parte în bani, parte în natură (în schimbul folosirii pământului, a pământurilor rășluite, a pășunilor, în schimbul împrumutului primit de cu iarnă etc.). Forma economică cunoscută sub numele de dijmă pe jumătate este una dintre varietățile muncii în dijmă. Gospodăria moșierească bazată pe sistemul muncii în dijmă *are nevoie* de un țăran înzestrat cu un lot de pământ și care să aibă un inventar, viu și mort, fie cât de prost; este necesar de asemenea ca acest țăran să fie strivit de nevoi și să se înrobească. Înrobirea în locul liberei angajări este însoțitorul necesar al sistemului muncii în dijmă. Moșierul apare aici nu ca un întreprinzător capitalist care posedă bani și totalitatea uneltelor de muncă. În condițiile sistemului muncii în dijmă, moșierul apare în calitate de cămătar care profită de mizeria țăranului vecin cu el, care îi prestează muncă în schimbul unei plăți derizorii.

Pentru a arăta mai concret acest lucru, să luăm datele departamentului agriculturii — un izvor care este în afara oricăror bănuieli de atitudine răuvoitoare față de domniii proprietari funciari. Cunoscuta lucrare „Munca salariată în gospodăriile moșierești etc.” (vol. V, „Date cu privire la agricultură și date statistice pe baza materialelor furnizate de proprietari”, Petersburg, 1892) prezintă date pe 8 ani (1883—1891) cu privire la zona centrală cu cernoziom: plata medie pentru cultivarea completă cu cereale de toamnă a unei deseatine de pământ cu inventarul țăranilor trebuie evaluată la 6 ruble. Dacă calculăm însă costul acelorași munci în condițiile angajării libere, obținem — se spune în aceeași lucrare — 6 ruble și 19 copeici numai pentru munca unui lucrător fără cal, *fără a pune la socoteală munca calului*; plata pentru munca calului nu poate fi evaluată la mai puțin de 4 ruble și 50 de copeici (lucrarea citată, pag. 45; „Dezvoltarea capitalismului în Rusia”, pag. 141 *). Prin urmare, plata muncii în condițiile angajării libere este de 10 ruble și 69 de copeici, pe cînd în cazul muncii în dijmă este de 6 ruble. Cum se poate

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3 Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 192. — *Nota red.*

explica acest fenomen dacă el nu este ceva întâmplător, izolat, ci un fenomen normal și obișnuit? Cuvinte ca „înrobire“, „cămătărie“, „jeczământă“ etc. înfățișează forma tranzacției și caracterul ei, dar nu explică esența ei economică. Cum poate un țăran să presteze ani de-a rîndul, în schimbul a 6 ruble, o muncă care valorează 10 ruble și 69 de copeici? Țăranul *poate* face acest lucru pentru că lotul său acoperă o parte din cheltuielile unei familii țăranăști și *permite* reducerea salariului sub norma de plată a muncii în condițiile „angajării libere“. Țăranul este nevoit să facă acest lucru tocmai pentru că lotul lui mizer îl leagă de moșierul vecin fără să-i dea posibilitatea de a trăi de pe urma gospodăriei sale. Se înțelege că acest fenomen nu poate fi considerat „normal“ decît ca o verigă a procesului de înlăturare a clăcii de către capitalism, deoarece, datorită acestor condiții, țăranul se ruinează în mod inevitabil și se transformă lent, dar sigur, în proletar.

Iată date similare, dar ceva mai complete, cu privire la județul Saratov. Plata medie pentru cultivarea unei deseatine plus strîngerea recoltei, căratul și treieratul cerealelor este de 9,6 ruble în cazul cînd tocmeala se face de cu iarnă, plătindu-se anticipat 80—100% din salariu. În condițiile cînd arenda pentru pămîntul arabil se plătește prin muncă în dijmă, plata este de 9,4 ruble. În condițiile angajării libere, plata este de 17½ ruble! În condițiile muncii în dijmă, plata pentru secerișul și căratul cerealelor este de 3,8 ruble de deseatină, pe cînd în condițiile angajării libere este de 8½ ruble etc. Fiecare dintre aceste cifre conține povestea lungă a nesfîrșitei mizerii, înrobirii și ruinării țăranului. Fiecare dintre aceste cifre vedește cît de *trainice* sînt încă în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea exploatarea feudală și rămășițele clăcii.

E foarte greu de stabilit cît de răspîndit este sistemul muncii în dijmă. În mod obișnuit situația se prezintă astfel: în gospodăria moșierească se îmbină sistemul muncii în dijmă cu sistemul capitalist, folosite la diferite munci agricole. O parte neînsemnată din pămînt este lucrată cu inventarul moșierilor și cu muncitori salariați. Cea mai mare parte din pămînt este dată țăranilor în arendă, arenda fiind

plătită fie sub forma de dijmă pe jumătate, fie sub forma de muncă în dijmă. Iată câteva ilustrări luate din lucrarea documentată a d-lui Kaufman, care a strâns o serie de date dintre cele mai noi cu privire la gospodăria moșierească *. Gubernia Tula (datele se referă la perioada 1897—1898) : „moșierii au rămas la vechiul asolament cu trei sole... pământurile mai depărtate sînt luate în arendă de țărani“ ; cultivarea pământurilor moșierești este extrem de nesatisfăcătoare. Gubernia Kursk : „...darea pământului în arendă la țărani cu deseatina, avantajoasă datorită arenzilor ridicate..., a dus la secătuirea solului“. Gubernia Voronej : ...proprietarii mici și mijlocii, „în majoritatea lor, își duc gospodăria exclusiv cu ajutorul inventarului țărănesc sau își dau moșiile în arendă... ; în majoritatea gospodăriilor se practică metode care se caracterizează prin aceea că nu permit nici cea mai mică ameliorare“.

Aceste aprecieri ne arată că la sfîrșitul secolului al XIX-lea era pe deplin valabilă caracterizarea generală, făcută de d-l Annenski în cartea sa „Influența recoltelor etc.“, a diverselor gubernii din Rusia europeană sub raportul predominării în ele a sistemului muncii în dijmă sau a sistemului capitalist. Presentăm această caracterizare sub forma unui tabel :

	Numărul guberniilor			Totalul suprafeții cultivate pe pământurile moșierești (în mii de deseatine)
	În zona cu cernoziom	În zona fără cernoziom	Total	
I. Gubernii în care predomină sistemul capitalist	9	10	19	7 407
II. Gubernii în care predomină sistemul mixt	3	4	7	2 222
III. Gubernii în care predomină sistemul muncii în dijmă	12	5	17	6 281
<i>Total..</i>	24	19	43	15 910

* „Problema agrară“, editată de Dolgorukov și Petrunkevici, vol. II, Moscova, 1907, pag. 442—628 : „Importanța economică și culturală a proprietății private asupra pământului“.

Prin urmare, în zona cu cernoziom, sistemul muncii în dijmă predomină categoric, dar în ansamblul celor 43 de gubernii cuprinse în acest tabel el se află pe planul al doilea. E important de relevat că din grupul I (sistemul capitalist) fac parte tocmai regiunile care nu sînt caracteristice pentru regiunea agricolă centrală: guberniile din Ținutul baltic, cele din sud-vest (în care se cultivă sfeclă), cele din sud și ambele gubernii în care se află capitalele.

Materialele adunate în lucrarea d-lui Kaufman arată în mod elocvent influența pe care o exercită sistemul muncii în dijmă asupra dezvoltării forțelor de producție în agricultură. „Este în afară de orice îndoială — citim în această lucrare — că luarea în arendă de mici terenuri de către țărani și dijma pe jumătate constituie una dintre condițiile care frînează cel mai mult progresul agriculturii...“ În dările de seamă despre agricultura din gubernia Poltava se atrage atenția asupra faptului că „arandașii lucrează prost pămîntul, pun sămînța proastă, lasă buruienile să năpădească pămîntul“.

În gubernia Moghilev (1898), „inconvenientele gospodăriei bazate pe dijma pe jumătate frînează orice ameliorare în agricultură“. Scopșcina⁶² este una dintre principalele cauze care fac ca „în județul Dneprovsk agricultura să se afle într-o asemenea situație, încît nici vorbă nu poate fi de vreo inovație sau ameliorare“. „Materialele noastre — scrie d-l Kaufman (pag. 517) — ne furnizează o seamă de indicații precise în legătură cu faptul că, chiar pe cuprinsul aceleiași moșii, pe pămînturile date în arendă se mențin metode de gospodărire vechi, perimate, în timp ce pe pămînturile cultivate de proprietar au fost introduse sisteme de cultivare a pămîntului mai noi, mai perfecționate“. De pildă, pe pămînturile luate în arendă se mai practică asolamentul cu trei sole, uneori chiar fără folosirea îngrășămintelor naturale, în timp ce pe pămînturile exploatărilor agricole se practică asolamentul cu multe sole. Dijma pe jumătate frînează cultura ierburilor, împiedică extinderea folosirii îngrășămintelor, întîrzie folosirea unor unelte agricole mai bune. Rezultatul tuturor acestor lucruri se vedește limpede în datele cu privire la recolte. Iată, de

pildă, un latifundiu din gubernia Simbirsk: recolta de seară pe pământurile exploatărilor agricole este de 90 de puduri la deseatină, de grâu 60 de puduri, de ovăz 74 de puduri, în timp ce pe pământurile lucrute în dijmă pe jumătate recolta este respectiv de 58-28-50 de puduri. Iată datele generale pe un județ întreg (județul Gorbatov, gubernia Nijni-Novgorod):

Producția la deseatină a secarei socotită în puduri

Categori de sol	Pământuri proprietate privată			
	Pământuri lotuale	Cultivate de moșieri în mod capitalist	Lucrate în dijmă pe jumă- tate	Date în arendă
I	62	74	—	44
II	55	63	49	—
III	51	60	50	—
IV	48	69	51	51
<hr/>				
<i>Pentru toate cate- goriile .....</i>	54*	66	50	45*

Așadar, pământurile *moșierești* cultivate prin metode iobăgiste (dijma pe jumătate și arendarea de mici terenuri) dau recolte *mai mici* decât pământurile lotuale! Acesta este un fapt extrem de important, deoarece dovedește fără putință de tăgadă că cauza principală, fundamentală a rămânării în urmă a agriculturii din Rusia, a stagnării întregii economii naționale, a degradării nemaipomenite a agriculturului o constituie *sistemul muncii în dijmă*, adică o rămășiță directă a iobăgiei. Nici un fel de credite, nici un fel de ameliorări, nici un fel de „ajutor“ acordat țăranului, nici una dintre măsurile „de sprijinire“ îndrăgite de birocrati și de liberali nu vor da rezultate importante atâta timp cât va dăinui jugul latifundiilor feudale, al tradițiilor și al sistemelor de gospodărire iobăgistă. În schimb însă, o revoluție agrară capabilă să desființeze proprietatea funciară moșierească și să submineze vechea obște medievală (naționalizarea pământului, de pildă, o subminează pe altă cale

* În lucrarea d-lui Kaufman, pag. 521, se pare că este o greșeală de tipar în ceea ce privește aceste două cifre.

decît cea polițistă, birocratică) ar constitui, desigur, o bară pentru un progres într-adevăr amplu și extrem de rapid. Recoltele neverosimil de scăzute obținute de pe pămînturile arendate și de pe cele lucrate în dijmă pe jumătate se datoresc sistemului de muncă „pentru boier”. Dacă același agricultor de astăzi s-ar elibera de munca „pentru boier”, ar spori nu numai recolta de pe aceste pămînturi, dar ar spori în mod inevitabil și recolta de pe pămînturile lotuale prin simplul fapt al înlăturării piedicilor iobăgiste din agricultură.

În actuala stare de lucruri însă, există, desigur, un progres capitalist în gospodăriile moșierești, dar acest progres este extrem de lent și face în mod inevitabil ca Rusia să suporte vreme îndelungată povara dominației sociale și politice a „moșierului barbar”. Să examinăm acum în ce constă acest progres și să încercăm să înfățișăm unele dintre rezultatele lui generale.

Faptul că producția la deseatină a pămînturilor exploataților agricole, adică a pămînturilor moșierești cultivate în mod capitalist, este superioară producției la deseatină a pămînturilor țărănești vădește progresul tehnic al capitalismului în agricultură. Acest progres este legat de trecerea de la sistemul muncii în dijmă la sistemul angajării libere. Ruinarea țărănimii, faptul că este lipsită de cai, de inventar, proletarizarea agriculturii *silesc* pe moșieri să treacă la cultivarea pămîntului cu inventar propriu. Se extinde folosirea în agricultură a mașinilor, care fac să crească productivitatea muncii și care duc în mod inevitabil la dezvoltarea unor relații de producție pur capitaliste. În 1869—1872 au fost importate în Rusia mașini agricole în valoare de 788 000 de ruble, în 1873—1880 de 2 900 000 de ruble, în 1881—1888 de 4 200 000 de ruble, în 1889—1896 de 3 700 000 de ruble, în 1902—1903 de 15 200 000—20 600 000 de ruble. Producția de mașini agricole în Rusia a fost evaluată (cu aproximație, pe baza statisticii destul de superficiale a fabricilor și uzinelor) la 2 300 000 de ruble în 1876, la 9 400 000 de ruble în 1894, la 12 100 000 de ruble în 1900—1903. Este incontestabil că aceste cifre vădesc un progres al agriculturii, și anume un progres capita-

list, desigur. Dar tot atât de incontestabil este că acest progres e extrem de lent în comparație cu ceea ce este posibil într-un stat capitalist modern, de pildă în America. Potrivit datelor recensământului din iunie 1900, în Statele Unite fermele cuprindeau 838 600 000 de acri de pământ, adică circa 324 000 000 de deseatine. Numărul fermelor era de 5 700 000; prin urmare reveneau în medie câte 146,2 acri (circa 60 de deseatine) de fermă. Iar producția de unelte agricole pentru acești fermieri era în 1900 în valoare de 157 700 000 de dolari (în 1890 de 145 300 000 de dolari; în 1880 de 62 100 000 de dolari)*. În comparație cu aceste cifre, cifrele cu privire la Rusia sînt ridicol de mici, și sînt mici pentru că sînt mari și puternice latifundiile iobăgiste.

Răspîndirea relativă a uneltelor agricole perfecționate la moșieri și la țărani a format obiectul unei anchete speciale făcute de Ministerul Agriculturii pe la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut. Un rezumat al datelor cuprinse în această anchetă, care au fost expuse amănunțit în lucrarea d-lui Kaufman, poate fi înfățișat prin următorul tabel:

R e g i u_ n i	Procentul răspîndirii uneltelor agricole perfecționate	
	La moșieri	La țărani
Regiunea centrală agricolă	20—51	8—20
„ Volgăi mijlocii	18—66	14
„ Novorossia	50—91	33—65
„ Bielorussia	54—86	17—41
„ Lacurilor	24—47	1—21
„ Moscovei	22—51	10—26
„ industrială	4—8	2

Procentul, calculat pe toate aceste regiuni, este, în medie, de 42% la moșieri și de 21% la țărani.

În ceea ce privește extinderea folosirii îngrășămintelor naturale, toate datele statistice dovedesc de asemenea în

* „Abstract of the Twelfth Census”, 1900, Third Edition, Washington, 1904, pages 217 and 302 — agricultural implements („Concluzii la cel de-al 12-lea recensământ”, 1900, ed. a 3-a, Washington, 1904, pag. 217 și 302 — unelte agricole. — Nota trad.).

mod incontestabil „că în această privință gospodăria moșierească a fost întotdeauna și este și în prezent cu mult înaintea gospodăriei țărănești” (Kaufman, pag. 544). Mai mult decât atât : în Rusia de după reformă este destul de răspândit fenomenul cumpărării de către moșieri a gunoiului de grajd de la țărani. Acesta este un rezultat al extremei mizerii a țăranilor. În ultimul timp, acest fenomen devine mai rar.

În sfârșit, există date statistice numeroase și exacte cu privire la problema nivelului tehnicii agricole în gospodăria moșierească și în cea țărănească în legătură cu răspândirea culturilor de ierburi (Kaufman, pag. 561). Iată principalele concluzii :

Culturi de ierburi furajere în Rusia europeană

A n i i	La țărani	La moșieri
1881	49 800 des.	491 600 des.
1901	499 000 „	1 046 000 „

Care este rezultatul tuturor acestor deosebiri dintre gospodăria moșierească și cea țărănească ? Pentru a ne face o idee despre acest lucru avem numai datele referitoare la producția la deseatină. În 18 ani (1883—1900) producția la deseatină pe întreaga Rusie europeană a fost în medie următoarea (în cetverți) :

	Secară	Grâu de toamnă	Grâu de primăvară	Ovăz
La moșieri	6,0	5,75	5,0	8,5
La țărani.....	5,0	5,0	4,25	7,0
Diferența ..	16,7%	13,0%	15,0%	17,6%

D-l Kaufman are perfectă dreptate atunci când spune că această deosebire „nu este prea mare” (pag. 592). Totodată trebuie să luăm în considerație nu numai faptul că țăranilor le-au fost repartizate în 1861 *pământurile cele mai proaste*, dar și faptul că cifrele medii generale referitoare la întreaga țărănie disimulează (după cum vom vedea imediat) diferențe importante,

Concluzia generală pe care trebuie s-o tragem din analiza gospodăriei țărănești este următoarea : capitalismul își croiește drum, în mod absolut evident, în acest domeniu. Locul clăcii îl ia gospodăria bazată pe angajarea liberă. Progresul tehnic al agriculturii capitaliste în comparație cu agricultura bazată pe mica gospodărie țărănească și pe munca în dijmă se observă cât se poate de limpede în toate privințele. Dar acest progres este extrem de lent pentru o țară capitalistă modernă. Și sfârșitul secolului al XIX-lea găsește în Rusia o contradicție extrem de pronunțată între cerințele întregii evoluții sociale și iobăgie, care, sub forma latifundiilor moșierești nobiliare, sub forma gospodăriei bazate pe munca în dijmă, constituie o frână a evoluției economice, un izvor de asupraire, de barbarie și de infinite aspecte asiatice ale vieții din Rusia.

III

Gospodăria țărănească constituie punctul central al actualei probleme agrare din Rusia. Am arătat mai sus în ce condiții se desfășoară agricultura țărănească ; acum vom vorbi despre structura gospodăriei țărănești nu în sensul tehnic, ci în sensul politic-economic al cuvântului.

Pe primul plan se află aici problema obștii țărănești. Acestei probleme îi este consacrată o literatură extrem de vastă. Curentul narodnic din gândirea noastră socială leagă punctele principale ale concepțiilor sale de particularitățile naționale ale acestei instituții „egalizatoare”. În legătură cu aceasta trebuie să remarcăm, în primul rând, că în literatura referitoare la obștea țărănească din Rusia se împletesc în permanență și adesea chiar se confundă două laturi deosebite ale problemei : latura agricolă și a condițiilor de trai, pe de o parte, și latura politică-economică, pe de altă parte. În majoritatea lucrărilor cu privire la obște (V. Orlov, Trirogov, Keissler, V. V.), primei laturi a problemei i se consacră atât de mult loc și atâta atenție, încât a doua latură rămîne cu desăvîrșire în umbră. Or, acest procedeu este profund greșit. Nu încapе îndoială că relațiile agrare din Rusia, în comparație cu cele din oricare altă

țară, au un caracter specific ; dar nu există două țări pur capitaliste, recunoscute în mod unanim ca țări capitaliste, între care să nu existe deosebiri tot atât de considerabile în ce privește rînduierile agrare, istoria relațiilor agrare, formele de proprietate funciară și de folosință a pămîntului etc. Ceea ce a făcut ca problema obștii țărănești din Rusia să devină atât de importantă și acută, ceea ce a despărțit, începînd din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, cele două curente principale din gîndirea noastră socială — curentul narodnic și cel marxist — nu este nicidecum prima latură o problemei, latura agricolă și a condițiilor de trai. Poate că cercetătorii locali au trebuit să le acorde o mare atenție atât pentru a analiza sub toate aspectele particularitățile locale ale rînduierilor agrare cît și pentru a respinge tentativele prostești și de-a dreptul neobrăzate ale birocrăției de a proceda la o reglementare meschină, pătrunsă de spirit polițist. Dar pentru un economist este în orice caz absolut nepermis ca, studiind diversele forme de reîmpărțire a pămîntului, tehnica acesteia etc., să lase în umbră problema *tipurilor de gospodărie* care se formează *înăuntrul* obștii, a felului cum evoluează aceste tipuri, cum se formează relațiile dintre cei care angajează muncitori și cei care se angajează ca salahori, dintre cei avuți și cei săraci, dintre cei care își îmbunătățesc gospodăria și introduc o tehnică perfecționată și cei care se ruinează, își părăsesc gospodăria și fug din sat. Fără îndoială că cunoașterea acestui adevăr a îndemnat pe statisticienii zemstvelor — care au furnizat un material extrem de prețios pentru studierea economiei naționale a Rusiei — să treacă în penultimul deceniu al secolului trecut de la gruparea *oficială* a țăranilor după obște, după lot, după numărul sufletelor de revizie⁶³ sau după numărul persoanelor de sex bărbătesc efectiv existente în momentul respectiv, la gruparea după *starea economică* a gospodăriilor, singura grupare științifică. Amintim că în acele vremuri, cînd exista un foarte mare interes pentru studierea economiei Rusiei, pînă și un autor atât de „partinic” în această problemă cum este d-l V. V. a salutat din toată inima „noul tip de publicații statistice locale” (titlul articolului d-lui V. V. din „Severnîi Vest-

nik" ⁶⁴ nr. 3 din 1885) și a declarat : „Este necesar să raportăm datele cifrice nu la un conglomerat de grupuri economice de țărani extrem de variate, cum este satul sau obștea, ci la înseși aceste grupuri“.

Principala trăsătură a obștii noastre care face ca narodnicii noștri să-i atribuie acesteia o importanță deosebită este folosința egalitară a pământului. Vom lăsa cu totul la o parte problema legată de felul cum ajunge obștea la această egalizare și ne vom ocupa de-a dreptul de faptele economice, de rezultatele acestei egalizări. Repartizarea tuturor pământurilor lotuale din Rusia europeană, așa cum am arătat mai sus pe baza unor date precise, este departe de a fi egalitară. Repartizarea între diferitele categorii de țărani, între țărani din sate diferite, chiar și între țărani („foști“) ai diferiților moșieri din același sat, nu are nimic comun cu o repartizare egalitară. Numai în cadrul obștilor mici, în cadrul acestor mici uniuni închise, aparatul de împărțire creează o egalizare. Să examinăm deci datele statisticii zemstvelor cu privire la repartizarea pământurilor lotuale între gospodării. Se înțelege că trebuie să grupăm gospodăriile nu după mărimea familiei, nu după numărul lucrătorilor, ci neapărat după *starea economică* a diferitelor gospodării (suprafața însămânțată, numărul vitelor de muncă, numărul vacilor etc.), deoarece întreaga esență a evoluției capitaliste a micii agriculturi constă în crearea și accentuarea inegalității de avere în cadrul unor uniuni patriarhale, iar ulterior în transformarea unei simple inegalități în relații capitaliste. Prin urmare, dacă nu am studia în mod special deosebiri în ceea ce privește starea economică în rîndurile țărănimii, am pune în umbră toate particularitățile noii evoluții economice.

Vom lua mai întâi un județ tipic (cercetările pe gospodării ale statisticii zemstvelor cu tabele combinate detaliare se referă la diferite județe), iar apoi vom arăta motivele care ne determină să extindem concluziile care ne interesează asupra țărănimii din întreaga Rusie. Materialul îl luăm din „Dezvoltarea capitalismului“, capitolul al II-lea *.

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 57—175. — Nota red.

În județul Krasnoufimsk, gubernia Perm, în care țărani posedă pământul exclusiv în obște, pământurile lotuale sînt repartizate în felul următor :

	Revine la o gospodărie	
	Persoane de ambele sexe	Pămînt lotual deseatine
Gospodării care nu-și cultivă pământul	3,5	9,8
Gospodării care cultivă pînă la 5 des.	4,5	12,9
Gospodării care cultivă între 5 și 10 des.	5,4	17,4
Gospodării care cultivă între 10 și 20 des.	6,7	21,8
Gospodării care cultivă între 20 și 50 des.	7,9	28,8
Gospodării care cultivă peste 50 des.	8,2	44,6
<i>Total</i>	5,5	17,4

Vedem deci că, o dată cu creșterea bunăstării economice a gospodăriilor, crește, de regulă, în mod necondiționat și numărul membrilor de familie. E limpede că o familie numeroasă constituie unul dintre factorii bunăstării țărănilor. Aceasta e indiscutabil. Rămîne să vedem la ce relații social-economice duce această bunăstare în actualele condiții ale întregii economii naționale. În ceea ce privește pământurile lotuale, constatăm o inegalitate — ce-i drept, nu prea însemnată — în repartizarea lor. Cu cît o gospodărie țărănească este mai înstărită, cu atît mai mare este lotul care revine *pe cap de locuitor*. În grupul inferior revin mai puțin de 3 deseatine de pămînt lotual pe cap de locuitor, indiferent de sex ; în grupurile următoare revin : circa 3 deseatine ; trei des. — circa 4 ; patru ; și, în sfîrșit, în ultimul grup, superior, peste 5 deseatine de pămînt lotual pe cap de locuitor, indiferent de sex. Prin urmare, o familie numeroasă și înzestrarea în mai mare măsură cu pămînt lotual constituie baza bunăstării *unei mici minorități* a țărănilor, căci cele două grupuri superioare cuprind numai *a zecea* parte din numărul total al gospodăriilor. Iată raportul procentual dintre numărul gospodăriilor, numărul populației și repartizarea pământului lotual :

Procentul față de total

Grupuri de gospodării	al gospo- dăriilor	al populației de ambele sexe	al loturilor •
Care nu-și cultivă pământul..	10,2	6,5	5,7
„ cultivă pînă la 5 des.	30,3	24,8	22,6
„ „ între 5 și 10 „ ..	27,0	26,7	26,0
„ „ „ 10 „ 20 „ ..	22,4	27,3	28,3
„ „ „ 20 „ 50 „ ..	9,4	13,5	15,5
„ „ peste 50 „ ..	0,7	1,2	1,9
<i>Total....</i>	100,0	100,0	100,0

Din aceste cifre reiese clar că există o proporționalitate în repartizarea loturilor, că noi ținem seama de rezultatul egalizării din cadrul obștii. Procentul populației pe grupuri și procentul loturilor pe grupuri sînt destul de apropiate unul de altul. Dar și aici începe să se facă simțită influența stării economice a diferitelor gospodării: în grupurile inferioare procentul pământului este *mai mic* decît procentul populației, pe cînd în grupurile superioare procentul pământului este *mai mare*. Acest fenomen nu este un fenomen izolat, nu se referă numai la un singur județ, ci este un fenomen general pe întreaga Rusie. În lucrarea menționată mai sus este prezentată o situație care cuprinde date similare referitoare la 21 de județe făcînd parte din 7 gubernii aflate în cele mai diferite regiuni ale Rusiei. Aceste date, care cuprind 500 000 de gospodării țărănești, arată că pretutindeni există același raport. Gospodăriile înstărite, care reprezintă 20% din totalul gospodăriilor, cuprind 26,1—30,3% din populație și 29,0—36,7% din pământurile lotuale, în timp ce gospodăriile sărace, care reprezintă 50%, cuprind 36,6—44,7% din populație și 33,0—37,7% din pământurile lotuale. Pretutindeni pământurile lotuale sînt repartizate proporțional și, totodată, pretutindeni se face simțit faptul că obștea *înclină* spre burghezia țărănească; abaterile de la proporționalitate sînt pretutindeni în favoarea grupurilor superioare ale țărănimii.

Prin urmare, ar fi o mare greșeală să se creadă că, studiind gruparea țăranilor după starea economică, ignorăm influența „egalizatoare” a obștii. Dimpotrivă, pe baza unor date precise luăm în considerație tocmai semnificația economică reală a acestei egalizări. Noi arătăm cât de extinsă este această egalizare, la ce duce în cele din urmă întregul sistem al reîmpărțirilor pământului. Poate că acest sistem duce la cea mai bună repartizare a pământurilor de diferite calități și a altor terenuri, dar este incontestabil că superioritatea grupurilor înstărite ale țăranimii față de grupurile mai sărace se face simțită și în repartizarea loturilor. Repartizarea celorlalte pământuri, nelotuale, așa cum vom vedea imediat, este incomparabil mai inegală.

Se știe care este semnificația arendării în gospodăria țărănească. Lipsa de pământ generează, pe această bază, forme extrem de variate de relații de înrobire. Foarte adeseori, așa cum am spus mai sus, luarea pământului în arendă de către țărani reprezintă, în fond, sistemul de muncă în dijmă al gospodăriei moșierești, un mod iobăgist de a obține mîna de lucru pentru boier. Prin urmare, este în afară de orice îndoială că la noi arendarea țărănească are un caracter iobăgist. Dar din moment ce este vorba de o țară cu o evoluție capitalistă, trebuie să cercetăm în mod special cum se manifestă și dacă se manifestă relațiile *burgheze* în arendarea țărănească. Pentru aceasta avem și de astă dată nevoie de date referitoare la diferitele grupuri economice ale țăranimii și nu la obști și sate întregi. De pildă, în „Rezultatele cercetărilor economiei Rusiei pe baza datelor statistice ale zemstvelor”, d-l Karîșev a fost nevoit să recunoască că, de regulă, arenda în natură (adică arenda nu în bani, ci sub forma de dijmă pe jumătate sau sub formă de muncă în dijmă) este *pretutîndeni* mai ridicată decît cea în bani, și încă cu mult mai ridicată, fiind uneori chiar de două ori mai mare; totodată, d-l Karîșev recunoaște că arenda în natură este răspîndită *cel mai mult în grupurile sărace ale țăranimii*. Țăranii cît de cît mai înstăriți caută să ia în arendă pământul pe bani. „Cel care ia pământul în arendă folosește cea mai mică posibilitate pentru a plăti arenda în bani și a ieftini în felul acesta

prețul folosinții pământului străin" (Karîșev, op. cit., pag. 265).

Așadar, trăsăturile iobăgiste ale arendării țărănești apasă cu toată greutatea asupra țăranilor săraci. Țăranii înstăriți caută să se elibereze de jugul feudal și reușesc s-o facă numai în măsura în care dispun de sume suficiente de bani. Dacă ai bani, poți lua pământ în arendă plătind în numerar la prețurile de piață obișnuite. Dacă n-ai bani, te înrobești, plătești mult mai mult pentru pământ, fie sub forma de dijmă pe jumătate, fie sub forma de muncă în dijmă. Am văzut mai sus că prețul muncii în condițiile muncii în dijmă este mult mai redus decât în condițiile angajării libere. Și, din moment ce condițiile de arendare sînt diferite pentru țăranii cu stare materială diferită, este clar că nu ne putem limita (așa cum face mereu Karîșev) la gruparea țăranilor după lot, deoarece acest mod de grupare contopește în mod artificial gospodăria cu stare materială diferită, amestecă proletariatul sătesc cu burghezia țărăneasă.

Pentru a ilustra acest lucru, vom lua datele referitoare la județul Kamîșin, gubernia Saratov, unde posesiunea pământului în obște predomină aproape exclusiv (în această gubernie, în 2 436 de obști din 2 455, țăranii posedă pământul în obște). Iată care este aici raportul dintre diferitele grupuri de gospodării în ceea ce privește arendarea pământului :

Grupuri de gospodari	% gospodă- riilor	La 1 gospodărie cu pământ lotual revin deseatină	
		de pământ lotual	de pământ luat în arendă
Fără vite de muncă	26,4	5,4	0,3
Cu 1 vită „ muncă	20,3	6,5	1,6
„ 2 cap. „ vite de muncă ..	14,6	8,5	3,5
„ 3 „ „ „ „	9,3	10,1	5,6
„ 4 „ „ „ „ „	8,3	12,5	7,4
„ 5 „ și mai mult	21,1	16,1	16,6
<i>Total</i>	100,0	9,3	5,4

Repartizarea pămîntului lotual ne este cunoscută : gospodăriile avute sînt mai bine înzestrate cu pămînt lotual pe cap de locuitor decît cele sărace. Repartizarea pămîntului luat în arendă este *de zeci de ori* mai inegală. Grupul superior posedă de trei ori mai mult pămînt lotual decît grupul inferior (16,1 față de 5,4). Iar în ceea ce privește pămîntul luat în arendă, grupul superior ia în arendă de *cincizeci de ori* mai mult pămînt decît grupul inferior (16,6 față de 0,3). Prin urmare, arendarea nu nivelează deosebirile dintre țărani în ceea ce privește starea economică, ci le accentuează, face ca ele să devină mult mai pronunțate. Concluzia contrară pe care am întîlnit-o în repetate rînduri la economiștii narodnici (V. V., Nik.—on, Maress, Karîșev, Vihleav și alții) are la bază următoarea eroare. De obicei ei grupează pe țărani după întinderea lotului, afirmînd că cei cu loturi mici iau în arendă mai mult pămînt decît cei cu loturi mari. Ei se limitează la această afirmație, fără să arate că mai ales gospodăriile înstărite din obștile cu loturi mici sînt acelea care iau pămînt în arendă și că de aceea caracterul aparent egalitar al obștilor nu face decît să camufleze marea inegalitate în ceea ce privește repartizarea înăuntrul obștii. Karîșev, de pildă, recunoaște el însuși că „iau în arendă mai mult pămînt a) categoriile mai puțin înzestrate cu pămînt, și anume b) grupurile mai înstărite din cadrul acestor categorii“ (lucrarea menționată, pag. 139), dar, cu toate acestea, nu cercetează sistematic repartizarea pe grupuri a pămîntului luat în arendă.

Pentru ca această eroare a economiștilor narodnici să iasă mai clar la iveală, vom cita încă un exemplu : expunerea d-lui Maress (din cartea „Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor“, vol. I, pag. 34). Din datele referitoare la județul Melitopol el deduce că există „o repartizare relativ egală — pe cap de locuitor — a pămîntului luat în arendă“. Ce înseamnă acest lucru ? Înseamnă că, dacă grupăm gospodăriile după numărul lucrătorilor de sex bărbătesc, reiese că gospodăriile fără lucrători iau în arendă „în medie“ cîte 1,6 des. de gospodărie care ia în arendă, gospodăriile cu 1 lucrător cîte 4,4 des., cu doi cîte 8,3 des., cu trei cîte 14,0 des. Tocmai aici e buba :

aceste „medii“ reunesc gospodării cu o situație economică absolut diferită ; de pildă, printre gospodăriile cu 1 lucrător există gospodării care iau în arendă câte 4 des. și cultivă 5—10 des., avînd 2—3 capete de vite de muncă, și gospodării care iau în arendă 38 des. și cultivă peste 50 des., avînd câte 4 și mai multe capete de vite de muncă. Prin urmare, egalizarea dedusă de d-l Maress este *fictivă*. În realitate, în județul Melitopol, gospodăriile bogate, care reprezintă 20%, deși sînt înzestrate cel mai bine cu pămînt lotual și cu pămînt cumpărat, concentrează 66,3%, adică două treimi din întregul pămînt luat în arendă, lăsînd numai 5,6% din acest pămînt gospodăriilor sărace, care reprezintă o *jumătate* din totalul gospodăriilor.

Mai departe. Din moment ce, pe de o parte, se constată că gospodăriile fără cai sau cu un singur cal iau în arendă 1 deseatină sau chiar numai o fracțiune de deseatină, iar pe de altă parte că gospodăriile cu patru și mai mulți cai iau în arendă 7—16 deseatine, este clar că aici cantitatea se transformă în calitate. În primul caz, arendarea este o arendare de nevoie, o arendare înrobitoare. „Arendașul“ care se află în aceste condiții nu poate să nu se transforme într-un obiect de exploatare prin intermediul muncii în dijmă, al tocmirii de cu iarnă, al împrumuturilor de bani etc. În al doilea caz însă, este evident că o gospodărie care posedă 12—16 deseatine de pămînt lotual și care *pe deasupra* ia în arendă 7—16 deseatine nu ia în arendă de nevoie, ci pentru că este bogată, nu pentru „hrană“, ci pentru a se îmbogăți, pentru „a agonisi bănișori“. Aici vedem în mod concret transformarea arendării în fermierat capitalist, apariția în agricultură a arendării în scop lucrativ. Asemenea gospodării, după cum vom vedea mai jos, nu se pot lipsi de angajarea de muncitori agricoli.

Se pune acum întrebarea : în ce măsură această arendare, care are în mod vădit un scop lucrativ, este un fenomen general ? Vom arăta mai jos că în regiuni diferite, cu agricultură cu caracter comercial, dezvoltarea gospodăriilor cu caracter lucrativ se manifestă în mod diferit. Acum însă vom mai prezenta cîteva exemple și vom trage concluziile generale cu privire la arendare,

În județul Dneprovsk, gubernia Taurida, gospodăriile care cultivă 25 de deseatine și mai mult reprezintă 18,2% din numărul total al gospodăriilor. Ele posedă câte 16—17 deseatine de pământ lotual de gospodărie și iau în arendă câte 17—44 de deseatine. În județul Novouzensk, gubernia Samara, gospodăriile care au câte 5 capete de vite de muncă și mai mult reprezintă 24,7% din numărul total al gospodăriilor. Ele cultivă câte 25—53—149 de deseatine de gospodărie, luînd în arendă pământ extra-lotual câte 14—54—304 deseatine de gospodărie (prima cifră se referă la grupul cu 5—10 capete de vite de muncă, care cuprinde 17,1% din gospodării; a doua la grupul cu 10—20 de capete, care cuprinde 8% din gospodării; a treia la grupul cu 20 de capete și mai mult, care cuprinde 1,8% din gospodării). Ele iau în arendă câte 12—29—67 des. de pământ lotual de la alte obști și câte 9—21—74 des. de la propria lor obște. În județul Krasnoufimsk, gubernia Perm, gospodăriile care cultivă 20 des. și mai mult reprezintă 10,1% din numărul total al gospodăriilor. Ele posedă câte 28—44 des. de pământ lotual de gospodărie și iau în arendă câte 14—40 des. de pământ arabil și câte 118—261 des. de fînețe. În două județe din gubernia Orel (Eleț și Trubcevsck), gospodăriile cu 4 cai și mai mult reprezintă 7,2% din numărul total al gospodăriilor. Avînd câte 15,2 des. de pământ lotual, ele ajung, prin cumpărare de pământ și prin arendare, să aibă în folosință pînă la 28,4 des. de pământ. În județul Zadonsk, gubernia Voronej, cifrele corespunzătoare sînt următoarele: gospodăriile care au câte 17,1 des. de pământ lotual și câte 33,2 des. din întreaga suprafață aflată în folosință reprezintă 3,2% din totalul gospodăriilor. În trei județe din gubernia Nijni-Novgorod (Kneaghino, Makarev și Vasilkov), 9,5% din gospodării au câte 3 cai și mai mult. Ele au câte 13—16 des. de pământ lotual de gospodărie și câte 21—34 des. din întreaga suprafață aflată în folosință.

De aici reiese clar că în rîndurile țărănimii arendarea în scop lucrativ nu este un fenomen izolat și întîmplător, ci un fenomen general. Pretutindenii se desprind din cadrul obștii gospodăriile înstărite, care întotdeauna constituie o

minoritate neînsemnată și practică o agricultură capitalistă cu ajutorul arendării în scop lucrativ. De aceea, prin fraze generale despre arendarea pentru hrană și arendarea capitalistă nu se poate lămuri nimic din problemele gospodăriei noastre țărănești: este necesar să studiem *datele concrete* cu privire la evoluarea trăsăturilor iobăgiste ale arendării și la formarea, *în cadrul aceleiași arendări*, a relațiilor capitaliste.

Am prezentat mai sus date din care reiese ce procent din populație și ce procent din pământurile lotuale concentrează gospodăriile mai înstărite, care reprezintă 20% din totalul gospodăriilor. Putem adăuga acum că aceste gospodării concentrează 50,8%—83,7% din întreaga suprafață de pământ luată în arendă de țărani, lăsând gospodăriilor din grupurile inferioare, care reprezintă 50% din totalul gospodăriilor, 5%—16% din întreaga suprafață de pământ luat în arendă. Concluzia care decurge de aici este limpede: dacă ni se va pune întrebarea ce fel de luare în arendă predomină în Rusia, luarea în arendă pentru hrană sau cea în scop lucrativ, luarea în arendă de nevoie sau de către țărani înstăriți, luarea în arendă cu caracter iobăgist (bazată pe munca în dijmă, pe înrobire) sau cea burgheză, răspunsul nu poate fi decât unul singur: este neîndoielnic că majoritatea gospodăriilor care iau pământ în arendă o fac de nevoie. Pentru imensa majoritate a țăranilor, luarea în arendă înseamnă înrobire. Cît despre suprafața pământului luat în arendă, este neîndoielnic că nu mai puțin de jumătate din această suprafață revine țăranimii înstărite, burgheziei sătești, care practică o agricultură capitalistă.

De obicei, cifrele referitoare la prețul arendării se dau numai „în medie” pentru toți arendașii și pentru întreaga suprafață de pământ. Cît de mult *înfrumusețează* aceste medii mizeria și asuprirea nemaipomenită a țăranului se vede din datele statisticii zemstvelor referitoare la județul Dneprovsk, gubernia Taurida, statistică în care, ca o excepție fericită, prețul arendării se dă pe diferite grupuri de țărani:

	Procentul gospodă- riilor care iau în arendă	Deseatine de pământ arabil re- venind la 1 gospo- dărie care ia în arendă	Prețul pentru o deseatină în ruble
La gospodăriile care cultivă pînă la 5 des.	25	2,4	15,25
„ gospodăriile care „ între 5 și 10 des.	42	3,9	12,00
„ gospodăriile care „ între 10 și 25 des.	69	8,5	4,75
„ gospodăriile care „ între 25 și 50 des.	88	20,0	3,75
„ gospodăriile care „ peste 50 des.	91	48,6	3,35
<i>Total...</i>	56,2	12,4	4,23

Așadar, prețul „mediu“ al arendării — 4 ruble și 23 de copeici pentru o deseatină — denaturează de-a dreptul realitatea, estompînd contradicțiile care constituie însuși fondul problemei. Țărănimea săracă este nevoită să ia pămînt în arendă la un preț ruinător, adică de peste trei ori mai mare decît prețul mediu. Bogătanii cumpără pămînt „cu toptanul“ la un preț avantajos și, desigur, cînd se ivește prilejul, îl arendează vreunui vecin nevoiaș, obținînd un cîștig de 275%. Există arendare și arendare. Există înrobire iobăgîstă, există arendare irlandeză și există comerț cu pămîntul, fermieratul capitalist.

Fenomenul dării în arendă de către țărani a pămînturilor lotuale vădește și mai concret relațiile capitaliste existente în cadrul obștii, ruinarea țărănimii sărace și îmbogățirea unei minorități pe seama acestei mase care se ruinează. Luarea în arendă și darea în arendă a pămîntului sînt fenomene care n-au nici o legătură cu obștea și cu caracterul ei egalizator. Ce însemnătate poate avea în viața reală această repartizare egalizatoare a pămîntului lotual, din moment ce țărănimea săracă este nevoită să dea în arendă bogătașilor pămîntul care i s-a dat pe baze egalitare? Și ce infirmare mai concretă a concepțiilor „obștești“* ne putem imagina decît faptul că viața ignorează această

* — de la cuvîntul „obște“. — Nota trad.

egalizare oficială, birocratică a pământurilor lotuale? Fenomenul dării în arendă a pământurilor lotuale de către țărănimea săracă și al concentrării pământurilor arendate în mâinile bogătașilor dovedește în mod concret neputința oricărei egalizări față de capitalismul în dezvoltare.

În ce măsură este răspîndit fenomenul dării în arendă a pământurilor lotuale? Potrivit cercetărilor statisticii zemstvelor din penultimul deceniu al secolului trecut, care între timp s-au învechit și la care, deocamdată, sîntem nevoiți să ne limităm, s-ar părea că numărul gospodăriilor care dau pământ în arendă și procentul de pământ lotual dat în arendă nu sînt prea mari. De pildă, în județul Dneprovsk, gubernia Taurida, dau în arendă pământ lotual 25,7% din gospodari; procentul de pământ lotual dat în arendă este de 14,9%. În județul Novouzensk, gubernia Samara, dau pământ în arendă 12% din gospodării. În județul Kamîșin, gubernia Saratov, procentul de pământ dat în arendă este de 16%. În județul Krasnoufimsk, gubernia Perm, din 23 500 de gospodari, 8 500, adică mai mult de o treime, dau în arendă pământ lotual arabil. Din 410 000 de deseatine de pământ lotual sînt date în arendă 50 500 de deseatine, adică circa 12%. În județul Zadonsk, gubernia Voronej, din 135 500 de deseatine de pământ lotual sînt date în arendă 6 500, adică mai puțin de 5%. În trei județe din gubernia Nijni-Novgorod, din 433 000 de deseatine sînt date în arendă 19 000, adică tot mai puțin de 5%. Dar toate aceste cifre sînt neînsemnate numai în aparență, căci asemenea raporturi procentuale presupun în mod tacit că gospodarii din toate grupurile ar da pământ în arendă în mod mai mult sau mai puțin egal. Or, această presupunere este de-a dreptul contrară realității. Mult mai important decît cifrele absolute cu privire la luarea în arendă și darea în arendă a pământului, decît procentele medii ale suprafeței de pământ dat în arendă sau ale gospodarilor care dau în arendă pământ este faptul că da pământ în arendă mai ales țărănimea săracă și că cea mai mare suprafață de pământ o iau în arendă țărani înstăriți. În această privință datele cercetărilor statistice ale zemstvelor nu lasă nici urmă de îndoială. Gospodăriile înstărite, care reprezintă 20%, iau în arendă 0,3—12,5%

din întreaga suprafață de pământ dat în arendă. În schimb, gospodăriile din grupurile inferioare, care reprezintă 50%, dau în arendă 63,3—98,0% din întreaga suprafață de pământ dat în arendă. Bineînțeles că aceste pământuri date în arendă de țăranimea săracă sînt luate în arendă de aceiași țărani înstăriți. Și în acest caz reiese limpede că în grupuri de țărani diferite darea pământului în arendă are o semnificație diferită : sărăcimea dă pământul în arendă de nevoie, fiindcă n-are posibilitatea să lucreze pământul, n-are semințe, n-are vite de muncă, n-are inventar și are neapărată nevoie de bani. Cei bogați dau puțin pământ în arendă, ei preferă să schimbe o bucată de pământ contra alteia în interesul gospodăriei sau pur și simplu să facă comerț cu pământul.

Iată date concrete cu privire la județul Dneprovsk, gubernia Taurida :

	P r o c e n t u l	
	gospodariilor care dau în arendă pământ lotual	pământului lotual dat în arendă
Gospodari care nu-și cultivă pământul	80	97,1
„ „ cultivă pînă la 5 des.	30	38,4
„ „ „ între 5 și 10 „	23	17,2
„ „ „ „ 10 „ 25 „	16	8,1
„ „ „ „ 25 „ 50 „	7	2,9
„ „ „ peste 50 „	7	13,8
<i>Pe întregul județ</i>	25,7	14,9

Oare din aceste date nu reiese limpede că lăsarea pământurilor în paragină și proletarizarea în proporții uriașe se îmbină aici cu comerțul cu pământ practicat de un mănunchi infim de bogătași? Oare nu este caracteristic faptul că procentul de pământ lotual dat în arendă crește tocmai la cultivatorii mai mari, care au cîte 17 des. de pământ lotual de gospodărie, cîte 30,0 des. de pământ cumpărat și cîte 44,0 des. de pământ arendat? În general, întregul grup de țărani săraci din județul Dneprovsk, adică 40% din gospodării, avînd 56 000 des. de pământ lotual, ia în arendă 8 000 des. și dă în arendă 21 500 des., în timp ce grupul celor înstăriți, care reprezintă 18,4% din gospodării și are 62 000 des. de pământ lotual, dă în

arendă 3 000 des. de pământ lotual și ia în arendă 82 000 des. În trei județe din gubernia Taurida, acest grup de țărani înstăriți ia în arendă 150 000 des. de pământ lotual, adică trei cincimi din întreaga suprafață de pământ lotual dat în arendă! În județul Novouzensk, gubernia Samara, gospodăriile fără cai, care reprezintă 47% și gospodăriile cu un singur cal, care reprezintă 13%, dau în arendă pământ lotual, în timp ce gospodăriile cu 10 capete de vite de muncă și mai mult, adică numai 7,6% din numărul total al gospodăriilor, iau în arendă câte 20—30—60—70 de desetine de pământ lotual.

În ce privește pământul cumpărat, trebuie să spunem aproape același lucru ca și în ceea ce privește pământul arendat. Deosebirea constă în aceea că aici arendarea are trăsături iobăgiste, că în anumite condiții arendarea este bazată pe muncă în dijmă, pe înrobire, adică este un mijloc de a lega de gospodăria moșierească brațele de muncă ale țăranilor din vecinătate aduși la sapă de lemn, în timp ce cumpărarea de pământ cu titlu de proprietate privată de către țăranii care posedă pământ lotual este un fenomen pur burghez. În Apus, uneori muncitorii agricoli și zilerii sînt legați de pământ prin aceea că li se vînd mici parcele de pământ. La noi în Rusia, o operație analogă a fost de mult efectuată în mod oficial sub forma „marii reforme” din 1861, în timp ce acum cumpărarea de pământ de către țărani este exclusiv o expresie a desprinderii, din cadrul obștii, a burgheziei sătești. Am arătat mai sus, atunci cînd am analizat datele referitoare la proprietatea funciară, cum s-a dezvoltat după 1861 cumpărarea pământului de către țărani. Aici însă trebuie să arătăm uriașa concentrare a pămînturilor cumpărate în mîinile unei minorități. În gospodăriile înstărite, care reprezintă 20%, sînt concentrate 59,7—99% din suprafața pămînturilor cumpărate; în gospodăriile sărace, care reprezintă 50%, sînt concentrate 0,4—15,4% din întreaga suprafață de pământ cumpărat de țărani. Putem deci afirma fără ezitare că din cele 7 500 000 de desetine de pământ pe care țăranii le-au dobîndit cu titlu de proprietate individuală în perioada 1877—1905 (vezi mai sus), $\frac{2}{3}$ — $\frac{3}{4}$ se află în mîinile unei

neînsemnate minorități de gospodării înstărite. La fel stau lucrurile, desigur, și în ceea ce privește cumpărarea de către obștile și asociațiile țărănești. În 1877 obștile țărănești posedau 765 000 de desetine de pământ cumpărat, iar în 1905 3 700 000 de desetine, în timp ce asociațiile țărănești posedau în 1905 7 600 000 de desetine de pământ cu titlu de proprietate privată. Ar fi greșit să se creadă că pământul cumpărat sau luat în arendă de obști se repartizează altfel decât în cazul cumpărării sau luării în arendă în mod individual. Faptele arată contrarul. De pildă, din datele strânse pe cele trei județe continentale ale guberniei Taurida cu privire la repartizarea pământului luat în arendă de la stat de către *obștile* țărănești a reieșit că 76% din pământul luat în arendă se află în mâinile grupului de gospodării înstărite (circa 20% din totalul gospodăriilor), pe când gospodăriile sărace, care reprezintă 40%, posedă numai 4% din întregul pământ luat în arendă. Pământul luat în arendă sau cumpărat de țărani este împărțit numai „după bani“.

IV

Din totalitatea datelor citate mai sus cu privire la pământurile țărănești — pământ lotual, pământ luat în arendă, pământ cumpărat și pământ dat în arendă — decurge concluzia că, pe zi ce trece, *folosirea efectivă a pământului* de către țărani corespunde tot mai puțin punctului de vedere oficial asupra posesiunii pământurilor lotuale de către țărani. Desigur, dacă s-ar lua cifre globale sau mărimi „medii“, s-ar putea deduce că darea în arendă a pământului lotual este compensată prin luarea în arendă și că restul de pământ luat în arendă și de pământ cumpărat se repartizează între toate gospodăriile în aparență în mod egal, creîndu-se astfel impresia că folosirea efectivă a pământului nu se deosebește în mod esențial de folosirea din punct de vedere oficial, adică de folosirea pământurilor lotuale. Dar această impresie ar fi o ficțiune, căci folosirea efectivă a pământului de către țărani se deosebește cel mai

mult de folosirea inițială, egalitară a pământurilor lotuale *tocmai în grupurile extreme*; de aici rezultă că, dacă am folosi cifre „medii“, am ajunge în mod inevitabil la o denaturare a fondului chestiunii.

În realitate, întreaga suprafață de pământ aflată în folosința țăranilor din grupurile inferioare este în mod relativ — iar uneori în mod absolut — mai mică în comparație cu suprafața loturilor lor (pământ dat în arendă; o parte infimă de pământ luat în arendă); în ceea ce privește grupurile superioare însă, întreaga suprafață de pământ aflată în folosință este întotdeauna — și în mod relativ, și în mod absolut — mai mare în comparație cu suprafața pământului lotual, datorită concentrării pământului cumpărat și a celui luat în arendă. Gospodăriile din grupurile sărace, care reprezintă 50% din totalul gospodăriilor, posedă, după cum am văzut, 33—37% din pământul lotual, în timp ce întreaga suprafață de pământ aflată în folosința lor este de numai 18,6—31,9%. În unele cazuri, suprafața de pământ aflată în folosință este aproape de două ori mai mică decât suprafața pământului lotual; de pildă, în județul Krasnoufimsk, gubernia Perm, suprafața pământului lotual reprezintă 37,4%, în timp ce întreaga suprafață de pământ aflată în folosință reprezintă 19,2%. Gospodăriile înstărite, care reprezintă 20% din totalul gospodăriilor, posedă 29—36% din pământul lotual, în timp ce întreaga suprafață de pământ aflată în folosință reprezintă 34—49%. Iată unele date concrete care ilustrează acest raport. În județul Dneprovsk, gubernia Taurida, gospodăriile sărace, care reprezintă 40% din totalul gospodăriilor, posedă 56 000 des. de pământ lotual, în timp ce întreaga suprafață de pământ aflată în folosință este de 45 000 des., adică cu 11 000 des. *mai mică*. Grupul de gospodării înstărite (18% din totalul gospodăriilor) posedă 62 000 des. de pământ lotual, în timp ce întreaga suprafață de pământ aflată în folosința lui este de 167 000 des., adică cu 105 000 des. mai mare. Iată date pe trei județe din gubernia Nijni-Novgorod:

La 1 gospodărie revin deseatine		
	pămînt lotual	suprafața totală aflată în folosință
Gospodării fără cai	5,1	4,4
„ cu 1 cal	8,1	9,4
„ „ 2 cai	10,5	13,8
„ „ 3 „	13,2	21,0
„ „ 4 și mai mult	16,4	34,6
<i>Total</i>	8,3	10,3

Și aici, în grupul inferior, ca urmare a luării în arendă și a dării în arendă a pămîntului, s-a ajuns la o reducere absolută a suprafeței de pămînt aflate în folosință. Iar acest grup inferior, adică grupul gospodăriilor fără cai, cuprinde nu mai puțin de 30% din gospodării. Aproape o treime din gospodării *pierde* în mod absolut de pe urma luării în arendă și a dării în arendă a pămîntului. Gospodăriile cu un singur cal (37% din gospodării) și-au sporit suprafața de pămînt aflată în folosință, dar într-o măsură neînsemnată, într-o proporție mai mică decît sporirea medie a suprafeței de pămînt aflate în folosință țăranilor (8,3 des. — 10,3 des.). De aceea *partea* acestui grup din suprafața totală a pămîntului aflat în folosință s-a redus: în acest grup, care în toate cele trei județe posedă 36,6% din pămîntul lotual, suprafața pămîntului aflat în folosință nu mai reprezintă decît 34,1% din întreaga suprafață de pămînt aflată în folosință. În schimb, grupurile superioare, care constituie o minoritate infimă, și-au sporit cu mult peste medie suprafața de pămînt pe care o au în folosință. Gospodăriile cu 3 cai (7,3% din gospodării) și-au sporit de o dată și jumătate ori suprafața de pămînt posedată de ele: de la 13 des. la 21 des. Gospodăriile cu mai mulți cai (2,3% din gospodării) și-au sporit-o de peste două ori, de la 16 des. la 35 des.

Vedem deci că *reducerea rolului pămîntului lotual în gospodăria țărănească* a devenit un fenomen general. Acest fenomen se produce, pe căi diferite, la ambele poluri ale satului. La țăranii săraci, rolul pămîntului lotual scade pentru că mizeria crescîndă și ruina lor îi *silesc* să dea în arendă pămîntul, să-l părăsească, *să-și reducă* gospodă-

ria agricolă din lipsă de vite, de inventar, de semințe, de mijloace bănești, și sau să treacă la vreo muncă salariată sau... să intre în împărăția cerurilor. Grupurile inferioare ale țărănimii sînt decimate — foametea, scorbutul, tifosul fac ravagii în rîndurile lor. În grupurile superioare ale țărănimii, rolul pămîntului lotual scade pentru că gospodăria care se extinde este nevoită să depășească cu mult limitele pămîntului lotual, să se transforme dintr-o gospodărie bazată pe o proprietate grevată de dări, moștenită din moși-strămoși, într-o gospodărie bazată pe o proprietate de tip nou, liberă, dobîndită pe piață, prin cumpărare și luare în arendă. Cu cît țărănimea are mai mult pămînt, cu cît sînt mai puțin pronunțate rămășițele iobăgiei, cu cît dezvoltarea economică se desfășoară mai rapid, cu atît mai puternic se manifestă fenomenul eliberării de loturi, al atragerii întregii suprafețe de pămînt în circuitul comercial, al organizării unei agriculturi cu caracter comercial pe pămînt luat în arendă. Un exemplu în această privință ni-l oferă Novorossia. După cum am văzut mai sus, în această regiune țărănimea înstărită își duce gospodăria mai mult pe pămînt cumpărat și luat în arendă decît pe pămînt lotual. S-ar părea că e un paradox, dar așa este: într-o regiune din Rusia în care este foarte mult pămînt, țărănimea înstărită, care este înzestrată cel mai bine cu pămînt lotual (16—17 des. de gospodărie), face ca centrul de greutate al gospodăriei agricole să se mute de la pămîntul lotual la pămîntul *extralotual*!

Faptul că la ambele poluri ale țărănimii, care cresc rapid, rolul loturilor scade, are, printre altele, o imensă importanță pentru aprecierea condițiilor revoluției agrare pe care secolul al XIX-lea a lăsat-o moștenire secolului al XX-lea și care a provocat lupta între clase în revoluția noastră. Acest fapt dovedește în mod concret că *sfărîmarea* vechii proprietăți funciare, atît a celei moșierești cît și a celei țărănești, a devenit o *necesitate economică absolută*. Această sfărîmare este absolut inevitabilă și nici o forță din lume n-o poate împiedica. Lupta se dă pentru a se stabili forma acestei sfărîmări, modul de înfăptuire a ei: în mod stolîpinist, menținîndu-se proprietatea funciară mo-

șierească și lăsându-se obștile pradă chiaburilor, sau în mod țărănesc, desființându-se proprietatea funciară moșierească și înlăturându-se, prin naționalizarea pământului, toate îngrădirile feudale. Dar despre acest lucru vom vorbi mai amănunțit în cele ce urmează. Aici însă trebuie să relevăm un fenomen important, și anume că reducerea rolului pământului lotual duce la o repartizare extrem de inegală a dărilor și servituților.

Se știe că dările și servituțile la care este impus țăranul rus au păstrat foarte pronunțate rămășițe medievale. Aici nu putem intra în amănunte legate de istoria financiară a Rusiei. E de ajuns să menționăm răscumpărarea, această continuare directă a dijmei medievale, acest atribut luat de moșierii-iobăgiști prin intermediul statului polițist. E de ajuns să amintim de inegalitatea impunerii pământurilor nobiliare și a celor țărănești, de servituțile în natură etc. Vom prezenta numai suma globală a dărilor și servituților pe baza datelor statisticii din gubernia Voronej cu privire la *bugetele țărănești* ⁶⁵. Venitul brut mediu al unei familii țărănești (potrivit datelor referitoare la 66 de bugete tipice) a fost evaluat la 491 de ruble și 44 de copeici, iar cheltuielile globale la 443 de ruble. Venitul net este de 48 de ruble și 44 de copeici. Suma dărilor și servituților care revin la o gospodărie „medie” este egală cu 34 de ruble și 35 de copeici. Prin urmare, dările și servituțile reprezintă 70% din *venitul net*. Se înțelege că acestea sînt dări numai prin forma pe care o îmbracă; în realitate ele reprezintă vechea exploatare iobăgistă a „stării birnice”. Venitul bănesc net al unei familii mijlocii este de numai 17 ruble și 83 de copeici, adică „dările” plătite de un țăran rus *sînt de două ori mai mari* decît venitul lui net în bani — aceasta potrivit datelor din 1889 și nu din 1849!

Dar și în cazul de față cifrele medii înfrumusețează mizeria țăranilor și înfățișează situația țărănimii ca fiind cu mult mai bună decît este în realitate. Datele referitoare la repartizarea dărilor și a servituților între grupurile de țărani cu situație economică diferită arată că la țărani fără cai sau cu un singur cal (adică *la trei cincimi* din nu-

mărul total al familiilor țărănești din Rusia) dările și servituțile depășesc în foarte mare măsură nu numai venitul bănesc net, ci și venitul global net. Iată aceste date :

Date cu privire la bugete (la 1 gospodărie revin în ruble)

	Venit global	Cheltuieli	Dări și servituți	Idem în % față de cheltuieli
a) Gospodării fără cai ..	118,10	109,08	15,47	14,19
b) „ cu 1 cal	178,12	174,26	17,77	10,20
c) „ „ 2 cai	429,72	379,17	32,02	8,44
d) „ „ 3 „	753,19	632,36	49,55	7,83
e) „ „ 4 „	978,66	937,30	67,90	7,23
f) „ „ 5 și mai mult	1 766,79	1 593,77	86,34	5,42
<i>In medie.....</i>	<i>491,44</i>	<i>443,00</i>	<i>34,35</i>	<i>7,75</i>

Sumele plătite de țăranii fără cai și de cei cu un singur cal sub formă de dări reprezintă respectiv *a șaptea și a zecea* parte din întreaga sumă a cheltuielilor lor *globale*. E puțin probabil ca dijma feudală să fi fost atât de ridicată : pentru moșier nu era avantajoasă ruina inevitabilă a masei de țăranii care-i aparțineau cu titlu de proprietate. Cât privește inegalitatea dărilor, ea este enormă : în raport cu venitul lor, țăranii înstăriți plătesc numai o jumătate sau o treime din ceea ce plătesc ceilalți. De unde provine această inegalitate ? Din faptul că țăranii împart cea mai mare parte a dărilor după suprafața de pământ. Pentru țăran partea de dări și partea de pământ lotual se contopesc într-o singură noțiune : „suflet“. Și dacă în exemplul nostru vom calcula suma dărilor și a prestațiilor care revin în diferitele grupuri la o deseatină de lot, vom obține următoarele cifre : a) 2,6 ruble ; b) 2,4 ; c) 2,5 ; d) 2,6 ; e) 2,9 ; f) 3,7 ruble. Cu excepția grupului superior, care cuprinde și importante stabilimente de producție impuse separat, observăm o repartizare aproximativ egală a dărilor. În general, partea de pământ lotual corespunde și aici părții de dări. Acest fenomen este o rămășiță directă (și o dovadă directă) a caracterului obștii noastre ca organism plătitor de dări. Date fiind condițiile gospodăriei bazate pe munca în dijma, nici nu se putea să fie

altfel : moșierii nu și-ar fi putut asigura timp de o jumătate de veac de la „eliberare“ lucrători înrobiți din rîndurile țăranilor din vecinătate dacă acești țărani n-ar fi fost legați de niște loturi mizere, dacă n-ar fi fost obligați să plătească pentru ele un preț exorbitant. Nu trebuie să uităm că, *la sfîrșitul secolului al XIX-lea*, în Rusia erau destul de dese cazurile cînd țăranul care pleca în căutare de lucru era nevoit să plătească pentru a scăpa de lot, adică să plătească „pe deasupra“ o anumită sumă aceluia care lua asupra sa lotul lui. De pildă, d-l Jbankov, descriind în cartea „Babia storona“ (Kostroma, 1891) condițiile de trai ale țăranilor din gubernia Kostroma, spune că dintre țărani din gubernia Kostroma care pleacă în căutare de lucru „foarte puțini sînt aceia care, în schimbul pămîntului, primesc o mică parte din dări ; de obicei acești țărani își dau pămîntul în arendă numai pentru ca cei care îl iau în arendă să-și bată capul cu el, iar toate dările le plătesc ei înșiși“. În „Privire asupra guberniei Iaroslavl“, apărută în 1896, există o serie întregă de indicații similare cu privire la faptul că muncitorii care plecau în căutare de lucru erau nevoiți să plătească pentru a scăpa de loturile lor.

Desigur, în guberniile pur agricole nu întîlnim o *astfel* de „*putere a pămîntului*“. Este însă neîndoielnic că și în ceea ce privește aceste gubernii este valabil faptul că rolul pămîntului lotual scade la ambele poluri ale satului, deși acest fenomen se produce sub altă formă. Fenomenul însă este general. Și din moment ce așa stau lucrurile, este clar că repartizarea dărilor după întinderea lotului determină în mod inevitabil o inegalitate din ce în ce mai mare a impunerilor. Evoluția economică, sub toate aspectele și pe cele mai diferite căi, face ca formele medievale de proprietate să se năruie, ca diviziunea feudală a pămîntului (pămînt lotual, pămînt moșieresc etc.) să dispară și ca noile forme de gospodărie, fără excepție, să fie alcătuite din bucațele din cele două forme de proprietate funciară. Secolul al XIX-lea a lăsat moștenire secolului al XX-lea sarcina absolut obligatorie de a desăvîrși „curățirea“ proprietății funciare de formele feudale. Lupta se dă în jurul problemei : cum va fi efectuată această „curățire“, sub

forma naționalizării pământului în favoarea țăranilor, sau sub forma unei jefuiri accelerate a obștii de către chiaburi și a transformării gospodăriei moșierești într-una iunche-rească ?

Continuînd analiza datelor cu privire la structura actuală a gospodăriei țărănești, vom trece de la problema pământului la problema creșterii vitelor. Și în această privință trebuie să precizăm că, de regulă, repartizarea vitelor între gospodăriile țărănești este *mult mai* inegală decît repartizarea pământului lotual. Iată, de pildă, proporțiile în care se practică creșterea vitelor la țăranii din județul Dneprovsk, gubernia Taurida :

	Revin la 1 gospodărie	
	pămînt lotual des.	capete de vite în total
Gospodării care nu-și cultivă pământul	6,4	1,1
Gospodării care cultivă pînă la 5 des.	5,5	2,4
Gospodării care cultivă între 5 și 10 des.	8,7	4,2
Gospodării care cultivă între 10 și 25 des.	12,5	7,3
Gospodării care cultivă între 25 și 50 des.	16,6	13,9
Gospodării care cultivă peste 50 des.	17,4	30,0
<i>În medie</i>	11,2	7,6

Raportul dintre grupurile extreme în ceea ce privește numărul de vite este *de zece ori* mai mare decît raportul în ceea ce privește suprafața loturilor. Și din datele referitoare la creșterea vitelor reiese că dimensiunile reale ale gospodăriei seamănă foarte puțin cu acelea pe care, de obicei, le deduc aceia care se limitează la datele medii și la presupunerea că lotul are un rol autodeterminant. Orice județ am lua, constatăm pretutindeni același fenomen : repartizarea vitelor este mult mai inegală decît repartizarea loturilor. Gospodăriile înstărite, care reprezintă 20% din totalul gospodăriilor și care posedă 29%—36% din pământul lotual, concentrează în mâinile lor 37%—57% din numărul total al vitelor țăranimii din județul sau din grupul de județe respectiv. Gospodăriilor din grupurile inferioare, care reprezintă 50%, le revine 14—40% din numărul total al vitelor.

Dar aceste date sînt departe de a ilustra întreaga profunzime a deosebirilor reale. Paralel cu problema numărului de vite se pune problema *calității* lor, problemă care nu prezintă o importanță mai mică, ci uneori chiar mai mare. Se înțelege de la sine că țăranul pe jumătate ruinat, avînd o gospodărie mizeră și prins în mrejele aservirii, nu este în stare să-și procure și să întrețină vite de calitate cît de cît mai bună. Dacă flămînzește stăpînul (stăpîn ca vai de el!), flămînzesc și vitele, altfel nu poate fi. Datele cu privire la bugetele din gubernia Voronej arată în mod extrem de concret cît de mizeră sînt, în ceea ce privește înzestrarea cu vite, gospodăriile țărănilor fără cai sau cu un singur cal, adică *trei cincimi* din numărul total al gospodăriilor țărănești din Rusia. Vom prezenta extrase din aceste date pentru a caracteriza gospodăria țărănilor sub raportul înzestrării cu vite :

	Mărimea medie a cheltuielilor anuale (în ruble)			
	!La 1 gos- podărie revin în total vite, socotite în vite mari	Pentru reparații și completa- rea inven- tarului și a vitelor	Pentru hrana vitelor	
a) Gospodării fără cai	0,8	0,08	8,12	
b) „ cu 1 cal	2,6	5,36	36,70	
c) „ „ 2 cai	4,9	8,78	71,21	
d) „ „ 3 „	9,1	9,70	127,03	
e) „ „ 4 „	12,8	30,80	173,24	
f) „ „ 5 și mai mult..	19,3	75,80	510,07	
	<i>În medie</i>	5,8	13,14	98,91

În perioada 1896—1900 existau în Rusia europeană 3 250 000 de gospodării țărănești fără cai. Ne putem închipui cum arăta „gospodăria“ lor agricolă, din moment ce lea cheltuia numai 8 *copeici* pe an pentru inventarul viu și mort. Gospodăriile țărănilor cu un singur cal erau în număr de 3 300 000. În condiții în care se cheltuiau numai 5 ruble pe an pentru completarea inventarului și a vitelor, ele erau sortite să se chinuiască veșnic într-o mizerie fără ieșire. Chiar și la țărăni cu 2 cai (2 500 000 de gospodării) și cu trei cai (1 000 000 de gospodării), cheltuielile

pentru inventarul viu și mort nu depășeau suma de 9—10 ruble pe an. Numai la cele două grupuri superioare (în întreaga Rusie numărul acestor gospodării este de 1 000 000 din totalul de 11 000 000 de gospodării țărănești) cheltuielile pentru inventarul viu și mort se apropiau întrucâtva de cheltuielile necesare pentru întreținerea normală a unei gospodării agricole.

Firește că, în asemenea condiții, calitatea vitelor nu poate fi aceeași în gospodăriile din grupuri diferite. De pildă, la un țaran cu un singur cal, valoarea unui cal de tracțiune este de 27 de ruble, la un țaran cu 2 cai de 37 de ruble, la un țaran cu 3 cai de 61 de ruble, la un țaran cu 4 cai de 52 de ruble, iar la un țaran cu mai mulți cai de 69 de ruble. Diferența dintre grupurile extreme este de peste 100%. Acest fenomen este comun tuturor țărilor capitaliste unde există gospodărie mică și gospodărie mare. În cartea mea „Problema agrară” (partea I, Petersburg, 1908) * am arătat că cercetările lui Drechsler în domeniul agriculturii și creșterii vitelor în Germania au dat absolut același rezultat ⁶⁶. În domeniile mari greutatea unei vite de calitate mijlocie era în medie de 619 kg (1884, op. cit, pag. 259), în gospodăriile țărănești care aveau 25 ha și mai mult de 427 kg, în cele care aveau 7¹/₂—25 ha de 382 kg, în cele care aveau 2¹/₂—7¹/₂ ha de 352 kg și, în sfârșit, în cele care aveau pînă la 2¹/₂ ha de 301 kg.

De numărul și de calitatea vitelor depind și întreținerea și îmbunătățirea solului, în special îngrășarea lui. Am arătat mai sus că toate datele statistice pe întreaga Rusie dovedesc că pămînturile moșierești sînt mai bine îngrășate decît cele țărănești. Acum vedem că această grupare, care era justă și firească în timpul iobăgiei, este în prezent învechită. Între diferitele gospodării țărănești există o prăpastie adîncă, și toate cercetările, calculele, concluziile și teoriile care au la bază ideea despre o gospodărie țărănească „mijlocie” duc la concluzii absolut greșite în această problemă. Din păcate, statistica zemstvelor studiază extrem de rar diferitele grupuri de gospodării, limitîndu-se la date cu privire la obști. Iată însă că în gubernia Perm (județul

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediție a doua, pag. 235—245. — Nota red

Krasnoufimsk), cu titlu de excepție, au fost culese cu prilejul cercetării gospodăriilor date exacte cu privire la folosirea îngrășămintelor de către diferite gospodării țărănești :

	Procentul gospodăriilor care în general gunoiesc pământul	Care de gunoi care revin la o gospodărie (care gunoiește)
Gospodării care cultivă pînă la 5 des.	33,9	80
Gospodării care cultivă între 5 și 10 des.	66,2	116
Gospodării care cultivă între 10 și 20 des.	70,3	197
Gospodării care cultivă între 20 și 50 des.	76,9	358
Gospodării care cultivă peste 50 des.	84,3	732
<i>În medie</i>	51,7	176

Aici vedem diferite tipuri agricole de gospodărie, în funcție de proporțiile gospodăriei. Și într-o altă regiune cercetătorii care s-au ocupat de această problemă au ajuns la concluzii analoge. Statisticienii din gubernia Orel arată că la țărani înstăriți cantitatea de gunoi provenită de la o vită mare este aproape de două ori mai mare decît la țărani săraci. La gospodăriile cu cîte 7,4 capete de vite această cantitate este de 391 de puduri, iar la cele cu 2,8 capete de vite — de 208 puduri. Se consideră că cantitatea „normală“ este de 400 de puduri ; prin urmare, norma este atinsă numai de o mică minoritate de țărani înstăriți. Țărani săraci sînt nevoiți să folosească paie și gunoiul ca combustibil, iar uneori chiar să le vîndă etc.

În legătură cu aceasta trebuie să examinăm problema creșterii numărului de gospodării fără cai în rîndurile țărănimii. Între anii 1888 și 1891, în 48 de gubernii din Rusia europeană existau 2 800 000 de gospodării fără cai din numărul total de 10 100 000, adică 27,3⁰/. Aproximativ peste 9—10 ani — între 1896 și 1900, din 11 100 000 de gospodării, 3 200 000, adică 29,2⁰/, erau gospodării fără cai. Este deci neîndoielnic că avem de-a face cu o accentuare a exproprierii țărănimii. Dar dacă privim acest proces din punct de vedere agronomic ajungem la o concluzie paradoxală la prima vedere. La această concluzie a ajuns

cunoscutul autor narodnic d-l V. V. încă în 1884 („Vestnik Evropi“⁶⁷, 1884, nr. 7), comparînd numărul de desetine de pămînt arabil care revine la 1 cal în gospodăria noastră țărănească cu numărul respectiv dintr-o gospodărie „normală“, care practică asolamentul cu trei sole — normală din punct de vedere agronomic. A reieșit că țăranii *au prea mulți* cai ; lor le revin la un cal numai cîte 5—8 desetine de pămînt arabil, în loc de 7—10 des. cît cere agronomia. „Prin urmare — a conchis d-l V. V. —, faptul că o parte a populației din această regiune a Rusiei (zona centrală cu cernoziom) este lipsită de cai trebuie considerat, într-o anumită măsură, ca o restabilire a raportului normal dintre numărul vitelor de muncă și suprafața cultivabilă“. În realitate, paradoxul se explică prin aceea că lipsa de cai a unei părți din gospodărie este însoțită de concentrarea pămîntului în mîinile gospodăriilor înstărite, în care se realizează un raport „normal“ între numărul cailor și suprafața cultivată. Acest raport „normal“ nu „se restabilește“ (deoarece n-a existat niciodată în gospodăria noastră țărănească), ci este realizat numai de către burghezia țărănească. Iar „anomalia“ constă în fărîmițarea mijloacelor de producție în mica gospodărie țărănească : suprafața de pămînt pe care 1 000 000 de țărani posedînd cîte un singur cal o lucrează cu ajutorul unui milion de cai este lucrată de țăranii înstăriți mai bine și mai temeinic cu ajutorul a vreo 500 000 sau 750 000 de cai.

În ceea ce privește inventarul mort al gospodăriei țărănești, trebuie să facem distincție între inventarul țărănesc obișnuit și uneltele agricole perfecționate. Repartizarea inventarului țărănesc obișnuit corespunde, în general, repartizării vitelor de muncă ; datele de acest fel nu ne oferă nimic nou pentru caracterizarea gospodăriei țărănești. Uneltele perfecționate însă, care costă mult mai scump, sînt rentabile numai în gospodăriile mai mari, sînt introduse numai de gospodăriile care se dezvoltă cu succes și în care concentrarea acestor unelte este incomparabil mai pronunțată. Datele referitoare la această concentrare sînt extrem de importante, deoarece ele sînt singurele date care ne permit să stabilim exact în ce direcție și în ce condiții sociale se desfășoară *progresul* gospodăriei țărănești. Nu

Încăpe îndoială că de la 1861 începe s-a făcut un pas înainte în această privință, dar foarte adesea se contestă sau se pune la îndoială caracterul capitalist al acestui progres nu numai în ceea ce privește gospodăria moșierească, dar și în ceea ce privește gospodăria țărănească.

Iată datele statisticii zemstvelor cu privire la repartizarea uneltelor perfecționate în rîndurile țăranilor :

	La 100 de gospodării revin unelte agricole perfecționate	
	În 2 județe din gubernia Orel	În 1 județ din gubernia Voronej
Gospodării fără cai	0,01	—
Cu 1 cal	0,2	0,06
„ 2—3 cai	3,5	1,6
„ 4 și mai mult	36,0	23,0
<i>În medie</i>	2,2	1,2

În rîndurile țăranilor din această regiune, unelte perfecționate sînt relativ puțin răspîndite. Procentul general al gospodăriilor care posedă asemenea unelte este cu totul neînsemnat. Dar grupurile inferioare nu folosesc aproape de loc asemenea unelte, în timp ce grupurile superioare încep să le utilizeze în mod sistematic. În județul Novouzensk, gubernia Samara, numai 13% din gospodari posedă unelte perfecționate; acest procent crește pînă la 40% în grupul celor cu 5—20 de vite de muncă și pînă la 62% în grupul celor cu 20 și mai multe vite de muncă. În județul Krasnoufinsk, gubernia Perm (în trei raioane din acest județ), la 100 de gospodării revin 10 unelte perfecționate; aceasta este media generală; la 100 de gospodării care cultivă cîte 20—50 des. revin 50 de unelte, iar la 100 de gospodării care cultivă cîte 50 des. chiar 180 de unelte. Dacă luăm raporturile procentuale de care ne-am folosit mai sus pentru a compara datele cu privire la diferite județe reiese că gospodăriile înstărite, care reprezintă 20%, posedă 70—86% din numărul total al uneltelor perfecționate, în timp ce gospodăriile sărace, care reprezintă 50% din totalul gospodăriilor, le revin 1,3—3,6%. Prin urmare, este în afară de orice îndoială că un progres în ceea ce privește răspîndirea uneltelor perfecționate în rîndurile țăranimii

(progres despre care se vorbește, printre altele, și în lucrarea d-lui Kaufman din 1907, citată mai sus) se constată numai la țărănimea înstărită. Trei cincimi din numărul total de gospodării țărănești, adică gospodăriile fără cai sau cu un singur cal, nu sînt aproape de loc în stare să folosească aceste perfecționări.

V

Analizînd gospodăria țărănească, pînă acum i-am privit pe țărani mai ales sub aspectul de proprietari, arătînd în același timp că grupurile inferioare sînt în permanență eliminate din rîndurile proprietarilor. Unde ajung aceste grupuri? Evident, în rîndurile proletariatului. Acum trebuie să analizăm în mod amănunțit cum anume se formează proletariatul, în special proletariatul agricol, și cum se formează piața forței de muncă în agricultură. Dacă pentru gospodăria bazată pe munca în dijmă sînt tipici din punct de vedere de clasă moșierul-iobăgist și țăranul înrobit înzestrat cu pămînt, pentru gospodăria capitalistă sînt tipici fermierul care angajează muncitori și muncitorul agricol sau zilerul care se angajează. Am arătat cum moșierul și țăranul înstărit se transformă în patron. Să vedem acum cum se transformă țăranul în muncitor salariat.

În ce măsură este folosită munca salariată de către țărani înstăriți? Dacă luăm procentul mediu al gospodăriilor cu muncitori agricoli față de numărul total al gospodăriilor țărănești (așa cum se face de obicei), obținem un procent destul de scăzut: 12,9% în județul Dneprovsk, gubernia Taurida, 9% în județul Novouzensk, gubernia Samara, 8% în județul Kamîșin, gubernia Saratov, 10,6% în județul Krasnoufimsk, gubernia Perm, 3,5% în două județe din gubernia Orel, 3,8% într-un județ din gubernia Voronej, 2,6% în trei județe din gubernia Nijni-Novgorod. Dar datele de acest fel sînt în fond fictive, deoarece numărul gospodăriilor cu muncitori agricoli este raportat la numărul total al gospodăriilor, inclusiv gospodăriile care furnizează muncitori agricoli. În orice societate capitalistă, burghezia constituie o minoritate neînsemnată a populației. Întotdeauna vor fi „puține“ gospo-

dării cu muncitori salariați. Problema care se pune este următoarea : se formează aici o gospodărie de un tip deosebit, sau angajarea de muncitori agricoli este un fenomen întâmplător ? Datele statisticii zemstvelor dau un răspuns absolut precis și la această problemă, arătând că în grupurile țărănimii înstărite procentul gospodăriilor cu muncitori agricoli este pretutindeni incomparabil mai ridicat decât media pe județ în genere. Vom reproduce datele referitoare la județul Krasnoufinsk din gubernia Perm, care, cu titlu de excepție, cuprind cifre nu numai cu privire la angajarea de muncitori agricoli, ci și la angajarea de zileri, adică cu privire la o formă de angajare mai tipică pentru agricultură.

	Numărul lucrătorilor bărbați care revine la 1 gospodărie	Procentul gospodăriilor care angajează muncitori			
		Pe un termen limitat	Pentru cosit	Pentru secerat	Pentru treierat
Gospodării care nu-și cultivă pământul.....	0,6	0,15	0,6	—	—
Gospodării care cultivă pînă la 5 des.	1,0	0,7	5,1	4,7	9,2
Gospodării care cultivă între 5—10 des.....	1,2	4,2	14,3	20,1	22,3
Gospodării care cultivă între 10—20 des.	1,5	17,7	27,2	43,9	25,9
Gospodării care cultivă între 20—50 des.	1,7	50,0	47,9	69,6	33,7
Gospodării care cultivă peste 50 des.	2,0	83,1	64,5	87,2	44,7
<i>În medie</i>	1,2	10,6	16,4	24,3	18,8

Vedem deci că în gospodăriile înstărite familiile sînt mai numeroase, au mai mulți lucrători membri de familie decât gospodăriile neavute. Totuși ele folosesc într-o măsură incomparabil mai mare munca salariată. „Cooperăția de familie” servește drept bază pentru extinderea gospodăriei și, prin urmare, se transformă în cooperăție capitalistă. În grupurile superioare, angajarea de muncitori devine în mod evident un sistem, o condiție pentru o gospodărie extinsă. Angajarea de zileri este foarte răspîndită chiar și în grupul mijlociu al țărănimii : dacă în cele două grupuri superioare (10,3% din gospodării) majoritatea gospodăriilor

angajează muncitori, în grupul care cultivă câte 10—20 de deseatine (22,4%) *peste două cincimi* din numărul total de gospodării angajează muncitori pentru secerat. Concluzia care decurge de aici este că țărănimea înstărită n-ar putea exista fără armata de milioane de muncitori agricoli și de zileri gata s-o servească. Și dacă datele pe județe în legătură cu procentul mediu al gospodăriilor care angajează muncitori agricoli prezintă, după cum am văzut, însemnate oscilări, nu încapе îndoială că în grupurile superioare ale țărănimii concentrarea gospodăriilor care angajează muncitori agricoli, adică transformarea gospodăriilor înstărite în gospodării cu caracter lucrativ, este un fenomen general. Gospodăriilor înstărite, care reprezintă 20% din totalul gospodăriilor, le revin 48—78% din numărul total al gospodăriilor cu muncitori agricoli.

În ceea ce privește celălalt pol al satului, de obicei statistica nu ne oferă date cu privire la numărul gospodăriilor care furnizează muncitori salariați de tot felul. Într-o serie întregă de probleme, statistica zemstvelor a făcut un mare pas înainte în comparație cu vechea statistică oficială, bazată pe rapoartele guvernatorilor și ale diverselor departamente. Într-o problemă însă, și anume în problema așa-numitelor „cîștiguri“ ale țăranilor, vechiul punct de vedere oficial s-a menținut și în statistica zemstvelor. Îndeletnicirea cu agricultura pe lotul propriu este considerată ca fiind adevărata îndeletnicire a țăranului; orice îndeletnicire sezonieră este trecută în categoria „cîștigurilor“ accesorii sau a „îndeletnicirilor în afara gospodăriei“; aici sînt confundate categorii economice între care principiile elementare ale economiei politice cer să se facă deosebire. De pildă, în categoria „celor cu îndeletniciri agricole în afara gospodăriei“ figurează, pe lîngă masa de muncitori salariați, gospodari-întreprinzători (de pildă cei care au bostănării); alături de ei, tot în categoria „gospodăriilor cu cîștiguri accesorii“, figurează pauperi și negustori, servitori și gospodari-meșteșugari etc. Este clar că această flagrantă confuzie, datorată nesocotirii principiilor elementare ale economiei politice, constituie o rămășiță directă a iobăgiei. Moșierului îi era într-adevăr indiferent ce îndeletniciri accesorii avea țăranul *său* dijmaș, adică îi era indife-

rent dacă se îndeletnicea cu comerțul sau se angaja ca salariat sau se îndeletnicea cu vreun meșteșug în calitate de patron; toți țăranii iobagi care aveau îndeletniciri accesorii erau obligați să plătească dijmă, toți erau considerați ca lipsind numai vremelnic și condiționat de la adevărata lor îndeletnicire.

După desființarea iobăgiei, acest punct de vedere venea în tot mai mare măsură în contradicție cu realitatea. Majoritatea gospodăriilor care au cîștiguri accesorii fac parte, fără îndoială, din categoria gospodăriilor care furnizează muncitori salariați; dar aici nu putem avea un tablou absolut exact, întrucît *gospodarii*-întreprinzători, care constituie o minoritate, intră totuși în numărul total, *înfrumusețînd* astfel situația celor nevoiași. Pentru a ilustra acest lucru vom da un exemplu. În județul Novouzensk, gubernia Samara, statistica a separat „îndeletnicirile agricole din afara gospodăriei“ de masa totală a îndeletnicirilor din afară⁶⁸. Desigur că nici acest termen nu este exact, dar lista de profesioni ne dă cel puțin indicația că din numărul total al acelor care au „îndeletniciri în afară“ — 14 063—13 297 sînt muncitori agricoli și zileri. Prin urmare, în acest caz, precumpănirea muncitorilor salariați este foarte mare. Iar repartizarea îndeletnicirilor agricole din afara gospodăriei este următoarea:

	Procentul lucrătorilor băr- bați cu îndelet- niciri în afara gospodăriei
Gospodării fără vite de muncă	71,4
„ cu 1 vită „ „	48,7
„ „ 2—3 vite „ „	20,4
„ „ 4 „ „ „	8,5
„ „ 5—10 „ „ „	5,0
„ „ 10—20 „ „ „	3,9
„ „ 20 și mai mult	2,0
<i>Pe județ</i>	25,0

Prin urmare, dintre țăranii fără cai, șapte zecimi sînt muncitori salariați, iar dintre cei cu un singur cal, aproape jumătate. În județul Krasnoufimsk, gubernia Perm, pro-

centul mediu al gospodăriilor cu îndeletniciri agricole în afară este de 16,2⁰/₀; dintre gospodăriile care nu-și cultivă pământul, 52,3⁰/₀ au „îndeletniciri în afară”, iar dintre cele care cultivă pînă la 5 des. de pământ au asemenea îndeletniciri 26,4⁰/₀. În alte județe, în care îndeletnicirile agricole din afara gospodăriei nu sînt separate în mod special, tabloul este mai puțin clar; totuși reiese că, de regulă, „îndeletnicirile în afară” și „cîștigurile accesorii”, în general vorbind, sînt specifice grupurilor inferioare. Gospodăriilor din grupurile inferioare, care reprezintă 50⁰/₀ din numărul total al gospodăriilor, le revin 60⁰/₀—93% din numărul total al gospodăriilor cu cîștiguri accesorii.

De aici rezultă că, prin locul pe care îl ocupă în structura generală a economiei naționale, grupurile inferioare ale țărănimii, în special gospodăriile cu un singur cal și gospodăriile fără cai, sînt gospodării de *muncitori agricoli și de zileri* (într-un sens mai larg: muncitori salariați) *înzestrați cu lot*. Această concluzie este confirmată și de datele cu privire la extinderea folosirii muncii salariate, după 1861, în întreaga Rusie, și de cercetarea, pe baza datelor cu privire la bugete, a izvorului de venituri la grupurile inferioare și, în sfîrșit, de datele referitoare la nivelul de trai al acestor grupuri. Asupra acestei triple dovezi ne vom opri ceva mai amănunțit.

Date generale cu privire la creșterea numărului de muncitori agricoli salariați în întreaga Rusie există numai cu privire la muncitorii sezonieri și nu se face o deosebire precisă între muncitorii agricoli și cei neagricoli. Problema dacă în numărul total predomină cei dintîi sau ceilalți a fost rezolvată în literatura narodnică în sensul că predomină cei dintîi, dar noi vom da mai jos o fundamentare a părerii contrare. Faptul că după 1861 numărul muncitorilor sezonieri din rîndurile țărănimii crește rapid este în afară de orice îndoială. Toate izvoarele dovedesc acest lucru. O expresie statistică aproximativă a acestui fenomen-o dau datele cu privire la venitul realizat de pe urma eliberării pașapoartelor interne și la numărul acestora. În 1868 venitul realizat de pe urma eliberării pașapoartelor interne a fost de 2 100 000 de ruble, în 1884 de 3 300 000, iar în 1894 de 4 500 000 de ruble. Prin urmare, acest venit

a crescut de peste două ori. Numărul pașapoartelor interne și al permiselor provizorii eliberate în Rusia europeană a fost în 1884 de 4 700 000, iar în 1897—1898 de 7 800 000—9 300 000. Aici se constată o dublare în decurs de 13 ani. Toate aceste date corespund în general altor calcule, de pildă calculului făcut de d-l Uvarov, care, totalizînd datele statisticii zemstvelor — în cea mai mare parte învechite — cu privire la 126 de județe făcînd parte din 20 de gubernii, a stabilit că cifra probabilă a muncitorilor sezonieri este de 5 000 000⁶⁹. D-l S. Korolenko, pe baza datelor referitoare la excedentul de muncitori locali, a stabilit că această cifră este de 6 000 000.

După părerea lui Nikolai —on, îndeletnicirile sezoniere ale acestor muncitori sînt, în „imensa“ lor „majoritate“, îndeletniciri agricole. În „Dezvoltarea capitalismului“ * am arătat amănunțit că datele și cercetările din deceniile al 7-lea, al 9-lea și al 10-lea ale secolului trecut dovedesc pe deplin că această concluzie este greșită. Majoritatea, deși nu imensă, a muncitorilor sezonieri sînt muncitori neagricoli. Iată datele cele mai complete și mai recente cu privire la repartizarea pe gubernii a legitimațiilor eliberate în Rusia europeană în 1898 :

Grupe de gubernii	Numărul total al legitimațiilor eliberate în 1898
I) 17 gubernii în care predomină strămutările pentru îndeletniciri sezoniere neagricole ..	3 369 597
II) 12 gubernii intermediare	1 674 231
III) 21 de gubernii în care predomină strămutările pentru îndeletniciri sezoniere agricole	2 765 762
<i>În total pe 50 de gubernii</i>	7 809 590

Dacă presupunem că în guberniile intermediare jumătate din numărul locuitorilor sînt muncitori agricoli, atunci repartizarea *aproximativă*, cea mai probabilă, va fi următoarea : circa 4 200 000 de muncitori salariați neagricoli și

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 560—572. — Nota red.

circa 3 600 000 de muncitori salariați agricoli. Paralel cu această cifră trebuie dată cifra d-lui Rudnev ⁷⁰, care, totalizând în 1894 datele statisticii zemstvelor cu privire la 148 de județe cuprinse în 19 gubernii, a stabilit că numărul muncitorilor agricoli salariați este de aproximativ 3 500 000. Această cifră cuprinde, potrivit datelor din penultimul deceniu al secolului trecut, atât pe muncitorii agricoli locali cât și pe cei sezonieri. La sfârșitul ultimului deceniu, numai numărul muncitorilor agricoli care se strămută în căutare de munci sezoniere atingea această cifră.

Creșterea numărului muncitorilor salariați agricoli este în directă legătură cu dezvoltarea caracterului lucrativ, capitalist al agriculturii, dezvoltare pe care am urmărit-o atât în cadrul gospodăriei moșierești cât și în cadrul celei țărănești. Să luăm, de pildă, folosirea mașinilor în agricultură. Am arătat, pe bază de date precise, că la țăranul înstărit această folosire înseamnă trecerea la gospodăria cu caracter lucrativ. Iar în gospodăria moșierească folosirea mașinilor și în genere a uneltelor perfecționate înseamnă în mod inevitabil înlăturarea sistemului muncii în dijmă de către capitalism. Inventarul țărănesc este înlocuit cu inventar moșieresc; vechiul asolament cu trei sole este înlocuit prin noi metode tehnice, legate de schimbarea uneltelor; țăranul înrobit nu se pricepe să lucreze cu unelte perfecționate și locul lui îl ia muncitorul agricol sau zilerul.

În regiunile Rusiei europene în care după reformă s-a extins cel mai mult folosirea mașinilor, s-a extins cel mai mult și folosirea forței de muncă salariate sezoniere. Aceste regiuni cuprind raioanele periferice din sudul și răsăritul Rusiei europene. Afluența muncitorilor agricoli în această regiune a dat naștere unor relații capitaliste extrem de tipice și foarte pronunțate. Este necesar să ne oprim asupra acestor relații pentru a compara vechiul sistem al muncii în dijmă, predominant pînă acum, cu noua tendință care își face drum în tot mai mare măsură. Înainte de toate trebuie să relevăm faptul că în regiunea de sud salariile în agricultură sînt mai mari ca oriunde. Din datele pe un întreg deceniu (1881—1891), care elimină orice oscilări întâmplătoare, reiese că salariul cel mai ri-

dicat din întreaga Rusie se plătea în guberniile Taurida, Basarabia și în regiunea Donului. Un muncitor angajat cu anul primește aici, punînd la socoteală și întreținerea, 143 de ruble și 50 de copeici, iar un muncitor angajat pe un termen limitat (pentru vară) 55 de ruble și 67 de copeici. Locul următor în ceea ce privește mărimea salariilor îl ocupă regiunea cea mai industrială: guberniile Petersburg, Moscova, Vladimir și Iaroslavl. Aici se plătește unui muncitor agricol angajat cu anul 135 de ruble și 80 de copeici, iar unui muncitor angajat pe termen limitat 53 de ruble. Nivelul salariilor este cel mai scăzut în guberniile centrale agricole (Kazan, Penza, Tambov, Reazan, Tula, Orel și Kursk), adică în regiunile în care sistemul muncii în dijmă, înrobirea și diversele rămășițe ale iobăgiei sînt mai pronunțate ca oriunde. Aici un muncitor agricol angajat cu anul primește numai 92 de ruble și 95 de copeici, adică o dată și jumătate mai puțin decît în guberniile cu caracter capitalist mai pronunțat, iar un muncitor angajat pe termen limitat 35 de ruble și 64 de copeici, cu 20 de ruble mai puțin pe vară decît în sud. Tocmai în această regiune centrală se constată că numărul muncitorilor care pleacă în căutare de lucru este imens. De aici pleacă în fiecare primăvară peste 1 500 000 de oameni, parte în căutare de munci agricole (mai ales în sud; o parte dintre ei, după cum vom vedea mai jos, pleacă în guberniile industriale), parte în căutare de munci neagricole în capitală și în guberniile industriale. Între această principală regiune din care se strămută țaranii și cele două principale regiuni în care se strămută (sudul agricol și capitalele cu cele două gubernii industriale) se află zona de gubernii cu salarii mijlocii. Aceste gubernii atrag o parte din muncitorii din regiunea centrală, cea mai „ieftină” și mai înfometată, în timp ce o parte din muncitorii din aceste gubernii pleacă în regiunile mai scumpe. În cartea d-lui S. Korolenko „Munca salariată”, este înfățișat în amănunțime, pe baza unui material foarte vast, acest proces al peregrinării muncitorilor și al migrațiunii populației. Capitalismul obține astfel o repartizare teritorială mai egală a populației (bineînțeles din punctul de vedere al necesităților capitalului), produce o nivelare a salariilor în

Întreaga țară, creează o piață a muncii cu adevărat unică, națională, distruge treptat baza folosirii vechilor metode de producție, „ispitind” printr-un salariu ridicat pe țăranul înrobot. De aici nesfârșitele lamentări ale domnilor moșieri, care se plîng de pervertirea muncitorilor locali, de dez-mățul și de beția generate de migrațiuni, se plîng că orașul „strică” pe muncitori etc. etc.

În regiunea cu cea mai mare afluență de muncitori au apărut în agricultură, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, întreprinderi capitaliste destul de mari. Cooperația capitalistă s-a format în condițiile folosirii unor mașini ca, de pildă, batozelle. D-l Tezeakov, care a descris condițiile de viață și de muncă ale muncitorilor agricoli din gubernia Herson⁷¹, arată că batoza cu cai necesită 14—23 de muncitori și mai mulți, pe cînd batoza cu locomobilă 50—70. În unele gospodării, numărul muncitorilor era de 500—1 000, cifră extrem de ridicată pentru agricultură. Capitalismul a făcut posibilă înlocuirea muncii mai scump plătită a bărbaților cu cea a femeilor și copiilor. De pildă, în târgușorul Kahovka — una dintre principalele piețe de brațe de muncă din gubernia Taurida, unde înainte se adunau pînă la 40 000 de muncitori, iar în ultimul deceniu al secolului trecut 20 000—30 000 —, în 1890 au fost înregistrate 12,7% femei, iar în 1895 25,6%. În 1893 au fost înregistrați 0,7% copii, iar în 1895 1,69%.

Adunînd muncitori din toate colțurile Rusiei, moșierii cu exploatare capitaliste îi categoriseau după propriile lor necesități, creînd ceva în genul ierarhiei muncitorilor din fabrici. Ei fac deosebire, de pildă, între muncitorii plini și semimuncitori; în rîndurile acestora ei fac deosebire între „muncitorii foarte puternici” (16—20 de ani) și semimuncitorii „care dau un mic ajutor” (copii de 8—14 ani). Aici nu rămîne nici urmă din vechile relații așa-zise „patriarhale” dintre moșier și țăranul „său”. Forța de muncă devine o marfă ca oricare alta. Înrobirea de tip „autentic rus” dispăre, cedînd locul retribuiri săptămînale în bani, concurenței furibunde, grevelor din partea muncitorilor și lock-out-urilor din partea stăpînilor. Concentrarea unor mase imense de muncitori pe piața muncii și condițiile de muncă neigienice și extrem de grele au determinat unele

Încercări de control obștească asupra marilor exploatări. Aceste încercări sînt caracteristice pentru „marea industrie” în agricultură, dar se înțelege că ele nu pot avea un caracter temeinic în condițiile în care nu există libertate politică și nici organizații muncitorești legale. Cît de grele sînt condițiile de muncă ale muncitorilor veniți din alte părți reiese din faptul că ziua de muncă este de $12\frac{1}{2}$ —15 ore. Accidentarea muncitorilor care lucrează la mașini a devenit un fenomen obișnuit. Se extind bolile profesionale ale muncitorilor (de pildă ale celor care lucrează la batoze) etc. Toate „frumusețile” exploatării pur capitaliste în forma ei cea mai dezvoltată, americană, puteau fi observate în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea alături de metode pur feudale, de mult dispărute în țările înaintate, metode folosite în gospodăriile bazate pe sistemul muncii în dijmă sau pe clacă. Imensa diversitate a relațiilor agrare din Rusia se reduce la o împletire a metodelor de exploatare iobăgiste cu cele burgheze.

Pentru a încheia expunerea condițiilor muncii salariate în agricultura rusă, vom mai înfățișa unele date din bugetele gospodăriei țăranilor din grupurile inferioare. Munca salariată figurează aici sub denumirea eufemistică de „cîștiguri accesorii” sau de „îndeletniciri în afară”. Care este raportul dintre venitul provenit din aceste cîștiguri și venitul provenit din gospodăria agricolă? Bugetele țăranilor fără cai sau cu un singur cal din gubernia Voronej dau un răspuns precis la această întrebare. Venitul global provenit din toate sursele este evaluat pentru țăranii fără cai la 118 ruble și 10 copeici : dintre acestea, 57 de ruble și 11 copeici reprezintă venitul provenit din agricultură, iar 59 de ruble și 4 copeici venitul provenit din „îndeletniciri în afară”. Această ultimă sumă se compune din 36 de ruble și 75 de copeici, care reprezintă venitul provenit din „îndeletnicirile personale din afara gospodăriei”, și 22 de ruble și 29 de copeici, care reprezintă diverse alte venituri. Dintre acestea din urmă face parte și *venitul provenit din darea pămîntului în arendă!* Venitul global al unui țăran cu un singur cal este de 178 de ruble și 12 copeici, dintre care 127 de ruble și 69 de copeici provin din agricultură,

iar 49 de ruble și 22 de copeici din îndeletnicirile în afară (35 de ruble provenite din îndeletnicirile personale, 6 ruble din căraușie, 2 ruble de la „stabilimentele și întreprinderile comerciale și meșteșugărești“, și 6 ruble care reprezintă diverse alte venituri). Dacă scădem cheltuielile pentru o gospodărie agricolă, obținem 69 de ruble și 37 de copeici provenite din agricultură, față de 49 de ruble și 22 de copeici provenite din îndeletnicirile în afară. Iată cum își dobândesc mijloacele de trai trei cincimi din numărul total al gospodăriilor țărănești din Rusia. Se înțelege că nivelul de trai al acestor țărani nu este mai ridicat, ci uneori chiar mai scăzut decât al muncitorilor agricoli. În aceeași gubernie Voronej (în deceniul 1881—1891), salariul mediu al unui muncitor agricol angajat cu anul era de 57 de ruble, la care se adăuga costul întreținerii în valoare de 42 de ruble. Or, în cazul unui țăran fără cai, cu o familie de 4 suflete, costul întreținerii *întregii familii* era de 78 de ruble pe an, iar în cazul unui țăran cu un singur cal, cu o familie de 5 suflete, era de 98 de ruble pe an. Din cauza muncii în dijmă, a dărilor și a exploatării capitaliste, țăranul rus este redus la un nivel de trai atât de sărăcăcios, de înfometare, încât în Europa pare de necrezut. Acolo un asemenea tip social este denumit *pauper*.

VI

Pentru a putea trage concluzii din tot ce s-a spus mai sus în legătură cu descompunerea țăranimii, vom cita mai întâi singurele date totalizatoare cu privire la întreaga Rusie europeană care există în publicistică și care ne permit să ne facem o idee despre diferitele grupuri din rîndurile țăranimii din diverse perioade. Acestea sînt datele recensămintelor cailor buni pentru armată. În a doua ediție a cărții mele „Dezvoltarea capitalismului“* am totalizat aceste date pe 48 de gubernii din Rusia europeană pentru perioadele 1888—1891 și 1896—1900. Iată un extras din rezultatele cele mai esențiale :

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 134. — Nota red.

	Numărul gospodăriilor țărănești (în milioane)			
	În 1888—1891		În 1896—1900	
	Total	%	Total	%
Gospodării fără cai	2,8	27,3	3,2	29,2
Cu 1 cal	2,9	28,5	3,4	30,3
„ 2 cai	2,2	22,2	2,5	22,0
„ 3 „	1,1	10,6	1,0	9,4
„ 4 și mai mult	1,1	11,4	1,0	9,1
<i>Total</i>	10,1	100,0	11,1	100,0

Aceste date, după cum am arătat în treacăt mai sus, vădesc exproprierea crescîndă a țărănimii. Creșterea cu un milion a numărului de gospodării s-a produs pe seama sporirii numărului de gospodării din cele două grupuri inferioare. Numărul total al cailor a scăzut în acest răstimp de la 16 910 000 la 16 870 000, adică întreaga țărănime în ansamblul ei a devenit întrucîtva mai săracă în cai. Au devenit mai săraci în cai și țărani din grupul superior, care în 1888—1891 aveau cîte 5,5 cai de gospodărie, iar în 1896—1900 cîte 5,4 cai.

Din aceste date se poate trage ușor concluzia că în rîndurile țărănimii nu are loc o „diferențiere“ : cel mai mult a crescut grupul cel mai sărac și cel mai mult s-a micșorat (sub aspectul numărului gospodăriilor) grupul cel mai bogat. Asta nu este diferențiere, ci o nivelare a mizeriei ! Asemenea concluzii bazate pe astfel de metode se pot înțîlni adeseori în publicistică. Dar dacă vom pune problema : s-a schimbat oare raportul dintre grupuri înăuntrul țărănimii, atunci vom constata altceva. În perioada 1888—1891, grupurile inferioare, care reprezentau jumătate din totalul gospodăriilor, aveau 13,7% din numărul total al cailor, iar în 1896—1900 exact același procent. Grupurile mai înstărite, care reprezentau a cincea parte din totalul gospodăriilor, au avut în prima perioadă 52,6% din numărul total de cai, iar în a doua 53,2%. Este limpede că raportul dintre grupuri aproape că nu s-a schimbat. Țărănimea a sărăcit, grupurile înstărite au sărăcit, criza din 1891 s-a făcut simțită

Într-un mod foarte pronunțat, dar, cu toate acestea, raportul dintre burghezia sătească și țărănimia ruinată nu s-a schimbat și, în fond, nici nu putea să se schimbe.

Cei care, pe baza unor date statistice disparate, se apucă să facă aprecieri asupra descompunerii țărănimii scapă adesea din vedere acest fapt. Ar fi ridicol să se creadă, de pildă, că niște date disparate referitoare la repartizarea cailor ar putea lămuri cât de puțin problema descompunerii țărănimii. Această repartizare nu dovedește absolut nimic dacă nu este privită în conexiune *cu totalitatea* datelor referitoare la gospodăria țărănească. Dacă, analizând aceste date, am stabili ceea ce este comun diferitelor grupuri în privința repartizării pământului luat și dat în arendă, a uneltelor perfecționate și a îngrășămintelor, a câștigurilor în afară și a pământului cumpărat, a muncitorilor salariați și a numărului de vite, dacă am dovedi că toate aceste laturi diferite ale fenomenului sînt indisolubil legate între ele și că vădesc într-adevăr formarea unor tipuri economice opuse — proletariatul și burghezia sătească —, numai dacă am stabili toate acestea și numai în măsura în care le-am stabili, ne-am putea folosi de date izolate referitoare la repartizarea, fie și a cailor, pentru a *ilustra* tot ceea ce am expus mai sus. Dimpotrivă, dacă ne-am referi la cutare sau cutare caz de reducere a numărului cailor, să zicem, în grupul înstărit în cutare perioadă și am trage *numai de aici* concluzii generale cu privire la raportul dintre burghezia sătească și celelalte grupuri dinăuntrul țărănimii, aceasta ar fi o absurditate flagrantă. În nici o țară capitalistă nu există și nu poate exista (în condițiile dominației pieței) în nici o ramură a economiei o dezvoltare egală : capitalismul *nu se poate* dezvolta altfel decît prin salturi, prin zigzaguri. cînd pășind rapid înainte, cînd căzînd vremelnic la un nivel inferior celui anterior. Esența problemei crizei agrare din Rusia și a viitoareii răsturnări nu constă nicidecum în a ști pe care anume treaptă de dezvoltare a capitalismului ne aflăm sau care este ritmul acestei dezvoltări, ci în a ști dacă această criză și răsturnare este sau nu capitalistă, dacă are sau nu loc în condițiile transformării țărănimii în burghezie sătească și proletariat, dacă relațiile dintre diferitele gospodării în cadrul obștii sînt sau nu burgheze. Cu

alte cuvinte : prima sarcină a oricărui studiu referitor la problema agrară din Rusia constă în a stabili principalele date necesare pentru caracterizarea esenței de clasă a relațiilor agrare. Și numai după aceea, adică după ce vom fi clarificat cu ce clase și cu ce orientare a dezvoltării avem de-a face, numai după aceea va putea fi vorba de problemele de amănunt, de ritmul dezvoltării, de cutare sau cutare schimbare a orientării generale etc.

La baza concepțiilor marxiste asupra gospodăriei țărănești din Rusia de după reformă se află caracterizarea acestui tip de gospodărie ca fiind mic-burghez. Controversele dintre economiștii din lagărul marxist și economiștii narodnici s-au desfășurat (și trebuiau să se desfășoare dacă avem în vedere clarificarea adevăratei esențe a divergențelor), în primul rînd, tocmai în jurul chestiunii dacă această caracterizare este justă, valabilă. Atîta timp cît această problemă nu este lămurită în mod absolut precis, nu se poate face nici un pas înainte spre lămurirea unor probleme mai concrete sau mai practice. De pildă, analizarea cutărei sau cutărei căi de rezolvare a problemei agrare, lăsată moștenire de secolul al XIX-lea secolului al XX-lea, ar fi o treabă foarte încurcată și fără nici o șansă de reușită dacă nu s-ar lămuri în prealabil în ce direcție se desfășoară în general evoluția noastră agrară, care clase ar avea de cîștigat în condițiile cutărei sau cutărei desfășurări a evenimentelor etc.

Datele amănunțite cu privire la descompunerea țărănimii pe care le-am citat mai sus lămuresc tocmai baza tuturor celorlalte probleme ale revoluției agrare ; fără această lămurire nu se poate merge mai departe. Totalitatea relațiilor existente între diferitele grupuri ale țărănimii din regiunile cele mai diferite ale Rusiei, relații pe care le-am analizat amănunțit, ne arată tocmai esența relațiilor social-economice din cadrul obștii. Aceste relații vădesc în mod concret natura mic-burgheză a gospodăriei țărănești în actualele condiții istorice. Cînd marxiștii au afirmat că, în condițiile dezvoltării gospodăriei producătoare de mărfuri, micul producător agricol (indiferent dacă își duce gospodăria pe pămîntul său lotual sau pe orice altfel de pămînt) este în mod inevitabil un mic-burghez, această teză a pro-

vocat nedumerire ; s-a spus că această teză, valabilă în alte țări, a fost transpusă fără temei și în mod șablonard în condițiile specifice de la noi. Dar datele referitoare la relațiile dintre grupuri, la acapararea pământului de către bogătașii din obște prin luarea în arendă a pământului de la membrii nevoiași ai obștii, la angajarea muncitorilor agricoli de către primii și transformarea celorlalți în muncitori salariați etc. etc. etc., toate aceste date confirmă concluziile teoretice ale marxismului, dovedind că aceste concluzii sînt absolut incontestabile. Problema însemnătății obștii în ceea ce privește direcția evoluției economice a Rusiei *este rezolvată o dată pentru totdeauna* de aceste date, deoarece datele noastre vădesc evoluarea reală a obștii reale (și nu imaginare) tocmai în această direcție. În ciuda caracterului egalitar al repartizării loturilor, în ciuda reîmpărțirilor etc., *reiese* că direcția evoluției economice reale a gospodăriilor țărănești din obști constă tocmai în formarea unei burghezii sătești și în înlăturarea masei țăranilor săraci, aceștia ajungînd în rîndurile proletariatului. Atît politica agrară stolîpinistă, după cum vom vedea mai jos, cît și naționalizarea pământului cerută de trudovici, se află pe linia acestei evoluții, deși între aceste două forme de „rezolvare” a problemei agrare există o deosebire uriașă în ceea ce privește rapiditatea evoluției sociale, dezvoltarea forțelor de producție și respectarea întru totul a intereselor maselor.

Mai trebuie să examinăm acum problema evoluției agriculturii cu caracter comercial în Rusia. Expunerea precedentă include, ca premisă, un fapt îndeobște cunoscut, și anume faptul că întreaga perioadă de după reformă se caracterizează prin dezvoltarea comerțului și a schimbului. Considerăm că este cu totul de prisos să cităm date statistice care să confirme acest lucru. Trebuie însă să arătăm, în primul rînd, în ce măsură gospodăria țărănească de astăzi este subordonată pieței și, în al doilea rînd, ce forme *specifice* ia agricultura pe măsură ce este subordonată pieței.

În ceea ce privește prima problemă, date mai exacte există în statistica zemstvei Voronej cu privire la bugete. Cu ajutorul acestor date putem desprinde cheltuielile și ve-

niturile în bani ale unei familii țărănești din totalul cheltuielilor și veniturilor (suma globală a veniturilor și cheltuielilor a fost prezentată mai sus). Iată tabelul care arată rolul pieței :

	Ce procent reprezintă cheltuielile și veniturile în bani ale unui țăran față de totalul cheltuielilor și veniturilor?	
	%	%
Gospodării fără cai	57,1	54,6
Cu 1 cal	46,5	41,4
„ 2 cai	43,6	45,7
„ 3 „	41,5	42,3
„ 4 „	46,9	40,8
„ 5 și mai mult	60,2	59,2
<i>In medie</i>	49,1	47,9

Așadar, pînă și gospodăria unui țăran *mijlocas* — fără să mai vorbim de gospodăria țăranilor înstăriți și a celor săraci, a semiproletarilor — este subordonată, într-o măsură extrem de mare, pieței. De aceea orice raționament în legătură cu gospodăria țărănească care ignorează rolul predominant și crescînd al pieței, al schimbului, al producției de mărfuri este profund greșit. Desființarea latifundiilor iobăgiste și a proprietății funciare moșierești, măsură asupra căreia erau concentrate toate gîndurile țăranimii ruse la sfîrșitul secolului al XIX-lea, nu va slăbi puterea pieței, ci o *va întări*, deoarece sistemul muncii în dijmă și înrobirea *frînează* dezvoltarea comerțului și a producției de mărfuri.

În ceea ce privește a doua problemă, trebuie să arătăm că pătrunderea capitalului în agricultură este un proces specific pe care nu-l poți înțelege just dacă te limitezi la date globale, la date pe întreaga Rusie. Agricultură devine comercială nu dintr-o dată și nu deopotrivă în diferite gospodării și în diferite regiuni ale statului. Dimpotrivă, piața își subordonează în mod obișnuit într-o regiune o latură, iar în alta o altă latură a gospodăriei agricole complexe, dar celelalte laturi nu dispar, ci se adaptează laturii „principale”, adică celei bănești. De pildă, într-o regiune se organizează mai ales gospodării cerealiere cu caracter co-

mercial ; principalul produs destinat pieței îl constituie cerealele. Într-o astfel de gospodărie creșterea vitelor are un rol subordonat și, în cazurile extreme de dezvoltare unilaterală a gospodăriei cerealiere, aproape că dispare. De pildă, în vestul îndepărtat al Americii, „fabricile de grâu“ erau uneori organizate numai pentru o vară și aproape fără vite. În alte regiuni se organizează mai ales gospodăriile de creștere a vitelor în scop comercial : principalele produse destinate pieței sînt produsele de carne sau produsele lactate. Gospodăria pur agricolă este adaptată creșterii vitelor. Fi-rește că și dimensiunile gospodăriei, și modul de organizare a gospodăriei vor fi diferite în cele două cazuri. O fermă producătoare de lapte și de produse lactate din apropierea orașului nu trebuie apreciată după mărimea suprafeței cultivate. Nu trebuie aplicat același criteriu atunci cînd este vorba de aprecierea gospodăriei mici sau mari a cultivatorului din stepă, a cultivatorului de legume, a cultivatorului de tutun, a „fermierului-lăptar“ (dacă e să folosim expresia englezească) etc.

Pătrunderea schimbului și a comerțului în agricultură determină specializarea ei, și această specializare se accentuează tot mai mult. Aceiași indicatori ai gospodăriei (de pildă numărul cailor) capătă o semnificație diferită în diferite regiuni cu agricultură cu caracter comercial. De pildă, printre țărani fără cai din regiunea din jurul capitalei există cultivatori cu gospodării mari care au, să zicem, vite de lapte ; ei țin muncitori salariați și fac comerț în stil mare. Desigur că, în masa totală a țăranilor fără cai sau cu un singur cal, numărul unor astfel de fermieri este absolut neînsemnat, dar dacă vom lua numai datele globale, datele pe întreaga țară, nu vom putea constata o formă specifică a capitalismului în agricultură.

Acestui fapt trebuie să-i acordăm o atenție deosebită. Dacă-l ignorăm, nu ne putem face o idee justă despre dezvoltarea capitalismului în agricultură și putem cădea cu ușurință în greșeala simplificării. Numai dacă ținem seama de particularitățile reale ale agriculturii putem cuprinde întreaga complexitate a procesului. Este cu desăvîrșire greșit să afirmi că agricultura, datorită particularităților ei, nu se supune legilor dezvoltării capitaliste. Particulari-

tățile agriculturii frînează subordonarea agriculturii față de piață ; este adevărat ; totuși însă pretutindeni, în toate țările, se desfășoară impetuos procesul *dezvoltării agriculturii cu caracter comercial*. Dar formele în care apare această agricultură cu caracter comercial sînt într-adevăr specifice și cer metode speciale de studiu.

Pentru a lămuri cele spuse mai sus, vom lua o serie de exemple concrete din diverse regiuni ale Rusiei în care agricultura are un caracter comercial. În regiunile cu gospodărie cerealiară cu caracter comercial (Novorossia, regiunea de dincolo de Volga) constatăm o creștere extrem de rapidă a recoltelor de cereale ; în 1864—1866 aceste gubernii se aflau în urma guberniilor centrale cu cernoziom, avînd numai 2,1 cetverți de recoltă netă pe cap de locuitor ; în 1883—1887 aceste gubernii se situau înaintea guberniilor centrale, avînd o recoltă netă de 3,4 cetverți pe cap de locuitor. Extinderea suprafeței cultivate este fenomenul cel mai caracteristic pentru această regiune în perioada de după reformă. Aici, de cele mai multe ori, pămîntul este cultivat într-un mod foarte primitiv, întreaga atenție fiind îndreptată exclusiv spre extinderea suprafeței cultivate. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a format aici ceva în genul „fabricilor de grâu“ din America. După mărirea suprafeței cultivate (care la țărani din grupurile superioare ajungea pînă la 271 de deseatine de gospodărie) ne putem face o idee completă despre mărirea și tipul gospodăriei. În alte regiuni, și anume în regiunea industrială și în special în regiunea din jurul capitalei, nici vorbă nu poate fi de o asemenea extindere a suprafeței cultivate. Aici este deosebit de caracteristică nu gospodăria cerealiară cu caracter comercial, ci gospodăria care se îndeletnicește cu creșterea vitelor în scop comercial. Aici nu-ți poți face o idee justă despre gospodărie după numărul deseatinelor de pămînt cultivat sau după numărul cailor de tracțiune. Un criteriu mult mai potrivit este numărul vacilor (în gospodăriile producătoare de lapte și de produse lactate). Schimbarea asolamentului, cultivarea ierburilor perene și nu extinderea suprafeței cultivate constituie aici trăsătura caracteristică a progresului marii gospodării. Aici sînt mai puține gospodării cu mulți cai ; s-ar putea chiar ca redu-

cerea numărului de cai să însemne uneori un progres al gospodăriei. În schimb, țăranii de aici au mai multe vaci decât în restul Rusiei. Pe baza concluziilor statisticii zemstvelor, d-l Blagoveșcenski a calculat că revin, în medie, câte 1,2 vaci de gospodărie ; în 18 județe din guberniile Petersburg, Moscova, Tver și Smolensk revin câte 1,6 vaci de gospodărie, iar într-un județ din gubernia Petersburg câte 1,8 vaci ⁷². Atît capitalul comercial, cît și capitalul investit în producție operează aici mai ales cu produse animaliere. Mărimea venitului depinde cel mai mult de numărul vacilor de lapte. Se organizează „ferme producătoare de lapte și de produse lactate“. Ia amploare angajarea muncitorilor agricoli de către țăranii înstăriți ; după cum am mai arătat, țăranii din guberniile centrale, sărăcite, pleacă în căutare de munci *agricole* în guberniile *industriale*. Într-un cuvînt, în condiții care nu sînt pur agricole, aceleași relații social-economice se manifestă sub o formă cu totul diferită.

Dar dacă vom lua culturile speciale, de pildă cultura tutunului, sau îmbinarea cultivării pămîntului cu prelucrarea produselor agricole (fabricarea spiritului, producția de zahăr din sfeclă, prese de ulei, producția de amidon de cartofi și altele), vom constata că aici formele de manifestare a relațiilor capitaliste diferă și de cele existente în condițiile gospodăriei cerealiere cu caracter comercial, și de cele care se formează în condițiile gospodăriei care se îndeletnicește cu creșterea vitelor în scop comercial. Aici trebuie să luăm drept criteriu fie suprafața culturilor speciale, fie mărimea întreprinderii care se îndeletnicește cu prelucrarea tehnică a produselor și care este legată de gospodăria respectivă.

Statistica globală a agriculturii, care are de-a face numai cu mărimea suprafețelor sau cu numărul vitelor, nu ține de loc seama de toată această diversitate de forme, și de aceea concluziile bazate exclusiv pe datele acestei statistici sînt de cele mai multe ori greșite. Dezvoltarea agriculturii cu caracter comercial se desfășoară mult mai rapid, influența schimbului se extinde pe scară mai largă, capitalul transformă agricultura mult mai profund decât ne-am putea închipui după cifrele generale globale și mediile abstracte.

VII

Să facem acum bilanțul celor expuse mai sus în legătură cu esența problemei agrare și a crizei agrare din Rusia de la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În ce constă esența acestei crize? În broșura sa „Municipalizare sau împrăștiere” (Vilno, 1907), M. Șanin susține cu tot dinadinsul că criza noastră agrară este o criză a agriculturii, că rădăcinile ei cele mai adânci rezidă în necesitatea de a perfecționa tehnica agricolă, extrem de înapoiată în Rusia, în necesitatea de a trece la sisteme superioare de cultură a plantelor de câmp etc.

Această părere nu e justă, fiindcă este prea abstractă. Necesitatea trecerii la o tehnică superioară este incontestabilă, dar, în primul rînd, această trecere s-a și împlinit în Rusia după 1861. Oricît de lent ar fi progresul în această privință, este absolut incontestabil că atît gospodăriile moșierești cît și gospodăriile țărănești, respectiv minoritatea înstărită a acestora, au trecut la asolamentul cu ierburi perene, la folosirea uneltelor perfecționate și la folosirea mai sistematică și mai meticuloasă a îngrășămintelor etc. Și, din moment ce acest progres lent al tehnicii agricole este un proces general, care a început din 1861, este evident că pentru a explica agravarea, recunoscută de toată lumea, a crizei agrare de la sfârșitul secolului al XIX-lea nu este suficient să te referi la acest progres. În al doilea rînd, ambele forme de „rezolvare” a problemei agrare care s-au conturat în practică, adică atît rezolvarea stolîpinistă, *de sus*, pe calea menținerii proprietății funciare moșierești și a desființării definitive a obștii, a jefuirii ei de către chia-buri, cît și rezolvarea țărănească (trudovică), *de jos*, pe calea desființării proprietății moșierești și a naționalizării întregului pămînt, ambele aceste forme de rezolvare înlesnesc, fiecare în felul ei, trecerea la o tehnică superioară, urmează linia progresului agriculturii. Numai că prima formă de rezolvare bazează acest progres pe accelerarea procesului de înlăturare a sărăcimii satelor din agricultură, iar cealaltă pe accelerarea procesului de desființare a sistemului muncii în dijmă prin desființarea latifundiilor iobăgiste. Că sărăcimea satelor își „gospodărește” pămîntul

cît se poate de prost este un fapt incontestabil. Prin urmare, nu încape îndoială că, dacă pămîntul acesteia s-ar da unui mănunchi de țărani înstăriți ca să dispună de el și să-l jefuiască, agricultura ar progresa. Dar tot atît de incontestabil este că pămînturile moșierești exploatare cu ajutorul sistemului muncii în dijmă și cu ajutorul aservirii sînt lucrate cît se poate de prost, *mai prost chiar decît loturile* (amintiți-vă datele citate mai sus : recolta de pe loturi — 54 de puduri la 1 deseatină ; de pe pămînturile exploatărilor capitaliste — 66 de puduri ; de pe pămînturile lucrate în dijmă pe jumătate — 50 ; de pe pămînturile luate în arendă cu anul de către țărani — 45). Sistemul muncii în dijmă folosit în gospodăriile moșierești echivalează cu menținerea unor metode agricole extrem de înapoiate, cu eternizarea barbariei în agricultură și în întreaga viață socială. Este deci neîndoielnic că, dacă am smulge din rădăcini întregul sistem al muncii în dijmă, adică dacă am desființa cu totul (și fără răscumpărare) proprietatea funciară moșierească în întregime, agricultura ar progresa.

Prin urmare, esența problemei agrare și a crizei agrare nu constă în înlăturarea piedicilor care stau în calea progresului agriculturii, ci în altceva, și anume : *în ce mod* vor fi înlăturate aceste piedici și care clasă și prin ce metode va proceda la înlăturarea lor. Iar înlăturarea piedicilor care stau în calea dezvoltării forțelor de producție ale țării este, fără îndoială, necesară nu numai în sensul subiectiv al cuvîntului, ci și în cel obiectiv, cu alte cuvinte această înlăturare este inevitabilă și nici o forță din lume nu va putea s-o preîntîmpine.

Greșeala lui M. Șanin, pe care o fac și foarte mulți dintre autorii care s-au ocupat de problema agrară, este că el a tratat teza justă a necesității perfecționării tehnicii agricole într-un mod prea abstract, neținînd seama de formele specifice de împlinire a trăsăturilor iobăgiste cu cele capitaliste în agricultura din Rusia. Principala și cea mai importantă piedică în calea dezvoltării forțelor de producție în agricultura din Rusia o constituie, în primul rînd, rămășițele iobăgiei, adică sistemul muncii în dijmă și înrobirea, iar în al doilea rînd dările iobăgiste, inegalitatea în drepturi a țăranului, situația lui umilitoare față de starea socială

superioară etc. etc. Lichidarea acestor rămășițe ale iobăgiei a devenit de mult o necesitate economică, iar criza agrară de la sfîrșitul secolului al XIX-lea s-a agravat extrem de mult tocmai din cauză că procesul de eliberare a Rusiei de feudalism se prelungea prea mult, că sistemul muncii în dijmă și aservirea „dăinuiau“ prea mult. După 1861 ele dispăreau atît de lent, încît noul organism avea nevoie de metode violente pentru a curăți repede terenul de iobăgie.

Ce este acest nou organism economic al agriculturii din Rusia? În cele expuse pînă aici ne-am străduit să arătăm acest lucru în mod extrem de amănunțit, deoarece în această privință economiștii din lagărul narodnic-liberal și-au făcut idei cu totul greșite. Noul organism economic, care la noi abia iese din găoacea feudală, este agricultura cu caracter comercial și capitalismul. Structura economică a gospodăriei moșierești, în măsura în care aceasta nu este dusă cu ajutorul muncii în dijmă, al înrobirii țăranului înzestrat cu pămînt lotual, vădește cît se poate de limpede trăsături capitaliste. Structura economică a gospodăriei țărănești — în măsura în care putem să ne dăm seama cum stau lucrurile înăuntrul obștii și ce se petrece acolo în realitate, în ciuda caracterului egalitar oficial al posesiunii de pămînt în loturi — vădește și ea pretutindeni trăsături pur capitaliste. În Rusia, dezvoltarea agriculturii cu caracter comercial este un proces care se desfășoară neconținut, în ciuda tuturor piedicilor, și această agricultură cu caracter comercial se transformă în mod inevitabil în agricultură capitalistă, deși formele acestei transformări prezintă o foarte mare diversitate și variază de la o regiune la alta.

În ce trebuie să constea înlăturarea prin violență a găoacei feudale, înlăturare care a devenit o necesitate pentru dezvoltarea liberă a noului organism economic? În desființarea proprietății funciare feudale. În Rusia, atît proprietatea moșierească cît și, în bună parte, proprietatea țărănească au și astăzi un caracter feudal. Am văzut că noile condiții economice sfărîmă aceste limite și divizarea feudală a proprietății funciare, silind pe țăranul sărac să-și dea în arendă lotul său străvechi, iar pe țăranul înstărit să-și alcătuiască gospodăria, relativ mare, din

diferite bucățele de pământ : pământ lotual, pământ cumpărat și pământ arendat de la moșier. Și pe pământul moșieresc, împărțirea terenurilor în terenuri lucrate pe baza muncii în dijmă, terenuri date în arendă cu anul țaranilor și terenuri exploatate în mod capitalist arată că noile sisteme de gospodărire se formează în afara cadrului vechii proprietăți funciare — proprietatea feudală.

Ca să putem desființa dintr-o dată această proprietate funciară trebuie să rupem în mod hotărât cu trecutul. O asemenea măsură este naționalizarea pământului, pe care au cerut-o, în mod mai mult sau mai puțin consecvent, toți reprezentanții țărănimii în perioada 1905—1907. Desființarea proprietății private asupra pământului nu schimbă cu nimic bazele burgheze ale proprietății funciare cu caracter comercial și nici pe acelea ale proprietății capitaliste. Este cu desăvârșire greșită părerea că naționalizarea pământului ar avea ceva comun cu socialismul sau măcar cu folosirea egalitară a pământului. În ceea ce privește socialismul, se știe că el constă în desființarea economiei bazate pe producția de mărfuri. Naționalizarea însă înseamnă transformarea pământului în proprietate a statului, iar această transformare nu afectează cîtuși de puțin sistemul de exploatare privată a pământului. Faptul că pământul va fi proprietatea sau „bunul” întregii țări, a întregului popor, nu va schimba sistemul de exploatare a pământului, după cum nu se schimbă sistemul (capitalist) de gospodărire al țaranului înstărit, indiferent dacă acesta cumpără pământ „pe veci” sau ia pământ în arendă de la moșier sau de la stat, ori „adună” loturile pe care le cedează țărăniilor săraci ruinați. Din moment ce schimbul se menține, e pur și simplu ridicol să vorbești de socialism. Iar schimbul de produse agricole și de mijloace de producție nu depinde nicidecum de formele proprietății asupra pământului. (Menționez în paranteză că aici nu fac decît să arăt semnificația economică a naționalizării, și nu o susțin ca program ; acest lucru l-am făcut în lucrarea amintită mai sus*.)

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 277—310. — Nota red.

În ceea ce privește principiul folosirii egalitare, am arătat mai sus cum se aplică el în realitate la repartizarea pământurilor lotuale. Am văzut că repartizarea pământurilor lotuale în cadrul obștii este destul de egalitară, favorizând doar în foarte mică măsură pe bogătași. Dar, pînă la urmă, din această repartizare egalitară rămîne foarte puțin, din cauză că țăraniii săraci își dau pămîntul în arendă, iar pămînturile luate în arendă se concentrează în mîinile bogătașilor. Este limpede că nici un fel de repartizare egalitară a proprietății funciare nu poate înlătura inegalitatea în ceea ce privește folosirea efectivă a pămîntului, din moment ce există deosebiri de avere între diverși proprietari și un sistem de schimb care accentuează aceste deosebiri.

Semnificația economică a naționalizării nu constă cîtuși de puțin în ceea ce se crede de obicei. Ea nu constă într-o luptă împotriva relațiilor burgheze (naționalizarea este cea mai consecventă măsură burgheză, după cum a arătat, încă de mult, Marx ⁷³), ci într-o luptă împotriva relațiilor iobăgiste. Diversitatea formelor de proprietate funciară feudală frînează dezvoltarea economică; îngrădirile feudale împiedică schimbul comercial; neconcordanța dintre vechea exploatare a pămîntului și noua formă de exploatare generează contradicții foarte pronunțate; datorită latifundiilor, moșierii mențin sistemul de muncă în dijmă; țăraniii sînt ținuți ca într-un ghetou pe loturile lor, ale căror limite viața le sfărîmă la fiecare pas. Naționalizarea înlătură cu desăvîrșire toate relațiile feudale legate de proprietatea funciară, desființează toate clasificările artificiale ale pămînturilor, face ca pămîntul să fie într-adevăr liber; pentru cine? pentru orice cetățean? Nicidecum. Libertatea țăranilor fără cai (adică a 3 250 000 de gospodării) constă, după cum am văzut, în libertatea de a-și da lotul în arendă. Pămîntul devine liber *pentru gospodâr*, pentru cel care dorește și care *poate* într-adevăr să-l cultive așa cum cer actualele condiții ale gospodăriei în general și ale pieței mondiale în special. Naționalizarea ar accelera dispariția iobăgiei și dezvoltarea fermieratului pur burghez pe un pămînt eliberat de orice rămășițe feudale. Iată ade-

vărata semnificație istorică a naționalizării în Rusia, așa cum apare ea la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În ceea ce privește cealaltă cale de curățire a proprietății funciare pentru capitalism — cale obiectiv posibilă —, ea constă, după cum am văzut, în accelerarea jefuirii obștii de către bogătași și în consolidarea proprietății funciare private în rîndurile țărănimii înstărite. În aceste condiții, principalul izvor al muncii în dijmă și al aservirii rămîne neatins, întrucît latifundiile moșierești se mențin. E limpede că acest mod de curățire a drumului pentru capitalism asigură într-o măsură infinit mai mică decît primul dezvoltarea liberă a forțelor de producție. Din moment ce se mențin latifundiile, se mențin în mod inevitabil și aservirea țaranului, și dijma pe jumătate, și luarea în arendă cu anul de mici terenuri de către țărani, și lucrarea cu inventar țărănesc a pămînturilor „boierești“, adică se menține cel mai înapoiat grad de civilizație și barbaria asiatică care poartă numele de viața patriarhală de la țară.

Cele două forme de „rezolvare“ înfățișate de mine a problemei agrare în Rusia, care se dezvoltă în mod burghez, corespund celor două căi de dezvoltare a capitalismului în agricultură. Eu numesc aceste căi cale prusacă și cale americană. Prima se caracterizează prin aceea că relațiile de proprietate feudală nu sînt lichidate dintr-o dată, ci se adaptează lent la capitalism, care, din această cauză, păstrează timp îndelungat trăsături semif feudale. În Prusia, proprietatea funciară moșierească n-a fost desființată de revoluția burgheză, ci s-a menținut și a devenit baza gospodăriei „iuncherești“, care, în fond, este o gospodărie capitalistă, dar care nu se poate lipsi de o anumită situație de dependență a populației sătești, după cum reiese din *Gesindeordnung* * etc. De aceea, în Germania, dominația socială și politică a iuncherilor s-a consolidat după 1848 pentru multe decenii și dezvoltarea forțelor de producție din agricultură s-a desfășurat incomparabil mai lent decît în America. Acolo, dimpotrivă, baza agriculturii capitaliste nu a constituit-o vechea gospodărie sclavagistă a marilor

* — Regulamentul slugilor. — *Nota trad.*

moșieri (războiul civil a lichidat latifundiile sclavagiste), ci gospodăria liberă a unui fermier liber pe un pământ liber de orice cătușe medievale, de iobăgie și de feudalism, precum și de cătușele proprietății private asupra pământului. În America s-a împărțit pământ din imensele ei rezerve de pământ pe baza unei plăți nominale, și abia acum, pe o bază nouă, pe deplin capitalistă, s-a dezvoltat acolo proprietatea privată asupra pământului.

În Rusia, după 1861, ambele căi de dezvoltare capitalistă s-au conturat cât se poate de precis. Progresul gospodăriei moșierești este incontestabil, dar încetineala acestui progres nu este întâmplătoare, ci inevitabilă atîta timp cît se mențin rămășițele feudalismului. De asemenea este incontestabil că, cu cît țărănimea este mai liberă, cu cît asupra ei apasă mai puțin rămășițele feudalismului (în sud, de pildă, există toate aceste condiții prielnice) și, în sfîrșit, cu cît, în general, țăranii sînt mai bine înzestrați cu pământ, cu atît mai pronunțată este descompunerea țărănimii, cu atît mai repede se formează la sate o clasă de fermieri-întreprinzători. Întreaga problemă a dezvoltării ulterioare a țării se reduce la următoarele: care dintre aceste două căi de dezvoltare va învinge și care clasă va înfăptui transformarea necesară și inevitabilă: vechiul boier-proprietar funciar, sau țăranul-fermier liber.

La noi adeseori se crede că naționalizarea pământului înseamnă scoaterea pământului din circuitul comercial. Pe acest punct de vedere se situează în mod categoric majoritatea țărănilor înaintați și a ideologilor țărănimii. Dar acest punct de vedere este absolut greșit. Dimpotrivă, proprietatea privată asupra pământului împiedică libera investiție a capitalului în pământ. De aceea, în condițiile arendării libere a pământului de la stat (și la asta se reduce esența naționalizării în societatea burgheză), pământul este *mai puternic* atras în circuitul comercial decît în condițiile dominației proprietății private asupra pământului. În condițiile arendării libere, libertatea investițiilor de capital în pământ, libertatea concurenței în agricultură este mult mai mare decît în condițiile proprietății private. Naționalizarea pământului înseamnă, ca să zicem așa, landlordism

fără landlord. Iar ce înseamnă landlordismul pentru dezvoltarea capitalistă a agriculturii reiese clar din raționamentele atât de profunde făcute de Marx în această privință în „Teorii asupra plusvalorii”. Am citat aceste raționamente ale lui Marx în lucrarea despre programul agrar menționată mai sus, dar, avînd în vedere importanța problemei, îmi permit să le reproduc și aici*.

În paragraful despre condițiile istorice ale dezvoltării teoriei rentei în lucrările lui Anderson și ale lui Ricardo („Theorien über den Mehrwert“. II. Band, 2. Teil, Stuttgart, 1905, S. 5—7**), Marx arată că aceștia „pornesc de la o concepție care pe continent pare foarte stranie”, și anume: ei presupun că „proprietatea funciară ca piedică pentru orice folosire a capitalului în agricultură nu există”. La prima vedere, asta pare o contradicție, deoarece se consideră că tocmai în Anglia proprietatea funciară feudală s-a menținut pe deplin. Dar Marx explică că „în nici o altă țară” capitalul „nu a stîrpit atât de necruțător rînduielile agricole tradiționale” ca în Anglia. În această privință, Anglia „este țara cea mai revoluționară din lume”. „Acolo unde contraveneau condițiilor producției capitaliste în agricultură sau nu corespundeau acestor condiții, toate rînduielile moștenite din trecut au fost pur și simplu măturate; nu numai că a fost schimbată poziția așezărilor rurale, dar înseși aceste așezări au fost măturate de pe fața pămîntului; au fost șterse de pe fața pămîntului nu numai locuințele și așezările populației agricole, ci și însăși această populație; au fost distruse nu numai străvechi centre economice, ci și însăși economia respectivă. La germani — continuă Marx — rînduielile economice au fost determinate de relațiile tradiționale legate de existența pămînturilor comunale (Feldmarken), de poziția centrelor economice, de locurile de concentrare a populației. La englezi, rînduielile istorice din agricultură au fost create treptat de către capital, începînd de pe la sfîrșitul secolului al XV-lea. Expresia tehnică engleză «clearing of estates»

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 255—259. — Nota red.

** — „Teorii asupra plusvalorii”, vol. II, partea a doua, Stuttgart, 1905, pag. 5—7⁷⁴. — Nota trad.

(curățirea pământurilor) nu se întâlnește în nici o țară de pe continent. Dar ce înseamnă «clearing of estates»? Aceasta înseamnă că nu s-a ținut seama de loc nici de populația localnică — a fost izgonită —, nici de satele existente — au fost șterse de pe fața pământului —, nici de construcțiile gospodărești — au fost dărâmate pînă-n temelii —, nici de ramurile de agricultură existente — au fost schimbate dintr-o singură lovitură, transformînd, de pildă, pământuri arabile în pășuni pentru vite; într-un cuvînt, nu s-au preluat toate condițiile de producție, așa cum existau ele în virtutea tradiției, ci *s-au creat* istoricește în așa formă încît ele să corespundă în fiecare caz concret cerințelor unei cît mai rentabile folosiri a capitalului. Date fiind toate aceste condiții, *nu există* realmente *proprietate asupra pământului*; această proprietate lasă capitalului — fermierului — libertatea de a gospodări, deoarece pe ea o interesează exclusiv obținerea unui venit bănesc. Vreun moșier pomeranian“ (Marx se referă la Rodbertus, a cărui teorie a rentei a combătut-o în mod strălucit și amănunțit în opera citată), „care nu are în cap decît tradiționalele pământuri comunale, centre economice, colegiul agricol etc., poate de aceea să se arate îngrozit de concepția «neistorică» a lui Ricardo asupra dezvoltării rînduielilor din agricultură“. În realitate însă, „condițiile din Anglia sînt singurele condiții în care s-a dezvoltat în mod adecvat (cu o perfecțiune ideală) proprietatea modernă asupra pământului, adică proprietatea asupra pământului *modificată* de producția capitalistă. În această privință, teoria engleză (adică teoria rentei a lui Ricardo) este clasică pentru modul de producție modern, adică pentru modul de producție capitalist“.

În Anglia, această curățire a pământurilor s-a produs în forme revoluționare, proprietatea funciară țărănească fiind lichidată prin violență. Lichidarea vechilor rînduieli, care și-au trăit traiul, este absolut inevitabilă și în Rusia, dar secolul al XIX-lea (ba chiar și primii 7 ani din secolul al XX-lea) n-au rezolvat încă problema: ce clasă va proceda la această lichidare prin violență, necesară la noi, și în ce formă. Am arătat mai sus care este baza repartizării

pământului în Rusia în vremurile noastre. Am văzut că stau față în față 10 500 000 de gospodării țărănești avînd 75 000 000 de deseatine de pămînt și 30 000 de proprietari de latifundii avînd 70 000 000 de deseatine. Unul dintre deznodămintele posibile ale luptei, care în asemenea condiții nu se poate să nu izbucnească, va fi aproape dublarea proprietății funciare a celor 10 000 000 de gospodării și dispariția proprietății funciare a celor 30 000 din păturile de sus. Să examinăm acest deznodămînt posibil, în mod pur teoretic, din punctul de vedere al felului cum a evoluat problema agrară în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea. Care ar putea fi rezultatele unei asemenea schimbări? Din punctul de vedere ale relațiilor de proprietate este evident că proprietatea lotuală feudală și proprietatea moșierească feudală ar fi cu desăvîrșire schimbate. Vechile rînduieli ar fi complet lichidate. În relațiile de proprietate n-ar mai rămîne nimic tradițional. Ce forță ar determina noile relații de proprietate? „Principiul“ egalizării? Așa înclină să creadă țaranul înaintat, influențat de ideologia narodnică. Așa crede narodnicul. Dar asta este o iluzie. În obște, „principiul“ egalizării, recunoscut de lege și consfințit de obiceiuri, face ca în realitate proprietatea funciară să se adapteze la deosebirile de avere. Pe baza acestui *fapt economic*, confirmat de mii de ori și de datele din Rusia, și de cele din Europa apuseană, afirmăm că speranța în egalizare s-ar risipi ca o iluzie, iar *singurul rezultat temeinic ar fi schimbările intervenite în relațiile de proprietate*. Și ce importanță ar avea un asemenea rezultat? O importanță extrem de mare, căci nici o altă măsură, nici o altă reformă, nici o altă transformare n-ar putea oferi o garanție mai deplină care să asigure un progres cît mai rapid, mai amplu și mai liber al tehnicii agricole în Rusia și dispariția din viața noastră a tuturor rămășițelor de iobăgie, de feudalism, de asiaticism.

Progres al tehnicii? — ni se va obiecta, probabil. Oare nu s-a arătat mai sus, pe baza unor date exacte, că gospodăria moșierească este superioară gospodăriei țărănești și în ceea ce privește asolamentul cu ierburi perene, folosirea mașinilor, folosirea îngrășămintelor, și în ceea ce privește

calitatea vitelor, desigur, etc.? Da, s-a arătat acest fapt și el este absolut incontestabil. Dar nu trebuie să uităm că *toate* aceste deosebiri în ceea ce privește structura economică, tehnica etc. se reflectă în *producția la hectar*. Or, după cum am văzut, recolta de pe pământurile moșierești *care sînt lucrate de către țărani pe baza dijmei pe jumătate, a muncii în dijmă etc.* este mai mică decît recolta obținută de pe loturi. Această împrejurare este aproape întotdeauna dată uitării atunci cînd se vorbește de nivelul agrotehnic al gospodăriei moșierești și al celei țărănești în Rusia! Gospodăria moșierească este superioară *în măsura în care* este dusă în mod capitalist. Și întreaga esență a problemei constă în aceea că la sfîrșitul secolului al XIX-lea acest „în măsura în care” a făcut ca în regiunile centrale munca în dijmă să fie sistemul de gospodărire predominant. *În măsura în care* pe pământurile moșierești gospodărește și acum țăranul aservit, cu uneltele, cu metodele sale strămoșești etc., *în aceeași măsură* proprietatea funciară moșierească este principala cauză a rămînerii în urmă și a stagnării. Schimbările în proprietatea funciară despre care am vorbit mai sus ar face să sporească recolta de pe pământurile lucrate pe baza dijmei pe jumătate și de pe cele arendate (acum această recoltă — vezi cifrele de mai sus — este, respectiv, de 50 și 45 de puduri, în timp ce recolta de pe pământurile lotuale și de pe pământurile moșierești este, respectiv, de 54 și 66 de puduri). Chiar dacă recolta de pe pământurile lucrate pe baza dijmei pe jumătate și de pe cele arendate ar crește *numai* pînă la nivelul recoltei de pe pământurile lotuale, asta ar însemna un uriaș pas înainte. Este însă de la sine înțeles că ar spori și recolta de pe pământurile lotuale ca urmare a eliberării țăranului de sub jugul latifundiilor iobăgiste, precum și datorită faptului că loturile ar deveni atunci, ca și toate pământurile statului, pămînturi libere, deopotrivă de accesibile (nu tuturor cetățenilor, ci numai cetățenilor care posedă capital agrar, adică) fermierilor.

Această concluzie nu decurge nicidecum din datele cu privire la recolta la hectar citate de noi. Dimpotrivă, aceste date au fost citate numai pentru a ilustra în mod concret

concluzia care decurge din *totalitatea* datelor cu privire la evoluția gospodăriei moșierești și a celei țărănești în Rusia. Pentru a se contesta această concluzie, ar trebui să se conteste faptul că istoria agriculturii ruse din a doua jumătate a secolului al XIX-lea este istoria înlocuirii relațiilor de producție feudale prin relații de producție burgheze.

Dacă ne-am călăuzi după datele cu privire la numărul gospodăriilor țărănești existente în prezent, am putea avea impresia că transformarea agrară examinată de noi ar duce la o extraordinară fărâmițare a agriculturii. Gîndiți-vă : 13 000 000 de gospodării pe 280 000 000 de deseatine ! Nu înseamnă oare aceasta o pulverizare monstruoasă ? La aceasta răspundem : dar această nemaipomenită pulverizare o constatăm *acum*, căci *acum* *gospodăresc* pe o suprafață *mai mică* de 280 000 000 de deseatine 13 000 000 de gospodării ! Prin urmare, schimbarea care ne interesează n-ar duce în nici un caz la o înrăutățire în această privință. Mai mult decît atît. Noi punem întrebarea : există oare vreun temei să credem că, în condițiile acestei schimbări, numărul total al gospodăriilor ar rămîne același ? Așa se crede în mod obișnuit, sub influența teoriilor narodnice și a părerilor țăranilor înșiși, care tînjesc după pămînt și care sînt capabili să viseze pînă și transformarea muncitorilor industriali în mici agricultori. Fără îndoială că în Rusia, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, un număr oarecare de muncitori industriali se situau și ei pe acest punct de vedere al țăranilor. Se pune însă întrebarea dacă acest punct de vedere este *just*, dacă corespunde condițiilor economice *obiective* și mersului dezvoltării economice ? E suficient să punem limpede această întrebare pentru a vedea că concepția țărănească este determinată de trecutul perimat și care nu se mai întoarce, iar nu de viitor, de ceea ce e în perspectivă. Concepția țărănească *este greșită*. Ea reprezintă ideologia zilei de ieri, pe cînd *în realitate* evoluția economică duce nu la creșterea, ci la reducerea populației agricole.

Schimbarea în relațiile de proprietate, examinată de noi, nu va lichida și nu poate lichida acest proces de reducere a populației agricole, proces comun tuturor țărilor în

care se dezvoltă capitalismul. Mi s-ar putea pune întrebarea: cum ar putea această schimbare să influențeze asupra populației agricole în sensul reducerii ei, din moment ce pământul este accesibil oricui? La aceasta voi răspunde printr-un citat dintr-o cuvîntare rostită în Dumă de domnul Cijevski, deputat al țăranilor (gubernia Poltava). În ședința din 24 mai 1906 el a spus: „La noi, țăranii, bunăoară delegații care ne-au trimis aici, și-au făcut cam următoarea socoteală: «Dacă am fi ceva mai bogați și dacă fiecare dintre familiile noastre ar putea cheltui cincisase ruble pe an pentru zahăr, în fiecare din județele unde este posibilă cultivarea sfeclei ar apărea cîteva fabrici de zahăr în plus față de cele existente în prezent». Firește că, dacă ar apărea asemenea fabrici, ar fi nevoie de o sumedenie de brațe de muncă pentru gospodărie, care ar deveni o gospodărie cu cultură intensivă! Ar crește producția fabricilor de zahăr etc.» („Dări de seamă stenografice“, pag. 622).

Aceasta este o mărturisire extrem de caracteristică a unui fruntaș local. Dacă l-am întreba care este părerea lui despre semnificația transformării agrare în general, probabil că el ar exprima concepții narodnice. Dar de îndată ce problema s-a pus nu în legătură cu „părerile“, ci în legătură cu consecințele concrete ale transformării, adevărul capitalist a biruit utopia narodnicistă. Căci ceea ce i-au spus țăranii deputatului lor, d-l Cijevski, este tocmai adevărul capitalist, adevărul realității capitaliste. În condițiile unei îmbunătățiri cît de cît simțitoare a situației masei micilor agricultori, creșterea numărului fabricilor de zahăr și a productivității lor ar fi într-adevăr uriașă; și e de la sine înțeles că nu numai producția de zahăr din sfecă, ci toate ramurile industriei prelucrătoare — industria textilă, siderurgică, a construcției de mașini, a construcțiilor în genere etc. etc. — ar căpăta un impuls uriaș și ar avea nevoie de „o sumedenie de brațe de muncă“. Această necesitate economică ar fi mai puternică decît toate speranțele și visurile frumoase legate de principiul egalizării. Nici un fel de transformare agrară, nici un fel de schimbări intervenite în proprietatea funciară, nici un fel de „înzestrare cu pământ“ nu vor face ca cele 3 250 000 de gospodării

fără cai să devină „gospodării înstărite“. Aceste milioane de gospodării (și o parte destul de mare din gospodăriile cu un singur cal) *se chinuiesc*, după cum am văzut, pe fâșiile lor de pământ și *își dau loturile în arendă*. Dezvoltarea industriei în mod american ar sustrage în mod *inevitabil* agriculturii majoritatea acestor gospodari, care în societatea capitalistă nu au nici o șansă de reușită, și nici un fel de „drept asupra pământului“ n-ar putea să împiedice această sustragere. 13 000 000 de mici gospodari care posedă un inventar cât se poate de jalnic, de înapoiat și de învechit și care doar scormonesc propriul lor lot și pământul boierului — asta este realitatea zilei de azi; asta înseamnă suprapopulație *artificială* în agricultură, artificială în sensul menținerii forțate a relațiilor iobăgiste, care de mult și-au trăit traiul și care *n-ar putea* să se mențină nici o singură zi fără pedepse corporale, împușcări, expediții de pedepsire etc. Orice îmbunătățire serioasă a situației maselor, orice lovitură serioasă dată rămășițelor iobăgiste ar reduce *în mod inevitabil*, în foarte mare măsură, această suprapopulație de la sate, ar intensifica într-o măsură uriașă procesul (care se desfășoară lent și acum) de sustragere din agricultură a populației care se îndreaptă spre industrie, ar reduce numărul gospodăriilor de la 13 000 000 la un număr mult mai mic, ar împinge Rusia înainte în mod american și nu în mod chinezesc ca acum.

Problema agrară în Rusia de la sfârșitul secolului al XIX-lea a pus în fața claselor sociale rezolvarea sarcinii de a pune capăt vechilor rînduieli iobăgiste și de a curăți proprietatea funciară, de a croi drum capitalismului pentru dezvoltarea forțelor de producție, pentru desfășurarea unei lupte libere și deschise între clase. Și această luptă dintre clase va determina modul în care va fi rezolvată această sarcină.

1 iulie, st.n., 1908

DESPRE UNELE TRĂSĂTURI ALE DESTRĂMĂRII ACTUALE

Am avut în repetate rînduri prilejul să relevăm destrămarea ideologică și organizatorică care se manifestă în rîndurile *dreptei*, în lagărul democraților burghezi și al oportuniștilor socialiști, destrămare inevitabilă — într-o perioadă de dezmăț al contrarevoluției — în rîndurile unor partide și curente în care precumpănesc intelectualii mic-burghezi. Dar tabloul destrămării ar fi incomplet dacă nu ne-am opri și asupra destrămării din rîndurile „*stîngii*”, din lagărul „socialiștilor-revoluționari” mic-burghezi.

Desigur că expresia „*stînga*” poate fi folosită aici doar într-un sens foarte, foarte convențional, pentru a caracteriza pe cei care sînt înclinați să se joace de-a stîngismul. Am arătat în repetate rînduri în ziarul „Proletarii” că tocmai perioada celui mai mare avînt al revoluției ruse a scos la iveală deosebit de concret în manifestările politice fățișe, de masă, întreaga nestatornicie și șubrezenie, întreaga lipsă de principialitate a „revoluționarismului” eserist. E de ajuns să amintim numai evenimentele cele mai importante. Avîntul din toamna anului 1905 : socialiștii-revoluționari se află într-un bloc secret cu socialiștii-populiști, care tind să se constituie într-un „partid socialist-populist” legal. Congresul partidului socialist-revoluționar din decembrie 1905 respinge „planul” formării unei astfel de dubluri a partidului socialist-revoluționar, dar în perioada avîntului din primăvara și vara anului 1906 vedem că în diverse cotidiene, adică la principala tribună a agitației pe scară națională, socialiștii-revoluționari apar *din nou* în bloc cu

sociaștii-populiști. Aceștia din urmă, în toamna anului 1906, după înfrîngerile de la Sveaborg și Kronstadt ⁷⁵, se dezic fățiș de revoluție și se manifestă deschis ca oportuniști, și totuși în alegerile din Petersburg pentru Duma a II-a (primăvara anului 1907) reînvie „blocul narodnic” al sociaștilor-revoluționari, sociaștilor-populiști și trudovicilor. Într-un cuvînt, revoluția a dezvăluit pe deplin și definitiv faptul că partidul socialist-revoluționar nu se bucură de vreun sprijin de clasă cît de cît precis, l-a redus în practică la rolul de anexă, de aripă a democrației țărănești mic-burgheze, *l-a făcut* să oscileze mereu între elanul revoluționar în vorbe și diplomația socialist-populistă-trudovică. Desprinderea maximaliștilor, care în cursul revoluției au căutat mereu să se desprindă de sociaștii-revoluționari fără să reușească întru totul, n-a făcut decît să confirme lipsa de statornicie de clasă a revoluționarismului narodnic. Sociaștilor-revoluționari de centru, adică sociaștilor-revoluționari „puri” — scriam noi încă în nr. 4 al ziarului „Proletarii”, în articolul „Menșevicii eserilor” —, nu le rămîne decît să se apere de cele două curente „noi” din cadrul socialismului-revoluționar prin argumente împrumutate de la marxiști *. Dacă social-democrații au ieșit din revoluție unind în mod definitiv în jurul lor o clasă bine determinată, anume proletariatul, și delimitînd strict cele două curente proprii întregii social-democrații internaționale, curentul oportunist și cel revoluționar, sociaștii-revoluționari au ieșit din revoluție fără nici o bază directă, fără să fi trasat o linie de demarcație precisă care să-i separe, pe de o parte, de trudovici și de sociaștii-populiști legați de masa micilor proprietari, și, pe de altă parte, de maximaliști ca grup de intelectuali teroriști.

Iar acum, după dispariția — poate temporară — a maximalismului, constatăm reapariția unui curent înrudit cu el, îmbrăcat într-un costum nou. Fișuca „Revoluționnaia Mîsl” ⁷⁶ (nr. 1, aprilie 1908 ; nr. 2, iunie), organ al unui „grup de sociaști-revoluționari”, se delimitează de „organul oficial al partidului socialist-revoluționar”, adică de organul central „Znamea Truda” ⁷⁷, și proclamă „revizui-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 394—395. — Nota red.

rea concepțiilor noastre (adică a celor socialist-revoluționare) teoretice, a metodelor noastre socialist-revoluționare de luptă și de organizare". Desigur că toată această „revizuire”, toată această „activitate critică creatoare”, făgăduită de noua gazetă, este pură frazeologie. În realitate nu este și nu poate fi vorba de nici o revizuire a teoriei, întrucât noua gazetă nu are nici un fel de concepții teoretice, ci pur și simplu repetă în fel și chip apelurile la teroare și adaptează în mod stîngaci, neîndemînatic, naiv la acest procedeu, chipurile, nou, dar în realitate vechi, extrem de vechi, concepțiile despre revoluție, despre mișcarea de masă, despre însemnătatea partidelor în general etc. Uimitoarea sărăcie a acestui bagaj „teoretic” este izbitoare în comparație cu grandilocvența făgăduielilor de revizuire, de critică și de creație. Totala confuzie din concepțiile teoretice atît ale „noului” cît și ale „vechiului” curent din cadrul socialismului-revoluționar apare cu atît mai clar cu cît însăși „Revoluționnaia Mîsl” subliniază „evoluția concepțiilor conducătorilor organului oficial al partidului socialist-revoluționar”, evoluție care constă într-o stăruitoare subliniere a necesității „unei sistematice terori politice centrale” în scopul „accelerării evenimentelor”. Cuvintele citate figurează în nr. 8 al gazetei „Znamea Truda”. Iar în nr. 10—11 (februarie-martie 1908) găsim absolut același limbaj: aici se vorbește despre „încordarea eforturilor întregului partid” îndreptate spre „teroarea politică centrală”, despre necesitatea de a găsi, în vederea realizării acestui scop, „importante fonduri bănești”, făcîndu-se pe loc „o aluzie fină” la eventuala sursă a acestor fonduri: „toate partidele — scrie „Znamea Truda”, pag. 7—8 —, inclusiv cadetii și membrii partidului «Înnoirea pașnică», se vor bucura de roadele imediate ale acestei activități. Și de aceea partidul e îndreptățit să conteze pe un foarte larg ajutor obștesc în această luptă a sa”.

Cititorul poate vedea că nu e nimic nou în cele scrise de noua gazetă. Această gazetă prezintă interes numai prin faptul că oferă un material instructiv pentru aprecierea *destrămării* pe care ea o camuflează printr-o frazeologie „de stînga” și pseudorevoluționară. În „Golos Soțial-Demokrata” (nr. 1), menșevicii caută să justifice colectarea de

fonduri bănești de la liberali invocînd o anumită comunitate politică a scopurilor. În „Znamea Truda“, socialiștii-revoluționari spun cadeților și adepților „înnoirii pașnice“ : și tot voi vă veți bucura de roade. Extremele se ating. Atît oportunismul mic-burghez cît și revoluționarismul mic-burghez „aruncă ocheade“, deși din direcții diferite, cadeților și celor din partidul „Înnoirea pașnică“.

Extremele menționate se ating nu numai în acest punct. Revoluția a adus o dezamăgire și menșevicilor, și narodnicilor „revoluționari“. Și unii, și ceilalți sînt gata să renunțe la partinitate, la vechile tradiții de partid, la lupta revoluționară de masă. „Greșeala comună aproape tuturor partidelor revoluționare — scrie „Revoluționnoe Nedomîslie“ * —, greșeală care a jucat un rol nefast în criza prin care trecem acum, constă în încrederea exagerată în posibilitatea și necesitatea unei insurecții populare de masă... „Viața n-a îndreptățit așteptările partidului“. Degeaba, vedeți dv., au elaborat socialiștii-revoluționari „un program socialist după șablonul marxist“, degeaba au elaborat „ideea despre revoluție, identificînd revoluția cu o mișcare de masă și o insurecție a maselor determinată de necesități economice, introducînd, ce-i drept, un corectiv în ceea ce privește minoritatea cu inițiativă“. În loc de corective trebuie dezvoltate „teoria și practica acțiunii active a unei minorități cu inițiativă“ (nr. 1, pag. 6—7). Trebuie proslăvită importanța „sentimentului nemijlocit de care e cuprins revoluționarul și a idealurilor care-l însuflețesc“ (nr. 2, pag. 1), iar problemele teoretice, filozofia, socialismul științific, toate acestea sînt fleacuri după părerea „noilor“ obscuranțiști social-revoluționari. „Se poate oare spera într-o insurecție armată într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat?“ (chiar așa e spus : „mai mult sau mai puțin apropiat“) — întrebă „Revoluționnoe Nedomîslie“ și tot ea răspunde : „Nu se poate spera : asupra acestui lucru toată lumea este de acord“ (nr. 2, pag. 2). Concluzia : în Rusia „revoluția politică nu poate fi înfăptuită decît de către o minoritate revoluționară“ (pag. 7). „Cauzele insucceselor din ultimii trei ani ale partidelor

* Joc de cuvinte intraductibil : mîsl „gîndire“ ; nedomîslie, „ineptie“.
— Nota trad.

revoluționare n-au fost, întâmplătoare; după părerea noastră, la baza lor au stat nu numai condiții obiective și nu numai greșeli de ordin tactic, ci însuși felul în care a fost concepută organizarea lor" (pag. 10): revoluționarii își puneau, vedeți dv., „sarcini irealizabile“, care-și găseau expresia în tendința de a conduce efectiv masele; social-democrații *derutau* pe socialiștii-revoluționari, îndemnându-i, în dauna adevăratei cauze — lupta teroristă — să se preocupe de organizarea țărânimii și de pregătirea acesteia în vederea insurecției armate generale (pag. 11). Extrema centralizare a partidelor — „șefismul“, „spiritul autoritar“ (pag. 12) — iată în ce rezidă răul. „Revoluționarii considerau că nu există nici un alt mijloc pentru atingerea scopului propus și nici o altă chezășie în această privință decât un partid mare și puternic, fără să observe nici imposibilitatea practică de a crea, în condițiile noastre din Rusia, un astfel de partid, nici toate laturile lui negative“ (pag. 12).

Cred că e de ajuns! Ce haos, ce confuzie de idei, domnește în coloanele gazetei „Revoluționnaia Mîsl“; ce obscurantism propovăduiește ea, ce trivială deznădejde, lașitate și dezamăgire filistină, ivite în urma primelor greutăți întâmpinate, se află la baza programului ei, chipurile, revoluționar! Nici nu face să ne pierdem vremea cu asemenea lucruri. Pasajele citate vorbesc de la sine.

Cititorul să nu-și închipuie însă că aceste raționamente sînt pur și simplu o absurditate dată întâmplător pe față de un mic grup necunoscut și neînsemnat. Nu, o astfel de părere ar fi greșită. Aici există o anumită logică, logica celor care au încetat să creadă în partid, în revoluția populară, în capacitatea *maselor* de a desfășura o luptă revoluționară directă. Este logica unor intelectuali irascibili și isterici care nu sînt capabili să ducă o muncă consecventă, perseverentă, să aplice principiile fundamentale ale teoriei și tacticii în împrejurări schimbate, să desfășoare o activitate propagandistică, agitatorică și organizatorică în condiții cu totul diferite de acelea prin care am trecut recent. În loc de a-și îndrepta toate eforturile spre lupta împotriva

destrămării filistine, care pătrunde nu numai în clasele de sus, ci și în cele de jos, în loc de a uni cât mai strâns forțele dispersate ale partidului pentru a apăra principiile revoluționare verificate, acești oameni dezechilibrați, care nu au o bază de clasă în mase, aruncă peste bord tot ce au învățat și proclamă o „revizuire”, adică o reîntoarcere la niște vechituri, la metodele meșteșugărești în revoluție, la activitatea fărâmițată a grupulețelor. Nici un fel de eroism în lupta teroristă al acestor grupulețe și al unor persoane izolate nu poate schimba faptul că activitatea lor, ca oameni *de partid*, este o manifestare de *destrămare*. Și este extrem de important să ne însușim adevărul — confirmat de experiența tuturor țărilor care au trăit înfrîngerile revoluției — că aceeași psihologie, aceeași particularitate de clasă, de pildă a micii burghezii, se manifestă atît în descurajarea oportunismului cît și în desperarea teroristului.

„Toată lumea este de acord că nu se poate spera într-o insurecție armată într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat”. Aprofundați această frază răsunătoare și șablo-nardă. Se vede că acești oameni nu s-au gîndit niciodată la condițiile obiective care mai întîi dau naștere unei ample crize politice, iar apoi, această criză ascuțindu-se, unui război civil. Ei *au învățat* pe dinafară „lozinca” insurecției armate, *fără să înțeleagă* însemnătatea și condițiile de aplicare a acestei lozinci. Iată de ce lansează ei cu atîta ușurință, chiar după primele înfrîngeri ale revoluției, lozinci neaprofundate și neverificate. Dar dacă acești oameni ar considera marxismul drept singura teorie revoluționară din secolul al XX-lea, dacă ar studia istoria mișcării revoluționare din Rusia, ei ar vedea deosebirea dintre frazeologie și evoluția lozincilor cu adevărat revoluționare. Social-democrații n-au lansat „lozinca” insurecției nici în 1901, cînd demonstrațiile i-au făcut pe Kricevski și pe Martînov să strige că este vorba de un „asalt”, nici în 1902 și 1903, cînd răposatul Nadejdin spunea că planul vechii „Iskre” este „simplă literatură”. Lozinca insurecției a fost lansată abia după 9 ianuarie 1905, cînd nimeni nu se mai putea îndoii că *a izbucnit* o criză politică pe scară națională, care

se accentuează văzînd cu ochii, transformîndu-se într-o mişcare directă a maselor. Şi în cîteva luni această criză *a dus* la insurecţie.

Ce învăţămînt putem trage de aici? Acela că acum trebuie să urmărim cu atenţie noua criză politică care se anunţă, să transmitem maselor învăţămintele anului 1905, să le facem să înţeleagă inevitabilitatea transformării oricărei crize acute într-o insurecţie şi să întărim organizaţia care va lansa această lozincă în momentul izbucnirii crizei. Nu are însă nici un rost să punem problema astfel : „se poate oare spera în viitorul apropiat?”. Starea de lucruri din Rusia este de așa natură, încît nici un socialist cît de cît chibzuit nu se va încumeta să facă pronosticuri. Tot ceea ce *ştim* şi ce putem spune este doar că, fără transformarea relaţiilor agrare, fără sfărîmarea totală a vechii orînduiri agrare, Rusia nu poate trăi ; or, de trăit ea va trăi. Lupta se duce în jurul chestiunii : va reuşi Stolîpin să înfăptuiască această sfărîmare în chip moşieresc, sau ţaranii, sub conducerea muncitorilor, vor înfăptui ei *înşişi* această sfărîmare așa cum le convine lor? Sarcina social-democraţilor constă în a face ca masele să înţeleagă limpede baza *economică* a crizei care se apropie şi în a făuri o organizaţie de partid puternică care să ajute poporul să-şi însuşească bogatele învăţăminte ale revoluţiei şi să fie în stare *să-l conducă* în luptă atunci cînd forţele care se maturizează în vederea unei noi „campanii” revoluţionare vor fi pe deplin maturizate.

Dar acest răspuns va părea, desigur, „neprecis” acelor care privesc „lozincile” nu ca o concluzie practică trasă din analiza de clasă şi din luarea în considerare a unui anumit moment istoric, ci ca un talisman încredinţat o dată pentru totdeauna unui partid sau unui curent. Aceşti oameni nu înţeleg că incapacitatea lor de a pune în concordanţă tactica lor cu deosebirile dintre momentele pe deplin precizate şi cele care nu s-au precizat încă se datoreşte lipsei de educaţie politică şi unui orizont îngust. Să întărim organizaţia ! Eroii „ştipetelor” revoluţionare strîmbă dispreţuitor din nas în faţa acestei sarcini atît de modeste

și de inocente, care nu promite nici un fel de tãmbãlãu care sã se producã „imediat“, fãrã ãntãrziere, chiar mîine. „Viața n-a ãndreptãtit așteptãrile partidului“. Și acest lucru se spune dupã trei ani de revoluție care a constituit o *confirmare* fãrã precedent a rolului și ãnsemnãtãții pe care le au partidele puternice ! Tocmai revoluția rusã a fost aceea care a arãtat, chiar ãn prima sa perioadã, cã, chiar și ãn condițiile regimului instituit de Pleve⁷⁸, *se poate* crea un *partid* ãntr-adevãr capabil sã conducã *clase* ãntregi. ãn primãvara anului 1905 partidul nostru era o uniune de cercuri ilegale ; ãn toamnã el a devenit partidul *milioanelor* de proletari. S-a ãntîmplat oare asta „dintr-o datã“, domnilor, sau acest rezultat *a fost pregãtit* și asigurat de un deceniu de muncã lentã, tenace, prozaicã și modestã ? Și dacã, ãntr-un moment ca acela prin care trecem acum, d-nii socialiști-revoluționari oficiali și neoficiali pun pe *primul* plan regicidul și nu crearea ãn rîndurile masei țãrãnești a unei organizații *de partid* care sã fie ãn stare ca din revoluționarismul gelatinos al trudovismului ca curent sã fãureascã ceva mai trainic, cu un mai bogat conținut ideologic, ceva mai ferm și mai consecvent, noi vom spune cã ãn Rusia socialismul narodnicist moare, cã el a murit demult, cã conducãtorii lui simt vag „falimentul“ la care a ajuns narodnicismul ca curent și care s-a produs chiar ãn decursul primei campanii a revoluției populare.

Noi nu ne-am așteptat ca țãrãanii sã fie capabili sã aibã un rol conducãtor sau mãcar de sine stãtãtor ãn revoluție și nu ne descurajeazã insuccesul primei campanii, care a vãdit uriașa rãspîndire ãn rîndurile țãrãnimii a unor idei democrat-revoluționare, deși extrem de confuze și dezlînate. Și vom ști sã muncim din nou cu tot atãta fermitate și perseverență ca și ãnainte de revoluție pentru a nu rupe cu tradiția partidului, pentru ca partidul sã se ãntãreascã și sã poatã conduce ãn *cea de-a doua* campanie nu 2 000 000—3 000 000 de proletari, ci de cinci, de zece ori mai mulți. Nu aveți ãncredere ãn aceastã sarcinã ? Vi se pare plictisitoare ? Cãlãtorie sprîncenatã, stimabililor : voi nu sînteți revoluționari, ci pur și simplu niște zurbagii !

Și într-o manieră tot atît de isterică pune organul vostru oficial problema participării la Duma a III-a *. În numărul 10—11 al gazetei „Znamea Truda“, un isteric își bate joc de greșelile făcute de deputații noștri social-democrați în Duma a III-a și, vorbind de declarațiile lor, exclamă : „Cine știe de aceste declarații, de aceste votări și abțineri ?“ (pag. 11).

La aceasta vom răspunde : da, deputații noștri social-democrați în Duma a III-a au făcut multe greșeli. Și tocmai exemplul acesta pe care au binevoit să-l prezinte socialiștii-revoluționari ne arată deosebirea dintre atitudinea *partidului muncitoresc* și atitudinea unui *grup de intelectuali*. Partidul muncitoresc înțelege că într-o perioadă de acalmie politică și de destrămare este inevitabilă manifestarea acestei destrămări și în rîndurile fracțiunii din Dumă, care în Duma a III-a n-a putut decît într-o măsură și mai mică decît în Duma a II-a să concentreze forțe importante de partid. De aceea partidul muncitoresc critică și îndreaptă greșelile deputaților săi ; fiecare organizație, punînd în discuție fiecare cuvîntare și ajungînd la concluzia că cutare declarație sau cuvîntare reprezintă o greșală, furnizează material pentru acțiunile politice ale maselor. Nu vă faceți griji, d-lor socialiști-revoluționari : în momentul ascuțirii crizei politice, fracțiunea din Dumă și, în orice caz, membrii fracțiunii noastre vor ști să-și facă *datoria*. Iar greșelile lor le criticăm în mod public, deschis în fața maselor. Din această critică învață deputații, învață clasele, învață partidul, care a cunoscut vremuri grele și știe că nu prin istericale, ci numai prin munca îndîrjită și perseverență a *tuturor* organizațiilor se poate face față cu cinste unei situații grele. Ziarul „Proletarii“, deși apare în străinătate și, în consecință, este conștient de faptul că nu

* Vezi analiza amănunțită a boicotului socialiștilor-revoluționari în articolul „Cretinism parlamentar de-a-ndoaselea“, publicat în „Proletarii“ nr. 18. Încă în toamna anului 1907, socialiștii-revoluționari, chemînd, chipurile, la păstrarea tradiției boicotiste cu adevărat revoluționare, în fapt au vulgarizat această tradiție, au redus-o la zero, înlocuind *boicotul-atac* revoluționar printr-un jalnic și neputincios „refuz de a participa“... Încă pe atunci ei asigurau publicul credul că „a întoarce spatole“ Dumei reacționare ar însemna, pasămite, să pricinuiesti guvernului o „mare“ înfrîngere „morală“ și să faci „primul pas serios în direcția schimbării tabloului politic general“.

Și chiar atunci am dat în vileag adevăratul caracter al acestei „retorici revoluționare... a unor domni care nu se sfiesc să semene confuzie în rîndurile maselor de dragul unei naive reclame de partid“.

trebuie să dea decît cu multă precauție sfaturi din depărtare, a propus totuși și el în mod deschis măsuri pentru îmbunătățirea activității fracțiunii. Critica noastră de partid deschisă, ca completare a activității fracțiunii, face ca masele să cunoască atît declarațiile făcute în Dună cît și *characterul* îndreptărilor aduse lor de către partid. Iar acei care, într-un moment cînd organizațiile de partid și presa de partid cunosc o destrămare atît de pronunțată, nu știu să prețuiască cuvîntul rostit de la tribuna Dumei dau dovadă de o nemărginită ușurință de intelectual.

D-nii socialiști-revoluționari nu-și dau seama de importanța acțiunilor socialiste legale în condițiile cînd ele sînt de-a dreptul criticate și corectate de organele de partid. D-nii socialiști-revoluționari preferă să treacă sub tăcere greșelile militanților lor: lucrul acesta ni l-a amintit o dată mai mult revista „Znamea Truda” nr. 10—11 cînd ne-a ocărît pentru declarațiile „triviale” cu privire la dragostea față de cadeți a lui Gherșuni. Noi ne-am spus de mult părerea în această problemă* și nu ne-am fi apucat s-o repetăm tocmai acum, curînd după moartea acestui om schingiuit de călăii țariști, care, prin devotamentul său față de organizația revoluționară, și-a cîștigat o profundă stimă. Dar dacă d-nii socialiști-revoluționari au găsit de cuviință să ridice problema, noi le vom răspunde. În afară de injurii n-aveți ce să ne răspundeți, domnilor, nu puteți spune direct și deschis care din voi aprobă sau nu poziția lui Gherșuni la congresul din februarie (1907) al partidului socialist-revoluționar. Voi nu puteți să răspundeți în fond și să dați la iveală greșelile conducătorilor voștri, numărul partizanilor lor etc., pentru că voi nu aveți *un partid*, nu puneți preț pe educarea maselor prin critica deschisă a persoanelor, a declarațiilor, a orientărilor și a nuanțelor.

Clasa muncitoare va ști să-și educe și să-și călească organizațiile, criticînd în mod deschis pe reprezentanții săi. Noi *vom rezolva*, deși nu dintr-o dată, nu fără fricțiuni, nu fără luptă și nu fără greutate, sarcina dificilă pusă în fața noastră de grava întorsătură a evenimentelor, și anume sar-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 163—171. — Nota red.

cina îmbinării activității legale din Dumă cu activitatea ilegală a partidului. În rezolvarea acestei sarcini se va reflecta maturitatea partidului, care a trecut prin prima campanie a revoluției; rezolvarea acestei sarcini va constitui una dintre garanțiile că, în a doua campanie, proletariatul, sub conducerea social-democrației, va ști să lupte cu mai multă pricepere și mai unit și să obțină victorii mai hotărâte.

„Proletarii” nr. 32
din 2 (15) iulie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI ÎN REVOLUȚIA RUSĂ⁷⁹

REFERAT ÎNTOCMIT DE AUTOR

Îndeplinind rugămintea unor tovarăși polonezi, voi încerca să expun aici pe scurt conținutul cărții mele cu titlul de mai sus, care a fost scrisă în noiembrie 1907 și care nu a apărut pînă acum din cauza unor împrejurări *independente* de mine*.

În primul capitol al acestei cărți analizez „bazele economice și esența revoluției agrare din Rusia”. Comparînd datele cele mai recente (referitoare la 1905) asupra proprietății funciare din Rusia și stabilind, în cifre rotunde, că fondul funciar din toate cele 50 de gubernii ale Rusiei europene reprezintă 280 000 000 de deseatine, am obținut tabelul de mai jos cu privire la repartizarea întregii proprietăți funciare, atît a proprietății lotuale cît și a proprietății private :

	Numărul de proprie- tăți	Numărul de deseati- ne	La 1 gospo- dărie re- vine des.
	(în milioane)		
a) Țărănimea ruinată, oprinată de exploatarea iobăgistă	10,5	75,0	7,0
b) Țărănimea mijlocasă	1,0	15,0	15,0
c) Burghezia satelor și proprie- tatea funciară capitalistă.....	1,5	70,0	46,7
d) Latifundii feudale.....	0,03	70,0	2 333,0
<i>Total</i>	13,03	230,0	17,6
Nerepartizat după mărimea pro- prietății	—	50,0	—
<i>Total</i>	13,03	280,0	21,4

* Vezi op. cit., pag. 199—419

Oricine cunoaște cît de puțin statistica socială își dă seama că acest tabel nu poate fi decît aproximativ exact. Pentru noi însă nu sînt importante amănuntele în care economiștii de orientare narodnicist-liberală se pierd de obicei ei înșiși, înecînd și fondul problemei, ci important este conținutul de clasă al procesului. Tabelul meu clarifică acest conținut, arătînd cauzele luptei în revoluția rusă. 30 000 de moșieri, cei mai mulți din rîndurile nobilimii, și departamentul domeniilor posedă 70 000 000 de deseatine de pămînt. Acest fapt fundamental trebuie confruntat cu un alt fapt: în posesia a 10 500 000 de gospodării țărănești și a unor proprietari mai mici se află 75 000 000 de deseatine de pămînt.

Țăranii din această categorie și-ar putea *dubla* proprietatea lor pe seama proprietății moșierești: aceasta este *tendința* obiectiv inevitabilă a luptei, indiferent de diversele concepții pe care diferite clase le au despre ea.

Din tabelul de mai sus reiese cum nu se poate mai clar esența economică a crizei agrare. Milioanele de mici țărani, sărăciți, ruinați, striviți de mizerie, de ignoranță și de rămășițele feudalismului, *nu pot* trăi decît într-o dependență semifeudală față de moșier, lucrîndu-i pămîntul, cu inventarul lor agricol în schimbul folosirii pășunilor, a izlazurilor, a adăpătorilor, în genere în schimbul „pămîntului“, în schimbul împrumuturilor primite de cu iarnă etc. etc. Pe de altă parte, în aceste condiții, marii latifundiați *nu și pot* exploata pămîntul decît cu ajutorul muncii țăranilor ruinați din vecinătate, deoarece acest gen de exploatare nu reclamă investiții de capital și trecerea la noi sisteme de cultivare a pămîntului. De aici rezultă cu necesitate ceea ce în literatura economică rusă a fost înfățișat în nenumărate rînduri ca sistem de muncă în dijmă. Așa nu înseamnă altceva decît *accentuarea continuă a iobăgiei*. Baza exploatarei o constituie nu separarea muncitorului de pămînt, ci legarea forțată de pămînt a țăranului ruinat, nu capitalul proprietarului, ci pămîntul acestuia, nu inventarul posesorului de latifundii, ci străvechiul plug de lemn al țăranului, nu progresul agriculturii, ci vechea și îndelungata rutină, nu „angajarea liberă“, ci înrobirea față de cămătari.

Rezultatele stării de lucruri care există în domeniul agriculturii, și pe care am arătat-o mai sus, pot fi exprimate prin următoarele cifre: recolta de pe pământurile lotuale este de 54 de puduri la o deseatină, cea de pe pământul moșieresc dat în arendă și de pe pământul moșieresc cultivat pe contul moșierului, cu inventarul acestuia și folosindu-se munca salariată — de 66 de puduri, cea strânsă tot de pe pământul moșieresc în condițiile când pământul este lucrat în așa-numita „dijmă pe jumătate“ — de 50 de puduri și, în sfârșit, cea de pe pământul moșieresc arendat de țărani — de 45 de puduri. Pământurile moșierești lucrate în condițiile *iobăgiste-cămătărești* („dijma pe jumătate“ menționată mai sus și arendarea de către țărani) dau o recoltă mai slabă decât pământurile lotuale, secătuite și calitativ mai proaste. Această înrobire pe care o statornicesc latifundiile feudale devine *principala* piedică în calea dezvoltării forțelor de producție în Rusia.

Dar din tabelul prezentat mai sus reiese și altceva, și anume că, într-o țară capitalistă, această evoluție *poate* să se desfășoare în două moduri. Sau latifundiile se mențin și devin treptat baza exploatării capitaliste a pământului — acesta este tipul prusac de capitalism agrar; stăpîn pe situație este iuncherul. De-a lungul a numeroase decenii se mențin predominarea politică a iuncherului și abrutizarea, umilirea, mizeria și ignoranța țaranului. Forțele de producție se dezvoltă extrem de lent, așa cum s-a întâmplat în agricultura rusă în perioada 1861—1905.

Sau revoluția lichidează proprietățile moșierești. Baza agriculturii capitaliste devine fermierul liber pe un pământ *liber*, adică curățit de toate rămășițele feudale. Acesta este tipul *american* de capitalism agrar, care înseamnă o *mai rapidă dezvoltare a forțelor de producție* în cele mai favorabile condiții în capitalism pentru masele poporului.

În *realitate*, în revoluția rusă lupta nu se dă în jurul problemei „socializării“ sau al altor ineptii ale narodnicilor — acestea nu reprezintă altceva decât ideologie mic-burgheză, frazeologie mic-burgheză, atît și nimic mai mult —,

ci în jurul problemei : pe ce cale se va desfășura evoluția capitalistă a Rusiei, pe cea „prusacă“ sau pe cea „americană“ ? Dacă nu lămurești în ce constă această bază economică a revoluției, nu poți înțelege absolut *nimic* din problema programului agrar (așa cum n-a înțeles Maslov, care a examinat ceea ce este de dorit din punct de vedere abstract, în loc să lămurească ceea ce este inevitabil din punct de vedere economic).

Lipsa de spațiu nu-mi permite să expun în întregime conținutul primului capitol ; îl voi rezuma doar în câteva cuvinte : toți cadeții se străduiesc din răzputeri să estompeze esența revoluției agrare, iar d-nii Prokopovici le dau o mână de ajutor în această privință. Cadeții confundă („împacă“) cele două linii fundamentale ale programelor agrare în revoluție : linia moșierească și cea țărănească. Apoi tot în câteva cuvinte : în Rusia au ieșit la iveală, încă în perioada 1861—1905, ambele tipuri de evoluție agrară capitalistă — atît cel prusac (*evoluția treptată* a gospodăriei moșierești în direcția capitalismului) cît și cel american (diferențierea țărănimii și dezvoltarea rapidă a forțelor de producție în sudul mai liber și mai bogat în pămînturi). În sfîrșit, nu voi putea expune aici în întregime nici problema colonizării, analizată de mine în capitolul menționat. Voi aminti doar că *principala* piedică în calea folosirii în Rusia a sute de milioane de deseatine o constituie latifundiile feudale din cadrul proprietății funciare din regiunea centrală. Obținerea unei victorii asupra acestor moșieri ar da un impuls atît de puternic perfecționării tehnicii agricole și a metodelor agrotehnice, încît suprafața terenurilor cultivabile ar crește de zece ori mai rapid decît a crescut după 1861. Iată câteva cifre : referitor la 819 000 000 de deseatine din totalul de 1 965 000 000 de deseatine cîte sînt în întregul stat rus nu există *nici un fel* de date. Rămîn, așadar, de examinat numai 1 146 000 000 de deseatine, din care sînt folosite 469 000 000 de deseatine, printre care 300 000 000 de deseatine păduri. O imensă suprafață de pămînt care astăzi este absolut inutilizabilă va deveni uti-

lizabilă într-un viitor apropiat *dacă* Rusia va scăpa de latifundiile moșierești*.

Capitolul al doilea al lucrării mele este consacrat verificării, în lumina învățămintelor revoluției, a programelor agrare ale P.M.S.D.R. Greșeala fundamentală a tuturor programelor anterioare este că ele nu răspund suficient de concret la problema: care va fi *tipul* de evoluție agrară capitalistă în Rusia. Această greșeală a fost repetată de menșevici, care au învins la Congresul de la Stockholm, dând partidului un program de *municipalizare*. Tocmai *latura economică*, adică latura cea mai importantă a problemei, *n-a fost de loc analizată* la Stockholm, unde au predominat considerente „de ordin politic“, manifestări de politicianism și nu o analiză marxistă. Acest fapt poate fi explicat numai *în parte* prin însuși momentul în care s-a ținut Congresul de la Stockholm, când întreaga atenție era absorbită de aprecierea asupra evenimentelor din decembrie 1905 și asupra Dumei I, întrunită în 1906. Tocmai de aceea Plehanov, care la *Stockholm* a făcut să fie adoptată municipalizarea propusă de Maslov, n-a reflectat cîtuși de puțin asupra *conținutului economic* al „revoluției agrare țărănești“ (Procesele-verbale ale Congresului de la Stockholm, pag. 42, cuvintele lui Plehanov) într-o țară capitalistă. Ori aceasta este o simplă frază menită să-i „prindă în cursă“ pe țărani cu ajutorul demagogiei și al înșelăciunii („Bauernfang“), nedemne de un marxist, ori există posibilitatea *economică* a unei mai rapide dezvoltări a capitalismului ca urmare a *victoriei țărănimii*, și atunci e neapărat nevoie să ne imaginăm în mod clar o asemenea victorie, o asemenea cale a capitalismului agrar, un asemenea sistem de relații în cadrul proprietății funciare care să corespundă acestei victorii a „revoluției agrare țărănești“.

* Economisții narodnici-liberali raționează astfel: dată fiind lipsa de pămînt în regiunea centrală și dată fiind că pămînturile din Siberia, din Asia Centrală etc. sînt improprii pentru colonizare, este necesară o improprietărire suplimentară. Aceasta înseamnă că, dacă n-ar fi lipsa de pămînt, am putea să nu ne grăbim cu lichidarea latifundiilor moșierești. Marxiștii trebuie să raționeze cu totul altfel: *atîta timp cît* nu vor fi lichidate latifundiile moșierești, nu va fi posibilă o dezvoltare rapidă a forțelor de producție nici în regiunea centrală, nici în colonii (în regiunile periferice ale Rusiei).

Principalul argument al „municipaliștilor“ celor mai influenți la Stockholm se întemeia pe ideea că țărani ar avea o atitudine *ostilă* față de naționalizarea loturilor. John, *raportorul* din partea adeptilor municipalizării, a exclamat : „Am avea nu o răscoală ca cea din Vendéa⁸⁰, ci o răscoală generală a țărănimii“ (ce oroare !) „împotriva încercărilor statului de a se amesteca în dreptul țăranilor de a dispune de loturile lor *proprii*, împotriva încercării de «a naționaliza» aceste loturi“ (Procesele-verbale ale Congresului de la Stockholm, pag. 40). Kostrov a exclamat : „A propovădui acest lucru (naționalizarea) țăranilor înseamnă a-i îndepărta de noi. Mișcarea țărănească își va urma drumul fără noi sau împotriva noastră, iar noi ne vom pomeni în afara revoluției. Naționalizarea slăbește social-democrația, o rupe de țărănime, slăbind astfel și revoluția“ (pag. 88).

Cred că este clar. Țăranii au o atitudine ostilă față de naționalizare, iată principalul argument al menșevicilor. Dar, *dacă acest lucru este adevărat*, nu este oare evident că e ridicol să înfăptuiești... „revoluția agrară țărănească“ *împotriva* voinței țăranilor ?

Dar este oare adevărat acest lucru ? În 1905 P. Maslov scria următoarele : „Naționalizarea pământului nu poate fi considerată în momentul de față drept un mijloc de rezolvare a problemei agrare, în primul rând (remarcați acest „în primul rând“) pentru că este iremediabil utopică“... „Dar țăranii vor fi oare de acord ?“ (P. Maslov, „Critica programelor agrare“, 1905, pag. 20).

Iar în *martie 1907* aflăm altceva : „Toate grupările narodnice (trudovicii, socialiștii-populiști, socialiștii-revoluționari) se pronunță în favoarea naționalizării pământului într-o formă sau alta“ (revista „*Obrazovanie*“⁸¹, 1907, nr. 3, pag. 100). Și cine a scris aceste rînduri ? *Același P. Maslov !*

Ce ziceți despre noua Vendée ? Ce ziceți despre răscoala generală a țăranilor din Rusia împotriva naționalizării ? În loc să-și recunoască cinstit greșeala, în loc să cerceteze *din punct de vedere economic* de ce țăranii trebuiau să se pronunțe în favoarea naționalizării, Maslov a făcut pe uitucul. El *a preferat să dea uitării* propriile sale cuvinte și toate cuvîntările rostite la Congresul de la Stockholm,

Mai mult decît atît. Pentru a şterge urmele acestui „caz neplăcut“, Maslov a recurs la o bîrfeală la adresa trudovicilor, afirmînd că ei s-ar fi pronunţat în favoarea naţionalizării în virtutea unor considerente mic-burgeze, „*punîndu-şi speranţele în puterea centrală*“ (ibid.). Că asta este o bîrfeală, o dovedeşte următoarea comparaţie. În § 16 din proiectul agrar al trudovicilor, prezentat atît în Duma I cît şi în Duma a II-a, se spune : „Administrarea fondului funciar al întregului popor trebuie să fie încredinţată unor organe de autoadministrare locală, alese prin vot universal, egal, direct şi secret, care, în limitele stabilite de lege, să acţioneze în mod de sine stătător“.

În programul agrar al P.M.S.D.R. impus de menşevici se spune : P.M.S.D.R. cere „...4) confiscarea pămînturilor proprietate privată, cu excepţia micii proprietăţi funciare, şi punerea lor la dispoziţia unor organe superioare de autoadministrare locală („care să grupeze — punctul 3 — districte orăşeneşti şi rurale“), alese pe baza principiilor democratice“.

Deosebirea esenţială dintre aceste programe nu rezidă în deosebirea dintre cuvîntul „administrare“ şi cuvintele „punerea la dispoziţia“*, ci în problema răscumpărării (care la Congresul de la Stockholm a fost respinsă prin voturile *bolşevicilor*, în pofida lui Dan & Co., şi pe care menşevicii au căutat s-o introducă din nou după congres) şi în problema pămînturilor *ţărăneşti*. Menşevicii fac distincţie între aceste pămînturi şi celelalte, trudovicii nu fac această distincţie. *Trudovicii le-au dovedit municipaliştilor că eu am avut dreptate.*

Nu încape nici o îndoială că programul trudovicilor prezentat în Duma I şi în Duma a II-a este un program al maselor ţărăneşti. Atît literatura publicată de deputaţii ţăranilor cît şi semnăturile puse de ei pe proiecte şi repartizarea lor pe gubernii dovedesc acest lucru într-un mod absolut convingător. În 1905 Maslov scria că „îndeosebi“ (pag. 20 din broşura citată) ţăranii proprietari nu pot fi de

* Amendamentul prin care se propunea ca cuvintele „să fie puse la dispoziţia“ să fie înlocuite prin cuvintele „să fie date cu titlu de proprietate“ a fost respins la Stockholm de către menşevici (vezi Procesele-verbale, pag. 152).

acord cu naționalizarea. S-a dovedit însă că această teză este „*deosebit*“ de absurdă. Așa, de pildă, țărani din gubernia Podolia sînt agricultori-proprietari, iar pe proiectul agrar al „celor 104“ (proiectul *trudovicilor* citat mai sus) și-au pus semnătura 13 podoleni în Duma I și 10 în Duma a II-a !

De ce însă s-au pronunțat țărani în favoarea naționalizării? Pentru că au înțeles în mod instinctiv necesitatea *desființării* întregii proprietăți funciare feudale mult mai bine decît pseudomarxiștii, lipsiți de perspicacitate. Proprietatea funciară feudală *trebuie* desființată spre a se curăți drumul capitalismului în agricultură, iar capitalul *a desființat* în diferite țări și într-un grad diferit vechea proprietate funciară feudală, subordonînd-o cerințelor pieței și transformînd-o corespunzător condițiilor agriculturii cu caracter comercial. Marx a arătat încă în volumul al III-lea al „Capitalului“ că modul de producție capitalist *găsește* proprietatea funciară în forme istorice care nu corespund capitalismului (proprietate funciară de clan (de gîntă), de obște, feudală, patriarhală etc.) și o transformă corespunzător cu noile cerințe economice⁸².

În „Teorii asupra plusvalorii“ *, în paragraful „Condițiile istorice ale dezvoltării teoriei rentei în lucrările lui Anderson și ale lui Ricardo“, Marx a dezvoltat cu o claritate genială această idee. El spune acolo : „În nici o altă țară producția capitalistă, începînd de pe vremea lui Henric al VII-lea, nu a stîrpit atît de necruțător rînduielile agricole tradiționale, nicăieri ea nu și-a creat condiții atît de desăvîrșite (adevrate = care corespund în mod ideal), nicăieri nu și-a subordonat în asemenea măsură aceste condiții. În această privință, Anglia este țara cea mai revoluționară din lume“. „Dar ce înseamnă *clearing of estates* (textual = curățirea moșiilor sau curățirea pămînturilor)? Aceasta înseamnă că nu s-a ținut seama de loc nici de populația localnică — a fost izgonită —, nici de satele existente — au fost șterse de pe fața pămîntului —, nici de construcțiile gospodărești — au fost dărîmate pînă în

* „Theorien über den Mehrwert“. II. Band, 2, Teil, Stuttgart, 1905 („Teorii asupra plusvalorii“, vol. II, partea a 2-a, Stuttgart, 1905. — Nota trad.).

temelii —, nici de ramurile de agricultură existente — au fost schimbate dintr-o singură lovitură, transformându-se, de pildă, pământuri arabile în pășuni pentru vite; într-un cuvânt, nu s-au preluat toate condițiile de producție, așa cum existau ele în virtutea tradiției, ci s-au creat istoricește în așa formă încît ele să corespundă în fiecare caz concret cerințelor unei cît mai rentabile folosiri a capitalului. Date fiind toate aceste condiții, *nu există* realmente *proprietate asupra pământului*; această proprietate lasă capitalului — fermierului — libertatea de a gospodări, deoarece pe ea o interesează exclusiv obținerea unui venit bănesc“ (pag. 6—7)⁸³.

Acestea sînt condițiile unei desființări cît mai rapide a formelor feudale și ale unei cît mai libere dezvoltări a capitalismului: *desființarea* vechii proprietăți funciare în întregime, *desființarea* proprietății private asupra pământului, care este o piedică în calea capitalului. Și în Rusia *este inevitabilă* această „*curățire*“ revoluționară a proprietății funciare feudale și nici o forță din lume nu poate opri acest lucru. Problema constă *numai* în aceasta, *lupta* se dă *numai pentru aceasta*: ce fel de „*curățire*“ va fi aceasta, o „*curățire*“ *moșierească* sau una *țărănească*? „*Curățirea*“ moșierească a proprietății funciare feudale înseamnă jefuirea țăranilor în 1861, înseamnă reforma agrară din 1906 a lui Stolîpin (potrivit articolului 87 din lege). „*Curățirea*“ *țărănească a pământurilor pentru capitalism înseamnă naționalizarea pământului*.

Tocmai această esență *economică* a naționalizării în condițiile unei revoluții *burgheze* înfăptuite de muncitori și țărani n-au înțeles-o de loc Maslov, Plehanov & Co. Ei au întocmit un program agrar nu în vederea luptei împotriva proprietății funciare feudale, una dintre principalele rămășițe ale relațiilor feudale, nu în vederea unei depline curățiri a drumului capitalismului, ci în vederea unei *jalnice încercări mic-burgheze* de îmbinare „*armnioasă*“ a vechiului cu noul, a proprietății asupra pământului apărute ca urmare a împrumutării, cu latifundiile feudale confiscate de revoluție.

În sfârșit, pentru a arăta întregul caracter reacționar mic-burghez al *ideii* municipalizării, voi cita date referitoare la arendare (încă în 1906, în discuția cu Maslov, am arătat importanța problemei arendării în broșura mea „Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc“ *). În județul Kamîșin, gubernia Saratov ** :

La 1 proprietate apărută în urma
improprietării revin deseatine de pământ

Grupuri de gospodari	Pământ lotual arabil	Pământ luat în arendă	Pământ dat în arendă	Totalul pământu- rilor cul- tivate
Fără vite de muncă	5,4	0,3	3,0	1,1
Cu 1 cap. de vite de muncă	6,5	1,6	1,3	5,0
„ 2 „ „ „ „ „	8,5	3,5	0,9	8,8
„ 3 „ „ „ „ „	10,1	5,6	0,8	12,1
„ 4 „ „ „ „ „	12,5	7,4	0,7	15,8
„ 5 și mai mult	16,1	16,6	0,9	27,6
<i>În medie</i>	9,3	5,4	1,5	10,8

Priviți *adevăratul* raport economic dintre pământul *lotual*, pe care preaînțelepții Maslov și Plehanov îl lasă în proprietatea țăranilor, și pământul *extralotual* (arendat), pe care ei îl „municipalizează“. Țăranii fără cai — în Rusia existau în 1896—1900 3 250 000 de asemenea gospodării din totalul de 11 100 000 — *dau în arendă de zece ori mai mult* pământ decît iau în arendă. Suprafața de pământ cultivată de ei este de cinci ori mai mică decît cea a „loturilor“ lor. La țăranii cu un singur cal (3 ¹/₃ mil. de gospodării în întreaga Rusie), suprafața de pământ luată în arendă *abia depășește suprafața* dată în arendă, iar suprafața cultivată este *mai mică* decît cea a „lotului“. La toate grupurile superioare, adică la minoritatea țăranilor, pământul luat de ei în arendă depășește de cîteva ori suprafața dată în arendă, iar suprafața cultivată depășește cu

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 233—262. — *Nota red.*

** „Dezvoltarea capitalismului în Rusia“, ed. a 2-a, pag. 51, 54 și 82. (Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 79—80, 86—87 și 118—119. — *Nota red.*)

atît mai mult suprafața „lotului“ cu cît țăranul e mai înstărit.

Aceste relații predomină în întreaga Rusie. Capitalismul distruge obștea agricolă, îi eliberează pe țărani de puterea „lotului“, diminuează rolul loturilor la ambii poli ai satului, iar menșevicii, acești cugetători profunzi, exclamă : „Țăranii se vor răscula împotriva naționalizării loturilor“.

Menșevicii „au scăpat din vedere“ faptul că în Rusia este feudală nu numai proprietatea moșierească, ci și proprietatea țărănească lotuală. Consolidarea proprietății lotuale, care nu corespunde cîtuși de puțin relațiilor noi, capitaliste, este o măsură reacționară ; or, municipalizarea consolidează proprietatea lotuală, spre deosebire de cea extralotuală, care este „susceptibilă de municipalizare“. Posesiunea de pămînt lotual îi separă pe țărani prin mii de bariere feudale și prin „obștea“ fiscală feudală, ținînd în loc dezvoltarea forțelor de producție. „Obștea“ și posesiunea de pămînt lotual vor fi în mod inevitabil desființate de capitalism. Stolîpin simte acest lucru și le distruge în chip pogromist. Țăranii simt acest lucru și vor să le suprimе în chip țărănesc sau democrat-revoluționar. Iar menșevicii exclamă : „Nu trebuie să ne atingem de loturi“.

Naționalizarea desființează „obștea“ și proprietatea lotuală feudală, care și-au trăit traiul, în măsura în care în genere se poate concepe desființarea acestor instituții în societatea capitalistă cu respectarea maximă a intereselor țăranilor. „Faimoasa problemă a «obștii» — citim în broșura „Materiale cu privire la problema țărănească (Dare de seamă asupra ședințelor congresului delegaților Uniunii țărănești din Rusia, 6—10 noiembrie 1905)“, Petersburg, 1905 — n-a fost pusă în discuție ; ea a fost rezolvată tacit în mod negativ : pămîntul trebuie să se afle în folosința unor persoane și asociații — se spune atît în rezoluția adoptată la primul congres cît și în cea adoptată la congresul al doilea“ (pag. 12). La întrebarea dacă înșiși țăranii nu vor suferi de pe urma naționalizării loturilor, delegații răspundeau : „Oricum vor primi pămînt atunci cînd se va face împărțirea“ (pag. 20). Țăranul proprietar (și ideologul său, d-l Peșehonov) înțelege foarte bine că „oricum vor primi pămînt cînd se va face împărțirea“, că

latifundiile feudale vor fi în curînd desființate. Iar „împărțirea“ pe scară largă, care înseamnă naționalizarea tuturor pămînturilor, îi este necesară pentru a se elibera din cătușele feudalismului, pentru „a curăți“ pămînturile, pentru a face ca folosirea lor să fie în concordanță cu noile condiții economice. Acest lucru a fost admirabil exprimat în Duma a II-a de d-l Mușenko, care, vorbind în numele socialiștilor-revoluționari, a spus cu naivitatea care îi este caracteristică: „O așezare justă (a agricultorilor) va fi posibilă numai atunci cînd pămîntul va fi descătușat, cînd vor fi suprimate toate barierele puse în calea folosirii lui de principiul proprietății private asupra pămîntului“ (Procese-verbale ale Dumei a II-a, pag. 1172). Comparați această declarație cu cuvintele lui Marx citate mai sus și veți înțelege că îndărătul frazeologiei mic-burgheze despre „socializare“ și „egalizare“ se ascunde un conținut cît se poate de real: curățirea burghezo-revoluționară a vechii proprietăți funciare feudale.

Municipalizarea pămînturilor în condițiile revoluției burgheze ar constitui o măsură *reacționară*, deoarece ar împiedica procesul, necesar și inevitabil din punct de vedere economic, al desființării proprietății funciare feudale, procesul statornicirii unor condiții economice *egale* pentru toți *proprietarii* în ceea ce privește pămîntul, oricare ar fi situația lor, trecutul lor, lotul primit în 1861 etc. În momentul de față, împărțirea pămînturilor cu titlu de proprietate ar fi o măsură *reacționară*, deoarece ar menține actuala proprietate asupra lotului, proprietate învechită care constituie o rămășiță a trecutului; mai tîrziu însă, după curățirea totală a pămîntului prin naționalizare, împărțirea ar deveni posibilă ca lozincă a unui *fermierat nou, liber**. Sarcina marxiștilor este aceea de a ajuta burghezia radicală (adică țărănimea) să înlătore cît mai complet vechiturile și să asigure o dezvoltare rapidă a capitalismului, și nicidecum să-i ajute pe mic-burghezi în tendința lor de a trăi în tihnă și de a se adapta trecutului.

* M. Șanin a subliniat, în broșura sa „Municipalizare sau Improprietărire“. Vilno, 1907, latura problemei care se referă la agricultură, dar n-a înțeles cele două căi de dezvoltare și însemnătatea desființării actualei proprietăți funciare.

Capitolul al treilea este consacrat „bazelor teoretice ale naționalizării și ale municipalizării“.

Se înțelege că nu mă voi apuca să repet tovarășilor polonezi lucruri cunoscute fiecărui marxist, și anume că naționalizarea pământului în societatea capitalistă înseamnă desființarea rentei absolute și nu a celei diferențiale etc. Avînd în vedere pe cititorii din Rusia, *am fost nevoit să vorbesc amănunțit despre acest lucru, întrucît Piotr Maslov afirma că teoria rentei absolute a lui Karl Marx reprezintă o „contradicție“ care „nu poate fi explicată decît (!) prin faptul că volumul al treilea este o ediție postumă, în care au intrat și ciornele autorului“ („Problema agrară“)*.*

Această pretenție a lui Piotr Maslov, care vrea să corecteze ciornele lui Karl Marx, nu este ceva nou pentru mine. Încă în 1901 am arătat în revista „Zarea“⁸⁴ că Maslov a denaturat în revista „Jizn“⁸⁵ teoria rentei a lui Marx**. Totuși, curînd după aceea, în 1906, Piotr Maslov a repetat această impertinență indiscutabil absurdă (prefața la ediția a 3-a, dataată 26 aprilie 1906) *după apariția „Teoriilor asupra plusvalorii“, unde Marx a explicat cum nu se poate mai clar teoria rentei absolute. Asta le întrece pe toate! Neavînd posibilitatea de a repeta aici analiza amănunțită făcută în cartea mea „corectărilor“ aduse lui Marx de către Piotr Maslov, mă voi limita doar la observația că aceste corectări nu sînt altceva decît niște argumente răsuflete ale economiei politice burgheze. Piotr Maslov merge pînă acolo că opune teoriei rentei absolute a lui Marx „producția de cărămizi“ (pag. 111), reeditează „legea fertilității descrescînde a solului“, afirmînd că „fără această lege nu se poate explica concurența «de peste ocean»“ (pag. 107), și, în sfîrșit, ajunge pînă acolo că afirmă următoarele: *dacă nu-l infirmi pe Marx, nu poți infirma punctul de vedere al narodnicilor*: „Dacă n-ar exista faptul descreșterii productivității investițiilor succesive de muncă pe aceeași suprafață de pămînt, s-ar putea, eventual, realiza idila... narodnicilor“ (Maslov, în revista „Obrazovanie“, 1907, nr. 2, pag. 123). Pe scurt, în teoria economică a lui Piotr Maslov*

* „Problema agrară“, ediția a 3-a, pag. 108, adnotare.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 119—120. — Nota red.

cu privire la problema rentei absolute, la „faptul“ fertilității descrescînde a solului, la greșelile fundamentale ale „narodnicismului“, la deosebiriile dintre perfecționarea metodelor agrotehnice și perfecționarea tehnicii, *nu găsești nici un cuvînt rezonabil*. Combătînd teoria rentei absolute cu argumente pur burgheze, vulgarizate la maximum de apărătorii oficiali ai capitalului, Maslov trebuia în mod inevitabil să se rostogolească în rîndurile aceluia care denaturează marxismul. Dar, denaturînd marxismul, Piotr Maslov a fost destul de prudent *ca să omită* în traducerea germană a cărții sale asupra „Problemei agrare“ *toate* corectările aduse de el ciornelor lui Marx. În fața europenilor, Maslov *și-a ascuns teoria în buzunar!* Cu acest prilej mi-am amintit fără să vreau — scriam eu în capitolul al III-lea — povestea cu necunoscutul care, participînd pentru prima oară la o discuție între filozofii antici, a tăcut tot timpul. „Dacă ești inteligent — i-a spus acestuia unul dintre filozofi —, ai procedat prosteste. Dacă ești prost, ai procedat inteligent“.

E de la sine înțeles că cine contestă teoria rentei absolute se privează singur de orice posibilitate de a înțelege semnificația naționalizării pămîntului în societatea capitalistă, deoarece naționalizarea poate duce numai la desființarea rentei absolute, iar nu și a celei diferențiale. Cine neagă renta absolută neagă orice însemnătate economică a proprietății funciare private *ca piedică* în calea dezvoltării capitalismului. De aceea Maslov & Co. reduc în mod inevitabil problema: naționalizare sau municipalizare la o problemă politică („cui să se dea pămîntul?“), ignorînd esența economică a problemei. Îmbinarea proprietății private asupra pămînturilor lotuale (adică asupra pămînturilor de cea mai proastă calitate, care se află în mîinile celor mai proști gospodari) cu proprietatea obștească asupra celorlalte jumătăți (mai bune) a pămînturilor devine *absurdă* într-un stat capitalist cît de cît dezvoltat și liber. Asta nu înseamnă nici mai mult, nici mai puțin decît *un bimetalism agrar*.

Această greșeală a menșevicilor a avut ca rezultat faptul că social-democrații au dat critica proprietății private asupra pămîntului pe mîna socialiștilor-revoluționari. Marx a

oferit în lucrarea sa „Capitalul“ un minunat exemplu de asemenea critică *. La noi însă social-democrații nu se ocupă de loc de această critică din punctul de vedere al dezvoltării capitalismului, iar în mase ajunge numai critica narodnicilor, adică o critică denaturată în mod mic-burghez a proprietății private asupra pământului.

Voi aminti, ca un amănunt, că, în publicistica rusă, împotriva naționalizării a fost adus și argumentul acesta : în condițiile existenței micii proprietăți țărănești, naționalizarea ar însemna „o rentă în bani“. Este inexact. „Renta în bani“ (vezi „Capitalul“, III) ⁸⁷ constituie pentru moșier o dobândă care a căpătat o formă modernă. Este neîndoielnic că, în condițiile *actualei* luări în arendă de către țărani, plata pentru pământ constituie într-o anumită măsură o *rentă în bani*. Desființarea latifundiilor feudale va accelera diferențierea țărănimii, va întări burghezia țărănească, care a și început să introducă arendarea capitalistă : amintiți-vă de datele reproduse mai sus cu privire la arendarea pământului în grupele superioare ale țărănimii.

În sfârșit, trebuie să mai remarcăm că în rîndurile marxiștilor este destul de răspîndită părerea că naționalizarea ar putea fi înfăptuită numai pe o foarte înaltă treaptă de dezvoltare a capitalismului. Această părere este greșită. Atunci nu va mai fi pusă la ordinea zilei problema revoluției burgheze, ci problema revoluției socialiste. Naționalizarea pământului constituie cea mai consecventă măsură burgheză. Marx a afirmat acest lucru *în repetate rînduri*, începînd cu „Mizeria filozofiei“ ⁸⁸. În „Teorii asupra plusvalorii“, Marx spune (II. Band, I. Teil, S. 208) : „Burghezul radical ajunge în teorie la negarea proprietății funciare private... În practică însă îi lipsește curajul, întrucît un atac îndreptat împotriva unei forme de proprietate — proprietatea privată asupra condițiilor de muncă — ar fi foarte periculos și pentru cealaltă formă. În afară de aceasta, burghezul s-a teritorializat ** și el“ ⁸⁹. În Rusia revoluția burgheză se înfăptuiește în condiții în care există un burghez radical (țăranul)

* Vezi, de pildă, „Das Kapital“, III, 2. T., S. 346—347, în care se tratează despre prețul pământului ca pledică în calea dezvoltării capitalismului. Ibid., 344—345, 341 și 342 **.

** — a dobîndit pământ. — Nota trad.

care „are curajul“ de a prezenta un program de naționalizare în numele maselor de multe milioane și care încă „nu s-a teritorializat“, adică care se alege cu mai multă pagubă de pe urma proprietății (*feudale*) asupra pământului decât cu foloase și „profit“ de pe urma proprietății (*burgheze*) asupra acestuia. Revoluția rusă (*nu poate* învinge decât în cazul când acest „burghez radical“, care oscilează între cadet și muncitor, va sprijini proletariatul în lupta lui revoluționară printr-o acțiune de masă. Revoluția rusă nu poate învinge decât sub forma unei dictaturi revoluționar-democratice a proletariatului și a țărănimii.

În capitolul al patrulea al cărții mele este vorba de considerente „de ordin politic și tactic“ în ceea ce privește problemele programului agrar. Pe primul loc se situează aici „famosul“ argument al lui Plehanov : „Cheia poziției mele — a exclamat el la Stockholm — constă în aceea că am arătat că există posibilitatea unei restaurări“ (Procese-verbale, pag. 113). Dar aceasta este o cheie cu totul ruginită, o cheie cadetă menită să înlesnească încheierea unei *tranzacții* cu reacțiunea în chip de „garanție împotriva restaurării“. Argumentul lui Plehanov este un sofism cum nu se poate mai lamentabil, deoarece, după ce afirmă că nu există garanții împotriva restaurării, el *născocoște* totuși o astfel de garanție. „Aceasta (municipalizarea) nu dă pământul în mâinile reprezentanților politici ai vechii orînduirii“ (pag. 45, cuvîntarea lui Plehanov). Ce este restaurarea ? Este trecerea puterii de stat în mâinile reprezentanților vechii orînduirii. Există oare o garanție împotriva restaurării ? Nu există și „nici nu poate exista“ (Procese-verbale, pag. 44, cuvîntarea lui Plehanov). De aceea... a născocit o garanție : „municipalizarea nu dă pământul“.

Sub raport economic, municipalizarea va menține *deosebirea* dintre pământurile lotuale și cele moșierești, adică va înlesni restaurarea sau *restabilirea* de jure a *acestei deosebiri*. *Sub raport politic*, municipalizarea constă într-o *lege* care prevede schimbarea proprietății în ceea ce privește pământurile moșierești. Ce este legea ? Este expresia voinței claselor dominante. În condițiile restaurării, *aceleași* clase vor deveni din nou *dominante*. Va fi oare legea o piedică pentru ele, tovarășe Plehanov ? Dacă v-ați fi gîndit la acest

lucru, ați fi înțeles că nici o lege nu poate împiedica exprimarea voinței claselor dominante. Naționalizarea însă îngreuiază restaurarea *sub raport economic*, deoarece *desființează toate barierele, desființează în întregime* proprietatea feudală asupra pământului, *adaptînd-o* noilor condiții, condițiilor de producție capitalistă unite într-un singur tot.

Sofistica lui Plehanov înseamnă adoptarea tacticii *cadete*: să nu duci proletariatul la o victorie deplină, *ci la o tranzacție* cu vechiul regim. În realitate, unica „garanție” absolută „împotriva restaurării” o constituie o revoluție socialistă în Apus, iar o garanție relativă o constituie înfăptuirea revoluției pînă la capăt, distrugerea *cît mai radicală* a vechiului, un grad *cît mai mare* de democrație (republica) în politică și curățirea drumului pentru capitalism în economie.

Un alt argument al lui Plehanov glăsuiește astfel: „Municipalizarea face din organele de autoadministrare obștească care stăpînesc pământul un reazem împotriva reacțiunii, reazem care va fi foarte puternic” (Procesele-verbale, pag. 45). Nu-i adevărat. În epoca capitalismului, autoadministrarea locală n-a fost și nu va putea fi nicicînd și nicăieri un reazem împotriva reacțiunii. Capitalismul duce *în mod inevitabil* la centralizarea puterii de stat și, atîta timp cît există o putere de stat reacționară, *orice* autoadministrare locală va fi *fără doar și poate* învinsă. Plehanov propovăduiește *oportunismul*, atrăgînd atenția nu asupra „democratismului la centru” sau asupra *republicii* — unicul reazem împotriva reacțiunii posibil în societatea capitalistă —, ci asupra autoadministrării locale, întotdeauna neputincioasă în fața marilor sarcini istorice, meschină, insignifiantă, lipsită de independență și fărîmițată. „Revoluția agrară țărănească” *nu poate* învinge în Rusia altfel decît învingînd mai întîi puterea centrală. Plehanov însă sugerează menșevicilor părerea exprimată la Stockholm de menșevicul Novosedski: „Dacă vor exista organe de autoadministrare locală cu adevărat democratică, programul adoptat acum va putea fi transpus în viață (ascultați!) și în condițiile cînd democratizarea guvernului central nu va fi atins gradul cel mai înalt. Chiar în condițiile, ca să spunem așa, de relativă democratizare, municipalizarea nu va

fi dăunătoare, ci folositoare" (Procesele-verbale, pag. 138).

E cât se poate de limpede. Vom povățui poporul să se adapteze la monarhie, deoarece asta ar face, poate, ca „ei să nu dea atenție" activității desfășurate de noi pe scară regională și „să ne dăruiască viața", ca peștișorul lui Șcedrin. Duma a III-a constituie o ilustrare grăitoare a posibilităților de a înfăptui municipalizarea și democratismul *local* în condițiile existenței la centru a unui democratism „relativ", menșevic.

Apoi, municipalizarea consolidează federalismul și fărâmițarea regională. Nu degeaba, în Duma a II-a, *cazacakul de dreapta* Karaulov a combătut naționalizarea cu nu mai puțină vehemență decât Plehanov (Procesele-verbale, pag. 1366), *pronunțându-se în favoarea municipalizării pe regiuni*. Regimul pământurilor căzăcești din Rusia reprezintă încă de pe acum o municipalizare. Și tocmai această fărâmițare a statului pe diverse regiuni a fost una dintre cauzele înfrîngerii revoluției în prima campanie, campanie care a durat trei ani !

Naționalizarea — glăsuiește argumentul următor — întărește puterea centrală a statului burghez ! În primul rînd, acest argument este adus în scopul de a trezi neîncredere în rîndurile partidelor social-democrate ale *diferitelor naționalități*. „Poate că — scria P. Maslov în „*Obrazovanie*", 1907, nr. 3, pag. 104 — în unele regiuni țărani ar consimți să-și împartă pământurile lor, dar e de ajuns ca țărani dintr-o singură mare regiune (Polonia de pildă) să refuze să-și împartă pământurile pentru ca proiectul de naționalizare a tuturor pământurilor să devină o absurditate". Frumos argument, nimic de zis ! Nu cumva trebuie să renunțăm la republică pentru că „e de ajuns ca țărani dintr-o regiune mare să refuze" etc. ? Asta nu este un argument, ci pur și simplu *demagogie*. Programul nostru politic exclude orice violență și nedreptate, cerînd o largă autonomie pentru diversele provincii (vezi punctul 3 din programul partidului). Aceasta înseamnă că nu trebuie născocite iarăși noi „garanții", irealizabile în societatea burgheză, ci că, prin activitatea lui propagandistică și agitatorică, partidul proletariatului trebuie să *cheme* la unire și nu la fărâmițare, la rezolvarea înaltelor

sarcini ale unui stat centralizat și nu la izolarea abrutizantă și la mărginire națională. Problema agrară se rezolvă în regiunea centrală a Rusiei; în regiunile periferice *nu se poate* acționa decât *prin exemplu* *. Acest lucru este evident pentru orice democrat, fără a mai vorbi de social-democrați. Iar problema se rezumă la aceasta: ce trebuie să facă proletariatul, să *ridice* țărănimea pînă la aceste scopuri înalte sau să *se coboare* la nivelul mic-burghez al țărănimii?

În al doilea rînd, se afirmă că naționalizarea va face posibilă în mai mare măsură arbitrarul din partea puterii centrale, va întări birocrăția etc. În ceea ce privește birocrăția, trebuie să remarcăm că și în condițiile naționalizării *administrarea* pămînturilor rămîne în mîinile organelor de autoadministrare locală. Aceasta înseamnă că argumentul citat mai sus este fals. Puterea centrală va stabili condiții generale, adică va interzice, de pildă, înstrăinarea pămînturilor sub orice formă etc. Iar programul nostru actual, adică programul menșevic, nu pune la „dispoziția statului democrat” numai „fondul de colonizare”, ci și „pădurile și apele de importanță națională”? Dar nu este inteligent să-ți ascunzi capul în nisip: și aici este posibil un arbitrar *nelimitat*, deoarece însăși puterea de stat centrală va stabili *care* păduri și *care* ape sînt de importanță națională. Menșevicii caută „garanții” nu acolo unde trebuie: *numai* un deplin democratism la centru, numai *republica* poate asigura o situație în care să existe minimum de probabilitate de conflicte între puterea centrală și regiuni.

„Se va întări statul burghez”, exclamă menșevicii, care-i sprijină în ascuns pe monarhiștii burghezi (cadeții), iar în public se bat cu pumnul în piept cînd este vorba să-i sprijine și pe republicanii burghezi. Adevărata problemă istorică pe care ne-o pune în față evoluția socială istorică obiectivă este aceasta: o evoluție agrară de tip prusac sau una de tip american? o monarhie a moșierilor drapată cu foaia de viță a unui pseudoconstituționalism sau o republică a țăranilor (a fermierilor)? Un om care închide ochii

* Într-un stat capitalist nu pot exista paralel proprietatea privată asupra pămîntului și naționalizarea. Una dintre ele trebuie să învingă. Sarcina partidului muncitoresc este de a susține sistemul superior.

asupra *acestui* mod obiectiv în care istoria pune problema se înșală pe sine însuși și înșală și pe alții : procedînd ca un mic-burghez, el nu vrea să vadă lupta de clasă, care se întetește tot mai mult, și modul acut, simplu și categoric în care se pune problema revoluției democratice.

De „statul burghez“ nu putem scăpa. Numai niște mic-burghezi pot visa așa ceva. Revoluția noastră este o revoluție burgheză tocmai pentru că în cadrul ei nu se duce o luptă între socialism și capitalism, *ci între două forme de capitalism*, între două căi de dezvoltare a acestuia, între două forme de instituții burghezo-democratice. Din punctul de vedere al menșevicului Novosedski, atît monarhia octombriștilor cît și monarhia cadetilor sînt „relativ“ o „democrație“ burgheză. Și republica proletară-țărănească este o democrație burgheză. În revoluția noastră nu putem face *nici un pas* — și nici n-am făcut — *fără a sprijini* într-un fel sau altul cutare sau cutare pături ale burgheziei împotriva vechii orînduirii.

Afirmația că naționalizarea înseamnă utilizarea banilor pentru armată, iar municipalizarea utilizarea lor pentru medicină și învățămîntul public, nu este decît o sofistică demnă de un filistin. Or, așa, exact așa, raționează Maslov : „...Naționalizarea, adică (sic !) cheltuirea rentei funciare pentru armată și flotă ; municipalizarea pămîntului, adică cheltuirea rentei pentru nevoile populației“ („*Obrazovanie*“, 1907, nr. 3, pag. 103). Asta e tot una cu un socialism mic-burghez sau cu stîrpirea muștelor cu ajutorul unui praf pe care li-l pui pe coadă muștelor pe care le-ai prins ! Bunului Maslov nu i-a trecut prin mînte că, dacă zemstvele din Rusia și municipalitățile din Occident cheltuiesc pentru medicină etc. mai mult decît cheltuiește statul, aceasta se întîmplă numai pentru că statul burghez și-a efectuat cheltuielile *lui* cele mai importante (pentru asigurarea dominației burgheziei ca clasă) din sursele care-i aduc cele mai importante venituri, *lăsînd* instituțiilor locale, pentru așa-numitele „nevoi ale populației“, numai sursele *cu caracter secundar*. Sute de mii pentru armată și o

nimica toată pentru nevoile *proletariatului*, iată care este raportul real dintre cheltuielile efectuate de statul burghez. Trebuie să fii un Maslov ca să crezi că e suficient să *pui* renta „la dispoziția” municipalităților, pentru ca statul burghez să fie înșelat de către subtilii „oameni politici” menșevici! Nu cumva datorită acestei „politici subtile” statul burghez va începe să dea sute de mii proletarilor și o nimica toată pentru armată și flotă?

În realitate, menșevicii promovează o politică mic-burgheză: limitându-se la orizontul îngust-provincial al auto-administrării locale, ei încearcă să se eschiveze de la rezolvarea unei probleme vitale pe care o pune istoria, și anume problema dacă la noi trebuie să existe o republică burgheză centralizată a fermierilor sau o monarhie burgheză centralizată a iuncherilor. Nu vă veți putea eschiva, domnilor! Nici un fel de provincialism, nici un fel de cochetărie cu socialismul municipalist nu vor putea să vă scutească de la participarea *inevitabilă* la rezolvarea acestei probleme *vitale*. În realitate, subterfugiile voastre nu înseamnă decît un singur lucru: sprijinirea în ascuns a tendinței cadete și, în același timp, neînțelegerea însemnătății tendinței republicane.

Faptul că menșevicii, care susțin municipalizarea, cochetază cu „socialismul municipalist” al fabienilor din Europa reiese clar din procesele-verbale ale Congresului de la Stockholm. „Unii tovarăși — a spus acolo Kostrov — parcă ar auzi pentru prima oară de proprietatea municipală. Le voi aminti că în Europa occidentală există un întreg curent (exact !! fără să vrea, Kostrov a spus adevărul!), «socialismul municipalist» (Anglia)” (Procesele-verbale, pag. 88). Nici Kostrov, nici Larin* nu s-au gândit că acest „curent” este un curent al *oportunismului extrem*. Socialiștilor-revoluționari le stă bine să amestece reformismul mic-burghez cu sarcinile revoluției burgheze, dar social-democraților nu le este permis, domnilor, să facă

---

* „Problema țărănească și social-democrația”. Un extrem de nebulos comentariu la programul menșevic. Vezi pag. 66. La pag. 103 acest nefericit apărător al municipalizării preconizează *naționalizarea* ca cea mai bună soluție!

acest lucru ! Intelectualitatea burgheză din Apus (fabienii în Anglia, bernsteinienii în Germania, broussiștii în Franța) mută, bineînțeles, centrul de greutate de la problema *orînduirii* de stat la problema *autoadministrării* locale. În fața noastră stă tocmai problema *orînduirii* de stat, a bazei ei agrare, și a susține aici „socialismul municipalist“ înseamnă *a te juca* de-a socialismul agrar. Las' să se grăbească mic-burghezii „să-și facă un cuibușor“ în tihnitele municipalități ale viitoarei Rusii democratice ! Sarcina proletariatului este de a organiza masele nu în acest scop, ci în vederea luptei revoluționare pentru o *deplină* democratizare astăzi, pentru înfăptuirea revoluției socialiste mîine.

Nouă, bolșevicilor, ni se reproșează adesea că concepțiile noastre revoluționare ar fi utopice, fanteziste. Și foarte adeseori avem prilejul să auzim astfel de reproșuri tocmai în legătură cu naționalizarea. Dar tocmai în această privință ele sînt cel mai puțin întemeiate. Cine consideră naționalizarea o „utopie“ scapă din vedere faptul că trebuie să existe o concordanță între amploarea transformărilor politice și cea a transformărilor agrare. Din punctul de vedere al mic-burghezului de rînd, naționalizarea nu este mai puțin „utopică“ decît republica. Și una, și cealaltă nu sînt mai puțin utopice decît revoluția agrară „*țărănească*“, adică victoria răscoalei țărănești într-o țară capitalistă. Toate aceste transformări sînt la fel de „anervoioase“ din punctul de vedere al unei evoluții lente și line. Iar acei care fac zarvă susținînd că tocmai naționalizarea și numai ea are un caracter utopic dovedesc înainte de toate *că nu înțeleg* legătura necesară și indisolubilă dintre revoluția economică și cea politică. Nu poți confisca pămînturile moșieresti (revendicare programatică admisă atît de bolșevici cît și de menșevici) fără a lichida absolutismul moșieresc (și totodată și pe cel octombrist, care nu e pur moșieresc). Iar absolutismul nu poate fi lichidat fără o acțiune revoluționară a maselor conștiente de milioane de oameni, fără o considerabilă creștere a eroismului acestor mase, fără ca ele să dea dovadă că sînt hotărîte

și știu „să asalteze cerul“, cum s-a exprimat K. Marx despre muncitorii parizieni în perioada Comunei⁹⁰. La rîndul său, acest val revoluționar nu este posibil fără o lichidare radicală a *tuturor* rămășițelor feudalismului, care au apăsât veacuri de-a rîndul asupra țăranilor, inclusiv lichidarea *întregii* proprietăți funciare feudale, a tuturor cătușelor „obștii“ fiscale, a „acordării“ de tristă amintire a unor firimituri de către guvern etc. etc. etc.

Din lipsă de spațiu (și așa am depășit dimensiunile pe care urma să le aibă articolul potrivit indicațiilor redacției revistei „Pșeglund“⁹¹), nu mă voi ocupa de conținutul capitolului *al cincilea* al cărții mele („Clasele și partidele în dezbaterile din Duma a II-a în problema agrară“).

Cuvîntările rostite de *țărani* în Dumă prezintă o uriașă importanță politică, deoarece ele exprimă dorința fierbinte de a scăpa de jugul moșieresc, ura crîncenă împotriva feudalismului, a birocrăției, revoluționarismul spontan, nemijlocit, adeseori naiv și nu pe deplin conturat, dar în același timp vijelios, al țăranilor *simpli*, revoluționarism care dovedește mai bine decît niște lungi raționamente cîtă energie distructivă potențială au acumulat masele țărănești în lupta împotriva nobilimii, a moșierilor și a Romanovilor. Sarcina proletariatului conștient constă în dezvoltarea, demascarea și înlăturarea necruțătoare a nenumăratelor înșelăciuni mic-burgheze, a frazeologiei pseudosocialiste, a speranțelor, de o naivitate puerilă, pe care țăraniile le leagă de revoluția agrară — și aceasta, firește, nu în scopul de a-l potoli și a-l astîmpăra pe țăran (așa cum făceau în ambele Dume trădătorii libertății poporului, domnii ca-deți), ci în scopul de a trezi în rîndurile maselor un revoluționarism hotărît, de neclintit, un revoluționarism inflexibil. Fără un asemenea *revoluționarism*, fără o luptă aprigă și necruțătoare a maselor *țărănești* sînt iremediabil „utopice“ și confiscarea, și republica, și votul universal, direct, egal și secret. De aceea marxștii trebuie să pună problema clar și precis: cele două direcții de dezvoltare economică a Rusiei, cele două căi ale capitalismului s-au

conturat într-un mod absolut precis. Toată lumea să se gîndească bine la acest lucru. În decursul perioadei de trei ani, 1905—1907, în care s-a desfășurat prima campanie revoluționară, pentru noi a devenit clar că cele două direcții nu trebuie privite ca generalizări teoretice, ca concluzii trase din cutare sau cutare *trăsătură* a evoluției care datează din 1861 ; nu, pentru noi este acum clar că aceste direcții sînt *preconizate* de clase ostile una alteia. Moșierii și capitaliștii (octombriștii) și-au dat pe deplin seama că nu există altă direcție decît cea capitalistă și că *ei* nu pot păși pe această cale altfel decît recurgînd la o desființare forțată, accelerată a „obștii“, desființare care înseamnă... un jaf cămătăresc fățiș și o trecere „prin foc și sabie“ efectuată de poliție sau de detașamentele „de pedepsire“. Aceasta este o „operație“ în care este foarte ușor să-ți frîngi gîtul ! Iar masele țărănimii și-au dat seama tot în acești trei ani, cu nu mai puțină claritate, de caracterul iluzoriu al oricăror speranțe în „tătucul țar“, al oricăror planuri cu privire la o cale pașnică și de necesitatea luptei revoluționare în vederea lichidării totale a feudalismului în general și a proprietății funciare feudale în special.

La baza întregii propagande și agitații a social-democrației trebuie să stea înrădăcinarea acestor rezultate în conștiința maselor, pregătirea maselor în direcția folosirii acestei experiențe în vederea unui atac cît mai bine organizat, mai hotărît și mai ferm în *cea de-a doua* campanie a revoluției.

De aceea sînt profund reacționare cuvîntările rostite de Plehanov la Stockholm pe tema că cucerirea puterii de către proletariat și țărănime ar însemna o reînviere a „narodovolismului“. Plehanov a ajuns la o absurditate : „o revoluție agrară țărănească“ fără cucerirea puterii de către proletariat și țărănime ! Dimpotrivă, Kautsky, care atunci cînd s-a produs ruptura dintre bolșevici și menșevici înclinase în mod vădit de partea acestora din urmă, ulterior a trecut din punct de vedere ideologic de partea celor dinții, recunoscînd că victoria revoluției este posibilă nu-

mai în condițiile unei „alianțe între proletariat și țărănime“.

Fără o lichidare totală a proprietății funciare feudale, fără o „curățire“ completă, adică fără naționalizarea pământului, revoluția este de neconceput. Partidului proletariatului îi revine sarcina de a populariza această lozincă : o revoluție agrară burgheză consecventă și radicală. Iar după ce vom fi îndeplinit *această* sarcină, vom vedea care vor fi perspectivele ; vom vedea dacă această revoluție va constitui *doar* baza pentru o dezvoltare rapidă după tipul american a forțelor de producție în capitalism, *sau* va deveni prologul revoluției socialiste în Occident.

18 iulie 1908

P.S. Nu mai reproduc aici proiectul meu de program agrar care a fost propus Congresului de la Stockholm al P.M.S.D.R. și tipărit în repetate rînduri în publicațiile social-democrate. Mă voi limita doar la cîteva considerente. Întrucît evoluția agrară capitalistă se poate desfășura în două direcții, este necesar ca în program să figureze neapărat un „dacă“ (expresie tehnică folosită la Congresul de la Stockholm), adică programul trebuie să ia în considerație ambele posibilități. Cu alte cuvinte, atîta timp cît lucrurile vor merge ca pînă acum, noi vom cere libertatea de folosire a pământului, instituirea unor comisii de judecată în vederea reducerii arenzilor, desființarea stărilor sociale etc. *În același timp*, însă, *vom lupta împotriva actualei* direcții, vom sprijini revendicările revoluționare ale țăranilor în interesul unei dezvoltări rapide a forțelor de producție, al libertății luptei de clasă și al unei ample desfășurări a acesteia. Sprijinind lupta revoluționară a țăranilor împotriva feudalismului, partidul muncitoresc social-democrat le arată că cea mai bună formă de relații agrare în societatea capitalistă (și totodată cea mai bună formă de lichidare a feudalismului) o constituie naționalizarea pământurilor, că o revoluție agrară radicală — confiscarea proprietății funciare moșierești și naționalizarea

pământurilor — nu este posibilă decît în condițiile unei revoluții politice radicale, în condițiile desființării absolutismului și ale instituirii unei republici democratice.

Acesta este *conținutul* proiectului meu de program agrar. Partea consacrată caracterizării trăsăturilor burgheze ale *întregii* transformări agrare actuale și explicării punctului de vedere pur proletar al social-democrației a fost *adoptată* la Stockholm și *cuprinsă* în actualul program.

Publicat în august 1908 în revista
„Przeгляд Socjaldemokratyczny” nr. 6
Semnal : N. L e n i n

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Traducere din limba polonă

MATERIAL INFLAMABIL ÎN POLITICA MONDIALĂ

În ultimul timp, mișcarea revoluționară din diferite state ale Europei și ale Asiei se face simțită într-o măsură atât de mare, încît în fața noastră se conturează destul de limpede o etapă nouă a luptei internaționale a proletariatului și incomparabil superioară celei precedente.

În Persia s-a produs o contrarevoluție care îmbină în mod sui generis dizolvarea Dumei I din Rusia cu insurecția rusă de la sfîrșitul anului 1905. Armata țarului rus, zdrobită în mod rușinos de japonezi, își ia revanșa punîndu-se cu mult zel în slujba contrarevoluției. După execuții, după isprăvile expedițiilor de pedepsire, după masacrele și jafurile din Rusia urmează isprăvile săvîrșite de aceiași cazaci în vederea înăbușirii revoluției din Persia. Faptul că Nicolaie Romanov, în fruntea moșierilor ultrareacționari și a capitaliștilor înspăimîntați de greve și de războiul civil, tună și fulgeră împotriva revoluționarilor persani este de înțeles, și nu este prima oară cînd ostașilor ruși iubitori de Hristos le revine rolul de călai internaționali. Faptul că Anglia, spălîndu-se fariseic pe mîini, păstrează o neutralitate vădit prietenească față de reacționarii persani și de partizanii absolutismului este un fenomen oarecum de alt gen. Atitudinea burghezilor liberali englezi, înfuriați de creșterea mișcării muncitorești la ei acasă și speriați de avîntul luptei revoluționare în India, dovedește tot mai des, mai fățiș și mai pregnant că „personalitățile” politice europene cele mai „civilizate”, care au trecut prin

ПРОЛЕТАРИЙ

Российская Социал-демократическая Рабочая Партия

Бюро редакционное

ЖЕНЕВА, Среда, (5 авг.) 23 июля 1908

— Органъ Q.-Петербургскаго и Московскаго комитетовъ P.C.D.P.P. —

Горячий материалъ въ лировой политикѣ.

Российское правительство въ политическомъ отношеніи въ настоящее время находится въ самомъ невыгодномъ положеніи. Оно не только не можетъ справиться съ внутренними проблемами, но и не можетъ справиться съ международными. Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи. Оно не только не можетъ справиться съ внутренними проблемами, но и не можетъ справиться съ международными.

Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи. Оно не только не можетъ справиться съ внутренними проблемами, но и не можетъ справиться съ международными. Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи.

Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи. Оно не только не можетъ справиться съ внутренними проблемами, но и не можетъ справиться съ международными. Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи.

Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи. Оно не только не можетъ справиться съ внутренними проблемами, но и не можетъ справиться съ международными. Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи.

Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи. Оно не только не можетъ справиться съ внутренними проблемами, но и не можетъ справиться съ международными. Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи.

Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи. Оно не только не можетъ справиться съ внутренними проблемами, но и не можетъ справиться съ международными. Въ политическомъ отношеніи оно находится въ самомъ невыгодномъ положеніи.

Prima pagină a ziarului „Proletarii” nr. 33 din 23 iulie (5 august) 1908, în care a apărut articolul de fond „Material inflamabil în politica mondială”, scris de V. I. Lenin

cea mai înaltă școală a constituționalismului, devin niște *fiare* atunci când masele încep să se trezească, să lupte împotriva capitalului, împotriva sistemului colonial al capitalismului, adică împotriva unui sistem de înrobire, de jaf și de violență. E grea situația revoluționarilor persani în țara lor, pe care erau aproape gata s-o împartă între ei stăpînii Indiei, pe de o parte, și guvernul contrarevoluționar din Rusia, pe de altă parte. Dar lupta îndârjită de la Tabriz, faptul că revoluționarilor le-a surîs în repetate rînduri norocul, deși se părea că sînt definitiv zdrobiți, dovedește că, cu tot ajutorul Leahovilor ruși și al diplomaților englezi, bașbuzucii șahului întîmpină o foarte puternică rezistență de jos. O mișcare revoluționară care poate da o ripostă armată încercărilor de restaurare, care șilește pe eroii unor asemenea încercări să ceară ajutor de la străini nu poate fi nimicită, și, în aceste condiții, chiar cel mai deplin triumf al reacțiunii persane n-ar fi altceva decît preludiul unor noi revolte populare.

În Turcia a învins mișcarea revoluționară din armată, condusă de junii turci⁹². E drept că această victorie este numai o jumătate de victorie sau chiar mai puțin decît atît, deoarece Nicolaie al II-lea al Turciei a reușit deocamdată să scape numai cu promisiunea de a restabili faimoasa constituție turcă. Dar astfel de jumătăți de victorie în revoluții, astfel de concesii impuse vechiului regim și făcute în grabă de acesta constituie cea mai sigură cheazășie a unor noi peripeții ale războiului civil, peripeții mult mai hotărîtoare, mai acute și care antrenează mase mai largi ale poporului. Iar școala războiului civil nu rămîne fără urmări pentru popoare. Aceasta este o școală grea, o școală care implică în mod inevitabil victorii ale contrarevoluției, dezmățul reacționarilor întărîtați, reprimarea sălbatică a insurgenților de către vechiul regim etc. Dar numai niște pedanți inveterați, niște mumii ramolite se pot tîngui de faptul că popoarele trec prin această școală chinuitoare; această școală învață clasele asuprite cum se duce războiul civil, cum se obține victoria în revoluție, concentrează în masele sclavilor de astăzi ura pe care veșnic o nutresc în sinea lor sclavii oropsiți, abrutizați, ignoranți, ură care duce la realizarea unor mărețe fapte

istorice de către sclavii care au devenit conștienți de rușinea robiei lor.

În India, sclavii indigeni ai capitaliștilor englezi „civilizați” pricinuesc în ultimul timp o îngrijorare neplăcută „stăpînilor” lor. Se țin lanț violențele și jaful care poartă numele de sistemul de guvernare engleză a Indiei. Nicăieri în lume — cu excepția Rusiei, firește — masele nu duc o existență atît de mizeră, populația nu îndură o foamete atît de cronică ca în India. Diverse personalități dintre cele mai liberale și mai radicale din Britania liberă, de teapa lui John Morley — o autoritate pentru cadeții ruși și neruși, o stea a publicisticii „progresiste” (în realitate un lacheu al capitalului) —, sînt guvernatori în India și, deținînd aceste posturi, devin niște adevărați Genghis Hani în stare să sancționeze toate măsurile „de potolire” a populației ce le-a fost încredințată, mergînd pînă la *biciuirea* protestatarilor politici ! Micul săptămînal al social-democraților englezi, „Justice”⁹³, este *interzis* în India de acești nemernici liberali și „radicali” de teapa lui Morley. Iar atunci cînd Keir Hardie, membru al parlamentului englez, conducătorul „Partidului laburist independent” (Independent Labour Party), a avut îndrăzneala să vină în India și să vorbească indigenilor despre revendicările cele mai elementare ale democrației, întreaga presă burgheză engleză a început să urle împotriva „rebelului”. Și acum încă, cele mai influente ziare engleze vorbesc scriș-nind din dinți despre „agitatorii” care tulbură liniștea Indiei, și salută sentințele de tip pur rusesc, à la Pleve, pronunțate de judecători, precum și măsurile administrative de reprimare luate împotriva publiciștilor democrați indieni. Iată însă că în India începe să se ridice strada în apărarea publiciștilor și conducătorilor *ei* politici. Șacalii englezi au pronunțat o sentință odioasă împotriva democratului indian Tilak, condamnîndu-l la deportare pe un termen îndelungat. Interpelarea făcută zilele acestea în Camera comunelor din Anglia a scos la iveală faptul că jurații indieni s-au pronunțat pentru achitare, sentința de condamnare fiind obținută datorită *voiturilor juraților englezi* ! Această răzbunare a lacheilor sacului cu banii îm-

potriva acestui democrat a provocat demonstrații de stradă și o grevă la Bombay. Și în India proletariatul s-a ridicat pînă la nivelul luptei politice de masă conștiente, și din moment ce așa stau lucrurile înseamnă că rînduieților de tip rus-englez din India le-a sunat ceasul! Jefuirea colonialistă a țărilor asiatice de către europeni a făcut ca una dintre aceste țări, Japonia, să se călească, ceea ce i-a permis să repurteze mari victorii militare care i-au asigurat o dezvoltare națională de sine stătătoare. Nu încapе îndoială că jefuirea seculară a Indiei de către englezi și lupta dusă în prezent de acești europeni „înaintați” împotriva democrației persane și indiene vor face ca milioane și zeci de milioane de proletari din Asia să se călească, să se călească pentru o luptă tot atît de victorioasă (ca și aceea a japonezilor) împotriva asupritorilor. Muncitorul european conștient are acum tovarăși în Asia, și numărul acestor tovarăși va crește văzînd cu ochii.

În ultimele luni, mișcarea revoluționară împotriva feudalismului din China s-a manifestat și ea deosebit de puternic. E drept că nu se poate spune încă nimic precis despre această mișcare — căci există atît de puține date referitoare la această mișcare și atît de multe știri referitoare la răzmerițele din diferite regiuni ale Chinei —, dar creșterea impetuoasă a „spiritului nou” și a „adierilor europene” în China, mai ales după războiul ruso-japonez, nu poate fi pusă la îndoială și, prin urmare, este inevitabilă transformarea vechilor răzmerițe din China într-o mișcare democratică conștientă. Faptul că de data aceasta unii dintre participanții la jaful colonialist erau îngrijorați reiese din comportarea francezilor în Indochina: *ei au dat ajutor* „regimului istoric” din China la reprimarea revoluționarilor! Și ei se temeau pentru integritatea posesiunilor „lor” din Asia, aflate în vecinătate.

Dar nu numai posesiunile din Asia provoacă îngrijorare burgheziei franceze. Ridicarea de baricade la Villeneuve-Saint-Georges, localitate situată în apropierea Parisului, și masacrarea greviștilor care le-au ridicat (joi 30 (17) iulie) sînt evenimente care au dovedit o dată mai mult ascuțirea luptei de clasă în Europa. Radicalul Clemenceau, care

guvernează Franța în numele capitaliștilor, se străduiește de zor să spulbere ultimele rămășițe ale iluziilor burghezo-republicane din rîndurile proletariatului. În timpul guvernării lui Clemenceau, masacrarea muncitorilor de către armată, care acționează din ordinul guvernului „radical”, a devenit un fenomen aproape mai frecvent decît înainte. De aceea socialiștii francezi l-au poreclit pe Clemenceau „Roșul”, iar acum, cînd agenții, jandarmii și generalii lui au făcut din nou să curgă sîngele muncitorilor, socialiștii își amintesc de cuvintele spuse cîndva de el, cel mai progresist republican burghez, unor delegați ai muncitorilor: „Nu ne aflăm de aceeași parte a baricadei”. Într-adevăr, proletariatului francez și republicanii burghezi cei mai extremi se situează acum definitiv de o parte și de alta a baricadei. Clasa muncitoare din Franța și-a vărsat din belșug sîngele pentru a cuceri și a apăra republica, iar astăzi, pe terenul regimului republican, care s-a statornicit pe deplin, se apropie tot mai mult lupta hotărîtoare între proprietari și oamenii muncii. „Asta nu a fost un simplu masacru — scrie „l'Humanité”⁹⁴ despre ziua de 30 iulie —, ci a fost, într-o anumită măsură, o bătălie”. Generalii și polițiștii voiau să-i provoace cu orice preț pe muncitori și să transforme această demonstrație pașnică, neînarmată, într-un măcel. Dar după ce armata a înconjurat din toate părțile pe greviști și manifestați, după ce a atacat pe acești oameni neînarmați, ea a întîmpinat rezistență: ca urmare a comportării ei, s-au ridicat de îndată baricade și s-a ajuns la evenimentele care frămîntă întreaga Franță. Aceste baricade din scîndurele erau ridicol de rudimentare, scrie același ziar. Dar nu asta este important. Important este faptul că în timpul celei de-a treia republici dispăruse tradiția luptei de baricade. Acum „Clemenceau reintroduce această tradiție” și vorbește tot atît de fățiș despre acest lucru cum vorbeau „călăii din iunie 1848 și Galiffet în 1871” despre războiul civil.

Și nu numai presa socialistă amintește, cu prilejul evenimentelor din 30 iulie, aceste mărețe date istorice. Ziarele burgheze se năpustesc cu o furie turbată asupra muncitorilor, acuzîndu-i că s-au comportat ca și cum ar fi fost gata

să înceapă revoluția socialistă. Unul dintre aceste ziaré relatează un episod neînsemnat, dar caracteristic, care ilustrează starea de spirit a celor două părți. Când pe lângă generalul Virvaire, care conducea atacul împotriva greviștilor, au trecut niște muncitori ducînd pe un tovarăș de-al lor rănit, din mulțimea manifestațiilor s-au auzit strigăte : „Saluez !“ („dați onorul“). Și iată că acest general al republicii burgheze a dat onorul inamicului rănit.

Ascuțirea luptei proletariatului împotriva burgheziei se observă în toate țările capitaliste înaintate, iar deosebirea de condiții istorice, de regim politic și de forme ale mișcării muncitorești face ca aceeași tendință să se manifeste în mod diferit. În America și în Anglia, unde există o deplină libertate politică și unde în rîndurile proletariatului nu există de loc sau, în orice caz, nu există o tradiție revoluționară și socialistă cît de cît vie, această ascuțire își găsește expresia în intensificarea mișcării împotriva trusturilor, în dezvoltarea extraordinară a socialismului și în atenția crescîndă pe care i-o acordă clasele avute, în trecerea organizațiilor muncitorești, uneori pur economice, la o luptă politică proletară sistematică și de sine stătătoare. În Austria și în Germania, în parte și în țările scandinave, ascuțirea luptei de clasă își găsește expresia în lupta electorală, în relațiile dintre partide, în unirea tuturor burghezilor de diferite nuanțe împotriva dușmanului comun — proletariatul —, în intensificarea represiunilor judiciare și polițienești. Cele două lagăre adverse își spoiesc lent, dar neabătut, forțele, își întăresc organizațiile ; antagonismul dintre ele se accentuează tot mai mult în toate domeniile vieții sociale, de parcă s-ar pregăti în tăcere, strîngîndu-și forțele în vederea unor viitoare bătălii revoluționare. În țările latine — în Italia și în special în Franța — ascuțirea luptei de clasă se manifestă prin explozii deosebit de violente, uneori direct revoluționare : ura ascunsă pe care proletariatul o nutrește față de asupritorii săi răbufnește cu o forță neașteptată, iar decorul „pașnic“ al luptei parlamentare cedează locul unor scene de adevărat război civil.

Mișcarea revoluționară internațională a proletariatului nu se desfășoară și nu se poate desfășura uniform, ea nu îmbracă și nu poate îmbrăca forme identice în țări diferite. Folosirea deplină și multilaterală a tuturor posibilităților în toate domeniile de activitate se obține numai ca un rezultat al luptei de clasă a muncitorilor din diferite țări. Fiecare țară aduce particularitățile ei prețioase, originale, în torentul general, dar în fiecare țară în parte mișcarea suferă de pe urma cutărei sau cutărei unilateralității, cutărilor sau cutărilor lipsuri teoretice sau practice ale diferitelor partide socialiste. În general însă se constată în mod evident un uriaș pas înainte al socialismului internațional, unirea strânsă a armatelor de milioane ale proletariatului într-o serie întregă de ciocniri concrete cu dușmanul, apropierea luptei hotărâtoare împotriva burgheziei, luptă care este mult mai bine *pregătită* de către clasa muncitoare decât pe vremea Comunei, această ultimă mare insurecție a proletarilor.

Acest pas înainte făcut de întregul socialism internațional, paralel cu ascuțirea luptei democrat-revoluționare în Asia, pune revoluția rusă în condiții deosebite și deosebit de grele. Revoluția rusă are un mare aliat internațional atât în Europa cât și în Asia, dar totodată, și *tocmai din această cauză*, ea are nu numai un dușman național — în Rusia —, ci și un dușman *internațional*. Reacția împotriva luptei în continuă creștere a proletariatului este inevitabilă în toate țările capitaliste, și această reacție unește guvernele burgheze din întreaga lume împotriva oricărei mișcări populare, împotriva oricărei revoluții din Asia și mai ales din Europa. Oportuniștii din partidul nostru, întocmai ca și majoritatea intelectualilor liberali din Rusia, visează și acum o revoluție burgheză în Rusia care „să nu îndepărteze” burghezia, să nu o sperie, să nu provoace o reacție „excesivă”, să nu ducă la cucerirea puterii de către clasele revoluționare. Speranțe deșarte! Utopie filistină! Materialul inflamabil sporește cu atâta repeziciune în toate statele înaintate din lume, incendiul se extinde atât de evident asupra majorității statelor din Asia care pînă mai ieri erau cufundate într-un somn adînc, încît creșterea reacției din

partea burgheziei internaționale și ascuțirea oricărei revoluții naționale sînt absolut inevitabile.

Contrarevoluția din Rusia nu îndeplinește și nu poate îndeplini sarcinile istorice ale revoluției noastre. În mod inevitabil burghezia rusă este atrasă tot mai mult de curentul antiproletar și antidemocratic internațional. Proletariatul din Rusia nu trebuie să conteze pe aliați liberali. El trebuie să-și urmeze în mod independent calea spre victoria deplină a revoluției, sprijinindu-se pe necesitatea rezolvării prin violență a problemei agrare în Rusia de către masele țărănești înseși, ajutîndu-le pe acestea să răstoarne dominația moșierilor ultrareacționari și a absolutismului ultrareacționar, punîndu-și ca sarcină înfăptuirea în Rusia a unei dictaturi democratice a proletariatului și a țărănimii, fără a uita că lupta sa și victoriile sale sînt indisolubil legate de mișcarea revoluționară internațională. Mai puține iluzii în privința liberalismului burgheziei contrarevoluționare (atît al aceleia din Rusia cît și al aceleia din întreaga lume). Mai multă atenție față de dezvoltarea proletariatului revoluționar internațional!

„Proletarii” nr. 33
din 23 iulie (5 august) 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

DIN PARTEA REDACȚIEI ⁹⁵

Expunerea de față a pățaniilor teoretice ale tov. Maslov este luată din lucrarea lui N. Lenin consacrată unei analize sistematice a tendințelor evoluției noastre agrare. Se înțelege că demascarea teoriilor agrare „originale” ale lui Maslov, pătrunse de spiritul unui revizionism cum nu se poate mai plat, duce în mod inevitabil și la criticarea unor teze ale programului partidului. Considerăm că o discuție în presa de partid în jurul acestei probleme este cât se poate de nimerită.

Iar în ceea ce privește „descoperirile” teoretice ale tov. Maslov am avea de spus câteva cuvinte în special tovarășului Plehanov, el fiind îngerul păzitor al revizionismului nostru agrar.

În nr. 6—7 al ziarului „Golos Soțial-Demokrata”, examinînd o serie de probleme teoretice extrem de importante, ați binevoit să vă lansați, în trecut, în raționamente echivoce, evazive și de-a dreptul *necuviincioase*. V-ați încumetat să declarați în presă că cutare și cutare membri ai partidului nostru *nu sînt tovarăși* pentru dv., fără să aveți însă curajul să precizați fățiș și răspicat dacă intenționați să ieșiți din organizația noastră sau dacă cereți excluderea din organizație a acestor membri ai ei. Ați procedat deci într-un mod laș și totodată grosolan.

Așadar, incoruptibile combatant, reflectați asupra isprăvilor revizioniste ale lui Maslov al dv. Acest lucru se petrece tocmai în mica împărăție unde, judecînd după publicațiile apărute, aveți faima unui fioros Dumbadze. Unde

e critica dv. la adresa născocirilor revizioniste ale tov. Maslov? Unde sînt vremurile cînd susțineți teoria economică a lui Karl Marx? Și cine altul dacă nu dv. l-a susținut în fel și chip pe Maslov și i-a ținut isonul?

Famusovii * din partidul nostru nu se dau în lături să joace rolul de luptători pentru marxism, făcînd paradă de o intransigență necruțătoare, dar, totodată, de dragul nepotismului fracționist nu se dau în lături să camufleze abateri foarte serioase de la marxism!

„Proletarij” nr. 33
din 23 iulie (5 august) 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

-----

* Famusov — personaj din piesa „Prea multă minte strică” a lui A. S. Griboedov. — Nota trad.

MILITARISMUL BELICOS ȘI TACTICA ANTIMILITARISTĂ A SOCIAL-DEMOCRAȚIEI

I

Diplomații se agită. Plouă cu „note“, „rapoarte“, „declarații“ ; miniștrii șușotesc în spatele manechinelor încoronate, care, cu cupele de șampanie în mână, „întăresc pacea“. Dar „supușii“ știu foarte bine că dacă corbii se rotesc înseamnă că miroase a hoit. Lordul Cromer, conservator, a declarat în camera engleză că „trăim vremuri când sînt în joc interesele naționale (?), cînd se dezlănțuie patimile și se ivește pericolul și posibilitatea izbucnirii unui conflict, oricît de pașnice (!) ar fi intențiile guvernanților“.

În ultimul timp s-a acumulat destul material inflamabil și el sporește mereu. Revoluția din Persia amenință să răstoarne toate barierele, să încurce toate „sferele de influență“ stabilite acolo de puterile europene. Mișcarea constituționalistă din Turcia amenință să smulgă această feudă din ghearele jefuitoarelor capitaliști europeni ; au devenit amenințătoare „probleme“ străvechi care acum s-au agravat : problema macedoneană, a Orientului Mijlociu, a Extremului Orient etc. etc.

Or, în condiții cînd există o rețea de acorduri, convenții etc. fățișe și secrete, e de ajuns ca vreo „putere“ să fie cît de puțin călcată pe bătătură pentru ca „din scînteie să izbucnească flacăra“.

Și cu cît guvernele zăngănesc mai amenințător armele unul în fața altuia, cu atît mai necruțător reprimă ele mișcarea antimilitaristă din propria lor țară. Prigoana împotriva antimilitariștilor crește în mod extensiv și intensiv. Guvernul „radical-socialist“ al lui Clemenceau-Briand re-

curge la violență în nu mai mică măsură decît guvernul iunchero-conservator al lui Bülow. Dizolvarea „organizațiilor de tineret“ în întreaga Germanie ca urmare a introducerii noii legi cu privire la asociații și întruniri, care interzice persoanelor sub 20 de ani să ia parte la adunări politice, a îngreuiat extrem de mult agitația antimilitaristă în Germania.

Ca urmare, discuția cu privire la tactica antimilitaristă a socialiștilor, care încetase după Congresul de la Stuttgart⁹⁶, este reluată în presa de partid.

La prima vedere s-ar părea că avem de-a face cu un fenomen ciudat: deși importanța acestei probleme este evidentă, deși prejudiciile aduse proletariatului de militarism sînt atît de vădite, frapante, ar fi greu de găsit o altă problemă în legătură cu care să existe asemenea oscilări și divergențe în rîndurile socialiștilor din Occident ca acelea care reies din discuțiile în jurul tacticii antimilitariste.

Premisele principale pentru o rezolvare justă a acestei probleme au fost stabilite de mult, cît se poate de temeinic, și nu provoacă divergențe. Militarismul contemporan este un rezultat al capitalismului. În ambele sale forme el este „o manifestare vitală“ a capitalismului: ca forță militară folosită de statele capitaliste în conflictele lor externe („Militarismus nach aussen“, cum spun germanii) și ca armă folosită de clasele dominante în vederea reprimării oricărui fel de mișcări (economice și politice) ale proletariatului („Militarismus nach innen“). O serie de congrese internaționale (Congresul de la Paris din 1889, Congresul de la Bruxelles din 1891, Congresul de la Zürich din 1893 și, în sfîrșit, Congresul de la Stuttgart din 1907) au formulat în rezoluțiile lor în mod precis această părere⁹⁷. În modul cel mai amănunțit stabilește această legătură dintre militarism și capitalism rezoluția de la Stuttgart, deși, în concordanță cu ordinea de zi („Despre conflictele internaționale“), Congresul de la Stuttgart s-a ocupat mai mult de acea latură a militarismului pe care germanii o numesc „Militarismus nach aussen“ („externă“). Iată pasajul din rezoluție care se referă la această problemă: „Războaiele dintre statele capitaliste sînt, în mod obișnuit, o consecință

a concurenței care există între ele pe piața mondială, întrucât fiecare stat caută nu numai să-și asigure debușeurile, dar și să cucerească noi debușee, iar rolul principal îl are aici înrobirea unor popoare și țări străine. Aceste războaie sînt generate și de înarmările neconținute determinate de militarism, care constituie instrumentul principal al dominației de clasă a burgheziei și al subordonării politice a clasei muncitoare.

Războaiele sînt favorizate de prejudecățile naționaliste cultivate în mod sistematic în țările civilizate în interesul claselor dominante, cu scopul de a sustrage masele proletare de la sarcinile lor de clasă și de a le face să uite de datoria realizării solidarității de clasă pe plan internațional.

Prin urmare, rădăcinile războaielor rezidă în însăși esența capitalismului; războaiele nu vor dispărea decît atunci cînd va înceta să mai existe orînduirea capitalistă sau cînd imensele jertfe umane și materiale provocate de dezvoltarea tehnică-militară și indignarea popoarelor stîrnită de înarmări vor duce la înlăturarea acestui sistem.

Clasa muncitoare, care este principalul furnizor de soldați și care suportă în cea mai mare măsură jertfele materiale, este dușmanul firesc și cel mai înverșunat al războaielor, deoarece războaiele sînt în contradicție cu scopurile pe care le urmărește ea: crearea unei orînduiri economice bazate pe principiul socialist și care să realizeze în fapt solidaritatea popoarelor“...

II

Așadar, în rîndurile socialiștilor ideea existenței unei legături principiale între militarism și capitalism este startornică, și asupra acestui punct nu există divergențe. Dar simpla recunoaștere a acestei legături nu determină în mod concret *tactica* antimilitaristă a socialiștilor, nu rezolvă problema practică: cum trebuie dusă lupta împotriva puterii militarismului și cum pot fi preîntîmpinate războaiele? Or, tocmai răspunsurile la aceste probleme vădesc importante divergențe de păreri în rîndurile socialiștilor. Aceste

divergențe au putut fi constatate deosebit de concret la Congresul de la Stuttgart.

La un pol se află social-democrații germani de tipul lui Vollmar. Din moment ce militarismul este un produs al capitalismului, spun ei, din moment ce războaiele sînt un însoțitor inevitabil al dezvoltării capitaliste, nu este nevoie de nici un fel de activitate antimilitaristă specială. Așa a și declarat Vollmar la Parteitagul de la Essen. În ceea ce privește însă problema ce atitudine trebuie să ia social-democrații în caz că se declară război, majoritatea social-democraților germani, cu Bebel și Vollmar în frunte, se situează ferm pe poziția că social-democrații trebuie să-și apere patria împotriva unui eventual atac, că ei sînt datori să ia parte la un război „de apărare”. Această teză l-a determinat pe Vollmar să declare la Stuttgart că „toată dragostea noastră pentru omenire nu ne poate împiedica să fim buni germani”, iar pe deputatul social-democrat Noske să declare în Reichstag că, în cazul unui război împotriva Germaniei, „social-democrații nu vor rămîne în urma partidelor burghize și vor lua arma în mînă”; pornind de la această afirmație, lui Noske nu-i mai rămîne de făcut decît un singur pas pentru a ajunge la următoarea declarație: „Vrem ca Germania să fie înarmată cît se poate de bine”.

La celălalt pol se află grupul puțin numeros al adepților lui Hervé. Proletariatul nu are patrie, spun hervéiștii. Deci orice războaie sînt în interesul capitaliștilor; asta înseamnă că proletariatul trebuie să lupte împotriva oricărui război, că el trebuie să răspundă la orice declarație de război prin grevă militară și prin insurecție. Iată în ce trebuie să constea, în primul rînd, propaganda antimilitaristă. De aceea, la Stuttgart, Hervé a propus următorul proiect de rezoluție: „...Congresul recomandă să se răspundă *la orice declarație de război, indiferent de unde ar veni ea*, prin grevă militară și prin insurecție”.

Acestea sînt, în rîndurile socialiștilor din Apus, cele două poziții „extreme” în această problemă. În ele se reflectă „ca soarele într-o picătură de apă” cele două boli de care suferă încă activitatea proletariatului socialist din

Apus : tendințele oportuniste, pe de o parte, și frazeologia anarhistă, pe de altă parte.

Mai întâi vom face câteva observații cu privire la patriotism. Este adevărat că în „Manifestul Comunist“ se spune că „proletarii nu au patrie“ și tot atât de adevărat este că poziția lui Vollmar, Noske & Co. „sfidează“ această teză fundamentală a socialismului *internațional*. Dar de aici încă nu rezultă că Hervé și hervéiștii au dreptate atunci când afirmă că proletariatului îi este indiferent în ce patrie trăiește : într-o Germanie monarhistă, într-o Franță republicană sau într-o Turcie despotică. Patria, adică mediul politic, cultural și social respectiv, este unul dintre cei mai puternici factori ai luptei de clasă a proletariatului ; și dacă nu are dreptate Vollmar, care promovează o atitudine „autentic-germană“ a proletariatului față de „patrie“, nu are mai multă dreptate nici Hervé, care are o atitudine neîngăduit de necritică față de un factor atât de important al luptei de eliberare a proletariatului. Proletariatul nu poate fi indiferent și nepăsător față de condițiile politice, sociale și culturale în care se desfășoară lupta lui și, prin urmare, nu-i pot fi indiferente nici destinele țării lui. Dar aceste destine îl interesează numai *în măsura* în care ele afectează lupta sa de clasă, și nu în virtutea unui „patriotism“ burghez, care nu stă de loc frumos unui social-democrat.

Mai complicată este altă problemă, aceea a atitudinii față de război. Chiar de la prima vedere este evident că Hervé confundă în mod inadmisibil aceste două probleme, uită de legătura cauzală dintre război și capitalism ; dacă ar adopta tactica hervéistă, proletariatul s-ar condamna la o muncă sterilă : el și-ar cheltui toată hotărîrea de luptă (doar este vorba de insurecție) în lupta împotriva efectului (războiul), lăsînd neatinsă cauza (capitalismul).

Aici iese pe deplin la iveală modul de gîndire anarhist : credință oarbă în forța miraculoasă a oricărei acțiuni directe ; desprinderea acestei „acțiuni directe“ din conjunctura social-politică generală fără cea mai mică analiză a acesteia ; într-un cuvînt, este evident că avem de-a face cu „o interpretare mecanică, arbitrară a fenomenelor sociale“ (după expresia lui K. Liebknecht).

Planul lui Hervé este „foarte simplu“: în ziua declarării războiului soldații socialiști dezertează, iar rezerviștii declară grevă și rămân la casele lor. „Grewa rezerviștilor nu ar fi însă o rezistență pasivă : clasa muncitoare ar trece rapid la o rezistență fățișă, la insurecție, și aceasta din urmă ar avea mulți sorți de izbândă cu atât mai mult 'cu cât armata activă s-ar afla la hotarele țării“ (G. Hervé, „Leur patrie“ *).

Iată „planul real, direct și practic“ al lui Hervé, care, fiind sigur de reușita lui, propune să se răspundă prin grevă militară și prin insurecție la orice declarație de război.

De aici reiese clar că nu se pune chestiunea dacă proletariatul poate să răspundă prin grevă și insurecție la declarația de război atunci când ar găsi că acest lucru este oportun. Discuția se poartă în jurul chestiunii dacă proletariatul trebuie să-și lege mâinile prin obligația de a răspunde la orice război prin insurecție. A rezolva problema în acest sens înseamnă a lipsi proletariatul de posibilitatea de a alege momentul luptei hotărâtoare și de a da această posibilitate dușmanilor lui ; nu proletariatul ar fi acela care ar alege momentul luptei în concordanță cu interesele sale atunci când conștiința sa socialistă ar atinge un nivel înalt, când nivelul lui de organizare ar fi ridicat, când ar exista un prilej propice etc. ; nu, guvernele burgheze ar putea să-l provoace la insurecție chiar și atunci când condițiile ar fi nefavorabile pentru el, de pildă declarând un război deosebit de capabil să trezească sentimente patriotice și șoviniste în rîndurile păturilor largi ale populației, izolînd astfel proletariatul răsculat. Și nu trebuie să scăpăm din vedere cu ce furie turbată s-ar năpusti burghezia — care, atât în Germania monarhică cât și în Franța republicană și în Elveția democratică, prigonește cu atîta ferocitate activitatea antimilitaristă în timp de pace — asupra oricărei încercări de grevă militară în caz de război, într-un moment când ar fi în vigoare legi marțiale, când ar exista stare de război, curți marțiale etc.

Are dreptate Kautsky atunci când, vorbind despre ideea lui Hervé, spune că „mobilurile care au făcut să se nască

* — „Patria lor“. — Nota trad.

ideea grevei militare sînt «bune», ideea este nobilă și plină de eroism, dar este o ineptie eroică”.

Dacă va găsi că este util și nimerit, proletariatul poate să răspundă prin grevă militară la declarația de război; printre alte mijloace de înfăptuire a revoluției sociale, el poate recurge și la greva militară. Nu este însă în interesul proletariatului să-și lege mîinile printr-o „rețetă de tactică”.

Tocmai așa a răspuns la această chestiune controversată Congresul internațional de la Stuttgart.

III

Dar dacă părerile hervéiştilor sînt o „ineptie eroică”, apoi poziția lui Vollmar, Noske și a tovarăşilor lor de idei din „aripa dreaptă” este o laşitate oportunistă. Din moment ce militarismul este un produs al capitalului și va dispărea o dată cu el — argumentau ei la Stuttgart și în special la Essen —, nu e nevoie de nici o agitație antimilitaristă specială, care, de altfel, nici nu este posibilă. Dar nici rezolvarea radicală a problemei muncitorești și a problemei femeii, de pildă — li s-a obiectat la Stuttgart —, nu este posibilă atîta timp cît există orînduirea capitalistă; cu toate acestea însă, noi luptăm pentru o legislație muncitorească, pentru extinderea drepturilor civile ale femeilor etc. Trebuie să desfășurăm o propagandă antimilitaristă specială cu atît mai energic cu cît cazurile de amestec al forței militare în lupta dintre muncă și capital devin tot mai frecvente și tot mai evidentă devine importanța militarismului nu numai în lupta actuală a proletariatului, ci și în viitor, în perioada revoluției sociale.

În favoarea unei propagande antimilitariste speciale pledează nu numai argumente de ordin principial, ci și o importantă experiență istorică. În această privință, în fruntea celorlalte țări se situează Belgia. Pe lîngă propagarea generală a ideilor antimilitariste, partidul muncitoresc belgian a organizat grupe de tineret socialist sub denumirea de „Tînăra gardă” („Jeunes Gardes”). Grupele dintr-un district alcătuiesc Federația districtuală; toate Federațiile districtuale se unesc, la rîndul lor, în Federația națională,

avînd în frunte „Consiliul general“. Organele de presă ale „Tinerei gărzi“ („La jeunesse — c'est l'avenir“; „De Caserne“, „De Loteling“ etc.) se difuzează în zeci de mii de exemplare! Cea mai puternică federație este cea din Vallonia, care cuprinde 62 de grupe locale cu 10 000 de membri; în total „Tînăra gardă“ cuprinde în momentul de față 121 de grupe locale.

Paralel cu agitația prin scris se desfășoară în mod intens și agitația prin viu grai: în lunile ianuarie și septembrie (lunile de recrutare), în principalele orașe din Belgia se organizează adunări și procesiuni populare; la porțile primăriilor, în aer liber, oratori socialiști explică recruților ce înseamnă militarismul. Pe lîngă „Consiliul general“ al „Tinerei gărzi“ a fost instituit un „Comitet de reclamații“, căruia îi revine sarcina de a strînge informații referitoare la toate nedreptățile ce se petrec în cazărmi. Aceste informații se publică zilnic în organul central al partidului „Le peuple“⁹⁸, la rubrica „Din viața armatei“. Propaganda antimilitaristă nu se oprește în pragul cazărmi; soldații socialiști se organizează în grupe pentru a face propagandă în rîndurile armatei. În prezent există circa 15 grupe de acest fel („uniuni de soldați“).

După modelul belgian se desfășoară propaganda antimilitaristă în Franța*, Elveția, Austria și în alte țări, variind în ceea ce privește intensitatea și nivelul ei de organizare.

Așadar, activitatea antimilitaristă specială nu este numai deosebit de necesară, ci totodată este utilă și rodnică din punct de vedere practic. De aceea, întrucît Vollmar s-a ridicat împotriva acestei activități, invocînd condițiile polițienești nefavorabile din Germania și pericolul distrugerii, care din această pricină ar amenința organizațiile de partid, problema se reduce la analizarea concretă a condițiilor țării respective; aceasta este o problemă de fapt și nu una de principiu. Deși și în acest caz este justă observația lui Jaurès că social-democrația germană — care în tinerețea

* O particularitate interesantă la francezi o constituie organizarea colecțiilor așa-zisului „bănuț al soldatului“, în fiecare săptămînă muncitorul dă un sou secretarului sindicatului din care face parte; sumele adunate în acest fel sînt trimise soldaților „pentru a le aminti că și în haina militară ei fac parte din clasa exploatată și că în nici un fel de împrejurări nu trebuie să uite acest lucru“.

ei, în vremurile de restriște, când erau în vigoare legile excepționale împotriva socialiștilor, a rezistat mîinii de fier a contelui Bismarck — acum, fiind incomparabil mai dezvoltată și mai puternică, ar putea să nu se teamă de persecuțiile din partea guvernanților actuali. Vollmar însă este profund greșit atunci când încearcă să invoce argumentul că propaganda antimilitaristă specială este inutilă în principiu.

Nu mai puțin pătrunsă de oportunism este și părerea lui Vollmar și a tovarășilor lui de idei că social-democrații ar fi datori să ia parte la un război de apărare. Critica strălucită a lui Kautsky n-a lăsat piatră pe piatră din această părere. Kautsky a arătat că este absolut imposibil să se stabilească pe dată, mai ales în momente de amețală patriotică, dacă țelurile care au provocat războiul respectiv sînt defensive sau ofensive (exemplul dat de Kautsky : la începutul războiului ruso-japonez Japonia a atacat sau s-a apărat?). Social-democrații s-ar încurca în rețeaua tratatelor diplomatice dacă le-ar trece prin gînd să stabilească atitudinea lor față de război în funcție de acest criteriu. S-ar putea chiar ca social-democrații să fie puși în situația de a cere războaie ofensive. În 1848 (de acest lucru n-ar strica să-și amintească și herveiștii) Marx și Engels au considerat necesar ca Germania să ducă un război împotriva Rusiei. Mai tîrziu ei au căutat să influențeze opinia publică din Anglia pentru a o determina să pornească un război împotriva Rusiei. Kautsky emite, printre altele, următoarea ipoteză : „să presupunem — spune el — că mișcarea revoluționară va obține victoria în Rusia și că, datorită influenței exercitate de această victorie, în Franța se va ajunge la trecerea puterii în mîinile proletariatului ; pe de altă parte, să presupunem că împotriva Rusiei noi se va forma o coaliție a monarhilor europeni. Va protesta oare social-democrația internațională dacă în acest caz republica franceză va veni în ajutorul Rusiei?” (K. Kautsky, „Concepția noastră asupra patriotismului și războiului“).

Este evident că în această problemă (ca și în concepția asupra „patriotismului“) nu caracterul defensiv sau

ofensiv al războiului, ci interesele luptei de clasă a proletariatului, sau, mai bine zis, ale mișcării internaționale a proletariatului, determină singura poziție posibilă de pe care poate fi analizată și rezolvată problema atitudinii social-democraților față de un fenomen sau altul din cadrul relațiilor internaționale.

Pînă la ce enormități poate ajunge oportunismul și în aceste probleme o dovedește recenta cuvîntare a lui Jaurès. Exprimîndu-și părerea asupra situației internaționale într-un ziar german liberal-burghez, el apără alianța Franței și Angliei cu Rusia împotriva învinuirilor de intenții nepașnice care i se aduc și consideră această alianță ca „o garanție a păcii”, salutînd faptul că „am ajuns să vedem o alianță între Anglia și Rusia, între care a existat o dușmănie seculară”.

În „Scrisoarea deschisă” adresată lui Jaurès și publicată în ultimul număr din „Neue Zeit”, R. Luxemburg face o minunată apreciere a acestui punct de vedere al lui Jaurès, dîndu-i acestuia o ripostă vehementă.

În primul rînd, R. Luxemburg constată că a vorbi de o alianță între „Rusia” și „Anglia” înseamnă „a vorbi în limbajul politicianilor burghezi”, deoarece în domeniul politicii externe interesele statelor capitaliste sînt opuse intereselor proletariatului și, prin urmare, nu poate fi vorba de o armonie de interese în domeniul relațiilor externe. Din moment ce militarismul este un produs al capitalismului, e clar că războaiele nu pot fi suprimate prin intrigile guvernanților și ale diplomaților, și, prin urmare, socialiștii nu trebuie să semene iluzii în această privință, ci, dimpotrivă, să demaște în permanență fățarnicia și neputința „acțiunilor pașnice” ale diplomaților.

Dar punctul central al „scrisorii” îl constituie aprecierea asupra alianței Angliei și Franței cu Rusia, alianță pe care Jaurès o ridică în slăvi. Burghezia europeană a dat țarismului posibilitatea de a respinge asaltul revoluționar. „Acum, încercînd să transforme victoria vremelnică asupra revoluției într-o victorie definitivă, absolutismul recurge în primul rînd la metoda încercată de toate cîrmuirile despotice care se clatină : să obțină succese în domeniul poli-

ticii externe“. Toate alianțele Rusiei nu înseamnă acum altceva decît „o sfîntă alianță a burgheziei din Europa occidentală cu contrarevoluția din Rusia, cu sugrumătorii și călăii luptătorilor ruși și polonezi pentru libertate ; aceste alianțe înseamnă consolidarea celei mai sîngeroase reacțiuni nu numai înăuntrul Rusiei, ci și în domeniul relațiilor internaționale“. „De aceea sarcina cea mai elementară a socialiștilor și a proletarilor din toate țările constă în a face toate eforturile pentru a contracara orice alianță cu Rusia contrarevoluționară“.

„Cum să ne explicăm faptul — îl întreabă R. Luxemburg pe Jaurès — că dv. vă străduiți «cu toată energia» să faceți din guvernul călăilor sîngeroși ai revoluției ruse și ai răscoalei din Persia un factor influent al politicii europene, să faceți din spînzurătorile rusești stîlpi ai păcii internaționale, dv. care altădată ați rostit în parlamentul francez o strălucită cuvîntare, protestînd împotriva faptului că s-a acordat Rusiei un împrumut, dv. care acum cîteva săptămîni ați publicat în ziarul dv. «L'Humanité» un apel înflăcărat adresat opiniei publice și îndreptat împotriva activității sîngeroase a curților marțiale din Polonia rusească ? Cum se împacă planurile dv. de pace, care se bazează pe alianța franco-rusă și anglo-rusă, cu recentul protest al fracțiunii parlamentare a socialiștilor francezi și al comisiei administrative a Consiliului național al partidului socialist împotriva plecării lui Fallières în Rusia, protest semnat și de dv. și care apără în cuvinte înflăcărâte interesele revoluției ruse ? S-ar putea ca președintele republicii, confruntînd părerea dv. despre situația internațională cu protestul dv., să spună : cine aprobă scopul trebuie să aprobe și mijloacele, cine consideră că alianța cu Rusia țaristă înseamnă o armonie de interese care asigură pacea pe plan internațional trebuie să accepte tot ce consolidează această alianță și duce la prietenie.

Ce ați fi spus dv. dacă odinioară s-ar fi găsit în Germania, în Rusia, în Anglia socialiști revoluționari care, «în interesul păcii», ar fi recomandat o alianță cu guvernul restaurației sau cu guvernul lui Thiers și Jules Favre și ar fi dat aceste alianțe girul prestigiului lor moral ? ! !...“

Această scrisoare vorbește de la sine, și social-democrații ruși nu pot decît să salute pe tov. R. Luxemburg pentru acest protest al ei și pentru apărarea revoluției ruse în fața proletariatului internațional.

PLENARA C.C. AL P.M.S.D.R. ⁸⁹

11—13 (24—26) AUGUST 1908

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

1

DECLARAȚIE ÎN LEGĂTURĂ CU CONVOCAREA
PLENAREI C.C.

Declarație :

Întrucât se fac încercări de a estompa punctul de plecare al incidentului în discuție, declar în mod categoric că de la bun început am spus cum nu se poate mai precis următoarele :

După cum ne comunică Grigori, Ezra i-a scris că *fratele mai mic contestă Existenzrecht* al C.C. plenar*. Această comunicare, care a fost confirmată întru totul de Grigori și care, firește, nu a fost dezmințită de Ezra, învederează *caracterul nelegal* al gestului menșevicilor, precum și caracterul nelegal al discutării *acestei* probleme de către comitetul central al Bundului. De aceea insist să fie căutat textul original al scrisorii.

Lenin

Prezentat la 12 (25) august 1908

---

* — dreptul la existență. — Nota trad.

2

**PROIECT DE HOTĂRÎRE CU PRIVIRE LA
INCIDENTUL ÎN LEGĂTURĂ CU CONVOCAREA
PLENAREI C.C.**

C.C. însărcinează Biroul din străinătate al C.C. să întocmească o dare de seamă cât mai amănunțită despre așazisul incident în legătură cu convocarea plenarei, despre scrisorile lui Ezra, despre declarațiile lui Piotr și despre toate dezbaterile, în vederea păstrării acestei dări de seamă în arhiva Comitetului Central, urmînd ca C.C. restrîns s-o dea publicității atunci cînd se va ivi nevoia de a face acest lucru.

Prezentat la 13 (26) august 1906

3

PROIECT DE HOTĂRÎRE CU PRIVIRE LA
ORGANIZAREA BIROULUI CENTRAL DIN
STRĂINĂTATE

1) Grupurile din străinătate ale social-democraților sînt considerate grupuri de sprijinire a P.M.S.D.R.

2) Comitetul Central numește un nou Birou central compus din 10 membri. În lipsa unei plenare a C.C., cooptarea sau înlocuirea nu se va face decît cu aprobarea Biroului din străinătate al C.C.

3) B.C.S. deservește nevoile grupurilor de sprijinire din străinătate și aduce la îndeplinire sarcinile generale de partid trasate de Biroul din străinătate al Comitetului Central.

4) Din Biroul din străinătate face parte un membru al C.C. (numit de plenară sau de Biroul din străinătate) cu drept de vot.

5) Într-un viitor cît mai apropiat, se va organiza, sub controlul Biroului din străinătate al C.C., un congres la care să fie reprezentate, pe cît posibil, toate grupurile de sprijinire din străinătate.

6) Regulamentul congresului trebuie să fie confirmat de Biroul din străinătate al C.C.

7) Biroului din străinătate al C.C. îi incumbă sarcina de a lua toate măsurile necesare pentru ca la acest congres toate grupurile social-democrate naționale din străinătate să se unifice, transformîndu-se în grupuri locale unice de sprijinire a P.M.S.D.R. În această problemă, Biroul din

străinătate al C.C. trebuie să ia legătura cu toate C.C. ale organizațiilor social-democrate naționale.

8) Grupurile vor vărsa 85—90% din veniturile lor în casa C.C. Derogările de la această regulă, în caz de extremă necesitate (de pildă cheltuieli pentru emigranți), trebuie să fie aprobate de Biroul din străinătate al C.C.

Prezentat la 13 (26) august 1908

DEMONSTRAȚIA PAȘNICĂ A MUNCITORILOR ENGLEZI ȘI GERMANI ¹⁰⁰

După cum se știe, presa burgheză din Anglia și din Germania, și îndeosebi presa bulevardieră, duce de multă vreme o campanie șovinistă, ațîțind o țară împotriva alteia. Concurența dintre capitaliștii englezi și cei germani pe piața mondială devine tot mai crîncenă. Supremația și dominația absolută a Angliei pe piața mondială sînt acum de domeniul trecutului. Germania, care se numără printre țările capitaliste care se dezvoltă deosebit de rapid, își caută tot mai stăruitor debușee externe pentru desfacerea produselor sale industriale. Lupta pentru colonii, ciocnirea dintre interesele comerciale au devenit în societatea capitalistă una dintre principalele cauze ale războaielor. Și nu e de mirare că capitaliștii din ambele țări consideră că un război între Anglia și Germania este inevitabil, iar reprezentanții clicii militariste și dintr-o parte și din cealaltă îl consideră de-a dreptul de dorit. Șoviniștii englezi vor să submineze forța periculoșului concurent prin anihilarea puterii maritime a Germaniei, care în acest domeniu este încă incomparabil mai slabă în comparație cu Anglia. Iuncherii și generalii germani, în frunte cu bătăranul Wilhelm al II-lea, caută pricină de război Angliei, sperînd că vor putea profita de superioritatea forțelor lor terestre și visînd că răsunetul victoriilor sale militare va înăbuși nemulțumirile mereu crescînde ale maselor muncitoare și ascuțirea luptei de clasă în Germania.

Muncitorii englezi și germani au hotărît să ia în mod public atitudine împotriva primejdiei crescînde de război.

Ziarele muncitorești din ambele țări duc de multă vreme o luptă fermă împotriva șovinismului și militarismului. Dar acum e nevoie ca voința clasei muncitoare să se afirme într-un mod mai impunător decît prin organele de presă. Muncitorii englezi au hotărît să trimită o delegație la Berlin pentru a dovedi printr-o demonstrație grandioasă hotărîrea solidară a proletariatului din ambele țări de a duce război împotriva războiului.

Demonstrația a avut loc la Berlin duminică 20 (7) septembrie. De data aceasta delegații muncitorilor englezi au putut să ia nestingheriți cuvîntul în fața proletariatului berlinez. Cu doi ani în urmă, cînd, în numele clasei muncitoare din Franța, J. Jaurès a vrut să ia cuvîntul la Berlin la o adunare a maselor social-democrate pentru a protesta împotriva șoviniștilor burghezi, guvernul german i-a interzis să vorbească în fața muncitorilor germani. De data aceasta însă guvernul german n-a mai cutezat să alunge pe delegații proletariatului englez.

Uriașa adunare muncitorească a fost convocată într-una din cele mai mari săli din Berlin. Circa 5 000 de oameni au umplut imediat sala și multe mii de oameni au fost nevoiți să rămînă în parc și pe stradă. Ordinea a fost menținută de delegați ai muncitorilor cu banderole roșii pe mîncă. Tovarășul Legien, cunoscut conducător al sindicatelor muncitorești din Germania (așa-numite „libere“, adică, de fapt, syndicate social-democrate), a salutat delegația engleză în numele întregii clase muncitoare din Germania, organizate din punct de vedere politic și profesional. Încă acum 50 de ani — a spus el — muncitorii englezi și francezi au demonstrat pentru pace. Pe atunci avangarda, socialiștii, nu era încă urmată de o masă organizată. Astăzi sindicatele muncitorești din Anglia și din Germania, luate împreună, numără $4\frac{1}{3}$ milioane de membri. În numele acestei armate vorbesc acum delegații englezi și adunarea de la Berlin, declarînd că rezolvarea problemei războiului și păcii se află în mîinile clasei muncitoare.

În cuvîntarea sa de răspuns, Maddison, unul dintre delegații muncitorilor englezi, a înfierat prigoana șovinistă dez-

lăntuită de burghezie și a transmis adunării „Adresa muncitorilor din Britania către muncitorii din Germania”¹⁰¹, semnată de 3 000 de muncitori. Printre cei care au semnat-o, a arătat el, se află reprezentanți ai ambelor curente din mișcarea muncitorească engleză (adică și social-democrați, și adepți ai „Partidului laburist independent”, care nu se situează încă pe un punct de vedere socialist cât de cât consecvent). În adresă se arată că războaiele servesc interesele claselor avute. Masele muncitorești poartă pe umerii lor întreaga povară a războaielor; clasele avute trag foloase de pe urma nenorocirilor poporului. Să se unească deci toți muncitorii pentru a lupta împotriva clicii militariste, pentru a asigura pacea!

După cuvântările altor delegați englezi și după cuvântarea lui Richard Fischer, reprezentant al social-democrației germane, adunarea s-a încheiat prin adoptarea în unanimitate a unei rezoluții care înfierează „politica egoistă și mioapă a claselor dominante și exploatoare” și care exprimă hotărârea de a acționa în conformitate cu hotărârea Congresului internațional de la Stuttgart, adică de a lupta din toate puterile și prin toate mijloacele împotriva războiului. Participanții la adunare s-au împrăștiat în ordine, cântînd Marsilieza, imnul muncitorilor. Demonstrații de stradă n-au fost. Poliția berlineză și autoritățile militare locale s-au văzut înșelate în așteptările lor. Pentru rînduiele germane este caracteristic faptul că pînă și cea mai pașnică demonstrație muncitorească este însoțită neapărat de o demonstrație polițienească și militară. Garnizoana din Berlin a fost mobilizată. Detașamente militare au fost dispuse după un plan riguros în cele mai diferite puncte ale orașului, de preferință în așa fel încît să nu fie ușor de observat unde sînt ascunși soldații și cîți anume. Patrulile de poliști străbăteau străzile și piețele din apropierea sălii în care avea loc adunarea și în special drumul de acolo pînă la palat. Palatul era înconjurat de un adevărat cordon de poliști deghizați și de detașamente militare ascunse prin curți. A fost organizat un sistem complex de pichete de poliști; grupe de poliști erau postate la colțurile străzilor, în toate punctele „importante” se aflau ofițeri de

poliție, polițiști pe biciclete îndeplineau funcția de cerce-tași și informau autoritățile militare despre fiecare pas al „inamicului”, paza podurilor și a locurilor de trecere peste canal a fost întreită. „Păzeau monarhia amenințată”, scria cu sarcasm „Vorwärts”¹⁰² în legătură cu toate aceste măsuri ale guvernului lui Wilhelm al II-lea.

A avut loc o repetiție, adăugăm noi. Wilhelm al II-lea și burghezia germană au făcut o repetiție de luptă armată împotriva proletariatului răsculat. Asemenea repetiții sînt, fără îndoială și în orice caz, folositoare și maselor muncitorești, și soldaților. Ța ira (o să meargă!), cum spune cîntecul muncitorilor francezi. Aceste repetiții făcute de mai multe ori duc, poate încă foarte lent, dar în schimb foarte sigur, la mărețul deznodămînt istoric.

*Scriș între 8 (21) septembrie și
2 (15) octombrie 1908*

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

LEV TOLSTOI, OGLINDĂ A REVOLUȚIEI RUSE

A pune numele marelui artist alături de revoluție, pe care este evident că nu a înțeles-o și de la care s-a dat în lături în mod vădit, poate să pară la prima vedere ceva ciudat și artificial. Într-adevăr, poate fi oare considerat oglindă ceea ce, evident, nu reflectă just fenomenul? Dar revoluția noastră este un fenomen extraordinar de complex; în mulțimea celor care o săvârșeau și participau direct la ea existau numeroase elemente sociale care de asemenea nu înțelegeau ce se petrecea, se dădeau în lături de la adevăratele sarcini istorice puse în fața lor de mersul evenimentelor. Și din moment ce este vorba de un artist într-adevăr mare, desigur că măcar unele aspecte esențiale ale revoluției trebuie să se fi oglindit în operele sale.

Presa legală rusă, în care apar nenumărate articole, scrisori și note cu ocazia celei de-a 80-a aniversări a lui Tolstoi, nici nu se gîndește să facă o analiză a operelor lui din punctul de vedere al caracterului revoluției ruse și al forțelor ei motrice. Toată această presă este plină pînă la refuz de două feluri de ipocrizii: cea oficială și cea liberală. Cea dintîi este ipocrizia grosolană a unor scribi venali cărora ieri li s-a dat ordin să hărțuiască pe L. Tolstoi, iar astăzi să descopere patriotism în operele lui și să caute să salveze aparențele față de Europa. Că acești scribi au fost plătiți pentru mîzgăliturile lor e un lucru cunoscut de toată lumea; ei nu pot înșela pe nimeni. Mult mai rafinată și

de aceea mult mai dăunătoare și mai primejdioasă este ipocrizia liberală. Dacă ai sta să-i ascuți pe balalaikinii * cadeți de la „Revi“, ai putea avea impresia că ei au cea mai deplină și mai caldă simpatie pentru Tolstoi. În realitate însă declamația lor calculată și frazeologia lor bombastică despre „marele căutător de Dumnezeu“ sînt pe de-a-ntregul false, căci liberalul rus nu crede nici în Dumnezeu lui Tolstoi și nici nu împărtășește critica lui la adresa actualului regim. El caută să folosească acest nume popular pentru a-și spori capitalul politic, pentru a juca rolul de conducător al opoziției întregului popor; debitînd fraze sfărăitoare și pompoase, el caută să se sustragă de la necesitatea de a da un răspuns direct și limpede la întrebarea: ce anume determină flagrantele contradicții ale „tolstoismului“ și ce lipsuri și slăbiciuni ale revoluției noastre exprimă ele?

Contradicțiile de care suferă operele, concepțiile, teoriile și școala lui Tolstoi sînt, într-adevăr, flagrante. Pe de o parte, el apare ca un artist genial, care a dat nu numai tablouri neîntrecute ale vieții ruse, dar și opere de prim-rang ale literaturii universale, iar pe de altă parte ca un moșier scrîntit întru Hristos. Pe de o parte constatăm la el un protest extrem de puternic, direct și sincer împotriva minciunii și a ipocriziei sociale, iar pe de altă parte vedem că avem de-a face cu un „tolstoian“, adică cu un om jalnic, epuizat, cu un posedat de tipul intelectualului rus și care, bătîndu-se în public cu pumnul în piept, spune: „sînt un ticălos, un nemernic, dar mă ocup cu autoperfecționarea morală; nu mai mănînc carne și mă hrănesc cu chifteluțe de orez“. Pe de o parte, o critică necruțătoare a exploatării capitaliste, demascarea silniciilor stăpînirii, a comediei justiției și administrației de stat, dezvăluirea profundei contradicții dintre creșterea avuției și cuceririle civilizației și creșterea mizeriei, sălbătăcirii și chinurilor masei muncitorești; pe de altă parte, propovăduirea unui posedat a „neîmpotrivirii la rău“ prin violență. Pe de o

* Balalaikin — personaj din opera lui M. E. Saltikov-Șcedrin „O idilă contemporană“. — Nota trad.

„Lev Tolstol, sau despre Rusia“
revoluția.

Comunistele noastre trebuie să înțelegă
ce revoluție, revoluția sau abia nu este, și
revoluția sau abia nu este revoluția, și
revoluția sau abia nu este revoluția și nu
este. Nu trebuie să înțelegem, să înțelegem
înțelegem și să înțelegem revoluția și nu
este. Nu trebuie să înțelegem revoluția și nu
este. Nu trebuie să înțelegem revoluția și nu
este. Nu trebuie să înțelegem revoluția și nu
este.

parte, realismul cel mai lucid, smulgerea tuturor măștilor ; pe de altă parte, propovăduirea unuia dintre cele mai mîrșave lucruri din cîte există pe pămînt, și anume : religia, tendința de a pune în locul popilor din oficiu popi din convingere, adică cultivarea clericalismului celui mai rafinat și de aceea deosebit de odios. Într-adevăr :

Tu ești și săracă și bogată,
 Tu ești și puternică și neputincioasă,
 — Măicuță-Rusie !

Date fiind aceste contradicții, este evident că Tolstoi nu putea să înțeleagă cîtuși de puțin nici mișcarea muncitorească și rolul ei în lupta pentru socialism, nici revoluția rusă. Dar contradicțiile din concepțiile și teoriile lui Tolstoi nu sînt ceva întîmplător, ci sînt expresia condițiilor contradictorii în care se afla viața rusă în ultima treime a secolului al XIX-lea. Satul patriarhal, eliberat abia ieri de iobăgie, a fost literalmente lăsat pradă capitalului și fiscului. Vechile temelii ale gospodăriei și ale vieții țărănești, temelii care dăinuiseră veacuri de-a rîndul, s-au prăbușit cu o repeziciune extraordinară. Contradicțiile din concepțiile lui Tolstoi nu trebuie apreciate din punctul de vedere al mișcării muncitorești contemporane și al socialismului contemporan (o astfel de apreciere este, bineînțeles, necesară, dar nu este suficientă), ci din punctul de vedere al protestului care trebuia să ia naștere în satul patriarhal rus împotriva capitalismului în dezvoltare, împotriva ruinării și deposedării maselor de pămînt. Tolstoi este ridicol ca profet care descoperă noi rețete pentru mîntuirea omenirii, și de aceea sînt vrednici de milă „tolstoienii“ din Rusia și din străinătate care vor să transforme într-o dogmă tocmai latura cea mai slabă a învățaturii lui. Tolstoi este mare ca exponent al ideilor și al stărilor de spirit care s-au format în rîndurile milioanei de țărani ruși în perioada cînd se apropia revoluția burgheză din Rusia. Tolstoi este original pentru că totalitatea concepțiilor lui, privite ca un tot întreg, exprimă tocmai particularitățile revoluției noastre ca revoluție burgheză țărănească. Din acest punct de vedere, contradicțiile din concepțiile

lui Tolstoi sînt într-adevăr o oglindă a condițiilor contradictorii în care s-a desfășurat activitatea istorică a țărănimii în revoluția noastră. Pe de o parte, în veacurile de asuprire iobăgistă și în deceniile de ruinare forțată de după reformă s-au acumulat oceane de ură, înverșunare și hotărîre desperată. Năzuința de a înlătura cu desăvîrșire și biserica oficială, și pe moșieri, și guvernul moșieresc, de a lichida toate vechile forme și rînduieli de stăpînire a pămîntului, de a curăți pămîntul și de a crea în locul statului de clasă polițist o conviețuire a unor mici țărani liberi și egali în drepturi, — năzuința aceasta trece ca un fir roșu prin fiecare acțiune istorică a țăranilor în revoluția noastră. Conținutul ideologic al scrierilor lui Tolstoi corespunde, fără îndoială, în mult mai mare măsură acestei năzuințe a țăranilor decît abstractului „anarhism creștin“, așa cum este caracterizat uneori „sistemul“ de concepții al lui Tolstoi.

Pe de altă parte, năzuind spre noi forme de conviețuire, țărănimea avea un punct de vedere cu totul inconștient, patriarhal, naiv în ceea ce privește problema: ce caracter trebuie să aibă această conviețuire, cum trebuie să lupte țărănimea pentru a-și cuceri libertatea, ce fel de conducători trebuie să aibă în această luptă, ce atitudine au burghezia și intelectualitatea burgheză față de interesele revoluției țărănești, de ce este necesară o răsturnare prin violență a puterii țariste pentru a lichida proprietatea funciară moșierească. Toată viața din trecut a țărănimii o învățase să urască pe boier și pe cinovnic, dar nu o învățase și nici n-ar fi putut s-o învețe unde să caute răspuns la toate aceste chestiuni. În revoluția noastră, numai o minoritate a țărănimii a luptat în mod efectiv, organizîndu-se cît de cît în acest scop, și numai o parte cu totul neînsemnată s-a ridicat cu arma în mîină pentru a nimici pe dușmanii țăranilor, pentru a extermina pe slugoii țarului și pe apărătorii moșierimii. Cea mai mare parte a țărănimii se văicărea și se închina, vorbea despre rosturile lumii și se legăna în visuri, scria jalbe și trimitea „delegați“ — exact în spiritul lui Lev Nikolaevici Tolstoi! Și, cum se întîmplă întotdeauna în asemenea cazuri, abținerea tolstoiană de la politică, renunțarea tolstoiană la politică,

lipsa de interes pentru politică și neînțelegerea ei făceau ca proletariatul conștient și revoluționar să nu fie urmat decât de o minoritate, în timp ce majoritatea era prada intelectualilor burghezi lipsiți de principii, slugarnici, care, sub numele de cadeți, alergau de la adunarea trudovicilor în anticamera lui Stolîpin, se milogeau, se târguiau, căutau să împace lucrurile, promiteau să le împace, pînă ce au fost dați afară cu o lovitură de cizmă soldățească. Ideile tolstoiene constituie o oglindă a slăbiciunii, a lipsurilor răscoalei țărănești de la noi, o oglindire a moliciunii satului patriarhal și a lașității inveterate a „țaranului gospodar“.

Să luăm răscoalele soldaților din anii 1905—1906. Prin componența lor socială, acești luptători ai revoluției noastre se situează între țărănime și proletariat. Proletariatul e în minoritate; de aceea mișcarea din rîndurile armatei nu reflectă nici pe departe acea unitate pe scara întregii Rusii, acea conștiință partinică de care a dat dovadă proletariatul, care, ca la un semn de baghetă, a devenit social-democrat. Pe de altă parte, nu există părere mai greșită decât aceea că eșecul răscoalelor soldaților se datorește lipsei de conducători din rîndurile ofițerilor. Dimpotrivă, uriașul progres înregistrat de revoluție în perioada următoare aceleia în care a activat „Narodnaia volea“ s-a manifestat tocmai prin aceea că „vita necuvîntătoare“, a cărei inițiativă a speriat atît de mult pe moșierii liberali și ofițerimea liberală, a luat arma în mînă împotriva comandanților. Soldatul avea toată simpatia pentru cauza țăranilor; îi scăpărau ochii numai cînd se pomenea de pămînt. Nu o dată s-a întîmplat ca în unele unități militare puterea să treacă în mîinile masei soldaților, dar această putere n-a fost folosită aproape niciodată în mod hotărît; soldații șovăiau; peste cîteva zile, uneori peste cîteva ore, după ce ucideau pe vreun comandant odios, îi eliberau pe ceilalți din arest, începeau tratative cu superiorii, iar apoi se lăsau împușcați, bătuți cu nuiele, își puneau din nou grumazul în jug, — exact în spiritul lui Lev Nikolaevici Tolstoi!

Operele lui Tolstoi au reflectat, pe de o parte, ura ce se acumulase, năzuința matură spre mai bine, dorința matură de a se izbăvi de trecut, iar pe de altă parte lipsa de ma-

turitate legată de înclinarea spre visare, de lipsa de educație politică, de lipsa de fermitate revoluționară. Condițiile istorice-economice explică atât necesitatea apariției luptei revoluționare a maselor cât și lipsa de pregătire pentru luptă a acestor mase, neîmpotrivirea tolstoiană la rău, care a fost una dintre cauzele cele mai importante ale înfrîngerii primei campanii revoluționare.

Se spune că înfrîngerile suferite de o armată constituie o bună învățătură pentru ea. Desigur, o comparație între clasele revoluționare și armată este justă numai într-un sens foarte limitat. Dezvoltarea capitalismului modifică și agravează cu fiecare ceas condițiile care au împins la lupta democrat-revoluționară milioane de țărani, uniți în ura lor față de moșierii iobăgiști și față de guvernul acestora. Dezvoltarea schimbului, creșterea dominației pieței și a puterii banului înlătură tot mai mult, în sînul țărănimii, rămășițele patriarhale ale trecutului și ideologia patriarhală tolstoiană. Dar în primii ani de revoluție și în primele înfrîngeri ale luptei revoluționare de masă s-a cîștigat în mod neîndoielnic ceva : s-a dat o lovitură de moarte molicunii și dezlînării din trecut a maselor. Liniile de demarcație au devenit mai pronunțate. Clasele și partidele s-au delimitat. Sub ciocanul lecțiilor date de Stolîpin în condițiile agitației necontenite și consecvente a social-democraților revoluționari, nu numai proletariatul socialist, dar și masele democratice ale țărănimii vor ridica în mod inevitabil din rîndurile lor luptători tot mai căliți, tot mai puțin expuși să cadă în păcatul nostru istoric — tolstoismul !

„Proletarii” nr. 35
din 11 (24) septembrie 1908

Se tipărește după manuscris,
conținut cu textul
apărut în ziar

MIȘCAREA STUDENȚEASCĂ ȘI SITUAȚIA POLITICĂ ACTUALĂ

La Universitatea din Petersburg a fost declarată o grevă studențească. La această grevă au aderat numeroase alte instituții de învățămînt superior. Mișcarea s-a extins acum asupra orașelor Moscova și Harkov. Judecînd după toate informațiile apărute în ziarele din străinătate și din Rusia, precum și după scrisorile particulare primite din Rusia, ne aflăm în fața unei mișcări *universitare* destul de largi¹⁰³.

Înapoi spre vremurile de altădată ! Înapoi spre Rusia dinainte de revoluție, iată ce vădesc în primul rînd aceste evenimente. Reacțiunea guvernamentală continuă să strunească universitățile. Veșnica luptă dusă în Rusia absolutistă împotriva organizațiilor studențești a luat forma unei ofensive a ministrului utrareacționar Șvarț, care, cu deplinul asentiment al „premierului“ Stolîpin, acționează împotriva autonomiei făgăduite studenților în toamna anului 1905 (cîte n-a „făgăduit“ atunci cetățenilor Rusiei absolutismul sub presiunea clasei muncitoare revoluționare !), împotriva autonomiei de care studenții s-au bucurat atîta timp cît absolutismului „nu-i ardea de studenți“ și pe care absolutismul, tocmai pentru că este absolutism, nu putea să nu înceapă să le-o răpească.

Ca și înainte, presa liberală este îndurerată și se vaită, de data aceasta împreună cu unii octombriști ; sînt îndure-rați și se lamentează domnii profesori, implorînd guvernul să nu pornească pe calea reacțiunii, să folosească această minunată ocazie „pentru a asigura prin reforme pacea și

ordinea" în „această țară istovită de zguduiri“, implorînd studențimea să nu recurgă la metode de acțiune nelegale, care nu pot decît să aducă apă la moară reacțiunii etc. etc. etc. Ce învechite și răsuflate sînt toate aceste tirade și cît de viu reînvie ele în mintea noastră ceea ce s-a petrecut acum vreo 20 de ani, pe la sfîrșitul penultimului deceniu al secolului trecut ! Asemănarea dintre perioada de atunci și cea actuală va părea deosebit de izbitoare dacă vom privi momentul actual în mod izolat, fără legătură cu cei trei ani de revoluție prin care am trecut. Căci Duma (la prima vedere) exprimă doar într-un mod oarecum diferit absolut același raport de forțe care a existat înainte de revoluție : dominația moșierului barbar, care preferă oricărei reprezentanțe legăturile cu camarila și exercitarea influenței prin intermediul funcționarului — frate cu el ; sprijinirea aceluiși funcționar de către negustorime (octombriștii), care nu se încumetă să se despartă de părinții, de binefăcătorii ei ; „opozitia“ intelectualității burgheze, care este preocupată în primul rînd să-și dovedească lealitatea și care denuște străduința de a îndupleca pe puternicii zilei activitate politică liberală. Deputații muncitorilor în Dumă evocă prea palid, mult prea palid rolul pe care l-a jucat recent proletariatul prin lupta sa de masă deschisă.

Se pune întrebarea : putem noi oare în aceste condiții să acordăm importanță vechilor forme de luptă primitivă-universitară a studențimii ? Dacă liberalii s-au coborît pînă la „politică“ (numai în derîdere, firește, se poate vorbi aici de politică) din anii 1880—1890, nu s-ar face oare social-democrația vinovată de minimalizarea sarcinilor sale dacă ar găsi de cuviință să sprijine într-un fel sau altul lupta universitară ?

Această întrebare, după cît se pare, este pusă pe alocuri de studenții social-democrați. În orice caz, redacția ziarului nostru a primit o scrisoare din partea unui grup de studenți social-democrați în care, printre altele, se spune :

„La 13 septembrie adunarea studenților de la Universitatea din Petersburg a hotărît să adreseze studenților chemarea de a declara o grevă studențească pe întreaga Rusie, motivîndu-și chemarea prin tactica agresivă a lui Șvarț ; platforma grevei este o platformă universitară ; adunarea merge pînă acolo că salută «primii pași» ai con-

siliilor profesionale din Moscova și Petersburg pe tărîmul luptei pentru autonomie. Această platformă universitară formulată de adunarea de la Petersburg ne surprinde; noi considerăm că ea este inadmisibilă în condițiile actuale și că nu poate uni studențimea în vederea unei lupte active, largi. Noi nu putem concepe acțiunile studențești altfel decît ca acțiuni coordonate cu o acțiune politică generală și în nici un caz ca ceva izolat. Nu există elemente care să fie în stare să unească studențimea. De aceea ne pronunțăm împotriva unei acțiuni universitare“.

Greșeala pe care o fac autorii scrisorii are o semnificație politică mult mai mare decît s-ar putea crede la prima vedere, deoarece raționamentele lor ating, în fond, o temă incomparabil mai vastă și mai importantă decît problema participării la greva amintită.

„Noi nu putem concepe acțiunile studențești altfel decît ca acțiuni coordonate cu o acțiune politică generală. De aceea ne pronunțăm împotriva unei acțiuni universitare“.

Acest raționament este cu desăvîrșire greșit. Lozinca revoluționară — trebuie să se tindă spre o acțiune politică coordonată a studenților și a proletariatului etc. — se transformă aici dintr-un îndreptar viu pentru o agitație tot mai largă, multilaterală, combativă într-o dogmă moartă, aplicată în mod mecanic la etape diferite ale unor forme diferite ale mișcării. Nu trebuie să te limitezi numai la proclamarea unei acțiuni politice coordonate, repetînd „ultimul cuvînt“ al învățămintelor revoluției. Ca să poți desfășura o acțiune politică trebuie să știi să faci agitație, folosind în acest scop toate posibilitățile, toate condițiile și, în primul rînd și mai mult ca orice, toate conflictele de masă dintre cutare sau cutare elemente înaintate și absolutism. Firește, nici vorbă nu poate fi ca noi să împărțim dinainte orice mișcare studențească în „stadii“ obligatorii și să urmărim neapărat o parcurgere punctuală a fiecărui stadiu, temîndu-ne de treceri „inoportune“ la politică etc. O astfel de concepție ar fi un pedantism cît se poate de dăunător și n-ar duce decît la o politică oportunistă. Dar tot atît de dăunătoare este greșeala inversă pe care o fac aceia care, de dragul unei lozinci înțelese greșit, rigid, ignorează o situație creată efectiv și condițiile mișcării de

masă respective ; o asemenea aplicare a unei lozinci degerează inevitabil, devenind o simplă frazeologie revoluționară.

Sînt posibile condiții în care mișcarea universitară să diminueze mișcarea politică sau s-o fărîmițeze ori să te sustragă de la ea ; în asemenea cazuri, grupurile studențești social-democrate ar fi, bineînțeles, obligate să-și concentreze munca de agitație împotriva acestei mișcări. Oricine vede însă că condițiile politice obiective ale momentului de față sînt cu totul altele : mișcarea universitară exprimă *începutul* mișcării unui nou „schimb“ al tineretului studios, care s-a și obișnuit mai mult sau mai puțin cu o autonomie foarte îngustă ; în plus, această mișcare începe într-un moment și în condiții cînd nu există alte forme de luptă de masă, în condiții de acalmie, în condiții cînd masele largi continuă să *asimileze* în tăcere, concentrat, lent, experiența celor trei ani de revoluție.

În aceste condiții, social-democrația ar face o mare greșală dacă s-ar pronunța „împotriva unei acțiuni universitare“. Nu, grupurile de studenți care fac parte din partidul nostru trebuie să depună toate eforturile în vederea sprijinirii, folosirii și lărgirii mișcării existente. Ca și orice altă sprijinire de către social-democrație a formelor primitive ale mișcării, și această sprijinire trebuie să constea în primul rînd și mai ales în influențarea pe plan ideologic și organizatoric a unor pături mai largi, aștiate de conflict, și care de cele mai multe ori trec — sub această formă a conflictului — prin *primul* conflict politic. Căci tineretul studios intrat în universități în ultimii doi ani a trăit o viață aproape cu totul ruptă de politică și a fost educat în spiritul unei autonomii universitare înguste nu numai de profesorii care reprezintă punctul de vedere oficial și de presa guvernamentală, ci și de profesorii liberali și de întregul partid al cadeților. Pentru acest tineret, o grevă largă (dacă tineretul acesta va ști să organizeze o grevă largă ! noi trebuie să facem totul pentru a-l ajuta în această acțiune, dar, firește, nu noi, socialiștii, putem garanta succesul cutăreia sau cutăreia dintre mișcările burgheze) este *începutul* unui conflict politic, indiferent dacă cei care luptă sînt sau nu conștienți de acest lucru. Sarcina noastră

este să explicăm masei protestatarilor „universitari” semnificația obiectivă a acestui conflict, să ne străduim să-l transformăm într-un conflict politic *conștient*, să înzecim activitatea agitatorică a grupurilor studențești social-democrate și să *îndrumăm toată* această activitate în așa fel, încât studenții să-și însușească concluziile revoluționare care decurg din istoria ultimilor trei ani, să înțeleagă inevitabilitatea unei noi lupte revoluționare, astfel ca vechile noastre lozinci, pe deplin actuale și acum — lozinca doborârii absolutismului și lozinca convocării unei adunări constituante — să redevină un obiect de discuție și piatra de încercare a concentrării politice a noilor generații ale democrației.

La o astfel de activitate studenții social-democrați nu au dreptul să renunțe în nici un fel de împrejurări, și oricât de anevoioasă ar fi această activitate în momentul de față, oricâte insuccese ar înregistra cutare sau cutare agitator într-o universitate sau alta, într-o asociație teritorială sau alta, într-o adunare sau alta, noi vom spune: bate și ție se va deschide! Munca de agitație politică nu se irosește niciodată în zadar. Succesul ei nu se măsoară numai după criteriul dacă a obținut sau nu dintr-o dată, imediat, majoritatea sau consimțământul pentru o acțiune politică coordonată. Se prea poate să nu obținem acest lucru dintr-o dată; tocmai de aceea sîntem noi un partid proletar organizat, ca să nu ne lăsăm intimidăți de insuccesele temporare, ci să ne desfășurăm *munca* cu perseverență, neabătut, cu consecvență chiar și în cele mai grele condiții.

Chemarea consiliului studențesc de coaliție din Petersburg, pe care o publicăm mai jos, vădește că pînă și cele mai active elemente ale studențimii se cramponează cu îndărătnicie de acțiunea pur universitară și deocamdată mai îngîină cîntecul cadet-octombrist. Și aceasta în timp ce presa cadet-octombristă are față de grevă o atitudine dintre cele mai mîrșave, căutînd să dovedească în toiul luptei că ea este dăunătoare, criminală etc. Noi nu putem să nu salutăm riposta pe care Comitetul din Petersburg al partidului nostru a găsit necesar s-o dea consiliului de coaliție (vezi rubrica „Din viața de partid”¹⁰⁴).

Se vede treaba că pentru transformarea studenților de astăzi din „universitari” în „oameni politici” nu este de

ajuns cnutul lui Șvarț, că pentru formarea revoluționară deplină a noilor cadre mai este nevoie și de cnuturile unor noi scorpioni, de noi și noi feldwebeli ultrareacționari. De formarea acestor cadre, care trec prin școala întregii politici stolîpiniste, pe care le instruieste fiecare pas al contrarevoluției, trebuie să ne ocupăm neîncetat și noi, social-democrații, care vedem limpede inevitabilitatea obiectivă a unor noi conflicte burghezo-democratice pe scară națională cu absolutismul, care a făcut front comun cu Duma ultrareacționară-octombriștă.

Da, pe scară națională, deoarece contrarevoluția pogromistă, încercînd să întoarcă Rusia înapoi, nu numai că oțelește noi luptători din rîndurile proletariatului revoluționar, ci va determina inevitabil și o nouă mișcare a democrației neproletare, adică burgheze (înțelegînd prin aceasta, firește, nu participarea la luptă a întregii opoziții, ci participarea largă a elementelor cu adevărat democratice, adică capabile de luptă, din rîndurile burgheziei și ale micii burghezii). Izbucnirea luptei studențești de masă în Rusia anului 1908 este un simptom politic, un simptom al întregii situații actuale, creată de contrarevoluție. Mii și milioane de firi leagă tineretul studios de burghezia mijlocie și de mica burghezie, de micii funcționari, de anumite grupuri ale țărănimii, ale clerului etc. Dacă în primăvara anului 1908 s-au făcut încercări de a reînvia „Uniunea eliberării” *, dîndu-i-se un caracter mai de stînga decît acela pe care l-a avut vechea uniune cadetă, semimoșierească, reprezentată de Piotr Struve, dacă în toamnă au început frămîntări în rîndurile masei tineretului mai apropiat de burghezia democratică din Rusia, dacă scribii venali au început din nou să urle cu o furie înzecită împotriva revoluției care are loc în școli, dacă mîrșavii profesori liberali și liderii cadeți gem și se văicăresc pe tema grevelor inoportune, periculoase, nefaste, care nu sînt pe plac drăgușilor de octombriști și care ar putea „să îndepărteze” pe octombriști, care dețin o poziție dominantă, aceasta înseamnă că se acumulează noi elemente de explozie! În-

* Vezi volumul de față, pag. 51—55. — Nota red.

seamnă că *nu numai* în rîndurile studențimii începe o reacție împotriva reacțiunii.

Și oricît de slab și de embrionar ar fi acest început, partidul clasei muncitoare trebuie să-l folosească și-l va folosi. Noi am știut să muncim timp de ani și decenii înainte de revoluție, aducînd lozincile noastre revoluționare la început în cercuri de muncitori, apoi în masele de muncitori, apoi în stradă, apoi pe baricade. Noi trebuie și *acum* să știm să creăm în primul rînd ceea ce constituie sarcina zilei și fără de care discuțiile despre o acțiune politică coordonată vor fi doar vorbe goale, și anume o puternică organizație proletară, care să desfășoare pretutindeni o *agitație politică* în mase pentru realizarea lozincilor ei revoluționare. Iar grupele noastre universitare trebuie să procedeze la crearea unei asemenea organizații în mediul lor studentesc, la desfășurarea unei asemenea agitații pe baza mișcării existente.

Proletariatul nu se va lăsa așteptat. El cedează deseori democrației burgheze întîietatea atunci cînd este vorba de discursuri rostite la banchete, în asociațiile legale, între zidurile universităților sau de la tribunele instituțiilor reprezentative. El nu cedează și nu va ceda niciodată întîietatea în lupta revoluționară serioasă, măreață a maselor. Condițiile necesare pentru izbucnirea acestei lupte nu se maturizează atît de repede și atît de ușor cum ar dori unii dintre noi, dar ele se maturizează neconținut. Și modestul început al micilor conflicte universitare este un început important, deoarece după el va urma — dacă nu azi, atunci mîine; dacă nu mîine, atunci poimîine — o măreață continuare.

EVENIMENTELE DIN BALCANI ȘI DIN PERSIA

În ultimul timp abundă în știri despre evenimentele din Balcani nu numai presa politică din Rusia, dar și cea din întreaga Europă. Cîtva timp primejdia unui război european părea iminentă, și chiar și acum, cînd este mult mai probabil ca totul să se limiteze la această zarvă și să nu se ajungă la un război, această primejdie este totuși departe de a fi înlăturată.

Să aruncăm o privire de ansamblu asupra caracterului crizei și asupra sarcinilor pe care aceasta le pune în fața partidului muncitoresc din Rusia.

Războiul ruso-japonez și revoluția rusă au fost un impuls deosebit de puternic pentru trezirea la viața politică a popoarelor asiatice. Dar această trezire s-a extins atît de lent de la o țară la alta, încît contrarevoluția rusă a avut și continuă să aibă un rol aproape hotărîtor în Persia, iar revoluția turcă s-a lovit de la bun început de o coaliție contrarevoluționară a mai multor state, în frunte cu Rusia. E drept că, la prima vedere, această ultimă afirmație pare a fi în contradicție cu tonul general al presei europene și al declarațiilor diplomaților, căci, dacă ar fi să stăm să ascultăm ce se spune în aceste declarații și să dăm crezare articolelor apărute în diferite oficioase, am putea avea impresia că toată lumea nutrește o deosebită „simpatie“ pentru Turcia nouă și nu dorește altceva decît consolidarea și dezvoltarea regimului constituțional din Turcia și nu știe cum să mai proslăvească „moderația“ junilor turci burghezi.

Dar toată această vorbărie nu este altceva decît o mostră de josnică fățarnicie burgheză practică de actualele guverne reacționare și de actuala burghezie reacționară din Europa. În realitate, nici o țară europeană care se intitulează democrație, nici un partid burghez din Europa care se intitulează partid democratic, progresist, liberal, radical etc. nu au dovedit prin nimic că ar avea într-adevăr dorința de a ajuta revoluția turcă, de a contribui la victoria ei, la consolidarea ei. Dimpotrivă, toate *se tem* de un eventual succes al revoluției turce, căci acest succes ar însemna în mod inevitabil, pe de o parte, dezvoltarea tendințelor spre autonomie și spre o adevărată democrație la toate popoarele balcanice, iar pe de altă parte victoria revoluției din Persia, un nou impuls dat mișcării democratice din Asia, intensificarea luptei pentru independență din India, instaurarea unui regim de libertate pe o imensă întindere la hotarele Rusiei, prin urmare crearea unor noi condiții care ar îngreua țarismului ultrareacționar posibilitatea de a-și desfășura politica sa și ar înlesni avîntul revoluției în Rusia etc.

Esența evenimentelor care au acum loc în Balcani, în Turcia și în Persia rezidă în coaliția contrarevoluționară a puterilor europene îndreptată *împotriva* democratismului în plină creștere în Asia. Toate eforturile guvernelor noastre și toată propaganda „marilor“ ziare europene se reduc la estomparea acestui fapt, la derutarea opiniei publice, la camuflarea — cu ajutorul discursurilor ipocrite și a ter-tipurilor diplomatice — a *coaliției contrarevoluționare* a așa-ziselor națiuni civilizate din Europa, îndreptată împotriva națiunilor mai puțin civilizate din Asia care luptă cu atîta ardoare pentru democratism. Întreaga esență a politicii proletariatului în momentul de față constă în a smulge masca burgheziei ipocrite, în a dezvălui, în fața maselor largi populare, reacționarismul guvernelor europene, care, de teama luptei proletare ce se desfășoară la ei acasă, îndeplinesc — și ajută și altora să îndeplinească — rolul de jandarm față de revoluția din Asia.

Rețeaua de intrigi cu care Europa a învăluit toate evenimentele din Turcia și din Balcani este extrem de deasă, astfel că filistinul se lasă prins în plasa diplomaților, care

se străduiesc să-i îndrepte atenția asupra unor fleacuri, a unor amănunte, asupra unor aspecte disparate ale evenimentelor în curs de desfășurare, să estompeze sensul întregului proces în ansamblu. Iar sarcina noastră, a social-democrației internaționale, constă în a explica poporului legătura generală dintre evenimentele care au loc, precum și direcția principală și substratul acestor evenimente.

Concurența dintre puterile capitaliste care vor „să smulgă o bucățică”, să-și extindă dominația și să-și sporească coloniile, precum și teama de o mișcare democratică de sine stătătoare în rîndurile popoarelor dependente sau „tutelate” de Europa — iată cele două forțe motrice ale întregii politici europene. Li se aduc laude junilor turci pentru că sînt moderați și reținuți, cu alte cuvinte este lăudată revoluția turcă pentru faptul că este slabă, că nu trezește păturile de jos ale poporului, că nu duce la o reală independență a maselor, că e ostilă luptei proletare care începe acum în Imperiul otoman, dar în același timp Turcia continuă să fie prădată ca și înainte. Este lăudată revoluția turcă pentru că poate fi continuată jefuirea posesiunilor turcești. Sînt lăudați junii turci și în același timp se duce în continuare o politică prin care se urmărește în modul cel mai evident *împărțirea Turciei*. Foarte just și sugestiv s-a exprimat în această privință ziarul „Leipziger Volkszeitung”¹⁰⁵, organul social-democraților localnici.

„În mai 1791, oameni de stat clarvăzători și cu adevărat preocupați de binele patriei au efectuat o reformă politică în Polonia. Regele Prusiei și împăratul Austriei au lăudat constituția de la 3 mai și au salutată-o ca pe un lucru «care este spre binele statului vecin». Întreaga lume a ridicat în slăvi pe reformatorii polonezi pentru «moderația» de care au dat dovadă, spre deosebire de teribilii iacobini din Paris... La 23 ianuarie 1793, Prusia, Austria și Rusia au semnat tratatul cu privire la împărțirea Poloniei!

În august 1908 junii turci au efectuat o reformă politică a cărei desfășurare a decurs neobișnuit de lin. Întreaga lume i-a lăudat pentru nobila «moderație» de care au dat dovadă, spre deosebire de teribilii socialiști din Rusia... În octombrie 1908 se produc o serie de evenimente care toate duc la împărțirea Turciei“.

Intr-adevăr, dacă cuiva i-ar trece prin gînd să dea crezare *vorbelor* diplomaților fără a ține seama de *faptele* lor, de acțiunile colective întreprinse de puterile res-

pective împotriva Turciei revoluționare, — asta ar fi o curată copilărie. E de ajuns să punem față în față *faptul* că au avut loc întrevederi și tratative între miniștrii afacerilor externe ai unor state europene, precum și între conducătorii acestor state, cu evenimentele care au urmat, pentru ca încrederea naivă în declarațiile diplomaților să se risipească ca fumul. În august și septembrie, adică după revoluția junilor turci și înainte de declarațiile Austriei și Bulgariei, au avut loc o serie întreagă de întrevederi: o întrevedere a d-lui Izvolski cu regele Eduard la Karlsbad și cu Clemenceau, premierul Republicii Franceze, la Marienbad; o întrevedere la Salzburg între von Aehrenthal, ministrul afacerilor externe al Austriei, și Tittoni, ministrul afacerilor externe al Italiei; apoi o întrevedere între Izvolski și Aehrenthal în ziua de 15 septembrie la Buchloe; o întrevedere între Ferdinand, prințul Bulgariei, și Franz Joseph la Budapesta; o întrevedere a lui Izvolski cu von Schoen, ministrul afacerilor externe al Germaniei, și după aceea cu Tittoni și cu regele Italiei.

Aceste fapte vorbesc de la sine. *Tot ce era esențial* fusese discutat în modul cel mai confidențial și mai direct în cadrul unor întrevederi personale între regii și miniștrii celor șase puteri — Rusia, Austria, Germania, Italia, Franța și Anglia — încă înainte de declarațiile făcute de Austria și de Bulgaria. Ciorovăiala survenită după aceea în presă în legătură cu chestiunea dacă e adevărat sau nu ceea ce a spus Aehrenthal, și anume că Italia, Germania și Rusia și-au dat consimțământul la anexarea Bosniei și Herțegovinei de către Austria, este o curată comedie, o curată șarlatanie, de care se pot lăsa înșelați numai niște filistini liberali. Trăgătorii de sfori ai politicii externe a statelor europene — Izvolski, Aehrenthal și toată această bandă de tâlhari încoronați, împreună cu miniștrii lor — au aruncat un os presei în mod intenționat: poștiți, domnilor, încăierați-vă între voi pentru a stabili cine pe cine a înșelat și cine pe cine a nedreptățit: Austria pe Rusia, Bulgaria pe Austria etc. ? cine a fost „primul“ care a rupt Tratatul de la Berlin¹⁰⁶, cine și în ce sens a luat atitudine față de planul convocării unei conferințe a marilor puteri etc. etc. ?

Poftim, distrați opinia publică cu aceste interesante și importante — o ! extrem de importante ! — probleme. Tocmai de așa ceva avem nevoie pentru a ascunde ceea ce este *esențial și principal*: acordul care s-a stabilit în prealabil în chestiunile esențiale, adică în ceea ce privește acțiunile îndreptate împotriva revoluției junilor turci, desfășurarea în continuare a acțiunilor întreprinse în vederea împărțirii Turciei, revizuirea într-o formă sau alta a problemei Dardanelelor, permisiunea acordată țarului rus ultra-reacționar de a înăbuși revoluția din Persia. Iată ce este esențial, iată lucrul de care noi, conducătorii burgheziei reacționare din întreaga Europă, avem într-adevăr nevoie și pe care îl și facem. Iar prostănacii liberali din presă și din parlamente n-au decît să flecărească cît or vrea pe tema : cum a început tărașenia, cine și ce a spus, și să stabilească sub ce formă trebuie definitiv întocmită, semnată și înfățișată întregii lumi politica colonialistă, politică de jaf și de înăbușire a mișcărilor democratice.

Presa liberală din toate statele mari ale Europei — în afară de cea din Austria, statul cel mai „sătul“ în momentul de față — abundă acum în învinuiri la adresa guvernelor *respective*, care, după părerea ei, nu țin îndeajuns seama de interesele lor naționale. Liberalii din fiecare țară prezintă țara și guvernul lor în așa fel, încît ar reieși că acestea sînt extrem de nepricepute, că nu „au profitat“ decît foarte puțin de situație, că s-au lăsat înșelate etc. Aceeași politică o duc și cadeții noștri, care încă de mult au ajuns să spună că succesele Austriei le inspiră „invidie“ (cum s-a exprimat textual d-l Miliukov). Toată această politică dusă de burghezii liberali în general și de cadeții noștri în special denotă cea mai dezgustătoare ipocrizie, cea mai josnică trădare a intereselor reale ale progresului și libertății. Căci, în primul rînd, această politică întunecă conștiința democratică a maselor populare, trecînd sub tăcere complotul guvernelor reacționare ; în al doilea rînd, ea împinge fiecare țară pe calea așa-zisei politici externe active, adică încuviințează sistemul jafului colonial și imixtiunea, întotdeauna reacționară, a marilor puteri în

treburile Peninsulei Balcanice; în al treilea rînd, această politică face pur și simplu jocul reacțiunii, cointeresînd popoarele în chestiunea: cît vom obține „noi“, cît ne va reveni „nouă“ la împărțeală, cu ce ne vom alege „noi“? Tocmai în momentul de față guvernele reacționare au nevoie, mai mult decît de orice, să poată invoca „opinia publică“ în sprijinul cotropirilor lor sau al revendicărilor lor cu privire la „compensații“ etc. Iată — spune fiecare dintre aceste guverne —, presa din țara mea mă acuză că sînt prea dezinteresat, că nu apăr îndeajuns interesele naționale, că sînt conciliant, și agită spectrul războiului; prin urmare, revendicările mele, atît „de modeste și de juste“, trebuie să fie satisfăcute pe de-a-ntregul!

Politica cadeților din Rusia, ca și aceea a burgheziilor liberali din Europa, înseamnă servilism față de guvernele reacționare, înseamnă apărarea cotropirilor coloniale, a jefuirii altor țări și a imixtiunii în treburile lor. Politica cadeților este deosebit de dăunătoare, deoarece, fiind prezentată drept o politică de „opозиție“, ea derutează pe mulți, foarte mulți, inspiră încredere celor care nu se încred în guvernul rus, pervertește conștiința maselor. De aceea atît deputații noștri din Dumă cît și toate organizațiile noastre de partid trebuie să aibă în vedere că nu se poate face nici un pas serios pe tărîmul muncii de propagandă și agitație social-democrată în legătură cu evenimentele din Balcani fără a explica *atît de la tribuna Dumei* cît și prin manifeste și în diferite adunări *legătura* care există între politica reacționară a absolutismului și opoziția fățarnică a cadeților. Nu putem explica poporului tot răul pricinuit de politica țaristă, tot reacționarismul ei atîta timp cît nu-i arătăm că politica externă a cadeților este *în esență identică* cu cea a țarismului. Nu putem lupta împotriva șovinismului și reacționarismului în politica externă atîta timp cît nu luptăm împotriva frazeologiei, maimuțărelilor, reticențelor și manevrelor cadeților.

Iată un exemplu din care se vede unde-i poate duce pe unii socialiști spiritul lor conciliant față de punctul de vedere al burgheziei liberale. În „Sozialistische Monatshefte“ („Revista socialistă (socialistă ???) lunară“) ¹⁰⁷, cunoscutul

organ al oportuniștilor, Max Schippel scrie următoarele în legătură cu criza din Balcani: „Aproape toți membrii de partid care judecă ar considera că ar fi greșit ca părerea după care Germania nu are de ce să se amestece în actualele revoluții din Balcani și nici în cele viitoare — părere care a mai fost expusă o dată, nu de mult, în organul nostru central din Berlin (adică în „Vorwärts“) — ar deveni predominantă. Firește, noi nu trebuie să tindem la cuceriri de teritorii... Totodată însă nu începe îndoială că marile regrupări de state în această regiune, care constituie o importantă verigă de legătură între Europa și întreaga Asie și o parte din Africa, afectează în modul cel mai direct situația noastră internațională... Deocamdată nu se pune cîtuși de puțin problema dacă colosul rus reacționar ar putea avea o importanță cît de cît hotărîtoare... Noi nu avem nici un motiv să considerăm neapărat și în orice împrejurări... Rusia drept un dușman, așa cum a considerat-o democrația în deceniul al 6-lea al secolului trecut“ (S. 1319).

Acest liberal prostuț care se dă drept socialist n-a băgat de seamă că îndărătul „grijii“ pe care Rusia o poartă „fraților slavi“ se ascund intrigile ei reacționare! Atunci cînd spune: „noi“ (în numele burgheziei germane), situația „noastră“ etc., el scapă din vedere atît lovitura dată revoluției junilor turci cît și acțiunile întreprinse de Rusia împotriva revoluției din Persia!

Cuvintele citate mai sus au fost publicate în numărul din 22 octombrie al revistei. La 18 (5) octombrie, „Novee Vremea“¹⁰⁸ a publicat un articol fulminant în care se spune că „la Tabriz anarhia a atins proporții extraordinare“, că acest oraș ar fi fost „jefuit și pe jumătate distrus de acești revoluționari semisălbatici“. Precum vedeți, victoria obținută de revoluție la Tabriz asupra trupelor șahului a făcut ca oficiosul rus să fie cuprins imediat de o furie turbată. Despre Sattar-han, conducătorul trupelor revoluționare persane, se vorbește în acest articol ca despre „un Pugacev aderbaidjanez“ (Aderbaidjan sau Azerbaidjan este o provincie din nordul Persiei: Tabriz este orașul cel mai important din această provincie; după Reclus, populația ei

reprezintă aproape $\frac{1}{3}$ din întreaga populație a Persiei). „Se pune — scrie „*Novoe Vremea*“ — întrebarea : va putea oare Rusia să tolereze la nesfârșit toate aceste blestemății care provoacă ruinarea comerțului nostru în regiunea de la granița cu Persia, al cărui volum reprezintă milioane de ruble?... Nu trebuie să uităm că, sub raport etnografic, toată Transcaucazia răsăriteană și Aderbaidjanul formează un singur tot... Semiintelektualii tătari din Transcaucazia, uitînd că sînt supuși ruși, au manifestat o caldă simpatie față de tulburările din Tabriz și acum trimit acolo voluntari din rîndurile lor... Pentru noi este mult mai important ca Aderbaidjanul vecin cu noi să fie pacificat. Oricît ar fi de regretabil, împrejurările pot sili Rusia, cu toată dorința ei de a nu se amesteca, să facă totuși acest lucru“.

La 20 octombrie, ziarul german „*Frankfurter Zeitung*“ a primit o telegramă din Petersburg în care se spune că drept „compensație“ pentru Rusia se proiectează ocuparea Aderbaidjanului. La 24 (11) octombrie, același ziar a publicat o telegramă din Tabriz : „*Alaltăieri șase batalioane de infanterie rusă cu cavaleria și artileria respectivă au trecut granița persană, urmînd să sosească astăzi la Tabriz*“.

Trupele rusești au trecut granița persană în aceeași zi în care M. Schippel, repetînd în mod servil asigurările și urletele presei liberale și polițiste, spunea muncitorilor germani că însemnătatea Rusiei ca stîncă a reacțiunii este de domeniul trecutului și că este greșit să consideri neapărat Rusia drept un dușman !

Va urma o nouă măcelărire a revoluționarilor persani de către trupele lui Nicolaie Sîngerosul. După acțiunea neoficială a lui Leahov, urmează ocuparea oficială a Aderbaidjanului și repetarea în Asia a ceea ce a făcut Rusia în Europa în 1849, cînd Nicolaie I a trimis trupe împotriva revoluției din Ungaria. Pe atunci mai exista încă în rîndurile partidelor burgheze din Europa o democrație adevărată, capabilă să lupte pentru libertate, și nu numai să pălăvrăgească cu fățarnicie despre ea, așa cum fac toți democrații burghezi din zilele noastre. Pe atunci Rusia trebuia să joace rolul de jandarm al Europei cel puțin împotriva cîtorva țări europene. Acum toate statele mari din

Europa, inclusiv republica „democratică“ a „roșului“ Clemenceau — căroră orice extindere a democrației la ei acasă le inspiră o teamă de moarte, deoarece acest lucru ar fi în favoarea proletariatului —, *ajută* Rusia să joace rolul de jandarm al Asiei.

Nu încapă nici cea mai mică îndoială că *complotul reacționar organizat în septembrie* de Rusia, Austria, Germania, Italia, Franța și Anglia *includea* și „libertatea de acțiune“ a Rusiei împotriva revoluției din Persia. N-are absolut nici o importanță faptul dacă acest lucru a fost consemnat într-un document secret care urma să fie publicat, după ce vor trece ani și ani, în vreo culegere de material istoric, sau dacă Izvolski s-a limitat să spună acest lucru amabililor săi interlocutori, sau dacă acești interlocutori „au lăsat să se înțeleagă“, că, iată, noi trecem de la „ocupație“ la „anexiune“, iar dv. veți trece, poate, de la acțiunea lui Leahov la „ocupație“, sau au spus-o altcumva, — toate acestea nu au decît o importanță cu totul neînsemnată. Esențial este faptul că, oricît de puțin formal ar fi fost organizat complotul contrarevoluționar pus la cale în septembrie de către marile puteri, acest *complot este o realitate*, și semnificația lui devine tot mai clară pe zi ce trece. Acesta este un complot îndreptat împotriva proletariatului și democrației, un complot în vederea înăbușirii directe a revoluției din Asia sau în vederea unor lovituri indirecte îndreptate împotriva acestei revoluții, un complot în vederea continuării jafului colonial și a cuceririi de teritorii, astăzi în Balcani, mâine în Persia, poimîine, poate, în Asia Mică, în Egipt etc. etc.

Numai revoluția mondială a proletariatului va fi în stare să doboare această forță unită a tîlharilor încoronați și a capitalului internațional. Sarcina imediată a tuturor partidelor socialiste este de a intensifica munca de agitație în mase, de a demasca jocul diplomaților din toate țările și de a înfățișa în mod concret și limpede toate faptele care vădesc rolul josnic pe care-l au deopotrivă *toate puterile aliante*, atît cele care îndeplinesc direct funcția de jandarm cît și cele care sînt complici, prieteni ai acestui jandarm sau îl finanțează.

Deputaților social-democrați din Dumă — unde urmează ca în curînd Izvolski să facă o comunicare, iar cadeții și octombriștii o interpelare — le revine acum o sarcină extrem de grea, dar și extrem de nobilă, de măreață. Ei sînt membri ai unei instituții care camuflează politica dusă de principala putere reacționară, de principalul complotist al contrarevoluției, și de aceea trebuie să găsească în ei priceperea și curajul de *a spune tot adevărul*. Într-un moment ca acesta, deputaților social-democrați din Duma ultrareacționară le este dat mult, dar li se cere mult, căci, în afară de ei *nu are cine* să ridice glasul în Dumă împotriva țarismului și să exprime *alt* punct de vedere decît cel octombrist-cadet. Iar în astfel de vremuri și în astfel de împrejurări, un „protest“ cadet este mai rău decît nimic, căci el nu poate fi altceva decît un protest venit *din rîndurile aceleiași* haite capitaliste de lupi, în numele aceleiași politici de lup.

Să pornească deci la treabă și organizația noastră din Dumă și toate celelalte organizații de partid ale noastre. Munca de agitație în rîndurile maselor capătă acum o însemnătate de o sută de ori mai mare decît în vremuri obișnuite. În actualele condiții, trei lucruri trebuie să fie puse pe primul plan în întreaga noastră agitație de partid. În primul rînd, în opoziție cu întreaga presă reacționară și liberală — de la ultrareacționari pînă la cadeți inclusiv —, social-democrația demască jocul diplomatic de-a conferințele, de-a acordurile între puterile menționate, de-a alianța cu Anglia împotriva Austriei sau cu Austria împotriva Germaniei sau oricare alte manevre de acest fel. Ceea ce trebuie să facem noi este să arătăm că complotul reacționar al acestor puteri este o realitate, *un fapt* care a și avut loc și pe care guvernele respective se străduiesc din răspuțeri să-l camufleze prin comedia unor tratative mai puțin secrete. Trebuie să luăm poziție împotriva comediilor diplomatice, să arătăm poporului adevărul, să demascăm reacțiunea antiproletară mondială! În al doilea rînd, trebuie să explicăm care sînt roadele, rezultatele reale și nu verbale ale acestui complot: lovitură dată revoluției turce, contribuția Rusiei la înăbușirea revoluției

din Persia, amestecul în treburile altor state și încălcarea unuia dintre principiile fundamentale ale democrației: dreptul națiunilor la autodeterminare. Programul nostru, ca și programul tuturor social-democraților din lume, susține acest drept. Și nu există nimic mai reacționar decât grija pe care o poartă austriecii, pe de o parte, și ultra-reacționarii ruși, pe de altă parte, „fraților slavi“. Această „grijă“ ascunde intrigile mârșave ale Rusiei care de multă vreme i-au făcut faima în Balcani. Această „grijă“ se reduce întotdeauna la un atentat împotriva *adevăratei* mișcări democratice din cutare sau cutare țară balcanică. Singura „grijă“ sinceră a puterilor față de țările balcanice ar putea consta în aceasta și numai în aceasta: să le lase în voia lor, să nu le facă viața amară printr-un amestec din afară, să nu pună bețe în roate revoluției turce. Desigur însă că nu din partea burgheziei se poate aștepta clasa muncitoare la o asemenea politică!

Toate partidele burgheze — inclusiv cele mai liberale și mai „democratice“ după nume, printre care și cadeții noștri — se situează pe punctul de vedere al politicii externe capitaliste. Acesta este al treilea lucru asupra căruia social-democrația trebuie să atragă deosebit de energic atenția. Liberalii și partidul cadet sînt, în fond, pentru o întrecere între națiunile capitaliste, numai că ei preconizează alte forme ale acestei întreceri decît cele pe care le preconizează ultrareacționarii și tind la realizarea altor acorduri internaționale decît la cele pe care se sprijină acum guvernul. Și această luptă a liberalilor împotriva unei forme a politicii externe burgheze și pentru o altă formă a acestei politici, aceste reproșuri pe care liberalii le fac guvernului pentru că s-ar lăsa mai prejos de ceilalți (în ceea ce privește jaful și imixtiunea!) pervertesc masele în gradul cel mai înalt. Jos cu toată această politică colonialistă, jos cu întreaga politică de imixtiune și de luptă capitalistă pentru acapararea de teritorii străine, pentru exploatarea unor populații străine, pentru dobîndirea de noi privilegii, de noi piețe, strîmtori etc. ! Social-democrația nu împărtășește absurdă utopie mic-burgheză a unui progres capitalist „pașnic și echitabil“. Social-democrația luptă

împotriva întregii societăți capitaliste, știind că nu există pe lume alt apărător al păcii și al libertății decît proletariatul revoluționar internațional.

P.S. Acest articol fusese deja dat la tipar cînd în ziare a apărut o telegramă a *Agenciei telegrafice din Petersburg*, care dezmente știrea despre trecerea graniței persane de către trupele rusești. Telegrama a fost publicată de „*Frankfurter Zeitung*“ din 24.X., ediția a doua de dimineață. În ediția a treia a apărut o telegramă din Constantinopol datată 24.X., orele 10 și 50 minute seara. În această telegramă se spune că în seara zilei de 24.X. s-a aflat la Constantinopol că trupele rusești au trecut granița persană. Presa din străinătate, *cu excepția celei socialiste*, păstrează deocamdată tăcere în ceea ce privește invazia trupelor rusești în Persia.

În concluzie : deocamdată nu putem afla exact care este adevărul. În orice caz, desigur, nu se poate da nicidecum crezare „dezmințirilor“ venite din partea guvernului țarist și a *Agenciei telegrafice din Petersburg*. Că Rusia, cu știrea marilor puteri, luptă împotriva revoluției din Persia prin toate mijloacele, de la intrigi și pînă la trimiterea de trupe, este un fapt incontestabil. Incontestabil este de asemenea că ea duce o politică care tinde la ocuparea Azerbaidjanului. Și chiar dacă trupele n-au trecut încă granița, s-au și luat, probabil, toate măsurile în vederea acestui lucru : pînă nu faci foc, nu iese fum.

„*Proletarii*“ nr. 37
din 16 (29) octombrie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar,
confruntat cu manuscrisul

ȘEDINȚA BIROULUI SOCIALIST INTERNAȚIONAL ¹⁰⁹

Duminică 11 octombrie stil nou a avut loc la Bruxelles prima ședință, după Congresul de la Stuttgart, a Biroului socialist internațional. S-a considerat că este cazul ca în cadrul acestei reuniuni a reprezentanților diferitelor partide socialiste să se organizeze conferințe ale ziariștilor și parlamentarilor socialiști. Prima conferință a avut loc în ajunul întrunirii Biroului, iar a doua în prima zi după întrunirea acestuia. Totodată trebuie să menționăm că componența ambelor conferințe nu se deosebea aproape de loc de componența Biroului: majoritatea membrilor Biroului erau și ziariști și parlamentari. Componența conferinței a fost completată numai cu câțiva deputați socialiști belgieni, luni 12 octombrie.

Conferința ziariștilor a avut loc sâmbătă la orele 3. S-a discutat problema reglementării și dezvoltării relațiilor dintre organele periodice ale diferitelor partide socialiste. Belgienii au alcătuit o listă de corespondenți dintre membrii partidului lor dispuși să trimită informații organelor celorlalte partide cu privire la anumite probleme alese (cu precădere). A fost exprimat dezideratul ca și celelalte partide să alcătuiască astfel de liste, arătându-se totodată că este necesar să se menționeze ce limbă cunoaște corespondentul respectiv. S-a subliniat că buletinul din străinătate al partidului socialist-revoluționar („Russkaia Tribuna“ în limba franceză) și cel al partidului social-democrat (în limba germană) sînt publicații deosebit de folositoare pentru tovarășii noștri din străinătate ¹¹⁰. S-a arătat de ase-

menea că în țările în care există diferite partide socialiste sau diferite orientări în același partid este necesar ca în listele de corespondenți să se menționeze apartenența la cutare sau cutare partid etc. Social-democrații ruși care trăiesc în străinătate ar trebui să folosească această conferință internațională pentru a organiza trimiterea regulată a corespondențelor către organele socialiste din străinătate.

În ceea ce privește partidele socialiste din țările în care nu există cotidiene socialiste, Conferința a adoptat hotărârea ca Biroul socialist internațional să ia legătură cu ele în vederea examinării problemei publicării de buletine periodice (în una dintre cele trei limbi oficiale ale Internaționalei sau în toate aceste trei limbi: franceză, germană, engleză), urmînd ca Biroul să ceară apoi redacțiilor cotidianelor socialiste din diferite țări să-i comunice ce sumă ar fi dispuse să plătească pentru a primi în mod regulat aceste buletine.

Biroul din străinătate al Comitetului Central¹¹¹ al partidului nostru trebuie să acorde o deosebită atenție acestei hotărâri. Informarea tovarășilor noștri din străinătate cu privire la social-democrația din Rusia este departe de a fi organizată în mod satisfăcător, iar problema reglementării acestei chestiuni, a publicării în străinătate a unui buletin *de partid* în trei limbi, ar trebui să fie discutată fără întârziere în mod temeinic și să se facă tot posibilul pentru realizarea practică a acestui plan.

Apoi s-a discutat propunerea secretarului Biroului, C. Huysmans, ca social-democrații germani, care au 70 de organe de partid cotidiene, să ia asupra lor inițiativa de a crea un birou internațional de legături telegrafice și telefonice între redacțiile ziarelor socialiste din Berlin, Viena, Paris, Bruxelles etc. Delegații germani au declarat că realizarea imediată a acestui plan nu este cu puțință, arătînd însă că în Germania a fost creat de curînd un birou informativ central al partidului muncitoresc social-democrat din Germania și că, cu timpul, cînd acest lucru va fi bine pus la punct, se va putea reflecta la transformarea acestui birou într-un birou internațional. Conferința s-a mulțumit cu această promisiune și ședința a luat sfîrșit după ce s-a adoptat hotărârea ca și de acum înainte ședințele Biroului

socialist internațional să aibă loc concomitent cu conferințele ziaristilor socialiști din diferite țări.

Seara a avut loc la „Maison du Peuple“ * un miting internațional la care diferiți delegați austrieci, germani, englezi, precum și un delegat turc și unul bulgar au luat cuvântul, mai ales în problema conflictelor internaționale și a luptei proletariatului socialist din toate țările pentru menținerea păcii. Mitingul s-a încheiat printr-o rezoluție adoptată în unanimitate, având următorul conținut: „Mitingul internațional care a avut loc la 10 octombrie (stil nou) la «Maison du Peuple» confirmă din nou hotărârea energică a proletariatului mondial de a apăra pacea între națiuni și de a lupta din toate puterile împotriva militarismului capitalist, care ruinează și asuprește toate popoarele. Mitingul își exprimă convingerea că diferitele secții naționale ale Internaționalei muncitorești vor aplica integral hotărârea adoptată în această problemă de Congresul socialist internațional de la Stuttgart“. Adunarea a luat sfârșit în sunetele „Internaționalei“.

Ziua următoare a fost consacrată în întregime ședinței Biroului socialist internațional. Prima problemă de pe ordinea de zi — admiterea „Partidului muncitoresc“ englez (Labour Party)¹¹² — a ocupat toată ședința dinainte de amiază. Potrivit statutului Internaționalei, pot fi membri ai acesteia, în primul rând, partidele socialiste care admit lupta de clasă și, în al doilea rând, organizațiile muncitorești care se situează pe poziția luptei de clasă (adică sindicatele). „Partidul muncitoresc“, constituit de curând în Camera comunelor din Anglia, nu se intitulează pe față partid socialist și nu recunoaște hotărât și precis principiul luptei de clasă (lucru pe care, în paranteză fie zis, social-democrații englezi îl cer acestui partid). Este însă de la sine înțeles că acest „partid muncitoresc“ a fost admis în Internațională, în general, și la Congresul socialist de la Stuttgart, în special, căci în fond acest partid este o organizație de tip mixt, situată între cele două tipuri definite la punctele 1 și 2 ale statutului Internaționalei și reprezentând din punct de vedere politic trade-unionurile engleze.

* — „Casa poporului“. — Nota trad.

Cu toate acestea însă, problema admiterii acestui partid a fost pusă pe tapet, și anume chiar de el însuși, prin intermediul așa-numitului „Partid muncitoresc independent” (Independent Labour Party, I.L.P., cum spun englezii), care este una dintre cele două subsecții ale secției britanice a Internaționalei. Cealaltă subsecție este „Federația s.-d.”.

„Partidul muncitoresc independent” a cerut să se recunoască *direct* că „Partidul muncitoresc” face parte din Internațională. Unul dintre delegații lui, Bruce Glazier, a insistat asupra uriașei importanțe a acestei reprezentări în parlament a sute de mii de muncitori organizați care se îndreaptă din ce în ce mai hotărât spre socialism. Despre principii, formule și catehism a vorbit foarte disprețuitor. Luînd cuvîntul în replică, Kautsky a declarat că el nu împărtășește această apreciere disprețuitoare a principiilor și a scopului final al socialismului, dar totodată s-a pronunțat categoric pentru admiterea „Partidului muncitoresc”, susținînd că acesta este un partid care în fapt duce luptă de clasă. Kautsky a propus o rezoluție cu următorul conținut :

„Luînd în considerație hotărârile anterioare ale congreselor internaționale, care admit toate organizațiile situate pe platforma luptei proletare de clasă și recunosc lupta politică, Biroul internațional declară că «Partidul muncitoresc» englez trebuie să fie admis la congresele socialiste internaționale, deoarece acesta, deși nu admite în mod expres (ausdrücklich) lupta de clasă proletară, în fapt duce totuși luptă de clasă și se situează pe terenul ei prin însuși caracterul organizației lui, care este independentă de partidele burgheze”. De partea lui Kautsky s-au situat austriecii, Vaillant dintre francezi și, după cum au arătat voturile, majoritatea delegaților națiunilor mici. S-au pronunțat contra, în primul rînd, Hyndman, reprezentantul „Federației s.-d.” engleze, cerînd să se mențină statu-quo atîta timp cît „Partidul muncitoresc” nu va admite fățiș principiul luptei de clasă și al socialismului, apoi Roussel (guesdistă, a doua delegată franceză), Rubanovici, din partea partidului socialist-revoluționar, și Avramov, delegat din partea fracțiunii revoluționare a socialiștilor bulgari.

Eu am luat cuvîntul pentru a mă ralia la prima parte a rezoluției lui Kautsky. Nu se poate refuza admiterea „Partidului muncitoresc“, adică a reprezentanței parlamentare a trade-unionurilor, din moment ce congresele admiseseră înainte toate trade-unionurile în general, chiar și pe acelea care erau reprezentate de parlamentari burghezi. Dar partea a doua a rezoluției lui Kautsky, spuneam eu, nu este justă, întrucît *în realitate* „Partidul muncitoresc“ nu este cu adevărat independent de liberali și nu duce o politică de clasă pe deplin independentă. De aceea am propus un amendament în sensul ca la sfîrșitul rezoluției, în pasajul care începe cu cuvîntul „deoarece“, să se spună : „deoarece acesta („Partidul muncitoresc“) reprezintă primul pas al organizațiilor cu adevărat proletare din Anglia spre promovarea unei politici conștiente de clasă și spre crearea unui partid muncitoresc *socialist*“. Am propus acest amendament Biroului. Kautsky n-a acceptat amendamentul meu, declarînd, în cuvîntarea pe care a rostit-o după aceea, că Biroul internațional nu poate adopta hotărîri pe baza unor „speranțe“. Dar principala luptă s-a dat între adepții și adversarii rezoluției lui Kautsky în ansamblu. Cînd a fost pusă la vot, Adler a propus să fie împărțită în două părți. Biroul internațional le-a adoptat pe amîndouă, prima cu 3 voturi contra și o abținere, iar a doua cu 4 voturi contra și o abținere. Astfel rezoluția lui Kautsky a devenit hotărîre a Biroului. Rubanovici s-a abținut la ambele votări. Menționez că Victor Adler, care a vorbit după mine și înainte de cea de-a doua cuvîntare a lui Kautsky, a obiectat împotriva propunerii mele în felul următor (citez din darea de seamă a organului socialist belgian „Le Peuple“, care a publicat cele mai amănunțite și mai exacte dări de seamă ale ședințelor) : „propunerea lui Lenin este atrăgătoare (séduisante ; Adler a spus : verlockend, ademenitoare), dar ea nu ne poate face să uităm faptul că «Partidul muncitoresc» s-a situat în afara partidelor burgheze. Nu este treaba noastră să judecăm în ce fel a făcut acest lucru. Trebuie însă să recunoaștem că este un progres“.

• Acestea au fost dezbaterile care au avut loc în Biroul internațional în legătură cu problema examinată. Îmi voi

permite acum să mă opresc mai amănunțit asupra acestor dezbateri, pentru a explica cititorilor ziarului „Proletarii” poziția pe care m-am situat. Argumentele lui V. Adler și K. Kautsky nu m-au convins și le consider și acum greșite. Spunînd în rezoluția sa că „Partidul muncitoresc” „nu recunoaște în mod expres lupta de clasă proletară”, Kautsky și-a exprimat, incontestabil, o oarecare „speranță”, o oarecare „păreră” în legătură cu ceea ce este politica „Partidului muncitoresc” acum și ceea ce ar trebui să fie. Dar a exprimat lucrul acesta *indirect* și totodată în așa fel, încît a rezultat o afirmație care, în primul rînd, e nejustă în fond și care, în al doilea rînd, poate da loc la o interpretare greșită a *ideii* sale. Că „Partidul muncitoresc” din Anglia s-a delimitat *în parlament* (nu în alegeri ! nu prin întreaga sa politică ! nu prin propaganda și agitația sa !) de partidele burgheze, că face primul pas spre socialism și spre o politică de clasă a organizațiilor proletare de masă este incontestabil. Asta nu este o „speranță”, ci un fapt real. Este tocmai faptul care ne determină să primim „Partidul muncitoresc” în Internațională, din moment ce au fost primite trade-unionurile. În sfîrșit, tocmai această formulare ar fi determinat sutele de mii de muncitori englezi, care, fără îndoială, au considerație față de hotărîrile Internaționalei, dar care n-au devenit încă întru totul socialiști, să reflecteze o dată mai mult de ce se consideră că ei au făcut numai *primul* pas și care trebuie să fie pașii *următori* pe această cale. Formularea mea nu pretinde cîtuși de puțin ca Internaționala să se apuce să rezolve problemele concrete și de amănunt ale mișcării muncitorești naționale, să stabilească care anume pași trebuie să se facă mai departe și cînd anume. Dar faptul că în genere trebuie să se facă pași mai departe nu se poate să nu fie recunoscut atunci cînd este vorba de un partid care nu admite direct și clar principiul luptei de clasă. În rezoluția sa, Kautsky a recunoscut acest lucru indirect în loc să-l recunoască de-a dreptul. A reieșit că Internaționala ar garanta că *în fapt* „Partidul muncitoresc” duce o luptă de clasă consecventă, că e suficient ca o organizație de muncitori să se delimiteze în parlament, constituindu-se într-un grup muncitoresc

aparte, ca să devină, *în toată comportarea sa*, independentă de burghezie !

Fără îndoială că Hyndman, Roussel, Rubanovici și Avramov s-au situat în această problemă pe o poziție și mai greșită (pe care Rubanovici n-a îndreptat-o, ci a încîlcit-o, abținîndu-se de la votarea ambelor părți ale rezoluției). Spunînd că a admite „Partidul muncitoresc” înseamnă a încuraja oportunismul, Avramov a exprimat o părere cît se poate de greșită. E de ajuns să ne reamintim, de pildă, scrisoarea lui Engels către Sorge. Ani de-a rîndul Engels a insistat stăruitor asupra faptului că social-democrații englezi, în frunte cu Hyndman, greșesc prin faptul că procedează în mod sectar, că nu știu să se apropie de trade-unionuri, care au un instinct de clasă inconștient, dar puternic, că transformă marxismul într-o „dogmă”, pe cîtă vreme el trebuie să fie „o călăuză în acțiune”¹¹³. Cînd există condiții obiective care împiedică creșterea conștiinței politice și a independenței de clasă a maselor proletare, trebuie să știm să lucrăm mîna în mîna cu ele, cu răbdare și fermitate, fără să facem concesii în ceea ce privește principiile noastre, dar și fără a renunța la activitatea *în adîncul* maselor proletare. Aceste învățăminte ale lui Engels au fost confirmate de desfășurarea ulterioară a evenimentelor, cînd trade-unionurile engleze, deși sînt închisitate, aristocratice, pătrunse de egoism mic-burghez, ostile socialismului și au promovat o seamă de elemente care au trădat de-a dreptul clasa muncitoare, vînzîndu-se burgheziei pentru un locșor în guvern (ca, de pildă, nemernicul John Burns), au început totuși să se apropie de socialism cu stîngăcie, inconsecvent, pe ocolite, dar totuși să se apropie de el. Numai orbii pot să nu vadă că în Anglia socialismul se răspîndește acum cu repeziciune în rîndurile clasei muncitoare, că în această țară socialismul devine *din nou* o mișcare de masă, că în Marea Britanie se apropie revoluția socială.

Fără îndoială că Internaționala ar proceda greșit dacă nu și-ar exprima direct și hotărît toată simpatia față de acest uriaș pas înainte al mișcării muncitorești de masă din Anglia, dacă n-ar stimula această măreață cotitură care a început în țara leagănelui capitalismului. Dar de aici nu

rezultă cîtuși de puțin că „Partidul muncitoresc“ poate fi considerat chiar de pe acum ca un partid care în fapt este independent față de burghezie, că duce luptă de clasă, că este un partid socialist etc. Trebuia să fie îndreptată o greșală incontestabilă a „Federației s.-d.“ engleze, dar nu trebuia să se permită nici cea mai mică încurajare a *altor* greșeli *incontestabile și nu mai puțin importante* ale oportuniștilor englezi care conduc așa-numitul „Partid muncitoresc independent“. Că acești conducători sînt oportuniști este indiscutabil. R. Macdonald, conducătorul I.L.P., a propus chiar, la Stuttgart, să se modifice punctul al doilea din statutul Internaționalei în așa fel, încît pentru primirea în Internațională a sindicatelor muncitorești să li se ceară nu recunoașterea luptei de clasă, ci numai bună-credință (*bona fides*). Însuși Kautsky a sesizat imediat nuanțele oportuniste din cuvintele lui Bruce Glazier și s-a desolidarizat de ele *în cuvîntarea rostită în fața Biroului*, dar, din păcate, nu și în rezoluția sa. Cuvîntarea a fost rostită în fața unei duzini de oameni, pe cînd rezoluția a fost scrisă pentru milioane de oameni.

Am în față ziarele ambelor curente din sînul socialismului englez în care sînt publicate aprecieri în legătură cu ședința Biroului internațional. „Labour Leader“¹¹⁴, organul „Partidului muncitoresc independent“ (hm ! hm !), jubilează și *spune răsPICat* zecilor de mii de muncitori englezi că Biroul socialist internațional nu numai că a recunoscut „Partidul muncitoresc“ (acest lucru e adevărat și trebuie să fie făcut), dar că „*a recunoscut și politica I.L.P.*“ („Labour Leader“, Oct. 16, 1908, p. 665). Este inexact. Biroul *nu* a recunoscut această politică. Asta este o interpretare arbitrară, oportunistă a unei mici stîngăcii din rezoluția lui Kautsky. Această mică stîngăcie începe să dea roade destul de apreciable. La aceasta mai contribuie și traducerile proaste: nu degeaba spun italienii că traducătorii sînt trădători (*traduttori-tradittori*). Traducerea oficială a rezoluției Biroului în cele trei limbi oficiale nu a apărut încă și nu se știe cînd va apărea. În rezoluția lui Kautsky se spune că „Partidul muncitoresc“ „se situează pe platforma luptei de clasă“ (la sfîrșitul rezoluției; în original: *sich... auf seinen, d.h. des Klassenkampfs, Boden stellt*), iar în

traducerea *social-democrațiilor* englezi a apărut: „se situează pe platforma socialismului internațional”; în traducerea *oportuniștilor* englezi (I.L.P.) a apărut: „*adoptă poziția socialismului internațional*” (ibid.). Încecați acum să îndreptați aceste greșeli atunci când faceți agitație în rândurile muncitorilor englezi!

Departate de mine gândul de a-l acuza pe Bruce Glazier că ar fi denaturat rezoluția. Sînt convins că el nu putea să aibă asemenea intenții. Dar aceasta nici nu e prea important. Important este să folosim *spiritul* celei *de-a doua* părți a rezoluției lui Kautsky în munca practică de masă. Pe aceeași pagină a ziarului „Labour Leader”, un alt membru al „Partidului muncitoresc independent”, descriindu-și impresiile în legătură cu ședința Biroului și cu mitingul de la Bruxelles, se plînge că la miting „aproape că nu a fost subliniată latura ideală și etică a socialismului”, latură care, vedeți dv., totdeauna este subliniată la mitingurile I.L.P.; „*în loc de aceasta*” (in its stead) „a predominat *dogma searbădă și sterilă* (barren and uninspiring) *a războiului de clasă*”.

Cînd Kautsky și-a scris rezoluția cu privire la englezi, el nu a avut în fața ochilor pe „independentul” englez, ci pe social-democratul german...

În „Justice”, organul social-democrațiilor englezi, Hyndman se plînge cu amărăciune de majoritatea Biroului, „care renunță la principii de dragul comodității unor oameni nestatornici”. „Nu mă îndoiesc cîtuși de puțin — scrie Hyndman — că, dacă Biroul ar fi dat un ultimatum categoric «Partidului muncitoresc», acesta s-ar fi supus imediat și ar fi hotărît să se conformeze orientării socialismului internațional”. Iar într-un alt articol din același număr sînt înfățișate o serie de *fapte* care dovedesc că *în realitate* „Partidul muncitoresc independent” a dus o parte din membrii săi sub steagul *confuz* al „liberalismului și al «Partidului muncitoresc independent»” (liberal-labour alliance) și că pe unii „independenți” *i-a sprijinit ministrul liberal John Burns* („Justice”, 17 Oct. 1908, p. 4. et 7).

Nu, dacă Hyndman va realiza planul pe care îl anunță, adică dacă va ridica din nou această problemă la Congresul

socialist internațional de la Copenhaga (care urmează să aibă loc în 1910), atunci P.M.S.D.R. va trebui să caute să obțină îndreptarea rezoluției lui Kautsky.

Punctul al doilea de pe ordinea de zi a fost problema acțiunii comune a proletariatului și a socialiștilor din diferite țări împotriva primejdiei pe care o reprezintă politica guvernelor burgheze, politică care duce la conflicte internaționale și coloniale. Vaillant a propus o rezoluție care a fost adoptată cu schimbări cu totul neînsemnate. În cursul dezbaterilor, delegații austrieci s-au referit la faptul că partidul lor se ridică oficial, prin delegații, împotriva politicii lui Franz Ioseph și confirmă recunoașterea de către socialiști a dreptului tuturor naționalităților la autodețernare. Dar, ridicându-ne împotriva politicii lui Franz Ioseph — au spus austriecii —, noi ne pronunțăm totodată și împotriva politicii lui Abdul-Hamid sau a lui Eduard al VII-lea. Noi trebuie să facem guvernul responsabil de consecințele acțiunilor sale. Englezii și-au exprimat dorința ca social-democrații austrieci să facă declarații mai precise împotriva guvernului lor, dar austriecii n-au mers mai departe de cele arătate mai sus. Avramov, delegat din partea socialiștilor bulgari (a social-democraților „strâmți“, adică revoluționari; în Bulgaria mai există și social-democrați „largi“, adică oportuniști), a insistat să fie menționată burghezia imperialistă din înseși statele balcanice, dar amendamentul respectiv a fost respins. În problema proclamării independenței Bulgariei — a declarat Avramov —, socialiștii bulgari s-au ridicat cu hotărîre împotriva partidelor burgheze, considerînd această proclamare ca o aventură dăunătoare din punctul de vedere al clasei muncitoare. Bruce Glazier a propus să se introducă în rezoluție o mențiune în legătură cu necesitatea de a se organiza demonstrații internaționale, dar s-a hotărît ca acest deziderat să fie comunicat prin Birou diferitelor partide naționale. Van Kol (delegat din partea social-democraților olandezi) a propus să se insereze un protest împotriva încălcării de către marile puteri a tratatului de la Berlin, dar și-a retras

această propunere înainte ca ea să fie pusă la vot; s-a arătat că nu este treaba socialiștilor să apere în mod special tratate încheiate de state burgheze. Textul rezoluției adoptate de Biroul internațional este următorul :

„Constatînd că socialiștii englezi și germani prin manifestațiile lor în favoarea păcii, socialiștii francezi prin agitația lor împotriva expediției în Maroc, socialiștii danezi prin propunerea lor în favoarea dezarmării au acționat în concordanță cu hotărîrile Internaționalei, și luînd în considerație faptul

că pericolul de război persistă, că imperialismul capitalist continuă să urzească intrigi în Anglia și Germania, că expediția și aventura din Maroc continuă, că țarismul, căuțînd în primul rînd noi împrumuturi, se străduiește să încurce situația pentru a se întări în lupta sa împotriva revoluției ruse, că în Peninsula Balcanică imixtiunea puterilor străine și tendințele lor rapace ațîță mai mult ca oricînd patimile naționale și religioase, că în ultimul timp proclamarea independenței Bulgariei și în special anexarea de către Austria a Bosniei și Herțegovinei au făcut ca primejdia de război să crească și să se apropie, și, în sfîrșit, că pretutindeni comploturile guvernelor, intensificarea înarmărilor, militarismul și concurența capitalistă, precum și jefuirea coloniilor, pun în primejdie pacea, —

Biroul socialist internațional declară din nou că partidul socialist și proletariatul organizat sînt singura forță capabilă să mențină pacea internațională și că ele consideră că e de datoria lor s-o apere.

Biroul cheamă partidele socialiste din toate țările ca, potrivit rezoluției Congresului internațional de la Stuttgart, să-și ascute vigilența, să-și intensifice activitatea, concentrîndu-și toate forțele în direcția indicată, și propune comitetelor centrale și direcțiilor partidelor, precum și fracțiunilor lor parlamentare și delegațiilor lor în Birou, să caute împreună cu secretariatul Biroului socialist internațional mijloace și măsuri practice, atît pe scară națională cît și pe scară internațională, care, în funcție de cutare sau cutare împrejurări concrete, să contribuie cît mai mult la preîntîmpinarea războiului și la menținerea păcii“.

Punctul al treilea de pe ordinea de zi se referă la propunerea secției britanice ca Biroul socialist internațional să fie convocat în mod regulat de două ori pe an. Nu s-a adoptat o rezoluție obligatorie în această problemă. S-a exprimat numai un deziderat în acest sens. Se pare că imensa majoritate nu consideră necesar ca Biroul să se întrunească mai des decît o dată pe an (așa cum a fost pînă acum), desigur cu excepția cazurilor extraordinare.

Punctul al patrulea de pe ordinea de zi se referă la propunerea Biroului de a se schimba cuantumul cotizațiilor plătite de fiecare partid pentru întreținerea Biroului. Pînă acum veniturile nominale ale Biroului erau de 14 950 de franci anual (circa 6 000 de ruble); s-a propus ca această sumă să fie ridicată la 26 800 de franci, sau, scăzînd restanțele obișnuite, la 20 000 de franci (8 000 de ruble) în cifră rotundă. Pentru aceasta ar urma ca fiecare partid să plătească anual cîte 100 de franci pentru fiecare vot pe care îl are la congresele socialiste internaționale. Rusia are 20 de voturi și, prin urmare, va trebui să plătească 2 000 de franci, dintre care 700 de franci socialiștii-revoluționari, 1 000 de franci social-democrații și 300 de franci sindicatele. Pînă acum Rusia a plătit 1 500 de franci anual, dintre care noi am plătit 900 de franci (potrivit înțelegerii cu partidul socialist-revoluționar). Nici în această problemă nu s-a adoptat o hotărîre obligatorie. Biroul a fost însărcinat să ia legătura cu partidele naționale și s-a exprimat dezideratul ca cotizațiile să fie de cîte 100 de franci anual pentru fiecare vot.

Punctul al cincilea se referă la problema schimbării numărului de voturi al Suediei — sporirea pînă la 12 voturi — și al Ungariei — sporirea generală a fost amînată. S-au mai adăugat 2 voturi pentru Croația. Totodată s-a admis să se creeze o subsecție armeană a secției turce înainte ca aceasta din urmă să se fi format — socialiștii armeni din Turcia au refuzat „să aștepte” pe turci; această subsecție va avea 4 voturi. Ar fi de dorit ca tovarășii noștri social-democrați armeni, care cunosc situația socialismului armean din Turcia, să-și spună părerea în această problemă.

Punctul al șaselea de pe ordinea de zi l-a constituit problema primirii partidului social-democrat din Chile. Acest partid s-a format după sciziunea partidului democratic din Chile. Social-democrații chilieni au fost primiți tot fără discuții.

Punctul al șaptelea de pe ordinea de zi a fost problema sioniștilor-socialiști din Rusia¹¹⁵. După cum se știe, înainte de Congresul de la Stuttgart, aceștia au făcut C.C. al

partidului nostru propunerea de a-i primi în subsecția social-democrată a secției ruse din Internațională. Comitetul nostru Central a refuzat, adoptând o rezoluție motivată împotriva includerii *sioniștilor* în rândurile social-democraților, deși își spun „sioniști-socialiști“. Reprezentantul sioniștilor-socialiști a venit la Congresul de la Stuttgart, unde subsecția noastră a refuzat să-l primească în rândurile ei, iar socialiștii-revoluționari s-au abținut. Întrucât, potrivit statutului, primirea de noi membri în Internațională nu se poate face decât cu asentimentul secțiilor naționale (în caz de divergență între două subsecții naționale problema este rezolvată în ultimă instanță de Biroul internațional), sioniștii-socialiști n-au putut participa la congres pe cale normală. Ei s-au plîns Biroului, care a luat pe loc o hotărîre de compromis: reprezentantul sioniștilor-socialiști să fie admis la congres cu drept de vot *consultativ*. Acum a trebuit să descurcăm încurcătura care s-a creat: sînt sioniștii-socialiști membri ai Internaționalei sau nu? Ca și la Stuttgart, V. Adler s-a pronunțat categoric împotriva sioniștilor-socialiști, refuzînd să amîne chestiunea, cum au cerut sioniștii-socialiști, care au trimis o telegramă că nu pot veni. Absența, a spus V. Adler, este uneori cel mai bun mod de a se apăra. Eu am luat cuvîntul pentru a aminti din nou hotărîrea Comitetului nostru Central și pentru a arăta că admiterea sioniștilor-socialiști împotriva voinței ambelor subsecții ruse ar fi o încălcare nepermisă a statutului Internaționalei. Rubanovici și Jitlovski, reprezentantul „S.e.r.p.“ (S.e.r.p. = Partidul muncitoresc socialist evreiesc¹¹⁶, care la Stuttgart fusese primit de socialiștii-revoluționari în subsecția lor), au rostit cuvîntări înflăcărare împotriva neadmiterii sioniștilor-socialiști. *Totuși* Rubanovici *n-a putut* aduce la cunoștință vreo altă hotărîre a *partidului* socialist-revoluționar decât *abținerea* în această problemă, iar Jitlovski, cînd a văzut că excluderea sioniștilor-socialiști este inevitabilă, *s-a apărât vădit pe sine însuși*, încercînd să dovedească cu o înflăcărare amuzantă că, dacă sioniștii-socialiști sînt teritorialiști, atunci și ei, „S.e.r.p.“, sînt teritorialiști. Bineînțeles că de aici n-a reieșit că trebuie să fie primiți sioniștii-socialiști,

ci numai că e greu de presupus că în Internațională mai există cineva în afară de socialiștii-revoluționari care să consimtă să primească „S.e.r.p.“. Luînd a doua oară cuvîntul, am protestat categoric împotriva procedurii lui Rubanovici, care voia să-i impună pe sioniști unei *alte* subsecții, în timp ce subsecția sa nu a adoptat o hotărîre în favoarea sioniștilor. Ca urmare, Biroul a adoptat în unanimitate (cu două abțineri : Rubanovici și Vaillant) rezoluția lui Adler, în care se spune :

„Biroul constată că sioniștii au fost admiși (cu vot consultativ) numai la ședințele Congresului de la Stuttgart, că în momentul de față ei nu fac parte din Biroul internațional, și trece la chestiunile curente“.

Punctul al optulea și ultimul de pe ordinea de zi a fost confirmarea, aproape fără discuții, a componenței speciale a delegației socialiștilor francezi în Biroul internațional. Dintre cele două voturi ale Franței în Birou, unul a fost atribuit delegatului Guesde, iar celălalt a fost atribuit celorlalți doi delegați, Vaillant și Jaurès împreună.

Ședința Biroului s-a încheiat prin adoptarea în unanimitate a unei rezoluții de simpatie față de revoluția turcă, rezoluție propusă de către de Brouckère, delegatul belgian :

„Biroul socialist internațional salută cu bucurie căderea mîrșavului regim pe care Abdul-Hamid, cu ajutorul marilor puteri, l-a menținut atîta timp în Turcia ; salută faptul că popoarele din Imperiul turcesc au căpătat posibilitatea de a dispune ele însele de soarta lor, că în Turcia a fost introdus un regim de libertate politică care va permite proletariatului în curs de formare în această țară să-și desfășoare lupta de clasă în strînsă unire cu proletariatul din întreaga lume“.

Luni 12 octombrie a avut loc ședința conferinței interparlamentare. Pe ordinea de zi figurau trei puncte : 1) ultima sesiune parlamentară ; 2) reformele coloniale (raportul lui Van Kol) și 3) despre activitatea desfășurată de socialiști în cadrul uniunii interparlamentare în favoarea păcii (raportul lui Lafontaine, deputat belgian), apoi patru probleme : a) condițiile de retribuire a muncitorilor din construcții (în cazul cînd întreprinzătorii dau faliment) ;

b) votarea prin scrisori ; c) noi liste ale membrilor grupurilor parlamentare și ale secretarilor acestora și d) expedierea documentelor.

La primul punct de pe ordinea de zi lucrurile s-au limitat, potrivit propunerii lui Pernerstorfer, la confirmarea hotărârii Congresului de la Stuttgart : secretarii fracțiunilor parlamentare sînt invitați să prezinte Biroului socialist internațional *dări de seamă în scris* ale fracțiunilor. Relativ la ultimele două dintre „problemele” menționate, în urma unui scurt schimb de păreri au fost de asemenea reamintite cele hotărîte în privința lor la Congresul de la Stuttgart. Referitor la primele două „probleme” au fost menționate pe scurt materialele și propunerile prezentate de unii deputați socialiști. La propunerea raportorului, Lafontaine, prezentarea raportului său a fost amînată. În legătură cu aceasta, austriecii și germanii au arătat că ei sînt împotriva participării socialiștilor la conferințele parlamentare burgheze în favoarea păcii. Delegatul suedez Branting a invocat condiții speciale, care, după părerea sa, ar explica participarea social-democraților suedezi la aceste conferințe. La propunerea lui a fost introdusă pe ordinea de zi a viitoare conferințe interparlamentare, care se va ține concomitent cu următoarea ședință a Biroului, problema asigurării de stat a muncitorilor.

Singurul punct de pe ordinea de zi cu privire la care a fost prezentat un scurt raport și au avut loc dezbateri ce n-au fost lipsite de interes a fost problema reformelor coloniale. Delegatul olandez Van Kol, devenit celebru la Congresul de la Stuttgart prin rezoluția sa oportunistă în problema colonială, a încercat în raportul său, abordînd chestiunea sub un aspect întrucîtva diferit, să strecoare ideea sa favorită : elaborarea unui program colonial „pozitiv” al social-democrației. Lăsînd cu totul la o parte lupta social-democraților împotriva politicii colonialiste, agitația desfășurată în mase împotriva jafului colonial, trezirea spiritului de ripostă și de împotrivire în rîndurile maselor asuprite din colonii, Van Kol și-a concentrat întreaga atenție asupra enumerării „reformelor” posibile în ceea ce privește traiul din colonii în condițiile rînduieiilor existente.

Ca un funcționar bine intenționat, el a trecut în revistă cele mai variate probleme, începînd cu proprietatea asupra pămîntului și sfîrșind cu școlile, cu stimularea industriei, cu închisorile etc., subliniind că este necesar să fim mai practici, să ținem seama, bunăoară, de faptul că sălbaticii nu sînt întotdeauna în stare să folosească dreptul de vot universal, că uneori nu se poate să nu fim de acord că este necesar ca în colonii să se instituie în locul închisorilor munca obligatorie etc. etc. Întregul raport este îmbibat nu de spiritul luptei de clasă proletare, ci de un spirit cît se poate de mic-burghez, ba chiar mai rău, de un spirit birocratic, reformist. În încheiere a propus să se aleagă o comisie alcătuită din reprezentanți ai celor cinci țări mai importante posesoare de colonii, pentru elaborarea unui program colonial al social-democrației.

Molkenbuhr, din partea germanilor, și unii dintre belgieni au încercat să urmeze calea lui Van Kol, discutînd cu el diverse chestiuni de amănunt, problema dacă este necesar un program general unic, dacă acest lucru n-ar însemna o șablonizare etc. Acest mod de a pune problema nu făcea decît să dea apă la moară lui Van Kol, căci el voia tocmai să reducă totul la „practică” și să dovedească că „în practică” divergențele sînt mai mici decît se părea la Stuttgart. Dar Kautsky și Ledebour au pus problema în mod principial și l-au atacat cu vehemență pe Van Kol, dezvăluind falsitatea fundamentală a întregii poziții a acestuia. Van Kol, spunea Kautsky, admite că, cel puțin în unele cazuri, dreptul de vot universal este inaplicabil, ceea ce înseamnă că într-un fel sau altul el se împacă cu despotismul din colonii, deoarece nu propune și nici nu poate propune nici un alt sistem electoral, Van Kol, spunea Ledebour, admite munca obligatorie; aceasta înseamnă că el deschide porțile în fața politicii burgheze, care se folosește de mii de felurite pretexte pentru a menține robia în colonii. Van Kol s-a apărat cu nespuse îndrjire și nespuse de prost, încercînd, de pildă, să dovedească că uneori nu te poți lipsi de prestații în natură, „că el însuși a văzut lucrul acesta în Yava”, că papuașii nu știu ce înseamnă a vota, că la alegeri uneori hotărîsc superstițiile sau pur

și simplu îmbătarea cu rom etc. Kautsky și Ledebour au luat în derîdere aceste argumente, susținînd că programul nostru democratic general este absolut valabil și pentru colonii și că este necesar să punem pe primul plan lupta împotriva capitalismului chiar în colonii. Oare superstițiile catolicilor noștri „culți“ sînt mai bune decît superstițiile sălbaticilor? — a întreat Ledebour. Dacă instituțiile parlamentare și reprezentative nu pot fi întotdeauna practicate, a spus Kautsky, în schimb democratismul poate fi promovat întotdeauna, iar lupta împotriva oricărei abăteri de la democratism este întotdeauna obligatorie. Ca urmare a acestor dezbateri, linia social-democrației revoluționare și cea a social-democrației oportuniste s-au conturat cu deplină claritate, și Van Kol, văzînd că propunerii lui i se va face, fără îndoială, „o înmormîntare clasa întîi“, și-a retras-o singur.

„Proletarii“ nr. 37
din 16 (29) octombrie 1908
Semnat: N. L e n i n

Se tipărește după textul
apărut în ziar,
contrunat cu manuscrisul

P. MASLOV E ÎNTR-O CRIZĂ DE ISTERIE

În nr. 8—9 al ziarului „Golos Soțial-Demokrata“, P. Maslov a publicat o „Scrisoare către redacție“ care nu poate fi numită altfel decît isterică. Într-adevăr, cum să nu califici drept isterie faptul că autorul nu numai că mă batjocorește, comparînd stilul meu cu stilul ieromonahului Iliodor, dar și dezgroapă niște *discuții* care ar fi avut loc *acum 14 ani*? Aceasta nu este o glumă, cum ar putea crede cititorul, ci chiar așa procedează Maslov. „Cînd înainte de apariția volumului al III-lea din «Capitalul» — scrie P. Maslov — Lenin a luat cunoștință de un manuscris al meu în care problema repartizării profitului era rezolvată la fel ca în volumul al III-lea, Lenin a declarat că el consideră justă rezolvarea cît se poate de absurdă dată acestei probleme de către profesorul Skvorțov“. Gîndiți-vă numai : *înainte* de apariția volumului al III-lea, adică *înainte de anul 1894!* Trebuie să ai sau naivitatea unui copil, pe care nu o are stimatul meu oponent, sau să ai o criză de isterie ca să pretinzi că-ți aduci aminte cu precizie de nu știu ce *discuții care ar fi avut loc acum paisprezece ani* și despre nu știu ce manuscrise pe care nu le-ai publicat. N-ar fi mai bine să publicați manuscrisul dv. — ce ziceți, tov. Maslov? Ce bine ar fi să dovediți că Maslov, singur Maslov, a rezolvat *înainte* de apariția volumului al III-lea problema pusă de Engels în fața lumii întregi! E drept că ar fi, pare-se, puțin cam prea tîrziu... Dar mai bine mai tîrziu decît niciodată. Doar nu se poate crede că Maslov

nu are alt scop decît să se laude singur, invocînd propria sa memorie.

Reiese că deocamdată redacția ziarului la care colaborează Maslov nu-l laudă pentru corectările aduse lui Marx, drept care Maslov a hotărît să se laude singur pentru ceea ce a făcut (în sinea lui) acum paisprezece ani... Reiese că eu (dacă e să ne încredem în memoria fenomenală a tov. Maslov) am făcut greșeli acum 14 ani, înainte de apariția volumului al III-lea din „Capitalul“, și că nu am publicat aceste greșeli, iar Maslov a început să facă greșeli după 7 și 14 ani de la apariția volumului al III-lea din „Capitalul“ și publică aceste greșeli. De altfel, s-ar putea ca isteria lui Maslov să nu fie cu totul nepremeditată. Exact acum 5 ani Maslov a simulat o criză de isterie în fața lui Plehanov, determinîndu-l pe acesta să treacă de la bolșevici la menșevici. Nu cumva P. Maslov trage nădejde că Plehanov, citind vociferările lui în ziarul redactat de Plehanov & Co., va trece din rîndurile adeptilor teoriei rentei a lui Marx în rîndurile adeptilor teoriei rentei lui Maslov? Ar fi foarte interesant. Întrucît însă, deocamdată, lucrul acesta nu s-a întîmplat, să vedem cum stau lucrurile cu acuzația pe care mi-o aduce Maslov afirmînd că articolul meu „este alcătuit pe de-a-ntregul din denaturări și neadevăruri evidente“.

Chiar „pe de-a-ntregul“, tov. Maslov?

Ei bine, să examinăm toate argumentele dv.

„Lenin scrie: «Nu-i adevărat că, după Marx, renta absolută se obține datorită compoziției organice joase a capitalului agrar. Renta absolută se obține datorită proprietății private asupra pămîntului. Această proprietate privată creează un monopol de un fel deosebit»*“.

Aici Maslov *întrerupe propoziția mea*, care nu se încheie cu cuvintele „monopol de un fel deosebit“, ci se încheie la sfîrșitul frazei cu o trimitere *la o anumită pagină din volumul al IV-lea* („Teorii asupra plusvalorii“). Aceasta nu e o denaturare din partea lui Maslov, o nu! Este numai o „corectare“ a expunerii altcuiva...

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 285. — Nota red.

„Iată ce scrie Lenin — spune în continuare P. Maslov. — Și iată ce scrie Marx : «Dacă compoziția organică mijlocie a capitalului agrar ar fi identică cu compoziția organică a capitalului social mijlociu sau superioară acesteia, atunci renta absolută — tot în sensul arătat în cercetarea de față — ar dispărea ; cu alte cuvinte, ar dispărea renta care se deosebește atât de renta diferențială cât și de renta bazată pe prețul de monopol propriu-zis» («Capitalul», vol. III, pag. 631, trad. rusă¹¹⁷). Las la latitudinea cititorului să aprecieze cine expune mai just cele spuse de Marx» (urmează o notă în care Maslov spune că-și amintește precis de o greșeală în legătură cu legea profitului pe care aș fi făcut-o acum 14 ani într-o convorbire particulară pe care am avut-o cu el).

Și eu las la latitudinea cititorului să aprecieze la cine se constată „denaturări și neadevăruri evidente“. Prea stimabilul Maslov *întrerupe fraza mea înainte de trimiterea la un anumit pasaj din Marx făcută de mine* și face o trimitere la un alt pasaj ! Ce fel de argument este acesta ? Nu a descoperit Maslov în repetate rânduri că în „ciornele“ lui Marx există contradicții (amintesc cititorului că în 1906, adică chiar după apariția „Teoriilor asupra plusvalorii“, Maslov a avut îndrăzneala să explice greșelile pe care pretinde că le-a descoperit la Marx prin faptul că volumul al III-lea ar fi o „ciornă“) ? Oare acest lucru nu dovedește că Marx n-a izbutit s-o scoată la capăt cu deducerea rentei absolute *ba* din proprietatea privată asupra pământului, *ba* din compoziția organică joasă a capitalului în agricultură ?

Nu, aceasta dovedește numai că Maslov încurcă din nou lucrurile în mod nerușinat. La Marx poți găsi zeci de fraze în care renta absolută este dedusă din proprietatea privată asupra pământului și zeci de fraze în care este dedusă din compoziția organică joasă a capitalului agricol, și asta din simplul motiv că, în pasajele corespunzătoare din expunerea sa, Marx indică *aceste amîndouă condiții*, pe care *le-am indicat și eu* atunci cînd am expus teoria rentei a lui Marx ; chiar în pasajul citat de Maslov din articolul meu, eu vorbesc și despre *compoziția organică joasă a capitalului*

agrari! (Vezi „Proletarii“ nr. 33, pag. 3, coloanele 2—3 *). Maslov citează împotriva mea capitolul al 45-lea din volumul al III-lea, capitol care tratează despre renta absolută. Pasajul citat de Maslov figurează la pag. 298 a originalului. Or, la pag. 287, *adică mai înainte*, Marx afirmă că renta diferențială nu „este creată“ de proprietatea asupra pământului (renta diferențială este inevitabilă în capitalism și fără proprietate asupra pământului), pe când renta absolută este creată de proprietatea asupra pământului. „Proprietatea funciară însăși — scrie Marx subliniind aceste cuvinte — a creat renta“ (III, 2, 287).

Se pune întrebarea : pasajul de la pag. 287 este oare în contradicție cu pasajul de la pag. 298 ? Nicidecum. După ce arată că proprietatea privată asupra pământului *crează* renta (și anume renta absolută), Marx trece la explicarea faptului că această rentă este pur și simplu un monopol, numai un monopol, un pur monopol, sau *rezultatul* faptului că monopolul împiedică *nivelarea profiturilor* obținute la capitalurile cu compoziție organică joasă (agricultură) și la capitalurile cu compoziție organică mai ridicată (industrie).

Așadar, Maslov a repetat în ziarul redactat de Plehanov & Co. flagrantă sa denaturare a marxismului. Prin urmare, Maslov insistă și aici — numai că nu spune acest lucru direct — asupra ideii că nu există rentă absolută, că teoria lui Marx este greșită, pe când teoria economiei politice burgheze, care neagă renta absolută, este justă.

De ce atunci să nu se spună de-a dreptul ceea ce s-a spus în „Problema agrară“ și a fost reprodus în citatul meu ? Ce este asta dacă nu „o denaturare și un neadevăr evident“ ? În „Problema agrară“ se spune că Marx nu are dreptate, că nu există rentă absolută, iar ziarul redactat de Plehanov & Co. *trece sub tăcere acest lucru*, preocupându-se numai de chestiunea : cine expune *mai just* teoria lui Marx ? !!! Reiese că obiectul controverselor dintre mine și Mașlov constă numai în aceasta : „cine expune *mai just* teoria lui Marx“ și că eu aș fi spus un neadevăr afirmând

* Vezi op. cit., pag. 284—286.

că Maslov „a corectat” „ciorna” lui Marx, eliminînd renta absolută !? Să-ți fie rușine, tov. Maslov !

„Mai departe. «Piotr Maslov — scrie Lenin — n-a înțeles... nici renta diferențială a lui Marx... Atunci cînd o nouă investiție de capital făcută de arendaș pe terenul său îi aduce și un nou profit, și o *noastră rentă* (subliniat de Lenin), această rentă nu intră în buzunarul proprietarului funciar, ci în acela al arendașului» *. Cu această ocazie, bineînțeles, Lenin dă o lecție corespunzătoare «ignorantului» Maslov. Să luăm volumul I din «Problema agrară» și să vedem ce scrie la pag. 112 : «Dacă o gospodărie cu cultură intensivă, ca urmare a unei noi investiții de 500 de ruble, produce aceeași cantitate de produse, arendașul obține un profit nu de 25%, ci de 100%, deoarece la prima investiție de capital el plătește 333 de ruble rentă... Dacă, investind primele capitaluri, el s-a mulțumit cu un profit mijlociu..., îi este mai convenabil ca, reducînd suprafața arendată, să investească noi capitaluri pe același teren, întrucît ele vor aduce un surplus de profit, vor aduce și arendașului o rentă». Dar Lenin a trebuit să spună un neadevăr pentru a mă ocări pe mine”.

Să vedem cine a spus un neadevăr. Pentru a ne descurca în această chestiune trebuie să ne îndreptăm atenția asupra *punctelor de suspensie* din pasajul extras de mine și citat de Maslov. Căci eu am citat în întregime tot ce a spus Maslov în legătură cu problema în discuție. Punctele de suspensie înseamnă o *prescurtare*. Și iată că Maslov, citind pag. 112 din primul său volum, a *prescurtat tocmai* ceea ce a spus acolo *împotriva lui Marx* și este tipărit cu *litere cursive* ! E de necrezut, dar așa este. În articolul meu din „Proletarii” am citat al doilea argument al lui Maslov împotriva lui Marx, respectiv următoarea frază de la pag. 112 din volumul I : „Renta de la «ultimul» capital investit, renta lui Rodbertus și renta absolută a lui Marx, va dispărea, *pentru că arendașul poate oricînd să facă din «ultimul» capital penultimul dacă el aduce ceva în plus față de profitul obișnuit*” (subliniat de Maslov)**.

* Vezi op. cit., pag. 286—287.

** Vezi op. cit., pag. 286.

Acesta este argumentul lui Maslov împotriva lui Marx. Eu am combătut *acest* argument și continuu să afirm că el nu înseamnă altceva decît mistificare și confuzie. Iar Maslov îmi răspunde citînd *chiar această* pagină, 112, *omîțînd* pasajul în care îl atacă pe Marx! În locul acestui pasaj figurează *puncte de suspensie*: înainte de punctele de suspensie este citat *începutul* paginii, după punctele de suspensie este citat *sfîrșitul* paginii, iar atacul la adresa lui Marx a dispărut. Ce este asta dacă nu o denaturare și un neadevăr evident?

Eu n-am afirmat și nu afirm că în cele 400 de pagini ale „Problemei agrare” nu se pot găsi și pasaje juste. Am afirmat numai că *argumentele lui Maslov împotriva lui Marx* nu înseamnă altceva decît o absurditate nemaipomenită și o confuzie fără seamăn. Dacă Maslov, în ediția a 4-a pe care a promis-o, va renunța la aceste argumente, dacă, de pildă, la pag. 112 va păstra numai ceea ce a spus în „Golos S.-D.”, atunci voi spune, și oricine va spune: începînd de la ediția a 4-a, Maslov a încetat de a-l mai corecta pe Marx. Dar atîta timp cît el nu va face acest lucru, oricine va citi volumul I va vedea la pag. 112 argumentul lui Maslov împotriva lui Marx, argument *omis* în „Golos”. Și toată lumea va vedea că am dreptate atunci cînd critic *acest* argument, cînd spun că acest argument împotriva rentei *absolute* este absurd, deoarece pe durata contractului de arendare arendașul primește *în întregime* noua rentă de pe urma noilor investiții de capital, adică primește și renta absolută, și cea diferențială.

Nu mă voi opri asupra „exemplului” următor al lui Maslov, deoarece acest exemplu se referă *tot la argumentul omis* de el în „Golos”. Bineînțeles că critica adusă de mine argumentului lui Maslov n-ar rămîne în picioare dacă el *și-ar retrage* argumentul. Dar din moment ce el nu face acest lucru, ci doar își prescurtează citatele, întreb pe cititor: la cine se constată „denaturări și neadevăruri evidente”?

În sfîrșit, ultimul citat al lui Maslov din articolul meu este următorul:

„Ce înseamnă introducerea metodelor intensive?» — întreabă Lenin și tot el răspunde : «Noi investiții de muncă și de capital. Conform descoperirii marelui Maslov, secerătoarea *nu* (subliniat de Lenin) reprezintă o investiție de capital. Mașina de semănat în rînduri nu reprezintă o investiție de capital» *. Din cauză că nu posedă nici cele mai elementare noțiuni în problema agrară, Lenin definește greșit cultura intensivă și nu numai că debitează o absurditate vădită, dar pe deasupra afirmă un neadevăr vădit. În «Problema agrară» (pag. 62) citim : «Batoza reduce investiția de muncă pe unitatea de suprafață de pămînt atît în gospodăria cu cultură intensivă cît și în cea cu cultură extensivă». (O *astfel* de investiție, și nu investiția în general, indiferent de suprafața de pămînt, este aceea care imprimă culturii un caracter intensiv, P.M.) Același lucru se poate spune și despre secerătoare».

Ascultă, stimabile, îi voi spune lui Maslov : toate au o măsură !... Oare discuția s-a desfășurat în jurul chestiunii dacă caracterul intensiv al culturii este determinat de investiția de capital pe unitatea de suprafață sau indiferent de suprafață ? Iată ce înseamnă denaturare și un neadevăr evident ! Discuția nu s-a desfășurat nicidecum în jurul acestui lucru. Discuția pornită de mine în *a doua* parte a articolului meu, citat acum de Maslov, n-a fost *nicidecum* îndreptată împotriva „Problemei agrare”, ci *împotriva articolului lui Maslov din „Образование”, 1907, nr. 2.*

Încercați să discutați cu un individ care ba omite din lucrările sale tocmai acele argumente împotriva lui Marx care sînt contestate de critic, ba *omite articole întregi dintre propriile sale articole*, strecurîndu-i cititorului *alte lucruri decît acelea* despre care era vorba !

A doua parte a articolului meu poartă titlul : „Pentru a infirma narodnicismul este oare necesar să-l infirmi pe Marx?”. În această a doua parte este criticat *numai* articolul lui Maslov din „Образование”, 1907, nr. 2.

În „Golos”, Maslov trece sub tăcere articolul său și se referă la lucrarea sa „Problema agrară” ! Asta nu este altceva decît un joc ridicol de-a v-ați ascunselea ! Eu n-am

* Vezi op. cit., pag. 293.

spus niciodată că în „Problema agrară“ Maslov a ajuns să afirme că pentru a infirma narodnicismul trebuie să-l infirmi pe Marx.

Dar în „Obrazovanie“ Maslov *a afirmat acest lucru*. Împotriva acestei afirmații am obiectat eu și nicidecum împotriva chestiunii: de care investiții de capital este determinat caracterul intensiv al culturii? Își mai susține Maslov sau nu afirmația că, „dacă n-ar exista fenomenul scăderii productivității investițiilor succesive de muncă pe aceeași suprafață de pământ, poate că ar fi posibilă înfăptuirea idilei pe care o zugrăvesc socialiștii-revoluționari“?

Vă ascundeți după deget, stimabile? Asta înseamnă că recunoașteți că sînteți învins.

Vă mai susțineți afirmația că dv. „sînteți primul care a subliniat cu deosebită tărie deosebirea dintre importanța metodelor agrotehnice și progresul tehnic în ceea ce privește dezvoltarea gospodăriei agricole și îndeosebi în ceea ce privește lupta dintre marea și mica producție“? Așa ați spus dv. în „Obrazovanie“. Și așa am citat eu în „Proletarii“. La această problemă și numai la aceasta se referă considerațiile dv. cu privire la secerătoare, considerații publicate în „Obrazovanie“ și nu în „Problema agrară“. Prin faptul că nu mai susține ceea ce a spus în „Obrazovanie“, Maslov își cedează pozițiile!

Așadar, în ceea ce privește fondul problemei, Maslov nu face altceva decît să recurgă la subterfugii în „Golos“. El repetă ineptia că Marx n-ar fi dedus renta absolută din proprietatea privată asupra pământului, dar nu susține direct corectările aduse de el teoriei lui Marx; el omite din citatele sale argumentele îndreptate împotriva lui Marx și ocolește cu desăvîrșire cele spuse în „Obrazovanie“. Iar noi repetăm: desființarea rentei absolute a lui Marx de către Maslov în „Problema agrară“ și considerațiile lui Maslov din „Obrazovanie“ rămîn niște perle de confuzie fără pereche; ele introduc în teorie punctul de vedere burghez.

În ceea ce privește ediția germană a lucrării lui Maslov, m-a pufnit rîsul cînd am văzut că acolo toate corectă-

rile aduse de el lui Marx sînt camuflate. Maslov se apără : editorul n-a publicat integral prima parte a cărții mele ! În ce constă deci rectificarea lui Maslov ? Eu am spus : Maslov a omis. Maslov spune : editorul a omis, iar editorul este social-democratul german Dietz.

Dacă Dietz, omițînd „teoria“ lui Maslov, „corectările“ aduse de acesta lui Marx, a făcut aceasta *cu* consimțămîntul lui Maslov, atunci concluzia mea nu se schimbă cu nimic. Iar dacă Dietz a făcut aceasta *fără* consimțămîntul lui Maslov, atunci concluzia mea se schimbă numai în ceea ce privește forma : omițînd ineptiile din cartea lui Maslov, Dietz a procedat inteligent.

Aceasta este rectificarea pe care a vrut s-o obțină prea stimatul Maslov ?

Maslov spune că eu „încep să caut erezii la adversari“, „dorind să acopăr“ ereziile prietenilor mei. Nu-i adevărat. Atunci cînd constat la prietenii mei erezii, mă ridic împotriva acestora tot atît de hotărît ca și împotriva acelor pe care le constat la dv. Acest lucru îl dovedește nota mea din culegerea „În amintirea lui Marx“ *, care a apărut de curînd. Ereziiile lui Maslov însă „am început să le caut“ încă în 1901, în „Zarea“ **, adică *cu doi ani înainte* de sciziunea dintre bolșevici și menșevici, *cu doi ani înainte* de primul program de municipalizare al lui Maslov. În 1901 Maslov era „adversarul“ meu în partid numai în problema corectărilor aduse de el teoriei lui Marx.

P.S. Acest articol era deja scris, cînd am primit din partea administrației ziarului „Golos S.-D.“ un supliment la acest ziar, supliment în care se spune :

„Din pricina unei greșeli de tipar, în nr. 8—9 al ziarului «Golos S.-D.» a fost omisă o notă a redacției la scrisoarea tov. Maslov. Greșeala aceasta va fi imediat îndreptată, și nota va fi pusă la dispoziția abonaților și cumpărătorilor“.

N-am primit încă această îndreptare. Consider de datoria mea să aduc la cunoștința cititorilor această greșeală de

* Vezi volumul de față, pag. 20. — Nota red.

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 119. — Nota red.

tipar. Dar nu este oare încă o greșeală de tipar în suplimentul citat de mine? N-ar trebui oare ca în loc de *tov.* Maslov să citim *d-l* Maslov? Doar Plehanov a declarat în scris că pentru el aceia care reneagă pe Marx nu mai sînt tovarăși, ci domni? Sau această apreciere nu se referă la *menșevicii* care propovăduiesc renegarea marxismului?

„Proletarii” nr. 37
din 16 (29) octombrie 1908
Semnat: N. Lenin

Se tipărește după textul
apărut în ziar,
confruntat cu manuscrisul

CITEVA OBSERVAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU „RĂSPUNSUL“ LUI P. MASLOV¹¹⁸

Adversarul meu îmi reproșează că folosesc procedee polemice care denaturează fondul disputei. Ca să vedem dacă acest reproș este întemeiat, voi examina în amănunțime „Răspunsul“ lui P. Maslov.

Primul exemplu al lui Maslov. Lenin afirmă că nu se poate concepe o creștere a avântului revoluționar fără lichidarea radicală a tuturor rămășițelor feudalismului, „ca și cum, adoptînd programul municipalizării pămîntului, social-democrația ar avea intenția să mențină rămășițele feudalismului, să lase pămîntul în mîinile moșierilor“.

Orice cititor va observa că Maslov ocolește fondul problemei, căci eu am arătat mereu că nu numai proprietatea moșierească, ci și actuala proprietate lotuală reprezintă rămășițe ale feudalismului. Tocmai această problemă a format obiectul discuției. Prin fapul că în *tot* răspunsul său ocolește această problemă, că nu spune nici un cuvînt cu privire la chestiunea dacă proprietatea lotuală conține sau nu ceva feudal, dacă această lichidare a tot ce e feudal este avantajoasă pentru capitalism sau nu, Maslov abate atenția cititorului în altă direcție. A nu răspunde la argumentul principial al adversarului și a-i atribui numai „patos“ înseamnă a insulta, și nu a discuta.

Al doilea exemplu. În legătură cu aserțiunea mea că între revoluția agrară și revoluția politică există o legătură indisolubilă, Maslov spune că dau dovadă de lipsă de considerație față de cititor. Și municipalizarea admite această legătură. Este oare acesta un răspuns? Oare Maslov

nu trece aici sub tăcere 1) referirea mea *precisă* la menșevicul Novosedski, care *în mod categoric* pune municipalizarea în legătură cu o revoluție politică incompletă, și 2) argumentul meu că municipalizarea nu atinge nici obștea medievală, nici proprietatea funciară feudală, adică condamnă în mod hotărât și absolut tocmai revoluția agrară, și numai pe cea agrară, să fie o revoluție incompletă ?

Al treilea argument al lui Maslov : „Lenin invocă ura țăranilor față de moșieri și de cinovnici ca un argument în favoarea programului său și împotriva programului care a fost adoptat“. Nu-i adevărat. Orice cititor va observa că Maslov a substituit cuvintelor „*ura față de tot ce e feudal*“ (însuși Maslov recunoaște câteva rînduri mai sus că tocmai despre aceasta am vorbit eu) cuvintele „*ura față de moșieri*“. Această substituție îi era necesară pentru a trece sub tăcere argumentul meu în sensul că proprietatea *lo-tuală* are un caracter feudal.

Nu este adevărat că eu am denumit programul meu un program bolșevic. De asemenea nu este adevărat că problema naționalizării ar fi fost pusă la vot la Stockholm. Nu-i frumos să denaturăm faptele, tov. Maslov !

„Nici o teorie asupra rentei nu acordă nici cea mai mică preferință programului naționalizării sau programului municipalizării, deoarece, în orice caz, venitul de pe urma pământurilor confiscate îl primește statul sau organele de autoadministrare“.

De astă dată avem de-a face cu un argument de fond și pe deasupra admirabil, deoarece el ne arată cum nu se poate mai convingător cât de monstruos denaturează Maslov marxismul. Numai cine contestă teoria *rentei absolute* a lui Marx asemenea lui Maslov, care „a infirmat-o“, poate reduce problema exclusiv la „venit“, uitînd de reducerea pretului la cereale și de asigurarea accesului capitalului în agricultură. Prin argumentul său, Maslov a confirmat faptul că esența *economică* a problemei îi este străină și că n-a înțeles-o. Nu este vorba de venit, stimabile, ci de condițiile de producție în agricultură, care se schimbă în sensul că se îmbunătățesc o dată cu desființarea rentei *absolute*. Contestînd teoria rentei absolute a lui Marx, Maslov s-a lipsit de orice posibilitate de a înțelege semnificația econo-

mică a naționalizării. De ce oare milioane de mici proprietari au putut și au trebuit s-o ceară în revoluția burgheză din Rusia? — această problemă *economică* nu există pentru Maslov. Tocmai asta e nenorocirea lui!

Este adevărat că articolele mele din 1905—1908 sînt îndreptate împotriva programului referitor la pămînturile rășluite. Dar „a face atîta caz” de acest lucru, așa cum face Maslov, înseamnă a arunca praf în ochii cititorului și nu a lămuri problemele controversate. Nici Maslov n-a păstrat în întregime programul său din 1903! Atunci de ce ascunde acest fapt cititorului și înfățișează numai un singur aspect al trecutului? De ce citează cuvinte pe care eu nici acum nu le voi nega, și anume că „într-un stat polițist” naționalizarea pămîntului este dăunătoare? Ce este asta, discuție sau ciorovăială?

Pentru a lămuri pe cititorii polonezi care nu cunosc în amănunțime discuțiile în legătură cu problema agrară care au avut loc în rîndurile social-democraților ruși, le voi spune că în 1903, înainte de Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., Maslov propusese în presă un alt program decît acela pe care l-a recomandat în 1906. Eu am considerat că nu e admisibil să dezgropăm controversesele din trecut, și nici în articolul meu precedent n-am amintit de ele. Iată însă că acum Maslov însuși a redeschis vechea discuție. Dorind să strălucească prin istețime, s-a apucat să combată programul meu din 1903, la care eu am renunțat; sau poate că a urmărit ca prin discuții referitoare la controversesele din trecut să abată atenția cititorului de la părțile slabe ale noului său punct de vedere? Faptul rămîne fapt: referindu-se la vechile controversese, Maslov trece sub tăcere în fața social-democraților polonezi faptul că și el și-a modificat programul său din 1903. Făcînd reproșuri adversarului pentru motivul că acesta și-a schimbat, demult și fățiș, vechiul său program, Maslov ascunde faptul că și el și-a modificat programul. El ascunde și faptul că în 1903 Piotr Maslov nu numai că nu a susținut că e necesar ca pămînturile lotuale să fie lăsate neapărat în mîinile proprietarilor lor, dar, dimpotrivă, a inclus pur și simplu în

programul său *socializarea și a pământurilor lotuale* dacă acest lucru va fi posibil.

Frumos, nu-i așa? Cui nu-i place să i se amintească de trecut? Celui care a arătat izvorul părerii sale greșite din trecut și a recunoscut-o fățiș, sau celui care ascunde schimbarea intervenită în părerile sale? De ce în 1903 P. Maslov considera posibilă *socializarea și a pământurilor lotuale*, iar în 1906—1908 tună și fulgeră împotriva admisibilității unor asemenea păreri?

Să-l lăsăm pe cititor să aprecieze singur aceste procedee „polemice” sau, mai bine zis, acest mod de a șterge urmele. Maslov a adoptat rețeta bătrînului pișicher al lui Turgheniev: condamnă cît mai zgomotos ceea ce tu vrei să ascunzi din propriile tale fapte! Alții și-au schimbat părerile, arătînd ei înșiși acest lucru. Țipați cît mai tare împotriva acestei schimbări pentru a ascunde schimbarea survenită în propriile voastre păreri! Dacă nu ai argumente, trebuie neapărat să recurgi la măsluiri.

Lui Maslov nu-i place tabelul meu cu privire la repartizarea proprietății funciare în Rusia europeană. El e indignat de faptul că eu compar proprietatea „calmucă” cu „gospodăria cu cultură intensivă” din sud-vestul Rusiei. Cititorul care cunoaște literatura referitoare la problema agrară știe, desigur, că și *Maslov însuși* și alți autori compară — cel puțin în ceea ce privește unele regiuni — pe țaranul ruinat, fără cai, care are 4 deseatine de pămînt într-un fund de țară, cu fermierul bogat care, pe aceeași suprafață de pămînt, duce o gospodărie legumicolă cu cultură intensivă situată în apropierea unui oraș mare. Degeaba vrea tov. Maslov să se laude spunînd că a făcut „o analiză amănunțită”! Într-adevăr, aceasta este o *lăudă-roșenie*, și nu un argument științific, întrucît *rezultatele* luptei nu pot fi explicate altfel decît așa cum le explic eu, și Maslov însuși înțelege că e imposibil să faci „analize amănunțite” în „Pșeglond”.

Maslov nu se mulțumește numai să analizeze argumentul meu că, pronunțîndu-se în favoarea naționalizării, grupul trudovicilor a dovedit menșevicilor că eu am dreptate, ci caută să-l slăbească indirect afirmînd 1) că naționalizarea a fost „ciuntită” și 2) că mulți dintre cei care s-au raliat

autonomiștilor în Duma I au făcut acest lucru „tocmai pentru că alegătorii lor nu voiau naționalizarea pământului”.

Oare aceasta nu este o eschivare de la problemă? Ce are comun naționalizarea cu această „ciuintire” a naționalizării? Și ce are comun autonomiștii cu cele spuse categoric de Maslov în 1905 și de toți menșevicii la Stockholm, și anume că în general țărani ruși nu sînt de acord cu naționalizarea și că vor riposta printr-o Vendée? Maslov trece sub tăcere faptul neplăcut pentru el că adoptarea programului naționalizării de către grupul trudovicilor *după* Congresul de la Stockholm a *infirmit* argumentele menșevicilor. Nu e greu de dat un „răspuns” în care se ocolește sistematic fondul problemei, dar un astfel de „răspuns” nu are prea mare valoare. Fapt este că și în Duma I, și în Duma a II-a deputații muncitorilor s-au văzut adesea puși într-o situație stupidă, întrucît social-democrații „ciunteau” naționalizarea *în mai mare măsură* decît o ciunteau țărani înșiși. Social-democrații s-au pomenit în situația unor intelectuali filistini fricoși *care-i sfătuiesc* pe țărani să aibă o atitudine *mai prudentă* față de vechea proprietate lotuală feudală, s-o consolideze mai temeinic, să adapteze mai lent la capitalism proprietatea nouă, liberă, asupra pământului! Nu are importanță, tovarășe Maslov, că trudovicii au ciuintit naționalizarea, ci că social-democrații, marxiștii au ciuintit-o în și mai mare măsură, căci municipalizarea înseamnă ciuintirea naționalizării pînă la denaturare. Nenorocirea nu este că uneori autonomiștii au respins * naționalizarea; nenorocirea este că social-democrații ruși n-au înțeles caracterul luptei țărănilor ruși. Demagogia lui Maslov nu constă în aceea că el constată că unii autonomiști nu sînt de acord cu naționalizarea, ci în aceea că el trece sub tăcere faptul că mulți autonomiști nu sînt de acord cu municipalizarea și-i instigă împotriva naționalizării prin argumente mic-burgheze separatiste.

* Nu toți, nicidecum, nicidecum! Maslov ar fi trebuit să reflecteze asupra faptului că autonomistul ucrainean Cijevski, de pildă, a susținut naționalizarea.

Autonomiștii sînt împotriva naționalizării. Să se gîndească cititorul în favoarea cui pledează acest argument. În ce mă privește, voi aminti că încă în 1903, aducînd obiecții împotriva programului *de atunci* al lui Maslov, am denumit municipalizarea o naționalizare ciuntită. Voi aminti că în 1906, într-o discuție pe care am avut-o cu Maslov înainte de Congresul de la Stockholm, am arătat că nu este just să amestecăm problema autonomiei naționale cu problema naționalizării pămîntului*. Autonomia este garantată de înseși principiile programului nostru. Prin urmare, acestea garantează și dispunerea autonomă de pămînturile naționalizate! Maslov nu poate înțelege aceste lucruri elementare! Naționalizarea înseamnă desființarea rentei absolute, trecerea proprietății asupra pămîntului în mîinile statului, interzicerea oricăror operații de înstrăinare a pămîntului, adică înlăturarea oricăror intermediari între cei care exploatează pămîntul și proprietarul pămîntului — statul. În limitele acestei interdicții, autonomia țărilor și a popoarelor în ceea ce privește dispunerea de pămînturi, fixarea condițiilor de așezare a populației, regulile de repartizare etc. etc. este pe deplin admisibilă; ea nu contrazice în nici o privință naționalizarea și face parte dintre revendicările programului nostru politic. De aici reiese limpede că numai niște mic-burgezi, cum au fost toți „autonomiștii“, erau în stare să-și ascundă lașitatea, faptul că nu doreau să ducă pînă la capăt o luptă activă pentru o revoluție agrară unică, centralizată, invocînd primejdia de a-și pierde autonomia. Pentru social-democrație problema se pune tocmai invers: proletariatul trebuie să lupte pentru ducerea revoluției pînă la capăt atît în domeniul politic cît și în cel agrar. Pentru a duce revoluția pînă la capăt este necesară naționalizarea pămînturilor pe care o cer trudovicii, adică țăranii ruși conștienți din punct de vedere politic. Pentru un marxist se pune pe primul plan criteriul economic al acestei măsuri; sensul acestui criteriu economic este că, potrivit doctrinei lui Marx, naționalizarea burgheză a pămîntului asigură maxi-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 247—250. — Nota red.

zum de dezvoltare a forțelor de producție în agricultură. Prin urmare, orice măsură burghezo-revoluționară radicală în domeniul agrar este indisolubil legată de o revoluție burghezo-democratică radicală în domeniul politic, adică de instituirea republicii, singura în stare să asigure o *adevărată autonomie*. Acesta este raportul real dintre autonomie și revoluția agrară, pe care Maslov nu l-a înțeles de loc!

Maslov califică drept „subterfugiu” referirea mea la lucrarea „Teorii asupra plusvalorii” a lui Marx pentru motivul că Marx nu spune „că țăranii vor să se exproprieze ei înșiși”. Vai de mine, tovarășe Maslov! Oare într-adevăr n-ați înțeles cuvintele clare ale lui Marx? Spune oare Marx că pentru capitalism este avantajoasă lichidarea totală a proprietății funciare feudale, da sau nu? Înseamnă oare naționalizarea pământului — care este susținută de trudovici și pe care au cerut-o în 1905—1907 țăranii ruși — desființarea proprietății feudale, da sau nu? Căci tocmai despre asta este vorba, amabile oponent, iar ridicola denumire de „expropriere” a țăranilor dată de dv. naționalizării burghezo-țăărănești a pământului nu infirmă câtuși de puțin justetea modului meu de a pune problema... „Tot astfel și în industrie — spune în continuare Maslov — capitalismul ruinează mica proprietate, dar rezultă oare de aici că social-democrația trebuie să-și asume sarcina de a expropria pe meșteșugari?...”

Ei bine, asta este o adevărată perlă: lupta țăranului împotriva îngrădirilor feudale existente în proprietatea asupra pământului, lupta pentru naționalizarea pământului, care, așa cum a demonstrat Marx, favorizează cel mai mult dezvoltarea capitalismului, este denumită „expropriere” a țăranilor și asemuită cu exproprierea meșteșugarului de către capital! Teme-te de cel de sus, tovarășe Maslov! Pentru Dumnezeu, gîndește-te de ce *sprijinim* noi pe țăran împotriva moșierului, în timp ce sprijinirea meșteșugarilor împotriva fabricii o considerăm o treabă de antisemiți.

Maslov nu înțelege că sprijinirea meșteșugarului, adică a micii proprietăți în industrie, nu poate fi niciodată treaba social-democraților, deoarece în orice împrejurări ea este,

indiscutabil, o treabă reacționară. Pe când sprijinirea micii proprietăți în agricultură *poate și trebuie* să fie întotdeauna o datorie a marxștilor atunci când mica gospodărie burgheză este din punct de vedere economic *progresistă* în comparație cu marea gospodărie feudală. Marx n-a susținut niciodată mica industrie împotriva mării industrii, în schimb însă a susținut, în deceniul al 5-lea al secolului trecut în ceea ce privește America și în 1848 în ceea ce privește Germania, mica gospodărie agricolă, pe țărani împotriva latifundiilor feudale. În 1848 Marx a propus fărâmițarea domeniilor feudale din Germania. El a susținut mișcarea micilor proprietari împotriva marilor latifundii sclavagiste din America, mișcare care tindea la libertatea pământului, la desființarea proprietății private asupra pământului în America ¹¹⁹.

A fost oare justă orientarea politicii agrare a lui Marx ? Da, a fost justă, stimate tovarășe Maslov, care „ai revizuit“ teoria rentei absolute în spiritul economiei burgheze, dar n-ai izbutit „să revizuiești“ și restul doctrinei lui Marx. Revoluția burgheză în domeniul agrar va putea fi consecventă și într-adevăr victorioasă numai dacă va desființa prin violență și în mod radical orice proprietate feudală, dacă va lichida în întregime vechea proprietate funciară și va crea baza pentru o proprietate funciară nouă, burgheză, liberă, adaptată capitalului și nu moșierului. Naționalizarea pământului corespunde pe deplin caracterului unei astfel de revoluții. Mai mult, naționalizarea pământului este singura măsură cu ajutorul căreia această revoluție poate fi săvârșită cu maximum de consecvență posibil în societatea capitalistă. Nu există alt mijloc de a-i elibera pe țărani într-un mod atât de radical și de nedureros din „ghetoul“ proprietății lotuale. Nu există alt mijloc de a desființa vechea și putreda obște pe o cale care să nu fie polițistă, birocratică și cămătărească.

Dacă privim lucrurile în mod obiectiv, vedem că în revoluția burgheză din Rusia problema se pune astfel și numai astfel : va fi oare Stolîpin (adică moșierii și absolutismul) acela care va adapta vechea proprietate funciară la capitalism, sau acest lucru îl vor face înseși masele țără-

nești, răsturnînd puterea moșierilor și a țarului ? În primul caz este posibilă numai o adaptare pe calea reformelor, adică o adaptare șovăielnică, care ar dura infinit de mult și ar însemna o dezvoltare mult mai lentă a forțelor de producție, o dezvoltare minimă a democratismului, condamnînd Rusia la o îndelungată dominație a iuncherului. În al doilea caz este posibilă numai adaptarea revoluționară, adică o adaptare care ar lichida prin violență domeniile moșierești și ar asigura o dezvoltare mai rapidă a forțelor de producție. Este oare posibilă o lichidare pe cale revoluționară a proprietății moșierești atîta timp cît se menține vechea proprietate lotuală a țăranilor ? Nu, nu este posibilă, lucru pe care deputații țăranilor l-au dovedit în ambele Dume. L-au dovedit prin faptul că au creat tipul politic al țăranimii din Rusia în perioada revoluției burgheze : tipul *trudovicului* care cere naționalizarea pămîntului.

Făcînd mare tărăboi pe tema caracterului eserist al naționalizării, Maslov reia vechiul procedeu al menșevicilor : cochetînd cu cadeții, el aduce social-democraților revoluționari acuzația că vor să se apropie de socialiștii-revoluționari. Oameni care cochetează cu moșierii și negustorii liberali-monarhiști se indignează în fața faptului că în revoluția burgheză social-democrații revoluționari vor să meargă împreună cu țăranii-burghezi revoluționari. Mai mult. Tunînd și fulgerînd împotriva caracterului eserist al naționalizării, Maslov dă dovadă de o totală neînțelegere a analizei marxiste a concepțiilor și visurilor narodniciste ale țăranimii ruse. Maslov nu înțelege că social-democrații din Rusia au arătat încă de mult caracterul reacționar al teoriilor sau visurilor socialiste — sau mai degrabă pseudosocialiste — cu privire la o nouă împărțire a pămînturilor (ciornîi peredel) etc. și caracterul progresist burghez al acestui ideal în actuala Rusie semifeudală. Îndărătul frazeologiei mic-burgheze despre socialism a socialiștilor-revoluționari, Maslov nu știe să descopere realitatea burgheză, și anume lupta revoluționară împotriva tuturor vechiturilor feudale. Vorbînd de folosirea egalitară a pămîntului, de socializarea pămîntului etc., socialistul-revoluționar spune o absurditate din

punct de vedere economic, dînd dovadă de o totală ignoranță în domeniul științei economice și al teoriei dezvoltării capitalismului. Dar îndărătul acestei frazeologii, îndărătul acestor visuri se ascunde un conținut viu și real în cel mai înalt grad — numai că nu e deloc socialist, ci pur burghez —, și anume: curățirea terenului pentru capitalism, desființarea oricăror îngrădiri feudale în ceea ce privește pămîntul, crearea unei arene libere pentru capitalism. Iată ceea ce nu poate să înțeleagă nici în ruptul capului bietul nostru Maslov, și acest lucru e în directă legătură cu faptul că Maslov nu poate înțelege teoria rentei absolute a lui Marx, care, spre deosebire de renta diferențială, poate fi desființată în societatea capitalistă și a cărei desființare împinge înainte dezvoltarea capitalismului.

Neștiind să lupte împotriva socialiștilor-revoluționari, Maslov vulgarizează marxismul, condamnîndu-se să contemple „dosul” țaranului țintuit de lotul său și nefiind cîtuși de puțin în stare să înțeleagă democratismul și burghezismul revoluționar al țaranului care vrea să înlătore și proprietatea moșierească asupra pămîntului, și proprietatea lotuală.

Neștiind să lupte împotriva socialiștilor-revoluționari, Maslov lasă pe mîna lor, pe mîna acestor socialiști mic-burgezi, critica proprietății private asupra pămîntului. Marx a criticat-o din punctul de vedere al dezvoltării capitalismului și din același punct de vedere trebuie s-o critice marxiștii. Tăindu-și această cale prin negarea rentei absolute, Maslov capitulează în fața socialiștilor-revoluționari, admițînd în teorie că ei au dreptate — pe cîtă vreme Marx este acela care are dreptate! —, capitulează în fața acestor oameni, care critică proprietatea privată asupra pămîntului într-un mod mic-burghez, nu din punctul de vedere al dezvoltării capitalismului, ci doar din punctul de vedere al frînării dezvoltării lui. Maslov n-a înțeles că greșeala socialiștilor-revoluționari în programul agrar începe *după naționalizare*, adică atunci cînd trec la „socializare” și „egalizare” și merg pînă acolo că neagă existența luptei de clasă în rîndurile micii țărăni. Socialiștii-revoluționari nu înțeleg că naționalizarea are un caracter

burghez, iată în ce constă păcatul lor principal. Să spună orice marxist care a studiat „Capitalul” dacă un om care neagă renta absolută poate să înțeleagă faptul că naționalizarea este o măsură burgheză.

Apoi Maslov spune că eu transform toată mica proprietate țărănească din întreaga Europă în proprietate feudală. Este absolut inexact. În Europa nu există proprietate „lotuală” și îngrădiri feudale, ci există o proprietate liberă, capitalistă și nu feudală. În Europa nu există o mișcare țărănească împotriva moșierilor sprijinită de social-democrați. P. Maslov a uitat acest lucru!

Să trecem la argumentele de ordin politic. Referindu-se la argumentul meu că la menșevici municipalizarea este legată de ideea unui compromis cu monarhia, Maslov spune că acest argument este o „insinuare” și o „minciună deliberată”; dar ce se spune în pasajul citat de mine textual din cuvântarea menșevicului Novosedski, tovarășe Maslov? Cine minte aici? Nu cumva vreți să ștergeți cu ajutorul unor cuvinte teribile afirmațiile lui Novosedski atât de neplăcute pentru dv.?

Trecerea pământurilor în mâinile municipalităților face să crească șansele acestora în lupta împotriva restaurației, afirmă Maslov. Eu însă îmi permit să cred că numai întărirea puterii republicane centrale poate îngreui serios treaba reacțiunii, în timp ce fărâmițarea forțelor și a mijloacelor între diferite regiuni i-o înlesnește. Noi trebuie să căutăm să unim clasele revoluționare, și în primul rând proletariatul, din diferite regiuni ale statului într-o singură armată, și nu să ne gândim la o încercare federalistă de însușire a veniturilor de pe urma confiscării pământurilor în folosul diferitelor regiuni, încercare absurdă, imposibilă din punct de vedere economic și irealizabilă. „Alegeți, tovarăși polonezi — spune Maslov —, trebuie oare seimul polonez să primească el veniturile de pe urma confiscării pământurilor, sau să cedeze aceste venituri muscalilor din Petersburg?”

Splendid argument! Nici urmă de demagogie! Nici pomeneală de confundare a problemei agrare cu problema autonomiei Poloniei!

Eu însă spun că libertatea Poloniei nu este posibilă fără libertatea Rusiei. Iar această libertate nu va putea fi obținută dacă muncitorii polonezi și ruși nu-și vor îndeplini sarcina de a sprijini pe țărani ruși în lupta lor pentru naționalizarea pământului și pentru ducerea acestei lupte pînă la victoria deplină atît în domeniul relațiilor politice cît și în domeniul relațiilor agrare. Municipalizarea și naționalizarea trebuie să fie apreciate din punctul de vedere al dezvoltării economice a Rusiei centrale și al destinelor politice ale întregului stat și nu din punctul de vedere al diferitelor particularități ale cutărui sau cutărui teritoriu național autonom. Atîta timp cît proletariatul și țărănimia revoluționară din Rusia n-au obținut victoria este ridicol să vorbești de o autonomie reală a Poloniei, de drepturile municipalităților etc. Astea sînt vorbe goale. Iar țărănimia din Rusia, în măsura în care este revoluționară, în măsura în care nu admite compromisuri cu burghezia și cu octombriștii, ci luptă împreună cu muncitorii și cu democrația, și-a dovedit în mod incontestabil simpatia față de naționalizarea pământului. Dacă țărănimia va înceta să fie revoluționară, adică se va dezice de această simpatie, dacă va întoarce spatele revoluției burghezo-democratice, atunci țăranilor le va fi pe plac grija lui Maslov pentru menținerea vechii proprietăți asupra pământului, dar în acest caz municipalizarea lui Maslov va fi cu desăvîrșire ridicolă. Însă atîta timp cît lupta democrat-revoluționară a țărănimii continuă, atîta timp cît „programul agrar” al marxiștilor în revoluția burgheză are un sens, avem datoria să susținem revendicările revoluționare ale țărănimii, inclusiv naționalizarea pământului. Maslov nu va putea șterge această revendicare a țăranilor ruși din istoria revoluției ruse și putem garanta că avîntul mișcării sociale, avîntul luptei țăranilor pentru pămînt atunci cînd va reîncepe, va vîdi pe de-a-ntregul caracterul reacționar al „municipalizării”.

Publicat în octombrie-noiembrie
1908 în revista „Przeglad
Socjaldemokratyczny” nr. 8—9
Semnat : N. L e n i n

Se tipărește după textul
apărut în revistă
Traducere din limba polonă

ÎN LEGĂTURĂ CU APRECIEREA MOMENTULUI ACTUAL

Pe ordinea de zi a apropiatei Conferințe generale a P.M.S.D.R. figurează problema : „Situția actuală și sarcinile partidului“. Organizațiile partidului nostru au și început — în această privință Moscova și Petersburgul se situează în fruntea tuturor celorlalte centre — să discute sistematic această problemă, care prezintă, fără îndoială, o importanță excepțională.

Perioada prin care trecem acum, perioadă de acalmie în mișcarea de eliberare, de dezmăț al reacțiunii, de trădări și depresiune în lagărul democrației, de criză și destrămare parțială a organizațiilor social-democrate impune categoric să se țină seama, înainte de toate, de principalele învățăminte ale primei campanii a revoluției noastre. Nu este vorba de învățămintele de ordin tactic în sensul strict al cuvântului, ci, în primul rând, de învățămintele generale ale revoluției, și, în consecință, prima chestiune pe care o vom examina va fi următoarea : ce schimbări obiective au survenit din 1904 pînă în 1908 în modul de grupare a claselor și în raportul politic de forțe din Rusia ? După părerea noastră, principalele schimbări pot fi reduse la următoarele cinci : 1) Politica agrară a absolutismului în problema țărănească s-a modificat simțitor din punct de vedere principial ; sprijinirea și consolidarea vechii obști a fost înlocuită printr-o politică de accelerare a distrugerii și jefuirii ei polițiste. 2) Reprezentarea nobilimii ultra-reacționare și a marii burghezii a făcut un mare pas înainte : în locul vechilor comitete locale electivale ale no-

bililor și negustorilor, în locul încercărilor desperate și întâmplătoare de a avea o reprezentanță pe întreaga Rusie, există acum un organ reprezentativ unic — Duma de stat —, în care claselor menționate le este asigurată o precumpănire totală. Reprezentanța liber-profesioniștilor — ca să nu mai vorbim de țărănime și de proletariat — este redusă la rolul de anexă a acestei instituții, chipurile, „constituțională”, menită să consolideze absolutismul. 3) În această perioadă, în Rusia, pentru prima oară clasele s-au delimitat și și-au precizat natura într-o luptă politică fățișă: partidele politice care acum ființează în mod legal sau ilegal (mai bine zis semiilegal, deoarece după revoluție nu mai există în Rusia partide absolut „ilegale”) exprimă cu o precizie extraordinară interesele și punctele de vedere ale claselor, care în decurs de trei ani s-au maturizat de o sută de ori mai mult decât în ultima jumătate de veac. Nobilimea ultrareacționară, burghezia național-„liberală”, democrația mic-burgheză (trudovicii cu neînsemnata lor aripă de stînga, socialiștii-revoluționari) și social-democrația proletară au terminat toate în acest timp cu perioada „uterină” a dezvoltării lor și și-au precizat natura — nu prin vorbe, ci prin fapte și prin acțiunile maselor — pentru o perioadă foarte îndelungată. 4) Cei ce înainte de revoluție alcătuiau „societatea” liberală și narodnică-liberală, adică partea „cultă” și reprezentanta „națiunii” în general, masa largă a „opозиției” intelectuale, înstărite, nobiliare, care părea a fi ceva închegat, omogen și care a pătruns în zemstve, în universități, în toată presa „onestă” etc. etc., s-au manifestat în revoluție ca ideologi și partizani ai burgheziei, situîndu-se pe o poziție *contrarevoluționară*, evidentă acum pentru toată lumea, față de lupta *de masă* a proletariatului socialist și a țărânimii democratice. A luat naștere și se dezvoltă burghezia liberală *contrarevoluționară*. Acest fapt rămîne fapt, deși e contestat de presa legală „progresistă” și deși e trecut sub tăcere și nu este înțeles de oportuniștii noștri, menșevicii. 5) Milioane de oameni au dobîndit o *experiență* practică în cele mai diferite forme ale luptei efectiv de masă și direct revoluționare, mergînd pînă la „greva generală”, izgonirea moșierilor, incendierea conacelor lor, insurecția

armată fățișă. Cine a fost revoluționar sau muncitor conștient încă înainte de revoluție nu-și poate imagina dintr-o dată imensa importanță a acestui fapt, care a determinat o schimbare absolut radicală a multora dintre vechile idei despre dezvoltarea crizei politice, despre ritmul acestei dezvoltări, despre dialectica istoriei făurite în mod practic de mase. Înșușirea acestei experiențe de către mase este un proces lent, anevoios și care nu bate la ochi, dar care are un rol mult mai important decât multe fenomene de la suprafața vieții politice a statului, care ademenesc nu numai pe pruncii în ale politicii, ci uneori și pe cei de o vîrstă foarte „respectabilă“. Rolul conducător al maselor proletare în întreaga revoluție și pe toate tărîmurile luptei, începînd cu demonstrațiile, continuînd cu insurecția și terminînd (în ordine cronologică) cu activitatea „parlamentară“, a devenit evident pentru toată lumea în această perioadă luată în ansamblu.

Acestea sînt schimbările obiective care au săpat o prăpastie între Rusia dinainte de octombrie și cea de astăzi. Acesta este bilanțul acestei perioade de trei ani, cu un conținut atît de bogat, din istoria noastră — bineînțeles un bilanț, ca să zicem așa, sumar, adică atît cît se poate schița în cîteva cuvinte ceea ce este cel mai important și mai esențial. Să tragem acum concluziile în domeniul tacticii pe care le impune acest bilanț.

Schimbarea politicii agrare a absolutismului are o importanță excepțională pentru o țară „țărănească“ cum este Rusia. Această schimbare nu este o întîmplare, nu este o oscilare în orientarea guvernelor, nu este o născocire a birocrației. Nu, aceasta este o profundă „cotitură“ spre un *bonapartism agrar*, spre o politică liberală (în sensul economic al cuvîntului, adică=burgheză) în domeniul relațiilor agrare din sînul țărănimii. Bonapartismul este o politică de manevrare a monarhiei, care și-a pierdut vechiul său sprijin patriarhal sau feudal, simplu și total, monarhie care este nevoită să facă echilibristică pentru a nu cădea, să cocheteze ca să guverneze, să corupă ca să placă, să fraternizeze cu drojdia societății, cu hoți și escroci notorii, ca să nu se mențină numai cu ajutorul baionetei. Bonapartismul reprezintă o evoluție obiectiv inevitabilă a monarhiei

În orice țară burgheză, evoluție studiată de Marx și Engels pe baza unui mare număr de fapte din istoria modernă a Europei. Cât privește bonapartismul agrar al lui Stolîpin, sprijinit în această privință în mod absolut deliberat și cu o neclintită fermitate și de moșierii ultrareacționari și de burghezia octombriștă, el n-ar fi putut nici măcar să ia naștere, darămite să se mențină de doi ani, dacă însăși obștea din Rusia nu s-ar dezvolta în mod capitalist, dacă în cadrul obștii nu s-ar forma în permanență elemente cu care absolutismul a putut începe să cocheteze și să le spună : „îmbogățiți-vă !“, „jefuiți obștea, dar sprijiniți-mă pe mine !“. De aceea orice apreciere a politicii agrare stolîpiniste care n-ar ține seama, pe de o parte, de metodele ei bonapartistice și, pe de altă parte, de esența ei burgheză (= liberală) ar fi, fără doar și poate, greșită.

De pildă, vaga conștiință a faptului că politica agrară stolîpinistă înseamnă bonapartism, liberalii noștri și-o manifestă prin atacuri la adresa caracterului ei polițist, a amestecului idiot al funcționărimii în viața țaranului etc. etc. Dar atunci când cadeții, vorbind de sfărîmarea prin violență a temeliiilor „străvechi“ ale vieții de la țară, se tînguiesc de acest lucru, ei devin niște plîngăreți *reacționari*. Fără o sfărîmare pe cale revoluționară, prin violență a temeliiilor vechiului sat rusesc, Rusia nu se poate dezvolta. Lupta se dă — deși foarte, foarte mulți dintre cei care participă la ea nu-și dau seama de acest lucru — *exclusiv* în jurul problemei dacă această violență va fi o violență exercitată de monarhia moșierească asupra țărănimii sau o violență exercitată de republica țărănească asupra moșierilor. În ambele cazuri, în Rusia este inevitabilă o revoluție agrară burgheză și nu vreo altă revoluție agrară ; dar în primul caz ea va fi lentă și chinuitoare, iar în al doilea caz rapidă, amplă și liberă. Lupta partidului muncitoresc pentru această a doua cale este exprimată și recunoscută în programul nostru agrar — nu în partea în care este formulată absurdă „municipalizare“, ci în aceea în care este vorba de *confiscarea tuturor pămînturilor moșierești*. După experiența ultimilor trei ani, numai printre menșevici se mai pot găsi oameni care să nu vadă legătura dintre lupta pentru această confiscare și lupta pentru republică. Dacă politica agrară

stolîpinistă ar dăinui un timp foarte, foarte îndelungat, dacă ar transforma definitiv toate relațiile agrare de la sate în relații pur burgheze, acest lucru ar putea să ne facă să renunțăm la orice program agrar în societatea burgheză (pînă acum *nici* măcar menșevicii și *nici* măcar Cerevaninii din rîndurile lor n-au mers atît de departe încît să renunțe la programul nostru agrar). În prezent însă politica stolîpinistă nu ne poate nicidecum determina să ne schimbăm tactica. Din moment ce în program se prevede „confiscarea tuturor pămînturilor moșierești“, numai un copil poate să nu observe tactica revoluționară (în sensul direct și strict al cuvîntului) care decurge de aici. Și ar fi greșit să punem problema astfel : dacă politica stolîpinistă dă „faliment“, înseamnă că avîntul se apropie, și invers. Falimentul metodelor bonapartiste nu înseamnă încă falimentul politicii de ruinare a obștii de către chiaburi, și invers ; *în fond* un „succes“ al lui Stolîpin la sate în prezent și în anii următori mai degrabă ar ațîța lupta din rîndurile țărănimii decît ar atenua-o, căci altfel decît pe o cale lungă, foarte lungă nu se va putea atinge „scopul“, adică consolidarea deplină și definitivă a gospodăriei țărănești pur burgheze. Un „succes“ al lui Stolîpin în anii următori ar putea duce în cel mai bun caz la crearea unei pături de țărani octombriști, contrarevoluționari conștienți, dar tocmai această transformare a minorității înstărite într-o forță unită, conștientă din punct de vedere politic, ar însemna în mod inevitabil un gigantic impuls în direcția dezvoltării conștiinței politice și a unirii masei democratice împotriva acestei minorități. Noi, social-democrații, *nici* n-am putea dori ceva mai bun decît transformarea luptei spontane, dispersate, oarbe dintre „lipitori“ și „obște“ într-o luptă fățișă și conștientă între octombriști și trudovici.

Să trecem la problema Dumei. Nu începe îndoială că această instituție „constituțională“-ultrareacționară reprezintă de asemenea o evoluție a monarhiei în direcția bonapartismului. Toate trăsăturile bonapartismului pe care le-am relevat mai sus ies la iveală în mod absolut concret și prin actuala lege electorală, și prin majoritatea falsificată a ultrareacționarilor plus octombriștii, și în jocul

de-a imitarea Europei, și în goana după împrumuturi, a căror folosire este controlată, chipurile, de „reprezentanții poporului“, și în completa ignorare de către absolutism în politica lui practică a tuturor dezbaterilor și hotărârilor Dumei. Contradicția dintre absolutismul ultrareacționar, care în fapt domină în mod total, și simulacrul de „constituție“ burgheză iese tot mai clar la iveală, purtând în sine elementele unei noi crize revoluționare. Au vrut să mascheze, să împopoțoneze, să sulimenească absolutismul cu ajutorul Dumei; în realitate însă, pe zi ce trece, Duma octombristă-ultrareacționară dezvăluie, demască, dă în vileag tot mai mult adevăratul caracter al puterii de stat, adevăratul ei sprijin de clasă și bonapartismul ei. Nu se poate să nu amintim în legătură cu aceasta indicația atât de profundă a lui Engels (în scrisoarea către Bernstein din 27 august 1883 ¹²⁰) cu privire la semnificația trecerii de la monarhia absolută la monarhia constituțională. În timp ce liberalii în general și cadeții ruși în special văd în această trecere o manifestare a faimosului progres „pașnic“ și o garantare a acestuia, Engels a arătat rolul istoric al monarhiei constituționale, și anume că ea este o formă de stat care înlesnește lupta *decisivă* dintre feudali și burghezie. „Așa cum lupta feudalismului împotriva burgheziei — scria Engels — n-a putut fi dusă pînă la un deznodămînt decisiv în cadrul vechii monarhii absolute, ci numai în cadrul monarhiei constituționale (Anglia, Franța anilor 1789—1792 și 1815—1830), tot astfel lupta burgheziei împotriva proletariatului nu poate fi dusă pînă la un deznodămînt decisiv decît în cadrul republicii“. Engels numește aici monarhie constituțională și Franța anului 1816, cînd faimoasa Chambre introuvable, Cameră contrarevoluționară, ultrareacționară, în ura sa feroce față de revoluție, susținea teroarea albă împotriva ei nu mai puțin, desigur, decît Duma a III-a din Rusia. Ce reiese din toate acestea? Consideră oare Engels că adunările reacționare ale reprezentanților moșierilor și capitaliștilor, care sprijină absolutismul în lupta împotriva revoluției, sînt într-adevăr instituții constituționale? Nu. Reiese doar că există condiții istorice în care instituții care falsifică constituția stimulează lupta pentru o constituție reală și reprezintă o etapă în

dezvoltarea unor noi crize *revoluționare*. În prima campanie a revoluției noastre, majoritatea populației mai credea că absolutismul s-ar putea împăca cu o constituție reală ; cadeții și-au clădit întreaga lor politică pe susținerea sistematică a acestei credințe în rîndurile poporului, iar trudovicii i-au urmat, cel puțin pe jumătate, pe cadeți în această privință. Acum absolutismul, prin Duma a III-a, unealta sa, arată poporului în practică cu ce fel de „constituție“ se poate el „împăca“, făcînd astfel să se apropie lupta mai amplă și mai hotărîtă *împotriva absolutismului*.

De aici rezultă, între altele, că ar fi cu totul greșit să înlocuim vechea noastră lozincă „jos absolutismul“ prin lozincă „jos Duma a III-a“. În ce condiții ar putea căpăta însemnătate lozincă „jos Duma“ ? Să presupunem că avem de-a face cu o Dumă liberală, reformatoare, conciliatoare într-o epocă de criză revoluționară deosebit de acută care este pe punctul de a se transforma într-un război civil direct. E pe deplin posibil că într-un asemenea moment am putea să preconizăm lozincă „jos Duma“, adică jos cu tratativele pașnice cu țarul, jos cu iluzoria întronare a „păcii“, să chemăm la un asalt direct. Să presupunem că, dimpotrivă, avem de-a face cu o Dumă arhireacționară, aleasă pe baza unei legi electorale perimate, și că în țară nu există o criză revoluționară acută ; atunci lozincă „jos Duma“ ar putea deveni o lozincă de luptă pentru o reformă electorală. În realitate, însă, nu se constată nimic asemănător nici cu primul, nici cu al doilea caz. Duma a III-a nu este conciliatoare, ci de-a dreptul contrarevoluționară ; ea nu reușește să mascheze absolutismul, ci îl demască ; ea nu are un rol de sine stătător în nici o privință ; nimeni nu așteaptă de la ea reforme progresiste, nimeni nu crede că izvorul forței și al puterii reale a țarismului rezidă în această adunare de reacționari inveterați. Toată lumea este de acord că țarismul nu se sprijină pe ea, ci se folosește de ea, că țarismul ar fi putut să-și ducă politica sa actuală și în cazul cînd ar fi prorogat această Dumă (așa cum Turcia „a prorogat“ parlamentul în 1878 ¹²¹), înlocuind-o cu un „Zemski sobor“ sau cu ceva în genul acesta etc. Lozincă „jos Duma“ ar însemna concentrarea principalei lupte asupra unei instituții care nu e de sine stătătoare, nu decide, nu deține rolul principal.

Această lozincă este greșită. Noi trebuie să menținem vechea lozincă „jos absolutismul“ și „trăiască Adunarea constituantă“, deoarece tocmai absolutismul continuă să rămână puterea reală, adevăratul reazem, adevăratul bastion al reacțiunii. Căderea absolutismului ar însemna în mod inevitabil înlăturarea (pe cale revoluționară) a Dumei a III-a, ca una care face parte dintre instituțiile țarismului; căderea Dumei a III-a luată în sine ar însemna fie o nouă aventură a aceluiași absolutism, fie o încercare de a efectua reforme, reforme numai cu numele, iluzorii, întreprinse de același absolutism*.

Mai departe. Am văzut că, în cei trei ani în care s-a desfășurat prima campanie revoluționară, natura de clasă a partidelor politice s-a precizat cu o forță și o pregnanță remarcabile. De aici rezultă că în toate discuțiile despre actualul raport de forțe politice, despre direcția schimbării acestui raport etc. trebuie să ținem seama de aceste date concrete ale experienței istorice și nu de „considerații generale“ abstracte. Întreaga istorie a statelor europene dovedește că tocmai în perioade de luptă direct revoluționară se creează baze atât de profunde și trainice ale grupărilor de clasă și ale împărțirii în partide politice mari, încât se mențin și în decursul perioadelor de stagnare, chiar dacă acestea sînt de foarte lungă durată. Unele partide pot să intre în ilegalitate, să nu dea semne de viață, să dispară de pe avanscena politică, dar la cea mai mică înviorare principalele forțe politice se vor manifesta în mod inevitabil din nou, poate într-o formă schimbată, dar caracterul și orientarea activității lor vor rămîne, fără doar și poate, aceleași, atîta timp cît nu vor fi rezolvate sarcinile obiective ale revoluției care a suferit cutare sau cutare înfrîngere. De aceea, de pildă, am da dovadă de o totală miopie dacă am presupune că, întrucît în diferite localități nu există organizații trudovice și grupul trudovic din Duma a III-a se caracterizează printr-o nespasă dezorientare și neputință, masele țărănimii democratice s-au fărîmițat cu

* În numărul următor vom examina un alt aspect al problemei tacticii cu privire la „Dumă“ și vom analiza „Scrisoarea“ unui tovarăș otzovist apărută în „Rabocce Znamea“ nr. 5. (Vezi volumul de față, pag. 299—316. — Nota red.)

totul și nu au un rol esențial în procesul dezvoltării unei noi crize revoluționare. O asemenea părere este demnă doar de menșevici, care se rostogolesc tot mai mult, ajungând la cel mai abject „cretinism parlamentar“ (este suficient să ne gândim la atacurile lor cu adevărat rușinoase, demne de niște renegați, împotriva organizației de partid ilegale). Marxiștii trebuie să știe că nu numai în Duma noastră ultrareacționară, ci chiar și în cel mai ideal parlament burghez, condițiile de reprezentare în aceste instituții vor crea întotdeauna o neconcordanță artificială între forța reală a diferitelor clase și reflectarea acesteia în instituția reprezentativă. De pildă, în parlamente, intelectualitatea burghezo-liberală pare întotdeauna și pretutindeni de o sută de ori mai puternică decât este în realitate (și în revoluția noastră social-democrației oportuniștii i-au considerat pe ca-deți drept ceea ce par); și, invers, păături democratice foarte largi ale micii burghezii (de la orașe în epoca revoluțiilor burgheze din 1848 și de la sate la noi) se manifestă adesea ca un factor extrem de important în lupta deschisă a maselor, deși sub raportul reprezentării lor în parlament sînt cu totul neînsemnate.

Tărănimea noastră a pășit la revoluție infinit mai puțin conștientă decât burghezul liberal, pe de o parte, și proletariatul socialist, pe de altă parte. De aceea, de pe urma revoluției ea a suferit mai mult decât oricine decepții grele, dar care i-au prins bine, și a tras din revoluție mai mult decât oricine învățăminte amare, dar salvatoare. Este foarte firesc ca ea să asimileze aceste învățăminte foarte greu și foarte lent. De asemenea este foarte firesc ca, în aceste condiții, mulți „radicali“ din rîndurile intelectualilor să-și piardă răbdarea, renunțînd la orice speranță, ca și unii mic-burghezi din rîndurile social-democrației care fac o grimasă de dispreț numai cînd se amintește de democrația țărănească, dar cărora le lasă gura apă numai cînd îi privesc pe „luminații“ liberali. Proletariatul conștient nu va șterge însă atît de ușor din amintirea sa evenimentele pe care le-a trăit și la care a participat în toamna și în iarna anului 1905. Și, luînd în considerație raportul de forțe din revoluția noastră, trebuie să înțelegem că în Rusia de astăzi mișcarea țărănească va fi un indiciu obligatoriu al

unui avînt social cu adevărat amplu, al unei crize revoluționare într-adevăr apropiate.

La noi, burghezia liberală a pășit pe o cale contrarevoluționară. Numai alde viteazul Cerevanin și redactorii ziarului „Golos S.-D.“, care se dezic cu lașitate de tovarășul lor de idei și de luptă, pot nega acest lucru. Dar dacă cineva, avînd în vedere caracterul contrarevoluționar al burghezilor liberali, ar trage concluzia că opoziția și nemulțumirea lor, conflictele lor cu moșierii ultrareacționari sau în general rivalitatea și lupta dintre diferitele fracțiuni ale burgheziei nu pot avea nici un fel de însemnătate în procesul creșterii unui nou avînt, asta ar fi o enormă greșeală și un autentic menșevism pe de-a-ndoaselea. Experiența revoluției din Rusia, ca și aceea din celelalte țări, dovedește fără putință de tăgadă că, atunci cînd există condiții obiective pentru izbucnirea unei crize politice adînci, conflicte cu totul neînsemnate și, s-ar părea, foarte îndepărtate de adevăratul focar al revoluției pot avea o foarte mare importanță ca punct de plecare, ca picătură care umple paharul, ca un început de cotitură în starea de spirit etc. Amintim că campania zemstvelor și petițiile liberalilor din 1904 au precedat așa-zisa „petiție“ pur proletară de la 9 ianuarie. Bolșevicii nu s-au ridicat împotriva folosirii campaniei zemstvelor în scopul unor demonstrații proletare, oi împotriva faptului că unii (menșevicii noștri) voiau să limiteze aceste demonstrații la sălile de ședințe ale zemstvelor, împotriva faptului că demonstrațiile în fața zemților erau declarate cea mai înaltă formă de demonstrație, împotriva faptului că planurile referitoare la aceste demonstrații erau întocmite în așa fel încît să nu-i sperie pe liberali. Un alt exemplu: mișcările studentești. Într-o țară care trece printr-o epocă de revoluție burghezo-democratică, în condițiile acumulării progresive de material inflamabil, aceste mișcări pot deveni cu ușurință începutul unor evenimente care să aibă consecințe incomparabil mai importante decît un conflict mărunț și neînsemnat, provocat de felul cum sînt conduse treburile într-unul din departamentele administrației de stat. Desigur, social-democrația, care duce o politică proletară de clasă de sine stătătoare, nu va adapta niciodată această politică nici la

lupta studențească, nici la noile congrese ale zemstvelor, nici la modul cum pun problema fracțiunile burgheziei care se ceartă între ele, nu va acorda niciodată acestor ciornăi de familie o însemnătate de sine stătătoare etc. Dar partidul social-democraților este partidul clasei conducătoare în întreaga luptă de eliberare și, în consecință, el are, fără doar și poate, datoria să folosească orice conflicte, să le ațîțe, să le întetească, să lege de ele agitația sa pentru lozinci revoluționare, să le facă cunoscute în masele largi, să le cheme pe acestea din urmă la acțiuni independente și deschise pentru propriile lor revendicări etc. În Franța, după 1793, a luat naștere și a început să se dezvolte tot mai mult o burghezie liberală contrarevoluționară, dar, cu toate acestea, conflictele și lupta dintre diferitele ei fracțiuni au continuat timp de o sută de ani după aceea să servească, cînd într-o formă, cînd într-alta, ca punct de plecare pentru noi revoluții, în care proletariatul a avut invariabil rolul de principală forță motrice, făcînd ca pînă la urmă ele să ducă la cucerirea republicii.

Să examinăm acum problema condițiilor luptei ofensive a proletariatului, această clasă conducătoare și înaintată în revoluția noastră burghezo-democratică. Discutînd această problemă, tovarășii din Moscova au subliniat, pe bună dreptate, însemnătatea esențială a crizei industriale. Ei au strîns un material extrem de interesant referitor la această criză, au luat în considerație importanța luptei dintre Moscova și Lodz, au adus o serie de îndreptări unor idei dominante pînă în ziua de azi. Rămîne numai de dorit ca acest material să nu zacă în dosarele comisiilor Comitetului organizației din Moscova sau în acelea ale Comitetului regional Moscova, ci să fie prelucrat și publicat în presă pentru a fi discutat de întregul partid. În ce ne privește, ne vom limita la cîteva observații în legătură cu *modul de a pune problema*. O problemă controversată, printre altele, este următoarea : în ce direcție acționează criza (toată lumea este de acord că în industria noastră, după o foarte scurtă și neînsemnată înviorare, domnește iarăși o depresiune foarte pronunțată, vecină cu criza). Unii spun : muncitorii, ca și înainte, nu au posibilitatea de a duce o luptă economică ofensivă și, în consecință, nu există nici posibilitatea

unui avînt revoluționar apropiat. Alții spun : faptul că o luptă economică nu este posibilă împinge la luptă politică și de aceea un avînt revoluționar apropiat este inevitabil.

Noi socotim că atît raționamentul celor dintîi cît și acela al celorlalți au la bază o greșeală, și anume simplificarea acestei probleme complexe. Este neîndoielnic că o cercetare amănunțită a crizei industriale are o foarte mare importanță. Dar tot atît de neîndoielnic este că, în fond, nici un fel de date referitoare la criză, chiar ideal de exacte, nu pot rezolva problema dacă un avînt revoluționar este apropiat sau nu, întrucît un astfel de avînt depinde și de o mie de alți factori care nu pot fi prevăzuți. Este incontestabil că fără o criză agrară în țară și o depresiune în industrie, fără această bază generală nu sînt cu puțință crize politice adînci. Dar, din faptul că această bază generală există, încă nu reiese că depresiunea va întîrzia un anumit timp lupta de masă a muncitorilor în general sau că într-un anumit stadiu al evenimentelor aceeași depresiune va împinge la luptă politică noi mase și forțe proaspete. Pentru rezolvarea acestei probleme nu există decît o singură cale : să urmărim cu atenție pulsul întregii vieți politice din țară, și în special situația mișcării și starea de spirit a maselor largi proletare. În ultima vreme, de pildă, o seamă de informații furnizate de activiști de partid din diferite colțuri ale Rusiei, din localități industriale și agricole vădesc o înviorene neîndoielnică a stării de spirit, o afluență de noi forțe, o creștere a interesului pentru agitație etc. Comparînd cu acest fapt, pe de o parte, începutul de tulburări studențești de masă și, pe de altă parte, încercările de a reînvia congresele zemstvelor, putem constata o anumită cotitură, ceva care începe să lichideze stagnarea totală din ultimele optsprezece luni. Cît de profundă este această cotitură și dacă ea este prologul unei noi epoci de luptă deschisă etc., aceasta o vor arăta faptele. Tot ce putem face acum, tot ce trebuie să facem în orice caz este să ne încordăm forțele în vederea consolidării organizației ilegale a partidului și a înzecirii agitației în masele proletariatului. Numai agitația poate să arate în mod amplu adevărata stare de spirit a maselor, numai agitația poate crea o strînsă interacțiune între partid și întreaga clasă muncitoare, numai folosirea,

În vederea agitației politice, a fiecărei greve, a fiecărui eveniment important sau a fiecărei probleme importante din viața muncitorească, a tuturor conflictelor din rîndurile claselor guvernante sau a conflictelor dintre cutare sau cutare fracțiuni a acestor clase și absolutism, a fiecărei acțiuni social-democrate în Dumă, a fiecărei noi manifestări a politicii contrarevoluționare a guvernului etc., — numai această muncă ar putea să strîngă din nou rîndurile proletariatului revoluționar, să ofere un material veridic care să permită să se aprecieze cît de repede se vor matura condițiile unor bătălii noi și mai hotărîtoare.

Rezumăm. Trecerea în revistă a rezultatelor revoluției și a condițiilor momentului prin care trecem arată clar că sarcinile obiective ale revoluției n-au fost rezolvate. Cotitura spre bonapartism a politicii agrare a absolutismului și a politicii sale generale, atît în Dumă cît și cu ajutorul Dumei, nu face decît să agraveze și să extindă contradicția dintre absolutismul ultrareacționar și dominația „moșierului barbar“, pe de o parte, și nevoile dezvoltării economice și sociale a întregii țări, pe de altă parte. Cruciada polițienească-chiaburească pornită împotriva masei țărănești întetește lupta din rîndurile ei și face ca această luptă să devină conștientă din punct de vedere politic, apropiie, ca să zicem așa, lupta împotriva absolutismului de problemele cotidiene și vitale ale fiecărui sat. Într-un moment ca acela prin care trecem acum, este deosebit de necesar ca social-democrația să susțină revendicările democrat-revoluționare în problema agrară (confiscarea tuturor pămînturilor moșierești). Arătînd concret, în practică, cu ce fel de „constituție“ se poate „împăca“ absolutismul și nerezolvînd cîtuși de puțin nici una dintre problemele asigurării nevoilor dezvoltării economice a țării, Duma octombristă-ultrareacționară transformă lupta „pentru constituție“ într-o luptă revoluționară *împotriva absolutismului*; în aceste condiții, conflictele dintre diferitele fracțiuni ale burgheziei și dintre ele și guvern vor avea drept rezultat apropierea acestei lupte. Pauperizarea satului, depresiunea în industrie, conștiința generală a faptului că nu există o ieșire din această situație politică și faptul că faimoasa cale „pașnică-constituțională“ este lipsită de orice perspectivă

generează mereu noi elemente ale unei crize revoluționare. Sarcina noastră în momentul de față nu este să născocim artificial lozinci noi (în genul lozincii „jos Duma !“ în loc de „jos absolutismul !“), ci să întărim organizația ilegală a partidului (în pofida urletelor reacționare ale menșevicilor care o îngroapă) și să desfășurăm o amplă agitație social-democrată revoluționară, care va uni strâns partidul cu masele proletariatului și va mobiliza aceste mase.

„Proletarii” nr. 38
din 1 (14) noiembrie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CUM APĂRĂ PLEHANOV & Co. REVIZIONISMUL

Nota redacției ziarului „Golos Soțial-Demokrata“, adică a lui Plehanov & Co., la scrisoarea tov. Maslov * analizată de noi în nr. 37 al ziarului „Proletarii“ a apărut ca „Supliment“ la nr. 8—9 din „Golos Soțial-Demokrata“.

Această „Notă“, aproximativ de jumătate de coloană din „Proletarii“, merită atenția social-democraților ruși, căci ea arată că, din meschine interese de fracțiune, Plehanov & Co. merg pînă acolo că *apără* revizionismul teoretic cu ajutorul unor sofisme dintre cele mai detestabile. Iată faptele.

„Noi sîntem adversari absolut hotărîți și absolut intransigenți ai *reconsiderării* (revizuirii) marxismului, care se face sub influența reacționară a ideologilor burgheziei din Europa apuseană și care tinde să submineze bazele doctrinei filozofice, sociologice și economice a lui Marx și Engels“. Așa glăsuiește prima frază din notă. „Adversari absolut hotărîți și absolut intransigenți“ — nu-i așa că ar fi greu să te exprimi mai categoric? că ar fi greu să găsești o formulare mai grandilocventă a *promisiunilor* lui Plehanov & Co.?

Dar... fapt este că, *atunci cînd este vorba de Maslov* (iar nota lui Plehanov & Co. se referă tocmai la articolul lui Maslov, tocmai la problema revizionismului lui Maslov), adversarii „intransigenți“ ai revizionismului recurg la superbul „dar“.

* Vezi volumul de față, pag. 257—266. — Nota red.

„Dar noi n-am fost niciodată sectariști în ceea ce privește marxismul — declară Plehanov & Co. — și înțelegem foarte bine că poți fi în divergență cu Marx și cu Engels într-o problemă sau alta fără ca prin aceasta să trădezi concepția lor sau să contești metoda lor, ci rămânând pe deplin credincios și uneia, și celeilalte“. Urmează un exemplu : social-democratul Cunow „în parte nu este de acord cu Engels“ în problema „originii matriarhatului“ ; dar „numai cuiva care nu-i întreg la minte i-ar putea trece prin gând să-l declare, pentru acest motiv, revizionist“.

„Prin cele spuse mai sus se definește și atitudinea noastră față de părerea tov. Maslov despre teoria rentei a lui Marx. Noi nu împărtășim această părere (în nota ziarului „Golos S.-D.“ se spune : „în «Golos» nr. 1, tov. Martînov a menționat în mod special că nu este de acord cu corectarea adusă de tov. Maslov teoriei rentei absolute“), dar nu vedem în ea revizionism...“

Cititorul are acum în față desfășurarea raționamentului lui Plehanov & Co. Noi „sîntem adversari absolut intransigenți ai revizionismului“, dar „nu vedem în ea (în concepția lui Maslov asupra rentei absolute) revizionism“. Revizionismul subminează bazele doctrinei lui Marx, dar Maslov este în dezacord cu Marx numai într-o problemă de amănunt. În felul acesta îl apără Plehanov & Co. pe Maslov, lucru care devine absolut evident atunci cînd dă exemplul cu H. Cunow.

Întrebăm pe orice cititor care gîndește oît de cît și care este cît de cît imparțial : nu este oare acesta un sofism ? Teoria rentei absolute a lui Marx este declarată „o problemă de amănunt“ ! Dezacordul în ceea ce privește teoria rentei este asemuit cu faptul că Cunow „în parte nu este de acord“ cu Engels în ceea ce privește originea matriarhatului !! Se vede treaba că Plehanov & Co. îi socotesc pe menșevicii lor, pe care-i hrănesc cu astfel de explicații, drept niște băiețandri. Numai un om care nu are nici un pic de respect față de sine însuși și față de cititorii săi își poate permite asemenea procedee de clown într-o atît de importantă problemă principială. Plehanov (& Co.) își în-

cepe explicația cu o frază solemnă în care revizionismul este calificat drept subminare a *bazelor* teoriei lui Marx și Engels. Atunci cum rămîne ? Au renunțat Plehanov & Co. la *această* idee în ceea ce-l privește pe Maslov ? Da sau nu ? Sau Plehanov & Co. au scris această notă pentru a-și *ascunde* gândurile ?

Într-o serie de articole și într-o serie de ediții ale lucrării sale „Problema agrară“, Maslov a declarat că 1) teoria rentei absolute a lui Marx este greșită ; 2) că apariția acestei teorii se explică prin faptul că volumul al III-lea are un caracter de „ciornă“ ; 3) că „fertilitatea desorescîndă a solului“ este un *fapt incontestabil* ; 4) că, dacă teoria rentei absolute ar fi justă, iar „legea fertilității descrescînde“ ar fi greșită, atunci poate ar avea dreptate narodnicii din Rusia și revizionistii din întreaga lume.

Tocmai aceste patru puncte au fost invocate împotriva lui Maslov în articolul din „Proletarii“ cu care a început polemica în această problemă. Priviți însă cum au procedat Plehanov & Co. : în primul rînd, s-au limitat cu modestie la problema rentei, adică au trecut cu desăvîrșire sub tăcere celelalte probleme. Asta nu înseamnă apărare a revizionismului ? Nu cumva se va apuca Plehanov & Co. să nege că revizuirea teoriei lui Marx care demonstrează absurditatea atît a legii cît și a „faptului“ fertilității descrescînde „se face sub influența reacționară a ideologilor burgheziei din Europa apuseană“ ? În al doilea rînd, teoria rentei absolute este asemuită cu o problemă de amănunt, cu un dezacord („în parte“) în privința originii matriarhatului !

Asta e curată acrobație, domnilor. Prin această acrobație vreți să ascundeți faptul că apărați în mod public revizionismul. Căci dv. *nu îndrăzniți* să spuneți de-a dreptul că recunoașterea rentei absolute și negarea legii (sau „faptului“) fertilității descrescînde *nu constituie* „baza“ teoriei economice a lui Marx în domeniul problemei agrare. Il apărați pe „omul vostru“ adaptîndu-l pe Marx la Maslov, declarînd *de dragul* lui Maslov că *baza teoriei* lui Marx

este „o problemă de amănunt“ în care Maslov este „în dezacord“ cu Marx. Prin aceasta dv. confirmați cele spuse în nr. 33 al ziarului „Proletarii“ * cu privire la teoreticienii menșevici de teapa lui Famusov, care, pentru a răsplăti pe oamenii lor, consimt să considere *teoria* economică a lui Marx drept „o problemă de amănunt“, s-o asemuiască cu problema originii matriarhatului.

Plehanov & Co. sînt „adversari intransigenți ai revizionismului“, dar, dacă ești menșevic, nu te speria de aceste vorbe teribile ! Du-te la „redacția ziarului «Golos»“ și vei afla că intransigența menșevicilor este foarte conciliantă, atît de conciliantă încît ei vor consimți să asemuiască „subminarea teoriei“ cu un „dezacord în problema originii matriarhatului“. Indulgențele se vînd ieftin, vînzarea a început ; poftiți prea stimați domni !

Dar să mergem mai departe. Noi nu împărtășim concepția lui Maslov asupra rentei, declară Plehanov & Co. Martînov a și arătat acest lucru, scriu ei. „Persoana“ pe care redacția ziarului „Proletarii“ a denumit-o „îngerul păzitor al lui Maslov“ (adică Plehanov) „nu o dată (ascultați !) a avut controverse în presă (subliniat de „Golos“) cu tov. Maslov în jurul unor probleme strîns legate de programul nostru agrar“.

Așa, exact așa se spune în „nota“ lui Plehanov & Co.

Dacă vreți să scrieți dezmințiri, luați pildă de la redacția dv., tovarăși menșevici. Ea vă va oferi un model clasic în felul lui. Este vorba de revizionism, discuția s-a încins în jurul chestiunii dacă intransigența teoretică sau *numai* o meschină răutate fracționistă l-a determinat pe Plehanov ca, în organul partidului, să aplice unor oponenți ai săi calificativul de domni, dar în „dezmințire“ se spune : Plehanov „nu o dată a avut controverse în presă“ cu Maslov *nu cu privire la rentă și nu cu privire la abaterile lui Maslov de la teoria lui Marx.*

Se poate oare găsi o expresie parlamentară pentru a caracteriza asemenea procedee ? Plehanov, căruia îi plac discuțiile teoretice și care a știut să transforme uneori aceste

* Vezi volumul de față, pag. 190—191. — Nota red.

discuții în campanii, *nu a avut niciodată controverse* cu Maslov în legătură cu ceea ce constituie revizionismul acestuia, adică în legătură cu faptul că Maslov neagă teoria rentei absolute, că denușește această „teorie o ciornă”, că susține „faptul” fertilității descrescânde, că afirmă că narodnicii și revizionisții poate ar avea dreptate dacă Maslov nu l-ar fi infirmat pe Marx. Plehanov n-a avut nici o dată controverse cu Maslov cu privire la *aceste chestiuni*, ci cu privire la cu totul altceva, și anume cu privire la chestiuni de amănunt care sînt ascunse acum de Tartuffii¹²² menșevismului îndărătul expresiei căutat obscure și diplomatic încurcate, care în mod intenționat urmărește să deruteze pe cititor: „probleme strîns legate de programul nostru agrar” !!

Superb, nu-i așa? Cum să nu-l felicităm pe Plehanov & Co. pentru acest început de apărare a revizionismului? Cum să nu amintim aici de politicoienii de teapa lui Clemenceau? Clemenceau este un dușman „intransigent” al reacțiunii și „nu o dată a avut controverse” cu ea, dar acum reacțiunea acționează, iar Clemenceau dă explicații și... slugărește. Plehanov este un dușman „intransigent” al revizionismului. Plehanov „nu o dată a avut controverse” cu Maslov (cu privire la orice vrei, *cu excepția* revizionismului lui Maslov). Iar acum Maslov scrie împotriva lui Marx, Maslov repetă în coloanele ziarului „Golos” argumentele sale împotriva teoriei lui Marx, iar Plehanov & Co. nu fac decît *să dea explicații!*

Cumpărați indulgențe, domnilor publiciști, înscrieți-vă la menșevici. Mîine vi se va permite să combateți, în coloanele ziarului „Golos”, și teoria valorii a lui Marx, menționîndu-se într-o notă că redacția „nu este de acord”.

„Nu va încerca oare «Proletarii» — se întrebă în aceeași notă Plehanov & Co. — «să-și fundamenteze ideea» despre legătura dintre raționamentele lui Maslov cu privire la renta absolută și programul care respinge naționalizarea?” Cu plăcere, amabili „intransigenți”. Iată pentru început o scurtă primă *fundamentare*.

„Poate oare cineva care nu înțelege teoria rentei absolute a lui Marx să înțeleagă însemnătatea proprietății private asupra pământului ca piedică în calea dezvoltării forțelor de producție ale societății capitaliste?”

Sfătuiți-vă cu Maslov, o „intransigenților“ Plehanov & Co., și răspundeți-ne la *această* întrebare care vă dă fundamentarea dorită !

„Proletarii” nr. 39
din 13 (26) noiembrie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

PE MARGINEA A DOUĂ SCRISORI

În numărul de față al ziarului „Proletarii” publicăm scrisoarea unui muncitor otzovist¹²³ apărută în „Rabocce Znamea” nr. 5 și însoțită de o notă din partea redacției în care aceasta declară că nu împărtășește aceste păreri și că consideră scrisoarea drept un articol de discuție, precum și scrisoarea lui Mihail Tomski, muncitor din Petersburg, primită de curînd de redacția ziarului nostru. Reproducem în întregime ambele scrisori. Știm foarte bine că se pot găsi critici rău intenționați, capabili să smulgă pasaje sau fraze dispartate fie din contextul primei scrisori, fie din al celeilalte, și să le răstălmăcească cu desăvîrșire, să tragă din ele concluzii care să fie departe de intențiile ambilor autori, care și-au scris scrisorile în pripă, în condiții de conspirativitate dintre cele mai neprielnice. Dar criticilor de felul acesta nu merită să le dăm atenție. Iar cine se interesează în mod serios de starea mișcării muncitorești și de situația social-democrației din Rusia în momentul de față va fi, desigur, de acord cu noi că ambele scrisori sînt cît se poate de caracteristice în ceea ce privește conturarea celor două curente din rîndurile muncitorilor noștri conștienți. Aceste două curente se manifestă la fiecare pas în viața tuturor organizațiilor social-democrate din Petersburg și din Moscova. Și deoarece al treilea curent, curentul menșevic, care înmormîntează partidul fie în mod direct și fățiș, fie în ascuns și cu fandoseli, nu este aproape deloc reprezentat în organizațiile locale, putem spune că conflictul dintre cele două curente menționate este

la ordinea zilei în partidul nostru. Iată de ce trebuie să ne oprim asupra celor „două scrisori“ în mod foarte amănunțit.

Ambii autori recunosc că partidul nostru trece nu numai printr-o criză de organizare, ci printr-o criză ideologică-politică. Acesta este un fapt pe care ar fi absurd să-l tănuim. Trebuie să ne dăm bine seama de cauzele care determină această criză și să ne fixăm asupra mijloacelor de luptă împotriva ei.

Să începem cu muncitorul din Petersburg. Din întreaga lui scrisoare reiese clar că, după părerea lui, cauzele crizei sînt de două feluri. Pe de o parte, faptul că ducem lipsă de conducători social-democrați proveniți din rîndurile muncitorilor înșiși a făcut ca fuga aproape generală din partid a intelectualilor să însemne în multe localități destrămarea organizațiilor, nepriceperea de a strînge și a uni rîndurile rărîte din cauza cruntelor represii, a apatiei și a oboselii maselor. Pe de altă parte, după părerea autorului, în desfășurarea propagandei și agitației noastre am exagerat în foarte mare măsură importanța „momentului actual“, adică ne-am concentrat atenția asupra problemelor tacticii revoluționare la ordinea zilei, și nu asupra propagării socialismului, asupra adîncirii conștiinței social-democrate a proletariatului. „Muncitorii au devenit revoluționari, democrați, numai socialiștii nu“, și, o dată cu declinul valului mișcării general-democratice, adică burghezo-democratice, foarte mulți dintre ei au părăsit rîndurile partidului s.-d. Muncitorul din Petersburg leagă acest punct de vedere de o critică severă a „inventării“ de lozinci în mod „neîntemeiat“ și de cerința de a se desfășura o muncă propagandistică mai serioasă.

¹ Noi considerăm că, ridicîndu-se împotriva unei extreme, autorul cade uneori în cealaltă extremă; dar în general el are un punct de vedere absolut just. Nu se poate spune că a fost o „greșeală“ „să se ducă campanii întregi“ în jurul unor probleme legate de momentul actual. Aceasta este o exagerare. Aceasta înseamnă ca, privind lucrurile prin prisma condițiilor *de astăzi*, să uieți condițiile *de ieri*, și autorul, în fond, se corectează el însuși, recunoscînd că „momentul unor acțiuni directe ale proletariatului este, desigur,

o problemă excepțională“. Să luăm două acțiuni de felul acesta, foarte diferite una de alta și între care există un mare interval de timp : boicotarea Dumei lui Bulîghin în toamna anului 1905 și alegerile pentru Duma a II-a care au avut loc la începutul anului 1907. Putea oare un partid proletar cît de cît activ și viabil să *nu*-și concentreze, într-o asemenea perioadă, principala atenție și principala muncă de agitație asupra lozincilor zilei ? Putea oare partidul s.-d., care a antrenat după sine în amîndouă aceste momente masele proletariatului, să *nu*-și concentreze lupta internă asupra unor lozinci care determinau comportarea imediată a maselor ? Trebuia el oare să facă parte din Duma lui Bulîghin sau s-o torpileze ? să participe la alegerile pentru Duma a II-a în bloc cu cadeții sau împotriva cadeților ? E suficient să punem clar problema și să ne amintim condițiile existente în acest trecut nu prea îndepărtat pentru a nu avea nici o îndoială în privința răspunsului. Lupta înverșunată pentru cutare sau cutare lozincă a fost determinată atunci nu de o „greșeală“ a partidului ; nu, ea a fost determinată de necesitatea obiectivă de a se lua o hotărîre rapidă și unică, în condițiile în care nu exista dinainte în partid un punct de vedere comun, ci existau două tactici, două curente ideologice : curentul oportunist mic-burghez și curentul proletar-revoluționar.

De asemenea nu trebuie prezentate lucrurile în așa fel, încît să se creeze impresia că în această perioadă nu s-ar fi făcut destul pentru propagarea socialismului, pentru răspîndirea marxismului în mase. Asta n-ar corespunde realității. Tocmai în această perioadă, perioada 1905—1907, a fost difuzată în Rusia foarte multă literatură teoretică social-democrată serioasă, în special traduceri, care, dacă încă nu a dat roade, *va da* de acum înainte. Să nu fim sceptici, să nu atribuim maselor propria noastră nerăbdare. O literatură teoretică *atît* de vastă, difuzată într-un timp *atît* de scurt în rîndul unor mase virgine, aproape neatînse de cartea socialistă, nu poate fi asimilată dintr-o dată. Literatura social-democrată n-a fost difuzată în zadar. *Ea a fost semănată*. Ea crește și va da roade, poate nu mîine sau poimîine, ci ceva mai tîrziu ; nu stă în puterea noastră să schimbăm condițiile obiective de

maturizare a unei noi crize, dar, cu toate acestea, ea va da roade.

Totuși, ideea principală a autorului conține un adevăr profund, și anume că într-o revoluție burghezo-democratică este *inevitabilă* o anumită împletire a tendințelor și elementelor socialiste-proletare cu cele democratice mic-burghize (și a celor democrat-oportuniste cu cele democrat-revoluționare). Prima campanie a revoluției burgheze într-o țară „țărănească” care se dezvoltă pe calea capitalistă *nu putea* să aibă loc fără să se facă simțită o fuziune obiectivă a unor anumite pături proletare cu anumite pături mic-burghize. Noi trecem acum printr-un proces de triere, de delimitare necesară, de *nouă selectare* a elementelor cu adevărat proletare socialiste, de *epurare* a rîndurilor lor de „*cei care s-au alăturat vremelnic mișcării*” (*Mitläufer*, se spune în germană) fie numai de dragul unei lozinci „răsunătoare”, fie numai de dragul unei lupte comune cu cadeții pentru „o Dumă cu puteri depline”.

Această triere se produce, în măsură diferită, în ambele fracțiuni social-democrate. Este incontestabil că și la menșevici, și la bolșevici rîndurile s-au rărit. Să nu ne temem să recunoaștem acest fapt. E, desigur, în afară de orice îndoială că aripa de stînga a partidului a fost ferită de destrămarea și demoralizarea care se observă în rîndurile aripii de dreapta a acestuia. Aceasta nu este o întâmplare : inconsecvența în problemele principiale nu putea să nu contribuie la această destrămare. Pînă la urmă evenimentele vor arăta *în fapt* unde și în ce fel s-a păstrat mai multă coeziune organizatorică, mai mult devotament proletar, mai multă consecvență marxistă. Asemenea controverse le rezolvă viața și nu vorbele, promisiunile, jurămintele. Existența destrămării și șovăielilor este un fapt incontestabil, care reclamă o explicație. Și explicația nu poate fi alta decît aceasta : necesitatea unei *noi trieri*.

Să ilustrăm ideea noastră prin mici exemple : prin componența „lumii închisorilor” (cum spun avocații), adică prin componența celor care, din motive politice, se află la închisoare, în deportare, la ocnă sau în emigrație. Această componență reflectă just realitatea zilei de ieri. Dar mai încapă oare îndoială că componența „politicilor”

care locuiesc în locuri foarte îndepărtate sau mai puțin îndepărtate se caracterizează acum printr-o imensă varietate de concepții și de tendințe politice, prin imprecizie și haos? Revoluția a chemat la viața politică păături din adâncurile poporului, ea a adus peste tot la suprafață atîția oameni întîmplători, atîția „cavaleri de o oră“, atîția novici, încît este absolut inevitabil ca mulți, foarte mulți dintre ei să nu aibă o concepție unitară. O asemenea concepție nu poate fi elaborată în cîteva luni de febră, iar „durata“ medie a „vieții“ majorității militanților revoluționari din prima perioadă a revoluției noastre nu trece de cîteva luni. De aceea este absolut inevitabilă o nouă triere în rîndurile noilor păături puse în mișcare de revoluție, ale noilor grupuri, ale noilor revoluționari. Și această triere are loc. De pildă, faptul că atîția menșevici înmormîntează partidul social-democrat înseamnă, în fond, că acești respectabili domni *se înmormîntează pe ei înșiși* ca social-democrați. În orice caz, noi nu ne temem de această triere. Noi trebuie s-o salutăm, s-o sprijinim. Lasă să bocească molîii care strigă peste tot : iar luptă ! iar fricțiuni interne ! iar polemică ! La aceasta noi răspundem : fără o luptă permanentă niciodată și nicăieri nu s-a format o social-democrație revoluționară într-adevăr proletară. Iar la noi în Rusia ea este pe cale să se formeze chiar și în această perioadă grea, și *ea se va forma*. Chezășia acestui lucru o constituie și întreaga dezvoltare capitalistă a Rusiei, și influența exercitată de socialismul internațional asupra noastră, și tendința revoluționară a primei campanii, campania din 1905—1907.

În vederea acestei noi trieri este necesară o muncă teoretică intensă. „Momentul actual“ în Rusia este de așa natură, încît activitatea teoretică marxistă, aprofundarea și extinderea ei sînt dictate nu de starea de spirit a unor persoane sau altele, nu de înflăcărarea anumitor grupuri și nici măcar numai de condițiile polițiste exterioare, care au condamnat pe mulți să se îndepărteze de „practică“, ci de întreaga stare de lucruri obiectivă din țară. Atunci cînd masele asimilează o experiență nouă și foarte bogată de luptă direct revoluționară, lupta teoretică pentru concepția revoluționară, adică pentru marxismul revoluționar, devine lozinoa zilei. De aceea muncitorul din Petersburg

are de o mie de ori dreptate cînd subliniază necesitatea de a adînci propaganda socialistă, de a trata noi probleme, de a stimula și a dezvolta prin toate mijloacele cercurile care formează, din elemente dintre muncitorii înșiși, adevărați social-democrați, conducători social-democrați ai masei. Aici rolul *celulelor* de partid — de care e de ajuns să pomenești pentru ca Dan & Co. să facă o criză de epilepsie — este deosebit de important, iar „revoluționarii de profesie”, atît de odioși intelectualilor oportuniști, sînt chemați să joace din nou un rol măreț.

Dar și aici Mihail Tomski, susținînd această idee absolut justă, cade, în parte, în cealaltă extremă. Așa, de pildă, el nu are dreptate cînd exclude din lista „problemelor serioase” analiza experienței celor trei ani de revoluție, analiza învățămintelor practice ale luptei directe a maselor, bilanțul agitației politice-revoluționare etc. Aici e mai probabil că avem de-a face cu o simplă lacună în expunerea autorului sau cu greșeli de amănunt datorate pripsei cu care și-a întoomit expunerea. A face această analiză, acest bilanț în fața unor cît mai largi cercuri de muncitori este un lucru mult mai important decît problema creării de „tribunale locale”, a instituirii unei „autoadministrări locale” sau decît problema efectuării altor „reforme” de acest fel în Rusia stolîpinistă, „reforme” despre care le place să flectărească cinovnicilor și liberalilor. În condițiile cînd există o Dumă ultrareacționară și un absolutism ultrareacționar, aceste „reforme” sînt în mod inevitabil sortite să se reducă la o farsă.

În schimb, Mihail Tomski are perfectă dreptate cînd se ridică în mod hotărît împotriva „inventării de lozinci”, în general, și împotriva unor lozinci ca „jos Duma” sau „jos fracțiunea”, în special. El are de o mie de ori dreptate cînd opune acestei „dezorientări” o muncă social-democrată consecventă de organizare, de propagandă și de agitație pentru întărirea partidului social-democrat, pentru întărirea tradițiilor lui atît de urîte de oportuniști, pentru asigurarea continuității în muncă, pentru extinderea și consolidarea influenței exercitate de acest partid, de *vechiul* partid (indignați-vă redactori de la ziarul „Golos” al oportuniștilor !), asupra maselor proletare.

Să trecem acum la scrisoarea muncitorului din Moscova și la o analiză critică a punctului central al acestei scrisori, adică a faimosului „otzovism“. În repetate rînduri ne-am pronunțat în „Proletarii“ împotriva otzovismului, începînd de pe vremea cînd o minoritate a bolșevicilor au prezentat la conferința de la Moscova faimoasa lor rezoluție în această problemă (vezi „Proletarii“ nr. 31). Acum avem în fața noastră prima încercare, întreprinsă de aceeași minoritate a bolșevicilor din Moscova, de a da o fundamentare sistematică a otzovismului. Să examinăm mai îndeaproape această fundamentare.

Tovarășul otzovist pornește de la premisa justă că sarcinile obiective ale revoluției burghezo-democratice în Rusia nu sînt rezolvate, că „revoluția nu este lichidată“. Dar din această premisă justă trage concluzii greșite. „La ce trebuie să se adapteze partidul nostru — întreabă el —, la perioada de stagnare sau la un nou avînt social?“ Chiar de aici începe greșeala. Din faptul că revoluția nu este lichidată rezultă inevitabilitatea unui nou avînt burghezo-democratic, atît și nimic mai mult. De aici nu rezultă nici că în condițiile acestui avînt va reapărea *pe de-a-ntregul* vechea grupare a elementelor democrației burgheze (pentru o regroupare poate fi nevoie de un timp mai îndelungat decît ne-ar plăcea nouă și oponentului nostru), nici că, după *un an* de stagnare, să zicem, nu ar fi cu putință „un avînt social“ (ar trebui să se spună : un avînt revoluționar). Noi am trecut printr-o stagnare care a durat nu mai puțin de un an, și această stagnare continuă și acum. Tovarășul otzovist recunoaște el însuși că „e greu și chiar imposibil să prevezi care *va fi* mobilul exterior care *va pune în mișcare*... masele“. Mai mult. Îndemnînd partidul „să adapteze tactica și organizarea noastră tocmai la ea (la revoluție, adică la un avînt revoluționar), și nu la momentul politic de descompunere prin care trecem acum“, autorul însuși ne propune să restructurăm organizațiile potrivit cu momentul de descompunere, potrivit cu cumplitele reperiuni polițieneste, potrivit cu o situație în care este imposibil a stabili relații directe și nemijlocite între comitete și masele muncitorești. Nu încapă îndoială că în condiții de avînt autorul n-ar fi propus un astfel de plan organizato-

ric, nu l-ar fi pus pe primul plan. Prin urmare, *în realitate* el însuși combate modul său de a pune problema și, prin *practica* sa, aduce corectări *teoriei* sale. Aceasta se explică prin faptul că el a prezentat în mod greșit premisa teoretică. Din inevitabilitatea unui nou avânt rezultă necesitatea de a păstra și vechiul program, și vechile lozinci revoluționare ale întregii noastre munci în rîndurile maseilor, necesitatea de a pregăti sistematic partidul și masele pentru noi bătălii revoluționare. Dar de aici nu rezultă dacă avîntul a și început sau nu, dacă trebuie „să ne adaptăm” începutului lui sau punctului lui culminant. Și în 1897, și în 1901, și la începutul anului 1905, teza că este inevitabil un nou avînt revoluționar (după avînturile slabe de la începutul deceniului al 7-lea și sfîrșitul deceniului al 8-lea) era justă, dar în aceste trei momente social-democrații revoluționari au știut să adapteze tactica lor variatelor condiții de maturizare a crizei. În 1897 am respins „planul” de a organiza o grevă generală, arătînd că asta este vorbă goală, și am avut dreptate. În 1901 n-am pus la ordinea zilei problema insurecției. După 9 ianuariē 1905 social-democrația revoluționară a pus, pe bună dreptate, la ordinea zilei și această lozincă, și greva de masă. Prin aceasta nu vrem nicidecum să spunem că noul avînt va avea neapărat (sau „probabil”) un ritm tot atît de lent. Dimpotrivă, toate datele și întreaga experiență a revoluțiilor din Europa ne fac să ne așteptăm la un ritm mult mai rapid decît acela din perioada 1897—1905. Dar faptul că în *momente* diferite ale avîntului social-democrații revoluționari au pus *întotdeauna* pe primul plan lozinci diferite rămîne fapt. Greșeala tov. otzovist constă în aceea că el dă uitării această experiență a social-democrației revoluționare.

În continuare, trecînd la fracțiunea noastră din Dumă, tov. otzovist începe cu premisa : „Fracțiunea din Dumă este înclinarea firească a partidului, reprezentantul, ca să zicem așa, diplomatic al acestuia”. Este inexact. Autorul exagerează importanța și rolul fracțiunii. Într-o manieră menșevică, autorul supraestimează peste măsură acest rol ; se vede treaba că nu degeaba se spune că extremele se ating ! Menșevicii, pornind de la părerea că fracțiunea

este o „încununare“ a partidului, ajung la concluzia că este necesar ca partidul să se adapteze la fracțiune. Otzoviștii, pornind de la părerea că fracțiunea este o „încununare“ a partidului, ajung la concluzia că această „încununare“ proastă este funestă pentru partid. Premisa este greșită și la primii, și la ceilalți. Niciodată și în nici un fel de condiții, nici în cea mai „ideală“ republică burghezodemocratică, social-democrația revoluționară nu va admite că fracțiunea ei parlamentară este „încununarea firească“ a partidului sau „reprezentantul diplomatic“ al *acestui*. Această părere este absolut greșită. Nu pentru a face diplomație trimitem noi deputați în instituții reprezentative burgheze și burgheze-ultrareacționare, ci pentru ca aceștia să desfășoare o activitate de partid de un fel deosebit, auxiliară, să facă agitație și propagandă de la o tribună specială. Chiar și în condițiile unui drept de vot „ideal“ de democratic, fracțiunea parlamentară a partidului muncitoresc va purta întotdeauna anumite urme de influență a condițiilor generale burgheze în care se desfășoară alegerile, de pildă ea va fi întotdeauna mai „intelectuală“ decât partidul în ansamblul lui, și de aceea noi nu vom admite niciodată că fracțiunea este o „încununare“ a partidului. Fracțiunea nu este un stat-major (dacă ne este permis ca alături de comparația „diplomatică“ a autorului să folosim o comparație „militară“), ci mai curînd un detașament de gornști într-un caz și de cercetași în celălalt caz sau un anumit „gen de armă“ auxiliară.

Vorbind despre fracțiune, tov. otzovist o transformă dintr-o *organizație de partid auxiliară* într-o „încununare“ a partidului, pentru ca, *exagerînd* importanța fracțiunii, să atribuie un caracter absolut fals activității acestui detașament al nostru, trimis de noi în Duma burghezo-ultrareacționară.

S-ar putea însă ca autorul să nu insiste asupra acestei „încununări“. Într-un alt pasaj din articolul său, el însuși spune pe bună dreptate : „Unul dintre principalele motive care au determinat partidul să participe la alegeri a fost speranța pe care și-a pus-o în rolul propagandistic și agitatoric al tribunei Dumei“. Această afirmație este justă, iar obiecția adusă de autor împotriva ei vedește deosebit de

pregnant cât de greșit este el : „Dar realitatea — scrie el — a arătat că agitația în Duma a III-a se reduce la zero, în primul rînd, datorită componenței grupului însuși și, în al doilea rînd, datorită indiferenței totale a maselor față de tot ce se petrece între zidurile palatului Taurida“.

Să începem analiza acestei a doua afirmații, neobișnuit de bogate în greșeli, cu sfîrșitul ei. Agitația se reduce la zero datorită indiferenței totale a maselor față de tot ce se petrece în Dumă. Ce înseamnă asta ? Cum așa ? Potrivit acestei logici monstruoase ar reieși că trebuie „să rechemăm“ nu fracțiunea, ci „masele“, din cauza „indiferenței“ lor ! Căci știm cu toții că în Dumă se duce o politică absolutistă, o politică de sprijinire a țarismului de către moșierii ultrareacționari și marii capitaliști-octombriști, o politică de slugărnicie a trubadurilor cadeto-liberali față de țarism. A fi indiferent „față de tot ce se petrece între zidurile palatului Taurida“ înseamnă a fi indiferent față de absolutism, față de întreaga politică internă și externă a absolutismului ! Autorul a ajuns din nou la un raționament în spiritul menșevismului pe de-a-ndoaselea. „Dacă masele sînt indiferente, atunci și social-democrații trebuie să fie indiferenți“. Dar noi sîntem un partid care *duce* masele spre *socialism* și nu un partid care se lasă influențat de orice cotitură intervenită în starea de spirit a maselor sau de orice stare de depresiune în rîndurile acestora. Toate partidele social-democrate au trecut uneori prin perioada în care masele au dat dovadă de apatie ori s-au lăsat atrase de o eroare, de o modă (șovinism, antisemitism, anarhism, boulangism ¹²⁴ etc.), dar niciodată social-democrații fermi nu s-au lăsat antrenati de vreo cotitură în starea de spirit a maselor. Putem și trebuie să criticăm politica dusă de social-democrați în Duma a III-a atunci cînd ea este o politică proastă ; dar să spui că agitația se reduce la zero datorită totalei indiferențe a maselor înseamnă a nu raționa în spirit social-democrat.

Sau „totala indiferență a maselor“ nu înseamnă indiferență față de politica țarismului în general ? Adică masele, indiferente față de tot ce se petrece între zidurile Dumei, nu sînt indiferente, să zicem, față de discutarea problemei demonstrațiilor de stradă, a unor noi greve, a insurecției,

a vieții interne a partidelor revoluționare în general și a partidului social-democrat în special? Nenorocirea autorului este că, după cum se vede, gândește tocmai așa, dar *e nevoit* să nu spună pe față o absurditate atât de evidentă. Dacă ar putea într-adevăr să spună și să dovedească că în mase nu există în momentul de față nici urmă de indiferență față de politică în general, ci, dimpotrivă, un interes mult mai viu față de forme mai active ale politiciii, atunci problema s-ar prezenta, desigur, altfel. Dacă în locul unui an de acalmie, de declin și de destrămare a tuturor organizațiilor social-democrate și a tuturor organizațiilor muncitorești am fi trăit un an în care masele ar fi manifestat un interes vădit tocmai pentru formele de luptă direct revoluționare, atunci noi am fi primii care am recunoaște că ne-am înșelat. Căci numai „cretinii parlamentari“ ai menșevismului, care închid cu fățărnicie ochii în fața experienței activității lui Marx, Lassalle, Liebknecht în perioade revoluționare, pot fi în general și întotdeauna pentru participarea la orice instituție reprezentativă, fără a ține seama de condițiile momentului revoluționar. Ca și orice altă problemă politică, problema participării la Duma a III-a sau a boicotării ei trebuie să fie pusă de marxiști *în mod concret* și nu abstract, ținând seama de *întreaga* situație revoluționară în ansamblu și nu numai de acest raționament găunos, lipsit de conținut: „din moment ce există o reprezentanță, trebuie să reprezentăm“. Dacă masele ar manifesta un viu interes față de politică, aceasta ar însemna că există condițiile obiective ale unei crize în creștere, adică ar însemna că există un anumit avânt, și că, în condiții în care acest avânt ar atinge un anumit grad, starea de spirit a maselor și-ar găsi, în mod inevitabil, expresia într-o *acțiune de masă*.

În legătură cu această din urmă problemă, tov. otzovist face el însuși următoarea mărturisire: „orice schimbare a activității ei (a fracțiunii) este strâns legată de o schimbare a regimului, asupra căruia noi nu sîntem în stare să exercităm nici o înrîurire...“ De ce consideră tov. otzovist că acum nu sîntem în stare să schimbăm regimul și nici măcar să exercităm o înrîurire asupra lui? Evident pentru că, în calitate de social-democrat, el are în vedere exclusiv

acțiunea maselor proletariatului, dar consideră că în prezent o asemenea acțiune nu este cu putință și că de aceea discuțiile referitoare la aceasta nu au nici un rost. Priviți însă cum aruncă beleaua sa pe capul altuia, adică cum întoarce împotriva noastră argumentul care pledează împotriva otzovismului :

„Sfărîmați — scrie tov. otzovist — barierele polițienești care despart pe deputați de mase, obligați fracțiunea să acționeze cu mai multă hotărîre și dîrzenie, într-un cuvînt contopiți în mod organic activitatea ei cu viața proletariatului, — atunci muncitorii vor admite, poate, că ea are daturi pozitive ; dar întrucît orice schimbare a activității ei este strîns legată de o schimbare a regimului, asupra căruia nu sîntem în stare acum să exercităm nici o înrîurire, trebuie să renunțăm la orice fel de visuri de extindere și de adîncire a activității fracțiunii“ !...

Dacă extinderea și adîncirea activității fracțiunii este condiționată de „sfărîmarea barierelor polițienești“, de ce atunci se spune în concluzie : „renunțați la visele de îmbunătățire a activității fracțiunii“ și nu : renunțați la visurile de sfărîmare a barierelor polițienești ?? Autorul este în mod vădit lipsit de logică, iar raționamentul lui trebuie corectat în felul acesta : este nevoie de o muncă neobosită în vederea îmbunătățirii întregii activități a partidului și a tuturor legăturilor dintre partid și mase ; acest lucru va duce în mod inevitabil la sfărîmarea barierelor polițienești în general, și în special la întărirea legăturilor dintre partid și fracțiune, la intensificarea influenței partidului asupra fracțiunii. Autorul parcă ne-ar cere nouă, antiotzoviștilor, „să sfărîmăm barierele polițienești“ și ar avea aerul să spună că atunci va consimți, eventual, să se lepede de otzovism. Dar nu este oare limpede că în felul acesta el răstoarnă cu capul în jos interdependența fenomenelor și legătura reală dintre ele ? Poate că — vom spune noi — ați avea dreptate, tovarășe otzovist, dacă masa ar fi „acum“ în stare nu numai „să exercite o înrîurire asupra regimului“ (orice demonstrație politică reușită exercită o înrîurire asupra regimului), dar și să sfărîme barierele — adică, dacă masa ar fi acum în stare să sfărîme „barierele“ Dumei a III-a, poate ar fi fost inutil ca social-democrația

revoluționară să trimită reprezentanți în această Dumă. Poate. Dar chiar dv. ați spus că nu așa se prezintă lucrurile : chiar dv. sînteți de acord că, în condițiile de astăzi, pentru a transforma această posibilitate în realitate mai e nevoie de o muncă pregătitoare serioasă și perseverență.

„Componenta fracțiunii“, spuneți dv. Dacă rechemarea s-ar propune în vederea unei *schimbări* a componenței fracțiunii, acest argument ar merita să fie examinat, pentru a se vedea dacă, făcîndu-se noi alegeri după retragerea actualei fracțiuni, componența s-ar îmbunătăți. Dar autorul nu are de loc în vedere așa ceva. El nu vrea numai să recheme fracțiunea din Dumă, ci în genere să desființeze orice reprezentanță a social-democrației în Duma a III-a, afirmînd că participarea la aceasta este o greșeală. Din acest punct de vedere, motivarea otzovismului prin „componenta fracțiunii“ înseamnă o lașitate și un scepticism de neiertat pentru un social-democrat. Partidul nostru a reușit să-i facă pe ultrareacționari să aleagă dintre delegații muncitori pe candidații partidului nostru, pe social-democrați. Ei bine, trebuie oare să admitem că nu există nici o speranță ca acești muncitori membri de partid să poată să-și expună simplu și clar convingerile lor socialiste de la tribuna Dumei ? Trebuie oare să capitulăm după cîteva luni de luptă împotriva „oamenilor competenți“¹²⁵ burghezi (vezi admirabila expunere a răului pricinuit de ei în scrisoarea despre fracțiune publicată în numărul de față) ? Trebuie să admitem că, într-o perioadă de acalmie și de stagnare vremelnică, partidul nostru este incapabil să delege muncitori social-democrați care să-și poată expune în mod public convingerile lor socialiste ? Asta nu mai e politică, ci pur și simplu nevricale. Desigur că cea mai vinovată de acest lucru este însăși fracțiunea noastră din Dumă, deoarece tocmai prin greșelile ei grave și numai prin aceste greșeli a făcut ca nemulțumirea pricinuită de ea să ajungă pînă la otzovism. Dar noi nu vom lăsa ca această nemulțumire legitimă să ne antreneze într-o politică greșită. Nu. Va trebui să muncim și vom munci cu dîrzenie și cu perseverență pentru a apropia partidul de fracțiune, pentru a îmbunătăți activitatea fracțiunii. Nu vom uita că experiența social-democrației internaționale cunoaște exemple

de luptă mult mai îndelungată și mai ascuțită între fracțiune și partid decât aceea care are loc la noi în perioada Dumei a III-a. Aduceți-vă aminte de germani. La ei, în perioada legii excepționale, lucrurile au mers atît de departe, încît fracțiunea a întreprins o serie de acțiuni revoluționare, antipartinice, oportuniste (votarea subvențiilor pentru navigație etc.). Partidul avea în străinătate un organ central, care apărea săptămînal și pe care-l introducea regulat în Germania. În pofida cruntelor persecuții polițienești și în pofida faptului că pe atunci, datorită condițiilor obiective, exista acolo un moment mai puțin revoluționar decât acela care există acum în Rusia, organizația social-democraților germani din acea vreme era incomparabil mai largă și mai puternică decât organizația actuală a partidului nostru. Partidul social-democrat german a pornit un război îndelungat împotriva fracțiunii lui și l-a dus pînă la victorie. Stupizii adepți ai „tinerilor“, care în loc să muncească pentru îmbunătățirea activității fracțiunii făceau crize de isterie, au sfîrșit, după cum se știe, rău de tot. Iar victoria partidului și-a găsit expresia în subordonarea fracțiunii.

La noi, lupta partidului împotriva fracțiunii în vederea îndreptării greșelilor ei abia începe. Noi n-am avut încă nici o conferință de partid care să declare ferm și limpede fracțiunii că este necesar să-și schimbe tactica în cutare sau cutare privință indicată precis. Noi nu avem încă un O.C. care să apară regulat și care, în numele întregului partid, să supravegheze fiecare pas al fracțiunii și s-o îndrumeze. Deocamdată, organizațiile noastre locale au făcut în cadrul aceleiași munci — agitația în mase cu prilejul fiecărei acțiuni a social-democraților în Dumă și lămurirea oricărei greșeli făcute cu prilejul vreuniei dintre aceste acțiuni — extrem, extrem de puțin. Și iată că sîntem poftiți să ne lăsăm păgubași, să recunoaștem că lupta n-are nici o șansă de izbîndă, să renunțăm la folosirea tribunei Dumei într-un moment ca cel din 1908. Repet : asta nu mai e politică, ci pur și simplu nevricale.

Nu există acțiuni impresionante, spuneți dv. În legătură cu aceste „acțiuni impresionante“ trebuie să deosebim două lucruri : în primul rînd, proasta informare a partidului și,

În al doilea rînd, o gravă greșeală principială în însuși modul de a pune problema acțiunilor impresionante în general.

În ce privește prima problemă, trebuie să spunem că pînă acum toți cei care au vrut să critice în mod concret fracțiunea au arătat o serie de greșeli incontestabil grave (declarația ; votarea alocării de milioane pentru Șvarț ; consfătuirea cu democrații-populiști ; considerarea religiei ca o chestiune privată față de *partid* ; faptul că nu s-a luat cuvîntul cu prilejul interpelării din 15 octombrie 1908 ; inexistența unei critici clare la adresa cadeților etc.). A trece sub tăcere aceste greșeli, așa cum fac menșevicii, care găsesc că totul, cu excepția unei cuvîntări a lui Cilikin, e cum nu se poate mai bine, ar fi ceva dezgustător. Noi nu trebuie să trecem sub tăcere aceste greșeli, ci trebuie să le lămurim în mod public, în organele noastre locale și nelocale, la fiecare adunare, în proclamații agitatorice răspîndite în mase cu prilejul fiecărei acțiuni. Pînă acum noi am făcut mult prea puțin în direcția unei critici concrete a fracțiunii și a aducerii acestei critici la cunoștința maselor proletare. Trebuie să pornim cu toții și pretutindeni la această muncă. Și atunci cînd vom porni la această muncă vom vedea că există o seamă de cuvîntări ale membrilor fracțiunii și în special de formule de trecere la ordinea zilei, care au fost întocmite după indicațiile reprezentanților C.C. și de comun acord cu acești reprezentanți și care conțin o expunere *justă* a programului P.M.S.D.R. ; dar din aceste materiale, care au fost publicate în procesele-verbale ale Dumei și în suplimentele la ziarul „Rossiia“ ¹²⁶, noi nu am folosit încă nici a suta parte pentru agitația noastră în mase. Este indiscutabil că trebuie să criticăm fracțiunea ; nu ar fi cîstit să trecem sub tăcere greșelile ei. Dar totodată trebuie să întărim cu toții organizațiile locale și să facem agitație în vederea folosirii fiecărei acțiuni a fracțiunii. Numai îmbinarea primei munci cu cealaltă constituie o activitate într-adevăr demnă de niște social-democrați revoluționari consecvenți, numai această îmbinare ne va ajuta să biruim „momentul de putrefacție“ și să grăbim apropierea unui nou avînt.

Mai departe. Subliniind „inexistența unor acțiuni fulminante“, autorul spune că „s-a ivit ideea (la cine? la câțiva *Mitläufer*-i care nu înțeleg nici măcar abc-ul marxismului?) că social-democrația s-a împăcat cu starea de lucruri care s-a creat și că intenționează să treacă la o activitate culturală pașnică: existența fracțiunii a devenit oarecum o dovadă că revoluția este înmormântată, dacă nu în vorbe, atunci... în fapt. Chiar dacă această părere nu este justă, ea nu poate fi infirmată prin argumente, ci prin fapte“. Și singurul „fapt“ propus de autor, în fața maselor, ca o „restructurare“ a întregii tactici de „subliniere“ a atitudinii social-democraților față de Dumă este rechemarea fracțiunii! Rezultă că rechemarea fracțiunii este considerată ca un „fapt“ care dezmente „înmormântarea revoluției“, ca o „acțiune impresionantă“ care *subliniază* noua tactică!

La aceasta vom răspunde că autorul nu înțelege just însemnătatea generală a „acțiunilor impresionante“ și a lozincilor „impressive“. Când în 1905 noi, bolșevicii, am boicotat Duma lui Bulîghin, lozinca boicotului a fost justă nu pentru că era „fulminantă“, ci pentru că exprima *just* situația *obiectivă*: un avînt în creștere, pe care țarismul încerca să-l abată în altă direcție, făgăduind o Dumă consultativă. Când în vara anului 1906 am lansat lozinca: „crearea unui comitet executiv al celor de stînga în vederea sprijinirii insurecției, și nu sprijinirea revendicării de a se crea un guvern cadet“, această lozincă a fost justă nu pentru că era „impressive“, ci pentru că exprima *just* situația *obiectivă*; evenimentele au dovedit că cadeții frînau lupta, că tratativele pe care le-au dus în secret cu Trepov în iunie 1906 erau expresia jocului la care se dădea guvernul, că *adevărata* încăierare s-a produs și trebuia să se producă pe un alt teren, după dizolvarea Dumei, și anume pe terenul luptei armate (Sveaborg și Kronstadt au însemnat încununarea răscoalelor soldățești și țărănești). Când în 1907 am lansat lozinca: nu în bloc cu cadeții, ci împotriva cadeților, această lozincă a fost justă nu pentru că era „fulminantă“, ci pentru că exprima *just* condițiile *obiective* ale momentului. Atît alegerile din Petersburg cît și toate votările (și dezbaterile) din Duma a II-a

au dovedit că „pericolul din partea sutelor negre“ era o ficțiune și că în *realitate* lupta era dusă împotriva cadeților și reacțiunii laolaltă și nicidecum împreună cu cadeții împotriva reacțiunii.

Fără îndoială că, în perioada revoluției, unii dintre cei care ni s-au alăturat au făcut acest lucru nu pentru că înțelegeau criteriul *marxist* al *justeței* lozincilor și tacticii social-democrației, ci numai de dragul caracterului „impresionant“ al acestora. Faptul că acum, când valul e în descreștere, rămân și vor rămâne la noi numai adevărații *marxiști* nu ne sperie, ci ne bucură. Și îl rugăm pe tovarășul otzovist să se gândească bine la raționamentul lui : înmormântarea revoluției trebuie dezmințită nu prin vorbe, ci prin fapte, și *de aceea* trebuie să rechemăm fracțiunea ! Acesta este un raționament esențialmente greșit. Rechemarea fracțiunii, ca *subliniere* a faptului că revoluția nu este înmormântată, înseamnă *în mormântarea* „revoluționarilor“ care sînt în stare să ducă o astfel de politică. Căci un astfel de „revoluționarism“ este expresia dezorientării și a neputinței în ceea ce privește această muncă grea, anevoioasă, lentă pe care o impun „acum“ condițiile obiective și de la care nu putem să ne sustragem sau să ne eschivăm.

În încheiere vom menționa că însuși tovarășul otzovist propune la sfîrșitul scrisorii sale un plan de muncă imediată, care cuprinde *cinci* puncte și care exprimă în mod just sarcinile zilei și *infirmă* tactica lui greșită. Repetăm : *practica* tov. otzovist este mai bună decît teoria lui. El are, indiscutabil, dreptate atunci cînd spune că avem nevoie de o puternică organizație ilegală. El nu va insista, probabil, asupra propunerii extrem de nepractice ca membrii comitetelor „să fie numiți“ de Comitetul Central. Să nu uităm că în locul revoluționarului de profesie din rîndurile intelectualilor sau, mai exact, în ajutorul lui vine revoluționarul de profesie din rîndurile muncitorilor social-democrați (oricît ar spumega menșevicii împotriva acestui fapt, el rămîne totuși un fapt incontestabil) și, prin urmare, noua organizație ilegală nu trebuie să semene întru totul și nu va semăna *întru totul* cu vechea organizație. Considerăm, de asemenea, că expresia „a rupe celulele de partid una de cealaltă“ din ultima frază a primului punct este o sîngăcie întîmplătoare, de

care nu trebuie să ne legăm. Într-adevăr, organizația social-democrată ilegală nu va rupe, ci va apropia celulele care acum sînt despărțite. Tovarășul otzovist are perfectă dreptate atunci cînd subliniază deosebita importanță a propagandei socialiste și a agitației prin „sistemul de anchetă”. „O legătură vie între masă și partid”, „atragerea maselor la discutarea lozincilor agitatorice”, aceasta este într-adevăr o chestiune *la ordinea zilei*. Recunoașterea faptului că *acest* lucru este la ordinea zilei arată mai bine decît orice raționamente și în ciuda tuturor lozincilor „inventate” (după expresia atît de nimerită a lui M. Tomski) că mersul lucrurilor ne pune în față tuturora, atît antiotzoviștilor cît și otzoviștilor, aceeași sarcină practică imperioasă, aceeași „lozincă” a social-democrației revoluționare: consolidarea ideologică a socialismului, consolidarea organizatorică a partidului muncitoresc ilegal cu conducători din rîndurile muncitorilor înșiși, desfășurarea multilaterală a agitației social-democratice în mase. *Această* muncă, dacă o vom îndeplini în mod tot mai solidar, ne va uni pe toți; ea va îmboldi, va disciplina și va îndrepta fracțiunea noastră din Dumă mai bine decît zece ultimatumuri lipsite de conținut; ea va face ca treaba să meargă bine, va reînvia atmosfera de optimism revoluționar, ne va învăța să calculăm cu exactitate creșterea avîntului și să stabilim care sînt semnele lui, va face ca toate lozincile moarte, născocite, „inventate” ale otzovismului să se risipească ca fumul!

„Proletarii” nr. 39
din 13 (26) noiembrie 1908

Se tipărește după textul
apărut în ziar

DEZBATERI ÎN JURUL PROBLEMEI AGRARE ÎN DUMA A III-A

Dezbaterile care s-au desfășurat timp de aproape o lună în Duma a III-a în jurul problemei agrare oferă un material extrem de bogat pentru studierea modului în care se pune astăzi problema agrară, a bilanțului revoluției și a sarcinilor proletariatului. Să încercăm să tragem principalele concluzii din acest material. S-au conturat de la sine patru grupuri de vorbitori : cei de dreapta, cadeții, țărani și social-democrații. Deosebirea dintre „cei de dreapta“, în sensul îngust al cuvântului, și octombriști dispăre cu desăvârșire. În problema agrară, țărani se manifestă incontestabil ca un singur curent politic, deosebirea dintre țărani de dreapta și trudovici fiind doar o deosebire de nuanță în cadrul aceluiași curent. Să analizăm poziția pe care s-a situat fiecare dintre aceste grupuri. (Cifrele din paranteze indică paginile dărilor de seamă stenografice publicate în suplimentele la ziarul „Rossiia“.)

Așa cum era de așteptat de la niște „parlamentari“ ultra-reacționari, cei de dreapta și octombriștii s-au străduit să estompeze esența politicii lor agrare printr-o cauzistică juridică și prin niște vechituri dezgropate din arhive, perorînd despre corelația dintre legea din 9/XI.1906 și articolul al 12-lea din legea generală cu privire la țărani (care dă țăranelui dreptul de a cere, după răscumpărare, să i se atribuie lotul cu titlu de proprietate privată), precum și despre corelația dintre aceeași lege din 1906 și articolul 165 din Legea cu privire la răscumpărare etc. Dorind să apară ca un om cu vederi „liberale“, Șidlovski a încercat să dove-

dească că legislația contelui D. Tolstoi cu privire la inalienabilitatea loturilor etc. ar fi în contradicție cu „spiritul“ reformei din 1861, pe cînd legea din 9/XI.1906 ar fi în concordanță cu acesta. Toate acestea nu sînt altceva decît o maimuțareală menită să arunce praf în ochii țărănilor, să estompeze fondul chestiunii. Cadeții, după cum vom vedea mai departe, s-au lăsat în mare măsură prinși în mreaja ultrareacționarilor ; noi, socialiștii, însă nu avem nevoie de multe cuvinte ca să arătăm ce strat gros de colb birocratic trebuie să scuturăm de pe cuvîntările d-lor Șidlovski, Lîkoșin și ale altor lachei din clica țaristă ultrareacționară pentru a vedea adevăratul conținut al politicii lor agrare. D-l Lvov I, care, pare-se, se intitulează adept al înnoirii pașnice, dar care în realitate nu este decît un autentic ultrareacționar cu alură à la d-l Struve, a exprimat acest conținut mai clar decît alții : „În mediul țărănesc — a spus această slugă a moșierilor — s-au format două elemente : individul lipsit de drepturi și gloata samavolnică. (Aplauze pe băncile drepte și ale centrului) ... Această situație a maselor constituie o primejdie pentru un stat bazat pe drept“ (citește : moșieresc). (Aplauze pe băncile drepte și ale centrului) ... „Pămîntul trebuie să aparțină tuturor oamenilor muncii, pămîntul le este necesar ca aerul și ca apa : noi am venit aici ca să obținem pămînt și libertate“. Aceasta a fost vocea dominantă. Și această voce izbucnită de-a dreptul din superstițiile și prejudecățile cuibărite în masa țărănească ne-a învederat ideea superstițioasă despre cîrmuire, care poate să ia de la unii și să dea altora... „Să ne amintim — a zis în continuare d-l Lvov avînd în vedere Dumele anterioare — ce s-a spus aici : îmi vine greu să vorbesc despre acest lucru, dar trebuie să spun și voi spune ce s-a vorbit în comisia agrară. Cînd vezi că s-au ridicat obiecții vehemente pînă și împotriva părerii că trebuie lăsate neatînse cel puțin grădinile de zarzavat și livezile, că această părere a întîmpinat o ripostă drastică și a întrunit un foarte mic număr de voturi, că s-a cerut să fie suspendate orice tranzacții cu privire la pămînt — și anume nu numai ipotecarea la banca nobilimii, nu numai vînzarea către banca țărănească, dar și cumpărarea-vînzarea

rea și chiar donațiile, dobândirea prin succesiune —, te cuprinde teama, teama, domnilor, nu pentru interesele moșierilor, ci pentru situația și soarta statului. (Centrul și dreapta aplaudă. Exclamații: «bravo!») Pe un asemenea fundament nu se poate clădi un stat modern, capitalist“ (293).

Statul moșierilor este cuprins de „teamă“ pentru propria sa existență, de „teama“ pe care i-o inspiră „vocea“ (și mișcarea) maselor țărănești. Acești domni nici nu pot să-și închipuie un alt fel de capitalism decât cel bazat pe menținerea proprietății funciare moșierești, adică iobăgiste! Despre faptul că, în condițiile desființării oricărei proprietăți private asupra pământului, capitalismul se dezvoltă incomparabil mai amplu, mai liber și mai rapid, alde „cultul“ domn Lvov nici n-au auzit!

Pentru a face agitație în mase este absolut necesar să luăm cunoștință de anumite extrase din cuvântările lui Șidlovski, Bobrinski, Lvov, Golițin, Kapustin & Co.: pînă acum am cunoscut absolutismul aproape exclusiv ca o putere care ordonă și care din cînd în cînd publică declarații în spiritul lui Ugrium-Burceev¹²⁷. Acum însă avem de-a face cu o apărare fățișă a monarhiei moșierești și a „constituției“ ultrareacționare, și această apărare, organizată de reprezentanții claselor dominante, ne oferă un material foarte prețios pentru trezirea păturilor poporului care din punct de vedere politic sînt inconștiente sau indiferente. Vom releva pe scurt două fapte extrem de importante. În primul rînd, în expunerea programului lor politic, cei de dreapta agită mereu în fața auditoriului spectrul dușmanului real împotriva căruia luptă ei. Acest dușman este revoluția. „Teama“ de revoluție, atît de clar exprimată de stupidul Lvov, se întrezărește nu mai puțin clar la *toți* cei care își amintesc la fiecare pas, cu ură, cu furie, scrișnind din dinți, de un trecut nu prea îndepărtat. Acest mod de a pune *toate* problemele pe terenul *contrarevoluției*, această subordonare a *tuturor* considerentelor unui singur considerent principal și fundamental, adică luptei împotriva revoluției, conține un adevăr profund, și, datorită acestui lucru, cuvântările celor de dreapta constituie un material incomparabil mai prețios (atît pentru analiza

științifică a situației actuale cât și pentru agitație) decât cuvîntările liberalilor inconsecvenți și lași. Furia cumplită cu care cei de dreapta se năpustesc asupra revoluției, asupra sfîrșitului anului 1905, asupra insurecției, asupra primelor două Dume vădește mai bine decât orice raționamente lungi că păzitorii absolutismului văd în fața lor un dușman *real*, că ei nu consideră terminată lupta împotriva revoluției, că o reînviere a revoluției le apare mereu ca o amenințare absolut reală și directă. Împotriva unui dușman mort nu lupți în felul acesta. Pe un mort nu-l urăști atît de mult. Acest spirit comun tuturor cuvîntărilor celor de dreapta a fost exprimat cu naivitate de prostuțul domn Balakleev. El a spus că, de bună seamă, nu se poate renunța la decretul din 9 noiembrie, deoarece acesta exprimă voința supremă, dar totodată a declarat : „Domnilor membri ai Dumei de stat ! Trăim în epoca unei revoluții care, după profunda mea convingere, este departe de a se fi terminat“ (364). D-l Balakleev se teme de „originea revoluționară“ a legii din 9/XI, se teme ca ea să nu determine izbucnirea unei noi lupte. „Trecem printr-o criză gravă — a spus el — și nimeni nu știe cum se va termina ea. Imaginația ne înfățișează un tablou foarte sumbru, dar datoria noastră este să nu întreținem vrajba și discordia în rîndurile poporului“.

Al doilea fapt extrem de important se referă la programul economic și în special la programul agrar al celor de dreapta. Este vorba de apărarea de către aceștia a proprietății private a *țăranilor* asupra pămîntului, apărare care trece ca un fir roșu prin toate cuvîntările lor, inclusiv prin cea rostită de oberpopa Mitrofanușka (episcopul Mitrofan), care a luat cuvîntul imediat după raportor, dorind, evident, să-i sperie pe popii democrați, dar abrutizați de la țară, și care, făcînd eforturi comice pentru a-și învinge deprinderea de a vorbi ca un posedat și de a folosi un limbaj de seminarist („obștea e de cînd lumea“), „glăsuia“, de pildă, astfel : „viața se dezvoltă în direcția unei tot mai pronunțate individualizări a personalității“ : „trebuie să recunoaștem utilitatea organizării unui nou trai al țăranilor noștri după modelul fermierilor din Apusul Europei“ (69).

Se pune întrebarea : de ce clasa moșierilor și clasa capitaliștilor apără cu atîta energie și în Duma a II-a, și în Duma a III-a proprietatea privată a țărănilor asupra pămîntului ? Numai pentru că aceasta este „ultima dispoziție a guvernului“ ? Desigur că nu ! Această dispoziție a fost sugerată și inspirată de Consiliul nobilimii unite¹²⁸. Moșierii și capitaliștii cunosc foarte bine pe dușmanul împotriva căruia trebuie să lupte ; ei simt foarte bine că *revoluția a legat* victoria intereselor moșierilor de victoria proprietății private asupra pămîntului în general și victoria intereselor țărănilor de desființarea proprietății private asupra pămîntului în general, atît a celei moșierești cît și a celei țărănești. Ideea îmbinării proprietății private asupra pămînturilor lotuale cu proprietatea obștească asupra pămînturilor moșierești supuse exproprierii nu este decît o plămuire a cadeților și a menșevicilor. În realitate, lupta se dă în jurul problemei : cine va făuri o Rusie nouă, moșierii (acest lucru nu este realizabil decît pe baza proprietății private asupra tuturor categoriilor de pămînt) sau masele țărănești ? (Într-o țară semifeudală acest lucru nu este posibil fără desființarea proprietății private atît *asupra* pămînturilor moșierești cît și *asupra* loturilor țărănești).

Să trecem la cadeți. Cuvîntările lor se deosebesc și de cuvîntările celor de dreapta, și de cuvîntările celor de stînga prin tendința de a reconcilia ireconciliabilul, de a sta în două luntre. Numai în acea parte a cuvîntării d-lui Miliukov unde el vorbește în calitate de *istoric* și nu de *cadet* găsim o serie de date, foarte bine alese, cu privire la istoria Consiliului nobilimii unite, date care, luate laolaltă, ar putea să facă cinste oricărui *democrat*. În general însă Șingarev, Berezovski, Miliukov, Bobeanski și Rodicev s-au lăsat prinși în mrejele ultrareacționarului domn Șidlovski și cu un zel extraordinar au împuiat capetele ascultătorilor cu o cazuistică juridică, au vorbit cu emfază despre „dreptate“ în accepția pe care o are acest cuvînt în dreptul roman (mai mult, „pentru a-și da importanță“, Rodicev a folosit cuvîntul latin : *aequitas* ! nu degeaba ne-am ros „noi“ coatele pe băncile universității !), s-au înjosit pînă-ntr-atît, încît au ajuns în postura unor mîrșavi linge-blide (d-l Șingarev și-a exprimat „respectul“

față de lacheul stolîpinist Lîkosin și a încercat să dovedească că înstrăinarea forțată se face în țări în care „instituția proprietății private este respectată cu sfințenie”). Ca un fir roșu trece prin toate cuvîntările cadeților opoziția față de legea din 9 noiembrie din punctul de vedere al „prudenței”. Noi, bolșevicii, sîntem acuzați că-i ponegrim pe cadeți prin faptul că îi numim moșieri liberali. La drept vorbind, ei sînt și mai răi, sînt *cinovnici* liberali. Și nici nu ne putem închipui o mai mare pervertire a conștiinței *democratice* a maselor decît aceste cuvîntări rostite în Duma de stat de către niște membri ai partidului așa-zisilor „democrați” — cuvîntări care *atenuează* lupta —, decît această propovăduire a „prudenței” birocratice, decît mîrșava ridicare în slăvi a jefuirii și înrobirii țăranilor de către moșierii iobăgiști care poartă numele de „marea reformă” din 1861 !

A-l ataca pe Stolîpin pentru „imprudența” politicii lui agrare înseamnă a te prostitua, a te oferi să îndeplinești funcția de executant al acestei politici, de executant care știe să îndeplinească „cu prudență” *aceeași treabă*, adică să promoveze aceeași esență moșierească sub steagul fals al „democratismului constituționalist” nu numai prin violență, dar și prin înșelarea țăranilor. Iată una dintre numeroasele declarații cadete care dezvăluie sensul arătat mai sus al cuvîntărilor lor. D-l Berezovski, a cărui cuvîntare a fost aprobată îndeosebi de către d-l Miliukov, liderul partidului cadet, care a numit-o „minunată”, a spus următoarele :

„Sînt profund convins că acest proiect” (proiectul agrar al cadeților) „este mult mai avantajos și pentru proprietarii funciari” (și nu numai pentru țărani), „și spun acest lucru, domnilor, ca unul care cunosc agricultura și care toată viața m-am ocupat cu agricultura, fiind eu însumi proprietar de pămînt. Pentru lucrarea pămîntului la un nivel agrotehnic înalt, proiectul partidului libertății poporului ar fi, fără îndoială, mai folositor decît rînduielile actuale. Nu trebuie să luăm izolat faptul înstrăinării forțate, să ne revoltăm împotriva lui și să spunem că asta înseamnă violență, ci trebuie să examinăm și să apreciem în ce se concretizează cele propuse în proiectul nostru și cum se efectuează această înstrăinare” (cuvinte

de aur ! nu cumva ați devenit bolșevic, d-le Berezovski ?). „Să luăm proiectul celor 42 de membri ai Dumei I de stat : el cuprinde numai“ (exact !) „recunoașterea necesității de a supune exproprierii, în primul rând, pământurile care nu sînt exploatate de înșiși proprietarii lor. Apoi partidul libertății poporului a sprijinit ideea formării unor comisii locale care să clarifice într-un anumit timp care pămînturi să fie expropriate și care nu și de cît pămînt e nevoie pentru a-i satisface pe țărani. Aceste comisii urmează să fie constituite în așa fel, încît jumătate din membrii lor să fie țărani, iar jumătate nețărani“. (Spuneți tot ce aveți de spus, d-le Berezovski, nu vă jenați ! Adevărul nu poate fi ascuns : datorită faptului că guvernul moșieresc urmează să numească în mod obligatoriu un președinte „neutru“ al comisiei, moșierilor le-ar fi întotdeauna asigurată în comisii majoritatea față de țărani : vezi proiectul lui Kutler în vol. II al „Problemei agrare“ a cadeților.) „În consecință, prin această muncă comună concretă pe teren s-ar lămuri, desigur, și ce suprafață de pămînt poate fi expropriată, și de cît pămînt au nevoie țăranii și, în sfîrșit, înșiși țăranii s-ar convinge în ce măsură pot fi satisfăcute revendicările lor juste. Apoi toate acestea ar urma să fie aprobate de Duma de stat și de Consiliul de stat“ (exact !) „și, după prelucrarea lor“ (adică după o a doua ciuntire a „reformei“ de către o nouă majoritate moșierească-funcționărească !), „să primească sancționarea supremă“ (amintiți-vă de reducerea succesivă a dimensiunilor lotului în 1861 de către aceleași instanțe superioare). „Rezultatul acestei munci sistematice ar fi, fără îndoială, satisfacerea reală a adevăratelor nevoi ale populației și, legat de aceasta, liniștirea și menținerea gospodăriilor cu un înalt nivel tehnic, gospodării în privința cărora partidul libertății poporului a fost întotdeauna de părere că ele nu trebuie să fie desființate decît atunci cînd acest lucru este absolut necesar“ (143).

În octombrie 1908, d-l Berezovski a recunoscut *tot* ce au spus bolșevicii în vara anului 1906 despre proiectul agrar al cadeților ! În Duma I cadeții au subliniat, în mod public, aparența democratică a reformei lor, în timp ce în cadrul consfătuirilor lor secrete cu Trepov și cu acoliții acestuia au căutat să demonstreze caracterul moșieresc al

acestei reforme. În Duma a III-a cadeții subliniază în mod public caracterul moșieresc al reformei lor, în timp ce, în cadrul convorbirilor pe care le au fără știrea poliției cu cei câțiva caraghioși care mai sînt în stare să asculte basmul cu cocoșul roșu, caută să demonstreze democratismul ei. Ianus cel cu două fețe își întoarce „fețele”, după vînt, cînd într-o parte, cînd în cealaltă. „Democrații” au decăzut pînă-ntr-atît, încît caută să dovedească în fața unor ultrareacționari inveterați cît de inofensive sînt acțiunile și programul lor în timpul revoluției!

Comparați cu aceasta cuvîntările țăranilor. Iată cum a pus chestiunea deputatul Storček, un țăran tipic de dreapta. El și-a început cuvîntarea reproducînd în întregime cele spuse de Nicolaie al II-lea despre „dreptul sacru de proprietate” și despre inadmisibilitatea „violării” lui etc. și a continuat astfel: „da-i-ar domnul sănătate țarului! Ceea ce a spus el este spre binele întregului popor”... (295). Și a încheiat în felul următor: „Iar dacă țarul a spus să se facă dreptate și rînduială, atunci, desigur, dacă eu am 3 deseatine de pămînt și alături de mine altul are 30 000 de deseatine, asta nu e dreptate și rînduială” (296)!! Comparați pe acest monarhist cu monarhistul Berezovski. Primul e un mujic ignorant. Al doilea e un om cultivat, aproape un european. Primul este de o naivitate care merge pînă la candoare și neverosimil de înapoiat din punct de vedere politic. Legătura dintre monarhie și „rînduială”, adică legătura dintre monarhie și neorînduiala și nedreptatea care protejează pe proprietarii a 30 000 de deseatine, nu este limpede pentru el. Al doilea este un politician rutinat, care cunoaște toate tertipurile lui Witte, Trepov, Stolîpin & Co. și care a studiat toate subtilitățile constituțiilor europene. Primul este unul dintre milioanele de oameni care se chinuiesc toată viața pe 3 deseatine de pămînt și pe care realitatea economică îi *împinge* la lupta revoluționară de masă împotriva celor care au 30 000 de deseatine. Al doilea este unul dintre zecile, cel mult dintre sutele de mii de moșieri care vor să mențină „pe cale pașnică” „gospodăria lor cu un înalt nivel tehnic”, ungînd ochii mujicului. Oare nu e limpede că primul *poate* să facă o revoluție burgheză în Rusia, să *desființeze* proprietatea funciară

moșierească, să creeze o republică țărănească (oricît l-ar înspăimînta acum această expresie)? Oare nu e limpede că al doilea *nu poate* să *nu* frîneze lupta maselor, fără de care nu este posibilă victoria revoluției?

Să reflecteze asupra acestui lucru cei care pînă în ziua de azi nu pot să înțeleagă nici în ruptul capului ce înseamnă „dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii”!

Programul agrar al lui Storacek este tot una cu proiectul de lege agrară al celor 42 de deputați țărani din Duma a III-a, proiect despre care am scris în ziarul „Proletarii” nr. 22*. Foarte modest în aparență, acest proiect este *mai de stînga* decît proiectul cadeților, după cum recunosc ei înșiși. Cerînd ca reforma pe baza căreia țăraniile urmează să fie împrăștiate să fie discutată în comisii locale alese prin vot universal, acest proiect este *în realitate* un proiect revoluționar, căci discutarea reformei agrare de către organe locale alese în mod într-adevăr democratic este absolut incompatibilă cu menținerea în Rusia actuală a puterii țarului și a proprietății funciare moșierești. Și faptul că într-o Dumă ultrareacționară aleasă pe baza unei legi electorale plătuite în mod special în favoarea moșierilor după indicațiile nobilimii unite, în condițiile dominației celei mai înverșunate reacțiuni și a dezmațului terorii albe, faptul că într-o astfel de Dumă 42 de țărani au semnat un asemenea proiect demonstrează mai bine decît orice raționamente revoluționarismul masei țărănești din Rusia de azi. Și oricît ar căuta oportuniștii să dovedească necesitatea unei alianțe cu cadeții, necesitatea unei apropieri între proletariat și burghezie în revoluția burgheză, asta nu face decît ca muncitorii conștienți, luînd cunoștință de dezbaterele din Duma a III-a, să-și întărească convingerea că în Rusia o revoluție burgheză victorioasă nu este posibilă fără un asalt comun al muncitorilor și al maselor țărănești, în ciuda oscilărilor și trădărilor burgheziei.

Dacă Storacek, precum și deputații Titov (preot), Andrei-ciuk, Popov IV și Nikitiuk, care se situează în chestiunile principale și esențiale pe aceeași poziție, exprimă revoluțio-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 431—432. — Nota red.

narismul masei țărănești în mod inconștient, spontan, neavînd curajul să spună pînă la capăt ceea ce reiese din cuvintele și propunerile lor și nici măcar să reflecteze pînă la capăt asupra acestora, trudovicii din Duma a III-a exprimă spiritul luptei de masă a țăranilor direct și fățiș. Cele mai prețioase sînt cuvîntările țăranilor trudovici, care își expun vederile de-a dreptul, redînd cu o exactitate și vigoare uimitoare starea de spirit și năzuințele maselor, încercîndu-se în programe (unii declară că simpatizează cu proiectul celor 42 de țărani, alții cu cadeții), dar exprimînd cu atît mai puternic ceea ce este mai adînc decît orice program.

Iată ce-a spus Kropotov, deputat din partea guberniei Veatka : „Alegătorii mei mi-au spus că legea din 9 noiembrie este o lege moșierească... Alegătorii mei mi-au pus întrebări de felul acesta : de ce se face asta cu de-a sila ?... de ce pămînturile noastre sînt puse la dispoziția zemski nacealnicilor ?... Alegătorii m-au însărcinat să spun în Duma de stat că așa nu se mai poate trăi... Și de îndată ce aceasta (legea din 9/XI) începe să fie aplicată prin părțile noastre, încep să ardă casele noilor moșieri, cum spun țăranii noștri“ (71)... „Totul este să dai o compensație moșierilor... De ce însă interesele de stat cer să se ia de la cel sărac și ultima bucățică de pămînt și să fie dată celor care, după cum am mai spus, au știut, în conformitate cu legea întocmită de guvern, să-și păstreze din împlinire pămîntul ? Nu cer oare interesele de stat să fie lucrate pămînturile lăsate în paragină : pămînturile moșierilor, ale statului, domeniile și mănăstirești ?... Țăranul, domnilor, plătește 11 ruble și 50 de copeici de deseatină, și, dacă am fi dreți și am obliga pe toată lumea să plătească acest impozit în egală măsură, atunci pămîntul ar trece efectiv în mîinile țăranilor și n-ar mai fi nevoie de expropriere. Ca să fim dreți, trebuie să stabilim un impozit unic asupra pămîntului, și atunci acesta va trece în mîinile maselor muncitoare și nu va mai fi invidie : cine nu vrea să muncească să nu plătească...“ (73).

Cîte forțe încă neîncercate în luptă, ce puternică năzuință de a porni la luptă vădește această cuvîntare naivă ! Dorind să evite „exproprierea“, Kropotov propune în

realitate o măsură care echivalează *cu confiscarea* pământurilor moșierești și cu naționalizarea *întregului* pământ! Kropotov nu înțelege că „impozitul unic“ preconizat de acest adept al teoriei lui George echivalează cu naționalizarea întregului pământ, dar nu încapă nici cea mai mică îndoială că el exprimă adevăratele aspirații a *milioane* de oameni.

Iată cum și-a început cuvântarea deputatul Rojkov : „Mie, domnilor, un mujic de la țară, îmi este greu să vorbesc de la această tribună“ (77)... „Țărănimea a așteptat de la Duma de stat nu legea din 9/XI, nu o lege care să împartă între noi un pământ pe care nu-l avem, ci o lege potrivit căreia mai întâi să ni se mărească întinderea de pământ și abia după aceea să se treacă la împărțire. Principiile fundamentale ale acestei legi au fost prezentate, sub semnătura a 47 de țărani, încă la 20 februarie, dar pînă acum n-am văzut nici o mișcare în această privință... Stăpînii pământului sînt zemski nacealnicii..., iar adevărații stăpîni ai acestui pământ sînt încătușați de măsurile excepționale... În statul nostru nu există o lege precisă cu privire la cumpărarea pământului în scopul exploatării lui..., o lege care să spună : tu să nu cumperi pământ ca să-l exploatezi... Și iată că la 16 septembrie 1907 comisia agrară din Stavropol pentru organizarea teritoriului a hotărît că numai cine are vite de muncă și inventar are dreptul să cumpere pământ. Ei bine, domnilor, dintre cei care se află în această incintă aproape jumătate sînt moșieri, care folosesc oameni cărora comisia agrară le refuză dreptul de a cumpăra pământ. Domnilor, noi știm că acești oameni muncesc pentru 60—70 de ruble pe an... Acest nenorocit muncitor este condamnat să robească veșnic la moșier ; el se va speti muncind veșnic pentru stăpîn, care, cocoțat pe spinarea lui, se va considera un om civilizată“.

Tomilov : „Singura ieșire..., după părerea noastră, este următoarea : trebuie ca, după exemplul vechilor revizii, să se efectueze chiar acum în toate obștile din Rusia o reîmpărțire a pământului ; reviziile trebuie să stabilească numărul persoanelor de sex masculin existente la data de 3 noiembrie 1905.

Visul cel mai scump al țărănimii noastre este de a obține pământ și libertate; noi am auzit însă că, atâta timp cât se află la putere actualul guvern, proprietatea asupra pământului va rămâne neatinsă. (Voci de pe băncile centrului; „proprietatea privată“.) Proprietatea privată, moșierească. (Voci de pe băncile centrului: „și a voastră de asemenea“.) Dacă asta ne privește pe noi, sîntem de acord să dăm loturile (iată cum arată răscoala țărănească *à la Vendée* cu care a încercat să ne sperie la Stockholm prea înțeleptul Plehanov & Co., răscoală care, după părerea sa, trebuie să se producă în caz că s-ar proceda la naționalizarea întregului pământ!¹²⁹); „să zicem că țărani dintr-un sat sînt de acord să-și dea loturile și să le egalizeze. Din declarația reprezentantului guvernului am înțeles că, atâta timp cât puterea nu va trece în mîinile țărănimii și în general în mîinile poporului, țărani nu vor vedea nici pământ, nici libertăți politice. Mulțumim pentru sinceritate, deși știam acest lucru...” (149).

Și iată că în 1905, cînd, sub conducerea elementelor conștiente, țărani s-au unit într-un singur tot (Rumoare și ilaritate pe băncile drepte) și au rostit cuvinte de amenințare... nobilii au început să spună: „Doar aveți pământ, vi s-au dat loturi. Împărțiți acest oscior...”.

Petrov III: „Amintiți-vă, domnilor, de timpul cînd a domnit Aleksei Mihailovici și de revolta țărănimii care și-a găsit expresia în mișcarea condusă de Razin (Voci de pe băncile drepte: „Oho!“)... În 1905 poporul și-a exprimat cu deosebită vigoare revendicările sale. Căci și atunci nevoia a fost aceea care a silit poporul să meargă în stradă și să-și spună cuvîntul său poruncitor cu privire la nevoile sale” (187)... „Toate pămînturile trebuie să treacă în folosința egalitară a întregului popor... Eu, firește, sînt un adversar al proprietății private asupra pământului” (de bună seamă, Vendéea prezisă de Plehanov începe să ia amploare!) „și spun că poporul muncitor va simți o ușurare numai atunci cînd întregul pământ va trece în mîinile sale (204)... Sînt ferm convins că veți vedea din nou, învolburate, valurile oceanului vieții. Și atunci se vor înfăptui cele spuse în evanghelie: cine ridică sabia, de sabie va pieri (Ilaritate pe băncile drepte). Frațiu-

nea grupului trudovic nu și-a trădat idealurile, așa 'cum nu și-a schimbat nici aspirațiile... Noi... spunem : toate pământurile să treacă în mâinile celor ce le lucrează și întreaga putere să aparțină populației muncitoare !" (206).

Merzleakov : „Pământul trebuie să aparțină celui care-l muncește..., dar în nici un caz nu trebuie să se facă la noi în Rusia comerț cu pământ ; pământul să aparțină celui care-l lucrează personal" (207). Ș.a.m.d.

Din lipsă de spațiu nu putem să mai prezentăm și alte citate. Menționăm numai numele oratorilor care au exprimat, mai puțin clar și energic, aceleași idei : Kondratiev, preotul Popov II, Bulat, Volkov II, Dziubinski, Leahnițki (ultimii doi făcând declarații oficiale în numele Grupului trudovic).

Se pune întrebarea : ce concluzii în ceea ce privește programul agrar al social-democrației decurg din această poziție a deputaților țărani ? Asupra faptului că țărani își înveșmîntează lupta lor împotriva latifundiilor iobăgiste și împotriva tuturor rămășițelor iobăgiste cu utopiile socialismului mic-burghez sîntem cu toții de acord. Această idee este exprimată în ultima parte a programului nostru agrar, al cărui proiect a fost elaborat de bolșevici și care a fost adoptat de menșevici la Stockholm („Procese-verbale ale Congresului de la Stockholm“).

Asta însă nu epuizează problema. Și împărțirea, și municipalizarea, și naționalizarea constituie o transformare burghezo-democratică. Dar pentru care sistem trebuie să se pronunțe social-democrația ? Pentru municipalizare — răspund menșevicii în frunte cu Plehanov, care au făcut să fie adoptat la Stockholm acest program. Naționalizarea pământurilor țărănești ar provoca o Vendée — au declarat de-a dreptul menșevicii la Stockholm.

De atunci încoace și-au spus cuvîntul în cele trei Dume țărani deputați din cele mai diferite regiuni ale Rusiei. Nici un singur grup de deputați țărani nu s-a lăsat ademenit de „municipalizare“, care a fost născocită tocmai pentru ca pământurile țărănești să rămîna „neatinse“. Toți țărani trudovici s-au pronunțat în toate cele trei Dume în favoarea naționalizării întregului pământ, exprimînd această revendicare cînd printr-o simplă repetare a programului

trudovicilor, cînd printr-o modificare sui generis a „impozitului unic“, cînd prin nenumărate declarații : „pămîntul să aparțină celui care-l lucrează“, „sîntem de acord să ne dăm loturile“ etc.

Viața și-a bătut joc de „municipalizare“, de zarva în jurul „Vendéei“.

Care este baza economică a faptului că naționalizarea este susținută de către toți țărani conștienți? Pentru a răspunde la această întrebare, să ne aducem aminte de o comparație statistică făcută în Dumă de tov. Belousov¹³⁰ : „76 000 000 de deseatine aparțin unui număr de 30 000 de moșieri (din Rusia europeană), în timp ce 73 000 000 de deseatine aparțin unui număr de 10 000 000 de gospodării țărănești cu loturi de 1 pînă la 15 deseatine... Concluzia nu poate fi decît aceasta : patru cincimi din numărul total al gospodăriilor ar putea să-și dubleze suprafața de pămînt posedată de ele“ (209). Chiar dacă unele cifre ar fi contestate (noi credem că ele sînt incontestabile), nici un fel de modificare a acestora n-ar putea să schimbe fondul problemei, care constă în următoarele. Tinzînd să-și dubleze suprafața de pămînt, țărani nu pot să nu tindă spre o totală contopire și unire a pămînturilor lotuale cu cele extralotuale. Menținerea proprietății private asupra loturilor, a proprietății actuale a gospodăriilor țărănești și a obștilor concomitent cu statornicirea proprietății obștești („municipale“) asupra pămînturilor extralotuale supuse exproprierii este, din punct de vedere economic, o pură absurditate, un stupid bimetalism agrar, care nu e bun decît pentru a umple golurile din programele născocite de intelectuali. Gospodăria țărănească cere contopirea și unirea tuturor pămînturilor. Gospodăria țărănească unește chiar de pe acum bucățele de pămînt lotual cu bucățele de pămînt moșieresc (arendare), și desființarea iobăgiei nu este posibilă fără desființarea diferitelor forme de proprietate asupra pămîntului, a delimitărilor și hotarelor pe care „municipalizarea“ le statornicește în mod artificial. Gospodăria țărănească cere o nouă formă de proprietate asupra pămîntului, o proprietate liberă, adap-

tată capitalismului și nu vechilor „loturi“, repartizate și delimitate de burmiștri * și de agenții fiscali. Această cerință a dezvoltării economice o exprimă (fără să-și dea seama de caracterul capitalist al acestei dezvoltări) țărani atunci când se pronunță în favoarea naționalizării. Vechea deosebire dintre proprietatea lotuală și cea extralotuală vine în contradicție cu cerințele capitalismului, și ea va fi desființată în mod inevitabil, oricât s-ar strădui menșevicii municipalişti s-o consolideze. Or, desființarea acestor delimitări, unirea, contopirea pământurilor de toate categoriile în vederea creării unei gospodării de tip nou, a unei gospodării fermiere (este greșită părerea țăranilor că pământul va putea fi lucrat de orice cetățean: el va fi lucrat de orice proprietar, adică de oricine are mijloace pentru aceasta!) necesită desființarea nu numai a proprietății moșierești, ci și a oricărei proprietăți private asupra pământului.

Stolîpin vrea să șteargă toate vechile delimitări dintre vechile forme de proprietate asupra pământului. Din punct de vedere economic, această tendință este justă. Capitalismul va realiza în mod inevitabil acest lucru. Problema este numai dacă aceasta se va face pe seama milioanele de gospodării țărănești (ceea ce ar însemna un jaf în conformitate cu legea din 9 noiembrie) sau pe seama celor 30 000 de mari moșieri. Această din urmă cale nu este posibilă fără naționalizarea pământului în revoluția burghezo-democratică. Iată de ce, în toate cele trei Dume, toți țărani conștienți s-au pronunțat în favoarea naționalizării.

Ne-a mai rămas să analizăm cuvântările rostite de social-democrați în Duma a III-a. Numai doi vorbitori din fracțiunea noastră (Gheghecikori și Belousov) au apucat să ia cuvântul înainte de a se fi limitat timpul vorbitorilor. Ceilalți au renunțat la cuvânt, protestînd împotriva „violenței“ care și-a găsit expresia în această limitare. Cei doi tovarăși menționați și-au îndeplinit misiunea așa cum se cuvine. Ei au învederat „spiritul nobiliar-birocratic“ al politicii stăpînirii și au arătat că „legea din 1861 este pe

* Burmistru — în timpul iobăgiei, administrator de moșie, investit și cu funcții administrative-politienești. — Nota trad.

de-a-ntregul iobăgistă“, că „ura față de stăpînire“ s-a înrădăcinat adînc în sufletul țărănimii, care cere „pămînt și libertate“ și care în 1905 a dovedit că este „solidară“ și capabilă de „o acțiune revoluționară“. Lupta dusă de noi, social-democrații, pentru „confiscarea latifundiilor și trecerea lor în mîinile poporului“ a fost just interpretată de vorbitorii din partea partidului nostru, adică nu în spiritul utopiilor mic-burgheze despre „egalizare“, „socializare“ etc., ci ca o acțiune de eliberare a țării de sub jugul iobăgist înrobitor. Gheghecikori și Belousov au pus problema în mod revoluționar social-democrat. „Forța va crea dreptul — a încheiat tov. Belousov — și, pentru a-l dobîndi, trebuie să strîngem forțe și să le organizăm“. Ambele cuvîntări ale vorbitorilor social-democrați din Duma a III-a trebuie să devină un material de bază pentru orice membru de partid care duce muncă de propagandă și agitație. În formula de trecere la ordinea zilei propusă de fracțiunea social-democrată a fost omisă numai revendicarea ca acest lucru să se facă fără despăgubire. Asta ar fi o gravă încălcare a programului nostru dacă ar fi fost făcută intenționat. Dar tov. Gheghecikori, care a dat citire formulării, a amintit de două ori, în cuvîntarea sa, despre necesitatea „exproprierei fără despăgubire“, și, prin urmare, nu cred că omisiunea menționată ar putea fi considerată ca fiind intenționată.

„Proletarii“ nr. 40
din 1 (14) decembrie 1908
Sémnat : N. L.

Se tipărește după textul
apărut în ziar

*CONFERINȚA A CINCEA (GENERALĂ)
A P.M.S.D.R. ¹³¹*

*21—27 DECEMBRIE 1908
(3—9 IANUARIE 1909)*

1

PROIECT DE REZOLUȚIE
CU PRIVIRE LA MOMENTUL ACTUAL
ȘI LA SARCINILE PARTIDULUI

Situația politică actuală se caracterizează prin următoarele trăsături :

a) Vechiul absolutism feudal evoluează, transformându-se într-o monarhie burgheză care disimulează absolutismul prin forme pseudoconstituționale. Prin lovitura de stat de la 3 iunie și prin constituirea Dumei a III-a a fost consfințită și mărturisită pe față alianța țarismului cu moșierii ultrareacționari și cu vîrfurile burgheziei comerciale și industriale. Fiind nevoit să pășească în mod definitiv pe calea dezvoltării capitaliste a Rusiei și căutînd să urmeze această cale în așa fel încît latifundiarii iobăgiști să poată să-și păstreze puterea și veniturile, absolutismul manevrează între această clasă și reprezentanții capitalului. Micile lor discordii sînt folosite pentru sprijinirea absolutismului, care, împreună cu aceste olase, duce o furibundă luptă contrarevoluționară împotriva proletariatului socialist și a țărănimii democratice, care și-au vădit forța în recenta luptă de masă.

b) Același caracter burghezo-bonapartist îl are și politica agrară a țarismului din zilele noastre. Țarismul a pierdut orice încredere în devotamentul naiv al masei țărănești față de monarhie. El caută o alianță cu țărani bogăți, permițîndu-le să jefuiască satul. Absolutismul face eforturi convulsive pentru a sfărîma cît mai repede sistemul de posesiune a pămîntului în obște, adică proprietatea lotuală, și pentru a consolida exclusiv proprietatea privată asupra pămîntului. Această politică ascute de o sută de ori mai

mult toate contradicțiile capitalismului la sate și accelerează procesul de împărțire a satului într-o minoritate infimă de reacționari și o masă revoluționară de proletari și semiproletari.

c) Burghezia liberală, în frunte cu partidul cadet, care a pășit pe calea contrarevoluționară încă atunci când s-au produs primele acțiuni importante ale maselor în cadrul revoluției, continuă să meargă pe această cale, apropiindu-se și mai mult de octombriști, și, prin agitația ei țaristă-naționalistă — care exprimă o creștere a conștiinței burgheziei ca clasă — se află, de fapt, în slujba absolutismului și a moșierilor-iobăgiști.

d) În ciuda tuturor persecuțiilor dezlănțuite împotriva elementelor democratice de la sate, masele țărănești, cu toate oscilările lor, continuă să rămână — după cum arată pînă și reprezentanța lor ciuntită și deformată din Duma a III-a — de partea unei revoluții agrare democrat-revoluționare, care, desființînd complet proprietatea funciară moșierească, ar asigura o dezvoltare cît mai rapidă, mai amplă și mai liberă a forțelor de producție în Rusia capitalistă. Legea din 9 noiembrie nu face decît să grăbească împărțirea maselor țărănești în forțe politice conștiente și forțe politice ireductibil ostile.

e) Proletariatul a primit și primește cele mai multe lovituri atît din partea absolutismului cît și din partea capitalului, care se unește rapid și atacă. Cu toate acestea însă, în comparație cu celelalte clase, proletariatul rămîne cel mai unit și cel mai devotat partidului său de clasă, cu care revoluția l-a contopit. Proletariatul continuă lupta pentru interesele lui de clasă și își adîncește conștiința socialistă de clasă, fiind singura clasă capabilă să conducă consecvent noua luptă revoluționară.

f) În general este în afară de orice îndoială că sarcinile obiective ale revoluției burghezo-democratice din Rusia au rămas nerezolvate. Criza economică care persistă, șomajul și foametea arată că noua politică a absolutismului nu poate să asigure condițiile necesare pentru o dezvoltare capitalistă a Rusiei. Această politică duce în mod inevitabil la adîncirea conflictului dintre masele democratice și clasele cîrmuitoare, la creșterea nemulțumirii în noi pături

ale populației, la ascuțirea și la adâncirea luptei politice dintre diferitele clase. În această situație economică și politică este inevitabilă maturizarea unei noi crize revoluționare.

g) Agravarea generală a situației pe piața mondială — care se explică mai ales prin schimbările survenite în situația industriei din Europa occidentală în direcția unei crize care în 1908 a luat forma unei depresiuni, precum și prin mișcările revoluționare din Orient, care marchează formarea de state capitaliste naționale — întetește concurența, duce la ciocniri tot mai frecvente pe plan internațional, ascuțind astfel contradicția de clasă dintre burghezie și proletariat și făcând ca situația internațională generală să devină din ce în ce mai revoluționară.

Pornind de la această stare de lucruri, Conferința generală a P.M.S.D.R. consideră că în momentul de față partidului îi revin următoarele sarcini fundamentale :

1) Să explice maselor largi ale poporului sensul și însemnătatea noii politici a absolutismului și rolul proletariatului socialist, care, ducând o politică de clasă de sine stătătoare, trebuie să conducă țărănimea democratică în politica actuală și în viitoarea luptă revoluționară.

2) Să studieze sub toate aspectele și să popularizeze pe scară largă experiența luptei de masă din anii 1905—1907, care a constituit o neprețuită lecție de tactică social-democrată revoluționară.

3) Să întărească P.M.S.D.R., așa cum s-a încheșat el în epoca revoluționară ; să susțină tradiția luptei lui intransigente atât împotriva absolutismului și a claselor reacționare cât și împotriva liberalismului burghez ; să combată abaterile de la marxismul revoluționar și ciuntirea lozincilor P.M.S.D.R., precum și încercările de a lichida organizația ilegală a P.M.S.D.R., manifestate de unele elemente din partid care s-au lăsat influențate de starea de destrămare.

Totodată trebuie să ținem seama de faptul că numai contribuind la procesul de trecere a funcțiilor de partid în mâinile muncitorilor social-democrați înșiși, proces care s-a și conturat în mod precis, numai creștând și consolidând or-

ganizațiile de partid ilegale vom putea conduce partidul pe calea unei dezvoltări juste.

4) Să sprijine sub toate aspectele lupta economică a clasei muncitoare potrivit cu rezoluțiile Congreselor de la Londra și Stuttgart.

5) Să folosească Duma și tribuna ei în scopuri de propagandă și agitație social-democrată revoluționară.

6) La ordinea zilei se pune în primul rând o îndelungată muncă de educare, organizare și unire a maselor conștiente ale proletariatului. Apoi, ca o muncă subordonată acestei sarcini, se impune extinderea muncii organizatorice asupra țărănimii și armatei, mai ales sub formă de propagandă și agitație în scris, atenția principală trebuind să fie îndreptată asupra educației socialiste a elementelor proletare și semiproletare din rândurile țărănimii și armatei.

*Prezentat la 23 decembrie 1908
(5 ianuarie 1909)*

*Publicat
pentru prima oară în 1929—1930
în edițiile a 2-a și a 3-a
ale Operei lui V. I. Lenin, vol. XIV*

*Se tipărește după un text
scris de o mână
necunoscută
(exemplar hectografiat)*

2

DIRECTIVE PENTRU COMISIA
PENTRU PROBLEMA ORGANIZATORICĂ

Luînd în considerație că proiectele de rezoluție prezentate și dezbaterile în jurul problemei organizatorice au vădit existența a două curente fundamentale în P.M.S.D.R. în ceea ce privește problema orientării principale a politicii organizatorice actuale în general, —

Conferința însărcinează comisia să pună la baza lucrărilor sale principiile acelei orientări care consideră că pentru desfășurarea muncii în rîndurile maselor — muncă care continuă să fie sarcina principală a social-democrației — este necesar ca centrul de greutate să fie mutat asupra creării și întăririi unei organizații ilegale de partid și că numai sub înrîurirea neconținută a acestei organizații poate fi just organizată întreaga muncă în rîndurile maselor, întreaga influență asupra fracțiunii din Dumă, întreaga activitate a partidului în jurul fracțiunii din Dumă, întreaga acțiune de folosire a organizațiilor legale și semi-legale fără nici o diminuare a sarcinilor de clasă ale social-democrației.

*Prezentat la 24 decembrie 1908
(6 ianuarie 1909)*

*Publicat înainte de 28 ianuarie
(10 februarie) 1909*

*în „Înștiințarea C.C. al P.M.S.D.R.
cu privire la conferința generală
ordinară a partidului”, editat
la Paris de către
C.C. al P.M.S.D.R.*

*Se tipărește după textul
„Comunicatului”*

3

LĂMURIRE LA CUVÎNTAREA
ÎN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA
ORGANIZATORICĂ ¹³²*Declarație într-o chestiune de fapt*

Țin să subliniez că în cuvîntarea mea în legătură cu problema organizatorică, singura problemă discutată în ședința de azi, n-am spus și n-am vrut să spun *nici un singur cuvînt* despre atitudinea caucazienilor față de „Golos Soțial-Demokrata” sau despre acest ziar *în general*, și, prin urmare, tov. Piotr din Tiflis, care și-a început cuvîntarea prin a declara că în *această* problemă nu există în momentul de față nici un fel de divergențe între caucazieni și „Golos Soțial-Demokrata”, nu avea absolut nici un temei să pomenească numele meu. În ceea ce privește dezbaterile anterioare, eu nu m-am referit decît la divergențele dintre *unii* membri ai redacției ziarului „Golos Soțial-Demokrata” și caucazieni, divergențe care ieșiseră la iveală la ședința plenară a C.C. din august 1908.

N. Lenin

*Prezentat la 24 decembrie 1908
(6 ianuarie 1909)*

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

4

PROPUNERE CU PRIVIRE LA MODUL
CUM TREBUIE SĂ FIE VOTATE REZOLUȚIILE

Dacă nimeni nu cere să se pună la vot vreo rezoluție propusă de cineva la conferință, aceasta din urmă pune la vot rezoluția cu privire la orientarea lucrărilor comisiei.

Dacă există însă o cerere prealabilă de a se vota de îndată, drept bază, o rezoluție propusă de cineva, acestei cereri trebuie să i se dea curs imediat.

Lenin

*Prezentat la 24 decembrie 1908
(6 ianuarie 1909)*

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

5

INDICAȚII PRACTICE
ÎN PROBLEMA VOTĂRII BUGETULUI
DE CĂTRE FRAȚIUNEA SOCIAL-DEMOCRATĂ
DIN DUMĂ

PRIMA VARIANTĂ

Conferința este de părere că votarea bugetului în ansamblu trebuie considerată, din principiu, inadmisibilă. Ea consideră necesar că, în ceea ce privește votarea diferitelor articole din buget, fracțiunea trebuie să pornească de la principiul din programul nostru potrivit căruia social-democrația respinge categoric reformele legate de tutela polițienească-birocrațică asupra claselor muncitoare. De aceea se impune ca fracțiunea să voteze, de regulă, împotriva diferitelor articole din buget, deoarece realizarea lor este aproape întotdeauna legată nu numai de tutela, ci și de directa înrîurire a ultrareacționarilor. În cazurile când, în pofida acestor condiții, o îmbunătățire a situației oamenilor muncii este probabilă, se recomandă abținerea de la vot și prezentarea în mod obligatoriu a unei declarații în care să se expună punctul de vedere socialist. În sfârșit, în cazurile excepționale când fracțiunea consideră necesar să voteze „pentru” se recomandă ca ea să nu facă acest lucru fără a se consulta în prealabil cu reprezentanții C.C. și, pe cât posibil, cu reprezentanții organizațiilor de partid din capitale.

A DOUA VARIANTĂ

În ceea ce privește problema bugetului, conferința este de părere că votarea bugetului în ansamblu trebuie considerată, din principiu, inadmisibilă.

Votarea acelor articole ale bugetului statului de clasă care legalizează cheltuielile pentru instrumentele de asigurare a maselor (armata etc.) trebuie de asemenea considerată inadmisibilă.

Atunci cînd se votează pentru reforme sau pentru articole referitoare la cheltuieli pentru necesități culturale, fracțiunea trebuie să pornească de la principiul din programul nostru potrivit căruia social-democrația respinge reformele legate de tutela polițienească-birocrațică asupra claselor muncitoare.

De aceea, atunci cînd în Duma a III-a sînt puse la vot așa-numitele reforme și capitolele de cheltuieli destinate așa-ziselor nevoi culturale, se impune ca fracțiunea să voteze, de regulă, împotriva lor.

În cazurile speciale cînd, în pofida condițiilor generale, o îmbunătățire a situației oamenilor muncii nu este decît probabilă, se recomandă abținerea și o declarație specială cu privire la motivele abținerii.

În sfîrșit, în cazurile excepționale cînd este neîndoielnic un avantaj direct al muncitorilor, se admite ca fracțiunea să voteze „pentru”, dar se recomandă ca în prealabil să se consulte cu reprezentanții C.C., ai organizațiilor de partid și ai organizațiilor sindicale.

Prezentat la 26 decembrie 1903
(8 Ianuarie 1909)

Publicat în 1909 în
„Darea de seamă a delegației
din Caucaz despre conferința
generală a partidului”, editată
la Paris de către Biroul central
al grupurilor din străinătate
ale P.M.S.D.R.

Prima variantă
se țipărește după textul broșurii,
a doua după manuscris, conținut
cu textul „Dărilor de seamă”

6

**COMPLETARE LA REZOLUȚIA
„DESPRE FRAȚIUNEA SOCIAL-DEMOCRATĂ
DIN DUMĂ“**

...constatînd în același timp că vina pentru abaterile fracțiunii cade nu numai asupra ei, deoarece ea activează în condițiile deosebit de grele din Duma ultrareacționară, ci și, într-o oarecare măsură, asupra tuturor organizațiilor de partid, precum și asupra Comitetului Central al partidului, care n-au făcut nici pe departe tot ce este necesar și posibil pentru o justă organizare a activității partidului în Dumă...

*Prezentat la 26 decembrie 1908
(8 ianuarie 1909)*

*Publicat înainte de 28 ianuarie
(10 februarie) 1909 în
„Înștiințarea C.C. al P.M.S.D.R.
cu privire la conferința generală
ordinară a partidului”,
editat la Paris de către
C.C. al P.M.S.D.R.*

Se tipărește după manuscris

7

DECLARAȚIA BOLȘEVICILOR

Declarație într-o chestiune de fapt

În legătură cu declarația lui Dan despre acordurile dintre cercurile existente în rândurile bolșevicilor, subliniem că noi realizăm acorduri între oameni de partid care activează în cadrul partidului și colaborează la organele partidului, pe când menșevicii, atît în rezoluția lor cît și în toate acțiunile lor, realizează acorduri între oameni de partid și oameni fără partid care, pe ascuns, acționează împotriva partidului, vor să-l lichideze și promovează un oportunism cum nu a cunoscut nici un partid social-democrat din Europa.

*Prezentat la 26 decembrie 1908
(8 ianuarie 1909)*

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

8

PROIECT DE REZOLUȚIE
CU PRIVIRE LA PUBLICAREA
HOTĂRÎRILOR CONFERINȚEI

Conferința recomandă C.C. să ia măsuri în vederea publicării rezoluțiilor conferinței și a proiectelor prezentate, iar dacă e posibil și a proceselor-verbale ale acesteia sau a unei scurte dări de seamă asupra lucrărilor ei.

*Prezentat la 26 decembrie 1908
(8 ianuarie 1909)*

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

9

DECLARAȚIE ÎNTR-O CHESTIUNE DE FAPT ¹³⁹

Amintesc că am obiectat împotriva tov. Leadov din punctul de vedere că C.C. are, *indiscutabil*, drept de *veto*, punct de vedere subliniat în repetate rânduri în cuvântarea mea.

N. Lenin

*Prezentat la 26 decembrie 1908
(8 ianuarie 1909)*

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

10

DECLARAȚIE ÎN LEGĂTURĂ
CU PROIECTUL MENȘEVICILOR
CU PRIVIRE LA LICHIDAREA C.C. ¹³⁴

Declarație într-o chestiune de fapt

Scrisoarea tovarășilor Martînov și Igorev pe care ei au promis s-o depună la C.C., dar n-au depus-o timp de 4 luni, se referea nu la organizarea muncii C.C., ci la „dreptul la existență“ (Existenzrecht) al acestuia, cu alte cuvinte se referea tocmai la planuri lichidatoriste.

N. Lenin

Prezentat la 26 decembrie 1908
(8 ianuarie 1909)

Publicat pentru prima oară în 1933.
În „Culegeri din Lenin“, vol. XXV

Se tipărește după manuscris

CUM FAC SOCIALIȘTII-REVOLUȚIONARI
BILANȚUL REVOLUȚIEI
ȘI CUM A FĂCUT REVOLUȚIA
BILANȚUL ACTIVITĂȚII
SOCIALIȘTILOR-REVOLUȚIONARI

În anul care a trecut (1908) am avut în repetate rînduri prilejul să vorbim despre situația actuală și despre curentele din sînul democrației burgheze din Rusia. Am relevat încercarea de a refăce, cu participarea trudovicilor, „Uniunea eliberării” („Proletarii” nr. 32)*, am caracterizat democratismul țărănimii și al reprezentanților ei în problema agrară și în alte probleme („Proletarii” nr. 21 și 40)**, am arătat cu citate din ziarul „Revoluționnaia Mîsl” uluitoarea prostie a fracțiunii socialist-revoluționare, care își închipuie că e deosebit de revoluționară („Proletarii” nr. 32). Ca să avem un tablou complet trebuie să ne ocupăm acum de publicațiile oficiale ale partidului socialist-revoluționar. În 1908 au apărut 4 numere din „Znamea Truda” (numerele 9—13; numărul 10—11 este număr dublu)*** și un „Comunicat” special al C.C. al partidului socialist-revoluționar cu privire la prima conferință a partidului și la a 4-a întrunire a Consiliului partidului, care au avut loc în străinătate în august¹³⁵. Să ne oprim asupra acestui material.

„Partidului — spune C.C. al partidului socialist-revoluționar în „Comunicat” — îi revenea sarcina de a face bilanțul perioadei marii revoluții ruse, perioadă astăzi încheiată și în decursul căreia principalul, adesea aproape unicul factor activ a fost proletariatul orășenesc”. E foarte

* Vezi volumul de față, pag. 143—153. — *Nota red.*

** Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 414—426 și volumul de față, pag. 317—332. — *Nota red.*

*** Din păcate, redacția ziarului „Proletarii” n-a reușit să obțină nr. 12.

bine spus. E spus într-un mod neobișnuit de sincer pentru socialiștii-revoluționari. Citiți însă cu cinci rînduri mai departe : „Triumful contrarevoluției n-a făcut decât să confirme în mod concret adevărul considerat de noi, de la bun început, incontestabil, și anume că o revoluție rusă victorioasă va fi sau opera unei alianțe puternice între forțele proletariatului orășenesc și forțele țărănimii muncitoare, sau nu va fi de loc. Pînă acum această alianță a existat numai ca o idee, întruchipîndu-se doar în programul social-revoluționar dictat de viața din Rusia. Ea abia a început să devină o realitate. O nouă întruchipare a acestei alianțe este de domeniul viitorului...”

Dar această sinceritate a socialiștilor-revoluționari n-a durat mult ! Oricine a auzit măcar în treacăt despre programul socialiștilor-revoluționari și despre programul social-democraților știe că între aceste două programe există o deosebire esențială : 1) Social-democrații au declarat că revoluția rusă este o revoluție *burgheză* ; socialiștii-revoluționari au contestat această idee. 2) Social-democrații au afirmat că proletariatul și țărănimea sînt în fond *clase diferite* ale societății capitaliste (sau semifeudale, semicapitaliste) ; că țărănimea este o clasă de mici *proprietari*, care, situîndu-se „de aceeași parte a baricadei” cu proletariatul în revoluția burgheză, poate „lovi împreună” cu el în moșieri și în absolutism și care, în *această* revoluție, poate, în anumite cazuri, să acționeze în „alianță” cu proletarul, rămînînd însă o clasă cu totul diferită de proletariat în cadrul societății capitaliste. Socialiștii-revoluționari au contestat această idee. *Ideea* fundamentală a programului lor nu putea fi nicidecum înțeleasă în sensul că este necesară „o alianță între forțele” proletariatului și cele ale țărănimii, ci în sensul că între ele *nu există o prăpastie de clasă*, că nu e nevoie să se facă o delimitare de clasă între ele, că ideea social-democrată potrivit căreia țărănimea, spre deosebire de proletariat, are un caracter mic-burghez este cu desăvîrșire falsă.

Și iată că acum domnii socialiști-revoluționari încearcă să escamoteze prin fraze netede, curățele aceste două deosebiri esențiale dintre programul social-democrat și programul socialist-revoluționar ! Domnii socialiști-revoluțio-

nari fac bilanțul revoluției în așa fel ca și cum n-ar fi existat nici revoluție, nici un program socialist-revoluționar. A existat, stimabililor, un program socialist-revoluționar, iar deosebirea dintre el și programul social-democrat în ceea ce privește partea teoretică, fundamentală a acestuia constă în aceea că socialiștii-revoluționari negau caracterul mic-burghez al țărănimii și faptul că trebuie să se facă o delimitare de clasă între țărănime și proletariat. A existat, stimabililor, o revoluție al cărei principal învătămint constă în aceea că țărănimea, prin acțiunile ei de masă deschise, și-a dezvăluit natura sa de clasă, diferită de cea a proletariatului, și-a dovedit caracterul mic-burghez.

Vă faceți că n-ați observat acest lucru? L-ați observat, dar încercați să ignorați realitatea neplăcută dezvăluită de revoluție. Voi ați acționat nu în „alianță” cu trudovicii, ci v-ați contopit indisolubil cu ei, și încă în momente atât de importante ca acelea din toamna anului 1905 și din vara anului 1906, când revoluția fățișă ajunsese la apogeul ei. Organele legale de presă erau pe atunci socialist-revoluționare-trudovice. Chiar și după desprinderea trudovicilor și a socialiștilor-populiști, ați acționat, în alegerile pentru Duma a II-a și chiar în Duma a II-a, nu în alianță cu aceștia, ci în bloc cu ei, adică aproape contopiți cu ei. Propriul vostru program, spre deosebire de programul trudovicilor și cel al socialiștilor-populiști, *a dat greș* în toate acțiunile legale și într-adevăr de masă ale reprezentanților țărănimii. Atât în Duma I cât și în Duma a II-a, deputații țăranilor, în imensa lor majoritate, au adoptat programul agrar al *trudovicilor și nu* al socialiștilor-revoluționari. Inșiși socialiștii-revoluționari, în publicațiile lor pur eseriste, începând de la sfârșitul anului 1906 s-au văzut nevoiți să recunoască *caracterul mic-burghez* al trudovicilor ca curent politic, să admită că substratul acestui curent reflectă „instinctele de proprietar” ale micilor gospodari (vezi articolele d-lui Vihleav și ale altor socialiști-revoluționari îndreptate împotriva socialiștilor-populiști).

Se pune întrebarea: pe cine vor să înșele socialiștii-revoluționari atunci când, făcând „bilanțul” revoluției, *ascund* rezultatul principal și cel mai important?

De ce în perioada revoluției țărănimea s-a organizat într-un partid (sau grup) politic separat, partidul trudovicilor? De ce tocmai trudovicii și nu socialiștii-revoluționari au devenit în timpul revoluției partidul maselor țărănești? Dacă domnii socialiști-revoluționari consideră că asta a fost o întâmplare, atunci nu mai poate fi vorba nici de bilanț, nici de vreun program în general, deoarece în acest caz haosul ar lua locul oricărui bilanț și oricărui program. Dacă asta nu a fost o întâmplare, ci un rezultat al relațiilor economice fundamentale din societatea contemporană, este evident că *istoria a confirmat* punctul principal și fundamental din programul social-democraților ruși. Delimitarea de clasă între țărănime și proletariat, pe care noi, social-democrații, am făcut-o mereu în teorie, a fost făcută de revoluție în fapt. Revoluția a arătat fără putință de tăgadă că, în Rusia, orice partid care vrea să fie un partid al maselor, un partid de clasă, trebuie să fie *sau* social-democrat, *sau* trudovic, deoarece masele înseși, prin acțiunile fățișe desfășurate de ele în momentele cele mai importante și mai critice, au scos în evidență tocmai aceste două și numai aceste două curente. Grupurile intermediare, așa cum au arătat evenimentele din 1905—1907, n-au putut niciodată și în nici o problemă să se contopească cu masele. Acest lucru dovedește și caracterul burghez al revoluției noastre. Nici un istoric și, în general, nici un om politic serios nu vor putea să nege acum împărțirea netă a forțelor politice din Rusia în proletariat socialist și țărănime democrată mic-burgheză.

„Pînă acum, alianța dintre forțele proletariatului orășenesc și forțele țărănimii muncitoare... a existat numai ca o idee“. Asta nu este decît o frazeologie pe de-a-ntregul confuză și falsă. Nu este adevărat că alianța dintre forțele proletariatului și forțele țărănimii „a existat numai ca o idee“ și că ea „abia a început să devină o realitate“; ea a existat efectiv și a fost caracteristică pentru toată prima perioadă a revoluției ruse, pentru toate evenimentele importante din anii 1905—1907. Greva din octombrie și insurecția din decembrie, precum și răscoalele țărănești

locale și răscoalele soldaților și marinarilor, au însemnat tocmai o „alianță între forțele“ proletariatului și cele ale țărănimii. Această alianță a avut un caracter spontan, ea nu a fost realizată în mod formal; de multe ori aceste forțe nu erau conștiente de existența ei. Aceste forțe erau insuficient organizate, erau fărâmițate, lipsite de o conducere centrală care să conducă efectiv etc., dar „alianța dintre forțele“ proletariatului și cele ale țărănimii, ca forțe principale care au făcut o breșă în vechiul absolutism, este un fapt incontestabil. Cine nu înțelege acest fapt nu poate înțelege absolut nimic din „bilanțul“ revoluției ruse. Falsitatea concluziei socialiștilor-revoluționari constă în aceea că, în loc să spună țărănime *trudovică*, spun țărănime *muncitoare*. În realitate, tocmai această deosebire, în aparență mică, infimă, absolut neînsemnată, vădește prăpastia dintre visurile nutrite de socialiștii-revoluționari înainte de revoluție și realitatea dovedită de revoluție în mod definitiv.

Socialiștii-revoluționari au vorbit *întotdeauna* de țărănimea *muncitoare*. Revoluția a arătat că fizionomia politică a țărănimii ruse contemporane se reflectă în orientarea *trudovică*. Se vede că socialiștii-revoluționari au avut dreptate. Dar ironia istoriei constă tocmai în faptul că istoria a păstrat și a perpetuat *termenul* socialiștilor-revoluționari, umplând ceea ce în realitate corespunde acestui termen cu *conținutul* pe care l-au prevăzut social-democrații. Istoria revoluției a făcut o împărțeață între noi și socialiștii-revoluționari în ceea ce privește problema controversată a caracterului mic-burghez al țărănimii *muncitoare*; socialiștilor-revoluționari le-a dat *termenul*, iar nouă *fondul chestiunii*. Țăranii muncitori pe care *înainte* de revoluție socialiștii îi ridicau în slavă s-au dovedit *în decursul* revoluției a fi niște *trudovici* de așa soi, încât socialiștii-revoluționari *au fost nevoiți* să se dezică de ei! Iar noi, social-democrații, putem și *trebuie* să demonstrăm acum caracterul mic-burghez al țărănimii nu numai prin analiza făcută de Marx în „Capitalul“¹³⁶, nu numai prin referiri la „Programul de la Erfurt“¹³⁷, nu numai prin datele studiilor economice ale *narodnicilor*

și prin datele statisticii zemstvelor, ci și prin comportarea țărănimii în revoluția rusă în general și îndeosebi prin fapte care se referă la componența și activitatea *trudovicilor*.

Nu, nu ne putem plînge de felul cum istoria a făcut împărțeaala între noi și socialiștii-revoluționari.

„Dacă otzoviștii — se spune în „Znamea Truda“ nr. 13, pag. 3 — ar fi reușit să determine social-democrația să se reîntoarcă pe pozițiile ei de luptă extreme, am fi fost lipsiți de o parte din materialul bun pentru polemică, dar am fi cîștigat un colaborator pe tărîmul tacticii de luptă consecvente“. Și cîteva rînduri mai sus: „Cauza luptei pentru libertate și socialism n-ar avea decît de cîștigat dacă și în rîndurile cadeților, și în rîndurile social-democrațiilor ar învinge curentul de stînga“.

Foarte bine, domnilor socialiști-revoluționari! Vreți să-i măguliți pe „otzoviștii“ noștri și pe „cei de stînga“. Permiteți-ne atunci și nouă să răspundem la măgulire prin măgulire. Permiteți-ne și nouă să folosim „un material bun pentru polemică“.

„Noi nu vom urma exemplul unei serii de partide, inclusiv cadeții, trudovicii și social-democrații, care, prin participarea lor la această Dumă de carton, de operetă, sprijină o ficțiune a regimului constituțional“ („Znamea Truda“, *ibid.*).

Va să zică Duma a III-a este o Dumă de carton. Această frază este mai mult decît suficientă pentru a vădi ignoranța fără margini a domnilor socialiști-revoluționari. Duma a III-a, stimabili domni conducători ai organului central al socialiștilor-revoluționari, este în mult *mai mică măsură* o instituție de carton decît Dumele I și a II-a! Faptul că nu înțelegeți acest lucru atît de simplu nu face decît să confirme o dată mai mult ceea ce am spus despre dv. în articolul „Cretinism parlamentar de-a-n-doaselea“¹⁹⁸, publicat într-un număr din ziarul „Proletarii“. Dv. repetați în întregime o prejudecată curentă a democrației burgheze vulgare, care vrea să se convingă pe

sine și să convingă și pe alții că Dumele rele și reacționare sînt instituții de carton, în timp ce Dumele bune și progresiste nu sînt de carton.

În realitate, Dumele I și a II-a au fost săbii de carton în mîinile intelectualității burgheze-liberale care agita în fața absolutismului spectrul revoluției. Duma a III-a nu este o sabie de carton, ci o sabie adevărată în mîinile absolutismului și ale contrarevoluției. Dumele I și a II-a erau Dume de carton, deoarece hotărîrile lor nu corespundeau repartizării reale a forțelor materiale în lupta claselor sociale și rămîneau vorbe goale. Însemnătatea acestor două Dume constă în aceea că, în spatele primului rînd în care se aflau panglicarii constituționaliști cadeți, se vedeau clar adevărații reprezentanți ai țărănimii democratice și ai proletariatului socialist, care într-adevăr au făcut revoluția, au lovit în dușman în lupta de masă deschisă, fără să izbutească însă să-l doboare. Duma a III-a nu este o Dumă de carton deoarece hotărîrile ei corespund repartizării reale a forțelor materiale în condițiile victoriei vremelnice a contrarevoluției, și de aceea nu rămîn vorbe goale, ci sînt traduse în viață. Însemnătatea acestei Dume constă în faptul că ea a dat tuturor elementelor politicește înapoiate din rîndurile poporului o lecție concretă care a arătat raportul care există între instituțiile reprezentative și deținerea reală a puterii de stat. Instituțiile reprezentative, chiar și cele mai „progresiste”, sînt condamnate să rămîna instituții de carton atîta timp cît clasele reprezentate în ele nu dețin în mod real puterea de stat. Instituțiile reprezentative, chiar și cele mai reacționare, nu vor fi instituții de carton dacă clasele reprezentate în aceste instituții dețin în mod real puterea de stat.

A denumi Duma a III-a o Dumă de carton, de operetă este o mostră de nemaipomenită prostie și de dezmăț al frazeologiei revoluționare lipsite de conținut, care de multă vreme a devenit trăsătura distinctivă, specifică și o însușire fundamentală a partidului socialist-revoluționar.

Să mergem însă mai departe. Este oare adevărat că Duma a III-a este „o ficțiune a regimului constituțional”? Nu, nu este adevărat. Numai niște oameni care nu cunosc

adevărul elementar revelat acum aproape o jumătate de secol de Lassalle pot spune asemenea lucruri în coloanele unui organ central¹³⁹. În ce constă esența constituției, stimabili membri ai lamentabilului cerc de propagandă care se numește partidul socialist-revoluționar? Constă ea oare în aceea că în condițiile existenței unei constituții există „mai multă libertate“, că în aceste condiții „poporul muncitor“ trăiește mai ușor decât fără constituție? Nu, așa gândesc numai democrații vulgari. Esența constituției constă în aceea că legile fundamentale ale statului, în general, și legile referitoare la dreptul de a alege deputați în instituțiile reprezentative și la competența lor exprimă raportul real de forțe în lupta de clasă. Constituția e fictivă atunci când există o discrepanță între lege și realitate; ea nu este fictivă atunci când acestea concordă. În Rusia din epoca Dumei a III-a, constituția e *mai puțin* fictivă decât în Rusia din epoca Dumelor I și a II-a. Dacă această concluzie vă indignează, domnilor „socialiști“-„revoluționari“, este pentru că dv. nu înțelegeți nici esența constituției, nici deosebirea dintre caracterul ei fictiv și caracterul ei de clasă. O constituție poate fi retrogradă, moșierească, ultrareacționară și în același timp mai puțin fictivă decât orice constituție „liberală“.

Nenorocirea socialiștilor-revoluționari este că ei nu cunosc nici materialismul istoric, nici metoda dialectică a lui Marx, rămânând pe de-a-ntregul prizonieri ai ideilor burghezo-democratice vulgare. Pentru ei constituția nu înseamnă un nou câmp de acțiune, o nouă formă a luptei de clasă, ci un bun abstract asemenea „legalității“, „ordinii de drept“, „fericirii generale“ a profesorilor liberali etc. etc. În realitate, și absolutismul, și monarhia constituțională, și republica nu sînt decât forme diferite ale luptei de clasă, dialectica istoriei fiind de așa natură, încît, pe de o parte, fiecare dintre aceste forme trece prin diferite etape de dezvoltare a conținutului ei de clasă, iar pe de altă parte trecerea de la o formă la alta nu poate (ea singură) să înlăture cîtuși de puțin dominația vechilor clase exploataatoare care îmbracă un alt înveliș. De pildă, absolutismul rus din secolul al XVII-lea, cu o Dumă

boierească și o aristocrație boierească, se deosebește de absolutismul din secolul al XVIII-lea, cu birocrația lui, cu oștenii lui, cu unele perioade de „absolutism luminat“, iar absolutismul din secolul al XIX-lea se deosebește net de ambele forme de absolutism menționate mai sus, prin aceea că el a fost nevoit să elibereze „de sus“ pe țărani, ruinându-i, deschizând drum capitalismului, introducând principiul creării unor instituții reprezentative locale ale burgheziei. Pe la începutul secolului al XX-lea se dovedește a fi perimată și această ultimă formă de absolutism semifeudal, semipatriarhal. Sub influența creșterii capitalismului, a întăririi burgheziei etc., trecerea la crearea de instituții reprezentative pe scară națională a devenit o necesitate. Lupta revoluționară din 1905 s-a ascuțit îndeosebi din cauză că se punea problema : cine va convoca prima instituție reprezentativă pe întreaga Rusie și cum o va convoca? Înfrângerea din decembrie a rezolvat această problemă în favoarea vechii monarhii, și în aceste condiții nici nu putea fi vorba de o altă constituție decât una ultrareacționară-octombriștă.

Pe acest tărîm nou, în condițiile existenței unor instituții ale unei monarhii bonapartiste, pe o treaptă mai înaltă de dezvoltare politică, începe din nou lupta pentru înlăturarea vechiului dușman, absolutismul ultrareacționar. Poate oare renunța un partid socialist la folosirea în această luptă a noilor instituții reprezentative? Socialiștii-revoluționari n-au știut nici măcar să pună această problemă; ei se eschivează prin frazeologie și numai prin frazeologie. Ascultați ce spun ei în continuare :

„La noi nu există acum căi de luptă parlamentare, ci numai căi extraparlamentare. Trebuie să facem ca această convingere să se înrădăcineze pretutindeni și să ducem o luptă neîmpăcată împotriva a tot ceea ce împiedică această înrădăcinare. Să ne concentrăm eforturile asupra mijloacelor de luptă extraparlamentare !“

Raționamentul socialiștilor-revoluționari este construit pe faimoasa metodă subiectivistă în sociologie. Ajunge să se înrădăcineze această convingere și totul va fi în regulă. Faptul că convingerea în privința posibilității cutărei sau cutărei căi de luptă trebuie să fie verificată prin date

obiective nu-i preocupă cîtuși de puțin pe subiectiviști. Dar parcurgînd „Comunicatul” și rezoluția conferinței socialiștilor-revoluționari, putem citi acolo următoarele: „...sumbra acalmie a vremurilor grele sau, mai bine zis, a vremurilor de marasm prin care trecem acum” (pag. 4)... „unirea forțelor sociale reacționare”... „faptul că energia poporului, a maselor e încătușată”... „în rîndurile intelectualilor, care constituie partea cea mai sensibilă a populației, se observă oboseală, confuzie ideologică și îndepărtarea forțelor acestora de lupta revoluționară” (pag. 6) etc. etc. „De aceea partidul socialist-revoluționar trebuie... b) să aibă, din motive de ordin tactic, o atitudine negativă față de proiectarea unor acțiuni de masă parțiale care, în condițiile actuale, ar putea duce la o irosire inutilă a energiei poporului” (pag. 7).

Cine sînt acești „noi” care „nu au decît căi de luptă extraparlamentare”? E clar că este vorba de un mic grup de teroriști, deoarece din nici una dintre tiradele citate nu reiese că „la noi” există acum o luptă *de masă*. Pe de o parte socialiștii-revoluționari afirmă „că energia poporului, a maselor e încătușată”, iar pe de altă parte susțin că trebuie „să ne concentrăm eforturile asupra mijloacelor de luptă extraparlamentare”; această simplă confruntare ne arată cît adevăr istoric conține denumirea de aventurieri revoluționari dată socialiștilor-revoluționari! * Oare nu e aventurism să vorbești, de dragul unui cuvînt răsunător, despre concentrarea atenției asupra unor mijloace de luptă pe care, după cum recunosc ei înșiși, masa nu este acum în stare să le folosească? Oare aceasta nu este străvechea psihologie a intelectualilor cuprinși de desperare?

Lozinca „să ne concentrăm atenția asupra mijloacelor de luptă extraparlamentare” a fost justă într-una din cele mai remarcabile perioade ale revoluției ruse: toamna anului 1905. Repetînd fără spirit critic această lozincă acum, socialiștii-revoluționari procedează întocmai ca eroul din povestea populară care striga de zor..., dar întotdeauna nimerea cu oiștea în gard. Dv., stimabililor,

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 6. Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 367—388, — Nota red.

n-ați înțeles *de ce* lozinca boicotării a fost justă în toamna anului 1905 și de ce acum, repetînd-o fără spirit critic, fără discernămint, ca un cuvînt învățat pe dinafară, dați dovadă nu de revoluționarism, ci de un cretinism cum nu se poate mai cras.

În toamna anului 1905, nici un om n-a afirmat că „energia poporului, a maselor e încătușată“. Dimpotrivă, toate partidele au considerat că energia maselor se manifesta din plin. Într-un asemenea moment, vechiul regim a propus convocarea unui parlament legislativ-consultativ, dorind în mod vădit să fărîmîteze și să potolească, fie chiar numai pentru o clipă, forțele clocotitoare. Pe atunci lozinca „să ne concentrăm atenția asupra mijloacelor de luptă extraparlamentare“ nu era o frază a unui mănunchi de gălăgioși, ci o chemare venită din partea unor oameni care se aflau într-adevăr în fruntea mulțimii, în fruntea milioanele de luptători din rîndurile muncitorilor și ale țăranilor. Sprijinind această chemare, milioanele de oameni au arătat că lozinca era *obiectiv justă*, că ea era o expresie nu numai a „convingerii“ unui mănunchi de revoluționari, ci și a situației reale, a stării de spirit și a inițiativei reale a maselor. Numai niște oameni politici ridicoli pot repeta această lozincă, recunoscînd totodată „că energia poporului, a maselor e încătușată“.

Și, fiindcă a venit vorba despre ridicol, nu putem să nu cităm următoarea perlă din „Znamea Truda“ : „Să-l lăsăm (pe guvern) în Dumă față-n față cu «ultrareacționarii» și cu partidul creat pe baza ultimelor dispoziții ale guvernului, și credeți-ne că, dacă acești păianjeni vor fi vreodată în stare să înceapă să se mănînce unul pe altul, aceasta se va întîmpla tocmai în această situație“... Acest „credeți-ne“ este atît de fermecător, de drăguț, încît pur și simplu dezarmează pe adversar. „Crede-ne“, cititorule, că autorul articolelor de fond din „Znamea Truda“ este o domnișoară de pension socialist-revoluționară într-adevăr drăguță, care crede sincer că „păianjenii“ vor începe „să se mănînce unul pe altul“ de îndată ce opoziția se va retrage din Duma a III-a.

Rezoluția Congresului de la Londra cu privire la atitudinea față de partidele neproletare¹⁴⁰ a stîrnit în rîndurile menșevicilor atacuri extrem de vehemente împotriva acelei părți din rezoluție care se referă la cadeți. Ceva mai puțin vehemente au fost atacurile lor împotriva părții care se referă la partidele narodnice sau trudovice. Menșevicii au căutat să dovedească că noi sîntem prea îngăduitori față de socialiștii-revoluționari sau că trecem sub tăcere unele păcate ale acestora de mult constatate de către marxști etc. Toate aceste strădanii ale menșevicilor au o sursă dublă : pe de o parte, divergența principială fundamentală în ceea ce privește aprecierea revoluției ruse. Menșevicii țin morțiș ca proletariatul să înfăptuiască revoluția împreună cu cadeții și nu împreună cu țărănimea trudovică împotriva cadeților. Pe de altă parte, menșevicii n-au înțeles cum a putut acțiunea fățișă a maselor și a claselor în revoluție să schimbe vechea poziție și adeseori vechiul caracter al partidelor. Înainte de revoluție socialiștii-revoluționari nu erau *decît* un grup de intelectuali narodnicizanți. Ar fi fost oare just să păstrăm această caracterizare după revoluție și chiar după 1906 ? Evident că nu. Numai niște oameni care n-au învățat nimic din revoluție ar putea să susțină vechea formulare a caracterizării socialiștilor-revoluționari.

Revoluția *a dovedit* că acest grup de intelectuali narodnicizanți constituie *aripa* de extremă stîngă a unui curent narodnic sau trudovic foarte larg și incontestabil de masă care exprimă interesele și punctul de vedere al țărănimii în revoluția burgheză rusă. Acest fapt a fost dovedit și de răscoalele țărănești, și de Uniunea țărănească, și de Grupul trudovic în cele trei Dume, și de presa liberă a socialiștilor-revoluționari și a trudovicilor. Tocmai faptul acesta n-au putut să-l înțeleagă menșevicii. Ei îi privesc pe socialiștii-revoluționari *în mod doctrinar*, adică procedează ca niște doctrinari care își dau seama de greșelile unei alte doctrine, dar nu văd ce interese reale ale unor mase reale, care au fost forța motrice a revoluției burghezo-democratice, exprimă sau ascunde această doctrină. Doctrina socialiștilor-revoluționari este dăunătoare, greșită, reacționară,

aventuristă, mic-burgheză — strigă menșevicii —, nici un pas mai departe, nici un cuvânt mai mult ; tot ce e în plus vine de la necuratul.

Chiar aici începe greșeala *voastră*, spunem noi menșevicilor. E drept că doctrina socialiștilor-revoluționari este dăunătoare, greșită, reacționară, aventuristă, mic-burgheză. Dar aceste însușiri nu împiedică ca această doctrină pseudo-socialistă să fie veșmîntul ideologic al burgheziei ruse cu adevărat revoluționare și nu al celei conciliatoare și al micii burghezii. Căci doctrina socialiștilor-revoluționari nu este altceva decît un pîrîiaș în torentul trudovic, adică țărănesc-democratic. De îndată ce începe lupta deschisă a maselor și a claselor, evenimentele ne obligă pe noi toți, și bolșevici, și menșevici, să recunoaștem acest lucru, să admitem participarea socialiștilor-revoluționari la sovietele de deputați ai muncitorilor, să ne apropiem de sovietele de deputați ai țăranilor, soldaților, lucrătorilor de la poștă și telegraf, feroviarilor etc., să participăm la alegeri în alianță cu ei împotriva liberalilor, votînd în Dume împreună cu ei împotriva liberalilor etc. Revoluția n-a infirmat aprecierea noastră asupra socialiștilor-revoluționari, ci, dimpotrivă, a confirmat-o. Dar, confirmînd această apreciere, ea nu a lăsat problema în vechiul ei stadiu și în vechea ei formă, ci a situat-o la un nivel incomparabil mai înalt : înainte era vorba numai de o comparare între doctrine și între ideologii, de politica unor grupulețe ; acum este vorba de o comparare a activității istorice a claselor și a maselor care au adoptat această ideologie sau una înrudită cu ea. Înainte se punea numai întrebarea : este oare adevărat ce spun socialiștii-revoluționari, este oare justă tactica acestei organizații ideologice ? Acum problema se pune astfel : care este, în realitate, atitudinea păturilor poporului care se consideră solidare cu socialiștii-revoluționari sau cu ideile fundamentale înrudite cu ale acestora („principiul muncii“ etc.) ? Greșeala menșevicilor constă în faptul că ei nu înțeleg această schimbare provocată de revoluție.

Or, această schimbare, în afară de însemnătatea arătată mai sus, mai este extrem de importantă și pentru că a arătat

În mod concret raportul dintre clase și partide. Unul dintre învățămintele revoluției noastre este că numai partidele care se sprijină pe anumite clase sînt puternice și rămîn nevătămate la orice întorsătură a evenimentelor. Lupta, politică fățișă impune partidelor să se lege mai strîns de mase, căci fără o astfel de legătură partidele nu reprezintă nimic. Formal, socialiștii-revoluționari sînt independenți de trudovici. *În realitate*, în revoluție ei *au fost nevoiți* să meargă împreună cu trudovicii, de teamă să nu dispară cîu desăvîrșire de pe scena politică. Și putem fi siguri că, atunci cînd va surveni un nou avînt revoluționar, socialiștii-revoluționari vor fi din nou nevoiți (oricît ar țipa ei acum că sînt absolut independenți) să meargă împreună cu trudovicii sau cu organizații ale maselor asemănătoare organizațiilor trudovice. Condițiile obiective ale vieții sociale și ale luptei dintre clase sînt mai puternice decît bunele intenții și programele elaborate. Din acest punct de vedere — singurul just — actualele divergențe dintre trudovici și socialiștii-revoluționari nu sînt decît o expresie a destrămării mișcării mic-burgheze, a inconsecvenței micilor burghezi care în condiții grele nu știu să rămînă uniți și „o iau care încotro“. Pe de o parte, avem de-a face cu trudovicii, neorganizați, șovăielnici, nestatornici și care nu au o orientare politică stabilă în Duma a III-a, dar care, fără îndoială, provin din rîndurile maselor, sînt legați de mase și exprimă cerințele acestora. Pe de altă parte — cu un mănunchi de „otzoviști“ ai eserilor; neavînd nici o legătură cu masele, ei se zbat cuprinși de desperare, își pierd credința în lupta de masă (vezi „Revoluționnaia Mîsl“), concentrîndu-și eforturile asupra terorii. Oportunismul extrem al trudovicilor (din punctul de vedere al poziției țărănimii revoluționare) și revoluționarismul extrem, pur verbal și absurd al socialiștilor-revoluționari sînt două metehne ale unuia și aceluiași curent mic-burghez, „două abcese“ care vădesc una și aceeași „boală“: nestatornicia micii burghezii, incapacitatea ei de a duce o luptă sistematică perseverentă, consecventă și unită.

Această împrejurare pune într-o lumină nouă tactica folosită în prezent în Dumă de partidele revoluționare și

problema otzovismului în special. „La noi nu există căi de luptă parlamentare“, strigă niște intelectuali lăudaroși — socialiștii-revoluționari. Cine sînt acești „noi“, domnilor? Intelectualii *fără mase* n-au avut și nu vor avea niciodată nici mijloace de luptă parlamentare, nici mijloace serioase extraparlamentare. Ce mase au mers împreună cu voi sau alături de voi ieri, în timpul revoluției? Țărănimea trudovică. Este oare adevărat că *ea* „nu are mijloace de luptă parlamentare“? Nu este adevărat. Cercetați dezbaterele în jurul problemei agrare care au avut loc în Duma a III-a și veți vedea că este în afară de orice îndoială că trudovicii au exprimat aici revendicările maselor. Prin urmare, vorbele răsunătoare ale socialiștilor-revoluționari nu sînt decît o frazeologie plată și nimic mai mult. În 1908 masele țărănești n-au luptat „pe cale extraparlamentară“, ci și-au expus revendicările *lor* de la tribuna Dumei. Acesta este un fapt pe care nu-l poți ocoli prin nici un fel de urlate „stîngiste“ și prin nici un fel de frazeologie socialist-revoluționară-otzovistă.

Cum se explică acest fapt? Nu cumva li se zdruncinase „convingerea“ că sînt preferabile căile de luptă extraparlamentare? Da de unde! Explicația este că în această perioadă condițiile obiective nu determinaseră încă o frământare amplă în rîndurile maselor și o acțiune directă a acestora. Din moment ce este așa, și nu încapе îndoială că așa este, orice partid serios era dator să folosească și căi *indirecte*. Cu ce s-au ales socialiștii-revoluționari, care n-au știut să folosească aceste căi? Doar cu atît: trudovicii și-au desfășurat activitatea cît se poate de prost, au făcut de o mie de ori mai multe greșeli decît ar fi făcut dacă partidul ar fi exercitat o influență asupra lor, au oscilat și de foarte multe ori s-au poticnit. Iar socialiștii-revoluționari, rupîndu-se de clasa lor, de masele lor, „și-au concentrat atenția“ asupra frazeologiei, căci, *în fapt*, în 1908 ei n-au făcut *nimic* în ceea ce privește folosirea „mijloacelor de luptă extraparlamentare“. Faptul că socialiștii-revoluționari s-au rupt de rădăcina lor socială a dus de îndată la agravarea păcatului lor originar: a lăudăroșeniei peste măsură de deșănțată, menită să le acopere neputința.

„Partidul nostru se poate felicita“ — citim în prima pagină a „Comunicatului“... alegerea de delegați la conferință „de către organizațiile de partid locale“ „care există în mod real“ (iată ce grozavi sîntem noi!)... „în toate problemele s-a ajuns la un punct de vedere comun“... „asta înseamnă că s-a realizat o unanimitate“ (ibid.) etc.

Nu-i adevărat, domnilor. Prin această vorbărie vreți să ascundeți divergențele care apar clar și în „Revoluționnaia Mîsl“ (primăvara anului 1908), și în nr. 13 din „Znamea Truda“ (noiembrie 1908)¹⁴¹. Această zarvă este un semn de slăbiciune. Oportunismul fără partid al trudovicilor și lăudăroșenia „de partid“, șubrezenia, frazeologia socialiștilor-revoluționari sînt două fețe ale *aceleiași* medalii, sînt două extreme ale destrămării *aceleiași* pături mic-burgeze. Nu degeaba au încercat mereu socialiștii-revoluționari în timpul revoluției, cînd lupta a scos la iveală toate nuanțele, să ascundă, fără să reușească, oscilările lor între socialiștii-populiști și maximaliști.

Căruța zace în șanț. Caii s-au deshămat. Vizitiul stă pe marginea drumului cu căciula pe o ureche și „se felicită“ pentru realizarea „unanimității“. Iată cum arată partidul socialist-revoluționar. Iată bilanțul otzovismului socialist-revoluționar care a rechemat o mîna de intelectuali de la munca grea, stăruitoare, dar singura serioasă și rodnică, de educare și organizare a maselor, pentru a-i face să se îndeletnicească cu o vorbărie goală.

„Proletarii“ nr. 41
din 7 (20) ianuarie 1909

Se lipărește după textul
apărut în ziar

LA DRUM

Am lăsat în urmă un an de destrămare, de confuzie politică și ideologică, de dezorientare în rîndurile partidului. S-a micșorat numărul de membri în toate organizațiile de partid; unele — și anume cele cu o componentă mai puțin proletară — s-au destrămat. În rîndurile instituțiilor semilegale ale partidului, create de revoluție, au avut loc nenumărate căderi. S-a ajuns pînă acolo încît unele elemente din rîndurile partidului care s-au lăsat influențate de procesul de destrămare și-au pus întrebarea dacă mai trebuie să menținem vechiul partid social-democrat, să continuăm opera *lui*, să trecem din nou în ilegalitate și cum să facem aceasta; la această întrebare cei de extremă dreaptă răspundeau în sensul că este necesară legalizarea cu orice preț, fie chiar cu prețul de a renunța în mod public la programul, la tactica și la organizația partidului (așa-zisul curent lichidatorist). Această criză a fost, fără îndoială, nu numai o criză pe tărîm organizatoric, ci și una politică-ideologică.

Conferința generală a P.M.S.D.R., care a avut loc de curînd, scoate partidul la drum și reprezintă, indiscutabil, un punct de cotitură în dezvoltarea mișcării muncitorești din Rusia după victoria contrarevoluției. Hotărîrile conferinței, publicate într-un „Comunicat“ special al Comitetului Central al partidului nostru, au fost aprobate de C.C. și, pînă la congresul următor, ele sînt, prin urmare, hotărîri ale întregului partid. În aceste hotărîri se dă un răspuns, cît se poate de precis în ceea ce privește cauzele

și semnificația crizei, precum și mijloacele prin care se poate ieși din ea. Muncind în spiritul rezoluțiilor conferinței, străduindu-se să facă astfel ca *toți* activiștii de partid să înțeleagă limpede și pe deplin sarcinile actuale ale partidului, organizațiile noastre vor putea să-și întărească și să-și cimenteze forțele în vederea unei activități social-democrate revoluționare, vii și armonioase.

Cauza fundamentală a crizei din partid este arătată în motivarea rezoluției organizatorice. Această cauză fundamentală rezidă în curățirea rîndurilor partidului muncitoresc de elementele intelectuale și mic-burgheze șovăielnice, care s-au alăturat mișcării muncitorești mai ales în speranța unei apropiate victorii a revoluției burghezo-democratice și care n-au putut rezista în perioada reacțiunii. Nestatornicia lor s-a manifestat atît în domeniul teoriei („abaterile de la marxismul revoluționar“ : rezoluția cu privire la momentul actual) cît și în domeniul tacticii („ciuntirea lozincilor“), precum și în domeniul politicii organizatorice a partidului. Muncitorii conștienți au dat o ripostă acestei nestatornicii, s-au ridicat cu hotărîre împotriva lichidatorismului și au început să ia în propriile lor mîini treburile organizațiilor de partid și conducerea acestora. Dacă acest nucleu de bază al partidului nostru n-a putut învinge dintr-o dată elementele care au provocat confuzia și criza, asta s-a întîmplat nu numai din cauză că, în condițiile triumfului contrarevoluției, înfăptuirea acestui lucru era o sarcină mare și grea, ci și din cauză că în rîndurile muncitorilor care aveau o stare de spirit revoluționară, dar nu aveau o conștiință socialistă îndeajuns de ridicată, s-a manifestat o oarecare indiferență față de partid. Tocmai muncitorilor conștienți din Rusia le sînt adresate în primul rînd rezoluțiile conferinței, ca părere formată a social-democrației în ceea ce privește mijloacele de luptă împotriva confuziei și oscilărilor.

Analiza marxistă a raportului actual dintre clase și a noii politici a țarismului; indicarea scopului imediat al luptei pe care și-l propune, ca și înainte, partidul nostru; aprecierea învățămintelor revoluției în ceea ce privește justețea tacticii social-democrate revoluționare; lămurirea

РОССИЙСКИЙ СОЮЗ ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТИЯ ПЕРВАЯ ПАРТИЯ СОЦИАЛЬНЫХ ДЕМОКРАТОВ

ЦЕНТРАЛЬНЫЙ ОРГАНЪ РОССИЙСКОЙ СОЦІАЛЪДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РАБОЧЕЙ ПАРТІИ

СОЦІАЛЪДЕМОКРАТЪ

LE SOCIAL-DÉMOCRATE

Organe Central du Parti Social-Démocrate Ouvrier en Russie

На дорогу

Ваше письмо, как вы знаете, не было получено. Мы сожалеем, что не смогли вам ответить раньше. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами. Мы будем рады получить от вас дальнейшие известия. Мы постараемся сделать это в ближайшее время. Мы надеемся, что вы будете продолжать интересоваться нашими делами.

Prima pagină a Organului Central al P.M.S.D.R., ziarul „Sozial-Demokrat” nr. 2 din 28 ianuarie (10 februarie) 1909, în care a apărut articolul lui V. I. Lenin „La drum”

Micșorat

cauzelor crizei din partid și sublinierea rolului elementului proletar din partid în lupta împotriva ei ; rezolvarea problemei raportului dintre organizația ilegală și cea legală ; recunoașterea necesității de a folosi tribuna Dumei și elaborarea unor directive precise pentru fracțiunea noastră din Dumă în legătură cu criticarea directă a greșelilor ei — iată principalul conținut al hotărârilor conferinței, care dau un răspuns complet în ceea ce privește alegerea de către partidul clasei muncitoare a unui drum hotărât în vremurile grele prin care trecem acum. Să examinăm mai îndeaproape acest răspuns.

Raportul dintre clase în ceea ce privește modul de grupare a acestora din punct de vedere politic rămâne tot acela care a fost caracteristic pentru recenta perioadă de luptă revoluționară directă a maselor. Imensa majoritate a țărănimii nu poate să nu tindă la o revoluție agrară care să desființeze proprietatea funciară semifeudală și care nu e realizabilă fără doborârea puterii țariste. Triumful reacțiunii a dus la o considerabilă accentuare a oprimirii elementelor democratice ale țărănimii, care este incapabilă de o organizare trainică ; dar cu toată asuprirea, cu toate că avem o Dumă ultrareacționară, cu toată nestatornicia extremă a trudovicilor, revoluționarismul maselor țărănești apare limpede chiar și din dezbaterile din Duma a III-a. Poziția fundamentală a proletariatului față de sarcinile revoluției burghezo-democratice din Rusia rămâne neschimbată : să conducă țărănimea democratică, s-o smulgă de sub influența burghezilor liberali, a partidului cadet, care, în pofida unor divergențe în chestiuni de amănunt, continuă să se apropie de octombriști și care în timpul din urmă tinde să creeze un național-liberalism și să sprijine țarismul și reacțiunea printr-o agitație șovină. Lupta se dă, ca și înainte, spune rezoluția, pentru desființarea totală a monarhiei și pentru cucerirea puterii politice de către proletariat și țărănimea revoluționară.

Absolutismul continuă să se mențină și să fie dușmanul principal al proletariatului și al întregii democrații. Dar ar fi greșit să se creadă că el a rămas același ca și înainte. „Constituția“ stolîpinistă și politica agrară stolîpinistă

marchează o nouă etapă în destrămarea vechiului țarism semipatriarhal, semifeudal, un nou pas pe calea transformării lui într-o monarhie burgheză. Delegații din Caucaz, care voiau fie să înlătore cu totul această caracterizare a momentului actual, fie să înlocuiască cuvîntul „burghez“ prin cuvîntul „plutocratic“, aveau un punct de vedere greșit. Plutocratic este absolutismul de multă vreme; burghez — prin politica sa agrară și prin organizarea pe scară națională a unei alianțe directe cu anumite pături ale burgheziei — el devine abia după prima etapă a revoluției, sub influența loviturilor acesteia. Absolutismul duce de multă vreme o politică de încurajare a burgheziei, de multă vreme burghezia își asigură cu ajutorul rublei și acces spre „vîrfuri“, și influență asupra legislației și administrației, și un loc alături de aristocrația nobiliară; dar specificul momentului actual constă în faptul că absolutismul a fost nevoit să creeze o instituție reprezentativă pentru anumite pături ale burgheziei, să facă echilibristică între acestea și iobăgiști, să organizeze în cadrul Dumei o alianță între aceste pături, să renunțe la orice speranță în patriarhalismul țăranului și să caute sprijin împotriva masei țărănești la bogătașii care ruinează obștea.

Absolutismul caută să se camufleze prin crearea unor instituții pretins constituționale; în realitate însă, datorită alianței țarului cu alde Purișkevici și Gucikov, și numai cu aceștia, el își demască mai mult ca oricînd esența sa de clasă. Absolutismul încearcă să-și asume îndeplinirea sarcinilor obiectiv necesare ale revoluției burgheze: crearea unei reprezentanțe populare, care să conducă efectiv treburile societății burgheze, și curățirea încîlcitelor și învechitelor relații agrare medievale existente la sate; dar pînă acum rezultatul practic al noilor măsuri ale absolutismului se dovedește a fi egal cu zero, și aceasta nu face decît să arate și mai limpede că pentru îndeplinirea acestei sarcini istorice este nevoie de alte forțe și de alte mijloace. Pînă în prezent, în conștiința maselor de milioane, lipsite de experiență politică, absolutismul apărea ca fiind opus reprezentanței populare în general; acum lupta își restrînge țelul, își precizează mai conștient sarcina ca luptă pentru

puterea în stat, putere care determină caracterul și însemnătatea reprezentanței înseși. Iată de ce Duma a III-a marchează o etapă deosebită în descompunerea vechiului țarism, în accentuarea caracterului lui aventurist, în adâncirea vechilor sarcini revoluționare, în lărgirea câmpului de luptă (și a numărului participanților la luptă) pentru înfăptuirea acestor sarcini.

Această etapă trebuie depășită; noile condiții ale momentului prin care trecem acum cer noi forme de luptă; folosirea tribunei Dumei apare ca o necesitate absolută; o muncă îndelungată de educare și de organizare a maselor proletarietului ca sarcină care se pune pe primul plan; îmbinarea organizației ilegale cu organizația legală pune în fața partidului sarcini speciale; popularizarea și explicarea experienței revoluției, pe care liberalii și intelectualii lichidatori caută s-o discrediteze, sînt necesare atît în scopuri teoretice cît și în scopuri practice. Dar linia tactică a partidului, care trebuie să știe să țină seama de noile condiții în ceea ce privește metodele și mijloacele de luptă, rămîne neschimbată. Justețea tacticii social-democrate revoluționare — se spune într-una din rezoluțiile conferinței — a fost confirmată de experiența luptei de masă din 1905—1907. Înfrîngerea revoluției ca urmare a acestei prime campanii nu a dovedit că sarcinile nu au fost juste, că țelurile imediate erau „utopice”, că mijloacele și metodele erau greșite, ci că forțele nu erau îndeajuns de pregătite, că criza revoluționară n-a fost destul de amplă și adîncă; dar Stolîpin & Co. se străduiesc cu o rîvnă demnă de toată lauda s-o amplifice și s-o adîncească! N-au decît să se descurajeze liberalii, precum și intelectualii care, după prima bătălie cu adevărat de masă pentru libertate, și-au pierdut cumpătul, și să repete ca niște lași: nu vă „avîntați pe un teren pe care ați mai fost înfrînți o dată, nu porniți din nou pe acest drum fatal. Proletariatul conștient le va răspunde: marile războaie din decursul istoriei, marile sarcini ale revoluțiilor au putut fi duse la bun sfîrșit numai datorită faptului că clasele înaintate își reluau în repetate rînduri asaltul și, trăgînd învățăminte din experiența înfrîngerilor, obțineau victoria. Armatele înfrînte învață

bine. Clasele revoluționare din Rusia au fost înfrînte în prima campanie, dar situația revoluționară persistă. În forme noi și pe altă cale — uneori mult mai lent decît am dori-o — criza revoluționară se apropie din nou, se maturizează din nou. Noi trebuie să îndeplinim o muncă îndelungată de pregătire mai temeinică a unor mase mai largi în vederea acestei crize — pregătire care să țină seama de sarcinile mai înalte și mai concrete — și cu cît va fi îndeplinită cu mai mult succes, cu atît mai certă va fi victoria în noua luptă. Proletariatul rus poate fi mîndru de faptul că în 1905, sub conducerea lui, o națiune de robi s-a transformat pentru prima oară într-o oștire de milioane de oameni care atacă țarismul, într-o armată a revoluției. Și același proletariat va ști acum să îndeplinească cu fermitate, dîrzenie și răbdare munca de educare și de pregătire a unor noi cadre pentru o forță revoluționară mai puternică.

După cum am mai arătat, folosirea tribunei Dumei constituie o parte integrantă necesară a acestei munci de educare și de pregătire. Rezoluția conferinței cu privire la fracțiunea din Dumă arată partidului nostru drumul care, dacă ar fi să căutăm exemple în istorie, este cel mai apropiat de experiența social-democraților germani în condițiile legii excepționale. Partidul ilegal trebuie să știe să folosească, să învețe să folosească fracțiunea legală din Dumă, trebuie să educe această fracțiune, făcînd din ea o organizație de partid care să fie la înălțimea sarcinilor care îi revin. A pune problema rechemării fracțiunii (la conferință au participat și doi „otzoviști“, care însă n-au pus direct această problemă) sau a cere să se renunțe la criticarea directă și fățișă a greșelilor ei și la menționarea acestora în rezoluție (la conferință unii delegați au cerut acest lucru) ar fi o tactică extrem de greșită și o foarte regretabilă eschivare de la munca proletară consecventă, dictată de condițiile momentului prin care trecem acum. În rezoluție se recunoaște pe deplin că fracțiunea a făcut și greșeli pentru care nu poartă numai ea singură răspunderea și care se aseamănă întru totul cu greșelile inevitabile ale tuturor organizațiilor noastre de partid. Dar ea a făcut și altfel de greșeli: abateri de la *linia politică* a partidului. Din mo-

ment ce aceste abateri au avut loc, din moment ce ele au fost comise de o organizație care vorbește deschis în numele întregului partid, partidul era obligat să spună clar și precis că ele au fost abateri. În istoria partidelor socialiste din Europa apuseană au fost numeroase cazuri de relații anormale între fracțiunile parlamentare și partid; și astăzi încă, în țările latine, aceste relații sînt de cele mai multe ori anormale, fracțiunile nu sînt îndeajuns de partinice. Noi trebuie să punem de la bun început pe alte baze crearea unui parlamentarism social-democrat în Rusia, să pornim dintr-o dată, umăr la umăr la o muncă energică în acest domeniu, astfel ca fiecare deputat social-democrat să simtă efectiv că partidul îl sprijină, că îl dor greșelile lui, că este preocupat de îndreptarea drumului lui, și ca fiecare activist de partid să participe la activitatea generală a partidului în Dumă, să tragă învățăminte din critica marxistă concretă a acțiunilor acestuia, să simtă că are datoria de a-l ajuta, să lupte pentru ca activitatea specială a fracțiunii să fie subordonată muncii de propagandă și agitație a partidului în ansamblul ei.

Această conferință este prima adunare cu autoritate a unor delegați din partea celor mai importante organizații de partid care a discutat activitatea desfășurată de fracțiunea social-democrată din Dumă în cursul unei întregi sesiuni. Rezoluția conferinței arată limpede cum își va organiza partidul nostru activitatea sa în Dumă, cît de riguroase sînt în această privință exigențele sale față de sine însuși și față de fracțiune, cu cîtă consecvență și fermitate intenționează el să lucreze la crearea unui parlamentarism cu adevărat social-democrat.

Problema atitudinii față de fracțiunea din Dumă are o latură tactică și una organizatorică. Sub acest raport, rezoluția cu privire la fracțiunea din Dumă nu face decît să aplice din nou un caz particular principiilor generale ale politicii organizatorice, care au fost stabilite de conferință în rezoluția cu privire la directivele în problema organizatorică. În ceea ce privește această problemă, conferința a constatat existența a două curențe fundamentale în P.M.S.D.R. : unul care mută centrul de greutate pe organi-

zația ilegală a partidului și unul, mai mult sau mai puțin înrudit cu lichidatorismul, care mută centrul de greutate pe organizațiile legale și semilegale. Momentul actual se caracterizează, după cum am mai arătat, prin retragerea din partid a unui anumit număr de activiști de partid, îndeosebi din rîndurile intelectualilor, dar în parte și din rîndurile muncitorilor. Lichidatorii pun întrebarea: ce fel de elemente părăsesc partidul: elemente dintre cele mai bune, mai active, care își aleg ca tărîm de activitate organizațiile legale, sau „elemente intelectuale și mic-burgheze șovăielnice”? Este indiscutabil că, respingînd și condamnînd cu hotărîre lichidatorismul, conferința a răspuns în ultimul sens. Elementele cele mai proletare ale partidului, elementele cele mai consecvente din punct de vedere principal și mai social-democrate din rîndurile intelectualilor au rămas credincioase P.M.S.D.R. Părăsirea partidului de către elementele șovăielnice înseamnă curățirea rîndurilor lui, degajarea lui de elementele cele mai nestatornice, de prietenii nesiguri, de „tovarășii de drum” (Mitläufer-i), care, provenind din mica-burghezie sau dintre „declasați”, adică din rîndul oamenilor scoși de pe făgașul cutărei sau cutărei clase, întotdeauna s-au alăturat proletarietului numai în mod vremelnic.

Din această apreciere a principiului organizatoric de partid decurge de la sine și linia politicii organizatorice adoptate de conferință. Întărirea organizației ilegale a partidului, crearea de celule de partid în toate domeniile de muncă, crearea în primul rînd „a unor comitete muncitorești pur partinice, fie chiar și cu puțini membri, în fiecare întreprindere industrială”, concentrarea funcțiunilor de conducere în mîinile unor conducători ai mișcării social-democrate care să provină din rîndurile muncitorilor înșiși — iată sarcina zilei. Și, bineînțeles, sarcina acestor celule și comitete trebuie să fie: folosirea tuturor organizațiilor semilegale și, pe cît posibil, a tuturor organizațiilor legale, întreținerea „unei strînse legături cu masele”, îndrumarea muncii în așa fel încît social-democrația să răspundă la toate cerințele maselor. Fiecare celulă și fiecare comitet muncitoresc de partid trebuie să devină „un punct

de sprijin pentru munca de agitație și munca organizatorică practică în rîndurile maselor“, adică să meargă neapărat încotro merge masa, și să caute la fiecare pas să orienteze conștiința ei în direcția socialismului, să lege fiecare problemă particulară de sarcinile generale ale proletariatului, să transforme fiecare inițiativă organizatorică într-o acțiune de unire *de clasă*, să-și cîștige prin energia lor, prin influența lor ideologică (iar nu prin titlurile și rangurile lor, firește) rolul conducător în toate organizațiile legale ale proletariatului. Nu va fi nici o nenorocire dacă unele dintre aceste celule și comitete vor avea foarte puțini membri, căci, în schimb, va exista între ele legătura tradiției de partid și a organizației de partid și vor avea un program de clasă precis: doi-trei social-democrați partinici vor ști deci să nu se piardă într-o organizație legală amorfă, vor ști să aplice, în orice condiții, în orice împrejurări, în orice situație posibilă, linia lor *de partid*, să exercite asupra mediului înconjurător o înrîurire în spiritul întregului partid și să nu se lase înghițiți de acest mediu.

Într-un regim de contrarevoluție poți dizolva organizațiile de masă de un fel sau altul, poți distruge prin prigoană sindicatele legale, poți zădărnici prin șicane polițienești orice acțiune fățișă a muncitorilor, dar nici o forță din lume nu poate să înlătore fenomenul concentrării în masă a muncitorilor, care se produce în orice țară capitalistă; or, Rusia a și devenit o astfel de țară. Într-un fel sau altul, în mod legal sau semilegal, pe față sau pe ascuns, clasa muncitoare își va găsi puncte de unire de un fel sau altul; pretutindeni și întotdeauna vor merge în fruntea masei social-democrații partinici conștienți, pretutindeni și întotdeauna se vor uni între ei pentru a înrîuri masa în spirit de partid. Și social-democrația, care a dovedit în perioada revoluției fățișe că este partidul clasei și a știut să ducă după sine milioane de oameni la greva și insurecția din 1905 și la alegerile din 1906—1907, va ști și acum să rămîină partidul clasei, partidul maselor, să rămîină avangarda care nici în vremurile cele mai grele nu se rupe de armata sa, ci o ajută să înfrunte aceste vremuri grele.

strânge din nou rîndurile ei și pregătește noi și noi luptători.

Oricît ar jubila și ar urla ultrareacționarii din Dumă și din afara Dumei, din capitală și de la periferie, oricît ar tuna și ar fulgera reacțiunea, preaînțeleptul domn Stolîpin nu poate face nici un pas fără a apropia de prăbușire absolutismul — care se străduiește să mențină echilibrul —, fără a crea un nou ghem de aberații și de absurdități politice și fără a spori cu forțe noi și proaspete rîndurile proletariatului, rîndurile elementelor revoluționare ale masei țărănești. Partidul care știe să se întărească pentru a duce o muncă susținută în strînsă legătură cu masele, partidul clasei înaintate, care știe să organizeze avangarda acesteia, care își îndrumază forțele în așa fel încît să influențeze în spirit social-democrat fiecare manifestare a vieții proletariatului, partidul acesta va învinge, oricare ar fi greutățile de care s-ar lovi.

„*Sofial-Demokrat*” nr. 2
din 28 Ianuarie (10 februarie)
1909

Se tipărește după textul
apărut în ziar

PE MARGINEA ARTICOLULUI
„CU PRIVIRE LA PROBLEMELE CURENTE“ ¹⁴²

Acest articol excelent, pe care îl reproducem după nr. 7 al ziarului „Rabocce Znamea“ — organul Regiunii industriale centrale —, constituie un răspuns la articolul unui otzovist publicat în nr. 5 al aceluiași ziar. Articolul otzovistului a fost publicat de redacția ziarului „Rabocce Znamea“ ca articol de discuție, cu mențiunea că nu este de acord cu autorul. Articolul de față, apărut în nr. 7, nu este însoțit de nici o mențiune și exprimă deci părerea redacției.

Noi încă demult ne-am pronunțat categoric, în ziarul „Proletarii“, împotriva otzovismului, arătând foarte clar că, întrucât otzovismul se transformă dintr-o simplă tendință într-un *curent*, într-un sistem politic, el părăsește calea marxismului revoluționar, o rupe principial cu bolșevismul. Dar, după apariția articolului de față în organul editat de bolșevici la Moscova, trebuie să mărturisim că pînă acum n-am pus destul de apăsător problema otzovismului, am subestimat primejdia de care este amenințată consecvența principială a fracțiunii noastre bolșevice din partea unor oameni care vor să unească acest otzovism cu bolșevismul. Constatăm că tov. Moskvici, autorul articolului reprodus mai sus, a pus problema tot atît de apăsător, de precis, de principial cum am pus-o noi în discuțiile particulare cu otzoviștii, avînd de-a face în fiecare zi cu reprezentanții reali ai otzovismului: văzînd pe teren agitația practică otzovistă a acestora, agitație care, pe zi ce trece, amenință să se abată tot mai mult de pe calea social-de-

mocrației revoluționare, organul nostru din Moscova a fost nevoit să pună problema în mod intransigent și apăsător, așa cum a pus-o cu deplină temei. Tovarășul din Moscova a pus problema în felul următor: *ori* marxism-revoluționar, care în Rusia înseamnă bolșevism, *ori* otzovism, adică renunțarea la bolșevism. Prin aceasta el s-a raliat întru totul la modul în care am pus noi problema în discuțiile preliminare pe care le-am avut înainte de conferința generală a partidului cu tovarășii otzoviști.

Știm că există muncitori bolșevici care acum simpatizează cu otzovismul, dar la aceștia, de cele mai multe ori, „otzovismul“ nu este decât o stare de spirit trecătoare, întreținută de greșelile grave ale fracțiunii noastre din Dumă. Și se înțelege că nu la ei se referă toate cele spuse mai sus de autorul articolului și de noi. Dar întrucât otzovismul este ridicat la rangul de teorie, este transformat într-un sistem politic — și acest lucru îl face un mic grup care se pretinde a fi reprezentantul revoluționarismului „autentic“ —, se impune un război ideologic necrușător! Autorul articolului reprodus mai sus are perfectă dreptate atunci când spune că raționamentele otzovistului publicate în nr. 5 al ziarului „Rabocze Znamea“ (articolul acesta a fost reprodus de noi în „Proletarii“ nr. 39) și în general otzovismul ca curent echivalează cu menșevismul de-a-ndoa-selea, care preconizează un „congres muncitoresc“ etc. Și încă și mai multă dreptate are atunci când spune că fundamentarea *principlă* pe care unii otzoviști o dau curentului lor amenință în mod obiectiv să-i apropie, în pofida propriei lor conștiințe politice, de anarhosindicaliști sau pur și simplu de anarhiști.

Modul în care s-a pus problema la Moscova a arătat în mod evident cât sînt de miopi politicește, cu toate bunele lor intenții, acei bolșevici care nu vor să admită că otzovismul reprezintă *din punct de vedere principlal* un pericol, care nu văd aici decât „divergențe practice“, care văd în otzovism „un nucleu sănătos“ și nu embrionul unui lichidatorism ideologic de stînga. Articolul tovarășului din Moscova este de natură să le arate că, acoperind pe otzoviști ideologicește sau fie chiar păstrînd față de ei o neutralitate prietenească pe tărîm ideologic, ei dau apă la moară otzo-

viștilor, devin prizonierii lor și aduc prejudicii bolșevismului.

Otzovismul *nu este* bolșevism, ci, sub raport politic, o detestabilă caricatură de bolșevism, pe care nu putea s-o plăsmuiască decît cel mai înverșunat adversar politic al bolșevismului. Aici este nevoie de o claritate deplină. Considerăm necesar ca toți bolșevicii, pînă la ultimul cerc, să-și dea în mod clar seama de adevărata semnificație a otzovismului, să caute să se lămurească pe deplin și să-și pună în-trebarea: nu cumva sub steagul „revoluționarismului” și al „stîngismului” se promovează o renunțare fățișă la glorioasele tradiții ale vechiului bolșevism, așa cum s-a format el în perioada prerevoluționară și în focul revoluției?

În acest scop am deschis în „Proletarii” o discuție în legătură cu aceste probleme. Am publicat tot ce ni s-a trimis și am reprodus tot ce au scris bolșevicii în Rusia în această privință. Pînă în prezent nu am respins nici un articol de discuție și așa vom proceda și pe viitor. Din păcate însă, pînă în prezent tovarășii otzoviști și tovarășii care simpatizează cu ei au trimis prea puțin material ziarului nostru și, în general, au evitat să-și expună deschis și complet în presă credoul lor principial, preferînd discuții „între ei”. Învităm pe toți tovarășii, atît pe otzoviști cît și pe bolșevicii ortodocși, să-și expună părerile în coloanele ziarului „Proletarii”. Dacă va fi nevoie, vom publica și în broșură materialele care ne-au fost trimise. Claritate și fermitate pe tărîm ideologic — iată ce ne trebuie, mai ales în aceste momente grele.

Să-i lăsăm pe domnii socialiști-revoluționari să estompeze divergențele dintre ei și să se felicite pentru „umanitate” într-un moment cînd, pe bună dreptate, se spune despre ei: la ei găsești tot ce vrei — de la liberalismul socialiștilor-populiști pînă la liberalismul cu bombe.

Să-i lăsăm pe menșevici să se acomodeze pe plan ideologic cu Cerevanin & Co. N-au decît să practice sistemul de contabilitate în partidă dublă (să-l renege pe Cerevanin în fața germanilor și să se pupe cu el în presa rusă), să se acomodeze cu lichidatorii ideologi ai bazelor marxismului revoluționar, să estompeze divergențele dintre ei, să ajungă în această privință pînă la o asemenea virtuozitate încît

să-și acopere divergențele cu o simplă fișie de hîrtie (vezi „Golos Soțial-Demokrata“ nr. 10—11), așa cum au făcut pentru „a înlătura“ divergența dintre ei și Plehanov¹⁴³.

Fracțiunea noastră nu trebuie să se teamă de lupta ideologică internă din moment ce aceasta este necesară. Ea se va întări și mai mult în această luptă. Sîntem *datori* să lămurim divergențele noastre, și aceasta cu atît mai mult cu cît în fapt curentul nostru începe să se identifice tot mai mult cu întregul nostru partid. Chemăm pe tovarășii bolșevici să clarifice lucrurile *sub raport ideologic* și să pună capăt tuturor bîrfelilor șoptite la ureche, indiferent de unde ar veni ele. Există o sumedenie de elemente care vor să substituie luptei de idei în problemele cele mai serioase, în problemele cardinale, ciorovăieli meschine, așa cum au făcut menșevicii după Congresul al II-lea. Asemenea ciorovăieli nu trebuie să existe în mediul bolșevic. Muncitorii bolșevici trebuie să dea o ripostă hotărîtă încercărilor de acest fel și să ceară un singur lucru: *claritate sub raport ideologic, concepții precise și o linie principială*. În condițiile unei depline precizări ideologice, toți bolșevicii vor putea să acționeze sub raport organizatoric în mod tot atît de unitar, tot atît de uniți cum a acționat întotdeauna pînă acum fracțiunea noastră.

„Proletarii“ nr. 42
din 12 (25) februarie 1909

Se tipărește după textul
apărut în ziar

SCOPUL LUPTEI PROLETARIATULUI ÎN REVOLUȚIA NOASTRĂ

În articolul publicat mai sus, tov. Martov se ocupă în treacăt de o problemă extrem de importantă sau, mai bine zis, de o serie de probleme referitoare la scopul luptei proletariatului și a social-democrației în revoluția noastră. El se ocupă de felul cum au evoluat aceste probleme în partidul nostru, de raportul în care se află ele față de bazele marxismului și față de narodnicism, de părerile de toate nuanțele care au fost exprimate în această privință — într-un cuvânt se ocupă de toate laturile problemei, dar nu lămurește nici una dintre ele. Pentru a da un răspuns în ceea ce privește fondul problemei, trebuie să întreprindem un studiu sistematic cu privire la toate laturile ei.

I

Să începem cu un istoric al discuției purtate în jurul acestei probleme în rîndurile social-democrației ruse. Ea a fost pusă la începutul anului 1905 de către bolșevici și menșevici. Bolșevicii au rezolvat-o prin „formula”: dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii (vezi „Vpered”¹⁴⁴ nr. 14 din 12 aprilie 1905)*. Menșevicii au respins categoric această definiție a conținutului de clasă al revoluției burgheze victorioase. La Congresul al III-lea (al bolșevicilor), care s-a întrunit în mai 1905 la Londra, și la conferința simultană de la Geneva a

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 10, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 20—31. — Nota red.

menșevicilor, concepțiile ambelor părți ale partidului și-au găsit o expresie oficială. Totodată, potrivit spiritului acelei epoci, ambele părți ale partidului n-au pus în rezoluțiile lor problema teoretică, generală a scopului luptei și a conținutului de clasă al revoluției victorioase în genere, ci problema mai îngustă a instaurării unui guvern revoluționar provizoriu. Rezoluția bolșevicilor spune : „...Instaurarea unei republici democratice în Rusia nu este posibilă decât ca urmare a unei insurecții populare victorioase, al cărei organ să fie un guvern revoluționar provizoriu ; ...În funcție de raportul de forțe și de alți factori care nu pot fi precis determinați dinainte, se poate admite participarea la un guvern revoluționar provizoriu a unor împuterniciți ai partidului nostru în vederea unei lupte necruțătoare împotriva tuturor tentativelor contrarevoluționare și pentru apărarea intereselor de sine stătătoare ale clasei muncitoare“. Rezoluția menșevicilor : „...Social-democrația nu trebuie să-și pună drept scop cucerirea puterii sau împărțirea ei în cadrul unui guvern provizoriu, ci trebuie să rămână un partid de opoziție revoluționară extremă“.

De aici se vede că, în rezoluția lor oficială adoptată la un congres pur bolșevic, bolșevicii *nu includ* nimic asemănător „formulei“ : dictatura proletariatului și țărănimii, ci spun *doar* că participarea la un guvern revoluționar provizoriu este admisibilă și că proletariatul „este chemat să aibă rolul conducător“ (rezoluția despre insurecția armată). „Formula“ : „dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii“, lansată în presa bolșevică înainte de Congresul al III-lea, este repetată în broșura „Două tactici“ *, apărută după congres, și nimănui nu i-a trecut prin minte să aducă bolșevicilor acuzația că comentariile lor nu sînt în concordanță cu rezoluțiile lor. Nimănui nu i-a trecut prin minte să ceară ca rezoluțiile unui partid de masă, care duce o luptă politică, să coincidă întru totul cu formularea definiției marxiste a conținutului de clasă al revoluției victorioase.

O altă concluzie importantă care decurge din incursiunea noastră în istorie : în primăvara anului 1905, ambele părți

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 1—127. — Nota red.

ale partidului au considerat că *centrul de greutate* al problemei controversate rezidă în *cucerirea puterii* de către proletariat și de către clasele revoluționare în genere, fără a se ocupa cîtuși de puțin de problema: care vor fi sau care ar trebui să fie, în aceste condiții, relațiile dintre clasele care urmează să cucerească puterea. După cum am văzut, menșevicii resping atît scopul de a cucerii puterea cît și scopul de a o împărți. Bolșevicii vorbesc de „rolul conducător al proletariatului în revoluție” (rezoluția despre insurecția armată), despre faptul că participarea social-democrației la un guvern provizoriu este „admisibilă”, despre „apărarea fermă a independenței social-democrației, care urmărește înfăptuirea unei revoluții socialiste depline” (rezoluția despre guvernul revoluționar provizoriu), despre „sprijinirea” mișcării revoluționare a țărănimii, despre „cărărirea conținutului democrat-revoluționar al mișcării țărănești de orice elemente reacționare”, despre faptul că social-democrația „trebuie să ridice conștiința revoluționară a țăranilor și să ducă pînă la capăt revendicările lor democratice” (rezoluția cu privire la atitudinea față de mișcarea țărănească). În rezoluțiile congresului bolșevic din 1905 nu există nici un fel de alte „formule” cu privire la relațiile dintre proletariat și țărănime.

Să trecem la proiectele de rezoluții elaborate de cele două fracțiuni cu un an mai tîrziu, înainte de întrunirea Congresului de la Stockholm. Aceste proiecte sînt foarte adesea uitate sau ignorate de presă în general și în partidul nostru în special, și acest lucru este deosebit de regretabil, deoarece ele au o foarte mare importanță în istoria ideilor tactice ale social-democrației. Tocmai aceste proiecte de rezoluții ne arată învățămintele pe care cele două părți ale partidului le-au tras din experiența luptei din octombrie și decembrie 1905.

În proiectul lor de rezoluție cu privire la sarcinile de clasă ale proletariatului, bolșevicii spun următoarele: „...numai proletariatul este capabil să ducă pînă la capăt revoluția democratică, cu condiția ca acesta, singura clasă revoluționară pînă la capăt a societății contemporane, să ducă după sine masa țărănimii, imprimînd conștiința politică luptei ei spontane împotriva proprietății funciare mo-

șierești și împotriva statului feudal¹⁴⁵ (același lucru s-a spus și în proiectul de rezoluție prezentat la Congresul de la Londra, vezi „Proletarii“ nr. 14 din 4 martie 1907).

Prin urmare, „formula“ pe care înșiși bolșevicii au adoptat-o aici sună astfel: proletariatul trebuie să ducă după sine țărănimea. În rezoluțiile bolșevicilor nu există nici o altă formulă care să exprime ideea de dictatură revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii. N-am putea sublinia îndeajuns acest fapt, căci încercarea lui Martov de a prezenta într-o lumină cu totul falsă însemnătatea rezoluției adoptate la Conferința din decembrie 1908 se bazează în întregime pe uitarea sau pe trecerea sub tăcere a acestui fapt.

În proiectul lor de rezoluție (reprodus din „Partiinîe Izvestiia“¹⁴⁶ în „Raportul“ lui Lenin, pag. 68—70), menșevicii consideră că sarcina proletariatului este „să fie forța motrice a revoluției burgheze“ — notați: nu „conducătorul“, cum se spune în rezoluția bolșevicilor, ci forța motrice! — și, enumerând sarcinile lui, o menționează și pe aceea de „a sprijini prin presiunea maselor acele acțiuni opoziționiste ale democrației burgheze care nu sînt în contradicție cu revendicările noastre programatice, care pot să contribuie la realizarea lor și să devină punctul de plecare pentru o continuă înaintare a revoluției“.

Prin urmare, fracțiunea bolșevicilor și cea a menșevicilor au redus divergența dintre ele la contrapunerea: „conducător“ al revoluției, care „să ducă după sine“ țărănimea, sau „forță motrice“ a revoluției, „care să sprijine“ anumite acțiuni ale democrației burgheze. Adăugăm că, în ciuda protestelor și insistențelor bolșevicilor, menșevicii, care biruiseră la Congresul de la Stockholm, și-au retras ei înșiși această rezoluție. Cititorul va putea găsi un răspuns la întrebarea de ce au făcut menșevicii acest lucru dacă va lua cunoștință de următorul pasaj din același proiect de rezoluție al menșevicilor: „proletariatul își va putea îndeplini în mod rațional sarcina de a fi forța motrice a revoluției burgheze numai dacă, organizîndu-se el însuși, va atrage mereu, prin lupta sa, noi pături ale burgheziei orășenești și ale țărănimii la lupta revoluționară, democrati-

zînd revendicările lor, împingîndu-le să se organizeze și creînd prin aceasta condițiile pentru victoria revoluției“.

Este evident că aici avem de-a face cu o concesie făcută, de bine, de rău, bolșevicilor, deoarece proletariatul este înfățișat nu numai ca forță motrice, ci, în parte cel puțin, și ca conducător, deoarece el „atrage“ și „împinge“ țărănimea și noi pături ale burgheziei orășenești.

Mai departe. Referitor la problema instaurării unui guvern provizoriu, proiectul de rezoluție al menșevicilor spune următoarele : „În condițiile existenței în țară a unui avînt revoluționar general, social-democrația trebuie să contribuie pretutindeni la crearea de soviete de deputați ai muncitorilor, să îndemne și celelalte elemente ale democrației revoluționare să contribuie la crearea unor organe similare, la unirea tuturor acestor organe în organizații comune fără partid ale luptei revoluționare a poporului, punîndu-le în față sarcinile general-naționale ale revoluției, care din punctul de vedere al proletariatului pot și trebuie să fie rezolvate în actualul moment al revoluției“ (pag. 91, ibid.).

Acest proiect de rezoluție al menșevicilor, care a fost dat uitării, arată clar că, sub influența experienței din octombrie-decembrie 1905, menșevicii s-au încurcat cu totul, cedînd pozițiile lor bolșevicilor. Într-adevăr, este oare compatibil pasajul citat mai sus cu următoarele puncte din același proiect : „în actuala revoluție burgheză, social-democrația nu trebuie să-și pună drept obiectiv cucerirea puterii și instaurarea dictaturii“ (pag. 92) ? Această teză repetă întocmai și strict principial (cu excepția referirii la „împărțirea puterii“) cele spuse în rezoluția din 1905. Ea se află însă într-o contradicție ireductibilă cu experiența evenimentelor din octombrie-decembrie 1905, pe baza căreia înșiși menșevicii preconizează unirea tuturor organelor proletariatului și ale „celorlalte elemente ale democrației revoluționare“ în „organizații comune fără partid ale luptei revoluționare a poporului“ ! Căci dacă Sovietele de deputați ai muncitorilor „se unesc“ cu organele similare ale democrației revoluționare în organizații fără partid ale luptei revoluționare a poporului, e clar că proletariatul își pune ca sarcină „cucerirea puterii și instaurarea dictaturii“,

că *participă* la cucerirea puterii. Însăși rezoluția spune că „principala sarcină“ a revoluției este aceea de „a smulge puterea de stat din mâinile guvernului reacționar“. Deși ideea „cuceririi puterii și instaurării dictaturii“ le repugnă, deși aceste cuvinte le inspiră teamă, deși repudiază categoric acest lucru înfiorător, menșevicii *au fost nevoiți să recunoască* după 1905 că „unirea“ Sovietelor de deputați ai muncitorilor cu celelalte organe „similare“ ale democrației revoluționare decurge în mod inevitabil din mersul evenimentelor și că dintr-o astfel de *unire* vor rezulta „organizații *comune* fără partid“ (inexact ; trebuia să se spună : fără partid sau interpartinice) „ale luptei revoluționare a poporului“. Această *organizație comună* este tocmai guvernul revoluționar provizoriu ! Temându-se de aceste cuvinte clare și precise, menșevicii le-au înlocuit printr-o *descriere*. Dar aceasta nu schimbă câtuși de puțin fondul chestiunii. „Un organ al luptei revoluționare a poporului“ „care să smulgă puterea de stat“ din mâinile vechii stăpîniri este tocmai ceea ce se numește guvern revoluționar provizoriu.

Spre deosebire de menșevici, care au fost nevoiți să țină seama de experiența evenimentelor din octombrie-decembrie 1905 poticnindu-se și abătîndu-se de la drumul just, bolșevicii și-au formulat în mod clar și direct concluziile lor. În proiectul de rezoluție bolșevic cu privire la guvernul provizoriu se spune următoarele : „...„în această luptă fățișă“ (de la sfîrșitul anului 1905), „elementele populației locale capabile să acționeze cu hotărîre împotriva vechiului regim (aproape exclusiv proletariatul și păturile înaintate ale micii burghezii) au fost puse în fața necesității de a crea organizații care erau de fapt germenii unei puteri noi, revoluționare — Sovietele de deputați ai muncitorilor din Petersburg, Moscova și din alte orașe, Sovietele de deputați ai soldaților din Vladivostok, Krasnoiarsk etc., comitetele feroviarilor din Siberia și din Sud, comitetele țărănești din gubernia Saratov, comitetele revoluționare orășenești din Novorossiisk și din alte orașe și, în sfîrșit, organele sătești electivă din Caucaz și din Ținutul baltic“ (pag. 92). Apoi în aceeași rezoluție se spune că acțiunea acestor organe a eșuat din cauză că erau răzlețite și aveau un caracter em-

brionar, iar guvernul revoluționar provizoriu este definit ca „organ al unei insurecții victorioase“. „Pentru ca revoluția să poată fi dusă pînă la capăt — se spune în continuare în rezoluție — este neccsar ca proletariatul să-și asume acum sarcina arzătoare de a contribui, împreună cu democrația revoluționară, la unificarea insurecției și la crearea unui centru de unificare a acestei insurecții sub forma unui guvern revoluționar provizoriu“. După aceea se repetă aproape textual rezoluția Congresului al III-lea din 1905.

Pasajele citate din proiectele de rezoluție prezentate de cele două fracțiuni la Congresul de la Stockholm ne permit să situăm problema dictaturii revoluționar-democratice a proletariatului și a țărănimii pe o bază istorică concretă. Oricine vrea să dea un răspuns direct și clar la această problemă trebuie să țină seama de experiența evenimentelor de la sfîrșitul anului 1905. A te eschiva de la examinarea directă a acestei experiențe înseamnă nu numai a ignora un material extrem de prețios pentru un marxist rus; mai mult: aceasta înseamnă a te condamna în mod inevitabil la o interpretare „chițibușărească“ a formulelor, la „estomparea“ și „escamotarea“ (după expresia atît de pregnantă a tov. Martov) a esenței divergențelor principiale, la o atitudine neprincipială, inconsecventă în problemele de teorie și practică ale „dictaturii“, atitudine care poate fi cel mai bine exprimată prin formula: mișcarea este totul, scopul nu este nimic.

Experiența de la sfîrșitul anului 1905 a arătat în mod incontestabil că, în condițiile unui „avînt revoluționar general“, se creează „organizații“ speciale „ale luptei revoluționare a poporului“ (potrivit formulării menșevicilor; „organe embrionare ale unei puteri noi, revoluționare“, potrivit formulării bolșevicilor). Tot atît de incontestabil este faptul că de-a lungul istoriei revoluției burgheze din Rusia aceste organe au fost create în primul rînd de proletariet și în al doilea rînd „de celelalte elemente ale democrației revoluționare“, și o examinare fugitivă a datelor statistice referitoare la componența populației din Rusia în general și din Velicorusia în special învederează o uriașă precumpănire a țărănimii față de celelalte elemente. În sfîrșit, nu mai puțin incontestabilă este și tendința istorică

de unificare a acestor organe sau organizații locale. Din toate aceste fapte incontestabile decurge în mod inevitabil concluzia că o revoluție victorioasă în Rusia de astăzi *nu poate fi* concepută altfel decât ca o dictatură revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii. De la această concluzie inevitabilă nu te poți sustrage decât prin „chițibușărie“ și prin „escamotarea“ divergențelor! Acela care nu ia la întâmplare diferite frânturi ale problemei, care nu rupe în mod artificial și arbitrar orașul de sat și o regiune de alta, care nu substituie problemei dictaturii unor anumite clase problema componentei cutărui sau cutărui *guvern*, care, într-un cuvânt, privește problema cu adevărat *în ansamblul ei*, nu se poate încumeta să afirme, pe baza exemplelor concrete pe care le oferă experiența anului 1905, că o revoluție victorioasă ar putea fi concepută altfel decât ca o dictatură a proletariatului și țărănimii.

Dar înainte de a merge mai departe să terminăm cu istoricul părerilor existente în partid în legătură cu „formula“ examinată. Am văzut în ce a constat formularea exactă a concepțiilor ambelor fracțiuni în 1905 și în 1906. În 1907, în ajunul Congresului de la Londra, menșevicii au formulat un proiect de rezoluție cu privire la atitudinea față de partidele burgheze („Narodnaia Duma“¹⁴⁷, 1907, nr. 12 din 24 martie 1907), pentru ca apoi, la congres, să vină cu un alt proiect. În primul proiect se vorbește de „combinarea“ acțiunilor proletariatului cu acțiunile altor clase, iar în al doilea de „utilizarea“ mișcării altor clase „în vederea realizării țelurilor“ proletariatului și de „sprijinirea“ de către proletariat a anumitor „acțiuni revoluționare și opoziționiste“ ale altor clase, de „realizarea, în anumite cazuri, a unor acorduri“ între social-democrație și clasele liberale și democratice.

În proiectul bolșevicilor, precum și în rezoluția adoptată la Congresul de la Londra, se spune că social-democrația „trebuie să le impună (partidelor narodnice sau trudovice, „care exprimă într-un mod mai mult sau mai puțin fidel punctul de vedere și interesele maselor largi ale micii burghezii de la orașe și sate“) să se situeze de partea social-democraților, împotriva sutelor negre și ca-deților“, și se vorbește despre „acțiunile în comun care

decurg de aici“ și care trebuie „să servească doar țelurilor unui asalt comun“. Spre deosebire de proiectul bolșevicilor, în rezoluția congresului au mai fost introduse, din inițiativa unui polonez, cuvintele: „În lupta pentru ducerea revoluției pînă la capăt“¹⁴⁸. Vedem deci că și de aici rezultă o confirmare cît se poate de clară a ideii de dictatură revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii, căci această dictatură nu înseamnă altceva decît o „acțiune comună“ a acestor clase, „care au dus sau duc revoluția pînă la capăt“ !

II

E de ajuns să aruncăm o privire de ansamblu asupra istoricului părerilor existente în partid în legătură cu problema dictaturii proletariatului și țărănimii, ca să vedem cît de mult își dăunează sie însuși tov. Martov atunci cînd vorbește de chițibușărie și de o mișcare lipsită de țel. Într-adevăr, prima concluzie care decurge din acest istoric este că bolșevicii n-au inserat *niciodată*, nici în proiectele lor de rezoluție, nici în rezoluțiile lor, expresia sau „formula“ : dictatura proletariatului și țărănimii, și, cu toate acestea, pînă acum *nimănui* nu i-a trecut prin minte să conteste faptul că *toate* proiectele și rezoluțiile formulate de bolșevici în perioada 1905—1907 se bazează în *întregime* pe ideea de dictatură a proletariatului și țărănimii. Ar fi ridicol să conțești acest fapt. A-l contesta înseamnă tocmai a da dovadă de chițibușărie, a te lega de cuvinte, estompînd astfel *fondul* problemei. Proletariatul trebuie „să-și alăture“ masa țărănimii — spune Lenin în „Două tactici“ („În 12 ani“, pag. 445)* ; proletariatul trebuie „să ducă după sine“ masa țărănimii — se spune în proiectul de rezoluție din 1906 al bolșevicilor ; „acțiuni în comun“ ale proletariatului și ale țărănimii „în lupta pentru ducerea pînă la capăt a revoluției democratice“ — se spune în rezoluția Congresului de la Londra. Nu este oare evident că toate aceste formulări cuprind una și aceeași idee ? că în această idee își găsește expresia dic-

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 89. — Nota red.

tatura proletariatului și țărănimii? că „formula“ : proletariatul trebuie să se sprijine pe țărănime este cuprinsă în întregime în cadrul aceleiași dictaturi a proletariatului și țărănimii?

Tov. Martov se pune luntre și punte pentru a dovedi că nu trebuie să se spună : „și țărănimii“. El se lansează într-o discuție în jurul lui „și“. Nu poate fi vorba de nici un „și“ ; formularea cu „și“ a fost înlăturată — exclamă tov. Martov —, să nu îndrăzniți să introduceți acest „și“ în articolele nesemnate din O.C. ! V-ați trezit prea târziu, stimate tov. Martov ; ați fi trebuit să adresați această pretenție tuturor organelor bolșevice din întreaga epocă revoluționară, deoarece toate aceste organe au vorbit întotdeauna de dictatura proletariatului și țărănimii, deși au făcut aceasta pe baza unor rezoluții care nu conțineau acest „și“. Tov. Martov a pierdut campania principială pornită de el în legătură cu „și“, și a pierdut-o nu numai pentru că a operat prescripția, ci și pentru că maiestatea-sa logică introduce mereu pe acest nenorocit de „și“ : și „să-și alătore“, și „să ducă după sine“, și „acțiuni în comun“, și „să se sprijine pe“, și „cu ajutorul“ (această expresie figurează în rezoluția Congresului al VI-lea al social-democrației poloneze¹⁴⁹).

Dar bolșevicii au combătut expresia „să se sprijine pe“ — spune tov. Martov continuându-și discuția sa principială. Da, am combătut-o, dar nu pentru că această „formulă“ ar respinge ideea de dictatură a proletariatului și țărănimii, ci pentru că pe rusește această „formulă“ nu este prea reușită. Se sprijină de obicei cineva mai slab pe cineva mai tare. Repetarea textuală a formulei poloneze : „proletariatul cu ajutorul țărănimii“ este întru totul acceptabilă pentru bolșevici, deși ar fi fost poate mai nimerit să se spună : „proletariatul să ducă după sine“. Se poate discuta în jurul tuturor acestor formule, dar a face dintr-o astfel de controversă o „discuție principială“ este pur și simplu caraghios. A contesta, așa cum încearcă să facă tov. Martov, faptul că expresia „să se sprijine pe“ este cuprinsă în noțiunea de acțiune în comun înseamnă a oferi o mostră de chițibușărie. A spune că cucerirea puterii de către „proletariat cu sprijinul țărănimii“ înseamnă cuce-

rirea puterii „*exclusiv* de către proletariat”, așa cum spun tov. Dan, Akselrod și Semenov, pe care-i citează tov. Martov, înseamnă a-l face pe cititor să rîdă. Dacă am spune că Martov și Potresov, *sprijinindu-se pe Cerevanin*, pe Prokopovici & Co., au lichidat ideea hegemoniei proletariatului în revoluție, ne-ar crede oare cineva că Martov și Potresov au lichidat această idee *singuri, fără Cerevanin, Prokopovici & Co.?*

Nu, tovarăși, discuția din O.C. nu trebuie să fie redusă la o chițibușărie! Nu trebuie să recurgem la asemenea mijloace pentru a ne eschiva de la recunoașterea faptului, esențial și incontestabil, că majoritatea din P.M.S.D.R., inclusiv bolșevicii și polonezii, se pronunță categoric: 1) pentru recunoașterea rolului conducător al proletariatului, a rolului său de conducător în revoluție, 2) pentru recunoașterea faptului că scopul luptei este cucerirea puterii de către proletariat cu ajutorul celorlalte clase revoluționare, 3) pentru recunoașterea faptului că pe primul și, poate, chiar singurul loc printre aceste „ajutoare” se situează țărănimia. Cine dorește o discuție în contradictoriu asupra fondului problemei trebuie să încerce să conteste cel puțin una dintre aceste trei teze. Tov. Martov n-a analizat, în fond, nici una dintre ele. El a uitat să spună cititorului că menșevicii se situează, *în ceea ce privește fiecare* dintre aceste trei teze, pe un punct de vedere pe care partidul îl *respinge*, că atunci cînd se vorbește de *erorile respinse de partid* se are în vedere tocmai menșevismul și numai menșevismul! Politica menșevicilor în perioada revoluției și-a găsit expresia tocmai într-o mișcare lipsită de scop și de aceea *dependentă* de oscilările partidului cadet; ea a avut acest caracter tocmai pentru că menșevicii nu știau dacă proletariatul trebuie să tindă la rolul de conducător, dacă trebuie să tindă la luarea puterii conținnd pe ajutorul unei anumite clase. Necunoașterea acestui lucru condamnă în mod inevitabil politica social-democraților la erori, la greșeli, la lipsă de principialitate, la dependență față de liberali.

Conferința n-a înmormîntat „dictatura proletariatului și țărănimii” și n-a autorizat partidul să renunțe la ea, ci,

dimpotrivă, a confirmat-o, făcînd încă un pas spre o mai deplină recunoaştere a ei. Congresul de la Londra s-a pronunţat : 1) pentru recunoaşterea rolului de „conducător” al proletariatului „în revoluţia burghezo-democratică” şi 2) pentru „acţiuni în comun” ale proletariatului şi ţărănimii, „care să servească doar ţelurilor unui asalt general”, acţiuni, între altele, pentru „ducerea revoluţiei pînă la capăt”. Nu mai rămînea decît să se recunoască faptul că scopul luptei în actuala revoluţie este cucerirea puterii de către proletariat şi ţărănime. Acest lucru l-a făcut conferinţa prin formula : „cucerirea puterii de către proletariat cu sprijinul ţărănimii”.

Spunînd acest lucru, nu contestăm şi nu estompăm cîtuşi de puţin divergenţele existente între bolşevici şi polonezi. Social-democraţii polonezi au deplina posibilitate de a expune aceste divergenţe atît în propriile lor publicaţii în limba rusă cît şi în coloanele ziarelor bolşevice şi în O.C. Ei au şi început să facă uz de această posibilitate. Dacă tov. Martov îşi va atinge scopul pe care îl urmăreşte, şi anume ca social-democraţii polonezi să intervină în controversa noastră, toată lumea va vedea că în toate problemele esenţiale sîntem solidari cu S.D.P. în lupta împotriva menşevicilor, că sîntem în divergenţă cu S.D.P. numai în unele chestiuni de amănunt.

III

În ceea ce-l priveşte pe Troţki, pe care Martov l-a determinat să participe la discuţia unor terţe persoane organizată de el, discuţie la care au participat toţi în afară de iniţiatorul ei, în nici un caz nu putem examina aici în mod complet vederile lui. Acest lucru ar necesita un amplu articol special. Analizînd vederile greşite ale lui Troţki pe baza unor referiri la frînturi din acestea, tov. Martov provoacă cititorilor o serie întregă de nedumeriri, deoarece, citînd frînturi de pasaje, nu lămureşte problema, ci o încurcă. Greşeala fundamentală a lui Troţki constă în aceea că el ignorează caracterul burghez al revoluţiei, că nu are o concepţie clară în ceea ce priveşte problema trecerii de la

această revoluție la revoluția socialistă. Din această greșală fundamentală decurg diferite alte greșeli ale lui Troțki, pe care tov. Martov *le repetă* reproducînd cîteva pasaje față de care are o atitudine de simpatie și de aprobare. Pentru a nu lăsa lucrurile încurcate, așa cum le expune tov. Martov, să arătăm cel puțin cît de greșite sînt acele raționamente ale lui Troțki care se bucură de aprobarea tov. Martov. O coaliție între proletariat și țărănime „presupune fie ca vreunul dintre partidele burgheze existente să cîștige țărănimea de partea sa, fie ca țărănimea să-și creeze un puternic partid de sine stătător“. Este evident că această părere este greșită atît din punct de vedere teoretic general cît și din punctul de vedere al experienței revoluției ruse. O „coaliție“ între clase nu presupune *cîtuși de puțin* nici existența vreunui partid puternic, nici în genere apartenența la vreun partid. A susține o asemenea părere înseamnă a confunda problema claselor cu problema partidelor. O „coaliție“ între clasele menționate *nu* presupune *cîtuși de puțin* nici ca vreunul dintre partidele existente să cîștige țărănimea de partea sa, *nici* ca țărănimea să-și creeze un puternic partid de sine stătător ! Din punct de vedere teoretic acest lucru reiese clar din faptul că, în primul rînd, organizarea țărănimii într-un partid este un lucru foarte greu și că, în al doilea rînd, în condițiile unei revoluții burgheze crearea de partide țărănești este un proces extrem de dificil și de îndelungat, încît un partid „puternic și de sine stătător“ poate apărea, de pildă, abia către sfîrșitul revoluției. Din experiența revoluției ruse reiese tot atît de clar că o „coaliție“ între proletariat și țărănime s-a realizat *de zeci și sute de ori* în cele mai diverse forme, fără „nici un fel de partid puternic și de sine stătător“ al țărănimii. Această coaliție s-a înfăptuit atunci cînd au existat „acțiuni în comun“, duse, să zicem, de Sovietul de deputați ai muncitorilor și de Sovietul de deputați ai soldaților sau de Comitetul de grevă al feroviarilor, ori de deputații țărănilor etc. Toate aceste organizații erau în majoritatea lor organizații *fără partid* și, cu toate acestea, în cadrul fiecărei acțiuni duse în comun de aceste organizații se realiza, fără doar și poate, o „coaliție“

între cele două *clase*. În același timp a început să se contureze, să ia naștere, să apară un partid al țăranilor sub forma „Uniunii țărănești”¹⁵⁰ în 1905 sau a „Grupului trudovic” în 1906 și *pe măsura* creșterii, dezvoltării acestui partid și a consolidării independenței lui, *coaliția* dintre cele două *clase* lua diverse forme, începînd cu acorduri politice imprecise și neformale și terminînd cu acorduri pe deplin precise și formale. De pildă, după dizolvarea Dumei I au fost lansate următoarele *trei* chemări la insurecție: 1) „Către armată și flotă”; 2) „Către întreaga țărănimie din Rusia”; 3) „Către întregul popor”. Prima chemare a fost semnată de fracțiunea social-democrată din Dumă și de comitetul „Grupului trudovic”. A existat oare în cadrul acestei „acțiuni în comun” o *coaliție între cele două clase*? Desigur că da. A contesta acest lucru înseamnă tocmai a da dovadă de chițibușărie sau a transforma cuprinzătoarea noțiune științifică de „coaliție între clase” într-o îngustă noțiune juridică, așa zice chiar într-o noțiune de notariat. Mai departe, se poate oare contesta faptul că această *chemare* comună la insurecție, semnată de deputații clasei muncitoare și ai țăranimii din Dumă, a fost însoțită de *acțiuni* comune ale reprezentanților ambelor clase în răscoalele locale și parțiale? Se poate oare contesta faptul că chemarea comună la insurecție generală și participarea în comun la răscoale locale și parțiale te obligă să tragi concluzia asupra necesității creării în comun a unui guvern revoluționar provizoriu? A contesta acest lucru înseamnă a da dovadă de chițibușărie, a reduce noțiunea de „guvern” exclusiv la un fenomen desăvîrșit și bine conturat, a uita că ceea ce este desăvîrșit și bine conturat provine din ceea ce nu este desăvîrșit și bine conturat.

Mai departe, a doua chemare la insurecție a fost semnată de *Comitetul Central* (menșevic!) al P.M.S.D.R., de C.C. al partidului socialist-revoluționar, de Uniunea țărănească din Rusia, de Uniunea feroviarilor din Rusia¹⁵¹ și de Asociația corpului didactic din Rusia¹⁵², cu excepția comitetului Grupului trudovic și a fracțiunii social-democrate, iar a treia chemare la insurecție poartă semnătura P.P.S. și a

Bundului¹⁵³, plus toate semnăturile anterioare, cu excepția semnăturilor celor trei uniuni.

Aici, în fond, este vorba de o autentică coaliție de partide și de organizații fără partid, de „dictatura proletariatului și țărănimii“, care a fost *proclamată* sub forma unei amenințări la adresa țarismului, sub forma unei chemări adresate întregului popor, dar care n-a fost încă îndeplinită ! Este puțin probabil ca în momentul de față să se găsească mulți social-democrați care să fie de acord cu cele afirmate de ziarul menșevic „*Sozial-Demokrat*“¹⁵⁴ nr. 6 din 1906 cu privire la aceste chemări : „În cazul de față, partidul nostru n-a încheiat un bloc politic cu celelalte partide și grupări revoluționare, ci un acord de luptă, acord pe care întotdeauna l-am considerat indicat și necesar“ (comp. „*Proletarii*“ nr. 1 din 21 august 1906 și nr. 8 din 23 noiembrie 1906 *). Acordul de luptă nu poate fi opus blocului politic, deoarece noțiunea de acord este inclusă în noțiunea de bloc. Blocul politic se realizează în diverse momente istorice când sub forma unui „acord de luptă“ în vederea insurecției, când printr-un acord parlamentar cu privire la „acțiuni duse în comun împotriva sutelor negre și cadeților“ etc. Ideea de dictatură a proletariatului și țărănimii și-a găsit, în tot decursul revoluției, expresia practică în mii de forme, începând cu semnarea manifestului care îndemna la neplata impozitelor și la retragerea depunerilor (decembrie 1905) sau cu semnarea chemărilor la insurecție (iulie 1906) și terminând cu votările din Duma a II-a și din Duma a III-a în 1907 și 1908.

Tot atât de greșită este și a doua declarație a lui Troțki reproducă de tov. Martov. Este greșit să afirmi că „întreaga problemă se reduce la aceasta : cine va determina conținutul politicii guvernului, cine va înjgheba în cadrul acesteia o majoritate omogenă“ etc. ? Dar și mai greșit este să citezi această afirmație ca argument împotriva dictaturii proletariatului și a țărănimii, cum face tov. Martov. În acest raționament însuși Troțki admite ideea „participării unor reprezentanți ai populației democratice“ la un „guvern mun-

* Vezi V. J. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 345—360 și vol. 14, pag. 116—128. — Nota red.

citoresc", adică ideea creării unui guvern format din reprezentanți ai proletariatului și ai țărănimii. Problema : în ce condiții poate fi admisă participarea proletariatului la un guvern al revoluției este o problemă specială și se prea poate ca în această problemă bolșevicii să nu fie de acord nu numai cu Troțki, dar nici cu social-democrații polonezi. Dar problema dictaturii claselor revoluționare nu poate fi în nici un caz redusă la problema înjghebării unei „majorități” în cutare sau cutare guvern revoluționar, la problema condițiilor în care este admisibilă participarea social-democrației la cutare sau cutare guvern.

În sfârșit, să trecem la a treia părere a lui Troțki reprodușă de tov. Martov, cea mai greșită dintre toate și pe care tov. Martov o consideră „justă” : „chiar dacă ea (țărănimea) va face acest lucru („se va alătura unui regim de democrație muncitorească”) nu într-un mod mai conștient decât se alătură de obicei regimului burghez”. Proletariatul nu poate nici să conteze pe lipsa de conștiință și prejudecățile țărănimii, așa cum contează și se sprijină pe ele potențații regimului burghez, nici să presupună că într-o perioadă revoluționară ar mai putea să dăinuiască fie și obișnuita inconștiență și pasivitate a țărănimii. Faptele din istoria revoluției ruse arată că chiar primul val al avântului de la sfârșitul anului 1905 a împins dintr-o dată țărănimea spre crearea unei organizații politice (Uniunea țărănească din Rusia) care, fără doar și poate, a constituit germele unui partid țărănesc aparte. Atît în Duma I cît și în Duma a II-a, cu toate că primul schimb al țaranilor înaintați fusese exterminat de contrarevoluție, țărănimea — de data aceasta pentru prima oară pe scară națională, în alegerile pe întreaga Rusie — a pus dintr-o dată temeliele „Grupului trudovic”, care, incontestabil, a constituit embrionul unui partid țărănesc aparte. Este neîndoielnic că acești germeni, acești embrioni sînt foarte nestatornici, imprecisi, șubrezi, dar dacă începutul revoluției a dat naștere unor astfel de grupări politice, este în afară de orice îndoială că revoluția dusă pînă la „capăt” sau, mai bine zis, pînă la un înalt grad de dezvoltare, cum e dictatura revo-

luționară, va da naștere unui partid țărănesc-revoluționar mai puternic și mai bine organizat. A afirma contrarul este ca și cum ai spune că principalele organe ale unui om adult ar putea rămâne nematurizate ca formă, ca mărime, ca grad de dezvoltare.

În orice caz, concluzia tov. Martov că conferința s-a declarat de acord tocmai cu Troțki în problema relațiilor dintre proletariat și țărănime în lupta pentru putere se află într-o flagrantă neconcordanță cu faptele și constituie într-adevăr o încercare de „a scoate” din *cuvinte* lucruri care la conferință n-au fost nici dezbătute, nici puse în discuție, nici avute în vedere.

IV

Referindu-se la Kautsky, tov. Martov concentrează din nou, în puține cuvinte, o asemenea abundență de inexactități, încît pentru a-i răspunde în mod temeinic trebuie neapărat să relatezi cititorului aproape totul de la început pînă la sfîrșit.

Este absolut inexact că „mulți, inclusiv Lenin în prefața la articolul lui Kautsky cu privire la problema «Perspectivelor» *, au contestat categoric caracterul burghez al revoluției noastre”, și tot atît de inexact este că Kautsky „a declarat că revoluția rusă nu este o revoluție burgheză”. Lucrurile stau cu totul altfel.

Plehanov a pus mai multor reprezentanți ai social-democrației internaționale cîteva întrebări, dintre care prima se referea la „*caracterul general*” al revoluției ruse, iar a doua la „*atitudinea partidului social-democrat față de democrația burgheză, care luptă în felul ei pentru libertate politică*”. Chiar prin această formulare a întrebărilor, tov. Plehanov s-a făcut vinovat de două greșeli față de marxism: prima greșeală constă în aceea că el confundă „*caracterul general*” al revoluției sub aspectul *conținutului ei social-economic* cu problema forțelor motrice ale revoluției. Marxiștii nu pot confunda aceste probleme, nu pot nici măcar

* Vezi V. I. Lenin, Opere complete, vol. 14, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 227—233. — Nota red.

să deducă *în mod direct* răspunsul la a doua întrebare din răspunsul la prima întrebare fără să facă o analiză concretă specială. A doua greșeală constă în confundarea rolului țărănimii în revoluția noastră cu rolul democrației burgheze în general. În realitate, atît țărănimea oît și liberalii intră în noțiunea științifică de „democrație burgheză“, dar atitudinea proletariatului față de aceste două varietăți de „democrație burgheză“ trebuie neapărat să fie esențialmente diferită.

Kautsky a remarcat imediat greșelile lui Plehanov și *le-a corectat* prin răspunsul său. El nici nu s-a gîndit să conteste caracterul burghez al revoluției sub aspectul conținutului ei social-economic, ci, dimpotrivă, l-a recunoscut în mod categoric. Iată declarațiile făcute de Kautsky în această privință în „Perspective“, declarații pe care Martov le-a expus într-un mod atît de greșit :

„La sate, actuala revoluție (din Rusia) nu poate duce decît la crearea, pe baza proprietății private asupra pămîntului, a unei țărănime înstărite, săpînd prin aceasta între proletariat și partea înstărită a populației sătești aceeași prăpastie care există deja în Europa apuseană. De aceea nu este imaginabil ca actuala revoluție din Rusia să ducă la introducerea modului de producție socialist, chiar dacă ea ar da temporar social-democraților frînele puterii“ (pag. 31 din traducerea apărută sub îngrijirea lui N. Lenin).

Tocmai acest pasaj îl are în vedere Lenin atunci cînd spune în prefață (ibid., pag. 6) : „E de prisos să mai spunem că Kautsky împărtășește *în întregime* tezele fundamentale ale *tuturor* social-democraților ruși cu privire la caracterul *nesocialist* al mișcării țărănești, cu privire la imposibilitatea apariției socialismului din mica producție țărănească etc.“ (subliniat de N. Lenin în prefață).

Afirmația tov. Martov că Lenin a contestat categoric caracterul burghez al revoluției noastre contrazice în mod flagrant adevărul. Lenin afirmă tocmai contrarul. Kautsky s-a pronunțat categoric în sensul că, prin caracterul ei general, revoluția noastră, sub aspectul conținutului ei social-economic, este o revoluție burgheză.

„La prima întrebare“ a lui Plehanov — spune tot acolo Kautsky — „cred că nu se poate răspunde pur și simplu

Într-un sens sau altul. Vremea revoluțiilor burgheze, adică a revoluțiilor a căror forță motrice a constituit-o burghezia, a apus, a apus și în Rusia... Burghezia nu face parte din forțele motrice ale actualei mișcări revoluționare din Rusia și de aceea această mișcare nu poate fi considerată o mișcare burgheză" (pag. 29). Cititorul poate vedea că din cele spuse de Kautsky aici reiese cât se poate de clar despre ce este vorba, și anume că, vorbind despre o revoluție burgheză, el are în vedere *nu* o revoluție sub aspectul conținutului social-economic, *ci* o revoluție „a cărei forță motrice o constituie burghezia“.

Mai departe. Kautsky a corectat a doua greșală a lui Plehanov delimitând clar și precis democrația burgheză țărănească de cea „liberală“. El a arătat că „forța revoluționară a social-democrației ruse rezidă în comunitatea de interese a proletariatului industrial și a țărănimii“, că „fără țărani nu putem obține acum în Rusia victoria“ (pag. 31). Este interesant de remarcat — în legătură cu problema lipsită de interes a lui „și“, care ocupă un loc atât de important în discuția principială a tov. Martov — că în același articol, adică în 1906, Kautsky folosește *la aceeași pagină* și expresia „*să se sprijine*“ („pe ce clasă poate să se sprijine proletariatul rus?“), și expresia „*alianța dintre proletariat și alte clase* în lupta revoluționară trebuie, înainte de toate, să se bazeze pe comunitatea de interese economice“ (pag. 30).

Nu-l va acuza oare tov. Martov pe K. Kautsky că în 1906, prevăzând conferința P.M.S.D.R. din decembrie 1908, și-a propus „să deruteze pe cititori“, „să estompeze și să escamoteze“ divergențele existente între bolșevici și social-democrații polonezi, „să se țină de chițibușării“ etc. ?

Observăm că, susținând ideea unei alianțe între proletariat și țărănime în revoluția burgheză rusă, Kautsky, în fond, nu formulează nici o idee „nouă“, ci pășește întru totul pe urmele lui Marx și Engels. Marx scria în 1848 în „*Neue Rheinische Zeitung*“¹⁵⁵: „De teama poporului, adică de teama muncitorilor și a burgheziei democratice, marea burghezie — este vorba de burghezia germană de după 18 martie 1848 —, dintotdeauna contrarevoluționară, a încheiat o alianță ofensivă și defensivă cu reacțiunea“

(vezi volumul al treilea din operele complete ale lui Marx editate de Mehring : în limba rusă au apărut deocamdată numai două volume). „Revoluția germană din 1848 — scria Marx la 29 iulie 1848 — nu este decît o parodie a revoluției franceze din 1789... Burghezia franceză din 1789 n-a părăsit nici o clipă pe aliații ei, țărani... Burghezia germană din 1848 trădează fără nici o ezitare pe țărani...”

Aici, vorbind despre revoluția *burgheză*, Marx arată foarte clar opoziția care există între burghezia contrarevoluționară în alianță cu reacțiunea și clasa muncitoare plus democrația burgheză, adică în special țărănimia. Și nu trebuie să ne închipuim că această concepție poate fi explicată prin aceea că în acea perioadă concepția socialistă despre lume a lui Marx nu era încă bine încheată. Peste 44 de ani, în 1892, Engels scria în articolul său „Despre materialismul istoric” (publicat în „Neue Zeit”, XI, vol. I, precum și în culegerea „Materialismul istoric” apărută în limba rusă) : „...în toate cele trei mari revoluții burgheze” (Reforma și războiul țărănesc din secolul al XVI-lea din Germania, revoluția engleză din secolul al XVII-lea și cea franceză din secolul al XVIII-lea), „țărani furnizează armata care trebuie să ducă lupta... Numai datorită intervenției țărănimii” (yeomanry — în revoluția engleză) „și a elementului plebeu de la orașe a putut să fie dusă lupta pînă la capăt și Carol I să fie trimis la eșafod”¹⁵⁶.

Prin urmare, specificul revoluției burgheze din Rusia constă doar în faptul că, spre deosebire de secolele al XVI-lea, al XVII-lea și al XVIII-lea, în care elementul plebeu se situa pe al doilea loc, în secolul al XX-lea proletariatul se situează pe primul loc.

V

Încheiem. Tov. Martov a tratat în treacăt o problemă extrem de importantă, care merită să fie discutată amănunțit în paginile O.C. al partidului. Dar această problemă nu poate fi tratată numai în treacăt, ea trebuie să fie analizată în mod temeinic, și aceasta nu numai pe

baza învățaturii lui Marx și Engels, ci și pe baza experienței primei revoluții ruse din 1905—1907.

Ideea că instaurarea unei dictaturi revoluționare a proletariatului și țărănimii ar însemna ca social-democrații să devină prizonierii narodnicilor nu poate stîrni decît zîmbete. Pseudomarxiștii care raționează astfel ar trebui să aducă această acuzație în primul rînd lui Kautsky, lui Marx și lui Engels. În toate marile revoluții burgheze, victoria hotărîtoare putea s-o obțină numai proletariatul (mai mult sau mai puțin dezvoltat) în alianță cu țărănimea, și aceasta este condiția victoriei și în revoluția burgheză din Rusia. Experiența anilor 1905—1907 a confirmat acest adevăr *în mod practic* prin *fiecare* cotitură importantă a evenimentelor, căci toate acțiunile hotărîte, atît cele „de luptă” cît și cele parlamentare, au fost tocmai „acțiuni în comun” ale proletariatului și ale țărănimii.

Partidul nostru se situează în mod ferm pe punctul de vedere că rolul proletariatului este *rolul de conducător* în revoluția burghezo-democratică, că pentru ducerea acestei revoluții pînă la capăt sînt necesare acțiuni în comun ale proletariatului și ale țărănimii, că fără *cucerirea puterii politice* de către clasele revoluționare nu se poate obține victoria. Renunțarea la aceste adevăruri îi condamnă în mod inevitabil pe social-democrați să oscileze, să devină o „mişcare lipsită de scop”, să preconizeze acorduri neprincipiale, încheiate de la caz la caz, ceea ce, în fond, nu înseamnă altceva decît ca ei să devină prizonierii cadeților, adică ca clasa muncitoare să devină dependentă de burghezia liberal-monarhistă, contrarevoluționară.

„Sozial-Demokrat” nr. 3 și 4
din 9 (22) și 21 martie
(3 aprilie) 1909
Semnat : N. L e n i n

Se tipărește după textul
apărut în ziar

CĂTRE CONDUCEREA PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT GERMAN

Articolul „Social-democrația rusă și problema organizatorică“, publicat în nr. 79 al ziarului „Vorwärts“ (I. Beilage, d.3.IV.1909), ne obligă să adresăm un protest categoric Conducerii partidului muncitoresc social-democrat german. În numele Comitetului Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, care ne-a însărcinat să conducem treburile din străinătate, rugăm Conducerea partidului social-democrat german să acorde toată atenția situației cu totul anormale care s-a creat. Organul central al social-democrației germane ignorează cu îndărătnicie declarația noastră formală cu privire la existența unei reprezentanțe speciale a C.C. în străinătate și nu publică înștiințarea în care se anunță înființarea acestei instituții și se indică adresa ei, deși această înștiințare i-a fost de mult trimisă. Pe de altă parte, același „Vorwärts“ publică o înștiințare „din partea unui tovarăș“ în care se arată că în viața de partid a avut loc un eveniment *oficial*, și anume conferința P.M.S.D.R., fără a se reproduce *textul oficial* al rezoluțiilor (două) ale conferinței în problema organizatorică. Deoarece nu reproduce rezoluțiile oficiale ale partidului, scrisoarea publicată în „Vorwärts“ expune într-un mod complet denaturat discuțiile și divergențele din rîndurile social-democraților ruși; mai mult, această scrisoare cuprinde o polemică fracționistă camuflată, îndreptată împotriva hotărîrilor conferinței. Această formă de polemică este de natură să învenineze și mai mult relațiile dintre fracțiunile P.M.S.D.R., relații care și așa sînt

anormale. Această formă de polemică provoacă o pronunțată stare de iritare și de enervare și totodată îngreuiază lămurirea în fața tovarășilor germani a adevăratei stări de lucruri și a divergențelor din partidul nostru.

De aceea Biroul din străinătate al C.C. al P.M.S.D.R. roagă conducerea partidului social-democrat german să examineze cum tratează „Vorwärts” problema lămuririi divergențelor ruse și să vadă dacă nu este cazul ca acesta să publice articole despre problemele ruse, precum și înștiințările oficiale ale C.C. al P.M.S.D.R., și textele oficiale ale rezoluțiilor de partid ale P.M.S.D.R.

Biroul din străinătate al C.C. al P.M.S.D.R. roagă Conducerea să adopte o hotărâre în care să se spună dacă este admisibil ca „Vorwärts” să publice știri referitoare la viața de partid a social-democrației ruse fără să reproducă înștiințările oficiale ale C.C. și textele oficiale ale rezoluțiilor de partid.

În ceea ce privește fondul chestiunii, Biroul din străinătate al C.C. consideră necesar să menționeze cel puțin următoarele trei neadevăruri *principale* din noianul de denaturări ale adevărului cuprinse în articolul respectiv, deoarece pentru a enumera *toate* neadevărurile ar trebui să scriem o broșură întreagă.

1) În prima rezoluție cu privire la problema organizatorică, adoptată la conferință, se constată că în P.M.S.D.R. există *două* curente în problemele fundamentale ale politicii organizatorice. Partidul condamnă în această rezoluție curentul caracterizat ca „lichidatorist”, adică curentul care în fapt urmărește desființarea actualului partid P.M.S.D.R. Pentru această rezoluție au votat nu numai toți bolșevicii și toți membrii social-democrației poloneze, dar și doi delegați, din numărul total de trei, din partea Bundului.

2) În rezoluția cu privire la aprecierea momentului actual, propusă de bolșevici și adoptată de partid, se arată de la bun început că vechiul absolutism iobăgist se destramă, făcând încă un pas înainte pe calea transformării lui într-o monarhie burgheză. Menșevicii, fără să propună un proiect de rezoluție al lor, au votat împotriva acestei rezoluții, propunând un singur amendament: să se înlocuiască cuvântul burghez prin cuvântul plutocratic.

3) Reprezentanții social-democrației din Ucraina nu s-au pronunțat și nu puteau să se pronunțe în favoarea menșevicilor, deoarece la conferință n-au participat reprezentanți ai Ucrainei. Cît privește afirmația că partidul socialist din Polonia a fost de acord cu menșevicii, acest partid n-a participat și nici nu putea participa la conferință, întrucît el nu face parte din P.M.S.D.R. Propunerea menșevicilor cu privire la unirea P.M.S.D.R. cu acest partid a fost respinsă de conferință prin aceea că ea n-a luat în discuție această propunere și a trecut la ordinea de zi.

*Scris nu mai devreme de
23 martie (5 aprilie) 1909*

*Publicat pentru prima oară
în 1947, în ediția a 4-a a
Opereilor lui V. I. Lenin,
vol. 15*

Se tipărește după manuscris

O CARICATURĂ DE BOLȘEVISM

În nr. 42 al ziarului „Proletarii” am făcut o caracterizare generală a „otzovismului” și a „ultimatismului” *. În ceea ce privește rezoluția otzoviștilor din Petersburg, publicată mai sus, care le-a servit drept platformă în timpul alegerilor pentru Conferința din decembrie a P.M.S.D.R. (dar care, *din păcate*, a fost primită de la redacția ziarului „Proletarii” abia *după* conferință), sîntem nevoiți să repetăm multe dintre cele ce am spus acolo.

Această rezoluție, plină de raționamente greșite, nemarxiste, confirmă aproape prin fiecare punct al ei lipsa de maturitate de gîndire a autorilor sau dovedește că ei au uitat abc-ul social-democrației. Punctul 1 : ..., „prima etapă a revoluției s-a încheiat”... Ce înseamnă asta ? Că s-a încheiat etapa dezvoltării social-economice ? Probabil că nu. Autorii au în vedere încheierea etapei luptei revoluționare directe a maselor. Așa trebuie să presupunem dacă nu vrem să atribuim otzoviștilor o idee cu totul absurdă. Și, dacă este așa, înseamnă că ei consideră că în momentul de față nu există condiții pentru o luptă revoluționară directă a maselor. Dar, deși starea de lucruri existentă în prezent îi obligă să recunoască acest lucru, ei nu sînt în stare să *aprofundeze* concluziile care decurg de aici, nu sînt în stare s-o scoată la capăt... „Rusia... se află în pragul unui nou avînt revoluționar”... Just ! Ea *se află* abia *în pragul* avîntului, adică acesta nu există încă, așa reiese potrivit logicii și gramaticii ! Otzoviștii însă afirmă

* Vezi volumul de față, pag. 377—380. — Nota red.

că acest avînt, care n-a început încă, există și „se caracterizează printr-un conflict acut“ etc. Asta este o absurditate : otzoviștii nu știu să caracterizeze prezentul, iar viitorul, în „al cărui prag ne aflăm“, „este caracterizat“ de ei pentru a ascunde faptul că nu înțeleg prezentul. De pildă, „mica burghezie orășenească pauperizată“ apare dumnezeu știe de unde : referirea la această mică burghezie pauperizată nu este justificată nici măcar printr-o încercare de analiză ; de ce viitorul avînt „se caracterizează“ prin participarea micilor burghezi sărăciți la acest conflict acut nu se vede de nicăieri ; de ce a fost nevoie să se adauge tocmai acum mica burghezie orășenească sărăcită nu se știe ; căci lumpen-proletarii sînt capabili *uneori* să participe la conflicte acute, iar *alteori* dau dovadă de o uluitoare instabilitate și incapacitate de luptă. La otzoviști se constată o totală lipsă de claritate în gîndire și nu ne surprinde faptul că la conferința P.M.S.D.R., *numai doi bundiști* au votat împreună cu cei *doi* otzoviști pentru inserarea unui paragraf cu privire la „mica burghezie orășenească pauperizată“ ! Părerea noastră că otzovismul este oportunism de-a-ndoaselea a fost confirmată în mod strălucit.

Otzoviștii vorbesc de un conflict acut. Conflict cu cine ? „Cu blocul guvernant alcătuit din marea burghezie și moșierii iobăgiști“. Nu cu absolutismul ? Otzoviștii nu știu să deosebească absolutismul, care manevrează între cele două clase menționate, de dominația directă a acestor clase, și de aceea ei ajung la o absurditate, lupta împotriva absolutismului dispare.

...„Se duce pe ascuns o muncă de organizare a forțelor...“ Pe ascuns poate fi și este dusă munca de însușire a experienței, de asimilare a unor noi învățăminte, de acumulare de forțe, dar *organizarea* forțelor nu poate fi desfășurată pe ascuns nici în condițiile dominației absolute a ilegalismului. În anii 1901—1903 organizarea forțelor s-a desfășurat ilegal, dar nu pe ascuns. Otzoviștii repetă frînturi de fraze învățate pe dinafară și pe deasupra le denaturează.

Punctul 2 : „Rezolvarea acestui conflict în condițiile existenței unor contradicții de clasă foarte dezvoltate în Rusia va lua forma unei revoluții“... În Rusia, contradicțiile de clasă sînt mai puțin dezvoltate decît în Europa,

care nu cunoaște sarcinile luptei împotriva absolutismului. Oțzoviștii nu observă că, dorind să-și aprofundeze păreri, se apropie de antipodul lor — oportuniștii.

..., a unei revoluții care va duce la insurecție armată“...

Oțzoviștii, care n-au spus încă nimic limpede despre scopul luptei și nici despre evoluția pe care o cunoaște în prezent absolutismul, se grăbesc să vorbească despre mijloacele de luptă ca să poată să se declare „revoluționari“. Asta este o copilărie, dragi tovarăși, deoarece voi nu faceți decît să arătați din nou că ați învățat pe dinafară frînturi de vorbe frumoase fără să înțelegeți sensul lor. În 1897, 1901 și 1905, social-democrații revoluționari au avut o atitudine diferită față de problema insurecției: ei au pus-o la ordinea zilei abia după 9 ianuarie 1905, cu toate că, incontestabil, și în 1897 și în 1901 Rusia „se afla în pragul unui avînt revoluționar“, se afla în pragul „unui conflict acut“ și în pragul „revoluției“. Nu este suficient să înveți lozinci pe dinafară; trebuie să știi să apreciezi cînd este oportun să le lansezi. Atîta timp cît „avîntul“ nu a început, atîta timp cît „revoluția“, în sensul cel mai strict și mai direct al cuvîntului, nu a devenit actuală (iar oțzoviștii vorbesc despre ea la viitor: „va lua forma unei revoluții“), a lansa o lozincă care nu are în vedere decît un singur mijloc de luptă înseamnă să devii o caricatură de social-democrat revoluționar. În rezoluția conferinței se vorbește despre maturizarea unei crize revoluționare și despre scopul luptei (cucerirea puterii de către clasele revoluționare), iar mai mult nu se poate și nu-i nevoie să se spună acum.

Cum de au nimerit aici misterioasele „reformе municipale“, și încă în calitate de „reformе radicale“, numai alah știe. Ce înseamnă asta nu știu, după cum se vede, nici oțzoviștii înșiși.

Punctul 3: „avînd în vedere acest lucru, social-democrația ca partid consecvent revoluționar trebuie să pună pe primul plan lupta în afara Dumei“...

Și se mai găsesc oameni („ultimatiștii“) atît de miopi, încît își închipuie că divergențele dintre noi și oțzoviști se reduc la divergențe de ordin practic, la o apreciere diferită a mijloacelor și metodelor de înfăptuire a unei tac-

tici comune ! În vara anului 1907, divergența în legătură cu boicotarea Dumei a III-a putea fi numai o divergență de ordin practic, greșeala boicotoștilor putea fi numai o greșeală în ceea ce privește alegerea mijloacelor pentru înfăptuirea unei tactici comune a tuturor bolșevicilor. În 1909 e pur și simplu ridicol să vorbești de așa ceva. Greșeala otzoviștilor și a ultimatiștilor a devenit o abatere principială de la marxism. Ascultați : „*avînd în vedere acest lucru*“, adică avînd în vedere că „ne aflăm în pragul“ unui avînt și că conflictul „va lua forma unei revoluții“, „*avînd în vedere acest lucru*“, trebuie să punem pe primul plan lupta în afara Dumei ! Dar asta, tovarăși, e pur și simplu o înșirare de vorbe goale care ascunde un monstruos haos de idei ! Deși în rezoluția voastră n-ați spus nici un cuvînt despre Dumă, v-ați apucat acum să ticluiți următoarea concluzie : „*avînd în vedere acest lucru*“, trebuie să punem pe primul plan „lupta în afara Dumei“ ! Avînd în vedere că nu înțelegem însemnătatea Dumei și sarcinile partidului în perioada creșterii avîntului, noi proclamăm lupta în afara Dumei — iată la ce absurditate se reduc raționamentele otzoviștilor. Ei repetă frînturi din raționamentele bolșevice, neînțelese de dînșii, din perioada cînd lupta în afara Dumei nu era numai proclamată, ci *era dusă de mase*, le repetă într-un moment cînd ei înșiși consideră că „prima etapă a revoluției s-a încheiat“, că deocamdată nu există condiții pentru o luptă de masă directă.

Ei *au învățat* pe dinafară principiul just cu privire la subordonarea activității Dumei față de interesele și de orientarea mișcării muncitorești care se desfășoară în afara Dumei, și repetă nitam-nisam *frînturi* din cele învățate, le repetă într-o formă atît de denaturată încît sînt de nerecunoscut.

În loc să sublinieze necesitatea de a consacra și acum, paralel cu activitatea din Dumă, maximum de forțe muncii consecvente, de durată, minuțioase, de organizare și agitație în rîndurile maselor duse în afara Dumei, otzoviștii laolaltă cu socialiștii-revoluționari fac un tărăboi „*revoluționar*“ pe tema „luptei din afara Dumei“, pe tema așaltului etc.

„Acțiuni energice directe nu sînt posibile în momentul de față“, spun otzoviștii la sfîrșitul rezoluției lor (punctul 1), în timp ce la începutul acesteia *proclamă* lupta în afara Dumei. Ce este asta dacă nu o caricatură de bolșevism ?

„...„Și muncă în vederea ducerii revoluției pînă la victoria deplină“... La început o frîntură de idee despre mijloacele de luptă, iar apoi despre scop !... „și în vederea acestui scop organizarea proletariatului și a maselor largi ale țărănimii“... Ei bine, tovarăși, a spune așa ceva într-un moment cînd este vorba în primul rînd și „pe primul plan“ de întărirea și refacerea organizațiilor de partid pe jumătate distruse înseamnă pur și simplu a face frazeologie.

Punctul 4, una dintre perlele „otzovismului“ : „Partidul poate folosi numai acele forme de acțiune organizatorică și agitatorică care nu estompează și nu slăbesc lupta revoluționară“...

Acesta este un mod „practic“ de a pune problema, după părerea „practicilor“ ultimatiști ! În 1909, otzoviștii *se văd nevoiți să caute* o justificare principială, și această căutare îi duce în mod inevitabil în mlaștină. „Numai acele forme de acțiune care nu estompează“..., aceste cuvinte vizează clar activitatea desfășurată de social-democrați în Dumă și folosirea de către aceștia a organizațiilor legale și semi-legale. Rezultă că există „forme de acțiune“ care estompează și forme de acțiune care nu estompează. Pentru a cruța de eforturi cerebrale pe cei care nu sînt în stare să gîndească, vom alcătui o listă de „forme de acțiune“, ștergînd pe acele care „estompează“, și aceasta va fi o tactică cu adevărat revoluționară !!

Să luăm, de pildă, stimați tovarăși, publicațiile legale. Estompează această „formă de acțiune organizatorică și agitatorică“ sau nu estompează ? Desigur că, în condițiile regimului stolîpinist, „estompează“ ! Înseamnă deci că trebuie s-o înlăturăm — așa reiese din punctul de vedere al otzoviștilor, care nu știu să indice *condițiile* în care este posibil ca social-democrația revoluționară să folosească *cele mai diferite forme* și care de aceea spun prostii. „Partidul trebuie să acorde o atenție deosebită folosirii și con-

solidării organizațiilor existente și înființării de noi organizații ilegale, semilegale și, în măsura posibilului, legale, care să-i poată servi ca puncte de sprijin” — așa se spune în rezoluția propusă de bolșevici la conferință și adoptată de aceasta. *Această* rezoluție se deosebește de otzovism ca cerul de pământ. „Numai *acele forme* care nu estompează”. A spune așa ceva nu înseamnă a da dovadă de revoluționarism, ci a face „tărăboi”, a debita vorbe goale. Crearea de „comitete muncitorești” de partid ilegale care să *folosească* și „organizațiile semilegale și, în măsura posibilului, pe cele legale”, aceasta este tactica social-democraților revoluționari care iau în considerație „formele de acțiune organizatorică și agitatorică” dictate de momentul actual și care știu să indice *mijloacele* cu ajutorul cărora se poate desfășura în „formele” cele mai diferite o activitate într-adevăr social-democrată.

Jos cu publicațiile legale ale social-democraților ! Această lozincă nu este decît frazeologie ; ea este irealizabilă și *de aceea avantajoasă numai pentru oportuniști*, care știu prea bine că este irealizabilă. A face o delimitare între social-democrații partinici, care sînt gata să răspundă în fața partidului pentru scrierile lor legale, și publiciștii șarlatani fără partid este o sarcină grea, dar realizabilă, care dă o orientare reală muncii acelor care vor să muncească laolaltă cu partidul. Jos cu fracțiunea legală din Dumă, jos cu organizațiile legale ! Această lozincă nu este decît frazeologie *avantajoasă numai pentru oportuniști*, care ar fi foarte bucuroși să scape de controlul partidului. Numai printr-o muncă neobosită vom putea să exercităm acest control, „să folosim” organizațiile legale și să *corectăm* orice greșeli și orice tactică greșită a social-democraților ; aceasta este o sarcină de partid pe care trebuie s-o îndeplinim noi și toți cei ce vor să aducă la îndeplinire hotărârile conferinței.

...Sfîrșitul punctului 4 : „luptînd cu hotărîre împotriva oricăror tranzacții între burghezia contrarevoluționară și absolutism”.

Uf ! Otzoviștii nu pot renunța nici în ruptul capului la obiceiul de a repeta *nitam-nisam* frînturi de idei din literatură bolșevică. Trebuie totuși, tovarăși, să vedem ce și

cum. În perioada Dumelor I și a II-a, cîrmuirea abia încerca să găsească o cale care să ducă la realizarea de *tranzacții*, iar cadeții propovăduiau poporului tranzacțiile ca lozinci de „luptă” (lozinci care derutau pînă și pe social-democrații menșevici). *Pe atunci* lozinca : luptă hotărîtă împotriva *tranzacțiilor* era într-adevăr lozinca zilei, o sarcină de actualitate și demasca înșelătoria. Astăzi însă țarismul a găsit această cale, realizînd o tranzacție cu niște clase care, după cum recunosc chiar otzoviștii, formează un „bloc” și nimeni nu se mai înșală în privința tranzacției realizate în cadrul Dumei a III-a. A pune acum lozinca : „luptă hotărîtă împotriva *oricăror tranzacții*” în centrul agitației înseamnă pur și simplu o caricatură de bolșevism.

Punctul 5 : „Duma noastră de stat nu poate fi considerată un parlament care funcționează în condiții de libertate politică și de oarecare libertate a luptei de clasă a proletariatului ; ea nu reprezintă decît o tranzacție între țarism și marea burghezie...”. Aici constatăm două greșeli. Nu se poate spune : *nu* este un parlament, *ci* o tranzacție, deoarece o serie întregă de parlamente din cîte există pe lume nu reprezintă altceva decît o tranzacție între burghezie (care a ajuns la cutare sau cutare grad de dezvoltare) și diferitele rămășițe ale feudalismului. Noi am trebuit să luptăm și am luptat ca primul parlament din Rusia să nu fie un parlament ultrareacționar-octombrișt, dar din moment ce acesta, în pofida eforturilor noastre, a devenit o realitate, din moment ce istoria ne-a silit să trecem prin această etapă, este o copilărie să vrei să te descotorosești de această realitate neplăcută pur și simplu prin exclamații, prin declamații. A doua greșală : după autorii rezoluției reiese că, dacă există „o oarecare libertate”, se poate vorbi de un „parlament”, iar dacă nu există, nu poate fi vorba decît de un „simulacru” de „parlament”. Aceasta este o concepție vulgar-democratică demnă de un cadet și nu de un marxist. În condițiile Dumei a III-a există mult mai puțin libertate decît în condițiile Dumei a II-a. Dar Duma a III-a este un parlament *mai puțin* fictiv, deoarece *exprimă mai just* raportul real dintre clasele dominante în prezent și puterea de stat. Atîta timp cît puterea se află

În mâinile țarului și ale moșierilor iobăgiști, în Rusia burgheză nu poate exista un alt fel de parlament. Cadeților le stă bine să estompeze acest adevăr incontestabil, dar social-democraților nu.

Punctul 6, cu titlu de excepție, este just. Dar este tocmai o excepție care confirmă regula, deoarece... deoarece în punctul acesta otzoviștii nu își expun ideile lor, ci ideile antiotzoviștilor, ale căror rezoluții au fost adoptate de conferință.

Concluzii. Punctul (a)... „Întrucât Duma reprezintă... o tranzacție... și este un instrument al contrarevoluției“... Just !... „ea nu face decât să consolideze absolutismul“... Acest „decît“ nu corespunde realității. Absolutismul și-a amînat pieirea datorită faptului că a reușit să organizeze o astfel de Dumă, dar asta nu-l consolidează, ci contribuie la *destrămarea* lui. Duma este un „văl“ care echivalează cu o „dezvăluire“, deoarece ea este aceea care pentru prima oară arată fățiș, în legătură cu o mie și una de probleme, dependența țarismului de păturile contrarevoluționare și demonstrează en grand * existența unei alianțe imanente între Romanov și Purișkevici, între țarism și „Uniunea poporului rus“, între absolutism și alde Dubrovin-Iliodor-Polovnev.

Este adevărat că Duma sancționează nelegiuirile țarismului, dar nu-i mai puțin adevărat că, în fond, ele sînt sancționate de anumite clase, în numele unor anumite interese de clasă, și sarcina social-democrației este tocmai de a explica de la tribuna Dumei aceste adevăruri edificatoare ale luptei de clasă.

...,Activitatea de 8 luni a Dumei a III-a de stat a arătat că social-democrația nu poate s-o folosească“...

Aici e miezul otzovismului, a cărui greșeală „ultima-tiștii“ noștri nu fac decât s-o ascundă, încurcînd lucrurile prin subterfugiul lor ridicol : din moment ce ați cheltuit forțe pentru crearea fracțiunii, se înțelege că nu vă vine de loc ușor s-o rechemăți !

Problema este foarte clară și subterfugiile nu ajută cu nimic aici : a dovedit această activitate de 8 luni posibili-

* — In mare. — Nota trad.

tatea sau imposibilitatea folosirii tribunei Dumei ? Răspunsul otzoviștilor nu este just. Cu toate uriașele greutăți ale muncii de partid *cu* fracțiunea, această muncă *a dovedit*, incontestabil, *posibilitatea* folosirii tribunei Dumei. A te descuraja din pricina greutăților și a greșelilor înseamnă a da dovadă de lașitate, a substitui muncii proletare, consecvente, stăruitoare, pline de răbdare „lamentații“ de intelectual. Celelalte partide socialiste din Europa au întâmpinat greutăți mult mai mari la începutul activității lor parlamentare și au făcut mult mai multe greșeli, dar cu toate acestea nu s-au eschivat de la sarcinile lor, ci au știut să învingă greutățile și să-și corecteze greșelile.

(b) „...fracțiunea noastră... a aplicat cu îndărătnicie o tactică oportunistă ; ea n-a putut și nu poate fi o reprezentantă fermă și consecventă a proletariatului revoluționar“...

Cele mai sublime adevăruri pot fi trivializate, tovarăși otzoviști, cele mai mărețe sarcini pot fi transformate în frazeologie, și voi faceți acest lucru. Voi ați transformat lupta împotriva oportunismului într-o simplă frazeologie și de aceea n-ați ajuns la alt rezultat decât acela că faceți jocul oportuniștilor. Fracțiunea noastră a făcut și face greșeli, dar tocmai experiența activității ei a dovedit că ea „a putut și poate“ să reprezinte în mod ferm și consecvent proletariatul, că *a putut și poate* face acest lucru numai în cazul când noi, partidul, o îndrumăm, o ajutăm, când ea este condusă de cele mai bune forțe ale noastre, când îi întocmim directive, proiecte de cuvântări și îi arătăm cât de dăunătoare și de funeste sînt sfaturile intelectualilor mic-burghezi, care, nu numai în Rusia, ci în întreaga lume au întotdeauna în mult mai mare măsură posibilitatea de a pătrunde în diverse instituții neparlamentare.

Aveți deci curajul, tovarăși, să recunoașteți că sîntem încă departe de a fi făcut totul pentru a îndruma efectiv activitatea fracțiunii, pentru a o ajuta în mod practic. Aveți curajul să recunoașteți că vom putea face de zece ori mai mult în această direcție dacă vom ști să întărim organizațiile noastre, să strîngem rîndurile partidului, să-l legăm mai strîns de mase, să creăm organe de partid care

să influențeze în permanență păturile largi ale proletarilor. În această direcție sînt îndreptate eforturile noastre, în această direcție trebuie să fie îndreptate eforturile tuturor celor care vor să lupte în fapt și nu în vorbe împotriva oportunismului.

Otzoviștii au transformat lupta împotriva oportunismului fracțiunii într-o simplă frazeologie, deoarece au învățat pe dinafară diferite cuvinte fără să înțeleagă deosebirea dintre critica anarhistă și critica social-democrată a oportunismului. Să-i luăm pe anarhiști : ei se agață mereu de fiecare greșală a fiecărui parlamentar social-democrat, ei țipă mereu că *pînă și* Bebel a rostit cîndva o cuvîntare aproape în spiritul patriotismului, că a adoptat cîndva o poziție greșită în problema programului agrar etc. etc. Este adevărat că *pînă și* Bebel a făcut în cariera sa parlamentară greșeli oportuniste. Dar ce concluzie se poate trage de aici ? Anarhiștii trag de aici concluzia că trebuie rechemăți toți deputații muncitorilor. Anarhiștii înjură pe parlamentarii social-democrați vrînd s-o rupă cu ei, îi înjură refuzînd să contribuie la făurirea unui partid proletar, a unei politici proletare, la formarea unor parlamentari proletari. În realitate însă, frazeologia anarhiștilor îi transformă în complici de nădejde ai oportunismului, în reversul acestuia.

Social-democrații trag cu totul altă concluzie din aceste greșeli, și anume că *nici chiar* Bebel n-ar fi putut deveni Bebel fără o îndelungată muncă de partid în vederea creării unei reprezentanțe cu adevărat social-democrate. Să nu ni se spună : „În fracțiunea noastră nu există Bebeli“. Nimeni nu se naște Bebel, trebuie să devii Bebel, căci Bebelii nu apar de-a gata așa cum a apărut Minerva din capul lui Iupiter, ci sînt creați de partid și de clasa muncitoare. Cine spune că noi nu avem Bebeli nu cunoaște istoria partidului german, nu știe că a fost un timp cînd August Bebel, în condițiile legii excepționale, a comis greșeli oportuniste, iar partidul a corectat aceste greșeli, l-a îndrumat pe Bebel *.

* De această istorie edificatoare și de faptul că ea condamnă curentele germane înrudite cu otzovismul de la noi, sperăm să ne ocupăm mai amănunțit într-un articol special.

(c) „participarea în continuare a fracțiunii social-democrate la Duma de stat... nu ar face decât să aducă prejudicii proletariatului..., să știrbească demnitatea și influența social-democrației“... Pentru a explica cum în aceste enorme exagerări „cantitatea se transformă în calitate“, cum din aceste enorme exagerări *ia naștere* (independent de voința și de conștiința tovarășilor otzoviști) o frazeologie anarhistă, e suficient să ne referim la dezbaterele care au avut loc în jurul bugetului în 1909, și anume la cuvântarea lui Belousov. Dacă se consideră că *asemenea* acțiuni nu dovedesc posibilitatea și necesitatea de a folosi tribuna Dumei, ci „aduc prejudicii“, atunci divergența depășește cadrul aprecierii acestor acțiuni și devine o divergență principială în problemele fundamentale ale tacticii social-democrate.

...(I) „Să pornim o agitație amplă... sub lozinca : «Jos Duma a III-a de stat»“...

După cum am arătat în nr. 39 al ziarului „Proletarii“, această lozincă, care a atras un timp pe unii muncitori antiotzoviști, *este greșită* *. Ea reprezintă ori o lozincă cadetă de reformă electorală în condițiile absolutismului, ori o repetare a unei lozinci învățate pe dinafară și care a fost lansată într-o perioadă în care Dumele liberale camuflau țarismul contrarevoluționar pentru ca poporul să nu-și dea bine seama cine este adevăratul său dușman.

(II) „să rechemăm... fracțiunea ; asta va sublinia atât... caracterul Dumei cât și tactica revoluționară a social-democrației“.

Aceasta este o parafrază a tezei otzoviștilor din Moscova potrivit căreia rechemarea fracțiunii va sublinia faptul că revoluția nu este înmormântată. Această concluzie — repetăm cele spuse în nr. 39 al ziarului „Proletarii“ — „subliniază“ doar *înmormântarea* social-democrațiilor care sînt în stare să raționeze în felul acesta. Aceștia se *înmormîntează* pe ei înșiși ca social-democrați, ei nu mai știu ce înseamnă o muncă cu adevărat proletar-revoluționară și de aceea se căznesc „să sublinieze“ o frazeologie revoluționară.

* Vezi volumul de față, pag. 299—316. — Nota* red.

(III) „să ne consacram toate forțele organizării și pregătirii... în vederea unei lupte... fățișe“ (și de aceea să renunțăm la propaganda fățișă de la tribuna Dumei!)... „și unei propagande fățișe“ etc.

Otzoviștii au uitat că nu se cuvine ca social-democrația să renunțe la *propaganda* de la tribuna Dumei.

În legătură cu această chestiune, ei aduc un argument pe care unii ultimatiști îl repetă: „n-are nici un rost să cheltuim forțe în munca din cadrul Dumei, deoarece această muncă n-are nici o șansă de succes; mai bine să folosim *toate forțele* într-un mod mai productiv“. Acesta nu este un argument, ci un sofism care generează în mod inevitabil — iarăși independent de voința și de conștiința autorilor — concluzii anarhiste. Căci anarhiștii din *toate țările*, arătând greșelile parlamentarilor social-democrați, cer să se renunțe „la jocul infructuos de-a parlamentarismul burghez“ și să se concentreze „toate aceste forțe“ asupra „acțiunii directe“ a organizației. Dar asta ar duce la dezorganizarea unei munci ample și multilaterale și la înlocuirea ei prin proclamarea unor „lozinci“ care, fiind rupte de realitate, ar rămâne ineficiente. Otzoviștii și ultimatiștii se înșală atunci când spun că argumentul lor este un argument nou și potrivit *numai* pentru Duma a III-a. Nu-i adevărat; el este un argument *nesocial-democrat* obișnuit, care a fost folosit în întreaga Europă.

Așadar, otzovismul și ultimatismul sînt o caricatură de bolșevism. Ce a generat această caricatură? Desigur — se grăbesc să declare menșevicii —, caracterul greșit al întregului bolșevism. Această concluzie este, desigur, foarte „avantajoasă“ pentru menșevici. Păcat numai că faptele obiective n-o confirmă, ci o dezminț. Faptele obiective ne dovedesc că în decursul dezvoltării nu numai a bolșevismului, ci a *întregului marxism rus în general*, a existat o perioadă de caricaturizare a marxismului și că marxismul rus s-a întărit și s-a dezvoltat în lupta împotriva acestei boli de creștere, boală de extindere a sferei sale de influență. Marxismul rus a luat naștere la începutul penulti-

mului deceniu al secolului trecut, în lucrările unui grup de emigranți (grupul „Eliberarea muncii“).

Dar marxismul rus a devenit un curent al gândirii sociale ruse și o parte integrantă a mișcării muncitorești din Rusia abia pe la jumătatea ultimului deceniu al secolului trecut, când în Rusia a pornit „valul“ literaturii marxiste și al mișcării muncitorești social-democrate. Și ce s-a întâmplat? Acest val a provocat o caricaturizare a marxismului sub forma struvismului, pe de o parte, și a rabocedelismului și „economismului“, pe de altă parte. Marxismul s-a dezvoltat și s-a maturizat pentru că n-a estompat divergențele, n-a făcut diplomație (așa cum fac menșevicii față de Maslov, Cerevanin, Kuskova, Prokopovici, Valentinov, Ermanski & Co.), ci a desfășurat și a dus la bun sfârșit o *campanie* împotriva caricaturii generate de condițiile jalnice ale vieții din Rusia și de cotitura produsă în dezvoltarea istorică a socialismului din Rusia. Și bolșevismul se va dezvolta și se va întări fără a estompa tendința *incipisntă* de a-l denatura printr-o caricaturizare generată de condițiile jalnice ale vieții din Rusia și de cotitura produsă în perioada contrarevoluționară, ci arătând fățiș maselor în ce mlaștină împing otzoviștii și ultimatiștii fracțiunea și partidul.

Supliment la nr. 44
al ziarului „Proletarii“
din 4 (17) aprilie 1909

Se tipărește după textul
Suplimentului

„RADICALIZAREA“ BURGHEZIEI ȘI SARCINILE PROLETARIATULUI

Problema „radicalizării“ burgheziei comerciale și industriale figurează în permanență în coloanele presei noastre legale. S-a constatat și subliniat că în presa octombristă se fac auzite cu regularitate, la anumite intervale, bombăneli împotriva Dumei „agrare“ (citește : iobăgiste-moșierești) și împotriva politicii corespunzătoare a țarismului. S-a constatat și subliniat că o serie întreagă de organizații profesionale locale și naționale ale comercianților și industrișilor, începînd cu comitetele de bursă din provincie și terminînd cu „Consiliul adunărilor reprezentanților comerțului și industriei“, își manifestă în ultimii ani și îndeosebi în ultimul timp nemulțumirea față de politica moșierească. A fost descrisă „fraternizarea milioanelor cu știința“, care a avut loc la Moscova ; este vorba de consfăturile, închise pentru public, ale magnaților finanței din Moscova și Petersburg — Krestovnikov, Gujon, Volski etc. — cu profesorii și publiciștii cadeți : Manuilov, Struve, Kizevetter & Co. Nici nu mai e nevoie să spunem că presa liberală, inclusiv organele de presă ale menșevicilor, savurează fiecare știre de felul acesta și trîmbițează pe toate tonurile reînvierea și înnoirea liberalismului.

Faimoasa „radicalizare“ a burgheziei și-a găsit expresia în acțiunile „politice“ ale guvernului țarist și în cuvîntările din Dumă. D-l Timireazev, favoritul negustorimii ruse și totodată un vechi șoarece de birou, a fost numit ministru al comerțului și industriei. La 13 martie el a rostit în Dumă un amplu discurs-„program“ ; în toate parlamentele

din lume, fie ele parlamente burgheze ultrareacționare sau pur și simplu burgheze, asemenea discursuri ale miniștrilor sînt denumite discursuri-program numai „pentru a le atribui mai multă importanță”. În realitate, ministrul țarist n-a expus nici un fel de program, ci s-a eschivat, așa cum se obișnuiește, prin amabilități, care nu spun absolut nimic, la adresa capitaliștilor și prin amenințări la adresa clasei muncitoare, îmbinînd, bineînțeles, aceste amenințări cu exprimarea birocratic-fățarnică a „simpatiei” față de aceasta. La 19 martie această îmbrățișare a ministrului cu magnații capitalului a fost repetată la Moscova, la o ședință a asociației bursei din Moscova, unde Timireazev și Krestovnikov au rostit discursuri foarte amabile. „Rusia este bolnavă, dar, dacă va fi îngrijită cum trebuie, boala ei nu va mai fi periculoasă și va trece repede”, a spus Krestovnikov salutîndu-l pe preestimatul Timireazev. Iar Timireazev, mulțumind preestimatului Krestovnikov, a exprimat în numele guvernului consimțămîntul binevoitor de „a îngriji” bolnavul prin încercatele metode stolîpiniste din „perioada de tranziție”.

Se pune întrebarea : ce cauze obiective au determinat această „radicalizare” a burgheziei și care este semnificația ei de clasă ? În revista „Vozrojdenie”¹⁵⁷ (nr. 1—2), tov. Martov, cu o sinceritate și claritate nu prea obișnuită la acest publicist, răspunde la această întrebare într-un articol intitulat „«Radicalizarea» burgheziei”. „Viața a arătat — scrie el — că dacă dezvoltarea economică s-a maturizat pentru o transformare burgheză, iar burghezia nu poate fi forța motrice a acestei transformări, asta nu înseamnă altceva decît că revoluția socială nu poate fi desăvîrșită atîta timp cît dezvoltarea acestei clase nu va face din ea forța motrice”. Și în alt loc : „Numai acei care consideră că constituția astăzi în vigoare exprimă existența unei uniuni mai mult sau mai puțin organice între nobile și burghezie ca «factori» deopotrivă de «contrarevoluționari» pot vedea în fenomene de felul celor arătate mai sus” (adică în „radicalizarea” burgheziei) „numai niște episoade izolate care nu sînt în mod necesar legate de orientarea principală a dezvoltării sociale... Aceste fenomene izolate pot avea o semnificație simptomatică numai în ochii ace-

lora pentru care este neîndoielnic apriori că mersul evoluției sociale duce în mod inexorabil burghezia rusă ca clasă la o categorică contrapunere a ei față de regimul... de la 3 iunie“.

Comparați cu aceasta declarația din nr. 12 al ziarului „Golos S.-D“ : „...noi sîntem solidari și cu propunerea caucazienilor (adică a lui Dan, Akselrod și Semenov la ultima conferință a P.M.S.D.R.) ca monarhia rusă să nu fie considerată ca o monarhie «burgheză», ci ca una «plutocratică», întrucît această corectare dezmente cu desăvîrșire afirmația greșită a rezoluției bolșevice potrivit căreia țarismul rus ar începe să exprime interesele de clasă ale burgheziei“.

Aici apare întreaga teorie politică a menșevismului nostru cu toate concluziile ei. Dacă revoluția noastră este burgheză, ea nu poate fi desăvîrșită atîta timp cît burghezia nu va deveni forța ei motrice. „Radicalizarea“ burgheziei dovedește că ea devine o astfel de forță motrice și în nici un caz nu se poate susține că ea ar avea un caracter contrarevoluționar. Țarismul rus devine plutocratic și nu burghez. Se înțelege de la sine că de aici rezultă susținerea tacticii oportuniste a partidului muncitoresc în revoluția noastră burgheză, a tacticii de sprijinire a liberalilor de către proletariat în opoziție cu tactica ce rezervă proletariatului, care-și alătură țărănimea, rolul conducător în revoluția burgheză în pofida oscilărilor și trădărilor liberalismului.

Tactica menșevică apare ca o falsificare a marxismului, ca o camuflare, cu ajutorul unei vorbării „marxiste“, a unui conținut antimarxist. Această tactică nu are la bază metoda de a judeca a marxiștilor, ci aceea a liberalilor deghizați în marxiști. Pentru a ne convinge de lucrul acesta este suficient să aruncăm o privire de ansamblu fie chiar numai asupra istoriei și rezultatelor revoluției burgheze din Germania. În „Neue Rheinische Zeitung“, Marx scria următoarele despre cauzele înfrîngerii revoluției din 1848 : „De teama poporului, adică de teama muncitorilor și a burgheziei democratice, marea burghezie, dintotdeauna contrarevoluționară, a încheiat o alianță ofensivă și defensivă cu reacțiunea“¹⁵⁸. Pe acest punct de vedere se

situa Marx și se situează toți marxștii germani în aprecierea revoluției din 1848 și a tacticii ulterioare a burgheziei germane. Contrarevoluționarismul marii burghezii n-a împiedicat-o „să se radicalizeze”, de pildă, în perioada conflictului din deceniul al 7-lea al secolului trecut în legătură cu problema constituției, dar, întrucît proletariatul nu a acționat în mod hotărît și de sine stătător, această „radicalizare” n-a avut ca rezultat o revoluție, ci doar o opoziție timidă, care a făcut ca monarhia să devină din ce în ce mai burgheză și care nu a distrus alianța dintre burghezie și iuncheri, adică moșierii reacționari.

Așa văd lucrurile marxștii. Liberalii însă consideră că muncitorii, prin revendicările lor excesive, prin revoluționarismul lor nehibzuit, prin atacurile lor inoportune împotriva liberalismului, au zădărnicit succesul cauzei libertății în Germania, aruncînd pe eventualii lor aliați în brațele reacțiunii.

Este absolut evident că, cu ajutorul unei vorbării marxiste, menșevicii noștri caută să camufleze falsificarea marxismului, trecerea lor *de la marxism la liberalism*.

Este incontestabil că, atît în Franța după 1789 cît și în Germania după 1848, monarhia a făcut „încă un pas înainte pe calea transformării sale într-o monarhie burgheză”. De asemenea este incontestabil că după amîndouă aceste revoluții burghezia a devenit contrarevoluționară. Înseamnă oare aceasta că după 1789 în Franța și după 1848 în Germania a dispărut terenul pentru „radicalizarea” burgheziei și pentru o nouă revoluție burgheză? Desigur că nu. Burghezia franceză, în pofida contrarevoluționarismului ei, „s-a radicalizat”, să zicem, prin anul 1830, iar cea germană în 1863—1864. Atunci cînd proletariatul n-a acționat în mod de sine stătător și nu a cucerit, cu ajutorul păturilor revoluționare ale burgheziei, nici măcar pentru scurtă vreme puterea politică, „radicalizarea” burgheziei n-a dus la revoluție (în Germania), ci doar la înaintarea monarhiei pe calea transformării ei într-o monarhie burgheză. Atunci cînd proletariatul a acționat în mod de sine stătător și a cucerit, în alianță cu păturile revoluționare ale burgheziei, puterea politică, răsturnînd vechea putere (așa cum s-a întîmplat în repetate rînduri în Franța în

cursul secolului al XIX-lea), „radicalizarea“ burgheziei s-a dovedit a fi prologul unei noi revoluții burgheze.

Menșevicii noștri au dat uitării și au denaturat acest abc al istoriei, adoptînd punctul de vedere al liberalilor: în Rusia nu vom avea o revoluție burgheză atîta timp cît burghezia nu va deveni forța motrice! Aceasta înseamnă o totală neînțelegere a dialecticii istoriei și a învățămintelor secolului al XIX-lea. Dimpotrivă, în Rusia nu vom avea o revoluție burgheză atîta timp cît proletariatul, în alianță cu elementele revoluționare ale burgheziei (adică la noi cu țărănimea), nu va deveni o forță motrice de sine stătătoare în pofida oscilărilor și trădărilor burgheziei nestatornice și contrarevoluționare.

Țarismul, stimați tovarăși menșevici, a început să se transforme într-o monarhie „plutocratică“, „a început să exprime interesele de clasă ale burgheziei“ nu sub Nicolaie al II-lea, ci sub Alexandru al II-lea. Dar el nu le putea exprima fără o *organizare* de clasă de sine stătătoare a burgheziei. Revoluția din 1905 ne-a ridicat pe o treaptă superioară și vechea luptă a fost reluată pe planul unor relații politice mai dezvoltate. Duma a III-a este o uniune pe plan național, încheată din punct de vedere politic, a *organizațiilor* politice ale moșierilor și ale mării burghezii. Țarismul încearcă să rezolve sarcinile istorice obiectiv necesare cu ajutorul *organizațiilor* acestor două clase. Îi va reuși oare această încercare?

Nu. Această sarcină n-o poate rezolva nici țarismul plutocratic, care n-a cunoscut organizarea unei reprezentanțe naționale a claselor „de sus“, nici țarismul semi-burghez cu ajutorul Dumei burgheze ultrareacționare. Duma îl ajută să rezolve această sarcină. Dar acest ajutor *se dovedește a fi* insuficient. „Radicalizarea“ burgheziei este determinată tocmai de faptul *obiectiv* că, în pofida încercărilor lui Stolîpin de a înnoi țarismul, evoluția burgheză *nu este asigurată*. Așa după cum înainte de 1905, în perioada țarismului care nu a cunoscut nici un fel de instituții reprezentative, „radicalizarea“ moșierilor și a mareșalilor nobilimii a fost un simptom al crizei care se maturiza, tot astfel și în 1909, în perioada țarismului care a dat o reprezentanță națională Krestovnikovilor, „radica-

lizarea” acestor magnați constituie un *symptom* care arată că „sarcinile obiective ale revoluției burghezo-democratice din Rusia au rămas nerezolvate”, că „factorii *de bază* care au determinat revoluția din 1905 continuă să acționeze” (rezoluția conferinței cu privire la momentul actual).

În raționamentele lor, menșevicii se limitează la ideea că revoluția noastră este o revoluție burgheză și că burghezia noastră „se radicalizează”. Dar a te limita la această idee înseamnă a transforma marxismul dintr-o „călăuză în acțiune” într-o literă moartă, a falsifica marxismul, a te situa de fapt pe punctul de vedere al liberalismului. E posibilă o revoluție burgheză în care proletariatul să nu repurteze nici măcar o singură victorie deplină; în acest caz, vechea monarhie s-ar transforma lent într-o monarhie burgheză și burghezo-imperialistă (de pildă Germania). E posibilă și o revoluție burgheză în care proletariatul să desfășoare o serie de acțiuni de sine stătătoare care să aducă și victorii depline și înfrângeri grele, și rezultatul acestei revoluții să fie o republică burgheză (de pildă Franța).

Se pune întrebarea dacă istoria Rusiei a rezolvat problema: pe care dintre aceste două căi se va desfășura revoluția? Menșevicii nu înțeleg această problemă, se tem s-o pună, o ocolesc și nu-și dau seama că a ocoli această problemă înseamnă în fapt a te tîrî în politică în coada burgheziei liberale. Noi considerăm că istoria Rusiei nu a rezolvat încă această problemă, că ea va fi rezolvată de lupta de clasă în decursul anilor următori, că prima campanie a revoluției noastre burgheze (1905—1907) a dovedit fără putință de tăgadă totala lipsă de statornicie și contra-revoluționarismul burgheziei noastre, a dovedit că proletariatul nostru este capabil să fie *conducătorul* unei revoluții victorioase, că masele democratice ale țărănimii sînt capabile să ajute proletariatul să obțină victoria în această revoluție.

Aici apare din nou punctul de vedere pur liberal al menșevicilor asupra țărănimii noastre *trudovice*. Trudovicii sînt stăpîniți de utopii mic-burgheze, ei își desfășoară lupta lor pentru pămînt sub lozinca absurdă și reacționară a socializării pămîntului sau a folosirii egalitare a pămîn-

tului — spun menșevicii ; — „prin urmare“, lupta trudovicilor pentru pământ *slăbește* lupta pentru libertate, victoria trudovicilor ar fi o victorie reacționară a satului asupra orașului — iată la ce se reduc raționamentele lui Martînov din „Golos S.-D.“ nr. 10—11 și raționamentele lui Martov din culegerea „Mișcarea socială din Rusia la începutul secolului al XX-lea“.

Această apreciere a țărănimii trudovice este o denaturare a marxismului, o denaturare nu mai puțin monstruoasă decât raționamentele citate mai sus despre revoluția burgheză. Un marxist care nu știe să discearnă sub învelișul *doctrinei* narodnice — într-adevăr absurdă, utopică și reacționară dacă este apreciată ca doctrină socialistă — semnificația *reală* a luptei revoluționare împotriva întregii proprietăți funciare moșierești din zilele noastre, dă dovadă de un doctrinarism de cea mai proastă speță. Menșevicii dau dovadă de o uluitoare orbire și de o totală neînțelegere a dialecticii marxismului : ei nu văd că, în condițiile de viață ale țărănimii ruse, revoluționarismul ei burghezodemocratic nu-și putea găsi altă expresie ideologică decât „credința“ în acțiunea atotsalvatoare a folosirii egalitare a pământului. „Ceea ce este fals în sens formal-economic poate fi un adevăr în sens istoric mondial“¹⁵⁹, menșevicii noștri n-au putut înțelege niciodată aceste cuvinte ale lui Engels. Demascînd *falsitatea doctrinei* narodnice, ei au închis ochii ca niște pedanți în fața *adevărului* luptei actuale în revoluția burgheză actuală, care s-a reflectat în aceste doctrine pseudosocialiste.

Noi însă spunem : luptă hotărîită împotriva doctrinelor pseudosocialiste ale trudovicilor, socialiștilor-revoluționari, socialiștilor-populiști & Co. și recunoașterea fățișă, categorică a ideii unei *alianțe* între proletariat și țărănimea revoluționară în revoluția *burgheză*. Victoria acestei revoluții va face să se risipească ca fumul doctrina acțiunii atotsalvatoare a folosirii egalitare a pământului, dar în lupta actuală masele țărănimii exprimă prin această doctrină tocmai amploarea, forța, curajul, ardoarea, sinceritatea și invincibilitatea acțiunii lor istorice, care va duce la curățirea Rusiei de toate rămășițele iobăgiei.

Burghezia se radicalizează, jos cu utopismul trudovic, trăiască sprijinirea burgheziei → spun menșevicii. Dacă burghezia se radicalizează — spunem noi —, asta înseamnă că se adună din nou pulbere în butoiul cu pulbere al revoluției ruse. Dacă astăzi Krestovnikovii spun : „Rusia este bolnavă”, asta înseamnă că mâine se va ridica la luptă proletariatul socialist, care va duce după sine țărănimea democrată, și va spune : „o vom vindeca !”.

„Proletarii” nr. 44
din 8 (21) aprilie 1909

Se tipărește după textul
opărit în ziar

CU PRIVIRE LA ATITUDINEA PARTIDULUI MUNCITORESC FAȚĂ DE RELIGIE

Cuvîntarea rostită de deputatul Surkov în Duma de stat cu prilejul dezbaterii bugetului sinodului și dezbaterile în cadrul fracțiunii noastre din Dumă în legătură cu proiectul acestei cuvîntări, pe care le publicăm mai jos, au ridicat o problemă extrem de importantă și foarte actuală în momentul de față¹⁶⁰. Este indiscutabil că interesul pentru tot ce este în legătură cu religia a cuprins în prezent cercuri largi ale „societății”, pătrunzînd atît în rîndurile intelectualilor apropiați de mișcarea muncitorească cît și în rîndurile anumitor cercuri muncitorești. Social-democrația are, fără doar și poate, datoria să arate care este atitudinea ei față de religie.

Social-democrația își bazează întreaga sa concepție despre lume pe socialismul științific, adică pe marxism. Baza filozofică a marxismului, așa cum au declarat în repetate rînduri Marx și Engels, o constituie materialismul dialectic, care a preluat în întregime tradițiile istorice ale materialismului din secolul al XVIII-lea din Franța și ale materialismului lui Feuerbach (prima jumătate a secolului al XIX-lea) din Germania — materialism categoric ateu, hotărît ostil oricărei religii. Amintim că lucrarea „Anti-Dühring” a lui Engels, citită de Marx în manuscris, demască pe materialistul și ateul Dühring, arătînd că materialismul lui este inconsecvent, că lasă unele porțițe religiei și filozofiei religioase. Amintim de asemenea că, în lucrarea sa despre Ludwig Feuerbach, Engels îi reproșează acestuia că nu a combătut religia pentru a o desființa, ci pentru a o înnoi, pentru a născoci o religie nouă, „superi-

oră" etc. Religia este opiu pentru popor, această maximă a lui Marx este piatra unghiulară a întregii concepții marxiste în problema religiei¹⁶¹. Întotdeauna marxismul a considerat toate religiile și bisericile contemporane, toate organizațiile religioase drept organe ale reacțiunii buîgheze care slujesc la apărarea exploatării și la narcotizarea clasei muncitoare.

Totodată însă Engels a dezavuat în repetate rînduri pe aceia care, voind să fie „mai de stînga“ sau „mai revoluționari“ decît social-democrația, încercau să introducă în programul partidului muncitoresc recunoașterea directă a ateismului, în sensul ca partidul să declare război religiei. Vorbind, în 1874, despre faimosul manifest al blanquiștilor foști participanți la Comuna din Paris, care trăiau la Londra ca emigranți, Engels taxează drept prostie zgomotoasa lor proclamare a unui război împotriva religiei, afirmînd că o asemenea declarație de război constituie cel mai bun mijloc de a trezi interesul pentru religie și de a îngreui dispariția efectivă a acesteia. Engels aduce blanquiștilor învinuirea că n-au înțeles că numai lupta de clasă a maselor muncitorești, care antrenează, sub diferite forme, păturile cele mai largi ale proletariatului la o activitate socială *practică*, conștientă și revoluționară, este în stare să elibereze în mod efectiv de apăsarea religiei masele asuprite, în timp ce proclamarea războiului împotriva religiei drept sarcină politică a partidului muncitoresc nu este altceva decît frazeologie anarhistă¹⁶². Iar în 1877, condamnînd fără cruțare, în „Anti-Dühring“, chiar și cele mai mici concesii făcute de filozoful Dühring idealismului și religiei, Engels condamnă tot atît de hotărît și ideea lui Dühring, chipurile revoluționară, că în societatea socialistă religia trebuie să fie interzisă. A declara un asemenea război religiei înseamnă, spunea Engels, „să fii mai Bismarck decît Bismarck“, adică să procedezi tot atît de absurd ca Bismarck în lupta lui împotriva clericalilor (faimoasa „luptă pentru cultură“, Kulturkampf, adică lupta dusă de Bismarck, în perioada 1870—1880, împotriva partidului catolic german — partidul de „centru“ — prin dezlănțuirea unor persecuții polițienești împotriva catolicismului). Prin această luptă Bismarck n-a făcut decît să *întărească* cleri-

calismul militant al catolicilor, să dăuneze adevăratei culturi, deoarece a împins pe primul plan deosebirile de ordin religios și nu pe cele de ordin politic, abătînd astfel atenția unor pături ale clasei muncitoare și ale democrației de la sarcinile imperioase ale luptei de clasă și ale luptei revoluționare în direcția unui anticlericalism burghez cu totul fals și superficial. Acuzînd pe Dühring, care dorea să fie ultrarevoluționar, că vrea să repete sub altă formă absurditatea comisă de Bismarck, Engels cerea partidului muncitoresc să desfășoare o activitate plină de răbdare în vederea organizării și luminării proletariatului, arătînd că acest lucru ar duce la dispariția religiei, și nu să se lanseze în aventura unui război politic împotriva religiei¹⁶³. Acest punct de vedere i-a intrat în sînge social-democrației germane, care s-a pronunțat, de pildă, în favoarea libertății pentru iezuiți, a admiterii lor în Germania, a anulării tuturor măsurilor de luptă polițienească împotriva cutărei sau cutărei religii. „Declararea religiei drept o chestiune privată“, acest celebru punct din programul de la Erfurt (1891), a consfințit tactica politică a social-democrației arătată mai sus.

Această tactică a căpătat între timp un caracter de rutină, dînd naștere unei noi denaturări a marxismului, în sens contrar, în sensul oportunistului. Teza programului de la Erfurt a început să fie interpretată în sensul că noi, social-democrații, partidul nostru, *considerăm* religia drept o chestiune privată, că pentru noi ca social-democrați, pentru noi ca partid religia este o chestiune privată. Fără a se angaja într-o polemică directă împotriva acestei concepții oportuniste, Engels a socotit necesar, în ultimul deceniu al secolului trecut, să ia o atitudine hotărîtă împotriva ei nu într-o formă polemică, ci într-o formă pozitivă. Și anume: Engels a făcut acest lucru sub forma unei declarații în care a subliniat în mod expres că social-democrația consideră religia drept o chestiune privată *față de stat* și nicidecum față de sine însuși, față de marxism, față de partidul muncitoresc¹⁶⁴.

Acesta este aspectul exterior al istoricului atitudinii lui Marx și Engels în problema religiei. Acelora care au o atitudine superficială față de marxism, care nu sînt în stare

sau nu doresc să gîndească, acest istoric le apare ca un ghem de absurde contradicții și oscilări ale marxismului : un fel de ghiveci — pretind ei — de ateism „consecvent“ și „îngăduință“ față de religie, un fel de oscilare „lipsită de principii“ între războiul r-r-revoluționar împotriva lui Dumnezeu și dorința lașă de „a ține isonul“ muncitorilor religioși, teama de a nu-i îndepărta etc. etc. În literatura frazeologilor anarhiști putem găsi destul de multe atacuri de acest fel împotriva marxismului.

Cine este însă cît de cît în stare să aibă o atitudine serioasă față de marxism, să aprofundeze bazele lui filozofice și experiența social-democrației internaționale își va da ușor seama că tactica marxismului față de religie este profund consecventă și profund gîndită de Marx și Engels, că ceea ce diletanții sau ignoranții consideră a fi oscilări reprezintă o concluzie care decurge în mod direct și necesar din materialismul dialectic. Ar fi profund greșit să se creadă că pretinsa atitudine „moderată“ a marxismului față de religie s-ar explica prin așa-zise considerente de ordin „tactic“, ca, de pildă, dorința de „a nu îndepărta“ etc. Dimpotrivă, linia politică a marxismului este, și în această problemă, indisolubil legată de bazele lui filozofice.

Marxismul este materialism. Ca atare, el este tot atît de categoric ostil religiei ca și materialismul enciclopediștilor din secolul al XVIII-lea sau materialismul lui Feuerbach. Acest lucru este în afară de orice îndoială. Dar materialismul dialectic al lui Marx și Engels merge mai departe decît acela al enciclopediștilor și al lui Feuerbach, deoarece aplică filozofia materialistă la domeniul istoriei, la domeniul științelor sociale. Trebuie să luptăm împotriva religiei. Acest lucru constituie abc-ul *întregului* materialism, deci și al marxismului. Dar marxismul nu este un materialism care s-a oprit la abc. Marxismul merge mai departe. El afirmă : trebuie să *știm* să luptăm împotriva religiei, și pentru aceasta trebuie să explicăm *în mod materialist* care sînt rădăcinile credinței și ale religiei care au pătruns în mase. Lupta împotriva religiei nu poate fi limitată la o propagandă ideologică abstractă, nu poate fi redusă la o asemenea propagandă ; această luptă trebuie legată de practica concretă a mișcării de clasă, care

urmărește înlăturarea rădăcinilor sociale ale religiei. Din ce cauză se menține religia în păturile înapoiate ale proletariatului de la orașe, în păturile largi ale semi-proletariatului, precum și în masa țărănimii? Din cauza ignoranței poporului, răspunde burghezul progresist, radicalul sau materialistul burghez. Așadar, jos cu religia, trăiască ateismul, răspândirea concepțiilor ateiste este principala noastră sarcină. Marxistul spune: nu-i adevărat. Acest punct de vedere nu reprezintă altceva decât un culturalism burghez mărginit și superficial. Acest punct de vedere nu explică destul de profund rădăcinile religiei, nu le explică în mod materialist, ci în mod idealist. În țările capitaliste contemporane, aceste rădăcini au, mai ales, un caracter *social*. Oprimarea socială a maselor muncitoare, aparența de totală neputință a acestora în fața forțelor oarbe ale capitalismului, care pricinuieste omului muncii de rînd zi de zi, ceas de ceas suferințe de o mie de ori mai îngrozitoare, chinuri de o mie de ori mai cumplite decât diferite evenimente ieșite din comun, cum sînt războaiele, cutremurele etc., iată cea mai adîncă rădăcină a religiei în vremurile de azi. „Frica i-a creat pe zei“. Frica în fața forței oarbe a capitalului — oarbă pentru că masele poporului nu pot să prevadă manifestările ei —, care face ca proletarul și micul proprietar să fie amenințați, în fiecare clipă a vieții lor, a fi puși „brusc“, „pe neașteptate“, „întîmplător“ în situația de a se vedea ruinați, distruși, de a deveni cerșetori, pauperi, prostituate sau de a muri de foame, iată *rădăcina* religiei contemporane, pe care materialistul trebuie s-o aibă în vedere, înainte de toate și mai presus de toate, dacă nu vrea să rămîină un materialist la nivelul școlii primare. Nici o carte nu va putea să lumineze masele strivite sub apăsarea muncii silnice capitaliste — care depind de forțele oarbe distructive ale capitalismului —, să stîrpească religia în rîndurile lor atîta timp cît aceste mase nu vor învăța ele însele să lupte în mod unit, organizat, sistematic și conștient împotriva acestei *rădăcini* a religiei, împotriva *dominației capitalului* sub toate formele ei.

Rezultă oare de aici că o carte îndreptată împotriva religiei ar fi dăunătoare sau inutilă? Nu. De aici rezultă cu

totul altceva, și anume că propaganda ateistă a social-democrației trebuie să fie subordonată principalei sarcini a acesteia : să dezvolte lupta de clasă dusă de masele exploatate împotriva exploatatorilor.

Cine n-a reflectat asupra bazelor materialismului dialectic, adică ale filozofiei lui Marx și Engels, nu poate să înțeleagă (sau, cel puțin, nu poate să înțeleagă dintr-o dată) această teză. Cum așa ? Să subordonezi propaganda ideologică, propagarea unor anumite idei, lupta împotriva dușmanului culturii și al progresului care se menține de mii de ani (religia) luptei de clasă, adică luptei pentru atingerea unor anumite țeluri practice în domeniul economic și politic ?

Această obiecție face parte din acele obiecții curente împotriva marxismului care vădesc o totală neînțelegere a dialecticii lui Marx. Contradicția care-i tulbură pe cei care fac astfel de obiecții este o contradicție reală a vieții reale, adică o contradicție dialectică și nu o contradicție de ordin verbal, o contradicție născocită. Să separi printr-un hotar absolut, de netrecut, propagarea teoretică a ateismului, adică distrugerea credințelor religioase existente în rîndurile unor pături ale proletariatului, de succesul, desfășurarea, condițiile luptei de clasă a acestor pături înseamnă să judeci nedialectic, să transformi într-un hotar absolut ceea ce constituie un hotar mobil, relativ, înseamnă să separi în chip forțat lucruri indisolubil legate între ele în realitatea vie. Să luăm un exemplu. Să presupunem că proletariatul dintr-o anumită regiune și dintr-o anumită ramură industrială se împarte într-o pătură avansată de social-democrați îndeajuns de conștienți — și, firește, atei — și o pătură de muncitori destul de înapoiți, care mai păstrează legături cu satul și cu țărănimea și care cred în Dumnezeu, merg la biserică sau chiar se află sub influența directă a preotului din localitatea respectivă, care întemeiază, să zicem, o uniune de muncitori creștini. Să mai presupunem că lupta economică din această localitate a dus la declararea unei greve. Un marxist este dator să pună pe primul plan reușita mișcării greviste, să reacționeze cu hotărîre împotriva divizării muncitorilor, în această luptă, în atei și creștini, să lupte cu hotărîre împotriva unei asemenea

divizări. În asemenea condiții s-ar putea ca propaganda ateistă să fie inutilă și dăunătoare, dar nu din punctul de vedere al unor considerente filistine în sensul că ea ar duce la îndepărtarea păturilor înapoiate, la pierderea unui mandat în alegeri etc., ci din punctul de vedere al progresului real al luptei de clasă, care, în condițiile societății capitaliste de astăzi, îi va aduce pe muncitorii creștini la social-democrație și la ateism de o sută de ori mai repede decât simpla propagare a ateismului. Propagarea ateismului într-un asemenea moment și într-o asemenea împrejurare n-ar face decât să dea apă la moară popii și popimii, care nu au dorință mai arzătoare decât aceea ca muncitorii să fie categorisiți nu după criteriul participării lor la greve, ci după criteriul credinței în Dumnezeu. Propovăduind un război cu orice preț împotriva lui Dumnezeu, anarhistul ar ajuta în realitate pe popi și burghezia (după cum, de altfel, anarhiștii ajută, în realitate, burghezia). Marxistul trebuie să fie materialist, adică un adversar al religiei, însă un materialist dialectician, adică să pună problema luptei împotriva religiei nu în mod abstract, nu pe terenul unei propagande abstracte, pur teoretice, mereu aceeași, ci în mod concret, pe terenul luptei de clasă care se desfășoară în fapt și care educă masele mai temeinic și mai bine decât orice. Marxistul trebuie să știe să țină seama de întreaga situație concretă, să găsească întotdeauna hotarul dintre anarhism și oportunism (acest hotar este relativ, mobil, schimbător, dar există totuși), să nu cadă în „revoluționarismul” abstract, verbal, în realitate găunos, al anarhistului și nici în filistinismul și oportunismul mic-burghezului sau al intelectualului liberal, care se teme de lupta împotriva religiei, uită de această sarcină a sa, se împacă cu credința în Dumnezeu, se călăuzește nu după interesele luptei de clasă, ci după calcule mărunte, meschine : să nu jignești, să nu îndepărtezi, să nu sperii, după preaînțeleapta regulă : „trăiește și lasă și pe alții să trăiască” etc. etc.

Toate problemele de amănunt privind atitudinea social-democrației față de religie trebuie să fie soluționate potrivit punctului de vedere arătat mai sus. De pildă, de multe ori se pune întrebarea dacă un preot poate să fie membru al partidului social-democrat și se dă de obicei,

fără nici un fel de rezerve, un răspuns pozitiv, invocându-se experiența partidelor social-democrate din Europa. Dar această experiență nu este numai rodul aplicării doctrinei marxiste la mișcarea muncitorească, ci și al unor condiții istorice speciale existente în Apus și inexistente în Rusia (despre aceste condiții vom vorbi mai jos), și, prin urmare, este greșit să se dea, fără rezerve, un răspuns pozitiv. Nu se poate declara o dată pentru totdeauna că un preot nu poate fi în nici un caz membru al partidului social-democrat, dar nici nu se poate statornici o dată pentru totdeauna o regulă contrară. Un preot care vine la noi pentru a duce împreună cu noi munca politică și își îndeplinește conștiincios munca de partid fără să ia atitudine împotriva programului partidului poate fi primit în rîndurile social-democrației, deoarece, în aceste condiții, contradicția dintre spiritul și principiile de bază ale programului nostru, de o parte, și convingerile religioase ale preotului, de altă parte, ar putea rămîne numai o contradicție a sa personală, care-l privește numai pe el, și o organizație politică nu poate proceda la examinarea membrilor săi pentru a constata dacă există sau nu o contradicție între părerile lor și programul partidului. E însă de la sine înțeles că un asemenea caz n-ar putea constitui decît o rară excepție chiar și în Europa, iar în Rusia el este foarte puțin probabil. Și dacă, de pildă, un preot ar intra în partidul social-democrat și ar începe să propovăduiască în acest partid în mod activ concepțiile sale religioase, considerînd că aceasta constituie munca sa principală și aproape exclusivă, partidul ar trebui neapărat să-l excludă din rîndurile lui. Cît privește muncitorii care-și mai păstrează credința în Dumnezeu, partidul social-democrat trebuie nu numai să-i admită, ci să-i atragă cu tot dinadinsul în rîndurile lui; sîntem categoric împotriva oricărei jigniri a convingerilor lor religioase, dar îi atragem pentru a-i educa în spiritul programului nostru și nu pentru a le permite să ducă o luptă activă împotriva lui. Noi admitem libertatea de opinie înăuntrul partidului, dar numai în anumite limite, determinate de libertatea de grupare: nu sîntem obligați să mergem mîna în mîna cu propovăduitorii activi ai unor concepții pe care majoritatea partidului le respinge.

Un alt exemplu : putem noi oare condamna deopotrivă, în orice condiții, pe niște membri ai partidului social-democrat care ar declara : „socialismul este religia mea“ și ar propovădui păreri corespunzătoare unei asemenea declarații ? Nu. Este indiscutabil că în acest caz am avea de-a face cu o abatere de la marxism (și deci de la socialism), dar importanța acestei abateri, ponderea ei ca să zicem așa, ar varia în funcție de împrejurări. Una este ca un agitator sau cineva care vorbește în fața unei mase de muncitori să se exprime astfel pentru a fi mai ușor înțeles, pentru a-și începe astfel expunerea, pentru a-și nuanța părerile într-un mod mai real, folosind termeni mai accesibili unei mase cu un nivel de dezvoltare scăzut, și alta este ca un publicist să înceapă să propovăduiască „zidirea de dumnezeu“ sau un socialism al ziditorilor de dumnezeu (de pildă în spiritul lui Lunacearski & Co.). Dacă în primul caz condamnarea agitatorului n-ar fi altceva decât o șicană și chiar o restrângere deplasată a libertății lui, a libertății de înrîurire „pedagogică“, în al doilea caz condamnarea publicistului de către partid este necesară și chiar obligatorie. Afirmatia „socialismul este religia mea“ este pentru unii o formă de trecere de la religie la socialism, iar pentru alții *de la socialism la religie*.

Să trecem acum la analizarea condițiilor care au dat naștere în Apus interpretării oportuniste a tezei : „religia să fie declarată drept o chestiune privată“. Desigur că în acest caz avem de-a face cu influența unor cauze generale care dau naștere oportunismului în general, care constă în sacrificarea intereselor fundamentale ale mișcării muncitorești de dragul unor avantaje de moment. Partidul proletariatului cere *statului* să declare religia drept o chestiune privată, fără a considera cîtuși de puțin „chestiune privată“ problema luptei împotriva opiului pentru popor, a luptei împotriva superstițiilor religioase etc. Oportuniștii denaturează însă lucrurile, pretinzînd că partidul *social-democrat ar considera* religia drept o chestiune privată.

Dar, pe lîngă obișnuita denaturare oportunistă (care n-a fost de loc lămurită în cursul dezbaterilor care au avut loc în sînul fracțiunii noastre din Dumă cu prilejul discuțiilor în jurul cuvîntării referitoare la religie), există și condiții

istorice specifice care au determinat actuala indiferență excesivă — dacă putem să ne exprimăm astfel — a social-democrațiilor din Europa față de problema religiei. Aceste condiții sînt de două feluri. În primul rînd, sarcina combaterii religiei este, din punct de vedere istoric, o sarcină a burgheziei revoluționare, care în Apus a fost în mare măsură îndeplinită (sau a fost pe cale de a fi îndeplinită) de democrația burgheză în epoca revoluțiilor ei și a asalturilor ei împotriva feudalismului și a rînduieiilor medievale. Atît în Franța cît și în Germania există tradiția unui război burghez împotriva religiei, început cu mult înainte de apariția socialismului (enciclopediștii, Feuerbach). În Rusia, în virtutea condițiilor revoluției noastre burghezo-democratice, această sarcină revine aproape în întregime clasei muncitoare. La noi, democrația mic-burgheză (narodnicistă) n-a făcut prea mult în această privință (cum își închipuie cadeții ultrareacționari de ultimă oră și ultrareacționarii cadeți de la „Vehi“¹⁶⁵), ci *extrem de puțin* în comparație cu Europa.

Pe de altă parte, în Europa, tradiția războiului burghez împotriva religiei a ajuns la o *denaturare* specific burgheză a acestui război de către anarhism, care, cu toată „înversunarea“ atacurilor lui împotriva burgheziei, se situează, precum au arătat de mult și în repetate rînduri marxiștii, pe pozițiile concepției burgheze despre lume. În lupta dusă împotriva religiei, anarhiștii și blanquiștii în țările latine, Most (care, în treacăt fie zis, a fost discipolul lui Dühring) & Co. în Germania și anarhiștii în 1880—1890 în Austria au împins pînă la nec plus ultra* frazeologia revoluționară. Nu e deci de mirare că social-democrații din Europa îi întrec acum pe anarhiști în *exagerările lor*. Acest lucru e explicabil și într-o oarecare măsură firesc, dar noi, social-democrații ruși, nu trebuie să uităm condițiile istorice specifice din Apus.

În al doilea rînd, în Apus, *după* terminarea revoluțiilor naționale burgheze, *după* introducerea unei libertăți mai mult sau mai puțin depline a religiei, problema luptei democratice împotriva religiei a fost, din punct de vedere

* — limita extremă. — Nota trad.

istoric, împinsă în așa măsură pe al doilea plan de lupta democrației burgheze împotriva socialismului, încât guvernele burgheze au încercat să abată *în mod deliberat* atenția maselor de la socialism prin organizarea unor „campanii” pseudoliberală îndreptate împotriva clericalismului. Un asemenea caracter a avut Kulturkampf-ul în Germania și lupta dusă de republicanii burghezi din Franța împotriva clericalismului. Anticlericalismul burghez ca mijloc de a abate atenția maselor muncitorești de la socialism, iată ce a precedat în Apus răspîndirea în rîndurile social-democrațiilor a actualei lor „indiferențe” față de lupta împotriva religiei. Acest lucru este de asemenea explicabil și firesc, întrucît social-democrații trebuiau să opună anticlericalismului burghez și bismarckian tocmai *subordonarea* luptei împotriva religiei față de lupta pentru socialism.

Cu totul altele sînt condițiile din Rusia. Proletariatul este conducătorul revoluției noastre burghezo-democrațice. Partidul lui trebuie să fie conducătorul ideologic în lupta împotriva a tot ce este medieval, deci și împotriva vechii religii oficiale și a tuturor încercărilor de a o înnoi sau de a-i da o bază nouă etc. De aceea, dacă Engels a dezaprobat oarecum cu indulgență oportunismul social-democrațiilor germani, care înlocuiau revendicarea partidului muncitoresc ca *statul* să declare religia drept o chestiune privată prin *declararea* religiei drept o chestiune privată pentru social-democrații înșiși, pentru partidul social-democrat, e de la sine înțeles că preluarea de către oportuniștii ruși a acestei denaturări germane ar fi atras din partea lui Engels o dezaprobare *de o sută de ori* mai aspră.

Declarînd de la tribuna Dumei că religia este opiu pentru popor, fracțiunea noastră a procedat foarte just, creînd astfel un precedent care trebuie să servească drept bază pentru toate acțiunile social-democrațiilor ruși în problema religiei. Trebuia oare să se meargă mai departe, să se dezvolte și mai amănunțit concluziile ateiste? Credem că nu. Asta ar fi fost de natură să creeze pericolul unei exagerări din partea partidului politic al proletariatului în lupta împotriva religiei, să ducă la ștergerea graniței dintre lupta burgheză și lupta socialistă împotriva religiei. Prima sarcină care trebuia îndeplinită de fracțiunea social-demo-

crată în Duma ultrareacționară a fost îndeplinită în mod onorabil.

A doua sarcină și, poate, cea mai importantă pentru social-democrați, anume clarificarea rolului de clasă al bisericii și al clerului în acțiunea de susținere a regimului ultrareacționar și a burgheziei în lupta ei împotriva clasei muncitoare, a fost de asemenea îndeplinită în mod onorabil. Desigur că se mai pot spune multe în legătură cu această problemă și urmează ca în cuvântările lor ulterioare social-democrații să completeze cuvântarea tov. Surkov; totuși această cuvântare este excelentă și partidul nostru are obligația directă de a se îngriji ca ea să fie popularizată de către toate organizațiile de partid.

În al treilea rând, trebuia clarificat cât mai temeinic *adevăratul* sens al tezei atât de des denaturate de oportuniștii germani: „religia să fie declarată o chestiune privată”. Din păcate, tov. Surkov n-a făcut acest lucru, ceea ce e cu atât mai regretabil cu cât, în activitatea anterioară a fracțiunii, a mai fost comisă o greșală în această chestiune — de către tov. Belousov —, care a fost semnalată la timp de ziarul „Proletarii”¹⁶⁶. Dezbaterile din cadrul fracțiunii noastre arată că disputa în jurul ateismului a făcut-o să piardă din vedere problema unei juste prezentări a faimoasei revendicări: religia să fie declarată o chestiune privată. Nu vom face din această greșală a întregii fracțiuni o vină exclusivă a tov. Surkov. Mai mult chiar: recunoaștem deschis că în această privință vina o poartă întregul partid, care n-a clarificat îndeajuns această problemă, n-a explicat îndeajuns social-democraților semnificația observației făcute de Engels la adresa oportuniștilor germani. Din dezbaterile care au avut loc în cadrul fracțiunii rezultă că aceasta n-a înțeles clar problema și nicidecum că n-ar fi vrut să țină seama de învățătura lui Marx, și avem convingerea că această greșală va fi îndreptată în cursul manifestărilor ulterioare ale fracțiunii.

În general, cuvântarea tov. Surkov, repetăm, este excelentă și trebuie să fie popularizată de toate organizațiile. Prin discuțiile purtate în jurul acestei cuvântări, fracțiunea a dovedit pe deplin că își îndeplinește în mod conștiincios

datoria ei social-democrată. Nu ne rămîne decît să ne exprimăm dorința ca în presa de partid să apară cît mai des corespondențe consacrate dezbaterilor din cadrul fracțiunii, pentru a apropia fracțiunea de partid, pentru a face cunoscută partidului greaua muncă internă pe care o desfășoară fracțiunea, pentru a stabili o unitate ideologică în activitatea partidului și a fracțiunii.

„Proletarii” nr. 45
din 13 (26) mai 1909

Se tipărește după textul
apărut în ziar

РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЬ-ДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ

„Пролетаріи всѣхъ странъ соединяйтесь!“

Клубъ редакціи „Пролетарій“

Въ Пятницу, 21-го Мая 1909 года

въ залѣ на rue de Bretagne, 49

ГОВ. ЛЕНИНЪ

прочтеть рефератъ на тему:

„РЕЛИГІЯ

И

РАБОЧАЯ ПАРТІЯ“

По окончаніи реферата свободная дискуссія.

Начало въ 8½ ч. веч.

Плата за входъ 50 и 15 с. Входъ свободный для всѣхъ.

РАБОЧАЯ ТИПОГРАФІЯ

Анунțul cu privire la referatul lui V. I. Lenin
 „Religia și partidul muncitoresc”. — 8 (21) mai 1909
 Micsorot

ATITUDINEA DIFERITELOR CLASE ȘI PARTIDE FAȚĂ DE RELIGIE ȘI DE BISERICĂ

Dezbaterile din Duma de stat în legătură cu bugetul sinodului, precum și cele cu privire la reintegrarea în drepturi a persoanelor care au fost caterisite și, în sfârșit, cele referitoare la comunitățile ortodoxe de rit vechi oferă un material extrem de instructiv pentru caracterizarea partidelor politice din Rusia sub aspectul atitudinii lor față de religie și de biserică. Să aruncăm o privire de ansamblu asupra acestui material, ocupându-ne în special de dezbaterile în legătură cu bugetul sinodului (dările de seamă stenografice ale dezbaterilor în legătură cu celelalte probleme sus-menționate nu le-am primit încă).

Prima concluzie care se impune îndeosebi atunci când examinăm dezbaterile din Dumă este această : în Rusia, clericalismul militant nu numai că există, dar se și întărește în mod evident și se organizează din ce în ce mai temeinic. La 16 aprilie episcopul Mitrofan a declarat : „ceea ce am urmărit de la începutul activității noastre în Dumă a fost ca noi, care am avut marea cinste de a fi aleși de popor în Dumă, să ne situăm deasupra faptului că preoțimea este fărâmițată făcând parte din diferite partide și să formăm un singur grup al clerului, care să lămurească toate aspectele din punctul său de vedere etic... Din ne pricină n-am ajuns la această situație ideală?... Vina o poartă cei ce împart cu voi“ (adică cu cadeții și cu cei „de stînga“) „aceste bănci, și anume deputații clerului care fac parte din opoziție. Ei și-au ridicat primii glasul, afirmând că asta n-ar însemna altceva decât apariția unui partid

clerical, ceea ce, spun ei, nu este de loc de dorit. Desigur, nu este cazul să vorbim de un clericalism al clerului ortodox rus, — noi n-am avut niciodată asemenea tendințe și, dorind să ne constituim într-un grup aparte, am urmărit doar scopuri pur morale, etice; iar acum, domnilor, când această discordie introdusă de deputații de stînga în mediul nostru frățesc a dus la dezbinare și la fracționare, acum dv.“ (cadeții) „ne faceți pe noi răspunzători de acest lucru“.

În cuvîntarea sa agramată, episcopul Mitrofan a divulgat un secret: cei de stînga, vedeți dv., s-au făcut vinovați de faptul că au determinat o parte din popii din Dumă să creeze un grup „moral“ aparte (cuvîntul „moral“ este, desigur, mai potrivit pentru înșelarea poporului decît cuvîntul „clerical“)!

Aproape cu o lună mai tîrziu, la 13 mai, episcopul Evloghie a dat citire în Dumă „hotărîrii clerului din Dumă“: „clerul ortodox din Dumă, în marea sa majoritate, socoate“... că, avînd în vedere „situația preponderentă și dominantă a bisericii ortodoxe“, nu se poate admite ca preoții de rit vechi să aibă dreptul de a ține predici sau de a înființa cu de la sine putere comunități de rit vechi și nici ca reprezentanții clerului de rit vechi să aibă dreptul de a purta titlul de slujitor al bisericii. „Punctul de vedere pur moral“ al popilor ruși s-a dovedit a fi un clericalism de cea mai pură speță. „Marea majoritate“ a clerului din Dumă în numele căreia a vorbit episcopul Evloghie era alcătuită, probabil, din cei 29 de preoți reprezentanți ai dreptei și ai dreptei moderate din Duma a III-a și, poate, și din cei 8 preoți octombriști. Opoziția o alcătuiau, probabil, 4 preoți din grupul progresiștilor și al partizanilor înnoirii pașnice și unul din grupul polono-lituanian.

Dar care este „punctul de vedere pur moral, etic al mării majorități a clerului din Dumă (ar trebui adăugat: a clerului de la 3 iunie)“? Iată cîteva extrase din cuvîntările rostite: „Eu susțin doar că inițiativa acestor transformări (adică a celor bisericesti) trebuie să pornească din sînul bisericii și nu din afara ei, nu din partea statului și, desigur, nu din partea comisiei bugetare. Căci biserica este o

instituție divină și veșnică, legile ei sînt nestrămutate, iar idealurile vieții de stat sînt, precum se știe, supuse unor schimbări permanente" (episcopul Evloghie, 14 aprilie). Oratorul vorbește de „o paralelă istorică alarmantă": secularizarea averilor bisericești în timpul domniei Ecaterinei a II-a. „Cine poate garanta că comisia bugetară, care și-a exprimat anul acesta dezideratul ca ele (fondurile bisericești) să fie supuse controlului statului, nu-și va exprima anul viitor dezideratul ca ele să fie trecute în tezaurul statului, iar apoi ca administrarea lor să fie luată de la autoritățile bisericești și încredințată autorităților civile sau de stat?... În pravilele bisericești se spune că, de vreme ce episcopului îi sînt încredințate sufletele creștinilor, cu atît mai mult trebuie să-i fie încredințate averile bisericești... Aveți acum în fața voastră (este vorba de deputații din Dumă) pe muma voastră duhovnicească, sfînta biserică ortodoxă, care vă privește nu numai ca pe reprezentanți ai poporului, ci ca pe fiii ei duhovnicești" (ibid).

Aici avem de-a face cu un clericalism de cea mai pură speță. Biserica e mai presus de stat, întrucît ceea ce este veșnic și divin e mai presus de ceea ce este vremelnic și pămîntesc. Biserica nu-i iartă statului secularizarea averilor bisericești. Biserica își revendică o situație preponderentă și dominantă. Pentru ea deputații din Dumă nu sînt numai sau, mai bine zis, nu sînt atît reprezentanți ai poporului, cît fii duhovnicești".

Aceștia nu sînt cinovnici în rasă, cum s-a exprimat social-democratul Surkov, ci *iobăgiști* în rasă. Apărarea privilegiilor feudale ale bisericii, susținerea fățișă a rînduieilor medievale, iată esența politicii duse de majoritatea clerului din Duma a III-a. Episcopul Evloghie nu este nici decum o excepție. Și Ghepețki tună și fulgeră împotriva „secularizării", considerînd-o drept o „objiduire" inadmisibilă (14 aprilie). Popa Mașkevici critică cu vehemență raportul prezentat de *octombriști*, reproșîndu-le tendința „de a zdruncina temeliiile istorice și canonice pe care a fost și trebuie să fie așezată viața noastră bisericească", „de a abate viața și activitatea bisericii ortodoxe ruse de la calea canonică pe o cale pe care... adevărații prinți ai bisericii

— episcopii — ar fi siliți să cedeze prinților laici aproape toate drepturile lor moștenite de la apostoli“... „Asta nu este altceva decât... un atentat împotriva unei proprietăți străine și împotriva drepturilor și bunurilor bisericii“. „Raportorul ne îndeamnă să distrugem, orânduirea canonică a vieții bisericești; el vrea să subordoneze biserica noastră ortodoxă, cu toate funcțiile ei economice, Dumei de stat, acestei instituții compuse din elemente dintre cele mai eterogene și care aparțin confesiunilor tolerate și celor netolate în statul nostru“ (14 aprilie).

Vreme îndelungată narodnicii și liberalii ruși s-au consolât sau, mai bine zis, s-au amăgit cu „teoria“ că în Rusia nu există teren pentru un clericalism militant, pentru o luptă a „prinților bisericii“ împotriva puterii laice etc. O dată cu spulberarea altor iluzii narodnice și liberale, revoluția noastră a spulberat și această iluzie. Clericalismul a existat în formă latentă atâta timp cât absolutismul a rămas intact și intangibil. Atotputernicia poliției și a birocrației ascundea de ochii „societății“ și ai poporului lupta de clasă, în general, și lupta „iobăgiștilor în rasă“ împotriva „gloatei josnice“, în special. Prima breșă făcută în edificiul absolutismului iobăgist de către proletariatul revoluționar și țărănimea revoluționară a scos însă la iveală ceea ce era ascuns. De îndată ce proletariatul și elementele înaintate din rîndurile democrației burgheze au început să se bucure de libertate politică, de libertatea de a organiza masele pe care o cuceriseră la sfîrșitul anului 1905, clasele reacționare au început să se organizeze în mod deschis și de sine stătător. Atâta timp cât absolutismul a fost inviolabil, aceste clase nu s-au organizat și nu s-au manifestat prea fățiș, și aceasta nu pentru că ar fi fost slabe, ci pentru că erau puternice, nu pentru că n-ar fi fost capabile să se organizeze și să desfășoare o luptă politică, ci pentru că pe atunci ele nu considerau că au neapărat nevoie de o organizație de clasă de sine stătătoare. Ele nu credeau că în Rusia ar fi posibilă o mișcare de masă împotriva absolutismului și iobăgiștilor. Ele se bazau în întregime pe convingerea că pentru a ține gloata în frîu este suficient cnutul. Primele răni pricinuite absolutismului au determinat

Însă elementele sociale care sprijineau absolutismul, care aveau nevoie de el, să iasă la lumina zilei. Împotriva unor mase care s-au dovedit capabile să înfăptuiască un 9 ianuarie, o mișcare grevistă ca aceea din 1905 și o revoluție ca aceea din octombrie-decembrie, nu mai poți lupta *doar* cu vechiul cnut; trebuie să crezi organizații politice de sine stătătoare; trebuie ca Consiliul nobilimii unite să organizeze sutele negre și să desfășoare cea mai deșănțată demagogie și ca „prinții bisericii, episcopii“, să organizeze clerul reacționar într-o forță de sine stătătoare.

Duma a III-a și contrarevoluția rusă din perioada Dumei a III-a se caracterizează tocmai prin faptul că această organizare a forțelor reacționare a ieșit la suprafață, a început să se desfășoare pe scară națională, reclamînd un „parlament“ burghez special, ultrareacționar. Clericalismul militant a început să se manifeste în mod fățiș, și social-democrația rusă va trebui acum de multe ori să fie un observator al conflictelor dintre burghezia clericală și cea anticlericală și să participe la ele. Dacă sarcina noastră generală constă în a ajuta proletariatul să se închege ca clasă de sine stătătoare în stare să se delimiteze de democrația burgheză, o parte integrantă a acestei sarcini o constituie folosirea tuturor mijloacelor de propagandă și agitație, inclusiv tribuna Dumei, pentru a explica maselor deosebirea dintre anticlericalismul socialist și anticlericalismul burghez.

Octombriștii și cadeții, care în Duma a III-a au luat atitudine împotriva extremei drepte, împotriva clericalilor și guvernului, ne-au ușurat extrem de mult această sarcină, arătînd în mod concret care este atitudinea burgheziei față de biserică și de religie. Presa legală a cadeților și a așa-zișilor progresiști acordă acum o deosebită atenție problemei credincioșilor de rit vechi, faptului că octombriștii împreună cu cadeții s-au pronunțat împotriva guvernului și că ei, cel puțin în problemele mai puțin importante, „au pășit pe calea reformelor“ promise la 17 octombrie. Pe noi ne interesează în mult mai mare măsură aspectul principal al problemei, adică atitudinea burgheziei în general — inclusiv cadeții care se pretind democrați — față de

religie și de biserică. Nu trebuie să permitem ca o problemă oarecum particulară — cum este problema conflictului dintre credincioșii de rit vechi și biserica dominantă sau problema comportării octombriștilor legați de reprezentanții ritului vechi și, în parte, chiar direct dependenți de ei din punct de vedere financiar (se spune că „Golos Moskvî”¹⁶⁷ este editat cu banii unor credincioși de rit vechi) — să pună în umbră problema fundamentală a intereselor și politicii burgheziei ca clasă.

Aruncați o privire asupra discursului contelui Uvarov, care, prin orientarea sa, este octombrist, dar care a părăsit fracțiunea octombristă. Luînd cuvîntul după social-democratul Surkov, el a renunțat din capul locului să pună problema pe baza principială pe care a pus-o deputatul muncitorilor. El s-a limitat să atace sinodul și pe procurorul general pentru că nu voiau să dea Dumei informații privind unele venituri bisericești și utilizarea fondurilor parohiale. Tot astfel a pus problema și reprezentantul oficial al octombriștilor, Kamenski (16 aprilie), care a cerut restabilirea autonomiei parohiilor „în interesul întăririi ortodoxismului”. Această idee a fost dezvoltată de așa-zisul „octombrist de stînga” Kapustin: „Dacă ne îndreptăm privirile spre viața poporului, spre viața populației de la sate — exclamă el —, constatăm acum, în momentul de față, un fenomen trist: se clatină viața religioasă, se clatină unica și cea mai importantă temelie a vieții morale a populației... Cu ce să înlocuiești noțiunea de păcat, cu ce să înlocuiești îndemnul conștiinței? Doar ele nu pot fi înlocuite cu noțiunea luptei de clasă și a drepturilor cutărei sau cutărei clase. Aceasta este o tristă noțiune, care a intrat în viața noastră de toate zilele. Or, pentru ca religia, care este baza moralei, să continue să existe, să fie accesibilă întregii populații, e necesar ca promotorii acestei religii să se bucure de prestigiul cuvenit...”

Dîndu-și seama de faptul că metodele folosite de „civovnicii în rasă” nu mai sînt suficiente, că s-au învechit, ba chiar aduc prejudicii claselor cîrmuitoare și *diminuează* prestigiul bisericii, reprezentantul burgheziei contrarevoluționare vrea să întărească religia, să întărească influența

acesteia asupra maselor. Octombriștul combate excesele clericalismului și tutela polițienească *pentru a intensifica* influența religiei asupra maselor, pentru a înlocui măcar câteva dintre metodele de prostire a poporului — care sînt prea grosolane, prea învechite, prea răsuflate și care nu-și ating scopul — prin metode mai rafinate, perfecționate. Religia polițistă nu mai e suficientă pentru prostirea maselor, dați-ne o religie înnoită, mai perfecționată, mai subtilă, capabilă să exercite influență în cadrul unor parohii autonome, iată ce cere capitalul de la absolutism.

Și cadetul Karaulov se situează *în întregime* pe această poziție. Acest renegat „liberal“ (care a evoluat de la „Narodnaia vlea“ spre cadeții de dreapta) tună și fulgeră împotriva „deznaționalizării bisericii, care trebuie înțeleasă în sensul izgonirii maselor populare, a mirenilor, din viața bisericească“. El găsește că este „îngrozitor“ (textual!) să vezi cum masele „își pierd credința“. El strigă, într-o manieră aidoma cu cea a lui Menșikov, că „uriașa valoare intrinsecă a bisericii se depreciază..., ceea ce aduce un imens prejudiciu nu numai bisericii, ci și statului“. El califică drept „vorbe de aur“ fățărnicia dezgustătoare a fanaticului Evloghie, care susține că „sarcina bisericii este veșnică, nestrămutată, și de aceea biserica nu poate fi legată de politică“. El protestează împotriva alianței dintre biserică și sutele negre *pentru motivul* că biserica „trebuie să îndeplinească cu mai multă vigoare și slavă decît pînă acum măreața și sfînta ei menire întru Hristos : propovăduirea iubirii și a libertății“.

Foarte bine a făcut tov. Belousov că a luat în derîdere de la tribuna Dumei aceste „cuvinte lirice“ ale lui Karaulov. Dar această zeflemisire nu este însă nici pe departe suficientă. Trebuie să se arate — și la prima ocazie va trebui să se arate de la tribuna Dumei — că punctul de vedere al cadeților este absolut identic cu punctul de vedere al octombriștilor și nu exprimă nimic altceva decît tendința capitalului „civilizat“ de a determina biserica ca, în acțiunea de prostire a poporului, să folosească metode de înșelare mai subtile decît cele pe care le folosea preotul rus de rînd de altădată.

Pentru a menține poporul în robie spirituală este necesară o alianță cât mai strînsă între biserică și sutele negre, au spus, prin gura lui Purișkevici, moșierul barbar și vechiul zbir. Greșiți, domnilor, le obiectează, prin gura lui Karaulov, burghezul contrarevoluționar: cu asemenea metode nu veți face altceva decît să îndepărtați în mod definitiv poporul de religie. Să acționăm într-un mod mai inteligent, mai abil, mai rafinat, să-i dăm la o parte pe ultrareacționari, care sînt prea proști și prea brutali, să declarăm război „deznaționalizării bisericii“, să înscriem pe stindardul nostru „vorbele de aur“ ale episcopului Evloghie, și anume că biserica stă mai presus de politică; numai procedînd în felul acesta vom putea să amăgim măcar o parte din muncitorii înapoiți și îndeosebi pe micii burghezi și pe țărani, să ajutăm biserica înnoită să-și îndeplinească „mărețta și sfînta menire“ a menținerii robiei spirituale a maselor populare.

În ultimul timp, presa noastră liberală, inclusiv ziarul „Revi“, a dezaprobat energic pe Struve & Co. pentru articolele publicate de ei în culegerea „Vehi“. Dar Karaulov, oratorul oficial al partidului cadet în Duma de stat, a demascat de minune fățarnicia abjectă a acestor imputări și a acestei desolidarizări de Struve & Co. Ceea ce gîndesc în sinea lor alde Karaulov și Miliukov o spune pe șleau Struve. Liberalii îl dezaprobă pe Struve *numai* pentru că a avut imprudența să divulge adevărul, pentru că prea a dat cărțile pe față. Liberalii, care dezaprobă culegerea „Vehi“, dar continuă să sprijine partidul cadet, înșală poporul în modul cel mai nerușinat; ei dezavuează o *vorbă* spusă, din imprudență, fățiș, dar continuă să *ducă acțiunea* care corespunde acestei vorbe.

Despre comportarea trudovicilor în Dumă în cursul dezbaterilor în legătură cu problemele examinate de noi, nu avem multe de spus. Ca întotdeauna, s-a vădit o deosebire netă între trudovicii țărani și trudovicii intelectuali în defavoarea acestora din urmă, care sînt ferm hotărîți să-i urmeze pe cadeți. E adevărat că țăranul Rojkov a dat dovadă în cuvîntarea sa de o totală inconștiență în materie de politică: a repetat și el platitudinile

cadeților, spunând că Uniunea poporului rus va contribui nu la întărirea credinței, ci la distrugerea ei, și n-a fost în stare să prezinte nici un fel de program. În schimb însă, când a început să povestească cu simplitate adevărul gol-goluț despre dările percepute de cler, despre rapacitatea popilor, despre faptul că ei, pentru a oficia cununia cer, în afară de bani, „o sticlă de votcă, gustări și un funt de ceai, iar uneori și niște lucruri că mi-e și rușine să le spun de la tribună” (16 aprilie, pag. 2 259 din darea de seamă stenografică), Duma ultrareacționară n-a mai putut răbda, de pe băncile dreptei izbucnind niște urlete sălbaticе. „Ce-i bătaia asta de joc? Ce-i neobrăzarea asta?“, țipau ultrareacționarii, dîndu-și seama că cuvîntarea simplă a țăranului, în care este vorba de dările, de „taxele” cerute pentru serviciile religioase, e de natură să revoluționeze masele în mai mare măsură decît orice declarații anti-religioase și antibisericești, fie ele teoretice sau de ordin tactic. Și haita de reacționari care apără absolutismul în Duma a III-a a intimidat pe lacheul ei, președintele Meien-dorf, determinîndu-l să retragă cuvîntul lui Rojkov (social-democrații, cărora li s-au alăturat cîțiva trudovici, cadeți etc., au protestat împotriva acestui procedeu al președintelui).

Cuvîntarea țăranului trudovic Rojkov, deși extrem de simplistă, a arătat de minune cît de adîncă este prăpastia dintre apărarea fățarnică a religiei de către cadeți — apărare calculat reacționară — și religiozitatea primitivă, inconștientă, rutinară a țăranului, ale cărui condiții de viață generează la el — fără voia lui și independent de conștiința lui — o îndîrjire cu adevărat revoluționară împotriva dărilor și hotărîrea de a lupta cu fermitate împotriva rînduielilor medievale. Cadeții sînt reprezentanții burgheziei contrarevoluționare, care vrea să înnoiască și să consolideze religia ca s-o poată folosi împotriva poporului. Rojkovii sînt reprezentanții democrației burgheze revoluționare, care, deși este nedezvoltată, inconștientă, oprimată, lipsită de independență, fărîmițată, poartă în sine rezerve de energie revoluționară în lupta împotriva moșierilor, a popilor, a absolutismului, rezerve care sînt departe de a fi epuizate.

Intellectualul trudovic Rozanov s-a apropiat de cadeți mult mai puțin inconștient decât Rojkov. Rozanov a știut să vorbească despre separarea bisericii de stat ca o revendicare „a celor de stînga“, dar n-a putut să se abțină de a debita fraze reacționare, mic-burgheze cu privire la „modificarea legii electorale în sensul excluderii clerului de la participare la lupta politică“. Spiritul revoluționar, care răbufnește de la sine la țăranul de rînd, tipic, atunci cînd el începe să spună adevărul despre viața lui de toate zilele, dispare la intelectualul trudovic, fiind înlocuit cu o frazeologie dezlînată, iar uneori de-a dreptul abjectă. Pentru a suta și a mia oară vedem cum se confirmă adevărul că numai urmînd proletariatul vor putea masele țărănești din Rusia să scuture jugul care le apasă, jugul ucigător al moșierilor iobăgiști, al iobăgiștilor în rasă, al iobăgiștilor absoluțiști.

Reprezentantul partidului muncitoresc și al clasei muncitoare, social-democratul Surkov, a fost singurul din întreaga Dumă care a ridicat dezbaterile la un nivel cu adevărat principial și a spus fără înconjur care este atitudinea proletariatului față de biserică și de religie și ce atitudine trebuie să aibă față de ele întreaga democrație consecventă și viabilă. „Religia este opiu pentru popor“... „Să nu se dea nici o para din banii poporului acestor sîngeroși dușmani ai poporului care îi întunecă conștiința!“ — această chemare la luptă directă, îndrăzneată, deschisă, venită din partea unui socialist a răsunat ca o sfidare aruncată Dumei ultrareacționare și a avut ecou în inimile milioanei de proletari, care o vor răspîndi în mase, care vor ști, atunci cînd va veni vremea, s-o transforme în acțiune revoluționară.

MATERIALE
PREGĂTITOARE

MODIFICĂRI LA PROIECTUL DE REZOLUȚIE
CU PRIVIRE LA CONVOCAREA UNEI CONFERINȚE
GENERALE DE PARTID PREZENTAT
LA PLENARA C.C. AL P.M.S.D.R.¹⁶⁸

C.C. hotărăște ca lucrările pentru convocarea conferinței [să fie inițiate] să înceapă imediat.

Ca ultim termen se fixează data de 1 noiembrie*.

Prezentat la 11 (24 august) 1908

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

---

* Textul tipărit cu petit a fost scris de I. F. Dubrovinski. — Nota red.

CONSPECTUL CUVÎNTĂRII
ÎN PROBLEMA ORGANIZATORICĂ ROSTITĂ
LA CONFERINȚA A CINCEA (GENERALĂ)
A P.M.S.D.R. ¹⁶⁹

I.

Componența $\left(\begin{array}{l} \text{Cei 12 } \textit{apostoli} \\ 5 \text{ [in]tangibili} \\ (\text{avînd rangul de îngeri})^{170} \end{array} \right)$

II. (A)

1. mișcarea grevistă și asaltul revoluționar ;
2. reformismul și revoluția ;
3. sarcinile luptei împotriva naționalismului ;
— de pus în fața congresului ;
4. cum trebuie dusă munca în asociațiile legale.

III. (B)

- (1) Frațiunea din Dumă.
- (2) Ziare legale.
- (3) Asociații legale.
- (4) Agitatorii ilegali și lozincile lor secrete.

IV. (C)

Rezoluțiile și popularizarea lor...

V. (D)

Oamenii de încredere și promovarea lor.

*Scris la 24 decembrie 1908
(6 ianuarie 1909)*

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

 PLANUL PRELEGERILOR DE MARXISM ¹⁷¹
Marxismul

- (α) Teoria plusvalorii (Mehrwert).
- (β) Evoluția economică.
- (γ) Lupta de clasă.
- (δ) Materialismul filozofic

Problema agrară

- (α) Producția de mărfuri în agricultură.
- (β) Mica producție vs * marea producție.
- (γ) Munca salariată.
- (δ) Renta.

-
-
- (α) 1. Vechii socialiști : „nu este just“ etc. Concepție de natură sentimentală și nu înțelegere.
  - 2. „Principiul muncii“ (în Rusia).
  - 3. Producția de mărfuri.
  - 4. Capitalismul. Teoria *Mehrwert*.

-
- (β) 1. Evoluția economică. Industria (1907).
  - 2. Meșteșugarii ruși.
  - 3. Agricultură.
  - 4. Căile ferate și trusturile.
  - 5. Capitalul financiar.
  - 6. Socializarea producției. *Muncă* socialistă și *însușire* individuală.

-
- (γ) 1. Proletariatul și unirea lui (țăranul iobag — pauper — proletar).
  - 2. Grevele izolate. Distrugerea mașinilor.
  - 3. Sindicatul și mișcarea.

---

 * — versus — față de. — *Nota trad.*

4. Lupta politică :
    - { Anglia — liberalii
    - { Franța — radicalii (republicanii)
    - { Germania — liberalii (1860—1870) și oportuniștii.
  5. Țelurile revoluționare ale clasei muncitoare : exproprierea capitaliștilor.
  6. Lupta revoluționară și lupta pentru reforme.
-

(δ) Materialismul filozofic.

1. Teoria lui Marx = o concepție unitară despre lume.
2. Cele două concepții principale despre lume și puncte de plecare filozofice : clericalism și materialism.
3. Engels (Ludwig Feuerbach).
4. 1789 Franța — Hegel și Feuerbach Germania (în preajma anului 1848).
5. Materialismul dialectic.
6. Rusia : Cernîșevski
narodnicii
oportuniștii de astăzi (Bogdanov).

Scriis în 1908 sau 1909

*Publicat pentru prima oară în 1933,
în „Culegeri din Lenin”, vol. XXV*

Se tipărește după manuscris

PLANUL REFERATULUI
„SITUAȚIA ACTUALĂ DIN RUSIA“ 172

I. Cum evoluează absolutismul. Monarhie plutocratică sau monarhie burgheză ?

II. Cea de-a 3-a Dumă de stat și „mijloacele parlamentare de luptă“. Ceva despre frazeologie revoluționară la „socialiștii-revoluționari“.

III. Șovinismul cadeților și oscilările trudovicilor.

IV. Despre niște nebuni care vor „să se avînte pe un teren pe care au mai fost înfrînți o dată“.

V. Cum trebuie organizată folosirea social-democrată a parlamentarismului în Rusia.

VI. Cine părăsește rîndurile social-democrației : elementele active, sau cele mai moleșite ? Cerevanin ca tip social și de publicist.

VII. Ce învățăm din experiența social-democrațiilor germani în condițiile legii excepționale.

VIII. Proletariatul și intelectualitatea mic-burgheză în zilele memorabile și cele obișnuite ale istoriei.

*Publicat înainte de 10 februarie
(stil nou) 1909, în anunțul
cu privire la ținerea referatului ;
anunțul a fost editat de grupul
al 2-lea de sprijinire
a P.M.S.D.R., din Paris*

Se tipărește după manuscris

LISTA LUCRĂRILOR LUI
V. I. LENIN
CARE N-AU FOST GĂSITE

—
ADNOTĂRI

—
INDICI

—
DATE DIN
VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI
V. I. LENIN

LISTA LUCRĂRILOR LUI V. I. LENIN CARE N-AU FOST GĂSITE PÎNĂ ÎN PREZENT

(Martie 1908 — iunie 1909)

1908

SCRISOARE CĂTRE A. V. LUNACEARSKI

În scrisoarea către A. M. Gorki din 6 (19) aprilie 1908, V. I. Lenin amintește de o scrisoare către A. V. Lunacearski în care explica motivele refuzului său de a veni la Capri: „Am scris deja despre asra lui An. Vas-ci...” (Opere, vol. 34, E.S.P.L.P. 1958, pag. 399).

SCRISORI CĂTRE RUDE

Despre scrisorile adresate de V. I. Lenin mamei sale, M. A. Ulianova, și surorii sale A. I. Ulianova-Elizarova și negăsite pînă în prezent se știe din scrisorile lui către M. A. Ulianova din 7 (20) iunie, 27 noiembrie (10 decembrie) 1908 și din scrisorile către A. I. Ulianova-Elizarova din 13 (26) noiembrie, 11 (24) decembrie 1908, 24 ianuarie (6 februarie), 3 sau 4 (16 sau 17) februarie, 24 februarie (9 martie), 8 (21) martie, 26 martie (8 aprilie) 1909 (vezi Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 335, 352 și 349, 355, 356, 357, 369, 375, 385).

SCRISOARE CĂTRE I. M. STEKLOV

În scrisoarea către V. I. Lenin din 23 octombrie (5 noiembrie) 1908, I. M. Steklov comunica: „Stimate Vladimir Ilici! Abia astăzi am semnat contractul și abia acum am căpătat posibilitatea să răspund la scrisoarea dv. primită cu 5 zile în urmă” (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.). În corespondența cu Steklov era vorba de participarea lui Lenin la o culegere consacrată vieții și activității lui N. G. Cernîșevski. I. M. Steklov îi propunea lui Lenin să scrie un articol pe tema „Cernîșevski și problema țărănească” și îl ruga să comunice

conținutul scrisorii sale lui A. A. Bogdanov. Lenin i-a trimis lui A. A. Bogdanov scrisoarea lui I. M. Steklov cu un post-scriptum din partea sa (vezi Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 150).

SCRISOARE CĂTRE V. D. BONCI-BRUEVICI

Din scrisoarea lui V. D. Bonci-Bruevici către V. I. Lenin din 26 octombrie (8 noiembrie) 1908 se știe că Lenin l-a rugat pe acesta să înlesnească publicarea scrisorii deschise a lui A. M. Gorki cu privire la ajutorarea bibliotecii lui Kuklin din Geneva (era vorba de trimiterea de ziare și materiale din perioada revoluției din 1905—1907). (Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.)

RAPORTUL „DESPRE MOMENTUL ACTUAL ȘI SARCINILE PARTIDULUI“, CUVÎNTĂRILE ȘI INTERVENȚIILE LA CONFERINȚA A V-a, GENERALĂ, A P.M.S.D.R.

Raportul „Despre momentul actual și sarcinile partidului“ a fost prezentat de Lenin la conferință la 23 decembrie 1908 (5 ianuarie 1909).

Informații despre raportul, cuvântările și intervențiile lui Lenin la conferință se află într-un succint proces-verbal al ședințelor Conferinței a V-a, generale, a P.M.S.D.R., care se păstrează la Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

1908—1909

SCRISORI CĂTRE BIROUL SOCIALIST INTERNAȚIONAL

Informații despre scrisorile adresate de V. I. Lenin B.S.I. în anii 1908—1909 și negăsite figurează în fotocopiile unor pagini din registrele de intrare și ieșire a corespondenței B.S.I. Aceste fotocopii, păstrate la Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S., au fost oferite Institutului de către C. Huysmans. În aceste registre sînt menționate datele cînd au fost primite scrisorile lui Lenin și un rezumat al acestora; din înregistrări reiese că în 1908—1909 Lenin a purtat o vastă corespondență cu C. Huysmans, secretarul Biroului socialist internațional. În scrisorile sale, Lenin comunica despre plata cotizațiilor curente ale P.M.S.D.R. către Biroul socialist internațional, despre ședințele plenare ale C.C. al P.M.S.D.R., despre arestarea membrilor C.C. al P.M.S.D.R., despre trimiterea raportului prezentat de P.M.S.D.R. la Congresul de la Stuttgart, raport care urma să servească la pregătirea publicării dării de seamă asupra lucrărilor Congresului de la

Stuttgart al Internaționalei a II-a etc. În două scrisori, Lenin cerea B.S.I. să-i ajute pe pielarii greviști din Vilno. În una dintre scrisori, Lenin a răspuns la întrebările lui C. Huysmans cu privire la organizația social-democrată ilegală din Rusia, existența Biroului din Geneva al C.C. al P.M.S.D.R., cerînd totodată B.S.I. să comunice o serie de date necesare secretarului fracțiunii social-democrate din Duma a III-a de stat cu privire la următoarele probleme: despre limitarea zilei de muncă, despre sindicate, despre salariul muncitorilor care prestează muncă fizică și despre asigurările sociale pentru mineri.

1909

SCRISOARE CĂTRE L. S. PERES

În scrisoarea către A. I. Ulianova-Elizarova din 13 (26) mai 1909, V. I. Lenin îi comunica acesteia că i-a trimis o scrisoare lui Peres, care a participat la publicarea cărții „Materialism și empiriocriticism” (vezi Opere, vol. 37, Editura politică, 1958, pag. 388).

LISTA PUBLICAȚIILOR ȘI DOCUMENTELOR
LA A CĂROR REDACTARE
A PARTICIPAT V. I. LENIN

1908-1909

ZIARUL „PROLETARIU”

- nr. 26 — (1 aprilie) 19 martie 1908
nr. 27 — (8 aprilie) 26 martie 1908
nr. 28 — (15) 2 aprilie 1908
nr. 29 — (29) 16 aprilie 1908
nr. 30 — (23) 10 mai 1908
nr. 31 — (17) 4 iunie 1908
nr. 32 — (15) 2 iulie 1908
nr. 33 — (5 august) 23 iulie 1908
nr. 34 — (7 septembrie) 25 august 1908
nr. 35 — (24) 11 septembrie 1908
nr. 36 — (16) 3 octombrie 1908
nr. 37 — (29) 16 octombrie 1908
nr. 38 — (14) 1 noiembrie 1908
nr. 39 — (26) 13 noiembrie 1908
nr. 40 — 1 (14) decembrie 1908
nr. 41 — 7 (20) ianuarie 1909
nr. 42 — 12 (25) februarie 1909
nr. 43 — 21 februarie (6 martie) 1909
Suplimentul la nr. 44 — 4 (17) aprilie 1909
nr. 44 — 8 (21) aprilie 1909
nr. 45 — 13 (26) mai 1909

„SPIRITUL VREMII”

Culegere, Petersburg, editura „Tvorcestvo”, 1908

Culegerea a apărut între 3 și 10 (16 și 23) aprilie 1908. Pe co-perta interioară a culegerii este menționat, printre alți autori, care erau probabil și redactori ai culegerii, și Lenin (Vl. Ilin). În cule-

gere Lenin a publicat, cu mici prescurtări, articolul său „Neutralitatea sindicatelor“, publicat mai înainte (4 martie (19 februarie) 1908) în întregime în ziarul „Proletarii“ nr. 22.

RAPORTUL PREZENTAT DE C.C. AL P.M.S.D.R.
LA CONGRESUL DE LA STUTTGART AL
INTERNAȚIONALEI A II-A

Acest raport urma să fie inclus în vol. 3 sau 4 al dărilor de seamă asupra lucrărilor Congresului de la Stuttgart (1907) pe care le pregătea pentru tipar Biroul socialist internațional. La congres nu s-a dat citire acestui raport. Din corespondența purtată de Lenin în 1908—1909 cu C. Huysmans, secretarul B.S.I., reiese că Lenin se interesa de pregătirea publicării dărilor de seamă asupra lucrărilor congresului și i-a trimis lui C. Huysmans prima parte a raportului C.C. al P.M.S.D.R. În scrisoarea de răspuns, Huysmans l-a înștiințat pe Lenin că a primit raportul

1909

„INȘTIINȚAREA COMITETULUI CENTRAL
AL PARTIDULUI MUNCITORESC SOCIAL-DEMOCRAT
DIN RUSIA
CU PRIVIRE LA CONFERINȚA GENERALĂ ORDINARĂ
A PARTIDULUI“

Paris, ed. C.C. al P.M.S.D.R. [1909]

„Inștiințarea“ a fost publicată de Comitetul Central curînd după Conferința a V-a, generală, a P.M.S.D.R. În Organul Central al partidului — ziarul „Soțial-Demokrat“ nr. 2 din 28 ianuarie (10 februarie) 1909 —, printre informațiile referitoare la lucrările conferinței figurează o serie de trimiteri la rezoluțiile conferinței publicate în „Inștiințarea“ C.C.

ZIARUL „SOȚIAL-DEMOKRAT“

- nr. 2 — (28 ianuarie) 10 februarie 1909
nr. 3 — 9 (22) martie 1909
nr. 4 — 21 (8) aprilie 1909
nr. 5 — (23 aprilie) 6 mai 1909
nr. 6 — 4 (17) iunie 1909

R. LUXEMBURG. „MAHMUREALĂ REVOLUȚIONARĂ“

Articolul Rosei Luxemburg „Mahmureală revoluționară“, îndreptat împotriva otzoviștilor și ultimatiștilor, a fost publicat la 8 (21) aprilie 1909 în ziarul „Proletarii“ nr. 44.

Informații despre redactarea articolului de către V. I. Lenin se află în documentele păstrate în Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

ADNOTĂRI

I Articolul „Pe drumul drept“ a fost publicat ca articol de fond în ziarul „Proletarii“ nr. 26.

„Proletarii“ — ziar bolșevic ilegal. A apărut de la 21 august (3 septembrie) 1906 pînă la 28 noiembrie (11 decembrie) 1909, sub redacția lui V. I. Lenin; au apărut 50 de numere. La munca redacțională au participat activ M. F. Vladimirski, V. V. Vorovski, A. V. Lunacearski, I. F. Dubrovinski; de partea tehnică a editării ziarului s-au ocupat A. G. Șlihter, E. S. Șlihter ș.a. Primele 20 de numere au fost pregătite pentru tipar și culese la Viborg (ziarul se tipărea la Petersburg de pe matrițele primite de la Viborg; din motive conspirative, ca loc de apariție se menționa Moscova). Dat fiind faptul că editarea unui organ ilegal în Rusia devenise cît se poate de dificilă, în urma unei hotărîri a Comitetului din Petersburg și a Comitetului din Moscova ale P.M.S.D.R. redacția a trecut la editarea ziarului în străinătate (nr. 21—40 au apărut la Geneva, iar nr. 41—50 la Paris).

Nr. 1—2 ale ziarului „Proletarii“ au apărut sub titlul de organ al Comitetului din Petersburg și al Comitetului din Moscova ale P.M.S.D.R.; nr. 3—4 ca organ al Comitetului din Moscova al P.M.S.D.R., al Comitetului din Petersburg și al Comitetului districtual Moscova; nr. 5—11 ca organ al Comitetelor din Moscova și din Petersburg al P.M.S.D.R., al Comitetului districtual Moscova, al Comitetelor din Perm și din Kursk ale P.M.S.D.R.; nr. 12—20 ca organ al Comitetelor din Moscova și Petersburg ale P.M.S.D.R., al Comitetului districtual Moscova și al Comitetelor din Perm, Kursk și Kazan ale P.M.S.D.R.; de la nr. 21 (din momentul mutării redacției în străinătate) și pînă la ultimul număr, din nou ca organ al Comitetelor din Moscova și Petersburg ale P.M.S.D.R. Ziarul „Proletarii“ a fost, de fapt, Organul Central al bolșevicilor. Intreaga activitate de bază din cadrul redacției ziarului „Proletarii“ a fost dusă de Lenin. De cele mai multe ori, el publica cîteva articole într-un număr. În ziarul „Proletarii“ au fost publicate peste 100 de arti-

cole și note scrise de Lenin în legătură cu principalele probleme ale luptei revoluționare a clasei muncitoare. În ziar erau tratate pe larg probleme generale de politică și de tactică, se publicau dări de seamă cu privire la activitatea C.C. al P.M.S.D.R., hotărâri ale conferințelor și plenarelor C.C., scrisori ale C.C. referitoare la diferite probleme ale activității partidului, precum și o serie de alte documente. Ziarul a întreținut strânse legături cu organizațiile de partid locale.

În anii reacțiunii stolîpiniste, „Proletarii“ a jucat un rol important în menținerea și în consolidarea organizațiilor bolșevice, în lupta împotriva lichidatorilor, otzoviștilor, ultimatiștilor și ziditorilor de dumnezeu. La plenara C.C. al P.M.S.D.R. din ianuarie 1910, menșevicii au reușit să impună, cu ajutorul împăciuitoariștilor, adoptarea unei hotărâri prin care, sub pretextul luptei împotriva fracționismului, ziarul „Proletarii“ a fost obligat să-și înceteze apariția. — 1.

- 2 *Lovitura de stat de la 3 (16) iunie 1907* — lovitură de stat contrarevoluționară care și-a găsit expresia în dizolvarea Dumei a II-a de stat, arestarea fracțiunii social-democrate și în modificarea de către guvern a legii cu privire la alegerile pentru Dumă. La 1 iunie 1907, Stolîpin, invocând acuzația falsă adusă de ohrană că fracțiunea social-democrată ar întreține legături cu o organizație din rîndurile armatei și ar pregăti o insurecție armată, a cerut ca acestei fracțiuni să nu i se permită să participe la ședințele Dumei și ca ea să fie supusă unei anchete prealabile; cei 16 membri ai fracțiunii social-democrate urmau să fie imediat arestați. Duma a desemnat o comisie pentru cercetarea acuzației aduse. Fără să aștepte rezultatele lucrărilor comisiei create de Dumă, în noaptea spre 3 (16) iunie guvernul a arestat fracțiunea social-democrată. La 3 iunie a fost publicat manifestul țarului cu privire la dizolvarea Dumei a II-a și la modificările în legea electorală, prin care numărul de reprezentanți ai moșierilor și ai burgheziei comerciale și industriale în Dumă era considerabil mărit, iar numărul, și așa mic, de reprezentanți ai țăranilor și muncitorilor era micșorat de câteva ori. Acest act constituia o încălcare grosolană a manifestului de la 17 octombrie 1905 și a Legii fundamentale din 1906, potrivit căreia guvernul nu putea să emită legi fără aprobarea Dumei de stat. Potrivit noului regulament, curia proprietarilor funciari alegea un delegat la 230 de persoane, prima curie orășenească un delegat la 1 000 de persoane, curia a doua orășenească un delegat la 15 000, curia țărănească unul la 60 000, iar curia muncitorească unul la 125 000 de persoane. Moșierii și burghezia aveau posibilitatea să aleagă 65% din numărul total de delegați, țăranii 22% (pînă atunci aleseseră 42%), muncitorii 2% (pînă atunci aleseseră 4%). Legea priva de drepturi electorale populația băștinașă din Rusia asiatică, popoarele tiurce din guberniile Astrahan și Stavropol și reducea de două ori numărul de repre-

zentanți ai populației din Polonia și din Caucaz. În întreaga Rusie erau private de dreptul de vot persoanele care nu cunoșteau limba rusă. Duma a III-a, aleasă pe baza acestei legi și întrunită la 1 noiembrie 1907, era prin componența ei o Dumă ultrareacționară-octombriștă.

Lovitura de stat de la 3 iunie a marcat începutul perioadei de reacțiune stolpiniștă. — 3.

- 3 *Organul Central al P.M.S.D.R.* — ziarul ilegal „Soțial-Demokrat”; a apărut din februarie 1908 pînă în ianuarie 1917. Primul număr, pregătit de bolșevici și tipărit parțial într-o tipografie particulară din Vilno, a fost confiscat de ohrana țaristă. Curînd după aceasta, la Petersburg s-a făcut o nouă încercare de a scoate ziarul, dar și de data aceasta cea mai mare parte din tiraj a încăput pe mîinile jandarmeriei. Numerele următoare au apărut în străinătate: nr. 2—32 (februarie 1909 — decembrie 1913) la Paris, iar nr. 33—58 (noiembrie 1914 — ianuarie 1917) la Geneva. În total au apărut 58 de numere, dintre care 5 cu suplimente.

Potrivit unei hotărîri a C.C. al P.M.S.D.R. ales la Congresul al V-lea (de la Londra), redacția ziarului „Soțial-Demokrat” era alcătuită din reprezentanți ai bolșevicilor, menșevicilor și ai social-democraților polonezi. Conducătorul de fapt al ziarului era V. I. Lenin. Articolele sale ocupau un loc central în ziar. În ziarul „Soțial-Demokrat” au fost publicate peste 80 de articole și note ale lui V. I. Lenin.

În cadrul redacției ziarului, V. I. Lenin a promovat linia bolșevică consecventă, ducînd lupta împotriva menșevicilor lichidatori. O parte din redacție (Kamenev și Zinoviev) a avut o atitudine împăciuitoare față de lichidatori, încercînd să zădărnicească promovarea liniei leniniste. Menșevicii Martov și Dan, membri ai redacției, sabotînd munca în cadrul redacției Organului Central, susțineau în același timp fățiș lichidatorismul în ziarul „Golos Soțial-Demokrata”; ei se pronunțau împotriva colaborării menșevicilor-partiții la O.C. Lupta intransigentă a lui Lenin împotriva lichidatorilor a dus la ieșirea din redacție a lui Martov și Dan în iunie 1911. Începînd din decembrie 1911, ziarul „Soțial-Demokrat” a fost redactat de V. I. Lenin.

În anii grei ai reacțiunii și în perioada noului avînt al mișcării revoluționare, ziarul „Soțial-Demokrat” a jucat un rol important în lupta bolșevicilor împotriva lichidatorilor, troțkiștilor, otzoviștilor, pentru menținerea partidului marxist ilegal, pentru întărirea unității și a legăturii sale cu masele.

În anii primului război mondial, ziarul „Soțial-Demokrat”, fiind Organul Central al partidului bolșevic, a avut un rol excepțional în propagarea lozincilor bolșevice cu privire la problema războiului, păcii și revoluției, indicînd proletariatului calea de luptă împotriva războiului imperialist: transformarea lui în război civil, în revoluție împotriva claselor dominante. În coloa-

nele ziarului a fost publicat articolul lui Lenin „În jurul lozincii Statelor Unite ale Europei“, în care el a formulat pentru prima oară concluzia cu privire la posibilitatea victoriei socialismului la început în câteva țări sau chiar într-o singură țară capitalistă. Difuzarea ziarului „Soțial-Demokrat“ în Rusia și reproducerea principalelor articole apărute în el de ziarele bolșevice locale au contribuit la luminarea politică și la educarea proletariatului din Rusia în spiritul internaționalismului, la pregătirea maselor pentru revoluție.

Apreciind în mod pozitiv serviciile aduse de ziarul „Soțial-Demokrat“ în perioada primului război mondial, V. I. Lenin scria ulterior că „orice muncitor conștient care dorește să înțeleagă dezvoltarea ideilor revoluției socialiste internaționale și a primei sale victorii de la 25 octombrie 1917“ trebuie să cunoască articolele apărute în el (Opere, vol. 27, Editura politică, 1959, pag. 205). — 4.

- 4 „*Rabocce Znamea*“ — ziar bolșevic ilegal ; a apărut la Moscova din martie pînă în decembrie 1908. În total au apărut 7 numere : primul număr a apărut ca organ al Biroului regional al Regiunii centrale industriale al P.M.S.D.R., nr. 2—6 ca organ al Comitetului din Moscova și al Comitetului districtual Moscova ale P.M.S.D.R. și nr. 7 ca organ al Biroului regional al Regiunii centrale industriale, al Comitetului din Moscova și al Comitetului districtual Moscova ale P.M.S.D.R. La munca redacțională au participat, în diferite perioade, I. I. Skvorțov-Stepanov (care a redactat nr. 2—5), T. S. Zelikson-Bobrovskaja, V. M. Șuleatikov și alții.

Începînd cu nr. 5, ziarul a deschis o discuție în problema atitudinii partidului față de Dumă și față de fracțiunea social-democrată din Dumă. În articolul „Pe marginea a două scrisori“, apărut în ziarul „Proletarii“ nr. 39 din 26 (13) noiembrie 1908 (vezi volumul de față, pag. 299—316), V. I. Lenin a criticat cu asprime articolul otzovist intitulat „Scrisoarea unui muncitor“ și publicat ca material de discuție în nr. 5 al ziarului „Rabocce Znamea“. În nr. 7 al ziarului a fost publicat articolul „Scrisoarea unui activist de partid“, articol îndreptat împotriva scrisorii otzovistului ; acest articol a fost reprodus în nr. 42 al ziarului „Proletarii“ din 12 (25) februarie 1909 sub titlul „Cu privire la problemele curente“. Lenin a făcut o apreciere pozitivă a acestui articol într-o notă din partea redacției ziarului „Proletarii“ (vezi volumul de față, pag. 377—380). — 7.

- 5 *Legea excepțională împotriva socialiștilor* a fost introdusă în Germania în 1878 de guvernul Bismarck, în vederea luptei împotriva mișcării muncitorești și socialiste. Prin această lege au fost interzise toate organizațiile partidului social-democrat, organizațiile muncitorești de masă, presa muncitorească ; în baza acestei legi, autoritățile confiscau cărțile și publicațiile socialiste, prigoneau și

expulzau pe social-democrați. Dar represiunile nu au distrus partidul social-democrat, a cărui activitate a fost reorganizată și adaptată la condițiile ilegalității: a fost organizată apariția în străinătate a ziarului „Sozialdemokrat”, organul central al partidului, iar congresele partidului s-au ținut regulat (în 1880, 1883 și 1887); în Germania au fost repede refăcute, în condiții de ilegalitate, organizațiile și grupurile social-democrate, în fruntea cărora se afla C.C. ilegal. În același timp, partidul a folosit pe scară largă posibilitățile legale pentru a-și întări legăturile cu masele și influența lui a crescut neîncetat: numărul voturilor întrunite de social-democrați în alegerile pentru Reichstag a crescut din 1878 pînă în 1890 de peste trei ori.

Un mare ajutor au primit social-democrații germani din partea lui K. Marx și F. Engels. Sub presiunea mișcării muncitorești de masă, care devenea din ce în ce mai puternică, în 1890 legea împotriva socialiștilor a fost abrogată. — 7.

- 6 V. I. Lenin citează articolul de fond din ziarul „Reci” nr. 65 din 16 (29) martie 1908.

„Reci” — cotidian, organul central al partidului cadet; a apărut la Petersburg începînd de la 23 februarie (8 martie) 1906, sub îngrijirea efectivă a lui P. N. Miliukov și I. V. Ghessen și cu colaborarea activă a lui M. M. Vinaver, P. D. Dolgorukov, P. B. Struve ș.a. Ziarul a fost interzis la 26 octombrie (8 noiembrie) 1917 de Comitetul militar-revoluționar de pe lîngă Sovietul din Petrograd. Ulterior (pînă în august 1918) a apărut sub diferite denumiri: „Nașa Recî”, „Svobodnaia Recî”, „Vek”, „Novaia Recî”, „Naș Vek”. — 9.

- 7 „Russkoe Gosudarstvo” — ziar guvernamental, fondat de S. I. Witte; a apărut la Petersburg de la 1 (14) februarie pînă la 15 (28) mai 1906. — 9.

- 8 *Congresul de la Stockholm* — Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., care a avut loc între 10 și 25 aprilie (23 aprilie și 8 mai) 1906. Înainte de congres, în a doua jumătate a lunii februarie, V. I. Lenin a elaborat platforma cu privire la tactică a bolșevicilor — proiecte de rezoluții ale congresului în toate problemele fundamentale ale revoluției. Rezoluțiile bolșevicilor chemau masele muncitoare la pregătirea unui nou asalt revoluționar împotriva absolutismului. Menșevicii au prezentat congresului o platformă proprie cu privire la tactică, în care, în fond, renunțau la lupta revoluționară. Pe baza acestor platforme s-a desfășurat alegerea delegaților la congres. Campania de discutare a celor două platforme și de alegere a delegaților pentru congres a durat aproape două luni. Majoritatea organizațiilor de partid s-a pronunțat pentru platforma bolșevică.

La congres au participat 112 delegați cu vot deliberativ, reprezentînd 57 de organizații locale ale P.M.S.D.R., și 22 de

delegați cu vot consultativ. Au participat și reprezentanți ai organizațiilor naționale: câte trei reprezentanți din partea Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania, din partea Bundului și a Partidului muncitoresc social-democrat leton, câte un reprezentant din partea Partidului muncitoresc social-democrat ucrainean și a Partidului muncitoresc finlandez. A mai participat și un reprezentant al Partidului muncitoresc social-democrat bulgar.

Printre delegații bolșevici au fost V. I. Lenin, M. V. Frunze, E. M. Iaroslavski, M. I. Kalinin, N. K. Krupskaja, A. V. Lunacearski, F. A. Sergheev (Artem), I. I. Skvorțov-Stepanov, I. V. Stalin, S. G. Șaumian, K. E. Voroișilov, V. V. Vorovski.

La congres, menșevicii au avut o majoritate numerică. Ea se explică prin faptul că numeroase organizații de partid bolșevice, care au condus acțiunile armate ale maselor, fuseseră zdrobite și nu au putut trimite delegați. Centrul, Uralul, Siberia, Nordul — bastioane ale bolșevicilor — au fost reprezentate printr-un număr mic de delegați. Menșevicii însă, având organizațiile cele mai puternice din punct de vedere numeric în regiunile neindustriale ale țării, unde nu s-au desfășurat acțiuni revoluționare de masă, au reușit să trimită un număr mai mare de delegați.

Ordinea de zi a congresului era: 1) Revizuirea programului agrar; 2) Momentul actual și sarcinile de clasă ale proletariatului; 3) Problema tacticii față de rezultatele alegerilor pentru Duma de stat și față de Dumă; 4) Insurecția armată; 5) Acțiunile de partizani; 6) Guvernul revoluționar provizoriu și autoadministrarea revoluționară; 7) Atitudinea față de Sovietele de deputați ai muncitorilor; 8) Sindicatele; 9) Atitudinea față de mișcarea țărănească; 10) Atitudinea față de diferite partide și organizații nesocial-democrate; 11) Atitudinea față de revendicarea unei adunări constituante separate pentru Polonia în legătură cu problema națională din programul partidului; 12) Organizarea partidului; 13) Unificarea cu organizațiile social-democrate naționale (Social-democrația din Regatul Poloniei și din Lituania, Partidul muncitoresc social-democrat din Letonia, Bundul); 14) Dări de seamă; 15) Alegerile. Dar ordinea de zi nu a fost epuizată. Congresul a discutat următoarele probleme: 1) Revizuirea programului agrar; 2) Aprecierea momentului actual și sarcinile de clasă ale proletariatului; 3) Atitudinea față de Duma de stat; 4) Insurecția armată; 5) Acțiunile de partizani; 6) Unificarea cu partidele social-democrate naționale și 7) Statutul partidului.

În jurul tuturor problemelor s-a dat o luptă înverșunată între bolșevici și menșevici. Lenin a prezentat rapoarte și a rostit cuvântări cu privire la problema agrară, la momentul actual și sarcinile de clasă ale proletariatului, la atitudinea față de Duma de stat, la insurecția armată și la alte probleme; el a făcut parte din comisia de elaborare a proiectului de statut al P.M.S.D.R. Precumpănirea numerică a menșevicilor a determinat caracterul hotărârilor congresului. După o luptă îndârjită, congresul a aprobat

rezoluțiile menșevice cu privire la Duma de stat, cu privire la insurecția armată și a adoptat programul agrar menșevic. În problema atitudinii față de partidele burgheze, congresul s-a mulțumit să aprobe rezoluția Congresului internațional de la Amsterdam. El a adoptat, fără a pune în discuție, o rezoluție de compromis cu privire la sindicate și rezoluția cu privire la atitudinea față de mișcarea țărănească.

Sub presiunea masei membrilor de partid, congresul a adoptat formularea dată de Lenin primului paragraf din statut, respingînd astfel formularea oportunistă a lui Martov. Pentru prima oară a fost inclusă în statut formularea bolșevică cu privire la centralismul democratic.

Congresul a adoptat hotărîrea cu privire la unificarea cu Social-democrația din Regatul Poloniei și din Lituania și cu Partidul muncitoresc social-democrat leton; acestea au intrat în P.M.S.D.R. ca organizații teritoriale, care își desfășoară activitatea în rîndurile proletariatului tuturor naționalităților de pe teritoriul respectiv. Congresul a mai adoptat proiectul condițiilor de unificare cu Bundul, dar într-o rezoluție specială s-a pronunțat cu hotărîre împotriva organizării proletariatului pe naționalități. Din inițiativa Partidului muncitoresc social-democrat ucrainean, la congres s-a pus problema unificării cu P.M.S.D.U., dar nu s-a ajuns la un acord cu acest partid din pricina caracterului lui naționalist, mic-burghez.

Din Comitetul Central ales de congres făceau parte 3 bolșevici și 7 menșevici. În redacția Organului Central, ziarul „Soțial-Demokrat”, au intrat numai menșevici.

În istoria partidului, acest congres poartă denumirea de „congres de unificare”. Dar unificarea P.M.S.D.R. realizată la congres era doar o unificare formală. În fapt, bolșevicii și menșevicii aveau concepții și platforme deosebite în toate problemele fundamentale ale revoluției, constituind două partide. Lupta dusă la congres a arătat maselor de partid care este conținutul divergențelor principale dintre bolșevici și menșevici și cît de profunde sînt aceste divergențe. Materialele congresului au dat membrilor de partid și muncitorilor conștienți posibilitatea de a se orienta în lupta ideologică, de a înțelege mai profund și mai bine linia revoluționară a bolșevicilor. Imediat după congres, în numele delegaților-bolșevici, Lenin a scris un apel către partid în care a făcut o apreciere principială a hotărîrilor Congresului al IV-lea, demascînd oportunismul menșevicilor.

Lenin a analizat lucrările congresului în broșura „Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R. (Scrisoare către muncitorii din Petersburg)” (vezi Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 1—65). — 9.

⁹ *Duma I de stat* (așa-numita Dumă a lui Witte) a fost convocată la 27 aprilie (10 mai) 1906, în baza legii întocmite de S. I. Witte, președintele Consiliului de Miniștri.

Greva generală din octombrie 1905 din Rusia l-a silit pe țar să dea manifestul de la 17 octombrie, în care se anunța convocarea unei Dume de stat cu funcții legislative, spre deosebire de Duma consultativă a lui Bulîghin, care fusese măturată de revoluție. Guvernul țarist urmărea ca prin convocarea unei noi Dume să scindeze și să slăbească mișcarea revoluționară, să orienteze dezvoltarea țării pe calea pașnică a monarhiei constituționale. Făgăduind să instaureze un regim constituțional, guvernul a căutat totodată să dea Dumei de stat o formă de organizare care să-i asigure acesteia componența dorită de el. În acest scop au fost promulgate legea din 11 (24) decembrie 1905 cu privire la alegerile pentru Dumă și legea din 20 februarie (5 martie) 1906 (vezi volumul de față, adnotarea 30). Alegerile pentru Duma I de stat au avut loc în februarie-martie 1906. Bolșevicii au proclamat boicotarea alegerilor. Deși boicotul a subminat considerabil autoritatea Dumei de stat și a zdruncinat în unele părți ale populației încrederea în Dumă, totuși alegerile n-au putut fi zădărnice. Principala cauză a eșuării boicotului a fost lipsa unui avînt revoluționar de masă care să fi putut zădărnici convocarea Dumei. Directivele dezorganizatoare ale menșevicilor și iluziile constituționaliste ale țăranilor au contribuit și ele la eșecul boicotului. Cînd Duma totuși s-a întrunit, Lenin a trasat sarcina ca ea să fie folosită în scopul agitației și propagandei revoluționare, în scopul demascării Dumei ca o falsificare grosolană a reprezentanței naționale. În Duma I de stat au fost aleși 478 de deputați, dintre care : 179 de cadeți, 63 de autonomiști (membri ai kolo-ului polonez, ai grupului ucrainean, eston, leton, lituanian și ai altor grupări naționale burgheze), 16 octombriști, 105 deputați fără partid, 97 de trudovici și 18 social-democrați. În această Dumă, așadar, peste o treime de mandate aparțineau cadeților.

Printre problemele dezbătute în ședințele Dumei I de stat au figurat : inviolabilitatea persoanei, desființarea pedepsei cu moartea, libertatea conștiinței și a întrunirilor, egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor etc. Dar proiectele de lege depuse în special de către cadeți în legătură cu aceste probleme erau în fond „proiecte de legi draconice îndreptate împotriva libertății cuvîntului, împotriva libertății întrunirilor și împotriva altor lucruri bune” (V. I. Lenin, Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 282).

În centrul dezbaterilor din Duma I de stat s-a aflat problema agrară. Pe biroul Dumei au fost depuse două programe agrare principale : proiectul de lege al cadeților, semnat de 42 de deputați, și proiectul de lege al trudovicilor, cunoscut sub denumirea de „proiectul celor 104”. În opoziție cu trudovicii, cadeții voiau să mențină proprietatea moșierească, admitînd exproprierea cu răscumpărare, „pe baza unei evaluări echitabile”,

numai pentru pământurile moșierești, care erau în cea mai mare parte cultivate cu inventarul țăranilor sau care se dădeau în arendă.

Deși a fost slabă și a adoptat hotărâri inconsecvente, Duma I de stat nu a justificat speranțele guvernului. La 8 (21) iulie 1906 ea a fost dizolvată de guvernul țarist. — 9.

- 10 *Cadeții* — membrii partidului constituțional-democrat, principalul partid al burgheziei monarhiste liberale din Rusia. Partidul cadet a fost creat în octombrie 1905 ; în rîndurile lui au intrat reprezentanți ai burgheziei, fruntași ai zemstvelor din rîndurile moșierilor și intelectuali burghezi. Militanți mai de seamă din rîndurile cadeților au fost : P. N. Miliukov, S. A. Muromțev, V. A. Maklakov, A. I. Șingarev, P. B. Struve, F. I. Rodicev etc. Pentru a înșela masele muncitoare, cadeții și-au luat denumirea falsă de „partid al libertății poporului“ ; în realitate, ei nu mergeau mai departe de revendicarea unei monarhii constituționale. Cadeții considerau drept principalul lor țel lupta împotriva mișcării revoluționare și voiau să împartă puterea cu țarul și cu moșierii iobăgiști. În anii primului război mondial, ei au sprijinit în mod activ politica externă de cotoțopiri dusă de guvernul țarist. În perioada revoluției burghezo-democratice din februarie 1917, ei au căutat să salveze monarhia. Deținînd un rol conducător în cadrul Guvernului provizoriu burghez, cadeții au dus o politică anti-populară, contrarevoluționară, pe placul imperialiștilor anglo-franco-americani. După victoria Revoluției Socialiste din Octombrie, cadeții s-au manifestat ca dușmani neîmpăcați ai Puterii sovietice, au participat activ la toate acțiunile contrarevoluționare armate și la campaniile intervenționistilor. Ca emigranți, după înfrîngerea intervenționistilor și a albgardiștilor, ei nu și-au încetat activitatea contrarevoluționară antisovietică. — 10.

- 11 „*Politica trudovică*“ — politica Grupului trudovic, grup de democrați mic-burghezi în Dumele de stat din Rusia, format din țărani și intelectuali de orientare narodnică. Frațiunea trudovicilor s-a constituit în aprilie 1906, fiind formată din deputații țăranilor în Duma I de stat.

Trudovicii cereau desființarea tuturor îngrădirilor feudale și naționale, democratizarea administrației zemstvelor și administrației orașelor, introducerea votului universal în alegerile pentru Duma de stat. Programul agrar al trudovicilor avea ca punct de plecare principiile narodniciste de folosire „egalitară“ a pământului : crearea unui fond funciar al întregului popor, fond în care să intre pământurile statului, pământurile domeniiale, domeniile coroanei, pământurile mănăstirești, precum și pământurile proprietate privată dacă întinderea proprietății depășea norma de muncă stabilită ; pentru pământurile proprietate privată supuse exproprierii se prevedea acordarea de despăgubiri. V. I. Lenin arăta că trudovicul tipic este țăranul căruia „nu-i este străină

tendența de a cădea la învoială. cu monarhia, de a se potoli pe peticul său de pământ în cadrul orînduirii burgheze, dar în momentul de față principalele sale forțe sînt angajate în lupta împotriva moșierilor, pentru pământ, în lupta împotriva statului feudal, pentru democrație" (Opere complete, vol. 14, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 25).

În cadrul Dumei de stat, trudovicii au oscilat între cadeți și social-democrați. Aceste oscilări erau determinate de însăși natura de clasă a micilor producători — țărani. Dat fiind însă că trudovicii reprezentau totuși masele țărănești, în Dumă bolșevicii au promovat o tactică de înțelegere cu ei în unele probleme în vederea luptei comune împotriva absolutismului țarist și a cadeților. În 1917 Grupul trudovic a fuzionat cu partidul „socialiștilor-populiști” și a sprijinit activ Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie, trudovicii s-au situat de partea contrarevoluției burgheze. — 10.

- 12 *Duma a II-a de stat* s-a întrunit la 20 februarie (5 martie) 1907. Alegerile pentru Dumă au fost indirecte și inegale și s-au desfășurat în condițiile existenței curților marțiale și ale represuniilor. În pofida acestor împrejurări, Duma a II-a a avut o componență mai de stînga decît Duma I. Aceasta se datorește unei delimitări mai nete și mai categorice a partidelor decît în Duma I, creșterii nivelului de conștiință al maselor, precum și participării bolșevicilor la alegeri.

Componența Dumei dovedea întărirea, pe de o parte, a partidelor de stînga — a social-democraților și a grupurilor narodniciste — și, pe de altă parte, a partidelor de dreapta, pe seama cadeților. Repartizarea membrilor Dumei a II-a de stat pe grupe politice a fost următoarea: cei de dreapta, adică monarhiștii și octombriștii — 54, cadeți și cei apropiați de ei — 99, naționali — 76, cei fără partid — 50, grupul cazac — 17, socialiști-populiști — 16, eseri — 37, trudovici — 104, social-democrați — 65. Dar deși avea o componență mai de stînga, din pricină că revoluția se afla în declin, Duma a II-a a fost mai slabă decît Duma I.

Partidele de dreapta din Duma a II-a de stat au acordat un sprijin necondiționat politicii guvernului absolutist în toate problemele. Cadeții în perioada Dumei a II-a și-au vădit în mod definitiv caracterul contrarevoluționar, situîndu-se pe o poziție de tranzacții cu absolutismul.

În fracțiunea social-democrată din Duma a II-a de stat au predominat menșevicii. În activitatea ei s-a făcut simțită tactica oportunistă a menșevicilor, care se pronunțau pentru încheierea de blocuri cu cadeții și încurajau iluziile constituționaliste în rîndurile poporului. Lenin a criticat cu asprime greșelile fracțiunii social-democrate din Dumă, arătînd că între concepțiile majorității social-democrației din Rusia și cele ale reprezentanței ei din Dumă există o neconcordanță. Bolșevicii au folosit Duma ca tri-

bună pentru demascarea țarismului și a rolului trădător al burgheziei contrarevoluționare, pentru proclamarea și propagarea programului revoluționar al partidului, pentru eliberarea țărănimii de sub influența liberalilor și pentru crearea în cadrul Dumei a unui bloc revoluționar format din reprezentanții clasei muncitoare și ai țărănimii. Linia urmată de bolșevici era o linie nouă, marxist-revoluționară, de comportare a reprezentanților proletariatului în instituții parlamentare. Menșevicii însă aplicau în Dumă tactica oportunistă de sprijinire a cadeților. „Lupta liberalilor împotriva țărănilor și social-democraților — scria mai târziu Lenin — constituie conținutul întregii istorii a Dumei I și a II-a. Lupta dintre bolșevici și menșevici, izvorâtă din faptul că menșevismul preconiza sprijinirea liberalilor, iar bolșevismul preconiza doborârea hegemoniei liberalilor asupra țărănimii, este *indisolubil* legată de istoria Dumei I și a II-a” (Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 376).

Problema centrală dezbătută în Duma a II-a de stat, ca și în Duma I, a fost problema agrară. Printre altele, Duma a discutat în ședințele sale bugetul, problemele ajutorării înfometaiților și șomerilor, problema amnistiei.

La mijlocul anului 1907 a devenit limpede că muncitorii și țărăanii nu dispuneau de forțe suficiente pentru a învinge țarismul.

La 3 (16) iunie guvernul țarist a dizolvat Duma a II-a de stat; fracțiunea social-democrată din Dumă a fost arestată. Totodată a fost promulgată o nouă lege electorală, care asigura Dumei a III-a majoritatea absolută a moșierimii și a marii burghezii. Ziua de 3 iunie 1907 a intrat în istoria țării ca ziua unei lovituri de stat contrarevoluționare (vezi adnotarea 2). — 10.

- 13 Este vorba de articolele lui P. B. Struve „Conservatismul în gândirea intelectualilor. Reflexiuni asupra revoluției ruse” și „Tactică sau idei?”, cu același subtitlu, publicate în revista „Russkaia Mîsl” nr. 7 și 8 din 1907. — 10.
- 14 *Punctul de vedere al lui Gurko* — punctul de vedere al ministrului-adjunct al afacerilor interne, V. I. Gurko. Prezintă un raport în Duma I de stat, Gurko a susținut deplina inviolabilitate a proprietății private asupra pământului. În broșura sa „Idei răzlețe în problema agrară” (Petersburg, 1906), el căuta să demonstreze că trecerea întregului pământ sau chiar și a unei părți însemnate a pământului din mâinile marilor proprietari funciari în mâinile țărănilor nu numai că nu va ridica bunăstarea țărănilor, dar le va aduce și mai multă mizerie. El afirma, de asemenea, că trecerea pământului moșieresc în folosința țărănilor este practic irealizabilă, iar din punct de vedere economic este nefastă pentru țară. Totodată Gurko propunea ca fiecărui membru al obștii să i se dea în proprietate privată parcela din pământul lotual aflată în folosința sa. — 11.

- 15 Lenin vorbește despre cartea lui P. Miliukov „Un an de luptă. Cronică publicistică. 1905—1906“, Petersburg, 1907. Articolul de fond al ziarului „Revi“ nr. 82 din 25 mai 1906, de care amintește V. I. Lenin, a fost reprodus în cartea de mai sus sub titlul „Sarcinile comitetelor agrare locale, așa cum le înțeleg social-democrații și cadeții“. — 12.
- 16 V. I. Lenin se referă la volumul al doilea al culegerii cadete „Problema agrară“ (Moscova, 1907). În această culegere a fost publicat articolul lui A. I. Ciuprov „Cu privire la reforma agrară“ și articolul lui N. N. Kutler „Proiect de lege cu privire la măsurile de extindere și de ameliorare a proprietății țărănești“. — 12.
- 17 *Proudhonism* — curent antiștiințific, ostil marxismului, din cadrul socialismului mic-burghez, numit astfel după numele ideologului său, anarhistul francez Proudhon. Criticînd de pe poziții mic-burgeze marea proprietate capitalistă, Proudhon visa eternizarea micii proprietăți private și în acest scop propunea să se organizeze o bancă a „poporului“ și o „bancă de schimb“, cu ajutorul cărora muncitorii ar putea să-și procure mijloace de producție proprii, să devină meseriași și să-și asigure astfel o desfășurare „echitabilă“ a produselor lor. Proudhon nu înțelegea rolul istoric al proletariatului, avea o atitudine ostilă față de lupta de clasă, față de revoluția proletară și dictatura proletariatului; el nega de pe poziții anarhiste necesitatea statului. Marx și Engels au dus o luptă consecventă împotriva încercărilor lui Proudhon de a impune Internaționalei I concepțiile sale. Proudhonismul a fost supus unei critici nimicitoare în lucrarea lui Marx „Mizeria filozofiei“. Lupta hotărîită dusă de Marx, Engels și de adepții lor în cadrul Internaționalei I împotriva proudhonismului s-a soldat cu victoria categorică a marxismului asupra proudhonismului.
- Lenin a calificat proudhonismul drept „un produs al obtuzității micului-burghez, a filistinului“, care nu e în stare să-și însușească punctul de vedere al clasei muncitoare. Ideile proudhonismului au fost folosite pe scară largă de „teoreticienii“ burgezi în propagarea ideii de colaborare între clase. — 18.
- 18 *Bakunism* — curent care poartă numele lui M. A. Bakunin, ideolog al anarhismului și dușman înverșunat al marxismului și al socialismului științific. Bakuniștii au dus o luptă îndrăjită împotriva teoriei și tacticii marxiste în mișcarea muncitorească. Principala teză a bakunismului este negarea oricărui fel de stat, inclusiv a dictaturii proletariatului; ea decurge din neînțelegerea rolului istoric mondial al proletariatului. Bakunin a emis ideea „nivelării“ claselor, unirea de jos a „asociațiilor libere“. O asociație revoluționară secretă, compusă din personalități „proeminente“, trebuie, după părerea bakuniștilor, să conducă răscoalele populare care sînt pe punctul de a izbucni. Astfel, ei presupuneau

că în Rusia țărănimea este gata să pornească neîntârziat o răsccoală. Tactica lor, bazată pe comploturi, pe revolte imediate și pe practica terorismului, avea un caracter aventurier și era ostilă învățaturii marxiste despre insurecție. Bakunismul este înrudit cu proudhonismul, curent mic-burghez care oglindește ideologia micului proprietar ruinat. Unul dintre reprezentanții bakuniștilor în Rusia era S. G. Neceaev, care întreținea legături strânse cu Bakunin, aflat pe atunci în străinătate. Programul asociației complotiste a fost expus de el în „Catehismul revoluționar”. În 1869 Neceaev a încercat să creeze în Rusia o organizație complotistă restrînsă, care purta numele de „Răfuiala poporului”. Dar el n-a reușit să organizeze decît o serie de cercuri la Moscova. „Răfuiala poporului” a fost curînd descoperită și nimicită în decembrie 1869 de către guvernul țarist.

Căutînd să pătrundă în Internaționala I, Bakunin insista ca el să fie primit în Internațională împreună cu organizația „Alianța democrației socialiste”, întemeiată de el în 1868 și din care făcea parte și asociația bakunistă secretă. În pofida faptului că Consiliul General al Internaționalei a hotărît dizolvarea „Alianței”, Bakunin s-a supus numai formal acestei hotărîri, menținîndu-și organizația lui secretă și introducînd-o în Internațională ca secția din Geneva a Internaționalei, care și-a păstrat denumirea de „Alianță”.

Punîndu-și drept scop acapararea Consiliului General, Bakunin a luptat împotriva lui Marx prin toate mijloacele. Pentru a-și atinge scopurile, „Alianța”, au arătat Marx și Engels, nu se dădea în lături „de la nici un mijloc, de la nici o perfidie; minciuna, calomnia, intimidarea, atacul pe la spate, toate acestea îi sînt proprii în egală măsură” (K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin. „Despre internaționalismul proletar”, Editura politică, 1959, pag. 163). Din cauza activității lor dezorganizatoare, în 1872, la Congresul de la Haga, liderii anarhismului, Bakunin și Guillaume, au fost excluși din Internaționala I. Teoria și tactica bakuniștilor au fost energic combătute de K. Marx și F. Engels. V. I. Lenin a spus că bakunismul este concepția despre lume „a micului-burghez care nu a pierdut nădejdea în salvarea sa” (Opere, vol. 18, E.S.P.L.P. 1957, pag. 11). Bakunismul a fost unul dintre izvoarele ideologice ale narodnicismului. Cu privire la Bakunin și la bakuniști, vezi lucrările: K. Marx și F. Engels. „Alianța democrației socialiste” și Asociația Internațională a Muncitorilor (1873); F. Engels. „Bakuniștii la lucru” (1873) și „Literatura din emigrație” (1875), precum și lucrarea lui V. I. Lenin „Despre guvernul revoluționar provizoriu” (1905) și altele. — 18.

- 19 *Bernsteinism* — curent oportunist, ostil marxismului, din cadrul social-democrației internaționale; a apărut pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea în Germania.

În anii 1896—1898 Bernstein a publicat în revista „Die Neue Zeit”, organul teoretic al social-democrației germane, o serie

de articole sub titlul comun „Problemele socialismului“, în care a procedat la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar. „El a negat posibilitatea de a fundamenta științific socialismul și de a dovedi, din punctul de vedere al concepției materialiste a istoriei, necesitatea și inevitabilitatea lui; a tăgăduit faptul că mizeria crește, că are loc un proces de proletarianizare și că contradicțiile capitaliste se ascut și a declarat inconsistentă însăși noțiunea de *«scop final»* și a respins fără nici o rezervă ideea dictaturii proletariatului; a negat opoziția principială dintre liberalism și socialism; a negat *teoria luptei de clasă...*“ (V. I. Lenin, Opere complete, vol. 6, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 7). Revizuirea marxismului de către bernsteinieni urmărea transformarea social-democrației din tr-un partid al revoluției sociale într-un partid al reformelor sociale.

Elementele de stînga din social-democrația germană au pornit lupta împotriva lui Bernstein în paginile ziarelor lor. În apărarea bernsteinismului s-a ridicat aripa oportunistă de dreapta. Comitetul central al partidului a adoptat o poziție împăciuitoare față de bernsteinism, căruia nu i-a dat riposta cuvenită. Polemica împotriva articolelor lui Bernstein a fost deschisă în iulie 1898 de revista „Die Neue Zeit“ cu articolul lui G. V. Plehanov „Bernstein și materialismul“, îndreptat împotriva revizionismului.

În 1899 articolele lui Bernstein au apărut în volum sub titlul „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației“.

La congresele de la Stuttgart (octombrie 1898), Hanovra (octombrie 1899) și Lübeck (septembrie 1901) ale Partidului social-democrat din Germania a fost condamnat bernsteinismul, dar, din cauza poziției împăciuitoare adoptate de majoritatea liderilor săi, partidul nu s-a desolidarizat de Bernstein. Bernsteinienii au continuat să-și propage în mod deschis ideile revizioniste în revista „Sozialistische Monatshefte“ și în organizațiile de partid.

Bernsteinismul s-a bucurat de sprijinul elementelor oportuniste din celelalte partide ale Internaționalei a II-a. În Rusia, teoriile bernsteiniene au fost susținute de „marxiștii legali“ și de „econo-miști“. Cenzura țaristă a permis tipărirea cărții lui Bernstein în limba rusă în trei ediții, iar Zubatov, șeful ohranei din Moscova, a inclus-o în lista cărților recomandate muncitorilor.

Numai marxiștii revoluționari din Rusia, bolșevicii, în frunte cu Lenin, au dus o luptă hotărâtă și consecventă împotriva bernsteinismului și adepților lui. Lenin s-a ridicat împotriva bernsteinienilor încă din 1899, în „Protestul social-democraților din Rusia“ și în articolul „Programul nostru“; el a supus bernsteinismul unei critici ample în cartea „Ce-i de făcut?“ și în articolele „Marxism și revizionism“, „Divergențele din sînul mișcării muncitorești europene“ (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 157—170, 176—180; vol. 6, pag. 1—190; volumul de față, pag. 15—26; Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 345—350) și altele. — 19.

20 *Neokantieni* — reprezentanții unui curent reacționar din filozofia burgheză apărut în Germania la mijlocul secolului al XIX-lea. Neokantienii relatau tezele cele mai reacționare, idealiste din filozofia lui Kant și respingeau elementele de materialism cuprinse în ea. Sub lozincă „Înapoi la Kant“, neokantienii propovăduiau reînvierea idealismului kantian și combăteau materialismul dialectic și materialismul istoric. În cartea sa „Ludwig Feuerbach și sfârșitul filozofiei clasice germane“, F. Engels i-a calificat pe neokantieni drept „teoreticieni reacționari“, niște prinde-purici și eclecticii jalnici.

Neokantienii din rîndurile social-democrației germane (E. Bernstein, K. Schmidt etc.) au revizuit filozofia marxistă, teoria economică a lui Marx și învățătura lui despre lupta de clasă și despre dictatura proletariatului. În Rusia, neokantianismul a fost reprezentat prin „marxiștii legali“ P. B. Struve, S. N. Bulgakov și alții.

Împotriva „marxiștilor legali“, care propagau în Rusia neokantianismul, Lenin a luat atitudine în lucrările sale: „Conținutul economic al narodnicismului și critica lui în cartea d-lui Struve (Oglindirea marxismului în literatura burgheză)*“ (1895), „O critică necritică“ (1900), salutînd totodată articolele lui G. V. Plehanov împotriva neokantienilor, apărute în diferite publicații din străinătate la sfârșitul ultimului deceniu al secolului trecut, articole în care neokantianismul lui E. Bernstein și K. Schmidt este calificat drept „teorie reacționară a burgheziei reacționare“. În cartea sa „Materialism și empiriocriticism“ (1909), V. I. Lenin a făcut o critică multilaterală filozofiei neokantiene. În lucrările sale filozofice, Lenin a arătat că filozofia subiectiv-idealistică a neokantienilor este ostilă cunoașterii științifice a naturii și a societății și a demascat esența ei de clasă ca ideologie burgheză. În prezent, ideile neokantiene sînt folosite de reprezentanții filozofiei reacționare a imperialismului în lupta lor împotriva marxism-leninismului. — 19.

21 Vezi K. Marx. „Capitalul“, vol. I, Editura politică, 1960, ediția a IV-a, pag. 54. — 19.

22 *Millerandism* — curent oportunist din cadrul social-democrației; își trage denumirea de la socialistul reformist francez A. E. Millerand, care în 1899 a intrat în guvernul burghez reacționar al Franței și a sprijinit politica lui antipopulară. Intrarea lui Millerand într-un guvern burghez a constituit o expresie vie a politicii de colaborare de clasă cu burghezia, dusă de liderii oportuniști ai social-democrației. Ea a însemnat renunțarea lor la lupta revoluționară și trădarea intereselor claselor de oameni ai muncii. Caracterizînd millerandismul drept revizionism și renegare, Lenin a arătat că social-reformiștii, ori de cîte ori au intrat într-un guvern burghez, s-au dovedit a fi simpli figuranți, un pa-

ravan pentru capitaliști, un instrument de înșelare a maselor de către acest guvern. — 23.

- 23 *Guesdiști* — curent marxist revoluționar în mișcarea socialistă franceză de la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, avînd în frunte pe J. Guesde și P. Lafargue. În 1882, în urma sciziunii produse în cadrul Partidului muncitoresc din Franța la Congresul de la Saint-Etienne, guesdiștii au organizat un partid de sine stătător, păstrîndu-și vechea denumire. Ei au rămas credincioși programului partidului adoptat la Le Havre în 1880, a cărui parte teoretică a fost scrisă de K. Marx, și au apărut politica revoluționară de sine stătătoare a proletariatului. Guesdiștii se bucurau de o mare influență în centrele industriale din Franța și grupau elementele înaintate ale clasei muncitoare.

În 1901 adepții tacticii revoluționare a luptei de clasă, în frunte cu J. Guesde, au întemeiat Partidul socialist din Franța (ai cărui membri s-au numit guesdiști, după numele conducătorului lor). În 1905 guesdiștii au fuzionat cu Partidul socialist francez, partid reformist. În timpul războiului imperialist din 1914—1918, conducerea acestui partid (Guesde, Sembat și alții), trădînd cauza clasei muncitoare, a trecut pe pozițiile social-șovinismului.

Jaurèsști — adepții socialistului francez J. Jaurès, care împreună cu A. Millerand a alcătuit, în ultimul deceniu al secolului trecut, grupul „socialiștilor independenți” și a condus aripa dreaptă, reformistă, a mișcării socialiste franceze. Sub pretextul „libertății criticii”, jaurèsștii au procedat la revizuirea principiilor fundamentale ale marxismului și au militat pentru colaborarea de clasă a proletariatului cu burghezia. În 1902 ei au format Partidul socialist francez, care se situa pe poziții reformiste.

Broussiști (posibiliști) (P. Brousse, B. Malon ș.a.) — curent mic-burghez, reformist, care a apărut în penultimul deceniu al secolului al XIX-lea în mișcarea socialistă franceză și care tindea să abată proletariatul de la metodele revoluționare de luptă. Posibiliștii au înființat „Partidul social-revoluționar muncitoresc”; ei respingeau programul revoluționar și tactica revoluționară a proletariatului, estompau țelurile socialiste ale mișcării muncitorești și propuneau ca lupta dusă de muncitori să fie limitată la cadrul a „ceea ce este posibil” (possible) — de unde și denumirea partidului. Influența possibiliștilor se extindea îndeosebi asupra regiunilor celor mai înapoiate din punct de vedere economic din Franța și a păturilor celor mai puțin dezvoltate ale clasei muncitoare.

Ulterior, majoritatea possibiliștilor au intrat în Partidul socialist francez, partid reformist, întemeiat în 1902 sub conducerea lui J. Jaurès. — 24.

- 24 *Federația social-democrată din Anglia* a fost fondată în 1884. Alături de reformiști (Hyndman și alții) și de anarhiști, din Federația social-democrată făcea parte și grupul de social-democrați revoluționari, adepți ai marxismului (H. Quelch, T. Mann, E. Aveling, Eleanor Marx-Aveling și alții), care formau aripa stîngă a mișcării socialiste din Anglia. F. Engels a criticat Federația social-democrată pentru dogmatism și sectarism, pentru că s-a rupt de mișcarea muncitorească de masă din Anglia și ignora particularitățile ei. În 1907 Federația social-democrată a primit denumirea de Partid social-democrat; în 1911 acest partid împreună cu elementele de stînga ale Partidului laburist independent au întemeiat Partidul socialist britanic; în 1920 acest partid împreună cu Grupul socialist al unității au jucat rolul principal în crearea Partidului Comunist al Marii Britanii.

Partidul laburist independent din Anglia (Independent Labour Party) — organizație reformistă, întemeiată de liderii „noilor trade-unionuri” în 1893, în condițiile înviorării luptei greviste și intensificării mișcării pentru independența clasei muncitoare din Anglia față de partidele burgheze. Din P.L.I. făceau parte membrii „noilor trade-unionuri” și ai unei serii de sindicate vechi, reprezentanți ai intelectualilor și ai micii burghezii, aflați sub influența fabienilor. Liderul acestui partid era J. Keir-Hardie. Programul partidului preconiza lupta pentru proprietatea colectivă asupra tuturor mijloacelor de producție, de repartitie și de schimb, introducerea zilei de muncă de 8 ore, interzicerea muncii pentru copii, instituirea asigurărilor sociale și acordarea de ajutoare pentru șomeri.

Chiar de la înființarea sa, P.L.I. s-a situat pe poziții burghezo-reformiste, acordînd atenție în primul rînd forme de luptă parlamentare și tranzacțiilor parlamentare cu partidul liberal. Caracterizînd Partidul laburist independent, Lenin scria că „acesta este în realitate un partid oportunist, dependent totdeauna de burghezie”, că el „este «independent» de socialism, dar este foarte dependent de liberalism” (Opere, vol. 29, Editura politică, 1959, pag. 479, și vol. 18, pag. 349). — 24.

- 25 *Integraliști* — adepții socialismului „integral”, care este o varietate a socialismului mic-burghez. Liderul integraliștilor a fost Enrico Ferri. Fiind un curent centrist în Partidul socialist italian, integraliștii, în primul deceniu al secolului nostru, au luptat într-o serie de probleme împotriva reformiștilor, care se situau pe poziții oportuniste extreme și colaborau cu burghezia reacționară. — 24.
- 26 „*Sindicalism revoluționar*” — curent mic-burghez semianarhist, apărut la sfîrșitul secolului al XIX-lea în mișcarea muncitorească dintr-o serie de țări din Europa apuseană.

Sindicaliștii negau necesitatea luptei politice a clasei muncitoare, rolul conducător al partidului și dictatura proletariatului. Ei considerau că sindicatele pot să răstoarne capitalismul fără revoluție, pe calea organizării grevei generale a muncitorilor și să ia în mâinile lor conducerea producției. Lenin a arătat că „sindicalismul revoluționar a fost, în multe țări, rezultatul direct și inevitabil al oportunismului, al reformismului, al cretinismului parlamentar” (Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 195). — 25.

- 27 „*Golos Soțial-Demokrata*” — ziar, organul de presă din străinătate al menșevicilor ; a apărut din februarie 1908 pînă în decembrie 1911, la început la Geneva, iar apoi la Paris. Redactorii acestui ziar au fost : P. B. Akselrod, F. I. Dan, L. Martov, A. Martînov și G. V. Plehanov. Începînd chiar cu primul său număr, ziarul „*Golos Soțial-Demokrata*” a luat apărarea lichidatorilor, justificînd activitatea lor antipartinică. După ce Plehanov, care a condamnat poziția lichidatoristă a ziarului, a ieșit din redacție, „*Golos Soțial-Demokrata*” s-a transformat definitiv într-un centru ideologic al lichidatorilor. — 27.
- 28 „*Die Neue Zeit*” — revistă teoretică a Partidului social-democrat din Germania ; a apărut la Stuttgart din 1883 pînă în 1923. Pînă în octombrie 1917 a apărut sub îngrijirea lui K. Kautsky, iar după aceea sub îngrijirea lui H. Cunow. În „*Die Neue Zeit*” au fost publicate pentru prima oară unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels : „Critica programului de la Gotha” de K. Marx, „Contribuții la critica proiectului programului social-democrat din 1891” de F. Engels etc. Engels a ajutat în permanență cu sfaturile sale redacția revistei și a criticat-o adeseori pentru abaterile ei de la marxism. La această revistă au colaborat militanți de seamă ai mișcării muncitorești germane și internaționale de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, ca : A. Bebel, W. Liebknecht, R. Luxemburg, F. Mehring, C. Zetkin, P. Lafargue, G. V. Plehanov și alții. Începînd din a doua jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut, după moartea lui F. Engels, revista a publicat sistematic articole scrise de revizionisti, printre care și seria de articole ale lui E. Bernstein „Problemele socialismului”, care a deschis campania revizionistilor împotriva marxismului (1914—1918). În anii primului război mondial (1914—1918), revista s-a situat pe poziții centriste, sprijinind de fapt pe social-șoviniști. — 32.
- 29 „*Muzeul din Riga*” — camera de tortură a poliției judiciare din Riga, în care arestații în timpul interogatoriului erau supuși unor torturi cumplite. Cînd aceste fapte ale poliției au fost demascate în presă, guvernul țarist a încercat să nege că s-ar fi săvîrșit torturi, declarînd că instrumentele de tortură care se aflau la poliție au fost adunate „în scopul de a crea un muzeu”. Din

această cauză camera de tortură din Riga a fost denumită „muzeul din Riga”. — 33.

- 30 *Legea din 11 (24) decembrie 1905* — lege cu privire la alegerile pentru Duma de stat, promulgată de guvernul țarist în toila insurecției armate din Moscova, ca o concesie făcută muncitorilor. Această lege făcea numai impresia că lărgeste drepturile electorale.

Spre deosebire de Duma „consultativă” a lui Bulfghin, cea prevăzută prin legea din 11 (24) decembrie 1905 urma să fie o Dumă „legislativă”. Curiilor stabilite prin legile anterioare — curia proprietarilor funciari (moșierii), curia orășenească (burghezia) și curia țărănească — li se adăuga și o curie muncitorească; legea prevedea o oarecare lărgire a corpului electoral la orașe, menținând însă neschimbat numărul total al delegaților din partea curiei orășenești. Alegerile nu erau generale. Nu aveau drept de vot femeile și peste 2 000 000 de bărbați care lucrau ca muncitori în micile întreprinderi, popoarele nomade, militarii și tinerii care n-au împlinit 25 de ani. Votul nu era egal: un delegat revenea la 2 000 de alegători în curia proprietarilor funciari, la 7 000 de alegători în curia orășenească, la 30 000 de alegători în curia țărănească și la 90 000 de alegători în curia muncitorească, adică 1 vot moșieresc cîntărea cît 3 voturi ale burgheziei orășenești, 15 voturi țărănești sau 45 de voturi muncitorești. Delegații din partea curiei muncitorești alcătuiau numai 4% din numărul total al delegaților în alegerile pentru Duma de stat. În curia muncitorească erau admiși la vot numai muncitorii din întreprinderile cu cel puțin 50 de muncitori. Întreprinderile în care lucrau între 50 și 1 000 de muncitori trimiteau cîte un împuternicit. Marile întreprinderi trimiteau cîte un împuternicit la fiecare 1 000 de oameni. Alegerile nu erau directe, ci indirecte. Pentru muncitori a fost stabilit un sistem de alegeri în trei trepte, iar pentru țărani în patru trepte. De fapt, alegerile nu erau secrete. Vorbind despre legea electorală din 11 (24) decembrie, care asigura moșierilor și capitaliștilor o majoritate copleșitoare în Duma de stat, Lenin a spus că această lege „este cea mai grosolană falsificare a reprezentantei populare” (*Opere complete*, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 198). — 33.

- 31 V. I. Lenin se referă la „Introducerea” lui F. Engels la broșura lui K. Marx „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850” (vezi K. Marx și F. Engels. *Opere alese în două volume*, vol. I, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 104—126). — 34.

- 32 „*Frankfurter Zeitung*” — cotidian, organul de presă al marilor speculanți de bursă germani: a apărut la Frankfurt pe Main din 1856 pînă în 1943. În 1949 și-a reluat apariția sub denumirea de „*Frankfurter Allgemeine Zeitung*”; este purtătorul de cuvînt al monopoliştilor vest-germani. — 35.

- 33 *Octombriști* — membrii partidului „Uniunea 17 octombrie”, creat în Rusia după publicarea manifestului dat de țară la 17 octombrie 1905. Era un partid contrarevoluționar, care reprezenta și apăra interesele marii burghezii și ale moșierilor care își exploatau pe baze capitaliste moșiile; în fruntea acestui partid au stat A. I. Gucikov, cunoscut industriaș și proprietar de imobile din Moscova, și M. V. Rodzeanko, mare moșier. Octombriștii au sprijinit fără rezervă politica internă și externă a guvernului țarist. — 35.
- 34 *Partidul „înnoirii pașnice”* — organizație monarhist-constituționalistă a marii burghezii și a moșierilor, constituită definitiv în 1906, după dizolvarea Dumei I de stat. Acest partid grupa în rândurile sale octombriști „de stînga” și cadeți de dreapta. Liderii partidului „înnoirii pașnice” au fost: P. A. Heiden, N. N. Lvov, P. P. Reabușinski, M. A. Stahovici, E. N. și G. N. Trubețkoi, D. N. Șipov și alții. Prin programul său, acest partid se înrudea cu octombriștii. El apăra interesele burgheziei industriale și comerciale și ale moșierilor care își exploatau pe baze capitaliste moșiile. Lenin numea partidul „înnoirii pașnice” „partidul jefuirii pașnice”, deoarece activitatea lui era îndreptată spre „asigurarea unei apărări cît mai temeinice, mai viclene, mai iscusite, mai solide pe dinăuntru și mai puțin vizibile pe din afară a drepturilor nobilei boierimi ruse asupra sîngelui și sudorii milioanele de «mujiți»...” (Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 43). În Duma a III-a de stat, partidul „înnoirii pașnice” s-a aliat cu așa-numitul partid al „reformelor democratice”, formînd împreună fracțiunea „progresistă”. — 35.
- 35 Este vorba de tratativele cadeților cu Trepov (ministrul-adjunct al afacerilor interne) în legătură cu posibilitatea creării unui guvern cadet. Cu privire la aceasta, vezi articolul lui V. I. Lenin „Începutul demascării în legătură cu tratativele dintre partidul cadet și miniștri” (Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 409—417). — 36.
- 36 *Duma a treia de stat* (denumirea oficială: Duma de stat a celei de-a treia legislaturi) a ființat de la 1 (14) noiembrie 1907 pînă la 9 (22) iunie 1912 (în total au avut loc cinci sesiuni). Duma a III-a a fost aleasă în baza legii electorale din 3 iunie; natura ei de clasă și partidele politice reprezentate au făcut din ea o Dumă octombriștă-ultrareacționară; ea era un instrument docil în mîinile guvernului țarist, ajutîndu-l pe acesta să promoveze politica sa contrarevoluționară de violență și de represiuni împotriva forțelor revoluționare din Rusia.
- În Duma a III-a au fost aleși în total 442 de deputați, adică cu 78 de deputați mai puțin decît în primele două Dume. Caracterul reacționar al Dumei era determinat de compoziția sa de clasă. Peste jumătate (229) din numărul total al deputaților pro-

veneau din rîndurile nobilimii ereditare și ale celor investiți cu titluri nobiliare, 46 din rîndurile clerului, 42 din rîndurile comercianților, 15 din rîndurile cazacilor, 94 din rîndurile țărănilor și 12 din rîndurile micii burghezii. După profesie, deputații din Dumă se împărțeau astfel: moșieri — 242, frunțași ai zemstvelor — 133, agricultori — 79, reprezentanți ai clerului — 49, avocați — 37, comercianți și industriași — 36, funcționari — 47, medici și cadre didactice — 42, meșteșugari și muncitori — 16 etc.

La începutul primei sesiuni erau reprezentate 11 partide și grupări politice, dintre care: partidele și grupurile de dreapta (extrema dreaptă, naționaliștii și moderații de dreapta) aveau 147 de deputați, octombriștii — 154, grupul polono-lituanian-bielorus — 7, kolo-ul polonez — 11, grupul progresist — 28, grupul musulman — 8, cadeții — 54, grupul trudovic — 14, social-democrații — 19.

Nici unul dintre partide nu deținea în Dumă majoritatea absolută, ceea ce corespundea scopurilor guvernului țarist, care promova politica bonapartistă de manevrare între moșieri și burghezii. În Duma a III-a s-au format două majorități contrarevoluționare: o majoritate octombriștă-ultrareacționară și o majoritate octombriștă-cadetă. Prima majoritate îl ajuta pe Stolîpin să-și înfăptuiască politica agrară, să ducă o politică rigidă în problema muncitorească, să promoveze fățiș politica de națiune dominantă față de minoritățile naționale. A doua majoritate era necesară pentru a crea aparența că în Rusia ar exista un regim parlamentar, pentru a obține împrumuturi din străinătate, pentru a abate masele de la revoluție prin concesi și reforme mărunte.

Făcînd o caracterizare generală a Dumei a III-a, V. I. Lenin scria: „Au vrut să mascheze, să împopoțoneze, să sulimenească absolutismul cu ajutorul Dumei; în realitate însă, pe zi ce trece, Duma octombriștă-ultrareacționară dezvăluie, demască, dă în vileag tot mai mult adevăratul caracter al puterii de stat, adevăratul ei sprijin de clasă și bonapartismul ei“ (volumul de față, pag. 284).

Duma a III-a de stat a sprijinit fără rezervă regimul reacționar de la 3 iunie în toate problemele de politică externă și internă, alocînd cu generozitate fonduri pentru poliție, jandarmerie, pentru zemski nacealnici, pentru tribunale, închisori și sfîntul sinod. Duma a adoptat un proiect de lege cu privire la serviciul militar care desființa diferitele înlesniri în ceea ce privește satisfacerea serviciului militar și marea considerabil efectivele armatei.

Rolul reacționar al Dumei a III-a a ieșit îndeosebi la iveală în legătură cu legislația muncitorească. Timp de trei ani majoritatea reacționară din Dumă a ținut sub obroc cîteva proiecte de lege cu privire la asigurările sociale pentru muncitori. Abia în 1911, sub influența noului avînt al mișcării revoluționare, Duma a aprobat aceste proiecte de lege. Dar ele au fost atît de ciuntite, încît, în comparație cu legea din 1903, nu îmbunătățeau, ci înrăutățeau condițiile de asigurare, prevăzînd cuprinde-

rea în rețeaua asigurărilor sociale a unui număr de numai 2 500 000 de muncitori din totalul de 13 000 000 de muncitori salariați. În 1910 Duma a aprobat un proiect de lege cu privire la asigurarea odihnei normale pentru funcționarii din comerț, care pur și simplu înrăutățea condițiile de muncă în comparație cu regulamentele provizorii din 1906, când guvernul, căutînd să atragă de partea partidelor de dreapta pe alegătorii din comerț, a încercat să-i îmbuneze prin unele mici pomeni. La 5 (18) martie 1912, comisia pentru problemele muncii din Dumă a respins proiectul de lege cu privire la libertatea grevelor, neadmițînd nici măcar discutarea lui în ședințele Dumei.

Majoritatea reacționară din Duma a III-a sprijinea politica de rusificare a guvernului țarist și ațîța vrajba națională. În domeniul politicii externe, Duma a III-a se pronunța pentru intervenția activă în treburile statelor balcanice, sprijinea stările de spirit panslaviste, reacționare, căutînd să obțină sporirea creditelor militare. Duma a sprijinit întru totul legislația agrară stolipinistă, aprobînd în 1910 o lege agrară care avea la bază ucazul din 9 (22) noiembrie 1906. Ea a respins toate proiectele deputaților țărani cu privire la înzestrarea cu pămînt a țăranilor fără pămînt sau cu pămînt puțin, neadmițînd discutarea lor în ședințele ei.

Deși își ducea activitatea în condiții deosebit de grele, avea un număr mic de deputați, iar la început a comis o serie de greșeli, fracțiunea social-democrată din Duma a III-a de stat a desfășurat, datorită faptului că în rîndurile ei se aflau deputați bolșevici, o muncă importantă pentru demascarea politicii antinaționale a Dumei a III-a, pentru educarea politică a proletariatului și a țărănimii din Rusia, adresîndu-se acestora atît de la tribuna Dumei cît și prin acțiuni în afara Dumei.

V. I. Lenin a caracterizat Duma a III-a, componența și activitatea ei în lucrările: „Duma a III-a“, „Duma a III-a de stat și social-democrația“, „În legătură cu aprecierea momentului actual“, „Dezbateri în jurul problemei agrare în Duma a III-a“ și altele (vezi Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 143—153, 181—188; volumul de față, pag. 279—292, 317—322). — 36.

- 37 *Este vorba de Conferința a patra a P.M.S.D.R.* („A treia conferință generală“), care a avut loc la Helsingfors (Helsinki) între 5 și 12 (18 și 25) noiembrie 1907, curînd după terminarea alegerilor pentru Duma a III-a de stat. La conferință au participat 27 de delegați: 10 bolșevici, 4 menșevici, 5 social-democrați polonezi, 5 bundiști și 3 social-democrați letoni.

Pe ordinea de zi a conferinței au figurat următoarele probleme: tactica fracțiunii social-democrate în Duma de stat, despre centrele fracționiste și întărirea legăturilor C.C. cu organizațiile locale și despre colaborarea social-democraților la presa burgheză. În afară de acestea, conferința a examinat problema denumirii pe care urma s-o adopte reprezentanța social-democrată în Duma

de stat. Raportul cu privire la tactica fracțiunii social-democrate în Duma a III-a de stat a fost prezentat de Lenin. Menșevicii și bundiștii au combătut aprecierea făcută de Lenin asupra regimului de la 3 iunie și asupra sarcinilor partidului, susținând necesitatea sprijinirii cadeților și a octombriștilor „de stînga” în Dumă. Conferința a adoptat cu majoritate de voturi rezoluția bolșevică, propusă în numele Conferinței orășenești a organizației Petersburg a P.M.S.D.R. Conferința a adoptat de asemenea rezoluția bolșevică cu privire la inadmisibilitatea colaborării social-democraților la presa burgheză, rezoluție îndreptată împotriva publiciștilor menșevici, și în special împotriva lui G. V. Plehanov, care criticase hotărârile Conferinței a III-a a P.M.S.D.R. („A doua conferință generală”) în „Tovarișci”, ziarul cadeților de stînga. Conferința a stabilit ca reprezentanța social-democrată din Dumă să poarte denumirea de „fracțiune social-democrată”.

Intrucît centrul menșevic stabilea legături cu comitetele locale fără știrea C.C. al P.M.S.D.R., conferința a luat măsurile necesare în vederea întăririi legăturilor C.C. al P.M.S.D.R. cu organizațiile de partid locale.

Adoptînd hotărîri leniniste în principalele probleme, Conferința a IV-a a P.M.S.D.R. a înarmat partidul cu o tactică justă, marxistă, în lupta pentru cîștigarea maselor în perioada reacțiunii.

Procesele-verbale ale conferinței nu s-au păstrat. Lucrările și hotărârile conferinței au fost comentate pe larg în ziarul bolșevic „Proletarii” nr. 20 din 19 noiembrie 1907. — 36.

- 38 Articolul „Cu privire la aprecierea revoluției ruse” a fost scris de V. I. Lenin la 3 sau 4 (16 sau 17) martie 1908, pentru revista social-democrației poloneze „Przegład Socjaldemokratyczny” și a apărut în nr. 2 al acestei reviste, în aprilie 1908. La 10 (23) mai 1908 articolul a fost publicat în ziarul „Proletarii” nr. 30.

„Przegład Socjaldemokratyczny” — revistă; a fost editată din 1902 pînă în 1904 și din 1908 pînă în 1910, la Cracovia, de către social-democrații polonezi cu participarea activă a R. Luxemburg. — 37.

- 39 „Stolicinaia Pošta” — cotidian; a apărut la Petersburg din octombrie 1906 pînă în februarie 1908. La început a fost organul de presă al cadeților de stînga; din februarie 1907 a devenit tribuna Grupului trudovic. A fost interzis de guvernul țarist. — 37.

- 40 Vezi K. Marx și F. Engels. „A treia cronică internațională. Din mai pînă în octombrie” (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 7, Editura politică, 1960, pag. 457—504). — 38.

- 41 *Socialiștii-revoluționari* (eserii) — partid mic-burghez din Rusia; a luat ființă la sfîrșitul anului 1901 și începutul anului 1902, prin unirea diferitelor grupuri și cercuri narodnice („Uniunea socialiștilor-revoluționari”, „Partidul socialiștilor-revoluționari”

etc.). Organele lui de presă oficiale au fost ziarul „Revoluționnaia Rossiia” (1900—1905) și revista „Vestnik Russkoi Revoluții” (1901—1905). Eserii nu vedeau deosebiri de clasă dintre proletariat și micul proprietar; ei estompau diferențierea de clasă și contradicțiile din sinul țărănimii, negau rolul conducător al proletariatului în revoluție. Concepțiile lor reprezentau un amestec eclectic de idei narodniciste și revizioniste. Eserii încercau, după expresia lui Lenin, să cîrpească „găurile narodnicismului cu peticile «criticii» oportuniste — astăzi la modă — a marxismului” (Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 283). Tactica terorii individuale, pe care eserii o propagau ca principală metodă de luptă împotriva absolutismului, aducea serioase prejudicii mișcării revoluționare și îngreua organizarea maselor în vederea luptei revoluționare.

Programul agrar al eserilor prevedea desființarea proprietății private asupra pămîntului și trecerea lui la dispoziția obștilor, aplicarea „principiului muncii” și al folosinței „egalitare” a pămîntului, precum și dezvoltarea cooperăției. Acest program, pe care eserii îl numeau program de „socializare a pămîntului”, nu avea în realitate nimic socialist. Analizînd programul eserilor, Lenin a arătat că menținerea producției de mărfuri și a gospodăriei individuale pe pămîntul comun nu înlătură dominația capitalului, nu-i izbăvește pe țărani muncitori de exploatare și de ruină; în condițiile capitalismului, nici cooperăția nu poate fi un mijloc de salvare pentru țărani cu gospodărie mică, deoarece cooperăția servește la îmbogățirea burgheziei sătești. Totodată, Lenin releva că, fără a fi socialistă, revendicarea introducerii folosinței egalitare a pămîntului avea un caracter democrat-revoluționar, istoricește progresist, deoarece era îndreptată împotriva proprietății funciare moșierești reacționare.

Partidul bolșevic a demascât încercările eserilor de a se deghiza în socialiști, a dus împotriva lor o luptă perseverentă pentru cîștigarea influenței asupra țărănimii și a arătat cît de dăunătoare este pentru mișcarea muncitorească tactica terorii individuale folosită de ei. Totodată, bolșevicii au consimțit să încheie cu eserii, în anumite condiții, acorduri vremelnice în lupta împotriva țarismului.

Compoziția de clasă eterogenă a țărănimii determina nestatornicia politică și ideologică și fărîmițarea organizatorică a partidului eserilor, permanentele lui oscilări între burghezia liberală și proletariat. Încă în timpul primei revoluții ruse, din partidul eserilor s-a desprins aripa dreaptă, care a format Partidul socialist-populist al muncii (enesii), partid legal, care prin concepțiile sale se apropia de cadeți, și aripa stîngă, care a format uniunea semianarhistă a „maximaliștilor”. În perioada reacțiunii stolțpiniște, partidul eserilor a trecut printr-un proces de totală descompunere ideologică și organizatorică. În anii primului război mondial, majoritatea eserilor s-au situat pe pozițiile social-șoviniștilor.

După victoria revoluției burghezo-democratice din februarie 1917, eserii, împreună cu menșevicii și cadeții, au constituit principalul sprijin al Guvernului provizoriu burghezo-moșieresc contrarevoluționar, iar liderii partidului lor (Kerenski, Avksentiev, Cernov) au făcut parte din acest guvern. Partidul eserilor a refuzat să sprijine revendicarea țărănimii cu privire la lichidarea proprietății funciare moșierești, s-a pronunțat pentru menținerea proprietății moșierești asupra pământului; miniștrii eseri din Guvernul provizoriu trimiteau detașamente de represiune împotriva țăranilor care ocupau pământurile moșierești.

La sfârșitul lunii noiembrie 1917, aripa stângă a eserilor a format un partid aparte, partidul eserilor de stînga. Căutînd să-și mențină influența în rîndurile maselor țărănești, eserii de stînga au recunoscut de formă Puterea sovietică și au încheiat un acord cu bolșevicii, dar curînd după aceea au pășit pe calea luptei împotriva Puterii sovietice.

În anii intervenției militare străine și ai războiului civil, eserii au desfășurat o activitate subversivă contrarevoluționară, i-au sprijinit activ pe intervenționiști și pe generalii albgardiști, au participat la comploturi contrarevoluționare și au organizat acte teroriste împotriva militanților partidului comunist și ai Statului sovietic. După terminarea războiului civil, eserii și-au continuat activitatea lor dușmănoasă împotriva Statului sovietic atît în interiorul țării cît și în tabăra emigranților albgardiști. — 39.

- 42 „*Socialiștii-populiști*” — membrii Partidului socialist-populist al muncii, partid mic-burghez care s-a desprins din aripa dreaptă a partidului socialiștilor-revoluționari (partidul eserilor) în 1906. Socialiștii-populiști se pronunțau pentru un bloc cu cadeții. Lenin îi numea „social-cadeți”, „oportuniști mic-burhezi”, „menșevicii eserilor”, pentru că oscilau între cadeți și eseri; el sublinia că acest partid „se deosebește prea puțin de cadeți, deoarece șterge din program atît republica cît și trecerea întregului pămînt în mîinile țărănimii” (Opere complete, vol. 14, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 24). În fruntea Partidului socialist-populist al muncii se aflau A. V. Peșehonov, N. F. Annenski, V. A. Meakotin și alții. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, partidul socialiștilor-populiști a fuzionat cu trudovicii; el a dat un sprijin activ Guvernului provizoriu burghez, din care au făcut parte și reprezentanți ai săi. După Revoluția Socialistă din Octombrie, socialiștii-populiști au participat la comploturile contrarevoluționare și la acțiunile armate îndreptate împotriva Puterii sovietice. Partidul socialiștilor-populiști și-a încetat existența în perioada intervenției militare și a războiului civil. — 39.
- 43 *Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.* a avut loc la Londra între 12 și 27 aprilie (25 aprilie și 10 mai) 1905. El a fost pregătit de bolșevici, iar lucrările lui s-au desfășurat sub conducerea lui V. I. Lenin. Menșevicii au refuzat să participe la congres și au ținut la Geneva o conferință aparte.

La congres au participat 38 de delegați : 24 cu vot deliberativ și 14 cu vot consultativ. Cu vot deliberativ au participat la congres delegații a 21 de comitete P.M.S.D.R. (comitetele din Petersburg, Moscova, Tver, Riga, Comitetul din nord, comitetele din Tula, Nijni Novgorod, Ural, Samara, Saratov, Uniunea din Caucaz (comitetele din Baku, Batum, Tiflis, Imereto-Mingrelia), comitetele din Voronej, Nikolaev, Odesa, Polessie, Comitetul din nord-vest, Comitetul din Kursk și cel din Orel). Lenin a participat la congres în calitate de delegat al Comitetului din Odesa. Printre delegați erau V. V. Vorovski, R. S. Zemleacika, N. K. Krupskaia, A. A. Bogdanov, A. V. Lunacearski, M. M. Litvinov, M. G. Ţhakaia și alții. Președinte al congresului a fost ales Lenin.

Congresul a examinat problemele fundamentale ale revoluției ce se desfășura în Rusia și a stabilit sarcinile proletariatului și ale partidului său. La congres au fost dezbătute următoarele probleme : raportul Comitetului de organizare ; insurecția armată ; atitudinea față de politica guvernului în ajunul revoluției ; despre guvernul revoluționar provizoriu ; atitudinea față de mișcarea țărănească ; statutul partidului ; atitudinea față de partea care s-a rupt de P.M.S.D.R. ; atitudinea față de organizațiile social-democrate naționale ; atitudinea față de liberali ; acordurile practice cu socialiștii-revoluționari ; propaganda și agitația ; raportul de activitate al C.C. și rapoartele delegaților comitetelor locale etc.

Lenin a scris proiecte de rezoluții în toate problemele fundamentale dezbătute la congres. El a prezentat rapoartele asupra participării social-democrației la guvernul revoluționar provizoriu și asupra rezoluției cu privire la sprijinirea mișcării țărănești, a rostit cuvântări cu privire la insurecția armată, la atitudinea față de tactica guvernului în ajunul revoluției, la relațiile dintre muncitori și intelectuali în cadrul organizațiilor social-democrate, la statutul partidului, în legătură cu raportul de activitate al C.C. și cu o serie de alte probleme. Congresul a stabilit planul strategic al partidului în revoluția burghezo-democratică, plan care prevedea că proletariatul trebuie să fie conducătorul revoluției și, în alianță cu țărănimea, izolând burghezia, să lupte pentru victoria revoluției : pentru răsturnarea absolutismului și instaurarea republicii democrate, pentru lichidarea tuturor rămășițelor iobăgiei. Pornind de la acest plan strategic, congresul a stabilit linia tactică a partidului. El a declarat că sarcina principală, urgentă a partidului este organizarea insurecției armate. Congresul a arătat că victoria insurecției populare armate trebuie să ducă la crearea unui guvern revoluționar provizoriu, care are menirea să reprime împotrivirea contrarevoluției, să înfăptuiască programul-minimum al P.M.S.D.R., să pregătească condițiile pentru trecerea la revoluția socialistă.

Congresul a modificat statutul partidului ; el a adoptat formularea dată de Lenin primului paragraf al statutului, referitor la calitatea de membru de partid ; a desființat sistemul celor două centre în partid (C.C. și O.C.) și a creat un centru con-

ducător unic, Comitetul Central ; el a stabilit cu precizie drepturile C.C. și relațiile acestuia cu comitetele locale.

Congresul a condamnat acțiunile menșevicilor, oportunismul lor în problemele organizatorice și tactice. Dat fiind că „Iskra” fusese acaparată de menșevici și promova o linie oportunistă, Congresul al III-lea a însărcinat Comitetul Central să înființeze un nou Organ Central, ziarul „Proletarii”. La plenara C.C. din 27 aprilie (10 mai) 1905, redactor al ziarului „Proletarii” a fost numit V. I. Lenin.

Congresul al III-lea a avut o mare însemnătate istorică. El a fost primul congres bolșevic. El a înarmat partidul și clasa muncitoare cu un program de luptă pentru victoria revoluției democratice. În legătură cu lucrările și importanța Congresului al III-lea al partidului, vezi articolul lui Lenin „Congresul al III-lea” (Opere complete, vol. 10, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 212—219). Hotărârile congresului au fost fundamentate de Lenin în cartea „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică” (vezi Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 1—127). — 43.

- 44 *Conferința menșevicilor de la Geneva* a avut loc în aprilie 1905, concomitent cu Congresul al III-lea al P.M.S.D.R. Având în vedere numărul restrâns al participanților (au participat delegați numai din partea a 9 comitete), menșevicii au declarat întrunirea lor conferință a unor activiști de partid.

Hotărârile conferinței au dovedit că menșevicii nu-și propuneau ca sarcină ducerea mai departe a revoluției. Ei negau hegemonia proletariatului în revoluție și politica de alianță a proletariatului cu țărănimea. Ei considerau că rolul conducător în revoluția burghezo-democratică trebuie să-l aibă burghezia liberală, în mâinile căreia trebuia să treacă puterea după victoria revoluției. Menșevicii respingeau necesitatea formării unui guvern revoluționar provizoriu și a participării reprezentanților social-democrației la acest guvern.

În hotărârile adoptate în problema insurecției armate, conferința n-a trasat sarcinile practice care stăteau în fața proletariatului în legătură cu insurecția, considerând că partidul proletariatului nu trebuie să se ocupe de pregătirea insurecției, deoarece aceasta ar putea îndepărta burghezia. Conferința s-a pronunțat împotriva participării social-democrației la guvernul revoluționar provizoriu. Ea nu a considerat necesară organizarea unor comitete țărănești revoluționare pentru luarea în stăpânire a pământurilor moșierești ; rezolvarea problemei agrare era lăsată în seama viitoarei adunări constituante. Hotărârile conferinței în problemele organizatorice, care și-au găsit expresia în „statutul de organizare”, târau partidul înapoi de la Congresul al II-lea spre fărâmițare și spiritul de cerc în problemele organizatorice. Hotărârile conferinței de la Geneva au demonstrat că menșevicii dezarmau clasa muncitoare din punct de vedere ideologic și organizatoric, educând-o în spiritul reformismului și al adaptării ei la tactica

burgheziei liberale, că ei erau promotorii influenței burgheze în rândurile clasei muncitoare. Tactica lor era, după cum a arătat Lenin, o tactică „de trădare a revoluției, de transformare a proletariatului într-o jalnică anexă a claselor burgheze” (Opere complete, vol. 11, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 81). În articolul „Al treilea pas înapoi”, în lucrarea „Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică”, în „Prefața la broșura «Muncitorii despre sciziunea din partid»” (vezi Opere complete, vol. 10, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 315—325 ; vol. 11, pag. 1—127 și 155—161), precum și în alte lucrări, V. I. Lenin a dezvăluit caracterul oportunist al hotărârilor conferinței de la Geneva, supunându-le unei critici nimicitoare. — 43.

- 45 *Congresul de la Londra* — Congresul al V-lea al P.M.S.D.R. — a avut loc între 30 aprilie și 19 mai (13 mai și 1 iunie) 1907. Inițial se preconizase convocarea congresului la Copenhaga, iar în cazul când va fi interzis — la Malmö (Suedia) sau la Bruxelles. Dar, sub presiunea directă a guvernului țarist, guvernele Danemarckii, Suediei și Belgiei au interzis convocarea congresului P.M.S.D.R. pe teritoriul statelor lor. Delegații sosiți la Copenhaga au plecat la Malmö, iar de acolo la Londra.

Necesitatea imperioasă de a se convoca congresul a fost dictată de politica oportunistă a C.C. menșevic, care fusese ales la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. (din C.C. făceau parte 7 menșevici și 3 bolșevici ; din redacția O.C. — 5 menșevici). Această politică, ce era în contradicție cu voința majorității partidului, a suferit un faliment total. Nici una dintre măsurile luate de C.C. menșevic în legătură cu evenimentele importante care au avut loc în țară nu numai că nu s-a bucurat de sprijinul majorității celor mai mari organizații de partid, cele din centrele industriale, dar, dimpotrivă, au fost condamnate de ele.

În august 1906, Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. a adoptat o rezoluție cu privire la necesitatea de a se convoca imediat un congres extraordinar al partidului și a hotărât ca acest lucru să fie adus la cunoștință tuturor organizațiilor de partid, care să fie invitate să-și spună părerea în această chestiune. În pofida împotrivirii C.C., agitația pentru convocarea congresului a luat o asemenea amploare, încât în octombrie hotărârea Comitetului din Petersburg se bucura deja de sprijinul Comitetului din Moscova al P.M.S.D.R., al majorității organizațiilor de partid din Rusia, precum și al Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania și al C.C. al Social-democrației din Ținutul Ieton, care au intrat în P.M.S.D.R. la Congresul al IV-lea al partidului. La sfârșitul lunii septembrie 1906, organizațiile de partid care se pronunțau pentru congres au adoptat un „Apel către Partidul muncitoresc social-democrat din Rusia”, în care cereau convocarea imediată a unui congres extraordinar al partidului. În pofida împotrivirii categorice a C.C. menșevic, Conferința a doua a P.M.S.D.R. („Prima conferință generală”), care a avut loc în

noiembrie 1906, a adoptat notărirea de a se convoca congresul partidului la 15 (28) martie 1907. Pregătirile în vederea convocării congresului s-au desfășurat în condițiile unei înverșunate lupte între bolșevici și menșevici, fiecare dintre fracțiuni prezentând o platformă proprie (vezi platforma bolșevică — „Proiecte de rezoluții pentru Congresul al V-lea al P.M.S.D.R.“ — în V. I. Lenin, Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 1—11).

La congres au participat 336 de delegați, care reprezentau peste 147 000 de membri de partid. Dintre delegați 105 erau bolșevici, 97 menșevici, 57 bundiști, 44 social-democrați polonezi, 29 reprezentanți ai Social-democrației din Ținutul leton, 4 „în afara fracțiunilor“.

Marile centre industriale au trimis la congres reprezentanți bolșevici. Dintre cei 17 delegați ai organizației de partid din Petersburg 12 erau bolșevici, dintre cei 19 ai organizației orașenești și ai celei districtuale din Moscova — 16, din partea organizației din Ural — 19, a celor din Ivanovo-Voznesensk, Vladimir, a districtului Kostroma, Breansk, Kazan, Krasnoarsk — toți delegații erau bolșevici. V. I. Lenin a fost delegat la congres din partea organizației din regiunea Kamei superioare. La congres a participat un grup unit de delegați bolșevici, în frunte cu V. I. Lenin : A. S. Bubnov, I. F. Dubrovinski, E. M. Iaroslavski, M. N. Leadov, V. P. Noghin, M. N. Pokrovski, K. N. Samoilov, I. V. Stalin, A. M. Stopani, S. G. Șaumian, I. A. Teodorovici, M. G. Țhakaia, K. E. Voroșilov și alții. La lucrările congresului a participat cu vot consultativ A. M. Gorki.

Discuțiile pe marginea ordinii de zi au ocupat aproape 4 ședințe și au dat la iveală profunde divergențe principiale dintre bolșevici și menșevici. Bolșevicii au insistat ca pe ordinea de zi a congresului să fie incluse următoarele probleme principiale teoretice și politice importante : tactica social-democrației în momentul actual al revoluției burghezo-democratice și atitudinea față de partidele burgheze. Menșevicii și bundiștii, pe care îi sprijinea Troțki, au obiectat împotriva acestui lucru, luptând pentru a scoate de pe ordinea de zi problemele generale cu privire la bazele tacticii partidului în revoluția burghezo-democratică.

După o luptă îndârjită, bolșevicii, sprijiniți de social-democrații polonezi și letoni, au reușit să includă pe ordinea de zi o singură problemă principială cu caracter general : atitudinea față de partidele burgheze. „Această problemă — arăta Lenin — s-a situat nu numai înaintea tuturor problemelor principiale ale congresului, ci și a tuturor lucrărilor sale în general“ (Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 380—381). După lungi și înverșunate dezbateri a fost adoptată următoarea ordine de zi : 1. Raportul de activitate al Comitetului Central. 2. Raportul de activitate al fracțiunii din Dumă și organizarea ei. 3. Atitudinea față de partidele burgheze. 4. Duma de stat. 5. „Congresul muncitoresc“ și organizațiile muncitorești fără partid. 6. Sindicatele și partidul. 7. Acțiunile de partizani. 8. Șo-

majul, criza economică și lock-out-urile. 9. Probleme organizatorice. 10. Congresul internațional de la Stuttgart (1 Mai, militarismul). 11. Munca în rîndurile armatei. 12. Diverse. Din cauză că lucrările congresului s-au prelungit și fondurile s-au epuizat, o seamă de probleme, ca, de pildă, cu privire la Duma de stat, la sindicate și partid, la acțiunile de partizani, precum și problemele organizatorice, au fost rezolvate în ultimele două zile ale lucrărilor congresului. În aceste probleme n-au mai fost prezentate rapoarte, s-au discutat numai propunerile și rezoluțiile prezentate la congres în numele fracțiunilor. Problema șomajului, a crizei economice și a lock-out-urilor, precum și cea a congresului internațional de la Stuttgart, n-au mai fost puse în discuție.

Lenin a fost ales în prezidiul congresului; el a prezentat raportul și a rostit cuvîntul de încheiere în problema atitudinii față de partidele burgheze, cea mai importantă de pe ordinea de zi, a ținut cuvîntări la raportul de activitate al C.C., la raportul de activitate al fracțiunii din Dumă, o cuvîntare pentru includerea pe ordinea de zi a congresului a unor probleme principiale cu caracter general cu privire la bazele tacticii partidului în revoluția burgheză; a rostit cuvîntări împotriva menșevicilor, a bundiștilor, a lui Troțki; a prezidat congresul la ședințele a 6-a, a 7-a, a 14-a, a 15-a, a 27-a, a 34-a și a 35-a.

La congres bolșevicii au fost sprijiniți de către delegații Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania și de Social-democrația din Ținutul leton. Unindu-i pe baza unei platforme revoluționare, bolșevicii și-au asigurat majoritatea voturilor la congres și au obținut victoria liniei marxiste revoluționare. În toate problemele fundamentale, congresul a adoptat rezoluțiile bolșevice.

În problema atitudinii față de partidele burgheze a fost adoptată rezoluția scrisă de Lenin. În această rezoluție congresul a făcut o apreciere din punct de vedere bolșevic a tuturor partidelor neproletare — a ultrareacționarilor, a octombriștilor, a cadeților și a socialiștilor-revoluționari — și a formulat tactica social-democrației revoluționare față de aceste partide. Aceasta a constituit o mare victorie a bolșevicilor. „În rezoluția adoptată la Londra cu privire la partidele neproletare“, scrie Lenin mai târziu, partidul „a făcut bilanțul principalelor învătăminte ale revoluției. În această rezoluție, proletariatul social-democrat a caracterizat clar și precis relațiile dintre clase în cadrul revoluției, a definit baza socială a principalelor partide și sarcinile generale ale mișcării muncitorești în lupta pentru democrație“ (Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 125).

Cu privire la Duma de stat, congresul a adoptat rezoluția bolșevică, în care erau formulate sarcinile social-democrației în cadrul Dumei; în ea se arăta că activitatea social-democrației în cadrul Dumei trebuie să fie subordonată activității din afara ei și că Duma trebuie folosită în primul rînd ca o tribună pentru demascarea absolutismului și a politicii conciliatoare a burgheziei, pentru proclamarea și propagarea programului revo-

luționar al partidului. În rezoluția cu privire la raportul de activitate al fracțiunii, congresul și-a exprimat convingerea că fracțiunea social-democrată din Dumă va sluji cauza proletariatului din Rusia pe baza directivelor congresului și sub conducerea Comitetului Central.

În problema „congresul muncitoresc” a fost adoptată rezoluția bolșevică, întocmită pe baza proiectului de rezoluție, scris de Lenin, „Cu privire la organizațiile muncitorești fără partid în legătură cu curentul anarho-sindicalist din rîndurile proletariatului” (vezi Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 9—11). În rezoluția adoptată în problema „Sindicatelor și partidul”, congresul a respins teoria oportunistă a „neutralității” sindicatelor, stabilind că trebuie să se obțină conducerea ideologică și politică a sindicatelor de către partid. Congresul a introdus unele modificări în statutul partidului, lichidînd sistemul celor două centre (alegerea de către congres a C.C. și a O.C.). Potrivit statutului modificat, la congres se alegea numai C.C., redacția O.C. urmînd să fie numită de C.C. și să activeze sub controlul acestuia. Statutul prevedea convocarea unor consfătuiri periodice ale partidului în vederea discutării problemelor mai importante ale vieții de partid.

În Comitetul Central au fost aleși 5 bolșevici, 4 menșevici, 2 social-democrați polonezi și 1 social-democrat leton, iar ca membri supleanți în C.C. au fost aleși 10 bolșevici, 7 menșevici, 3 social-democrați polonezi și 2 letoni. Ca membri și membri supleanți ai C.C. au fost aleși: V. I. Lenin, F. E. Dzerjinski, I. F. Dubrovinski, V. P. Noghin, L. B. Krasin, L. Tyszka, I. Marhlewski ș.a. Ulterior în C.C. au fost incluse încă 3 persoane: 2 din partea Bundului și 1 din partea Social-democrației din Ținutul leton.

Ținîndu-se seama de faptul că conducerea exercitată de C.C. alcătuit din reprezentanți ai diferitelor curente (reprezentanții organizațiilor social-democrate naționale oscilau deseori între bolșevici și menșevici) nu prezenta siguranță, la sfîrșitul lucrărilor congresului, în cadrul unei adunări a fracțiunii bolșevice, a fost ales un Centru bolșevic, în frunte cu Lenin, din care făcea parte și redacția ziarului „Proletarii”.

Congresul al V-lea al P.M.S.D.R. a însemnat o mare victorie repurtată de bolșevism în mișcarea muncitorească din Rusia. Hotărîrile congresului au făcut bilanțul victoriei repurtate de bolșevism asupra aripilor oportuniste, menșevice a partidului în perioada revoluției burghezo-democratice. Tactica bolșevică a fost aprobată ca tactică unică pentru întregul partid. — 43.

46 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 108 și 111. — 46.

47 Vezi G. V. Plehanov. „Încă o dată despre situația noastră (Scrisoare către tovarășul X)” (Opere, vol. XV, 1926, pag. 12). — 47.

48 P.P.S. — Partidul socialist polonez (Polska Partia Socjalistyczna) — partid naționalist reformist, înființat în 1892. Acționând sub lozinca luptei pentru o Polonie independentă, P.P.S. a desfășurat, sub conducerea lui Pilsudski și a adepților lui, o propagandă naționalistă separatistă în rîndurile muncitorilor polonezi, căutînd să-i abată de pe calea luptei comune alături de muncitorii ruși împotriva absolutismului și capitalismului.

Sub înflîurirea muncitorilor de rînd, în tot cursul existenței P.P.S. s-au format în cadrul său diferite grupări de stînga. Unele dintre ele au aderat ulterior la aripa revoluționară a mișcării muncitorești poloneze.

În 1906 P.P.S. s-a scindat în „levița” P.P.S. și în așa-nu-mita „pravița” P.P.S. („fracțiunea revoluționară”), care s-a situat pe poziții șoviniste de dreapta.

Sub influența partidului bolșevic, precum și a S.D.P. și L. (Social-democrația din Regatul Poloniei și din Lituania), „levița” P.P.S. a evoluat treptat spre poziții consecvent revoluționare.

În anii primului război mondial, o mare parte din „levița” P.P.S. s-a situat pe poziții internaționaliste, iar în decembrie 1918 a fuzionat cu S.D.P. și L. Cele două partide fuzionate au format Partidul Muncitoresc Comunist din Polonia (aceasta a fost pînă în 1925 denumirea Partidului Comunist din Polonia).

Aripa dreaptă a P.P.S. și-a continuat în timpul primului război mondial politica național-șovină; ea a organizat pe teritoriul Galіției legiuni poloneze care au luptat de partea imperialismului austro-german.

După crearea, în 1919, a statului burghez polonez, aripa dreaptă a P.P.S. a fuzionat cu organizațiile P.P.S. de pe teritoriul polonez aflat pînă atunci sub stăpînirea Germaniei și Austriei, adoptînd din nou denumirea de P.P.S. Devenit partid de guvernămînt, P.P.S. a înlesnit trecerea puterii în mîinile burgheziei poloneze, iar apoi a desfășurat o propagandă anticomunistă sistematică și a sprijinit politica de agresiune împotriva Țării sovietice, politica de cotropire și de asuprire a Ucrainei apusene și a Bielorusiei apusene. Unele grupări din P.P.S. care nu au fost de acord cu această politică au aderat la Partidul Comunist din Polonia.

După lovitura de stat fascistă a lui Pilsudski (din mai 1926), P.P.S. a trecut formal în rîndurile opoziției parlamentare; în realitate însă el nu a dus o luptă activă împotriva regimului fascist, ci a continuat să-și desfășoare propaganda antisovietică și anticomunistă. Elementele de stînga din P.P.S. au colaborat în acești ani cu comuniștii polonezi, sprijinind într-o serie de campanii tactica frontului unic.

În timpul celui de-al doilea război mondial, P.P.S. s-a scindat din nou. Partea lui reacționară, șovină, care a adoptat denumirea de „Wolność, Równość, Niepodlegość” („Libertate, Egalitate, Independență”), a participat la formarea „guvernului” reacționar polonez din emigrație de la Londra. Cealaltă parte, adică aripa

stîngă a P.P.S., care a adoptat denumirea de „Partidul muncitoresc al socialiștilor polonezi“ (R.P.P.S.), sub influența „Partidului Muncitoresc Polonez“ (P.P.R.), înființat în 1942, a aderat la frontul popular de luptă împotriva ocupanților hitleriști, a participat la lupta pentru eliberarea Poloniei din robia fascistă și a militat pentru stabilirea de relații de prietenie cu U.R.S.S.

În 1944, după eliberarea părții răsăritene a Poloniei de sub ocupația germană și după formarea Comitetului polonez de eliberare națională, R.P.P.S. și-a reluat denumirea de P.P.S. și, împreună cu P.P.R., a participat la construirea Poloniei democrat-populare. În decembrie 1948, P.P.R. și P.P.S. s-au unit și au format Partidul Muncitoresc Unit Polonez (P.M.U.P.). — 48.

- 49 *Manifestul de la Viborg* sau *Apelul de la Viborg* — apel lansat sub titlul „Reprezentanții poporului către popor“; a fost adoptat la consfătuirea care a avut loc la 9—10 (22—23) iulie 1906 în orașul Viborg, unde au plecat după dizolvarea Dumei I de stat vreo 200 de foști deputați, în majoritate cadeți. Textul apelului a fost întocmit de o comisie creată la această consfătuire și formată din cadeți, trudovici și menșevici. Apelul chema populația ca, în semn de protest împotriva dizolvării Dumei, să nu plătească impozite, să nu dea recruți, să nu recunoască împrumuturile contractate fără aprobarea Dumei. Prin aceste măsuri „de rezistență pasivă“, cadeții sperau să abată pe un făgaș pașnic mișcarea revoluționară de masă. În septembrie 1906, cadeții s-au pronunțat deschis, la congresul lor, împotriva aplicării „rezistenței pasive“ și s-au dezis de Apelul de la Viborg.

Curînd după consfătuirea de la Viborg, guvernul țarist a deferit justiției pe aceia care au participat la ea. În decembrie 1907, semnatarii apelului au fost judecați și condamnați la 3 luni închisoare. — 52.

- 50 „*Uniunea eliberării*“ („*Soiuz osvobođenii*“) — organizație liberală-monarhistă, fondată în 1904. Din această organizație făceau parte intelectuali burghezi de orientare liberală, care în 1902 s-au grupat în jurul revistei „*Osvobođenje*“, editată în străinătate, precum și unii reprezentanți „de stînga“ ai mișcării zemstvelor.

„*Uniunea eliberării*“ căuta ca prin acțiuni aparent opoziționiste să obțină de la țar unele reforme și concesiuni pentru burghezia rusă. În realitate, osvobođenii erau adepții unei monarhii constituționale și căutau să încheie o tranzacție cu guvernul țarist, camuflîndu-și printr-un fals democratism trădarea revoluției și a intereselor poporului.

„*Uniunea eliberării*“ a ființat pînă în octombrie 1905. În iulie 1905, „*Uniunea eliberării*“ împreună cu „*Uniunea zemților constituționaliști*“ au format comitetul de organizare al partidului „constituțional-democrat“, adică au constituit nucleul partidului cadet, principalul partid burghez din Rusia, care a luat ființă la congresul sau de constituire din octombrie 1905. — 53.

- 51 *Insurecția din fortăreața Sveaborg* (în apropiere de Helsingfors) a izbucnit în noaptea de 17 (30) spre 18 (31) iulie 1906. Ea s-a declanșat spontan și prematur, fiind provocată în mare măsură de socialiștii-revoluționari. Primind informații în legătură cu situația de la Sveaborg și cu posibilitatea izbucnirii unei insurtecții armate, Comitetul de partid din Petersburg a adoptat hotărârea de a trimite de urgență o delegație la Sveaborg pentru a obține o amânare a acțiunii și, în cazul când amânarea nu va fi posibilă, de a participa activ la conducerea insurtecției. Textul acestei hotărâri a fost scris de V. I. Lenin (vezi Opere complete, vol. 13, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 326). Convingându-se că această acțiune spontană nu mai poate fi oprită, bolșevicii au trecut la conducerea insurtecției. În fruntea ei s-au aflat sublocotenenții A. P. Emelianov și E. L. Kohanski, membri ai organizației P.M.S.D.R. din armată. Din cele 10 baterii de artilerie aflate în fortăreață, 7 au participat activ la insurtecție. Insurgenții cereau răsturnarea absolutismului, libertate pentru popor, trecerea pământului în mâinile țăranilor. Clasa muncitoare din Finlanda a sprijinit pe insurgenți: la 18 (31) iulie, la Helsingfors, iar apoi și în alte orașe s-a declarat greva generală. Insurecția a durat trei zile. Dar, întrucât nu fusese pregătită în suficientă măsură, ea a fost înăbușită la 20 iulie (2 august) prin bombardarea fortăreței de pe vasele de război. Participanții la insurtecție au fost țirâți în fața justiției. 43 dintre ei au fost executați, iar alte câteva sute condamnați la muncă silnică și la închisoare pe diferite termene. — 53.
- 52 *Proiectul de lege agrară semnat de 104 membri ai Dumei de stat* a fost depus de trudovici la ședința a 13-a a Dumei din 23 mai (5 iunie) 1906. În proiect se arată că scopul legislației agrare este „acela de a contribui la instaurarea unor rînduiri în care solul, subsolul și apele să fie proprietatea întregului popor, iar pământurile agricole să fie date în folosința exclusivă a celor care le cultivă“ („Documentele și materialele Dumei de stat din Rusia“, Moscova, 1957, pag. 172). În acest scop se cerea crearea unui „fond funciar aparținînd întregului popor“, în care trebuiau să intre toate pământurile statului, domeniile, ale coroanei, mănăstirești și bisericești; pentru același fond urmau să fie expropriate pământurile moșierești și celelalte pămînturi proprietate privată, a căror mărime depășea norma de muncă stabilită pentru localitatea respectivă. Pentru pământurile proprietate privată supuse exproprierii se prevedeau anumite despăgubiri. Pământurile lotuale și micile proprietăți urmau să rămînă un timp în stăpînirea proprietarilor lor, proiectul de lege prevăzînd însă trecerea treptată și a acestor pămînturi în proprietatea întregului popor. Reforma agrară urma să fie aplicată de comitetele locale, alese pe baza votului universal. Aceste revendicări exprimau interesele țăranilor înstăriți, care se temeau de desființarea totală și imediată a proprietății private asupra pămîntului și care acceptau răscumpărarea pămînturilor supuse ex-

proprietății. V. I. Lenin a arătat că „proiectul celor 104” este pătruns „de *teama* micului proprietar de a savirși o schimbare prea radicală, de a antrena în mișcare mase prea largi și prea sarace ale poporului” (Opere complete, vol. 14, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 296—297). Cu toate consecvențele sale și caracterul său utopic, „proiectul celor 104”, spunea Lenin, era o platformă de luptă pentru transformarea părții înstărite a țărănimii subjugate în fermieri liberi. — 54.

- 53 Este vorba de „*Proiectul de lege agrară generală*”, semnat de 33 de deputați (în majoritate trudovici) din Duma I de stat. Întocmit cu participarea directă a eserilor, „Proiectul celor 33” exprima concepțiile acestora în problema agrară. Principala revendicare cuprinsă în „proiectul celor 33” era desființarea completă și imediată a proprietății private asupra pământului. Proiectul proclama de asemenea dreptul egal al tuturor cetățenilor la folosirea pământului și principiul folosirii pământului în obște cu reîmpărțiri periodice egalitare a pământurilor după norma de consum și norma de muncă. Spre deosebire de alte proiecte ale trudovicilor, „proiectul celor 33” era mai categoric, cerînd desființarea imediată a proprietății private asupra pământului și confiscarea pământurilor moșierești, adică exproprierea lor fără răscumpărare.

Depus în Dumă spre examinare în ședința din 6 (19) iunie 1906, „proiectul celor 33” a întâmpinat o rezistență înverșunată din partea cadeților și a fost respins cu o majoritate de 140 de voturi contra 78. — 54.

- 54 Lucrarea „*Problema agrară în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea*” a fost scrisă de V. I. Lenin în 1908 pentru dicționarul enciclopedic editat de asociația fraților Granat, dar din cauza cenzurii n-a fost publicată atunci. Ea a fost publicată pentru prima oară, în broșură, în 1918 în editura „Jizn i znanie”. La elaborarea acestei lucrări, V. I. Lenin a folosit date statistice și tabele referitoare la problema agrară din scrierile sale „Dezvoltarea capitalismului în Rusia” și „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” (vezi Opere complete, vol. 3, Editura politică, 1961, ediția a doua, și vol. 16, pag. 199—419).

Manuscrisul cărții nu s-a păstrat. În Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. se găsesc ultimele 6 file ale textului dactilografiat al acestei lucrări. Pe ultima filă este indicată data la care a fost terminată lucrarea : „1 iulie st. n. 1908”. — 57.

- 55 V. I. Lenin se referă la cartea „*Statistica proprietăților funciare pe 1905. Culegere de date pentru 50 de gubernii din Rusia europeană*”. Publicată de Comitetul central de statistică al Ministerului Afacerilor Interne. Petersburg, 1907. — 59.

56 V. I. Lenin se referă la articolul lui N. A. Rubakin „Birocrația guvernantă de la noi în cifre”, publicat în ziarul „Sîn Otecestva” nr. 54 din 20 aprilie (3 mai) 1905. — 63.

57 *Cinșevici* — țărani sau orășeni, arendași ereditari pe termen nelimitat, obligați ca pentru dreptul de posesiune și de folosire a parcelelor să dea proprietarului funciar cinș — o dijmă regulată în natură sau în bani; neachitarea cinșului făcea ca pământul să fie dat în arendă unei alte persoane. Această formă de dependență feudală a căpătat cea mai largă răspîndire în Europa occidentală; în Rusia, relații bazate pe cinș au existat mai ales în Polonia, Lituania, Ucraina și Bielorusia. Procesul de răscumpărare a servituților legate de cinș și a pământurilor, ca rămășiță a relațiilor agrare feudale, a durat în Rusia pînă la începutul secolului al XX-lea.

Răzeși — mici proprietari de pământ din Moldova și din Basarabia.

Teptiari — noii bașkiri, coloniștii din Ural și din regiunea Volgăi care se stabiliseră pe teritoriul Bașkiriei. — 65.

58 Ca clasă a societății feudale, țărani din Rusia se împărțeau în trei mari categorii: 1) țărani care aparțineau moșierilor, 2) țărani ai statului și 3) țărani de pe domeniile imperiale (care aparțineau familiei țarului). Fiecare dintre aceste categorii era divizată în câteva grupuri mari și grupuri speciale, care se deosebeau între ele prin originea lor, prin formele de posesiune și de folosire a pământului, prin situația juridică etc. Înfăptuită de către guvernul țarist în interesul moșierilor iobăgiști, reforma țărănească din 1861 a menținut eterogenitatea și diversitatea categoriilor de țărani, care s-au păstrat pînă în 1917. Când culegea date statistice, statistica oficială și cea a zemstvelor făcea distincție între aceste categorii și grupuri de țărani.

Țărani ai statului — categorie de țărani care cultivau pământurile statului și care, în afară de capitație, plăteau statului sau arendașilor de pe moșiile statului dijmă feudală. În afară de aceasta, ei mai prestau o mulțime de servituți (reparau drumurile, cartiruiuau soldații, dădeau cai de poștă etc.). Componența țăranilor care aparțineau statului era eterogenă. În timpul lui Petru I, din rîndurile lor făceau parte: *odnodvorții*, țărani care plăteau impozit pentru plug, țărani dijmași, locuitorii din nordul Siberiei care se îndeletniceau cu agricultura, populațiile din regiunea Volgăi și Ural (tătari, ciuvași, mordvini, udmurți, comi). Mai tîrziu, din categoria țăranilor care aparțineau statului făceau parte țărani iobăgi de pe moșiile bisericești secularizate, țărani ai statului de pe teritoriile din partea de apus a țării și din Transcaucazia, cazacii din Ucraina și alții. La țărani ai statului, formele de folosință și de posesiune a pământului prezentau o mare diversitate, care s-a menținut și după reforma țărănească.

Țărani de pe domeniile imperiale — categorie de țărani care lucrau pământurile domeniiale. În afară de capitație, ei plăteau și dijmă feudală, prestau diferite servituți și plăteau biruri în natură pentru membrii familiei imperiale. În 1797, când s-au format domeniile imperiale, țăranii de pe aceste pământuri se aflau într-o situație intermediară între țăranii care aparțineau statului și țăranii care aparțineau moșierilor. Desființarea iobăgiei pentru țăranii de pe domeniile imperiale a început în 1858 și s-a terminat abia în 1863. Țăranii de pe domeniile imperiale primeau loturi în proprietate în schimbul unei sume de răscumpărare care trebuia achitată în 49 de ani. Ei aveau ceva mai mult pământ decât țăranii care aparțineau moșierilor, dar mai puțin decât țăranii care aparțineau statului.

Țărani cu lot gratuit — o parte dintre țăranii care aparținuseră moșierilor, mai ales din guberniile cu cernoziom din sud și sud-est, și care, în timpul eliberării din starea de iobăgie, au primit de la moșieri loturi gratuite, adică fără răscumpărare. Potrivit „Regulamentului” cu privire la aplicarea reformei țărănești din 1861, moșierii aveau dreptul ca, „prin bună învoială” cu țăranii, „să dăruiască” acestora a patra parte din lotul „maximal” sau „prevăzut prin ucaz” (socotind și pământul de lângă casă) pentru ca celelalte pământuri ale țărănilor să devină proprietatea moșierului. Lotului gratuit, care demonstrează în mod concret caracterul de jaf, moșieresc al reformei din 1861, i se spunea în popor „sfert de lot”, „lot de orfan”, „lot de pisică” sau „lotul lui Gagarin” (după numele prințului P. P. Gagarin, care a prezentat proiectul articolelor respective din regulamentul cu privire la înzestrarea cu pământ a țărănilor din guberniile Velicorusiei și Ucrainei).

Un mare număr de țărani cu lot gratuit se aflau în gubernii cu cernoziom și cu puțin pământ, ca guberniile Voronej, Harkov, Poltava și Tambov, unde prețul de piață al pământului acaparât de moșieri era destul de ridicat. Loturi gratuite au primit mulți țărani din guberniile cu cernoziom din sud-est și sud: Orenburg, Ufa, Saratov, Ekaterinoslav și Samara, unde plata arenzii pentru pământ era mult mai mică decât dijma în folosul moșierului, stabilită prin „Regulamentul din 19 februarie”. La începutul secolului al XX-lea, datorită creșterii populației și reîmpărțirilor legate de aceasta, țărănilor cu lot gratuit li s-au luat aproape toate loturile; ei reprezentau principala masă a țărănilor cu cel mai puțin pământ.

Țărani proprietari plini — țărani care aparținuseră moșierilor și care își răscumpăraseră înainte de termen loturile de pământ, căpătând astfel dreptul de proprietate asupra pământului. Numărul țărănilor proprietari plini era relativ mic. Ei reprezentau vârful cele mai înstărite ale populației de la sate.

Țăranii statului care posedau pământ în cadrul obștii nu aveau drept de proprietate asupra pământului; ei se foloseau

de pământul arabil și de alte terenuri în baza dreptului de proprietate al obștii asupra pământului.

Țărani cetvertini care au aparținut statului — urmașii unor foști oșteni (boiernași, cazaci, streliți, dragoni, soldați etc.) care apăraseră granițele de sud și sud-est ale statului moscovit. Pentru serviciile prestate, ei primeau de la țarul Moscovei parcele de pământ măsurate în cetvertine (jumătăți de deseatină), pe care își întemeiau o gospodărie (odin dvor). De aici și cea de-a doua denumire — odnodvorți. În afară de pământul cetvertin, odnodvorții posedau pământ și în cadrul obștii.

Bucurându-se de libertate personală, odnodvorții au avut vreme îndelungată o situație intermediară între nobili și țărani, aveau dreptul să țină în stăpânire țărani. În timpul lui Petru I, odnodvorții au fost trecuți în situația de țărani ai statului, iar pământurile lor au trecut în proprietatea statului. De fapt însă țărani cetvertini dispuneau de pământurile lor ca de o proprietate privată. Prin aceasta ei se deosebeau de țărani statului care posedau pământ în cadrul obștii și care nu aveau dreptul să cumpere, să vândă sau să transmită urmașilor pământurile lor.

Țărani ai statului foști iobagi la moșieri — categorie de țărani ai statului dobândiți de la moșieri sau dăruiți statului etc. Făcând parte din rîndurile țăranilor care aparțineau statului, ei se bucurau de mai puține drepturi decît aceștia. Deși au căpătat aceleași drepturi în 1859, în ajunul reformei din 1861, unele deosebiri au continuat să existe între ei.

Plugari liberi — categorie de țărani eliberați de dependența feudală prin legea din 20 februarie 1803, lege care permitea moșierilor să elibereze pe țărani cu pământ cu tot, în condiții stabilite de moșieri. — 66.

- 59 *Obștea* (țăărănească) în Rusia — formă de folosință în comun a pământului de către țărani, care se caracteriza prin obligativitatea asolamentului și prin indivizibilitatea pădurilor și a pășunilor. Principalele caracteristici ale obștii țărănești din Rusia erau: răspunderea solidară (răspunderea colectivă obligatorie a țăranilor pentru achitarea la timp și în întregime a plăților și îndeplinirea a tot felul de prestații în folosul statului și al moșierilor), reîmpărțirea sistematică a pământurilor și lipsa dreptului de a renunța la pământ, interzicerea de a vinde sau a cumpăra pământul aparținând obștii.

Moșierii și guvernul țarist au folosit obștea pentru a intensifica asupra iobăgistă și pentru a stoarce de la popor plățile de răscumpărare și dările. — 66.

- 60 Este vorba de „reforma țărănească” din 1861, cu prilejul căreia moșierii i-au jefuit pe țărani, silindu-i să cedeze o mare parte din pământurile aflate în folosința lor. Cu ajutorul reformei, moșierii au răsluit peste $\frac{1}{3}$ și chiar $\frac{2}{3}$ din pământurile țărănești. În mâinile moșierilor au rămas părțile cele mai bune din

loturile țărănești („pământurile rășluite“, pădurile, pășunile, locurile de adăpat vitele, izlazarile și altele), fără care țărani nu puteau duce o gospodărie de sine stătătoare. Prin faptul că au fost obligați să-și răscumpere propriile lor loturi, țărani au fost pur și simplu jefuiți de moșieri și de cîrmuirea țaristă. Plata sumelor datorate de țărani guvernului țarist era eșalonată pe termen de 49 de ani, cu o dobîndă de 6%. Restanțele la operația de răscumpărare creșteau din an în an. Numai țărani care aparținuseră moșierilor au vărsat guvernului țarist, în cadrul operației de răscumpărare, 1,9 miliarde de ruble, în timp ce la prețul pieței pământurile trecute în stăpînirea țăranilor nu valorau mai mult de 544 000 000 de ruble. În realitate, țărani au fost nevoiți să plătească pentru pământurile lor sute de milioane de ruble, ceea ce a dus la ruinarea gospodăriilor țărănești.

„Reforma țărănească“ din 1861 a fost calificată de V. I. Lenin drept primul act de violență în proporții de masă săvîrșit împotriva țărănimii, în interesul capitalismului care lua naștere în agricultură; ea a fost o „curățire a pământurilor“ pentru capitalism, efectuată de moșieri. În legătură cu reforma din 1861, vezi lucrările lui Lenin: „Cincizeci de ani de la desființarea iobăgiei“, „În legătură cu o aniversare“, „Reforma țărănească“ și revoluția țărănească-proletară“ (Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 69—72, 91—99 și 100—109). — 66.

- 61 Este vorba de cartea: „Beiträge zur Kenntniss des Russischen Reiches und der angränzenden Länder Asiens“. Auf Kosten der Kaiserl. Akademie der Wissenschaften herausgegeben von K. E. Baer und Gr. Helmersen, St.-Petersburg, 1845 („Contribuții la studierea statului rus și a statelor din Asia limitrofe cu acest stat“. Publicat din fondurile Academiei imperiale de științe, Petersburg, 1845). — 71.
- 62 *Scopșcină* se numea, în regiunile din sudul Rusiei țariste, arenda în natură, extrem de împovăraătoare, în cadrul căreia arendașul dădea „din claie“ proprietarului funciar o anumită parte din recoltă (jumătate, iar uneori și mai mult) și în plus îi mai dădea, de obicei, și o parte din munca sa sub forma diferitelor „munci în dijmă“. — 77.
- 63 *Suflete de revizie* — acea parte a populației bărbătești din Rusia iobagă care era supusă la plata capitației (îndeosebi țărani și tîrgoveți) și care, în acest scop, era ținută în evidență prin recensăminte speciale (așa-numitele „revizii“). Aceste „revizii“ s-au efectuat în Rusia începînd din 1718; în 1857—1859 a fost efectuată ultima „revizie“, a zecea. Într-o serie de regiuni, reîmpărțirea pământului în cadrul obștilor țărănești se făcea după numărul sufletelor de revizie. — 83.
- 64 „*Severnii Vestnik*“ — revistă literară-științifică și politică de orientare liberală; a apărut la Petersburg din 1885 pînă în 1898. În primii ani de apariție, în revistă erau publicate articole scrise

- de narodnicii N. K. Mihailovski, S. N. Iujakov, V. P. Voronțov, S. N. Krivenko și alții. Începînd din 1891, revista a devenit de fapt organul de presă al simbolistilor și decadenților ruși și propaga idealismul și misticismul. — 84.
- 65 V. I. Lenin se referă la „Culegerea de date estimative cu privire la posesiunea țărănească a pămîntului în județele Zemleansk, Zadorsk, Korotoiak și Nijnedevițk“. Anexă la volumele III, IV, V și VI din „Culegerea de date statistice cu privire la gubernia Voronej“, Voronej, publicație a zemstvei guberniei Voronej, 1889. — 101.
- 66 Este vorba de lucrarea : Drechsler, H. „Die bäuerlichen Zustände in einigen Theilen der Provinz Hannover“ („Situția țăranilor în unele părți din provincia Hanovra“). Vezi „Schriften des «Vereines für Sozialpolitik»“, XXIV, 1883. „Bäuerliche Zustände in Deutschland“, Berichte veröffentlicht vom Verein für Sozialpolitik. Dritter Band („Scrierile «Asociației de politică socială»“, XXIV, 1883. „Situția țăranilor în Germania“. Darea de seamă publicată de „Asociația de politică socială“. Volumul al treilea). — 106.
- 67 „*Vestnik Evropi*“ — revistă lunară politică-istorică și literară, de orientare burgheză-liberală ; a apărut la Petersburg din 1886 pînă în 1918. În paginile ei se publicau articole îndreptate împotriva marxiștilor revoluționari. Pînă în 1908 redactor-editor al revistei a fost M. N. Stasiulevici. — 108.
- 68 Aceste date se găsesc în cartea „Culegere rezumativă de date statistice cu privire la gubernia Samara“, vol. 8, partea I, Samara, publicație a zemstvei guberniei Samara, 1892. — 113.
- 69 V. I. Lenin se referă la articolul lui M. S. Uvarov „Despre influența îndeletnicirilor sezoniere asupra situației sanitare a Rusiei“, publicat în iulie 1896 în „Buletinul de igienă socială, medicină legală și medicină practică“. — 115.
- 70 V. I. Lenin prezintă date cifrice din articolul lui N. F. Rudnev „Îndeletnicirile în afara gospodăriei ale țăranilor din Rusia europeană“, publicat în 1894 în nr. 6 și 11 ale „Culegerii zemstvei Saratov“. — 116.
- 71 V. I. Lenin se referă la cartea lui N. I. Tezeakov „Muncitorii agricoli și organizarea controlului lor sanitar în gubernia Herson“, Herson, publicație a Consiliului Zemstvei guberniei Herson, 1896. — 118.
- 72 V. I. Lenin prezintă date din cartea lui N. A. Blagoveșcenski „Culegere rezumativă de date statistice economice după recensămintele pe gospodării ale zemstvelor“, vol. I, Moscova, 1893. — 128

- 73 Vezi K. Marx. „Mizeria filozofiei“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 162—172) și „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)“, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 30. — 133
- 74 Vezi K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)“, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 196. — 136.
- 75 Este vorba de insurecția de la Sveaborg (vezi volumul de față, adnotarea 51) și de insurecția de la Kronstadt. Insurecția marinarilor și soldaților de la Kronstadt a izbucnit la 19 iulie (1 august 1906), după ce s-a aflat de insurecția de la Sveaborg. În cursul primăverii și verii anului 1906, la Kronstadt s-au desfășurat, sub conducerea bolșevicilor, pregătiri în vederea unei insurecții armate a muncitorilor, soldaților și marinarilor. Ele au fost însă îngreuiate în mare măsură de arestarea la 9 (22) iulie a majorității membrilor organizației muncitorești și ai organizației din armată a P.M.S.D.R. Cu toate acestea, activul de conducere rămas în libertate, avînd sprijinul Comitetului din Petersburg și al reprezentantului acestuia, D. Z. Manuilski, a continuat pregătirile în vederea insurecției armate, luptînd în același timp împotriva socialiștilor-revoluționari, care urmăreau să provoace o acțiune prematură. În momentul izbucnirii spontane a insurecției la Sveaborg, pregătirea insurecției armate la Kronstadt nu era încă terminată, dar evenimentele de la Sveaborg au făcut ca ea să înceapă înainte de vreme. Bolșevicii au luat în mîinile lor conducerea insurecției, străduindu-se să-i dea un caracter cît mai organizat. La un semnal dinainte stabilit, s-au ridicat la luptă aproape simultan pionierii, geniștii, pionierii din compania de mine electrice și marinarii din Divizia 1 și a 2-a de flotă; acestora li s-a alăturat și o parte a muncitorilor înarmați. Guvernul însă, care fusese înștiințat de provocatori despre data începerii insurecției, s-a pregătit de luptă din timp. Acțiunile dezorganizatoare ale socialiștilor-revoluționari au împiedicat și ele desfășurarea cu succes a insurecției. Ea a fost înăbușită în dimineața zilei de 20 iulie (2 august).

Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. a adoptat la 20 iulie (2 august) hotărîrea de a organiza o grevă politică generală în sprijinul insurecției de la Kronstadt și al celei de la Sveaborg, dar, primind a doua zi știri cu privire la înăbușirea insurecției, a revenit asupra acestei hotărîri.

Guvernul țarist a reprimat cu cruzime pe insurgenți. Peste 2 500 de participanți la insurecția de la Kronstadt au fost arestați. În urma sentinței Curții marțiale, 36 de insurgenți au fost condamnați la moarte și executați, 130 au fost condamnați la muncă silnică, 316 au fost condamnați la închisoare pe diferite termene, iar 935 au fost trimiși în batalioane disciplinare. — 144.

- 76 „*Revoluționnaia Misl*” — organul de presă al unui grup de socialiști-revoluționari ; a apărut în străinătate din aprilie 1908 pînă în decembrie 1909. Au apărut șase numere. — 144.
- 77 „*Znamea Truda*” — organul central al partidului socialiștilor-revoluționari ; ziarul a apărut din iulie 1907 pînă în aprilie 1914 la Paris. — 144.
- 78 „*Regimul instituit de Pleve*” — regim polițist cumplit, introdus în Rusia în 1902 de V. K. Pleve, ministru de interne, în scopul luptei împotriva mișcării revoluționare. Din ordinul direct al lui V. K. Pleve, armata și poliția trăgeau în greviști și demonstrați. Introducînd un regim de teroare polițienească, Pleve căuta să descompună mișcarea muncitorească prin provocări și prin coruperea politică a elementelor șovăielnice din rîndurile celor mai înapoiți muncitori. În timpul lui Pleve a căpătat o mare extindere zubatovismul. Promovînd politica de ațîțare a unei națiuni împotriva alteia, Pleve a fost inițiatorul mai multor pogromuri din sudul Rusiei. — 150.
- 79 „*Programul agrar al social-democrației în revoluția rusă*”, referat întocmit de autor, este o scurtă expunere a cărții „*Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907*” (vezi Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 199—419). Referatul a fost scris de V. I. Lenin pentru a face cunoscute social-democraților polonezi divergențele din cadrul P.M.S.D.R. în problema agrară și a fost publicat în nr. 6 al revistei „*Przegład Socjaldemokratyczny*” din august 1908. — 154.
- 80 *Vendéea* — departament din vestul Franței, unde, în timpul revoluției burgheze franceze de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea, a izbucnit o răscoală contrarevoluționară a populației țărănești înapoiate, îndreptată împotriva republicii. Răscoala a fost condusă de clerul catolic, de nobilime, de emigranți regaliști și a fost sprijinită de Anglia.
Vendéea a devenit sinonim cu rebeliune reacționară și focar de contrarevoluție. — 159.
- 81 „*Obrazovanie*” — revistă lunară literară legală, social-politică și de popularizare a științei ; a apărut la Petersburg din 1892 pînă în 1909. În 1902—1908 revista „*Obrazovanie*” a publicat articole ale social-democraților. În nr. 2 din 1906 al revistei „*Obrazovanie*” au fost publicate capitolele V—IX ale lucrării lui V. I. Lenin „*Problema agrară și «criticii lui Marx»*” (vezi Opere complete, vol. 5, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 154—221). — 159.
- 82 Vezi K. Marx. „*Capitalul*”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 589—590. — 161.

- 83 K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)”, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 196. — 162.
- 84 „Zarea” — revistă politică-științifică marxistă; a apărut legal în anii 1901—1902 la Stuttgart, fiind editată de redacția „Iskrei”. În total au apărut patru numere (dintre care unul dublu): nr. 1 în aprilie 1901 (de fapt la 10 (23) martie), nr. 2—3 în decembrie 1901 și nr. 4 în august 1902. Sarcinile revistei au fost stabilite în „Proiectul de declarație al redacției ziarului «Iskra» și revistei «Zarea»”, scris de V. I. Lenin în Rusia (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 315—325). În 1902, pe vremea divergențelor și conflictelor ivite în cadrul redacției ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”, G. V. Plehanov a prezentat un proiect în care preconiza separarea revistei de ziar (el urmînd să-și asume redactarea revistei), dar această propunere n-a fost acceptată și cele două publicații au continuat să aibă o redacție comună.
- Revista „Zarea” a adoptat o atitudine critică față de revisionismul internațional și față de cel rus și a apărut bazele teoretice ale marxismului. În coloanele revistei „Zarea” au apărut lucrările lui Lenin: „Note ocazionale”, „Prigonitorii zemstvelor și Hanibalii liberalismului”, „D-nii «critici» în problema agrară” (primele patru capitole ale lucrării „Problema agrară și «criticii lui Marx»”, „Cronică internă”, „Programul agrar al social-democrației ruse”, precum și lucrările lui G. V. Plehanov: „Critica criticilor noștri. Partea 1. D-l P. Struve în rolul de critic al teoriei dezvoltării sociale a lui Marx”, „Cant împotriva lui Kant sau testamentul d-lui Bernstein” și altele. — 166.
- 85 „Jizn” — revistă literară, științifică și politică; a apărut la Petersburg din 1897 pînă în 1901. La această revistă au colaborat „marxiștii legali” (M. I. Tugan-Baranovski, P. B. Struve și alții), scriitori și critici progresiști (A. M. Gorki, A. P. Cehov, V. V. Veresaev, S. G. Skitalet, I. A. Bunin, E. A. Soloviev). În paginile ei a fost publicată lucrarea lui K. Marx „Salariu, preț, profit”. Tot aici a fost publicat și articolul lui V. I. Lenin „Răspuns d-lui P. Nejdánov” (decembrie 1899) (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, ediția a doua, pag. 150—155).
- Interzisă de guvern în iunie 1901, revista „Jizn” și-a reluat apariția în aprilie 1902, în străinătate, unde a fost editată de grupul social-democrat „Jizn” (V. D. Bonci-Bruevici, V. A. Posse, V. M. Velicikina, G. A. și M. A. Kuklin ș.a.). În străinătate au apărut 6 numere ale revistei și 12 numere din „Listok «Jizn»” și au fost editate o serie de titluri din colecția „Biblioteka «Jizn»”. Grupul „Jizn” a avut devieri de la concepțiile și tactica social-democrației în direcția socialismului creștin și a anarhismului. În decembrie 1902 el a fost dizolvat, iar editura lichidată. — 166
- 86 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a doua, E.S.P.L.P. 1955, pag. 763—765, 762, 759—760 și 761. — 168.

- 87 Vezi K. Marx. „Capitalul“, vol. III, partea a doua, E.S.P.L.P. 1955, pag. 750—755. — 168.
- 88 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 4, Editura politică, 1958, pag. 162—172. — 168.
- 89 K. Marx. „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»)“, partea a doua, Editura politică, 1960, pag. 30. — 168.
- 90 Marx a folosit această expresie în scrisoarea către Kugelmann din 12 aprilie 1871 (vezi K. Marx, F. Engels, V. I. Lenin. „Despre internaționalismul proletar“, Editura politică, 1959, pag. 119). — 176.
- 91 „Přeglond“ — „Przegląd Socjaldemokratyczny“ — revistă a social-democraților polonezi (vezi adnotarea 38). — 176.
- 92 *Junii turci* — denumirea europeană a membrilor partidului „Unitate și progres“, partid naționalist burghezo-moșieresc din Turcia; acest partid a luat ființă în 1889 la Istanbul. Junii turci urmăreau îngrădirea puterii absolute a sultanului și transformarea imperiului feudal într-un stat constituțional, monarhic-burghez, precum și creșterea rolului burgheziei turce în viața economică și politică a țării. Ajuns la putere în iulie 1908 ca urmare a revoluției burgheze săvârșite de sus cu sprijinul armatei, guvernul junilor turci a dus o politică reacționară, menținând monarhia. După înfrângerea Turciei în primul război mondial (toamna anului 1918), partidul junilor turci s-a autodizolvat. — 183.
- 93 „Justice“ — săptămînal, a apărut la Londra din ianuarie 1884 pînă la începutul anului 1925; organul de presă al Federației social-democrate, iar din 1911 organul de presă al Partidului socialist britanic. Din februarie 1925 pînă în decembrie 1933 a apărut sub denumirea de „Social-Demokrat“. — 184
- 94 „L'Humanité“ — cotidian fondat în 1904 de J. Jaurès, ca organ al Partidului socialist francez. În 1905 ziarul a salutat revoluția care începuse în Rusia și a exprimat solidaritatea poporului francez „cu națiunea rusă, care-și înfăptuiește al său 1789“. Redacția ziarului a organizat strîngerea de fonduri în vederea sprijinirii revoluției ruse. În anii primului război mondial (1914—1918), ziarul s-a aflat în mîinile aripii de extremă dreaptă a partidului socialist francez și s-a situat pe o poziție șovinistă.
- În 1918, în fruntea ziarului ca director politic a venit Marcel Cachin, militant de seamă al mișcării muncitorești franceze și internaționale. În anii 1918—1920 ziarul s-a ridicat împotriva politicii imperialiste a guvernului francez, care își trimitea forțele armate să lupte împotriva Republicii Sovietice. Începînd din decembrie 1920, după scindarea Partidului socialist francez și înte-

meierea Partidului Comunist Francez, ziarul a devenit Organul Central al acestui din urmă partid. La începutul celui de-al doilea război mondial, în august 1939, ziarul a fost interzis de guvernul francez și a trecut în ilegalitate. În perioada când Franța a fost ocupată de trupele hitleriste (1940—1944), ziarul a apărut ilegal și a jucat un mare rol în lupta pentru eliberarea țării de sub jugul cotropitorilor fasciști.

În perioada de după război, ziarul duce o luptă neobosită pentru consolidarea independenței naționale a țării, pentru unitatea de acțiune a clasei muncitoare, pentru întărirea păcii și a prieteniei între popoare, pentru democrație și progres social. — 186.

- 95 Nota de față a fost publicată în ziarul „Proletarii” ca postfață la eseu „Piotr Maslov corectează ciornele lui Karl Marx” (vezi „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907”. Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 283—291). — 190.

- 96 *Congresul socialist internațional de la Stuttgart* (Congresul al VII-lea al Internaționalei a II-a) a avut loc între 18 și 24 august 1907.

La congres au participat 886 de delegați, reprezentanți ai partidelor socialiste și ai sindicatelor. Diverse țări au fost reprezentate la congres de următorul număr de delegați: Anglia — 123, Austria — 75, Boemia — 41, Franța — 78, Italia — 13, Polonia — 23, S.U.A. — 20, Ungaria — 25 etc. Foarte numeroasă a fost delegația germană (289 de persoane). Ea era formată în majoritate din funcționari sindicali, ceea ce a influențat în mare măsură poziția Partidului social-democrat din Germania în cursul discutării și adoptării rezoluțiilor congresului.

Delegația rusă era formată din 37 de social-democrați, 21 de eseri și 7 reprezentanți ai sindicatelor din Rusia. Din cele 20 de voturi deliberative acordate delegației ruse, social-democrații au primit 10 voturi (bolșevicii $4\frac{1}{2}$, menșevicii $2\frac{1}{2}$, iar bundiștii, social-democrații letoni și social-democrații armeni câte 1 vot), eserii 7 voturi și reprezentanții sindicatelor 3 voturi. Din delegația bolșevicilor făceau parte V. I. Lenin, A. A. Bogdanov, I. P. Goldenberg (Meșkovski), B. A. Knunianț, M. M. Litvinov, A. V. Lunacearski, N. A. Semașko, M. Ţhakaia și alții.

Congresul a examinat următoarele probleme: 1) Militarismul și conflictele internaționale; 2) Relațiile dintre partidele politice și sindicate; 3) Problema colonială; 4) Imigrarea și emigrarea muncitorilor și 5) Drepturile electorale ale femeilor.

V. I. Lenin a organizat câteva consfătuiri ale bolșevicilor delegați la congres, la care a fost stabilită linia de conduită a bolșevicilor în secția social-democrată, în cadrul delegației ruse și la congres; el a participat la ședințele secției social-democrate,

unde a avut de luptat împotriva liniei oportuniste a menșevicilor, și la ședințele delegației ruse, la care a susținut poziția P.M.S.D.R., combătând pe eseri.

În timpul congresului, V. I. Lenin a depus o activitate intensă pentru unirea forțelor de stînga din cadrul social-democrației internaționale, luptînd cu hotărîre împotriva oportuniștilor și revizioniştilor. Consfătuirile organizate de V. I. Lenin cu reprezentanții elementelor de stînga (C. Zetkin, R. Luxemburg, L. Tyszka, G. Ledebour și alții) au constituit primul pas spre unirea strînsă a marxiștilor revoluționari din mișcarea socialistă internațională în epoca imperialismului.

Activitatea de bază a congresului a fost concentrată în comisii, care au întocmit proiectele de rezoluții pentru ședințele plenare. V. I. Lenin a participat la lucrările comisiei care s-a ocupat de problema „Militarismul și conflictele internaționale”. În cadrul discuțiilor la proiectul de rezoluție prezentat de A. Bebel, V. I. Lenin a reușit prin amendamentele sale, sprijinite de reprezentanții social-democrației poloneze, să transforme radical acest proiect în spiritul marxismului revoluționar. Principalul amendament, care aducea modificări principiale în proiectul de rezoluție, era următorul: „În cazul cînd războiul va izbucni totuși, ei (clasa muncitoare din diferite țări și reprezentanții săi din parlamente. — *Nota red.*) trebuie... să se străduiască pe toate căile să folosească criza economică și politică creată de război pentru a trezi masele populare și a grăbi prăbușirea dominației capitaliste de clasă” („Proletarii” nr. 17 din 20 octombrie 1907, pag. 6). Această teză a fost confirmată de Congresul de la Copenhaga din 1910 și inclusă în rezoluția Congresului de la Basel din 1912.

„Îmi amintesc foarte bine — scria ulterior V. I. Lenin — că redactarea definitivă a acestui amendament a fost precedată de lungi discuții pe care noi le-am avut direct cu Bebel. În prima redactare se vorbea mult mai deschis de agitația revoluționară și de acțiunile revoluționare. Am arătat-o lui Bebel; el a răspuns: nu accept, deoarece în acest caz parchetul va dizolva organizațiile noastre de partid; or, noi nu putem pune în joc soarta lor atîta timp cît nu există încă nimic serios. După o consfătuire cu specialiștii juriști și după mai multe modificări ale textului cu scopul de a exprima aceeași idee într-o formă legală, a fost găsită formula definitivă cu a cărei adoptare Bebel a fost de acord” (Opere, vol. 36, Editura politică, 1958, pag. 490).

Adoptarea rezoluției „Militarismul și conflictele internaționale” a constituit o mare victorie a aripii revoluționare din mișcarea muncitorească internațională asupra aripii oportuniste.

Și în problema colonială a avut loc la congres o luptă înverșunată. Majoritatea oportunistă a comisiei, în frunte cu „socialistul” olandez Van Kol, a prezentat, în pofida protestelor minorității, un proiect de rezoluție în care se declara că congresul nu trebuie să condamne în principiu orice politică colo-

nială, deoarece, în condițiile socialismului, aceasta poate avea un rol civilizator. Van Kol, care a caracterizat politica colonială a Olandei drept un model de politică colonială, a declarat la congres că socialiștii trebuie să se ducă și pe viitor la „popearele sălbatice” nu numai cu mașini și cu alte cuceriri ale civilizației, ci chiar cu arma în mână. Proiectul de rezoluție oportunist a fost sprijinit de majoritatea delegației germane. Datorită eforturilor depuse de socialiștii ruși, polonezi, de o mică parte a socialiștilor germani, francezi și englezi, precum și de toți socialiștii din țările mici, care nu aveau colonii, s-a reușit ca rezoluția să nu fie adoptată în forma în care a fost prezentată de comisie, ci să se treacă în ea o serie de amendamente care, de fapt, îi schimbau conținutul. Rezoluția adoptată de congres în problema colonială condamna direct și fără nici un fel de rezerve orice politică colonială.

În cadrul comisiei pentru elaborarea rezoluției în problema imigrării și emigrării muncitorilor, partea ei oportunistă, care reflecta interesele înguste, de breaslă, ale aristocrației muncitorești din S.U.A. și din Australia, a cerut să se interzică imigrarea în aceste țări a proletarilor chinezi și japonezi, care, chipurile, ar fi incapabili să se organizeze. La ședința plenară, susținătorii acestui punct de vedere nu au cutezat să-l exprime deschis. Și în această problemă congresul a adoptat o rezoluție care corespundea cerințelor social-democrației revoluționare, cerințelor educării muncitorilor din toate țările în spiritul internaționalismului.

Lenin acorda o deosebită importanță adoptării de către congres a unei rezoluții în problema relațiilor dintre sindicate și partidul politic al clasei muncitoare. În cadrul comisiei însărcinate de congres cu examinarea acestei probleme, A. V. Lunacearski a susținut linia lui Lenin cu privire la partinitatea sindicatelor. În pofida aripii de dreapta, congresul a adoptat o rezoluție care confirma principiul partinității sindicatelor.

Făcînd o apreciere generală asupra hotărîrilor congresului, Lenin scria : „În genere, într-o serie întregă de probleme extrem de importante, Congresul de la Stuttgart a scos în relief opoziția dintre aripa oportunistă și cea revoluționară a social-democrației internaționale, rezolvînd aceste probleme în spiritul marxismului revoluționar” (Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 75—76). Arătînd importanța hotărîrilor adoptate la Stuttgart, Lenin a trasat bolșevicilor sarcina de a le propaga pe scară largă, explicînd totodată în mod obligatoriu lupta dusă la congres între curentul revoluționar și cel oportunist.

Presa bolșevică, atît cea periodică („Proletarii”, „Vpered”, ziarele comitetelor bolșevice locale) cît și cea neperiodică (culegerile bolșevice „Zarniți”, „Golos jizni” și altele), a acordat o mare atenție explicării rezoluțiilor Congresului de la Stuttgart, în special a rezoluțiilor adoptate în problema militarismului și în problema relațiilor dintre partidele proletare și sindicate, care prezentau o deosebită importanță pentru mișcarea muncitorească din Rusia. — 193.

- 97 Problema militarismului a fost discutată la toate congresele internaționale menționate de Lenin.

Congresul de la Paris a adoptat o rezoluție cu privire la înlocuirea armatelor permanente prin înarmarea generală a poporului. Rezoluția preconiza întărirea păcii între popoare și îi obliga pe socialiști să voteze împotriva creditelor de război. Ea lega lupta pentru pace de lupta pentru socialism.

La Congresul de la Bruxelles, rapoartele în problema atitudinii clasei muncitoare față de militarism au fost prezentate de W. Liebknecht și E. Vaillant. Pe baza raportului lui Liebknecht a fost adoptată o rezoluție care chema să se protesteze împotriva oricăror încercări de pregătire a războiului și în care se sublinia că numai instaurarea societății socialiste, în care se va pune capăt exploatării omului de către om, va aduce pace popoarelor și va face să dispară militarismul. Dar nici raportul, nici rezoluția propusă de Liebknecht nu conțineau vreo măsură concretă de luptă împotriva militarismului și războiului.

La Congresul de la Zürich a fost adoptată, în urma discuțării problemei războiului pe baza raportului lui G. V. Plehanov, o rezoluție care repeta în esență tezele generale ale rezoluției de la Bruxelles. În rezoluția adoptată, punctul cel mai important și mai just sub raport politic era acela care obliga partidele socialiste să voteze împotriva creditelor de război.

Problema militarismului și a tacticii antimilitariste a fost analizată în modul cel mai amănunțit la Congresul de la Stuttgart. — 193.

- 98 „*Le Peuple*” — cotidian, organul central al partidului muncitoresc (reformist) belgian; a fost fondat în 1884; apare la Bruxelles. — 199.

- 99 *Plenara C.C. al P.M.S.D.R. a avut loc între 11 și 13 (24 și 26) august 1908* la Geneva. La plenară au participat 12 persoane, dintre care: 5 bolșevici (V. I. Lenin, I. F. Dubrovinski, V. K. Taratuta ș.a.), 3 menșevici, 1 social-democrat leton, 1 social-democrat polonez și 2 bundiști. Pe ordinea de zi a plenarei au figurat următoarele probleme: 1) Darea de seamă cu privire la convocarea plenarei; 2) Conferința generală; 3) Biroul central din străinătate și grupurile de sprijin; 4) Organizarea Comitetului Central; 5) Chestiuni financiare; 6) Raportul C.C. pentru Congresul de la Stuttgart; 7) Probleme curente.

Convocarea plenarei a fost precedată de o luptă îndrăjită împotriva menșevicilor lichidatori. La începutul anului 1908, bolșevicii au procedat la pregătirea condițiilor în vederea convocării unei noi conferințe generale de partid. La 27 februarie 1908, Colegiul din Rusia al C.C. a adoptat apelul „Către toate organizațiile de partid”, în care se anunța că s-a hotărât convocarea conferinței generale în a doua jumătate a lunii aprilie 1908. Dar conferința nu s-a putut ține la termenul stabilit, din cauza acțiunilor dezorganizatoare ale menșevicilor lichidatori. Profitând de

faptul că aproape toți membrii C.C. care activau în Rusia erau arestați, lichidatorii au încercat să întreprindă o serie de acțiuni în scopul de a desființa Comitetul Central ca organ conducător al partidului și de a-l înlocui cu o „comisie informativă” cu funcții consultative. „Menșevicii din C.C. au încercat pur și simplu să torpileze C.C. al partidului, să pună capăt funcționării acestei instituții”, scria Lenin (Opere, vol. 15, E.S.P.L.P. 1957, pag. 444).

La plenara C.C., bolșevicii au dat o ripostă hotărâtă încercărilor menșevicilor de a lichida Comitetul Central al partidului și de a zădărnici convocarea conferinței de partid. În principalele probleme de pe ordinea de zi, plenara a adoptat hotărârile propuse de bolșevici. La propunerea lui Lenin a fost adoptată hotărârea de a se începe imediat lucrările în vederea convocării conferinței. A fost stabilită ordinea de zi a conferinței. Plenara a adoptat în problema organizării Comitetului Central și a Biroului central din străinătate proiectele de rezoluție propuse de bolșevici. La baza hotărârii adoptate în problema organizării B.C.S. a stat „Proiectul de hotărâre cu privire la organizarea Biroului central din străinătate”, scris de Lenin (vezi volumul de față, pag. 207). În redacția O.C. a fost ales din partea bolșevicilor V. I. Lenin.

Darea de seamă cu privire la convocarea plenarei a fost discutată împreună cu problema organizării Comitetului Central, întrucât în cursul dezbaterilor s-a aflat despre corespondența dintre menșevici și Bund, corespondență în care, sub masca „reorganizării” C.C., se propunea de fapt lichidarea Comitetului Central ca organ conducător al partidului. Chiar și în cadrul plenarei, menșevicii și bundiștii au căutat prin toate mijloacele să mascheze aceste fapte. În legătură cu aceasta, V. I. Lenin a depus o „Declarație” specială „în legătură cu convocarea plenarei C.C.” și a prezentat un „Proiect de hotărâre cu privire la incidentul în legătură cu convocarea plenarei C.C.”, proiect adoptat de plenară (vezi volumul de față, pag. 205, 206).

După plenara din august a C.C. al P.M.S.D.R., bolșevicii, în frunte cu Lenin, au desfășurat pe scară largă munca de pregătire a Conferinței generale de partid. — 203.

- 100 Articolul „*Demonstrația pașnică a muncitorilor englezi și germani*” a fost scris de V. I. Lenin cu prilejul unei adunări muncitorești care a avut loc la Berlin, la 7 (20) septembrie 1908, în semn de protest împotriva pericolului de război care amenința tot mai mult. Articolul urma să apară în nr. 36 al ziarului „Proletarii”, dar n-a fost publicat. — 209.
- 101 „Adresa muncitorilor din Britania către muncitorii din Germania” a fost publicată în ziarul „Vorwärts” nr. 222 din 22 septembrie 1907, sub titlul: „Die Arbeiter Britanniens an die Arbeiter Deutschlands”.

„Vorwärts” — cotidian, organul central al Partidului social-democrat din Germania; a început să apară la Berlin din 1891,

sub denumirea de „Vorwärts. Berliner Volksblatt“, potrivit unei hotărâri a Congresului de la Halle al partidului, fiind o continuare a ziarului „Berliner Volksblatt“, care apărea din 1884. În coloanele acestui ziar, F. Engels a combătut diversele manifestări de oportunism. În ultimii ani ai secolului trecut, după moartea lui Engels, redacția ziarului a încăput pe mâinile aripii drepte a partidului și a publicat sistematic articole scrise de oportuniști. Prezentând în mod tendențios lupta dusă în cadrul P.M.S.D.R. împotriva oportunismului și revizionismului, „Vorwärts“ a sprijinit pe „economisti“, iar mai târziu, după scindarea partidului, pe menșevici. În anii reacțiunii, „Vorwärts“ a publicat articole calomnioase scrise de Troțki, fără a da lui Lenin și bolșevicilor posibilitatea de a le dezminți și de a înfățișa în mod obiectiv starea de lucruri din partid. În perioada primului război mondial, „Vorwärts“ s-a situat pe pozițiile social-șovinismului; după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a desfășurat propagandă antisovietică. A apărut la Berlin pînă în 1933. — 211.

- 102 V. I. Lenin citează dintr-un articol publicat în ziarul „Vorwärts“ nr. 222 din 22 septembrie 1908, sub titlul: „Die Verteidigung von Berlin!“ („Apărarea Berlinului!“). — 212.
- 103 Este vorba de mișcarea studențească de masă din Rusia care a început la Petersburg în toamna anului 1908. Mișcarea studențească din acea perioadă a fost provocată de politica reacționară promovată de A. Șvarț, ministrul învățămîntului, care a pornit o campanie împotriva rămășițelor de autonomie universitară, străduindu-se să desființeze toate libertățile studențești rămase din 1905. — 221.
- 104 Este vorba de hotărîrea Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R. publicată în ziarul „Proletarii“ nr. 36 din 3 (16) octombrie 1908, la rubrica „Din viața de partid“. Comitetul din Petersburg chema grupurile social-democrate ale studențimii să se desolidarizeze în mod public de apelul consiliului studențesc de coaliție și să subordoneze mișcarea studențească sarcinilor social-democrației în lupta poporului împotriva țarismului. — 225.
- 105 „Leipziger Volkszeitung“ — organ de presă al aripii de stînga a social-democrației germane. Ziarul a apărut zilnic din 1894 pînă în 1933; timp de mai mulți ani a fost redactat de F. Mehring și R. Luxemburg. Din 1917 pînă în 1922 a fost organul de presă al „independentilor“ germani, iar după 1922 organul de presă al social-democraților de dreapta. — 230.
- 106 „Tratatul de la Berlin“ — tratat semnat în urma lucrărilor congresului internațional care a avut loc la Berlin între 13 iunie și 13 iulie 1878. Congresul a fost convocat la cererea Austro-Ungariei și Angliei, cu sprijinul tacit al Germaniei, în vederea revizuirii condițiilor tratatului de la San-Stefano — încheiat în

- martie 1878 între Rusia și Turcia — cu scopul de a anihila victoria Rusiei în războiul ruso-turc din 1877—1878 și de a anula condițiile din tratat care corespundeau cel mai mult intereselor Rusiei și statelor slave din Balcani. Anglia căuta să împiedice crearea în vecinătatea strîmtorilor a unei Bulgarii puternice, prietenă cu Rusia. Austro-Ungaria voia să împiedice întărirea statelor slave din Balcani. Congresul s-a încheiat prin semnarea unui tratat de către reprezentanții guvernelor Rusiei, Angliei, Austro-Ungariei, Germaniei, Franței, Italiei și Turciei. Anglia a primit insula Cipru, Rusia — sudul Basarabiei, Batum, precum și Carsul și Ardaganul cu împrejurimile lor. Austro-Ungaria, care nu participase la război, a primit „dreptul” de a ocupa Bosnia și Herțegovina. Congresul de la Berlin și produsul lui — tratatul de la Berlin — au dus la înțelegerea și la agravarea contradicțiilor din Balcani, pregătind astfel terenul pentru noi conflicte diplomatice și războaie. Tratatul de la Berlin a rămas în vigoare pînă la primul război mondial; numai unele dintre prevederile lui și-au pierdut valabilitatea cu mult mai înainte. — 231
- 107 „*Sozialistische Monatshefte*” — revistă, principalul organ de presă al oportuniștilor germani și una dintre publicațiile revizionismului internațional. A apărut la Berlin din 1897 pînă în 1933. În timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții social-șovine. — 233.
- 108 „*Novoe Vremea*” — cotidian; a apărut din 1868 pînă în 1917 la Petersburg; a aparținut, pe rînd, mai multor editori și și-a schimbat în repetate rînduri orientarea politică. La început era un ziar liberal moderat, iar apoi, din 1876, cînd a început să fie editat de A. S. Suvorin, a devenit organul de presă al cercurilor reacționare ale nobilimii și ale funcționării birocratice. Din 1905 a devenit organul de presă al ultrareacționarilor. După revoluția burgheză-democratică din februarie, acest ziar a sprijinit întru totul politica contrarevoluționară a Guvernului provizoriu burghez și a dus o campanie furibundă împotriva bolșevicilor. La 26 octombrie (8 noiembrie) 1917 a fost interzis de Comitetul militar-revoluționar de pe lângă Sovietul din Petrograd. V. I. Lenin spunea despre „*Novoe Vremea*” că este un model de ziar venal. — 234.
- 109 *Biroul socialist internațional* (B.S.I.) — organ executiv și informativ permanent al Internaționalei a II-a. Hotărîrea de a se crea un B.S.I. alcătuit din reprezentanți ai partidelor socialiste din toate țările a fost adoptată la Congresul de la Paris al Internaționalei a II-a (septembrie 1900). Ca reprezentanți ai social-democrațiilor ruși în B.S.I. au fost aleși G. V. Plehanov și B. N. Kricevski. Din 1905 V. I. Lenin a făcut parte din B.S.I. în calitate de reprezentant al P.M.S.D.R. În cadrul Biroului, Lenin a dus o luptă hotărîtă împotriva oportunismului liderilor Internaționalei a II-a. B.S.I. și-a încetat activitatea în 1914. — 243.

110 Este vorba de buletinele din străinătate :

„*Russkaia Tribuna*“ („La Tribune Russe“) — buletin al partidului socialistilor-revoluționari ; a apărut la Paris, în limba franceză, din ianuarie 1904 pînă în decembrie 1909 și din octombrie 1912 pînă în iulie 1913 ; în 1904 a apărut bilunar, iar apoi lunar.

„*Russkii Biulleten*“ („Russisches Bulletin“) — a apărut la Berlin din 1907 pînă în 1916, sub îngrijirea unui grup de menșevici. — 240.

111 *Biroul din străinătate al Comitetului Central* (B.S.C.C.) a fost instituit de plenara C.C. al P.M.S.D.R., în august 1908, ca reprezentant al întregului partid în străinătate ; el era format din trei persoane și era subordonat Biroului din Rusia al C.C. B.S.C.C. avea ca sarcină să țină legătura permanentă cu Comitetul Central, care activa în Rusia, și cu membrii C.C. care activau în străinătate, să urmărească activitatea grupurilor din străinătate de sprijinire a P.M.S.D.R. și activitatea Biroului lor central, să încaseze cotizațiile organizațiilor din străinătate și să le verse la casa C.C., precum și să organizeze colecte pentru Comitetul Central. În scopul unificării tuturor grupurilor din străinătate de sprijinire a P.M.S.D.R. și al subordonării lor unei conduceri unice din partea întregului partid, plenara din august a C.C. a însărcinat B.S.C.C. să convoace un congres special al acestor grupuri. Dar, din cauza împotrivirii înverșunate a Biroului central al grupurilor din străinătate, acaparat de menșevicii lichidatori, B.S.C.C. n-a putut să convoace congresul în cursul anului 1909. Plenara din ianuarie 1910 a C.C. a reorganizat B.S.C.C. și i-a limitat rolul în conducerea treburilor generale ale partidului, sporind în mod corespunzător atribuțiile Biroului din Rusia al C.C. Numărul membrilor B.S.C.C. a fost stabilit la 5 persoane, dintre care trei reprezentau comitetele centrale ale organizațiilor naționale. Din Biroul din străinătate al C.C. făceau parte : A. I. Liubimov din partea bolșevicilor, B. I. Gorev (Goldman) din partea menșevicilor, L. Tyszka din partea social-democraților polonezi, F. M. Ionov (F. M. Koighen) din partea bundiștilor și I. A. Berzin din partea social-democraților letoni. Curînd componența B.S.C.C. s-a schimbat : din partea bolșevicilor a intrat N. A. Semașko (Alexandrov), din partea bundiștilor M. I. Liber și din partea social-democraților letoni Șvart (I. Elias) ; ultimii doi erau lichidatori. Astfel, în Biroul din străinătate al C.C. s-a format o majoritate lichidatoristă stabilă, care încerca în fel și chip să dezorganizeze activitatea instituțiilor centrale ale partidului. Poziția antipartinică a B.S.C.C. și-a găsit expresia concludentă în sabotarea sistematică a convocării plenarei C.C., care era cerută cu insistență de bolșevici din cauza neîndeplinirii de către lichidatori a hotărîrilor plenarei din ianuarie a C.C. Tactica lichidatoristă a B.S.C.C. l-a determinat pe N. A. Semașko, reprezentantul bolșevicilor, să depună o declarație (în mai 1911) în sensul că se retrage din B.S.C.C.

Consfătuirea din iunie 1911, de la Paris, a membrilor C.C. al P.M.S.D.R. a adoptat o hotărâre prin care condamna linia politică a B.S.C.C. În rezoluția consfătuirii se arăta că într-o serie de cazuri, de pildă în problema unificării grupurilor din străinătate ale P.M.S.D.R., în problema convocării plenarei C.C., în problema sprijinirii publicațiilor social-democrate legale din Rusia și în multe alte probleme, B.S.C.C. a pășit pe calea unei politici fracționiste, antipartinice, încălcând hotărârile plenarei din 1910. Condamnând comportarea antipartinică a B.S.C.C., consfătuirea a hotărât ca problema existenței acestuia să fie rezolvată la viitoarea plenară.

În noiembrie 1911 a fost rechemat din B.S.C.C. reprezentantul social-democrației poloneze, iar apoi și reprezentantul social-democrației letone. În ianuarie 1912 B.S.C.C. s-a autolichidat. — 241.

- 112 „Partidul muncitoresc” (Labour Party) a fost întemeiat în 1900 ca uniune a sindicatelor — trade-unionurilor — și organizațiilor și grupurilor socialiste, în scopul asigurării alegerii unei reprezentanțe muncitorești în parlament („Comitetul reprezentanței muncitorești”). În 1906 Comitetul și-a schimbat denumirea în Partid laburist. Membrii trade-unionurilor sînt în mod automat membri ai acestui partid, cu condiția de a plăti cotizația de partid. În fruntea partidului laburist se află Comitetul executiv, care, împreună cu Consiliul general al trade-unionurilor și cu Comitetul executiv al Partidului cooperatist, formează așa-numitul Consiliu național al muncii. De partidul laburist sînt strîns legate Partidul cooperatist, care face parte din el cu drepturi de membru colectiv, și Partidul laburist independent. Partidul laburist, care a avut inițial componența unui partid muncitoresc (în care au intrat ulterior un număr însemnat de elemente mic-burgheze), este, prin ideologia și tactica sa, o organizație oportunistă. Din momentul creării partidului, liderii săi au promovat o politică de colaborare de clasă cu burghezia. „Partidul laburist este pe de-a-ntregul un partid burghez, căci, deși e alcătuit din muncitori, el este condus de reacționari — cei mai înverșunați reacționari, care acționează în totul în spiritul burgheziei...” (V. I. Lenin, Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 240).

În timpul primului război mondial (1914—1918), liderii partidului laburist s-au situat pe o poziție social-șovinistă. Laburiștii au format în repetate rînduri guvernul (în 1924, 1929, 1945 și 1950) și, fiind la putere, au promovat în mod invariabil politica imperialismului englez. Nemulțumirea oamenilor muncii englezi față de politica reacționară a conducerii partidului laburist a dus la formarea unui curent de stînga în partid, îndreptat împotriva politicii oficiale a conducerii lui. — 242.

- 113 Vezi K. Marx și F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, pag. 469—472, și K. Marx și F. Engels. „Despre sindicate”, Editura politică, 1961, pag. 342—343. — 246.

- 114 „*Labour Leader*“ — săptămînal; apare din 1891; din 1893 este organul de presă al Partidului laburist independent din Anglia. Din 1922 ziarul a apărut sub denumirea de „*New Leader*“; din 1946 apare sub denumirea de „*Socialist Leader*“. — 247.
- 115 *Sioniștii-socialiști* — membrii Partidului muncitoresc sionist-socialist, organizație mic-burgheză naționalistă evreiască, creată în 1904. Sioniștii-socialiști considerau că sarcina principală a proletariatului evreiesc este de a lupta pentru dobîndirea unui teritoriu propriu și pentru crearea unui stat național propriu. Ei propagau colaborarea de clasă cu burghezia evreiască, se străduiau să izoleze pe muncitorii evrei de mișcarea revoluționară a proletariatului rus și internațional și căutau să semene vrajbă între muncitorii de diferite naționalități. Activitatea naționalistă a sioniștilor-socialiști întuneca conștiința de clasă a muncitorilor evrei, dăunînd mult mișcării muncitorești.
- După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, Partidul muncitoresc sionist-socialist a fuzionat cu Partidul muncitoresc socialist evreiesc „S.E.R.P.“, formînd Partidul muncitoresc socialist evreiesc unit. — 251.
- 116 S.E.R.P. — Partidul muncitoresc socialist evreiesc — organizație naționalistă mic-burgheză, întemeiată în 1906. La baza programului S.E.R.P. se află revendicarea autonomiei naționale a evreilor: crearea unor parlamente evreiești extrateritoriale (seimuri), autorizate să rezolve problemele organizării politice a evreilor din Rusia. S.E.R.P. era apropiat de socialiștii-revoluționari și împreună cu ei ducea lupta împotriva P.M.S.D.R. — 252.
- 117 Vezi K. Marx. „*Capitalul*“, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 772. — 259.
- 118 Articolul de față a fost scris ca răspuns la articolul lui P. Maslov publicat în septembrie 1908 în nr. 7 al revistei social-democraților polonezi, „*Przełąd Socjaldemokratyczny*“, sub titlul „*Cu privire la problema programului agrar (Răspuns lui Lenin)*“. Maslov s-a ridicat împotriva programului bolșevic expus de Lenin în referatul „*Programul agrar al social-democrației în revoluția rusă*“ (vezi volumul de față, pag. 154—179) și a susținut programul agrar al menșevicilor. — 267.
- 119 Vezi K. Marx. „*Proiectul de lege cu privire la desființarea servitutiilor feudale*“ și K. Marx și F. Engels. „*Circulară împotriva lui Kriege*“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 312—317, și vol. 4, pag. 1—16). — 274.
- 120 Vezi K. Marx și F. Engels. *Ausgewählte Briefe*, Dietz Verlag, Berlin, 1953, pag. 434—435. — 284.

- 121 În 1876 sultanul turc Abdul-Hamid al II-lea, sub influența grupului „Junilor turci”, a convocat parlamentul și a promulgat o constituție. Curînd însă el „a prorogat” parlamentul, iar în 1878 l-a dizolvat. Abia după 30 de ani, în 1908, după revoluția burgheză, în Turcia a fost restabilită constituția și convocat parlamentul. — 285.
- 122 *Tartuffe* — erou al comediei cu același nume de Molière ; întruchiparea fățărniciei și a ipocriziei. — 297.
- 123 *Otzoviști* — grup oportunist apărut în rîndurile bolșevicilor și avînd în frunte pe A. Bogdanov. Camuflîndu-se îndărătul frazeologiei revoluționare, otzoviștii (G. A. Aleksinski, A. V. Sokolov (S. Volski), A. V. Lunacearski, M. N. Leadov și alții) cereau ca deputații social-democrați să fie rechemati din Duma a III-a de stat și să se renunțe la activitatea în organizațiile legale. Declarînd că în condițiile reacțiunii partidul trebuie să desfășoare numai activitate ilegală, otzoviștii refuzau să participe în Dumă, în sindicatele muncitorești, în cooperative și în alte organizații de masă legale și semilegale și considerau că întreaga activitate a partidului trebuie concentrată în organizația ilegală. O varietate a otzovismului era ultimatismul. Ultimatiștii se deosebeau de otzoviști numai formal. Ei propuneau să se prezinte fracțiunii social-democrate din Dumă un ultimatum cu privire la supunerea necondiționată a fracțiunii față de hotărîrile Comitetului Central al partidului, iar în caz de neîndeplinire a acestui ultimatum deputații social-democrați să fie rechemati din Dumă. Ultimatismul era, de fapt, un otzovism mascat, camuflat. Lenin i-a numit pe ultimatiști „otzoviști pudici”.
- Otzoviștii au adus mari prejudicii partidului. Politica lor ducea la ruperea partidului de mase, la transformarea acestuia într-o organizație sectară, incapabilă să-și adune forțele în vederea unui nou avînt revoluționar. Lenin i-a demascat pe otzoviști ca „lichidatori pe de-a-ndoaselea” și a declarat otzovismului un război necruțător. „Otzovismul *nu este* bolșevism, ci, sub raport politic, o detestabilă caricatură de bolșevism, pe care nu putea s-o plăsmuiască decît cel mai înverșunat adversar politic al bolșevismului”, scria Lenin (volumul de față, pag. 379).
- Lupta împotriva otzoviștilor a început în primăvara anului 1908. Cu prilejul discutării bilanțului activității de cinci luni a fracțiunii social-democrate din Duma a III-a de stat, în martie-aprilie 1908 au fost adoptate în cîteva raioane din Moscova rezoluții otzoviste. În mai, la Conferința orășenească din Moscova, rezoluția otzoviștilor a fost respinsă cu 18 voturi contra 14. Materialele Conferinței de partid din Moscova au fost publicate la 4 (17) iunie 1908 în nr. 31 al ziarului „Proletarii”. Începînd cu acest număr, la propunerea lui Lenin, în ziar a fost deschisă o discuție în problema atitudinii față de Dumă și față de fracțiunea social-democrată. Concomitent cu discuția din presă s-a dus lupta împotriva otzoviștilor în organizațiile de partid. În

toamna anului 1908, cu prilejul alegerii delegaților la Conferința a cincea (generală), otzoviștii-ultimatiști din organizația Petersburg au elaborat o platformă proprie, pe care au propus-o ca rezoluție ședinței lărgite a Comitetului din Petersburg. Rezoluția n-a găsit un sprijin larg în organizațiile de partid. La conferință, otzoviștii n-au îndrăznit să prezinte în mod deschis platforma lor; ei au reușit să formeze doar un grup neînsemnat de adepți ai lor. (Cu privire la poziția otzoviștilor la conferință, vezi mai amănunțit adnotarea 131.)

După conferință, la insistența lui Lenin, platforma otzoviștilor a fost publicată în ziarul „Proletarii”. Lenin a făcut o critică amplă a acestei platforme în articolul „O caricatură de bolșevism”, publicat în același număr al ziarului. El a dezvăluit întreaga inconsecvență, neprincipialitate și ostilitate față de marxism ale concepțiilor otzoviștilor. Lenin a criticat otzovismul și în articolele sale: „Pe marginea a două scrisori”, „Pe marginea articolului «Cu privire la problemele curente»”, „Lichidarea lichidatorismului”, „Despre fracțiunea adepților otzovismului și ai zidirii de dumnezeu” și altele.

O parte din liderii otzoviștilor (Bogdanov, Lunacearski) împreună cu menșevicii-lichidatori (Valentinov, Iușkevici) au atacat în presă bazele teoretice ale marxismului: materialismul dialectic și materialismul istoric. Lunacearski a început să propovăduiască necesitatea creării unei religii noi, îmbinarea socialismului cu religia.

În primăvara anului 1909, otzoviștii, ultimatiștii și ziditorii de dumnezeu au creat un grup de inițiativă în vederea organizării unei școli antipartinice pe insula Capri (Bogdanov, Aleksinski, Lunacearski și alții). De fapt, această școală era centrul fracțiunii antipartinice. Consfătuirea redacției lărgite a ziarului „Proletarii” din iunie 1909 a adoptat o hotărîre în care se declara că „bolșevismul, curent bine definit din P.M.S.D.R., nu are nimic comun cu otzovismul și ultimatismul” și a cerut bolșevicilor să ducă lupta cea mai necruțătoare împotriva acestor devieri de la marxismul revoluționar. Bogdanov, inspiratorul otzoviștilor, a fost exclus din rîndurile bolșevicilor.

Ulterior, în lucrarea „Stîngismul” — boala copilăriei comunismului”, Lenin scria că bolșevicii au putut, după înfrîngerea revoluției, să se retragă în ordine și să-și păstreze forțele datorită faptului că „au demascat fără cruțare și au izgonit pe revoluționarii frazeologi, care nu voiau să înțeleagă că trebuie să ne retragem, că trebuie să știm să ne retragem, că trebuie să învățăm neapărat să lucrăm legal în parlamentele cele mai reacționare, în cele mai reacționare organizații sindicale, cooperatiste, de asigurări și altele de acest fel” (Opere, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 12). — 299.

- 124 *Boulangism* — mișcare reacționară-șovină din Franța de la sfîrșitul penultimului deceniu al secolului al XIX-lea, denumită astfel după numele conducătorului ei, generalul Boulanger, care fost

ulterior ministru de război. Baza apariției boulangismului a constituit o criză politică provocată de ruinarea micii burghezii ca urmare a crizei industriale și agrare din deceniul al nouălea, de nemulțumirea față de politica reacționară promovată de republicanii burghezi care reprezentau interesele marii burghezii financiare și industriale, de înfrîngerile suferite în politica colonială, precum și de înviorarea stărilor de spirit revanșarde. Folosind starea de spirit revanșardă a naționaliștilor extremiști, bazându-se pe sprijinul partidului burghez al radicalilor și avînd totodată legături secrete cu monarhiștii, Boulanger, în jurul căruia se concentraseră diferite cercuri ale opiniei publice — mai ales din rîndurile micii burghezii și ale burgheziei mijlocii —, s-a situat în fruntea mișcării celor nemulțumiți de regim și a căutat să instaureze o dictatură militară.

Mișcarea boulangistă s-a destrămat curînd. — 308.

- 125 „*Oameni competenți*” sau „persoane competente” — grup de intelectuali care îndeplineau rolul de consilieri pe lângă fracțiunea social-democrată din Duma a III-a de stat. Cei mai mulți dintre ei erau lichidatori și revizionisti: A. N. Potresov, S. N. Prokopovici și alții. Profitînd de faptul că conducătorii partidului bolșevic se aflau în ilegalitate și nu puteau să participe în mod legal la activitatea fracțiunii din Dumă, „persoanele competente” au încercat să orienteze activitatea fracțiunii pe o cale anti-partinică, ceea ce a pus problema renunțării la serviciile lor. — 311.
- 126 „*Rossia*” — cotidian polițist ultrareacționar; a apărut la Petersburg din 1905 pînă în 1914; din 1906 a fost organul de presă oficial al Ministerului Afacerilor Interne. — 313.
- 127 *Ugrum-Burceev* — figură satirică de guvernator de oraș, prezentată de M. E. Saltîkov-Șcedrin în opera sa „Povestea unui oraș” și care a devenit un nume comun pentru reacționari, pentru demnitarii obtuzi și mărginiți. Această figură a intrat în galeria tipurilor clasice ale literaturii universale ca una dintre cele mai puternice generalizări artistice ale samavolniciei absolutiste. — 319.
- 128 *Consiliul nobilimii unite* — organizație contrarevoluționară a moșierilor iobăgiști; s-a constituit în mai 1906, la primul congres al împuterniciților asociațiilor guberniale ale nobilimii, și a ființat pînă în octombrie 1917. Scopul principal al acestei organizații era apărarea regimului absolutist, a marii proprietăți moșierești și a privilegiilor nobilimii. În fruntea Consiliului nobilimii unite se aflau contele A. A. Bobrinski, prințul N. F. Kasatkin-Rostovski, contele D. A. Olsufiev, V. M. Purîșkevici și alții. Lenin a denumit Consiliul nobilimii unite „consiliul iobăgiștilor uniți”. Consiliul nobilimii unite s-a transformat de fapt într-un organ semigubernamental, care dicta guvernului măsuri legislative

menite să apere interesele iobăgiștilor. Un mare număr de membri ai acestui consiliu au intrat în Consiliul de stat și în instituțiile centrale ale organizațiilor ultrareacționare. — 321.

- 129 Este vorba de cuvîntarea lui G. V. Plehanov la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., unde el a fost coraportor în problema revizuirii programului agrar. Pronunțîndu-se împotriva naționalizării pămîntului, G. V. Plehanov a spus: „Pentru a face inofensivă naționalizarea trebuie găsită o garanție împotriva restaurării, iar o astfel de garanție nu există și nu poate să existe. Gîndiți-vă la istoria Franței, gîndiți-vă la istoria Angliei; în fiecare dintre aceste țări, după un puternic avînt revoluționar a urmat restaurația. Același lucru s-ar putea întîmpla și la noi, iar programul nostru trebuie să fie astfel întocmit, încît, în caz că va fi înfăptuit, să reducă la minimum prejudiciile pe care le poate aduce restaurația” („Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. Procese-verbale”, Moscova, 1959, pag. 59—60). — 328.
- 130 La 31 octombrie (13 noiembrie) 1908, Belousov a rostit în Duma a III-a o cuvîntare în problema agrară. Proiectul cuvîntării lui a fost scris de Lenin. Comparațiile statistice și cifrele prezentate de Belousov au fost luate din lucrările lui Lenin pe atunci încă nepublicate: „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” și „Problema agrară în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea” (vezi Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 199—419, volumul de față, pag. 57—142). — 330.
- 131 Conferința a cincea (generală) a P.M.S.D.R. s-a ținut la Paris între 21 și 27 decembrie 1908 (3 și 9 ianuarie 1909). Conferința a fost pregătită intens după plenara din august 1908 a C.C. al P.M.S.D.R., care a adoptat hotărîrea de a se începe imediat munca pentru convocarea conferinței. Bolșevicii, în frunte cu Lenin, ducînd o luptă înverșunată împotriva menșevicilor lichidatori, pe de o parte, și împotriva otzoviștilor, pe de altă parte, au desfășurat o vastă muncă pregătitoare, asigurînd convocarea conferinței. În toamna anului 1908, Lenin a publicat în ziarul „Proletarii”, care era de fapt Organul Central al bolșevicilor, articolele sale: „În legătură cu aprecierea momentului actual”, „Pe marginea a două scrisori”, „Dezbateri în jurul problemei agrare în Duma a III-a” (vezi volumul de față, pag. 279—292, 299—332), în care a făcut o analiză profundă a problemelor stabilite de plenara C.C. pentru ordinea de zi a viitoarei conferințe de partid. În pofida opoziției menșevicilor, la plenara C.C. care s-a ținut înainte de deschiderea conferinței, munca organizatorică desfășurată de bolșevici a fost apreciată în mod pozitiv.
- La conferință au participat 16 delegați cu vot deliberativ, dintre care 5 bolșevici (2 din partea Regiunii centrale industriale,

2 din partea organizației Petersburg și 1 din partea organizației din Ural), 3 menșevici cu mandate din partea Comitetului regional din Caucaz, 5 social-democrați polonezi și 3 bundiști.

Lenin a participat la conferință ca reprezentant al C.C. al P.M.S.D.R. La lucrările conferinței a luat parte cu drept de vot consultativ bolșevicul N. G. Poletaev, membru al fracțiunii social-democrate din Duma de stat. Delegații bolșevici, care activau nemijlocit în Rusia, reprezentau cele mai mari organizații ale P.M.S.D.R. Delegația menșevică, care obținuse mandatele prin diverse falsuri, era formată din oameni care trăiau în străinătate și nu erau legați de munca de partid din Rusia. Delegația social-democrației poloneze i-a sprijinit la conferință pe bolșevici. Bundiștii i-au urmat în multe probleme pe menșevicii lichidatori.

Pe ordinea de zi a conferinței au figurat următoarele probleme: 1) Rapoartele C.C. al P.M.S.D.R., C.C. al Social-democrației poloneze, C.C. al Bundului, organizației Petersburg, organizației din Moscova și din Regiunea centrală industrială, organizației din Ural, organizației din Caucaz; 2) Situația politică actuală și sarcinile partidului; 3) Despre fracțiunea social-democrată din Dumă; 4) Probleme organizatorice legate de condițiile politice schimbate; 5) Unificarea organizațiilor locale cu organizațiile naționale; 6) Problemele muncii din străinătate.

În toate problemele, bolșevicii au dus la conferință o luptă înversunată împotriva menșevicilor lichidatori și adepților lor. În cursul discutării primei probleme de pe ordinea de zi, menșevicii-lichidatori (P. B. Akselrod, F. I. Dan, N. V. Ramișvili — așa-numita „delegație caucaziană”) au prezentat o declarație în care ponegreau în fel și chip activitatea Comitetului Central al partidului și puneau la îndoială caracterul legal al conferinței. Încercările menșevicilor de a zădărnici lucrările conferinței au primit riposta delegațiilor bolșevici ai organizațiilor de partid din Regiunea centrală industrială, Petersburg și Ural (M. N. Leadov, A. M. Buiko (Șestakov), N. N. Baturin (Konstantin ș.a.), care au prezentat o declarație colectivă și au demascat născocirile calomnioase ale menșevicilor. În rezoluția „Cu privire la rapoarte”, conferința a condamnat cu asprime lichidatorismul ca un curent oportunist și a chemat să se ducă cea mai hotărâtă luptă ideologică și organizatorică împotriva încercărilor de lichidare a partidului.

Locul central în cadrul lucrărilor conferinței l-a ocupat raportul lui V. I. Lenin „Cu privire la momentul actual și la sarcinile partidului”. Bolșevicii au acordat acestei probleme o mare însemnătate, întrucât conferința trebuia să stabilească linia tactică corespunzătoare condițiilor grele ale muncii partidului în anii reacțiunii. Menșevicii au încercat să scoată această problemă de pe ordinea de zi a conferinței, dar nu au reușit.

În cursul discutării rezoluției prezentate de Lenin, menșevicii au propus să se menționeze că absolutismul se transformă nu în monarhie burgheză, ci în monarhie plutocratică. (Vezi critica

acestui amendament în articolul lui V. I. Lenin „«Radicalizarea» burgheziei și sarcinile proletariatului” (volumul de față, pag. 420)). Amendamentul menșevicilor a fost respins cu o majoritate covârșitoare de voturi.

Cînd s-a trecut la votarea rezoluției, otzoviștii au prezentat o declarație în care scriau că ei, ca reprezentanți ai așa-numitului curent otzovist, nu sînt de acord cu punctul 5 din rezoluție cu privire la Dumă (punctul cu privire la folosirea Dumei și a tribunei Dumei pentru propaganda și agitația revoluționară), dar că, întrucît sînt de acord cu celelalte puncte ale rezoluției, votează pentru rezoluția în ansamblu. Conferința a adoptat, cu unele modificări neînsemnate, rezoluția propusă de Lenin (pag. 335—338).

În cursul dezbaterii celei de-a treia probleme de pe ordinea de zi, discuțiile s-au concentrat în principal asupra a două momente: greșelile fracțiunii din Dumă și dreptul de veto al C.C. al partidului împotriva hotărîrilor fracțiunii. În rezoluția prezentată de bolșevici a fost criticată activitatea fracțiunii, și au fost indicate măsuri concrete pentru îndreptarea muncii ei. Menșevicii au obiectat împotriva consemnării în hotărîrile conferinței a greșelilor fracțiunii din Dumă și s-au ridicat împotriva dreptului de veto al Comitetului Central al partidului în ceea ce privește fracțiunea. Ei invocau experiența partidelor socialiste din Europa occidentală, care nu includeau în hotărîrile congreselor și conferințelor critica greșelilor comise de fracțiunile lor parlamentare. Tactica menșevicilor în problema activității parlamentare a social-democrației coincidea întru totul cu poziția liderilor oportuniști ai Internaționalei a II-a, care considerau partidul ca o anexă a fracțiunii parlamentare.

Împotriva liniei leniniste față de fracțiunea din Dumă s-au ridicat și otzoviștii. S. Volski (A. V. Sokolov, Valerian), declarînd că în Rusia nu există condiții pentru activitatea fracțiunii social-democrate din Dumă, a obiectat și împotriva consemnării greșelilor ei în rezoluție, considerîndu-le generate de „împrejurări obiective”.

În cuvîntarea sa, Lenin a înfierat cu mînie pe otzoviști ca „lichidatori de-a-ndoaselea” și a demonstrat că, deși ajung la concluzii diferite în ceea ce privește fracțiunea din Dumă, atît lichidatorii cît și otzoviștii au o bază oportunistă comună. Conferința a adoptat rezoluția propusă de bolșevici. În textul acestei rezoluții a intrat parțial a doua variantă, scrisă de Lenin, a „Indicațiilor practice în problema votării bugetului de către fracțiunea social-democrată din Dumă” și a fost inclusă în întregime „Completarea la rezoluția «Despre fracțiunea social-democrată din Dumă»”, scrisă tot de Lenin (vezi volumul de față, pag. 342—343, 344).

În cursul discutării problemei organizatorice au fost prezentate trei proiecte de rezoluție: bolșevic, menșevic și bundist. În proiectul lor de rezoluție, bolșevicii arătau că partidul trebuie să acorde o atenție deosebită creării și întăririi organizațiilor ile-

gale de partid, folosind pentru munca în rândurile maselor o rețea largă de asociații legale. Menșevicii urmăreau de fapt lichidarea partidului ilegal și încetarea oricărei activități revoluționare.

În cuvântarea rostită în problema organizatorică, Lenin a criticat cu asprime rezoluția menșevicilor lichidatori și încercările acestora de a scuza în fel și chip pe cei care au dezertat din partid în anii reacțiunii. După cuvântarea lui Lenin, bundiștii și-au retras proiectul lor de rezoluție și au votat împreună cu bolșevicii. Rezoluția menșevică a fost respinsă cu 12 voturi contra 3.

Conferința a adoptat „Directivele pentru comisia pentru problema organizatorică”, prezentate de Lenin (vezi volumul de față, pag. 339), și a creat o comisie pentru elaborarea rezoluției. Comisia și, apoi, conferința au adoptat proiectul de rezoluție bolșevic.

În rezoluția adoptată de conferință în problema unificării organizațiilor naționale locale a fost respins cu hotărâre principiul federalismului, pe care îl susțineau bundiștii; aceștia se pronunțau pentru împărțirea muncitorilor în partide după naționalitate. În cursul discutării problemei activității Comitetului Central, menșevicii au propus ca sediul C.C. să fie mutat în Rusia și ca Biroul din străinătate al C.C. să fie desființat. Proiectele de rezoluții lichidatoriste au fost respinse. Conferința a adoptat o rezoluție cu privire la activitatea C.C., în care se considera „folositoare și necesară existența în străinătate a unei reprezentanțe a întregului partid sub forma Biroului din străinătate al Comitetului Central”. În problema Organului Central a fost adoptată de asemenea rezoluția bolșevicilor; propunerea menșevicilor ca O.C. să fie editat în Rusia a fost respinsă.

Bolșevicii au reputat la conferință o mare victorie în lupta împotriva menșevicilor lichidatori. În același timp, hotărârile conferinței „Cu privire la momentul actual și la sarcinile partidului”, „Despre fracțiunea social-democrată din Dumă”, precum și hotărârile adoptate în alte probleme, au dat o lovitură și otzoviștilor. Partidul s-a călăuzit în anii reacțiunii după rezoluțiile adoptate la conferință.

Făcînd o apreciere asupra însemnătății conferinței, Lenin scria: „Conferința generală a P.M.S.D.R., care a avut loc de curînd, scoate partidul la drum și reprezintă, indiscutabil, un punct de cotitură în dezvoltarea mișcării muncitorești din Rusia după victoria contrarevoluției” (vezi volumul de față, pag. 365). — 333.

- 132 Prezenta declarație a fost prezentată de V. I. Lenin conferinței la 24 decembrie 1908 (8 ianuarie 1909), după cuvîntarea plină de calomnii a menșevicului N. Ramișvili (Piotr), membru al delegației din Caucaz. La plenara Comitetului Central din august 1908 a ieșit la iveală faptul că menșevicii lichidatori urmăreau, încă înainte de convocarea plenarei, să desființeze C.C. ca organ conducător al partidului și să-i limiteze activitatea la

funcții de informare. Planul de lichidare a C.C. era expus în scrisoarea pe care B. Gorev, membru al C.C., și A. Martînov, membru al redacției ziarului „Golos Soțial-Demokrata”, au adresat-o în iunie 1908 „Tuturor organizațiilor menșevice”. Această scrisoare avea un caracter antipartinic atît de fățiș, încît n-a fost sprijinită nici măcar la conferința din Petersburg a menșevicilor. Nu și-au exprimat simpatia față de acest plan nici bundiștii, care adeseori erau solidari cu menșevicii în problemele organizatorice. N-a sprijinit pe atunci fățiș acest plan nici menșevicul N. Ramișvili, membru al C.C. La plenară, menșevicii s-au străduit în fel și chip să-și ascundă intenția lor de a lichida C.C. (vezi volumul de față, pag. 205, 206 și adnotarea 99). Bolșevicii au demascat acțiunile antipartinice, dezorganizatoare ale lichidatorilor. Plenara C.C. a adoptat în toate problemele principale de pe ordinea de zi proiectele de rezoluție propuse de bolșevici.

La Conferința a cincea (generală), Dan și Akselrod, membri ai redacției ziarului „Golos Soțial-Demokrata”, și N. Ramișvili, membru al C.C., care au avut mandate din partea organizației din Caucaz, s-au situat pe o poziție comună, de lichidatorism extrem. — 340.

- 133 Declarația într-o chestiune de fapt a fost prezentată de Lenin la ultima ședință, a noua, din 26 decembrie 1908 (8 ianuarie 1909), a conferinței. După cum reiese din procesul-verbal, la această ședință a continuat discutarea rezoluției cu privire la fracțiunea social-democrată din Dumă. În cursul discutării punctului referitor la votarea bugetului, Lenin a propus să fie adoptată formularea dată de el a acestei părți a rezoluției (vezi volumul de față, pag. 342—343). În procesele-verbale există un amendament al lui M. N. Leadov în care acesta propunea ca ultimele cuvinte din rezoluție: „și ai organizațiilor sindicale” să fie înlocuite prin cuvintele: „discutînd în prealabil cu reprezentanții organizațiilor sindicale”. Leadov își motiva amendamentul prin faptul că proiectul de rezoluție aflat în discuție ar restrînge drepturile Comitetului Central. Lenin s-a ridicat împotriva amendamentului lui Leadov, arătînd că C.C. are dreptul de veto în ceea ce privește fracțiunea social-democrată din Dumă. Trecîndu-se la vot, amendamentul lui Leadov a fost respins. Rezoluția în problema dreptului de veto al C.C. în ceea ce privește fracțiunea din Dumă a fost adoptată la aceeași ședință. În această rezoluție se arată că, dată fiind răspunderea lui pentru activitatea fracțiunii, C.C. trebuie să uzeze fără șovăire de dreptul său de veto împotriva hotărîrilor fracțiunii „în toate cazurile cînd aceste hotărîri amenință să aducă prejudicii partidului”. — 347.

- 134 Declarația în legătură cu proiectul menșevicilor cu privire la lichidarea C.C. a fost prezentată de Lenin în ședința conferinței din 26 decembrie 1908 (ianuarie 1909), atunci cînd s-a discutat rezoluția cu privire la activitatea Comitetului Central. Menșe-

- vicii lichidatori au încercat, încă înainte de plenara din august 1908 a C.C., să lichideze Comitetul Central ca organ conducător al partidului. În legătură cu aceasta, Lenin a prezentat la 12 (25) august 1908, la plenară, „Declarația în legătură cu convocarea plenarei C.C.” (vezi volumul de față, pag. 205). În ziua următoare, la propunerea lui Lenin, a fost adoptată hotărârea „Cu privire la incidentul în legătură cu convocarea plenarei” (pag. 206) (vezi și adnotarea 99). — 348.
- 135 *Prima conferință generală a partidului socialiștilor-revoluționari* s-a ținut la Londra între 4 și 15 (17 și 28) august 1908. După conferință a avut loc a 4-a întrunire a Consiliului partidului, unde au fost confirmate rezoluțiile elaborate de conferință. Majoritatea acestor rezoluții au fost publicate într-o foaie volantă, intitulată „Comunicatul Comitetului Central al Partidului socialist-revoluționar cu privire la convocarea Consiliului partidului și a conferinței generale de partid”. Lenin analizează și citează acest „Comunicat” în articolul său. — 349.
- 136 Vezi K. Marx. „Capitalul”, vol. III, partea a II-a, E.S.P.L.P. 1955, pag. 736—765. — 353.
- 137 *Programul de la Erfurt al Partidului social-democrat din Germania* a fost adoptat în octombrie 1891, la Congresul de la Erfurt. Acest program a reprezentat un pas înainte în comparație cu programul de la Gotha (1875). La baza lui a fost pusă teoria marxistă a pieirii inevitabile a modului de producție capitalist și a înlocuirii lui cu modul de producție socialist; programul sublinia necesitatea pentru clasa muncitoare de a duce lupta politică, arăta rolul partidului ca conducător al acestei lupte etc. Dar și programul de la Erfurt conținea o serie de concesi serioase făcute oportunistului. F. Engels a făcut o critică amplă proiectului de program de la Erfurt în lucrarea sa „Cu privire la critica proiectului de program social-democrat din 1891”, apărută în „Die Neue Zeit”, 1891, vol. II, fascicula 1; aceasta era, de fapt, o critică la adresa oportunistului întregii Internaționale a II-a, pentru ale cărei partide programul de la Erfurt era un fel de model. Dar conducerea social-democrației germane a ascuns maselor de partid critica făcută de Engels, iar principalele lui observații n-au fost luate în considerare la elaborarea textului definitiv al programului. V. I. Lenin considera că principala lipsă a programului de la Erfurt, o concesie lașă făcută oportunistului, este faptul că în program nu se spune nimic despre dictatura proletariatului. (Cu privire la programul de la Erfurt, vezi lucrarea lui V. I. Lenin „Statul și revoluția”, Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 438—445). — 353.

- 138 Articolul menționat de V. I. Lenin a fost publicat (fără semnătură) în nr. 18 al ziarului „Proletarii” din 29 octombrie (11 noiembrie) 1907. — 354.
- 139 Lenin se referă la broșura lui F. Lassalle „Despre esența constituției”, care conținea două cuvântări rostite de autor în 1862 la adunarea organizației districtuale din Berlin a „Uniunii cetățenilor” și publicate potrivit hotărârii acestei adunări. Prima cuvântare a fost publicată în 1862, sub titlul „Über Verfassungswesen” („Despre esența constituției”), iar cea de-a doua în 1863, sub titlul „Was nun?” („Și ce va urma?”). Traducerea integrală în limba rusă a apărut pentru prima oară în 1905 în biblioteca „Obșcestvennaia polza”. Ideea fundamentală care rezultă din „adevărul elementar” al lui Lassalle este că „o constituție adevărată a unei țări nu face decât să oglindească raportul de forțe real, efectiv din țara respectivă”. — 356.
- 140 Este vorba de rezoluția Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. „Cu privire la atitudinea față de partidele neproletare” (vezi „Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 167—168). — 360.
- 141 Este vorba de articolul fără semnătură „Încă o dată despre momentul actual și despre tactica partidului”, publicat în nr. 13 al ziarului „Znamea Truda” (noiembrie 1908), și de articolul lui A. Volin „Problemele revoluției”, publicat în nr. 1 al ziarului „Revoliucionnaia Misl” (aprilie 1908). — 364.
- 142 Articolul lui Lenin a fost publicat la 12 (25) februarie 1909 în ziarul „Proletarii” nr. 42, ca postfață din partea redacției la articolul „Cu privire la problemele curente” reprodus din ziarul „Rabocee Znamea” nr. 7. Lenin a criticat scrisoarea muncitorului otzovist din nr. 5 al ziarului „Rabocee Znamea” în articolul „Pe marginea a două scrisori” (vezi volumul de față, pag. 299—316). — 377.
- 143 Este vorba despre declarația lui Plehanov cu privire la retragerea sa din redacția ziarului „Golos Soțial-Demokrata”, organul de presă al lichidatorilor. Această declarație a fost tipărită pentru a apărea în nr. 10—11 al acestui ziar, care era sub tipar. Ulterior însă, după noi tratative duse cu Plehanov, declarația lui a fost scoasă din ziarul gata paginat, iar peste mențiunea din sumar referitoare la această declarație a fost lipită o fișie de hârtie albă. Conflictul nu a fost însă lichidat definitiv. În mai 1909, în nr. 14 al ziarului „Golos Soțial-Demokrata” a fost publicată scrisoarea lui Plehanov în care îi înștiința pe cititori că se retrage formal din redacție. — 380.

144 „Vpered” — săptămînal bolșevic ilegal ; a fost editat la Geneva de la 22 decembrie 1904 (4 ianuarie 1905) pînă la 5 (18) mai 1905. Au apărut 18 numere. Organizatorul, inspiratorul ideologic și conducătorul nemijlocit al acestui ziar a fost V. I. Lenin. Din redacție făceau parte : A. V. Lunacearski, M. S. Olminski, V. V. Vorovski. Întreaga corespondență a ziarului cu comitetele locale din Rusia și cu corespondenții era dusă de N. K. Krup-skaia. Defininind orientarea ziarului „Vpered”, V. I. Lenin scria : „Orientarea ziarului «Vpered» este aceea a vechii «Iskre». În numele acesteia, «Vpered» duce o luptă hotărîtă împotriva noii «Iskre» (Opere complete, vol. 9, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 238). În ziarul „Vpered”, Lenin a scris nu numai articole de îndrumare, ci și un mare număr de note diverse și a prelucrat numeroase corespondențe primite de ziar. Unele articole Lenin le-a scris în colaborare cu alți membri ai redacției (Vorovski, Olminski ș.a.). În manuscrisele diversilor autori care s-au păstrat se pot vedea intervenții masive și numeroase adaosuri făcute de V. I. Lenin. Fiecare număr de ziar era în mod obligatoriu citit în pagini de V. I. Lenin. Chiar și în zilele cînd era cu totul absorbit de lucrările Congresului al III-lea de la Londra, Lenin a găsit totuși timp să citească în șpalt nr. 17 al ziarului „Vpered”. Numai nr. 18 a fost tipărit, după cît se pare, fără să fi fost citit în pagini de Lenin, care în acel moment se afla în drum de la Londra la Geneva. În ziarul „Vpered” au fost publicate peste 60 de articole și note ale lui V. I. Lenin. Unele numere ale ziarului, ca, de pildă, nr. 4 și 5, consacrate evenimentelor de la 9 ianuarie 1905 și începutului revoluției în Rusia, au fost aproape în întregime scrise de V. I. Lenin.

În foarte scurt timp după apariția sa, ziarul „Vpered” și-a cîștigat simpatia comitetelor locale de partid, care l-au recunoscut drept organul lor. Unind comitetele locale pe baza principiilor leniniste, „Vpered” a avut un rol important în convocarea Congresului al III-lea al partidului, ale cărui hotărîri au avut la bază tezele enunțate și fundamentate de V. I. Lenin în coloanele ziarului. Linia tactică promovată de „Vpered” a devenit linia tactică a Congresului al III-lea. Ziarul a întreținut o legătură permanentă cu organizațiile de partid din Rusia. Deosebit de strînsă a fost legătura cu Comitetele din Petersburg, Moscova, Odesa, Ekaterinoslav, Baku și din alte localități, precum și cu Comitetul Uniunii din Caucaz a P.M.S.D.R. Articolele lui Lenin apărute în ziarul „Vpered” erau deseori reproduse în organele locale ale presei bolșevice, apăreau în foi volante sau în broșuri. Articolul lui Lenin „Începutul revoluției în Rusia”, apărut în nr. 4 al ziarului „Vpered”, a fost publicat în foaie volantă de către comitetele din Odesa, Saratov și Nikolaev ale P.M.S.D.R., iar articolul „Proletariatul și țărănimia” („Vpered” nr. 11) de către Comitetul din Petersburg al P.M.S.D.R. Comitetul Uniunii din Caucaz a P.M.S.D.R. a editat articolul lui Lenin „Dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și țărănimii” („Vpered” nr. 14) într-o broșură apărută în limbile

- gruzină, rusă și armeană. Congresul al III-lea al partidului a relevat, într-o rezoluție specială, rolul important pe care l-a avut ziarul „Vpered” în lupta împotriva menșevismului, pentru restabilirea partinității, în punerea și tratarea problemelor referitoare la tactică ridicată de mișcarea revoluționară, în lupta pentru convocarea congresului, și a adus mulțumiri redacției ziarului. Printr-o hotărîre a Congresului al III-lea, în locul ziarului „Vpered” a început să apară ziarul „Proletarii”. — 381.
- 145 Vezi „Rezoluțiile și hotărîrile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 108. — 384.
- 146 „*Partiinîe Izvestiia*” — ziar ilegal, organ al C.C. unificat al P.M.S.D.R., creat după fuzionarea Comitetului Central bolșevic cu Comisia de organizare menșevică, în conformitate cu rezoluția Conferinței de la Tammerfors (decembrie 1905) „Cu privire la contopirea centrelor”. Ziarul a apărut la Petersburg în preajma Congresului al IV-lea (de unificare) al partidului. În total au apărut două numere: la 7 (20) februarie și la 20 martie (2 aprilie) 1906. Redacția ziarului „Partiinîe Izvestiia” a fost formată dintr-un număr egal de redactori ai organului bolșevic („Proletarii”) și ai organului menșevic (noua „Iskră”). Din partea bolșevicilor au făcut parte din această redacție V. I. Lenin, A. V. Lunacearski ș.a. Sub semnătura „Bolșevik” au apărut în „Partiinîe Izvestiia” articolele lui Lenin „Situația actuală a Rusiei și tactica partidului muncitoresc” (în nr. 1) și „Revoluția rusă și sarcinile proletariatului” (în nr. 2). După Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., ziarul „Partiinîe Izvestiia” și-a încetat apariția. — 384.
- 147 „*Narodnaia Duma*” — cotidian menșevic; a apărut la Petersburg în martie-aprilie 1907, în locul ziarului „Russkaia Jizn”, care a fost interzis. Au apărut 21 de numere. — 388.
- 148 Este vorba de completarea la punctul 4 al rezoluției „Cu privire la atitudinea față de partidele burgheze”, prezentată în ședința a 29-a a Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. de către Muhin („Budovnici”), membru al delegației poloneze (vezi Procesele-verbale ale Congresului al V-lea al P.M.S.D.R., 1935, pag. 513). — 389.
- 149 Este vorba de rezoluția cu privire la situația politică din țară și sarcinile partidului, adoptată la Congresul al VI-lea al Social-democrației din Regatul Poloniei și din Lituania, care a avut loc la Praga în decembrie 1908.
- Congresul a dat o ripostă tendințelor lichidatoriste și a confirmat că principala sarcină a social-democrației este lupta pentru cucerirea puterii politice de către proletariat cu ajutorul țărânimii revoluționare. — 390.

- 150 *Uniunea țărănească* — Uniunea țărănească din Rusia — organizație democrat-revoluționară care a luat ființă în 1905. Inițiatorii creării Uniunii țărănești au fost țărani din gubernia Moscova. La 31 iulie și 1 august (13 și 14 august) 1905 a fost convocat, la Moscova, congresul de constituire, care a pus bazele Uniunii țărănești din Rusia. Între 6 și 10 (19 și 23) noiembrie 1905 a avut loc al doilea congres al Uniunii țărănești. La aceste congrese au fost elaborate programul și tactica uniunii. Uniunea țărănească cerea libertate politică și convocarea imediată a unei adunări constituante; ea a susținut tactica de boicotare a Dumei I de stat. Programul agrar al uniunii cuprindea revendicarea desființării proprietății private asupra pământului, trecerea fără răscumpărare a pământurilor mănăstirești, bisericesti, domeniiale, ale coroanei și ale statului în mâinile țăranilor. În politica sa, uniunea, aflată sub influența socialiștilor-revoluționari și a liberalilor, a dat dovadă de inconsecvență, de nehotărîre și șovăieli mic-burgeze. Cerînd lichidarea proprietății private asupra pământului, uniunea admitea despăgubirea parțială a moșierilor. După cum spunea Lenin, ea era „o organizație... care, desigur, împărțea o seamă de prejudecăți ale țăranilor, care se lăsa influențată de iluziile mic-burgeze ale acestora (așa cum și socialiștii-revoluționari de la noi se lasă influențați), dar era o organizație a maselor incontestabil reală, avînd o „bază“, o organizație incontestabil revoluționară în esență, capabilă să aplice metode de luptă cu adevărat revoluționare” (Opere complete, vol. 12, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 323). Chiar de la primii pași ai activității sale, Uniunea țărănească a avut de suferit represii din partea poliției. La începutul anului 1907, Uniunea țărănească a încetat de a mai ființa. — 394.
- 151 *Uniunea feroviarilor din Rusia* s-a constituit la Congresul I al feroviarilor din Rusia, care a avut loc la Moscova în zilele de 20 și 21 aprilie (3 și 4 mai) 1905. Congresul a formulat o serie de revendicări politice și economice: realizarea libertăților politice, convocarea unei adunări constituante, îmbunătățirea condițiilor de muncă la căile ferate etc. Pe măsură ce revoluția din 1905—1907 lua amploare, creștea și influența de care se bucurau bolșevicii în Uniunea feroviarilor. Congresul al II-lea al feroviarilor din Rusia, care a avut loc în zilele de 22—24 iulie (4—6 august) 1905 la Moscova, a adoptat hotărîrea de a se începe imediat agitația pentru greva politică generală a feroviarilor din Rusia. Congresul feroviarilor din Rusia (așa-numitul congres al împuterniciților), care a avut loc în septembrie-octombrie 1905 la Petersburg, a elaborat și a prezentat guvernului, sub presiunea maselor revoluționare, o serie de revendicări: ziua de muncă de 8 ore, eligibilitatea administrației căilor ferate de sus și pînă jos, eliberarea imediată a celor arestați pentru participarea la greve, ridicarea stării de asediu și desființarea măsurilor excepționale, acordarea libertății politice, amnistie, autodeterminare națională, convocarea imediată a unei adunări constituante

alese pe baza votului universal, egal, direct și secret. V. I. Lenin a relevat rolul important pe care l-au avut muncitorii feroviari și Uniunea feroviarilor în greva politică generală din octombrie.

Conferința generală din Rusia a reprezentanților a 29 de linii de cale ferată a sprijinit hotărîrea conferinței organizației bolșevice din orașul Moscova cu privire la declararea grevei generale și, la 6 (19) decembrie 1905, a adoptat hotărîrea de a adera la grevă și de a declara imediat greva generală a feroviarilor. După înfrîngerea insurecției armate din decembrie 1905, Uniunea feroviarilor a trecut de fapt în ilegalitate. În august 1906 a avut loc o conferință a feroviarilor, convocată pentru a discuta problema grevei generale și a pregătirii insurecției în legătură cu dizolvarea Dumei I de stat. Spre sfîrșitul anului 1906, Uniunea feroviarilor, căzînd sub influența socialiștilor-revoluționari, și-a pierdut însemnătatea revoluționară. În februarie 1907, conferința principalelor organizații social-democrate de la căile ferate, convocată de C.C. al P.M.S.D.R., a cerut tuturor social-democraților revoluționari să iasă din Uniunea feroviarilor. — 394.

- 152 *Asociația corpului didactic din Rusia* a luat ființă în primăvara anului 1905. Influența preponderentă în Asociație o aveau socialiștii-revoluționari. Limitele mic-burgheze ale acestora și frazeologia lor revoluționară s-au reflectat și în programul Asociației. Asociația manifesta tendința evidentă de a-și limita activitatea la lupta pentru revendicări profesionale. Cu toate acestea, ea n-a rămas indiferentă la problemele politice generale, aderînd, sub influența evenimentelor revoluționare, la lozincile democrației revoluționare. Membrii ei și-au exprimat intenția de a participa la lupta poporului pentru pămînt, libertate și putere și au chemat cadrele didactice „să contribuie la ridicarea conștiinței poporului și la organizarea luptei în numele mărețelor idealuri ale poporului muncitor“ („Procese-verbale ale Congresului al III-lea al delegaților Asociației corpului didactic din 7—10 iunie 1906“, pag. 135). Asociația a sprijinit revendicarea convocării unei adunări constituante, „pe baza votului universal, egal, direct și secret, fără deosebire de sex, naționalitate și religie“ (ibidem). Ea considera drept una dintre principalele sale sarcini lupta pentru reorganizarea radicală a învățămîntului public din Rusia : introducerea învățămîntului elementar gratuit și obligatoriu și a învățămîntului mediu și superior gratuit, a predării în limba maternă, organizarea tuturor tipurilor de școli cuprinse în sistemul de învățămînt în așa fel încît școala medie de cultură generală de tip superior să fie continuarea directă a școlii elementare etc. În vederea atingerii acestor țeluri, Asociația recomanda următoarele mijloace de luptă : critica deschisă a sistemului de învățămînt existent, organizarea de proteste colective ale corpului didactic și ale tineretului studios împotriva arbitrariului autorităților școlare, propagarea pe scară largă a ideilor Asociației etc.

Sub numele de Karpov, V. I. Lenin a prezentat la 6 (19) iunie 1906, în fața unui grup de delegați la congresul corpului didactic, un raport în problema agrară. Textul expunerii lui Lenin a fost publicat în ziarul „Golos”, organul de presă al socialiștilor-revoluționari (nr. 15 din 8 (21) iunie 1906). — 394.

153 *Bundul* („Uniunea generală a muncitorilor evrei din Lituania, Polonia și Rusia”) a fost organizat în 1897, la congresul de constituire al grupurilor social-democrate evreiești, care a avut loc la Vilno; el grupa în special elementele semiproletare ale meșteșugărimii evreiești din regiunile apusene ale Rusiei. La primul Congres al P.M.S.D.R. (1898), Bundul a intrat în P.M.S.D.R. „ca organizație autonomă, de sine stătătoare doar în problemele care privesc proletariatul evreiesc” („Rezoluțiile și hotărârile congreselor, conferințelor P.C.U.S. și ale plenarelor C.C.”, partea I, Editura pentru literatură politică, 1954, pag. 14).

Bundul era purtătorul naționalismului și al separatismului în rîndurile mișcării muncitorești din Rusia. În aprilie 1901, Congresul al IV-lea al Bundului a hotărît să modifice relațiile organizatorice cu P.M.S.D.R., stabilite de primul Congres al P.M.S.D.R. Într-o rezoluție a sa, congresul Bundului a declarat că consideră P.M.S.D.R. drept o uniune federativă de organizații naționale și că Bundul trebuie să fie o parte federativă a P.M.S.D.R.

La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., după ce i-a fost respinsă cererea de a fi recunoscut drept unicul reprezentant al proletariatului evreiesc, Bundul s-a retras din partid. În 1906, pe baza unei hotărâri a Congresului al IV-lea (de unificare), Bundul a intrat din nou în P.M.S.D.R.

În cadrul P.M.S.D.R., bundiștii au sprijinit întotdeauna aripa oportunistă a partidului (pe „economisți”, menșevici, lichidatori) și au dus o luptă neconținută împotriva bolșevicilor și bolșevismului. Revendicării programate a bolșevicilor cu privire la dreptul națiunilor la autodeterminare, Bundul îi opunea revendicarea autonomiei culturale-naționale.

În perioada reacțiunii stolișpiniste, Bundul s-a situat pe poziții lichidatoriste și a participat activ la crearea Blocului anti-partinic din august. În timpul primului război mondial din 1914—1918, bundiștii s-au situat pe pozițiile social-șovinismului. În 1917 Bundul a sprijinit Guvernul provizoriu burghez și a luptat de partea dușmanilor Revoluției Socialiste din Octombrie. În anii intervenției militare străine și ai războiului civil, conducerea Bundului s-a unit cu forțele contrarevoluției. În același timp, printre membrii de rînd ai Bundului s-a conturat o cotitură în favoarea colaborării cu Puterea sovietică. În martie 1921, Bundul s-a auto-lichidat, iar o parte dintre membrii săi au fost primiți în P.C. (b) din Rusia potrivit normelor generale. — 395.

154 „Sozial-Demokrat” — ziar, organ de presă ilegal al Comitetului Central al P.M.S.D.R.; a apărut la Petersburg de la 17 (30) sep-

tembrie pînă la 18 noiembrie (1 decembrie) 1906 ; în total au apărut 7 numere. Redacția ziarului, aleasă la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., era formată numai din menșevici (F. I. Dan, L. Martov, A. S. Martînov, P. P. Maslov și A. N. Potresov). De fapt, ziarul a fost un organ fracționist al menșevicilor. — 395.

- 155 „*Neue Rheinische Zeitung*” a apărut zilnic, sub conducerea lui K. Marx, la Köln, de la 1 iunie 1848 pînă la 19 mai 1849. Din redacție făceau parte : F. Engels, W. Wolff, G. Weerth, F. Wolf, E. Dronke, F. Freiligrath și H. Bürgers.

Organ combativ al aripii proletare a democrației, „*Neue Rheinische Zeitung*” a avut rolul de educator al maselor populare, pe care le ridica la luptă împotriva contrarevoluției. Articolele de fond, care precizau poziția ziarului în problemele fundamentale ale revoluției din Germania și din Europa, erau scrise, de regulă, de Marx și Engels.

Poziția hotărîtă și intransigentă a ziarului „*Neue Rheinische Zeitung*”, internaționalismul lui militant, articolele sale politice demascatoare îndreptate împotriva guvernului prusian și a autorităților locale din Köln au făcut ca acest ziar să fie, încă din primele luni ale existenței sale, ținta unor atacuri furibunde din partea presei feudale-monarhiste și a celei burgheze-liberale, precum și obiectul unei prigoane din partea guvernului, care s-a întezit mai ales după lovitura de stat contrarevoluționară care a avut loc în Prusia.

În pofida prigoanei și a șicanelor polițienești, „*Neue Rheinische Zeitung*” a apărut cu mult curaj interesele democrației revoluționare, interesele proletariatului. Expulzarea lui Marx din Prusia în mai 1849 și represaliile dezlănțuite împotriva celorlalți redactori ai ziarului „*Neue Rheinische Zeitung*” au dus la încetarea apariției lui. Ultimul număr al ziarului, nr. 301, tipărit în roșu, a apărut la 19 mai 1849. În articolul de adio către muncitori, redactorii ziarului au declarat că „ultimul lor cuvînt va fi întotdeauna și pretutindeni : eliberarea clasei muncitoare !”.

În continuare, Lenin citează articolul lui F. Engels „Dezbaterile de la Berlin cu privire la revoluție” și articolul lui K. Marx „Proiectul de lege cu privire la desființarea servituțiilor feudale” (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 71 și 317). — 399.

- 156 Vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 108. — 400.

- 157 „*Vozrojdenie*” — revistă a menșevicilor lichidatori ; a apărut din decembrie 1908 pînă în iulie 1910 la Moscova. La revistă au colaborat F. Dan, L. Martov, A. Martînov și alții. — 419.

- 158 F. Engels. „Dezbaterile de la Berlin cu privire la revoluție“ (vezi K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 5, Editura politică, 1959, pag. 71). — 420.
- 159 V. I. Lenin citează cuvintele lui F. Engels din „Prefața la prima ediție germană“ a lucrării lui K. Marx „Mizeria filozofiei“ (vezi K. Marx. „Mizeria filozofiei“, Editura P.C.R., 1947, pag. 9). — 424.
- 160 Este vorba de cuvântarea rostită de social-democratul P. I. Surkov, deputat în Duma a III-a de stat, cu prilejul dezbaterii bugetului sinodului în ședința Dumei din 14 (27) aprilie 1909 (vezi Darea de seamă stenografică a Dumei a III-a de stat, sesiunea a II-a, partea a III-a, pag. 2 070). Informații cu privire la examinarea proiectului cuvântării lui Surkov în cadrul fracțiunii din Dumă se găsesc în articolul „Discuțiile din cadrul fracțiunii social-democrate din Dumă în problema atitudinii social-democrației față de religie“, publicat în nr. 45 al ziarului „Proletarii“ din 13 (26) mai 1909, la rubrica „Din viața de partid“. — 426.
- 161 Vezi K. Marx. „Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. I, Editura politică, 1960, pag. 414). — 427.
- 162 Vezi F. Engels. „Literatura din emigrație. II. Programul comunarilor blanquiști aflați în emigrație“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 18, Dietz Verlag, Berlin, 1962, pag. 528—535). — 427.
- 163 Vezi F. Engels. „Anti-Dühring“, E.S.P.L.P. 1955, ediția a III-a, pag. 350—352. — 428.
- 164 Este vorba de „Prefața“ lui F. Engels la broșura lui K. Marx „Războiul civil din Franța“ (vezi K. Marx. „Războiul civil din Franța“, Editura politică, 1960, pag. 12). — 428.
- 165 „Vehi“ — culegere de articole ale unor cunoscuți publiciști ca-deți, reprezentanți ai burgheziei liberale contrarevoluționare: N. A. Berdeaev, S. N. Bulgakov, M. O. Gherșenzon, A. S. Izgoev, B. A. Kisteakovski, P. B. Struve și S. L. Frank; a apărut la Moscova în primăvara anului 1909. În articolele lor destinate intelectualității ruse, „vehiștii“ încercau să defăimeze tradițiile democrat-revoluționare ale mișcării de eliberare din Rusia, concepțiile și activitatea lui V. G. Belinski, N. G. Cernișevski, N. A. Dobroliubov și D. I. Pisarev; ei ponegreau mișcarea revoluționară din 1905 și își exprimau recunoștința față de guvernul țarist, care „cu baionetele și cu închisorile sale“ a salvat burghezia „de furia poporului“. V. I. Lenin a făcut o analiză critică și o apreciere politică asupra culegerii cadeților ultra-

- reacționari în articolul său „Despre «Vehi»” (vezi Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 116—124). Comparînd programul culegerii „Vehi”, atît în filozofie cît și în publicistică, cu programul ziarului ultrareacționar „Moskovskie Vedomosti”, Lenin l-a denumit „o enciclopedie a renegării liberale”, un „torent de lături reacționare vărsate asupra democrației”. În Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S. se păstrează un exemplar din culegerea „Vehi” cu numeroase însemnări ale lui Lenin. — 435.
- 166 Greșeala deputatului T. D. Belousov a constat în faptul că, în cursul discutării bugetului sinodului în ședința Dumei a III-a de stat din 22 martie (4 aprilie) 1908, în formula de trecere la ordinea zilei, propusă de el, religia era considerată „o chestiune privată”. Această formulare greșită a lui Belousov a fost relevată în articolul de fond al ziarului „Proletarii” nr. 28 din 2 (15) aprilie 1908. — 437.
- 167 „*Golos Moskovii*” — cotidian, organul de presă al octombriștilor, partid contrarevoluționar al marii burghezii industriale și al marilor moșieri; a apărut la Moscova din 1905 pînă în 1915. — 446.
- 168 Modificările la proiectul de rezoluție cu privire la convocarea unei Conferințe generale au fost făcute de V. I. Lenin în textul scris de I. F. Dubrovinski. Proiectul de rezoluție cu modificările lui Lenin a fost prezentat din partea bolșevicilor de I. F. Dubrovinski și a fost adoptat de plenară. Rezoluția menșevicilor, al cărei sens se reducea practic la amînarea convocării conferinței pe termen nedefinit, a fost respinsă cu 7 voturi contra 5. — 453.
- 169 După succintul proces-verbal, care s-a păstrat pînă azi, cu privire la cuvîntarea rostită de Lenin în problema organizatorică la 24 decembrie 1908 (6 ianuarie 1909) nu se poate stabili în ce măsură și-au găsit oglindirea în această cuvîntare toate problemele enumerate în conspectul de față. Dar, dacă avem în vedere sfera temelor menționate în conspect, sîntem îndreptățiți să presupunem că el a fost scris în cursul discutării problemei organizatorice. — 454.
- 170 Este vorba de componența Comitetului Central ales la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. și alcătuit din 12 persoane. Prin cei cinci se înțelege C.C. restrîns, format din 5 persoane și care activa în Rusia. Observația ironică a lui Lenin cu privire la cei cinci cu „rangul de îngeri” se referă, probabil, la proiectul de rezoluție al menșevicilor lichidatori în care aceștia propuneau ca Biroul din străinătate al C.C. să fie desființat și ca întreaga muncă de conducere a partidului să fie concentrată în mîinile celor cinci din Rusia. — 454.

- 171 „Planul prelegerilor de marxism” a fost scris în 1908 sau 1909. Institutul de marxism-leninism nu dispune de informații directe despre aceste prelegeri ale lui V. I. Lenin. Din amintiri se știe doar că la începutul anului 1909 Lenin a ținut prelegeri de filozofie în cercul bolșevicilor din Paris. Mențiunea din manuscris referitoare la industria din 1907 arată că planul a fost scris după 1907, deoarece datele statistice cu privire la dezvoltarea industriei în 1907 puteau fi cunoscute numai la începutul anului următor.

La punctul 6 din capitolul „Materialismul filozofic” există însemnarea : „oportuniștii de astăzi (Bogdanov)”, care ne îndreptățește să presupunem că planul a fost scris nu înainte de a doua jumătate a lunii martie 1908. În această perioadă, Lenin a terminat și a trimis la tipar (nu mai târziu de 3 (16) aprilie) articolul „Marxism și revizionism”, în care a criticat pentru prima oară în presă concepțiile oportuniste, revizioniste ale lui Bogdanov în domeniul filozofiei. Aproape toate punctele din capitolul „Materialismul filozofic” și-au găsit oglindirea în cartea „Materialism și empiriocriticism”; unele puncte din capitolul „Problema agrară” au fost tratate în lucrările cu privire la problema agrară scrise în 1908. — 455.

- 172 Planul acestui referat a fost inclus în textul anunțului publicat de cel de-al doilea grup de sprijinire a P.M.S.D.R. de la Paris. În anunț se spunea :

„Miercuri 10 februarie 1909
salle des Sociétés savantes
8, rue Danton, 8
la 8,30 seara

se va ține referatul lui

N. Lenin

pe tema :

«Situația actuală din Rusia».

Problemele enumerate în plan au fost analizate într-o serie de lucrări ale lui Lenin din 1909, și îndeosebi în articolul său „La drum” (vezi volumul de față, pag. 365—376).

Textul anunțului a fost reprodus în 1955 în revista „Istoricul Arhiv” nr. 2. — 457.

INDICE DE LUCRĂRI
ȘI IZVOARE CITATE SAU MENȚIONATE
DE V. I. LENIN

- Activitatea fracțiunii s[ocial]-d[emocrate] din Dumă.* — „Soțial-De-mokrat”, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 36—37, la rubrica : Viața de partid. — 6.
- Adresa muncitorilor din Britania către muncitorii din Germania* — vezi Die Arbeiter Britanniens an die Arbeiter Deutschlands.
- Agricultura și silvicultura din Rusia.* Cu 47 de hărți și diagrame. Publicație a departamentului agriculturii și industriei agricole al ministerului domeniilor statului. Petersburg, 1893, II, XXVI, 649 pag. (Expoziția universală „Columb” din 1893 de la Chicago). — 79.
- Ajunul revoluției.* Revistă neperiodică pentru probleme de teorie și tactică. Sub îngrijirea lui L. Nadejdin. Nr. 1 [Geneva], 1901. 132 pag. (Editată de grupul „Svoboda”). — 148.
- [Aleksinski, G. A.] *Alekseev. [Amendament la proiectul de program agrar al P.M.S.D.R. depus în ședința a 12-a a Congresului al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]*. — În : Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906. Moscova, tip. Ivanov, 1907, pag. 152. — 160.
- * *Analiza istorică-statistică a industriei din Rusia.* Sub îngrijirea lui D. A. Timireazev. Vol. I—II. Petersburg, 1883—1886, 2 vol. (Expoziția generală industrială și de artă din 1882 de la Moscova).
- *— Vol. I. Produse agricole, legumicultura, horticultura și animalele domestice. Industria minieră și industria sării. 1883, 545 pag. — 79.

---

* Cu asterisc sînt notate cărțile, ziarele, articolele și documentele pe care se află însemnări făcute de V. I. Lenin și care se păstrează în Arhiva centrală de partid a Institutului de marxism-leninism de pe lângă C.C. al P.C.U.S.

* — Vol. II. Produse ale industriei de fabrică, ale industriei meșteșugărești și ale meseriașilor. 1886, 956 pag. — 79.

Anexe la dările de seamă stenografice ale Dumei de stat. A treia legislatură. Sesiunea întâi. 1907—1908. Vol. I. (Nr. 1—350). Petersburg, imprimeriile statului, 1908. 35 pag., 2 024 col. — 12.

Aniversarea lui L. N. Tolstoi. — „Reci“, Petersburg, 1908, nr. 205, 28 august (10 septembrie), pag. 1—3. — 214.

* *Annenski, N. F. Valoarea producției de cereale în gospodăriile moșierești.* — În : *Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor asupra unor laturi ale economiei naționale a Rusiei. Sub îngrijirea prof. A. I. Ciuprov și A. S. Posnikov. Vol. I, Petersburg, tip. Kirșbaum, 1897, pag. 157—245. — 76.*

Anuarul Rusiei pe 1905 (Anul II). Petersburg, tipolit. Nîrkin, 1906. CXVI, 749 pag. (Comitetul central de statistică a Minist. de int.). În limbile rusă și franceză. — 80.

Articolul 87 din legile fundamentale ale statului — vezi Codul de legi al imperiului rus. Vol. 1. Partea I. Legile fundamentale ale statului. Ed. 1906.

Beltov — vezi Plehanov, G. V.

* *Blagoveșcenski, N. A. Culegere de date statistice economice extrase din recensămintele pe gospodării efectuate de zemstvoe. Vol. I. Gospodăria țărănească. Moscova, tipolit. Kușneriov, 1893. XVI, 267 pag. În limbile rusă și franceză. — 127—128.*

„*Blocul extremei stîngi*“. — „Soțial-Demokrat“, Petersburg, 1906, nr. 6, 3 noiembrie, pag. 2—4. Ziarul poartă data : 3 octombrie. — 395.

„*Buletinul de igienă socială, medicină legală și medicină practică*“, Petersburg, 1896, vol. XXXI, cartea I, iulie, 1—49. — 114—115.

„*Buletinul finanțelor, industriei și comerțului*“, Petersburg, 1896, nr. 51, pag. 972—976. — 79—80.

„*Buletinul oficial*“, Petersburg, 1905, nr. 222, 18 (31) octombrie, pag. 1. — 445.

— 1905, nr 268, 13 (26) decembrie, pag. 1. — 33.

-- 1906, nr. 252, 12 (25) noiembrie, pag. 1. — 162, 317, 320, 321, 326, 330—331, 336.

— 1906, nr. 256, 18 noiembrie (1 decembrie), pag. 1. — 162.

* *Bulgakov, S. N. Eroism și abnegație.* (Reflexiuni asupra naturii religioase a intelectualilor ruși). — În: *Vehi. Culegere de articole despre intelectualitatea rusă*, scrise de N. A. Berdeaev, S. N. Bulgakov, S. L. Frank, M. O. Gherșenzon, A. S. Izgoev, B. A. Kisteakovski și P. B. Struve. Moscova, [tip. Sablin], 1909, pag. 23—69. — 435.

Către armată și flotă. Frațiunea social-democrată și Grupul trudovic din Duma de stat. 12 iulie 1906. [Foaie volantă]. Petersburg, tip. C.C. al P.M.S.D.R., 1906, 2 pag. — 394, 395, 396.

Către întregul popor. [Apel adresat de comitetul fracțiunii social-democrate din Duma de stat, comitetul Grupului trudovic din Duma de stat, Comitetul Central al P.M.S.D.R., comitetul central al partidului socialiștilor-revoluționari, comitetul central al Partidului socialist polonez (P.P.S.), comitetul central al Uniunii generale a muncitorilor evrei din Lituania, Polonia și Rusia (Bundul)]. Iulie 1906. [Foaie volantă] F.I., tip. C.C. al P.M.S.D.R., iulie 1906, 1 pag. — 394, 395, 396.

Către societate și studențime. [Apelul Consiliului studențesc de coaliție din Petersburg]. — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 36, (16) 3 octombrie, pag. 6—7, la rubrica: Mișcarea studențească. Ziarul poartă data: 16 (30) octombrie. — 225.

Cei de stînga din Duma a III-a. (Realitate și visuri). — „Znamea Truda“, [Paris], 1908, nr. 10—11, februarie-martie, pag. 9—12. Semnat: Ign. N. — 150—151, 152—153.

Cerneaev, V. V. Construcția de mașini agricole. — În: *Analiza istorică-statistică a industriei din Rusia.* Sub îngrijirea lui D. A. Timiriazev. Vol. I. Produse agricole, legumicultura, horticultura și animalele domestice. Industria minieră și industria sării. Petersburg, 1883, pag. 142—157. (Expoziția generală industrială și de artă din 1882 de la Moscova). — 79, 80.

— *Unelte și mașini agricole, răspîndirea și fabricarea lor.* — În: *Agricultura și silvicultura din Rusia.* Cu 47 de hărți și diagrame. Publicație a departamentului agriculturii și industriei agricole al ministerului domeniilor statului. Petersburg, 1893, pag. 351—362. (Expoziția universală „Columb“ din 1893 de la Chicago). — 79, 80.

Ciuprov, A. I. Cu privire la reforma agrară. — În: *Problema agrară.* Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherțenstein, Hauke, Iakușkin, Kaufman, Kutler, Levitski,

- Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda“, 1907, pag. 1—43. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 12.
- Codul de legi ale Imperiului rus.* Vol. 1. Partea I. Legile fundamentale ale statului. Ed. 1906. Petersburg, imprimeriile statului, f.a., 78 pag. — 162.
- Comunicatul comitetului central al p[artidului] s[socialiștilor]-r[evolucționari].* Cu privire la convocarea consiliului partidului și a conferinței generale de partid. F.l. [septembrie 1908] 16 pag. — 349—351, 352—353, 358, 359, 363.
- Conferința generală a Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia* (Din decembrie 1908). Editat de ziarul „Proletarii“, Paris, 1909. 47 pag. (P.M.S.D.R.). — 339, 345, 371, 457.
- Conferința organizațiilor muncitorești social-democrate din Caucaz.* [Geneva, tip. partidului, 1905]. 8 pag. (P.M.S.D.R.). — 46.
- * *Congresul al II-lea ordinar al Partidului muncitoresc sbcial-democrat din Rusia.* Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului [1904]. 397, II pag. (P.M.S.D.R.). — 158, 171—172, 237—238, 269, 272, 313, 350—351, 352.
- Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia.* Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905. XXIX, 401 pag. (P.M.S.D.R.). — 42—43, 381—383, 387, 389.
- Congresul al zecelea al P.P.S.* Programul. Tactica. [Editat de „Myśli Socjalistycznej“. Lvov], 1908. 17 pag. — 49.
- * *Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907).* Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909. 486 pag. (P.M.S.D.R.). — 42—43, 360, 388—389, 391.
- Cretinism parlamentar de-a-ndoaselea.* — „Proletarii“ [Vîborg], 1907, nr. 18, 29 octombrie, pag. 2—5. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 150, 354.
- Cronica științifică.* (Noi încercări de înviere a unor cadavre). „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 30, (23) 10 mai, pag. 2—3. Semnat : T-renov. — 51, 54—55.
- Cu partidul sau fără partid ?* — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 28, (15) 2 aprilie, pag. 1. — 437.
- [Cu privire la atitudinea față de partidele burgheze. Proiect de rezoluție pentru Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.,

elaborat de un grup de publiciști și practicieni menșevici]. — „Narodnaia Duma“, [Petersburg], 1907, nr. 12, 24 martie (6 aprilie), pag. 4, la rubrica: Din viața partidelor politice. — 388.

[*Cu privire la atitudinea față de partidele burgheze. Proiect de rezoluție prezentat de bolșevici la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.*]. — În: Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907). Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909, pag. 466—467. (P.M.S.D.R.). — 388, 389.

[*Cu privire la atitudinea față de partidele burgheze. Proiect de rezoluție prezentat de menșevici la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.*]. — În: Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907). Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909, pag. 465. (P.M.S.D.R.). — 388.

Cu privire la cucerirea puterii și participarea la un guvern provizoriu. [Rezoluție a primei Conferințe generale a activiștilor de partid din Rusia]. — În: Prima Conferință generală a activiștilor de partid din Rusia. Supliment special la nr. 100 al ziarului „Iskra“. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. 23—24. (P.M.S.D.R.). — 381—383, 385.

Cu privire la guvernul provizoriu. [Rezoluția Conferinței organizațiilor muncitorești social-democrate din Caucaz]. — În: Conferința organizațiilor muncitorești social-democrate din Caucaz. [Geneva, tip. partidului, 1905], pag. 3. (P.M.S.D.R.). — 46.

Cu privire la momentul actual. — „Znamea Truda“, [Paris], 1907, nr. 8, decembrie, pag. 1—6. — 145.

Cu privire la momentul actual al revoluției și la sarcinile proletariatului. [Proiect de rezoluție al menșevicilor pentru Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — „Partiinîe Izvestiia“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 9. Sub titlul comun: Proiecte de rezoluții pentru apropiatul congres, elaborate de un grup de „menșevici“ cu participarea redactorilor ziarului „Iskra“. — 384—385, 387.

Cu privire la momentul actual și la sarcinile partidului. [Rezoluție adoptată de Conferința a cincea a P.M.S.D.R. (Conferința generală din 1908)]. — În: Înștiințarea Comitetului Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia cu privire la conferința generală ordinară a partidului. [Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Paris, 1909], pag. 4—5. (P.M.S.D.R.). — 366, 369—370, 371, 384—391, 403—404, 407, 423.

- Cu privire la momentul actual și tactica generală a partidului.* — În : Comunicatul comitetului central al p[artidului] s[ocialiștilor]-r[evoluționari]. Cu privire la convocarea consiliului partidului și a conferinței generale de partid. F.l. [septembrie 1908], pag. 6—7. Sub titlul comun : Rezoluții adoptate de prima conferință generală de partid și confirmate la a 4-a întrunire a consiliului partidului socialiștilor-revoluționari. — 358, 359.
- Cu privire la perfecționarea și lărgirea proprietății țărănești și a folosinței pământului.* Principii fundamentale. — În : Anexe la dările de seamă stenografice ale Dumei de stat. A treia legislatură. Sesiunea întâi. 1907—1908. Vol. I. (Nr. 1—350). Petersburg, imprimeriile statului, 1908, col. 1 983—1 984. — 12.
- Cu privire la problemele curente.* — „Proletarii“, Paris, 1909, nr. 42, 12 (25) februarie, pag. 1—3. — 377—380.
- Cu privire la problemele organizatorice.* — „Soțial-Demokrat“, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 27—30. — 4, 5, 6.
- [*Cu privire la sarcinile de clasă ale proletariatului în momentul actual al revoluției democratice.* Proiect de rezoluție pentru Congresul al V-lea al P.M.S.D.R.]. — „Proletarii“, [Viborg], 1907, nr. 14, 4 martie, pag. 3. Sub titlul comun : Proiecte de rezoluții pentru Congresul al V-lea al P.M.S.D.R. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 383—384, 389.
- Culegere de articole.* Nr. 1. Petersburg, „Nașa Mișl“, 1907. 128 pag. — 351.
- Culegere de date estimative cu privire la posesiunea țărănească a pământului în județele Zemleansk, Zadonsk, Korotoiak și Nijne-devițk.* [Întocmit de F. Șcerbina]. Cu 3 hărți schematice. Anexe la volumele III, IV, V și VI. Voronej, publicație a zemstvei guberniale Voronej. Voronej, tip. Isaev, 1889, 459 pag. — 101, 105—106, 110, 118—119, 124—125.
- Culegere de date statistice cu privire la gubernia Orel.* Vol. II—III, VIII. Publicație a zemstvei guberniale Orel. Orel, 1887—1895. 3 vol.
- Vol. II. [Partea I]. Județul Eleț. 1887. 958 pag. — 91, 109, 110.
- Vol. III. Județul Trubcevsk. 1887. IV, 265, 224 pag. — 91, 109, 110.
- Vol. VIII. Județul Orel. Materiale statistice-economice și estimative cu privire la gospodăria țărănească și cea moșierească. Cu

două cartograme. 1895. 1 005 pag. (Secțiunea de statistică a Consiliului zemstvei guberniale Orel). — 107.

Culegere de date statistice cu privire la gubernia Samara. Secțiunea statisticii economice. Vol. VII. Județul Novouzensk. Publicație a zemstvei guberniale Samara. Samara, 1890, 524 pag. — 90—91, 93, 96, 109, 110.

Culegere de date statistice cu privire la gubernia Saratov. Vol. I, XI. Publicație a zemstvei guberniale Saratov. Saratov, 1883—1891, 2 vol.

— Vol. I. Județul Saratov. 1883. V, 154 pag.; 126 file cu tabele, 1 hartă. — 65, 75.

*— Vol. XI. Județul Kamîșin. 1891. 979 pag. — 88, 89, 93, 110, 163.

Culegere de date statistice cu privire la gubernia Voronej. Vol. IV. Partea I. Județul Zadonsk. Publicație a zemstvei guberniale Voronej. Voronej, tip. Isaev, 1887. XIV, 157 pag. — 91, 93, 109, 110.

Culegere rezumativă de date statistice cu privire la gubernia Samara. Vol. VIII. (Partea I). Publicație a zemstvei guberniale Samara. Samara 1892, X, 228 pag. — 90—91, 112—113.

„*Culegerea zemstvei Saratov*”, 1894, *nr. 6, pag. 189—222; nr. 11, pag. 421—463. — 115.

Dan, F. I. Proletariatul și revoluția rusă. „Golos Soțial-Demokrata”, [Geneva], 1908, nr. 3, martie, pag. 4—7. — 27—31, 32, 33.

[*Danielson, N. F.*] *Nikolai—on. Studii asupra economiei noastre sociale de după reformă.* Petersburg, tip. Benke, 1893, XVI, 353 pag.; XVI file cu tabele. — 89, 114.

Darea de seamă a delegației caucaziene asupra conferinței generale de partid. Editată de Biroul central al grupurilor din străinătate ale P.M.S.D.R. Paris, Rédaction du Socialisme, 1909, 53 pag. (P.M.S.D.R.). — 345, 390.

Darea de seamă stenografică a agenției telegrafice din Petersburg [cu privire la ședințele Dumei de stat. 1908. A 3-a legislatură. Sesiunea a doua. Partea I. Ședințele 1—35 (15 octombrie—20 decembrie 1908). Supliment la ziarul „Rossiia”]. Petersburg, [tip. ziarului „Rossiia“], 1908, 1 124 pag. — 317—332.

Date cu privire la agricultură și date statistice pe baza materialelor furnizate de gospodari. Vol. V — vezi Korolenko, S. A. Munca salariată în gospodăriile moșierești și strămutările muncitorilor oglindite în statistica economică a Rusiei europene sub aspectul agricol și industrial.

Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. I—II. Petersburg, imprimeriile statului, 1906. 2 vol. (Duma de stat).

— Vol. I. Ședințele 1—18 (27 aprilie—30 mai). XXII, 866 pag. — 11, 53—54, 140—141, 160—161, 271, 323, 351.

— Vol. II. Ședințele 19—38 (1 iunie—4 iulie), pag. 867—2 013. — 11, 53—54, 323, 351.

Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1907. Sesiunea a doua. Vol. I—II. Petersburg, imprimeriile statului, 1907, 2 vol. (Duma de stat. A 2-a legislatură).

*— Vol. I. Ședințele 1—30 (20 februarie—30 aprilie). VIII pag., 2 344 col. — 171.

— Vol. II. Ședințele 31—53 (1 mai—2 iunie). VIII pag. 1 610 col. — 165.

Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1908. Sesiunea întâi. Partea II. Ședințele 31—60 (21 februarie—6 mai 1908). Petersburg, imprimeriile statului, 1908. XV pag., 2 962 col. (Duma de stat. A 3-a legislatură). — 437.

Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1908. Sesiunea a doua. Partea I. Ședințele 1—35 (15 octombrie—20 decembrie 1908). Petersburg, imprimeriile statului, 1908. XIV pag., 3 152 col. (Duma de stat. A 3-a legislatură). — 312.

Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1909. Sesiunea a doua. Părțile II—IV. Petersburg, imprimeriile statului, 1909. 3 vol. (Duma de stat. A 3-a legislatură).

— Partea II. Ședințele 36—70 (20 ianuarie—5 martie 1909). XIV pag., 3 244 col. — 414.

— Partea III. Ședințele 71—100 (6 martie—24 aprilie 1909). XII pag., 2 956 col. — 312, 419, 426, 436—437, 441—444, 445, 446, 450.

— Partea IV. Ședințele 101—126 (27 aprilie—2 iunie 1909). XXXVII pag., 3 476 col. — 442.

- **De la început.* — „Znamea Truda“, [Paris, 1908, nr. 13, noiembrie], pag. 1—3. — 353—356, 357—359, 362—363.
- [*Declarația Grupului trudovic din Duma de stat în legătură cu proiectul de lege întocmit în baza ucazului din 9 noiembrie 1906*]. In : Darea de seamă stenografică a agenției telegrafice din Petersburg [cu privire la ședințele Dumei de stat. 1908. A 3-a legislatură. Sesiunea a doua. Partea I. Ședințele 1—35 (15 octombrie—20 decembrie 1908). Supliment la ziarul „Rossiia“]. Petersburg, [tip. ziarului „Rossiia“], 1908, pag. 444—445. — 328.
- „Delo“, Petersburg, 1886, nr. 7, pag. 127—155; 1887, nr. 2, pag. 102—124. — 114, 115—116.
- Derjavin, G. R. Dumnezeu. — 195.
- Despre fracțiunea social-democrată din Dumă.* [Rezoluție adoptată la Conferința a cincea a P.M.S.D.R. (Conferința generală din 1908)]. In : Înștiințarea Comitetului Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia cu privire la conferința generală ordinară a partidului. [Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Paris, 1909], pag. 5—6. (P.M.S.D.R.). — 344, 372—373, 411—412.
- Dezbaterile din cadrul fracțiunii social-democrate din Dumă în problema atitudinii social-democrației față de religie.* — „Proletarii“, [Paris], 1909, nr. 45, 13 (26) mai, pag. 6—7, la rubrica : Din viața de partid. — 426, 434, 437.
- Din partea redacției.* — „Golos Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1908, nr. 8—9, iulie—septembrie. Supliment la nr. 8—9 ale ziarului „Golos Soș[ial]-Demokrata“, pag. 1. — 265, 293—295, 296—298.
- Din partea redacției.* — „Revoluționnaia Misl“, 1908, nr. 1, aprilie, pag. 1. — 144—145, 147, 349.
- [*Din presa partidului s.-r.*]. — „Revoluționnaia Misl“, 1908, nr. 1, aprilie, pag. 16, la rubrica : Bibliografie. — 144, 145, 147.
- Din Ural.* — „Soțial-Demokrat“, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 44—45. Sub titlul comun : Corespondențe. — 4.
- Directive pentru comisia pentru problema organizatorică* — vezi Lenin, V. I. Directive pentru comisia pentru problema organizatorică.
- „Dnevnik Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1905, nr. 4, decembrie, pag. 1—12. — 34, 47.
- Editura „Otkliki“.* Culegere, vol. II. Petersburg, [Tipografia electr. Levenștein], 1907. 76 pag. — 48.

Engels, F. *Anti-Dühring*. Domnul Eugen Dühring revoluționează știința. 1876—1878. — 20.

— *Despre materialismul istoric*. — În : *Materialismul istoric*. Culegere de articole ale lui Engels, Kautsky, Lafargue, Jaurès, Sorel, Adler, Stern, Zetterbaum, Kelles-Kraus, Belfort-Bax, Stillech. Intocmită și tradusă de S. Bronștein (S. Semkovski). Cu o prefață și un indice de lucrări cu privire la materialismul istoric în limba rusă și în alte limbi. Petersburg, tip. „Obșcestvennaia Polza”, 1908, pag. 162—183. — 399—401.

— *Dezbaterile de la Berlin cu privire la revoluție*. I. — vezi Engels, F. Köln, 13 Juni.

— *Introducere [la lucrarea lui K. Marx „Luptele de clasă în Franța. 1848—1850”]*. 6 martie 1895. — 34.

— *Literatura din emigrație*. II. Programul comunarșilor blanquiști aflați în emigrație. Iunie 1874. — 427.

— *Ludwig Feuerbach și sfârșitul filozofiei clasice germane*. Inceputul anului 1886. — 426—427.

— *Prefață [la lucrarea lui K. Marx „Războiul civil din Franța”]*. 18 martie 1891. — 428, 436, 437.

— *Scrisoare către E. Bernstein*. 27 august 1883. — 284—285.

— [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 29 noiembrie 1886]. — În : Scrisori adresate lui F. A. Sorge și altora de către J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx și alții. Traducere din limba germană de Politikus. În anexă scrisori și o biografie a lui F. A. Sorge scrisă de E. Dietzgen. Cu o prefață scrisă de N. Lenin și un portret al lui F. A. Sorge. Petersburg, Dauge, 1907, pag. 266—270. — 246, 423.

— [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 7 decembrie 1889]. — Ibid., pag. 356—359. — 246.

— [*Scrisoare către F. A. Sorge*. 10 iunie 1891]. — Ibid., pag. 406—407. — 246.

— [*Scrisoare către F. Kelley-Wischnewetszky*. 28 decembrie 1886]. — Ibid., pag. 271—274. — 246.

Esuri asupra filozofiei marxiste. Culegere de lucrări filozofice. Petersburg, [tip. Bezobrazov], 1908, 329 pag. — 20.

- [*Formula de trecere la ordinea zilei, propusă de fracțiunea social-democrată din Duma de stat în legătură cu proiectul de lege întocmit în baza ucazului din 9 noiembrie 1906*]. — În: Darea de seamă stenografică a agenției telegrafice din Petersburg [cu privire la ședințele Dumei de stat. 1908. A 3-a legislatură. Sesiunea a doua. Partea I. Ședințele 1—35 (15 octombrie—20 decembrie 1908). Supliment la ziarul „Rossiia”]. Petersburg, [tip. ziarului „Rossiia”], 1908, pag. 118. — 328—329.
- [*Formula de trecere la ordinea zilei, propusă de Grupul trudovic din Duma de stat în legătură cu proiectul de lege întocmit în baza ucazului din 9 noiembrie 1906*]. — Ibid., pag. 482. — 328.
- Forțele de producție ale Rusiei*. Scurtă caracterizare a diferitelor sectoare de muncă, în conformitate cu clasificarea expoziției. Intocmită sub îngrijirea lui V. I. Kovalevski. Petersburg [1896]. XI, 1 249 pag. (Ministerul de finanțe. Comisia pentru organizarea Expoziției generale industriale și de artă din 1896 de la Nijni-Novgorod). — 79.
- Gogol, N. V. *Revizorul*. — 447.
- *Taras Bulba*. — 226, 424—425.
- „*Golos Moskvî*. — 446.
- 1909, nr. 65, 20 martie, pag. 5. — 419, 425.
- „*Golos Soțial-Demokrata*”, [Geneva—Paris]. — 6, 258, 260, 288, 293, 296, 297, 304, 340.
- [Geneva], 1908, nr. 1—2, februarie, pag. 24—26. — 145.
- 1908, nr. 3, martie, pag. 3—12. — 27—31, 32, 33, 34.
- 1908, nr. 6—7, mai-iunie, pag. 3—14. — 190, 265, 296.
- 1908, nr. 8—9, iulie-septembrie, pag. 23—24. — 257, 258, 259, 260—261, 262, 263, 264, 293, 297.
- 1908, nr. 8—9, iulie-septembrie. Supliment la nr. 8—9 ale ziarului „*Golos Soț[ial]-Demokrata*”, pag. 1. — 265, 293—295, 296—298.
- 1908, nr. 10—11, noiembrie-decembrie, 32 pag. — 380, 424.
- 1909, nr. 12, martie, pag. 15—16. — 420, 422, 424.
- Griboedov, A. S. *Prea multă minte strică*. — 54, 191, 295.

[*Hotărîrea Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R. în legătură cu Apelul Consiliului studențesc de coaliție din Petersburg*]. — „Proletarii”, Geneva, 1908, nr. 36, (16) 3 octombrie, pag. 10. Sub titlul comun : Petersburg, la rubrica : Din viața de partid. Pe ziar figurează data : 16 (30) octombrie. — 225.

Hotărîrile și rezoluțiile Congresului de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. [Foaie volantă. Petersburg], tip. Comitetului Central, [1906], pag. 1 (P.M.S.D.R.). — 30, 158, 160, 162, 172, 175, 179, 190, 282—283, 329, 332.

Indicații tactice generale pentru momentul actual [Rezoluție adoptată la Congresul al X-lea al P.P.S.]. — În : Congresul al X-lea al P.P.S. Programul. Tactica. [Editat de „Myśli Socjalistycznej”. Lvov], 1908, pag. 8—10. Sub titlul comun : Rezoluții. — 49.

**Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor asupra unor laturi ale economiei naționale a Rusiei*. Sub îngrijirea prof. A. I. Ciuprov și A. S. Posnikov. Vol. I. Petersburg, tip. Kirșbaum, 1897. VIII, LXIV, 533 pag. — 76, 89—90.

Internaționala. — 242.

[*Interpelare adresată ministrului de interne în ședința Dumei de stat din 15 octombrie 1908 în legătură cu interzicerea de către guvernatorul orașului Petersburg a discutării referatului profesorului Pogodin : „Bosnia și Herțegovina sub ocupația Austro-Ungariei”*]. — În : Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1908. Sesiunea a doua. Partea I. Ședințele 1—35 (15 octombrie—20 decembrie 1908). Petersburg, imprimeriile statului, 1908, pag. 22. (Duma de stat. A 3-a legislatură). — 312.

*„*Iskra*”, [Londra], 1902, nr. 23, 1 august, pag. 2—4 ; nr. 24, 1 septembrie, pag. 2—4. — 358.

În legătură cu conferința P.M.S.D.R. — „Golos Soțial-Demokrata”, [Geneva], 1909, nr. 12, martie, pag. 15—16. — 420, 422, 424.

**Încă o dată despre momentul actual și despre tactica partidului*. — „Znamea Truda”, [Paris, 1908, nr. 13, noiembrie], pag. 11—13. — 363.

Înștiințarea Comitetului Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia cu privire la conferința generală ordinară a partidului. [Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Paris, 1909]. 8 pag. (P.M.S.D.R.). — 341, 344, 346, 365—370, 371, 372—375, 384, 391—393, 402, 403—404, 407, 409—410, 411—412, 423.

- Jbankov, D. N. Babia storona. Studiu statistic etnografic.* — În: Materiale pentru statistica guberniei Kostroma. Publicație a Comitetului gubernial de statistică din Kostroma. Sub îngrijirea lui V. Pirogov. Partea a VIII-a. Kostroma, 1891, pag. 1—36. — 103.
- „*Jizn*”, Petersburg, 1901, nr. 3, pag. 162—186; nr. 4, pag. 63—100. — 166.
- Karamzin, N. M. Sensibilul și flegmaticul. Două caractere.* — 9, 13.
- **Karișev, N. A. Pământurile extralotuale luate în arendă de țărani.* Derpt, tip. Lakman, 1892. XIX, 402, LXV, pag. 3 file cu tabele. (În colecția: Rezultatele cercetărilor asupra situației economice a Rusiei după datele statistice ale zemstvelor. Vol. II). — 87—88, 89.
- Karl Marx (1818—1883). La douăzeci și cinci de ani de la moartea sa (1883—1908).* Petersburg, [Kedrov], 1908, 410 pag. Pe copertă figurează titlul: În amintirea lui Karl Marx. — 264.
- Kaufman, A. A. Importanța economică și culturală a proprietății private asupra pământului.* — În: Problema agrară. Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherțenștein, Hauke, Iakușkin, Kaufman, Kutler, Levitski, Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda”, 1907, pag. 442—628. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 76—78, 80—81, 109, 130, 156.
- Kautsky K. Concepția noastră asupra patriotismului și războinului.* — În: Kautsky, K. Concepția noastră asupra patriotismului și războinului. Traducere din limba germană de L. Nemanov. Sf. Francisc d’Assisi. Traducere din limba germană de S. Markovici. [Petersburg, tipolit. „Gherold”, 1905], pag. 3—32. — 197, 200—201.
- *Concepția noastră asupra patriotismului și războinului.* Traducere din limba germană de L. Nemanov. Sf. Francisc d’Assisi. Traducere din limba germană de S. Markovici. [Petersburg, tipolit. „Gherold”, 1905]. 48 pag. — 197, 200—201.
- *Forțele motrice ale revoluției ruse și perspectivele ei.* Traducere din limba germană („Neue Zeit”, nr. 9 și 10. 25. Jg., Bd. I). Sub îngrijirea lui N. Lenin și cu o prefață scrisă de el. Moscova, „Novaia Epoha”, 1907. 32 pag. — 43, 177, 397—400.
- Korolenko, S. A. Munca salariată în gospodăriile moșierești și strămutările muncitorilor oglindite în statistica economică a Rusiei europene sub aspectul agricol și industrial.* Petersburg, tip. Kirșbaum, 1892. XX, 864 pag.; 17 file cu hărți. (Departamentul

agriculturii și al industriei agricole. Date cu privire la agricultură și date statistice pe baza materialelor furnizate de proprietari. Vol. V). — 74, 115, 117.

Kricevski, B. N. Principiile, tactica și lupta. — „Rabocce Delo“, Geneva, 1901, nr. 10, septembrie, pag. 1—36. — 148.

Kulebaki. — „Soțial-Demokrat“, [Vilno—Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 44. Sub titlul comun : Corespondențe. — 4.

[*Kuskova, E. D.*] *Despre marxismul rus.* (La douăzeci și cinci de ani de la moartea lui Karl Marx). — „Stolicinaia Pošta“, Petersburg, 1908, nr. 251, 1 (14) martie, pag. 3—4. Semnat : E. K. — 37—38.

Kutler, N. N. Proiect de lege cu privire la măsurile de extindere și de ameliorare a proprietății țărănești. — În : Problema agrară. Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherțenștein, Hauke, Iakușkin, Kaufman, Kutler, Levitski, Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda“, 1907, pag. 629—648. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 12, 323.

Larin, I. Problema țărănească și social-democrația. [Petersburg]. „Novii Mir“, 1906. 111 pag. — 174.

Legea cu privire la răscumpărarea vetrelor de către țăranii eliberați din iobăgie și la sprijinul acordat de guvern pentru dobîndirea în proprietatea acestora a unor terenuri agricole. 19 februarie 1861. — În : *Legea cu privire la țăranii eliberați din iobăgie.* Petersburg, 1861, pag. 1—32. — 317.

Legea cu privire la țăranii eliberați din iobăgie. 19 februarie 1861. Petersburg, 1861. 357 pag. Diverse pagini. — 317.

Legea din 9 noiembrie 1906 — vezi Ucaz către Senatul ocîrmuitor cu privire la ieșirea țăranilor din obști și la trecerea loturilor în proprietatea lor.

Legea din 11 decembrie 1905 — vezi Ucaz către Senatul ocîrmuitor cu privire la modificarea și completarea regulamentului alegerilor pentru Duma de stat.

Legea electorală din 3 iunie 1907 — vezi Regulamentul alegerilor pentru Duma de stat.

Legea generală cu privire la țăranii eliberați din iobăgie. 19 februarie 1861. — În : *Legea cu privire la țăranii eliberați din iobăgie.* 19 februarie 1861. Petersburg, 1861, pag. 1—33. — 317.

- [*Lenin, S. N.*] *Unelte și mașini agricole*. — „Buletinul finanțelor, industriei și comerțului”, Petersburg, 1896, nr. 51, pag. 972—976. Sub titlul comun : Expoziția generală industrială și de artă de la Nijni-Novgorod. — 79.
- *Unelte și mașini agricole*. — În : Forțele de producție ale Rusiei. Scurtă caracterizare a diferitelor ramuri de activitate economică conform clasificării adoptate la expoziție. Întocmită sub îngrijirea generală a lui V. I. Kovalevski. Petersburg, [1896], pag. 47—58, în secțiunea : I. Agricultură. (Ministerul de finanțe. Comisia pentru organizarea Expoziției generale industriale și de artă din 1896 de la Nijni-Novgorod). — 79.
- * [*Lenin V. I.*] *Aventurism revoluționar*. — „Iskra”, [Londra], 1902, nr. 23, 1 august, pag. 2—4 ; nr. 24, 1 septembrie, pag. 2—4. — 358.
- *Cine ne judecă pe noi!* — „Proletarii”, [Vîborg], 1907, nr. 19, 5 noiembrie, pag. 6—7. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 152.
- *Criza politică și falimentul tacticii oportuniste*. — „Proletarii”, [Vîborg], 1906, nr. 1, 21 august, pag. 2—6. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 395.
- *Cum corectează Piotr Maslov ciornele lui Karl Marx*. — „Proletarii”, Geneva, 1908, nr. 33, (5 august) 23 iulie, pag. 3—6. — 190, 257—265.
- * — *Despre blocurile cu cadeții*. — „Proletarii”, [Vîborg], 1906, nr. 8, 23 noiembrie, pag. 2—5. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 395.
- *Despre unele trăsături ale destrămării actuale*. — „Proletarii”, Geneva, 1908, nr. 32, (15) 2 iulie, pag. 1—2. — 349.
- *Dezbateri în jurul problemei agrare în Duma a III-a*. — „Proletarii”, Geneva, 1908, nr. 40, 1 (14) decembrie, pag. 3—5. Semnat : N. L. — 349.
- * — *Dezvoltarea capitalismului în Rusia*. Procesul de formare a pieței interne pentru marea industrie. Ediția a doua, completată. Petersburg, „Pallada”, 1908. VIII, VIII, 489 pag. Înaintea titlului autor : Vladimir Ilin. — 63, 64, 74—76, 79, 85—87, 88—89, 90—92, 94—95, 98—100, 102, 104, 105—107, 109—116, 119—122, 124—125, 127, 141, 163.
- *Dictatura revoluționar-democratică a proletariatului și a țărănimii*. — „Vpered”, Geneva, 1905, nr. 14, 12 aprilie (30 martie), pag. 1. — 381, 382.

- *Din partea redacției.* — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 33, (5 august) 23 iulie, pag. 6. — 295, 296.
- *Din partea redacției ziarului „Proletarii“.* [Pe marginea articolului „Cu privire la problemele curente“]. — „Proletarii“, Paris, 1909, nr. 42, 12 (25) februarie, pag. 3—4. — 405, 406.
- *Directive pentru comisia/ pentru problema organizatorică.* — În: Înștiințarea Comitetului Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia cu privire la conferința generală ordinară a partidului. [Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Paris, 1909], pag. 6. (P.M.S.D.R.). Sub titlul comun: Problema organizatorică. — 341, 373—374, 402.
- *Domnii „critici“ în problema agrară.* — „Zarea“, Stuttgart, 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 259—302. Semnat: N. Lenin. — 166, 264—265.
- *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Geneva, tip. partidului, 1905. VIII, 108 pag. (P.M.S.D.R.). Înaintea titlului autor: N. Lenin. — 382.
- † — *Două tactici ale social-democrației în revoluția democratică.* În: [Lenin, V. I.] În 12 ani. Culegere de articole. Vol. I. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907], pag. 387—469. Înaintea titlului autor: Vl. Ilin. Pe coperta interioară este indicat anul 1908. — 389.
- *Duma a III-a.* — „Proletarii“, [Vîborg], 1907, nr. 18, 29 octombrie, pag. 1—3. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 36.
- * — *În 12 ani.* Culegere de articole. Vol. I. Două curente în marxismul rus și în social-democrația rusă. Petersburg, tip. Bezobrazov, [1907]. XII, 471 pag. Înaintea titlului autor: Vl. Ilin. Pe foaia de titlu este indicat anul 1908. — 382.
- *În legătură cu dezbaterile privitoare la lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget.* — „Soțial-Demokrat“, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 10—14. Semnat: N. Lenin. — 6.
- *Marxism și revizionism.* — În: Karl Marx (1818—1883). La douăzeci și cinci de ani de la moartea sa (1883—1908). Petersburg, [Kedrov], 1908, pag. 210—217. Pe copertă figurează titlul: În amintirea lui Karl Marx. Semnat: Vl. Ilin. — 264—265.
- *Materialism și empiriocriticism.* Însemnări critice despre o filozofie reacționară. Februarie-octombrie 1908. — 20.

- *— *Menșevicii eserilor.* — „Proletarii“, [Vîborg], 1906, nr. 4, 19 septembrie, pag. 3—6. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 144.
- *Note politice.* — „Proletarii“, [Geneva], 1908, nr. 21, 26 (13) februarie, pag. 2. — 349.
- *O nouă politică agrară.* — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 22, (3 martie) 19 februarie, pag. 1. Ziarul poartă data : (4 martie) 19 februarie. — 11, 324.
- *P. Maslov e într-o criză de isterie.* — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 37, (29) 16 octombrie, pag. 3—5. Semnat : N. Lenin. — 293, 295.
- *Pe marginea a două scrisori.* — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 39, (26) 13 noiembrie, pag. 3—6. — 285, 415.
- *Pe marginea articolului „Cu privire la problemele curente“* — vezi Lenin, V. I. Din partea redacției ziarului „Proletarii“.
- *[Platforma tactică pentru Congresul de unificare al P.M.S.D.R. Proiect de rezoluții pentru Congresul de unificare al P.M.S.D.R.]*. — „Partiinîe Izvestiia“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 5—9. — 383.
- *Prefață la ediția rusă [a cărții lui K. Kautsky „Forțele motrice ale revoluției ruse și perspectivele ei“]*. — În : Kautsky K. : Forțele motrice ale revoluției ruse și perspectivele ei. Traducere din limba germană („Neue Zeit“, nr. 9 și 10, 25 Jg., Bd. I). Sub îngrijirea lui N. Lenin și cu o prefață scrisă de el. Moscova, „Novaia Epoha“, 1907, pag. 1—7. — 396—398, 399.
- *Problema agrară.* Partea I. Petersburg, [„Zerno“, ianuarie] 1908. 263 pag. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. — 106.
- *Problema agrară și „criticiii lui Marx“.* — În : [Lenin, V. I.] Problema agrară. Partea I. Petersburg, [„Zerno“, ianuarie] 1908, pag. 164—263. Înaintea titlului autor : Vl. Ilin. — 106.
- *Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907.* Noiembrie-decembrie 1907. — 59—60, 61—62, 63, 67—68, 70, 71, 121, 135, 154—179, 190, 257—264.
- *Proiect de program agrar al P.M.S.D.R. prezentat la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.* — vezi Lenin, V. I. Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc, Capitolul V.

- *Proiectul de rezoluție bolșevic cu privire la guvernul provizoriu și la organele locale ale puterii revoluționare.* Guvernul revoluționar provizoriu și organele locale ale puterii revoluționare. — În : [Lenin, V. I.] Raport asupra Congresului de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Scrisoare către muncitorii din Petersburg. Moscova-Petersburg, tip. „Delo“, 1906, pag. 92—93, la rubrica : Anexe. — 386—387, 389.
- *Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R.* Scrisoare către muncitorii din Petersburg. Moscova-Petersburg, tip. „Delo“, 1906, 111 pag. Înaintea titlului autor : N. Lenin. — 177—178, 384—387, 389.
- *Răspuns la critica proiectului nostru de program.* — În : [Maslov, P. P.] X. Despre programul agrar. [Lenin, V. I.] Lenin, N. Răspuns la critica proiectului nostru de program. Editat de Liga social-democrației revoluționare rusc. Geneva, tip. Ligii, 1903, pag. 26—42. (P.M.S.D.R.). Semnat : N. Lenin. — 271.
- *Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc.* Petersburg, „Nașa Miśl“, 1906. 31 pag. Înaintea titlului autor : N. Lenin. — 177—178.
- *Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc.* Petersburg, 1906. 31 pag. Înaintea titlului autor : N. Lenin. — 162—163, 177—178, 268, 272.
- *[Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc. Capitolul V].* — În : [Lenin, V. I.] Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R. Scrisoare către muncitorii din Petersburg. Moscova-Petersburg, tip. „Delo“, 1906, pag. 66—67. Sub titlul : Proiect de program agrar al majorității din comisia agrară, la rubrica : Anexe. Înaintea titlului autor : N. Lenin. — 177—178.
- *[Revizuirea programului agrar al partidului muncitoresc. Capitolul V].* „Partiinîe Izvestiia“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 12. Sub titlul comun : Proiecte de program agrar pentru apropiatul congres. — 177—178.
- *Rezoluție cu privire la insurecția armată, [adoptată la Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.].* — În : Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. XVII—XVIII. (P.M.S.D.R.). — 382, 383, 389.
- *Rezoluție despre tactica fracțiunii social-democrate în Duma [a III-a] de s[ta]t.* — „Proletarii“, [Viborg], 1907, nr. 20, 19 noiembrie, pag. 4, la rubrica : Din viața de partid. Sub titlul comun : Rezoluțiile Conferinței a treia generale din Rusia. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 36,

- Levin, D. Schițe* — „Reci“, Petersburg, 1909, nr. 133 (1 018), 17 (30) mai, pag. 2—3. — 448.
- „*Listok «Rabocego Dela»*“, [Geneva], 1901, nr. 6, aprilie, pag. 1—6. — 148.
- Manifest.* 17 (30) octombrie 1905. — „Buletinul oficial“, Petersburg, 1905, nr. 222, 18 (31) octombrie, pag. 1. — 445.
- Manifest către întreaga țărănie din Rusia [adresat de comitetul fracțiunii social-democrate din Duma de stat, de comitetul Grupului trudovic din Duma de stat, de Uniunea țărănească din Rusia, de Comitetul Central al P.M.S.D.R., de comitetul central al partidului socialiștilor-revoluționari, de Uniunea feroviarilor din Rusia și de Asociația corpului didactic]* [Foaie volantă] F.l. tip. C.C. al P.M.S.D.R., [Iulie 1906], 2 pag. — 393, 394, 395.
- Manifestul de la Viborg* — vezi Reprezentanții poporului către popor.
- **Maress, L. N. Producția și consumul de cereale în gospodăria țărănească.* — În: *Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor asupra unor laturi ale economiei naționale a Rusiei.* Sub îngrijirea prof. A. I. Ciuprov și A. S. Posnikov. Vol. I, Petersburg, tip. Kirșbaum, 1897, pag. 1—96. — 89—90.
- Marsilieza.* — 211.
- Martens, F. Culegere de tratate și convenții încheiate de Rusia cu țările străine.* Vol. VIII. *Tratate cu Germania.* 1825—1888. Petersburg, tip. Ministerului căilor de comunicație (Benke), 1888. XXII, 747 pag. În limbile rusă și franceză. — 231, 250.
- Martînov, A. Literatura de demascare și lupta proletară.* („Iskra“, nr. 1—5). — „Rabocee Delo“, Geneva, 1901, nr. 10, septembrie, pag. 37—64. — 148.
- *Problema agrară în Duma contrarevoluționară.* — „Golos Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1908, nr. 10—11, noiembrie-decembrie, pag. 5—14. — 424.
- Martov, L. K. Kautsky și revoluția rusă.* — În: Editura „Otkliki“. *Culegere*, vol. II. Petersburg, [Tipografia electr. Lovenștein], 1907, pag. 3—24. — 43—44.
- *Pentru ce să luptăm?* — „Soțial-Demokrat“, Paris, 1909, nr. 3, 9 (22) martie, pag. 3—4. — 381, 384, 387, 388, 389—391, 392, 395, 396—398, 399—400, 401.

- „*Radicalizarea burgheziei*. — „*Vozrojdenie*“, Moscova, 1909, nr. 1—2, pag. 26—31, în : Rubrica social-politică. Însemnările unui ziarist. — 419—420, 423, 424.
- *Rezultatele dezvoltării politice*. — În : Mișcarea socială din Rusia la începutul secolului al XX-lea. Sub îngrijirea lui L. Martov, P. Maslov și A. Potresov. Vol. I. Precursorii mișcării și principalele ei cauze. Petersburg, tip. „*Obșcestvennaia Polza*“, 1909, pag. 663—676. Semnat : L. M. — 424.
- Marx, K. A doua adresă a Consiliului General al Asociației Internaționale a Muncitorilor cu privire la războiul franco-prusian. Către membrii Asociației Internaționale a Muncitorilor din Europa și din Statele Unite. 9 septembrie 1870.* — 47—48.
- *Capitalul. Critica economiei politice. Vol. I. 1867.* — 19.
- *Capitalul. Critica economiei politice. Vol. I—III. 1867—1894.* — 276—277, 353.
- *Contribuții la critica filozofiei hegeliene a dreptului. Introducere. Sfârșitul anului 1843—ianuarie 1844.* — 427, 450.
- *Mizeria filozofiei. Răspuns la „Filozofia mizeriei“ a d-lui Proudhon. Prima jumătate a anului 1847.* — 133, 168.
- *Postfață la ediția a doua [a primului volum al „Capitalului“]. 24 ianuarie 1873.* — 19.
- *Proiect de lege cu privire la desființarea servituților feudale — vezi Marx, K. Köln, 29 Juli.*
- *— *[Scrisoare către L. Kugelmann. 12 aprilie 1871].* — În : Marx, K. Scrisori către L. Kugelmann. Cu o prefață din partea redacției revistei „*Die Neue Zeit*“. Traducere din limba germană de M. Iliina, sub îngrijirea lui N. Lenin și cu o prefață scrisă de el. Petersburg, [„*Novaia Duma*“], 1907, pag. 88—89. — 176.
- *— *Scrisori către L. Kugelmann. Cu o prefață din partea redacției revistei „Die Neue Zeit“.* Traducere din limba germană de M. Iliina, sub îngrijirea lui N. Lenin și cu o prefață scrisă de el. Petersburg, [„*Novaia Duma*“], 1907. XI, 96 pag. — 176.
- Marx, K. și Engels, F. A treia cronică internațională. Din mai pînă în octombrie. 1 noiembrie 1850.* — 38—39.
- *Circulara împotriva lui Kriege. 11 mai 1846.* — 274.
- *Manifestul Partidului Comunist. Decembrie 1847—ianuarie 1848.* — 22, 196.

- *Operele complete ale lui Karl Marx și Friedrich Engels*. 1841—1850. Vol. 1. Martie 1841—martie 1844. Traducere integrală din limba germană de I. G. Groisman. Sub îngrijirea lui L. I. Akselrod (Ortodox), D. Kolțov și B. Reazanov. Cu o prefață la ediția rusă de F. Mehring. [Odesa, „Eliberarea muncii“, 1908, II, 650 pag. (În : Din moștenirea literară a lui Karl Marx, Friedrich Engels și F. Lassalle. Editat de F. Mehring). — 399—400.
- *Operele complete ale lui Karl Marx și Friedrich Engels*. 1841—1850. Vol. 2. Iulie 1844—noiembrie 1847. Sub îngrijirea lui L. I. Akselrod, V. I. Zsulici și D. Kolțov. [Odesa, „Eliberarea muncii“, 1908. VIII, 541 pag. (În : Din moștenirea literară a lui Karl Marx, Friedrich Engels și F. Lassalle. Editat de F. Mehring). — 399—400.
- Maslov P. P. Bazele principiale și teoretice ale programului agrar*. — „Obrazovanie“, Petersburg, 1907, nr. 2 a, pag. 117—126 ; nr. 3, pag. 89—104.— 159—160, 166—167, 171—172, 173—174, 263—265.
- *Critica programelor agrare și un proiect de program*. Moscova, „Kolokol“, 1905. 43 pag. (Prima bibliotecă, nr. 31). — 159, 160—161, 269, 270—271.
- *Cu privire la problema agrară*. (Critica criticilor). — „Jizn“, Petersburg, 1901, nr. 3, pag. 162—186 ; nr. 4, pag. 63—100. — 166.
- *Prefață la ediția a treia [a cărții „Problema agrară în Rusia“]*. — În : Maslov, P. P. Problema agrară în Rusia. (Condițiile de dezvoltare a gospodăriei țărănești în Rusia). Ed. a 3-a. Petersburg, tip. „Obșcestvennaia Polza“, 1906, pag. XIII. — 166.
- *Problema agrară în Rusia*. Vol. I—II. Petersburg, tip. „Obșcestvennaia Polza“, 1908. 2 vol.
- Vol. I. (Condițiile de dezvoltare a gospodăriei țărănești în Rusia). Ed. a 4-a completată. În anexe articolele : 1) Bazele principiale ale programului agrar. 2) Criticilor mei. XIII, 520 pag. — 262.
- Vol. II. Criza gospodăriei țărănești și mișcarea țărănească. VIII, 457, 135 pag. ; 4 file cu hărți. — 262.
- *Problema agrară în Rusia*. (Condițiile de dezvoltare a gospodăriei țărănești în Rusia). Ed. a 3-a. Petersburg, tip. „Obșcestvennaia Polza“, 1906. XIII, 462. pag. — 166, 167, 259, 260, 261—263, 264—265, 295, 296.

- *[Proiect de program agrar]*. — „Partiinîe Izvestiia”, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 12. Sub titlul comun : Proiecte de program agrar pentru apropiatul congres. — 269.
- *Scrisoare către redacție*. — „Golos Soțial-Demokrata”, [Geneva], 1908, nr. 8—9, iulie-septembrie, pag. 23—24. — 257, 258—259, 260—261, 262, 263, 264, 265, 297.
- *X. Despre programul agrar*. — În : [Maslov, P. P.] X. Despre programul agrar. [Lenin, V. I.] Lenin, N. Răspuns la critica proiectului nostru de program. Editat de Liga social-democrației revoluționare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1903, pag. 1—25. (P.M.S.D.R.). — 264—266, 269, 270, 271.
- *X. Despre programul agrar*. [Lenin, V. I.] Lenin, N. Răspuns la critica proiectului nostru de program. Editat de Liga social-democrației revoluționare ruse. Geneva, tip. Ligii, 1903. 42 pag. (P.M.S.D.R.). — 264—266, 269, 270, 271.
- **Materiale cu privire la problema țărănească*. Dare de seamă asupra ședințelor congresului delegaților Uniunii țărănești din Rusia, 6—10 noiembrie 1905. Cu un articol introductiv de V. Groman. F. l., „Novii Mir”, 1905. 114 pag. — 164.
- **Materiale pentru evaluarea pământurilor din gubernia Nijni-Novgorod*. Partea economică. Partea a IV-a, a IX-a, a XII-a. Publicație a zemstvei guberniale Nijni-Novgorod. Nijni-Novgorod 1888—1890. 3 vol. (Secțiunea de statistică a consiliului zemstvei guberniale Nijni-Novgorod).
- *— Partea a IV-a. Județul Kneaghinin. 1888. 442 pag. — 91—92, 98—99, 110.
- *— Partea a IX-a. Județul Vasil. 1890. 428 pag. — 91—92, 98—99, 110.
- *— Partea a XII-a. Județul Makariev. 1889. 549 pag. — 91—92, 98—99, 110.
- [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a 2-a legislaturi]*. F.l., [1907]. 7, 23 pag. ; 1040 file.— 11, 160, 161, 351.
- Materiale statistice cu privire la județul Krasnoufimsk, gubernia Perm*. Partea a III-a. Tabele. Publicație a zemstvei județene Krasnoufimsk. Kazan, tip. Veceslav, 1893. [Pe copertă : 1894]. VII. 430 pag. — 84—85, 86, 91, 94, 98, 106—107, 109, 110, 111, 113.
- Materiale statistice privind gubernia Kostroma*. Publicație a Comitetului gubernial de statistică din Kostroma. Sub îngrijirea lui

V. Pirogov. Partea a VIII-a. Kostroma, 1891. II, 333, 25 pag. ; 4 file cu tabele. — 103.

Materialismul istoric. Culegere de articole scrise de Engels, Kautsky, Lafargue, Jaurès, Sorel, Adler, Stern, Zetterbaum, Kelles-Kraus, Belfort-Bax, Stillich. Intocmită și tradusă de S. Bronștein (S. Semkovski). Cu o prefață și un indice de lucrări cu privire la materialismul istoric în limba rusă și în alte limbi. Petersburg, tip. „Obșcestvennaia Polza“, 1908. II, 403 pag. — 399—401.

Militarismul și conflictele internaționale. [Rezoluție adoptată la congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „Proletarii“, [Vîborg], 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 5—6. Sub titlul comun: Rezoluțiile congresului de la Stuttgart. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 193—194, 198, 211.

Miliukov. P. N. Petersburg, 25 mai. — „Reci“, Petersburg, 1906, nr. 82, 25 mai (7 iunie), pag. 1. — 12.

— *Petersburg, 16 martie.* — „Reci“, Petersburg, 1908, nr. 65, 16 (29) martie, pag. 1. — 9, 10—11, 13.

— *Sarcinile comitetelor agrare locale, așa cum le înțeleg social-democrații și cadeții.* — În: Miliukov, P. N. Un an de luptă. Cronică publicistică. 1905—1906. Petersburg, [tip. „Obșcestvennaia Polza“], 1907, pag. 457—460. (Biblioteca „Obșcestvennaia Polza“). — 12.

— *Un an de luptă.* Cronică publicistică. 1905—1906. Petersburg, [tip. „Obșcestvennaia Polza“], 1907, XVII, 550 pag. (Biblioteca „Obșcestvennaia Polza“). — 12.

Minsk. — „Soțial-Demokrat“, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 43—44. Sub titlul comun: Corespondențe. — 5.

Mișcarea socială din Rusia la începutul secolului al XX-lea. Sub îngrijirea lui L. Martov, P. Maslov și A. Potresov. Vol. I. Precursorii mișcării și principalele ei cauze. Petersburg, tip. „Obșcestvennaia Polza“, 1909. [5], 676 pag. — 424.

Molière, J. B. Tartuffe sau Impostorul. — 296.

Nadejdin, L. Ajunul revoluției — vezi Ajunul revoluției.

„*Narodnaia Duma*“, [Petersburg], 1907, nr. 12, 24 martie (6 aprilie) pag. 4. — 388.

Nekrasov, N. A. — Cavaler pentru o oră. — 302.

- *Cine o duce bine în Rusia.* — 217.
- Nik.—on* — *vezi* Danielson, N. F.
- Noi execuții în rîndurile teroriștilor și presa noastră legală.* — „Zna-
mea Truda”, [Paris], 1908, nr. 10—11, februarie-martie,
pag. 5—9. — 145—146.
- Nota redacției ziarului „Golos Soțial-Demokrata” la scrisoarea tov.
Maslov* — *vezi* Din partea redacției.
- „*Novoe Vremea*”, Petersburg, 1908, nr. 11 698, 5 (18) octombrie,
pag. 2. — 234—235.
- Nu este oare timpul să terminăm?* — „Golos Soțial-Demokrata”,
[Geneva], 1908, nr. 1—2, februarie, pag. 24—26. — 145.
- O cotitură istorică.* — „Listok «Rabocego Dela»”, [Geneva], 1901,
nr. 6, aprilie, pag. 1—6. Semnat: Redacția revistei „Rabocee
Delo”. — 148.
- „*Obrazovanie*”, Petersburg, 1907, nr. 2a, pag. 117—126; nr. 3,
pag. 89—104. — 159—160, 166—167, 171—172, 173—174,
263—264.
- Odințev. În legătură cu problema organizațiilor revoluționare.* (Scri-
soare către redacție). — „Revoliuționnaia Misl”, 1908, nr. 2,
iunie, pag. 10—13. — 146—147, 349.
- Odoevski, A. I. „Cîntu-nflăcărat al strunelor profetice...”.* — 192.
- Orlov, V. Gospodăria țărănească, Partea I. Formele posesiunii pămîntului de către țărani în gubernia Moscova. Publicație a zemstvei guberniale Moscova. Moscova, 1879, III. 320, 39 pag. (În: culegere de date statistice cu privire la gubernia Moscova. Secțiunea statisticii economice. Vol. IV. Partea I).* — 82—83.
- Ozeroski, S. Despre „Vehi”.* — „Reci”, Petersburg, 1909, nr. 139
(1 024), 24 mai (6 iunie), pag. 5. — 448.
- „*Partiinie Izvestiia*”, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 5—9,
9—11, 12. — 178—179, 269, 383—385, 387, 389.
- Petersburg, 4 octombrie.* — „Novoe Vremea”, Petersburg, 1908,
nr. 11 698, 5 (18) octombrie, pag. 2. — 234—235.

- Plehanov, G. V. Încă o dată despre situația noastră.* (Scrisoare către tovarășul X.). — „Dnevnik Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1905, nr. 4, decembrie, pag. 1—12. — 34, 47.
- *Insemnările unui publicist.* — „Golos Soțial-Demokrata“, [Geneva] 1908, nr. 3, martie, pag. 3—12. — 27, 28, 34.
- *Insemnările unui publicist.* — „Sovremennaia Jizn“, Moscova, 1907, nr. 2, februarie-martie, pag. 158—186. Semnat : Beltov. — 43—44.
- *[Intrebări adresate unor social-democrați din străinătate cu privire la caracterul revoluției ruse și la tactica pe care trebuie s-o urmeze social-democrații ruși].* — În : Kautsky, K. Forțele motrice ale revoluției ruse și perspectivele ei. Traducere din limba germană („Neue Zeit“, nr. 9 și 10, 25 Jg. Bd. I). Sub îngrijirea lui N. Lenin și cu o prefață scrisă de el. Moscova, „Novaia Epoha“, 1907, pag. 29. — 397—400.
- *Materialismus militans.* Răspuns d-lui Bogdanov. I. (Scrisoarea întâi). — „Golos Soțial-Demokrata“, [Geneva], 1908, nr. 6—7 mai-iunie, pag. 3—14. — 190, 265, 296.
- *Proiect de program al social-democraților ruși. 1885—1887.* — 158.
- „*Polearnaia Zvezda*“, Petersburg, 1906, nr. 10, 18 februarie, pag. 733—737. — 9.
- Postnikov, V. E. Gospodăria țărănească din sudul Rusiei.* Moscova, tip. Kușneriov, 1891, XXXII, 392 pag. — 90, 92, 93—94, 95—96, 97, 99—100, 104, 110.
- Prima Conferință generală a activiștilor de partid din Rusia.* Suplement special la nr. 100 al ziarului „Iskra“. Geneva, tip. partidului, 1905, 31 pag. (P.M.S.D.R.). — 43, 381—382, 385.
- **Primul recensământ general al populației din Imperiul rus din 1897.* Partea I. Populația imperiului după recensământul din 28 ianuarie 1897 pe județe. Întocmit de Comitetul central de statistică pe baza datelor departamentelor locale. Publicat de Comitetul central de statistică al ministerului de interne. Petersburg, 1897, 29 pag. În limbile rusă și franceză. — 69, 70.
- Principalele rezoluții (adoptate la Congresul al III-lea al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia).* — În : Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. XVI-XXVII. (P.M.S.D.R.). — 42—43, 381—383, 387, 389.

- **Privire asupra guberniei Iaroslavl*. Partea a II-a. Indeletnicirile sezoniere ale țăranilor din gubernia Iaroslavl. Sub îngrijirea lui A. R. Svirșcevski. Publicație a Comitetului gubernial de statistică din Iaroslavl. Iaroslavl, 1896, IX, 193 pag.; 29 pag. cu tabele. — 103.
- Problema agrară*. Vol. II. Culegere de articole de Breier, Brun, Ciuprov, Den, Gherțenștein, Hauke, Ianușkin, Kaufman, Kutler, Levitski, Manuilov, Petrunkevici, Vorobiev. Moscova, „Beseda“, 1907. XIII, 648 pag. (Editat de Dolgorukov și Petrunkevici). — 12, 75—79, 79—80, 109, 130, 156, 323.
- Procesele-verbale ale Congresului de unificare al P.M.S.D.R., care a avut loc la Stockholm în 1906*. Moscova, tip. Ivanov, 1907, VI, 420 pag. — 9, 46, 158—159, 160, 164, 169—171, 173, 174—175, 177—178, 268, 271, 277, 327, 328, 330.
- Programul agrar [adoptat la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]*. — În foaia volantă: Hotărârile și rezoluțiile Congresului de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. [Petersburg], tip. Comitetului Central, [1906], pag. 1. (P.M.S.D.R.). — 30, 158, 160, 162, 172, 175, 190, 282—283, 329—330, 331—332.
- Programul Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia, adoptat la Congresul al II-lea al partidului*. În: Congresul al II-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, [1904], pag. 1—6. (P.M.S.D.R.). — 158, 171, 172, 237, 269, 272, 313, 350—351, 352.
- Programul și statutul de organizare al partidului socialiștilor-revoluționari, adoptate la primul congres al partidului*. Editat de comitetul central al partidului socialiștilor-revoluționari. F.l., tip. partidului socialiștilor-revoluționari, 1906. 32 pag. — 350—351.
- Proiect de lege agrară generală, [prezentat de 33 de membri ai Dumei de stat]*. — În: Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. II. Ședințele 19—38 (1 iunie—4 iulie). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 1 153—1 156. (Duma de stat). — 53—54, 351.
- Proiect de lege agrară (principii fundamentale), [depus în Duma a II-a de stat în numele grupului socialiștilor-revoluționari]*. — În: [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a 2-a legislaturi]. F.l., [1907], filele 486—491. — 351.
- Proiect de lege agrară (principii fundamentale) [prezentat de 104 membri ai Dumei de stat]* — În: Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat], 1906. Sesiunea întâi. Vol. I. Ședințele 1—18

(27 aprilie—30 mai). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 560—562. (Duma de stat). — 11, 53—54, 160, 161, 271, 351.

[Proiect de lege agrară (principii fundamentale) prezentat de 42 de membri ai Dumei I de stat]. — În : Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. I. Ședințele 1—18 (27 aprilie—30 mai). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 248—251 (Duma de stat). — 11, 323.

Proiect de lege (principii fundamentale) cu privire la asigurarea cu pământ a populației agricole, [depus de către cadeși în Duma a II-a de stat]. — În : [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a 2-a legislaturi]. F.l., [1907], filele 293—295. — 11.

[Proiect de lege (principii fundamentale) cu privire la organizarea de comitete agrare locale, depus în Duma I de stat de 35 de membri ai Grupului trudovic]. — În : Dărilor de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1906. Sesiunea întâi. Vol. I. Ședințele 1—18 (27 aprilie—30 mai). Petersburg, imprimeriile statului, 1906, pag. 672—673. (Duma de stat). — 11.

Proiect de organizare a comitetelor agrare locale, depus în Duma I de stat de 35 de membri ai Grupului trudovic — vezi Proiect de lege (principii fundamentale) cu privire la organizarea de comitete agrare locale, depus în Duma I de stat de 35 de membri ai Grupului trudovic.

[Proiect de organizare a comitetelor agrare locale, depus în Duma a II-a de stat de 37 de membri ai Grupului trudovic]. — În : [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a 2-a legislaturi]. — F.l., [1907], fila 314. — 11.

Proiect de reformă agrară (principii fundamentale), [depus în Duma a II-a de stat în numele Grupului trudovic și al Uniunii țărănești]. — În : [Materiale prezentate Dumei de stat a celei de-a 2-a legislaturi]. F.l., [1907], filele 17—19, 37. — 11, 160—161, 351.

Proiect de rezoluții pentru apropiatul congres, elaborat de un grup de „menșevici” cu participarea redactorilor ziarului „Iskra”. — „Partiinîe Izvestiia”, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 9—11. — 383.

Proiectul agrar al cadeșilor depus în Duma I de stat — vezi Proiect de lege agrară (principii fundamentale) prezentat de 42 de membri ai Dumei I de stat.

- Proiectul agrar al cadeșilor depus în Duma a II-a de stat — vezi* Proiect de lege (principii fundamentale) cu privire la asigurarea cu pământ a populației agricole depus de către cadeși în Duma a II-a de stat.
- Proiectul agrar al celor 104 depus în Duma I de stat — vezi* Proiect de lege agrară (principii fundamentale) prezentat de 104 membri ai Dumei de stat.
- Proiectul agrar al celor 33 depus în Duma I de stat — vezi* Proiect de lege agrară generală prezentat de 33 de membri ai Dumei de stat.
- Proiectul agrar al deputaților țărani moderați de dreapta.* — „S. Peterburgskie Vedomosti”, 1908, nr. 24, 29 ianuarie (11 februarie), pag. 2. — 324—325.
- Proiectul de rezoluție menșevic cu privire la aprecierea momentului actual.* Cu privire la momentul actual al revoluției și la sarcinile proletariatului. — În : [Lenin, V. I.] Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R. Scrisoare către muncitorii din Petersburg. Moscova-Petersburg, tip. „Delo”, 1906, pag. 68—70, în secț. : Anexe. — 384—385, 387.
- Proiectul de rezoluție menșevic cu privire la guvernul provizoriu și la autoconducerea revoluționară.* Guvernul provizoriu și autoconducerea revoluționară. — În : [Lenin, V. I.] Raport asupra Congresului de unificare al P.M.S.D.R. Scrisoare către muncitorii din Petersburg. Moscova-Petersburg, tip. „Delo”, 1906, pag. 91—92, în secț. : Anexe. — 385—386, 387.
- **Prokopovici, S. N. și Mertvago, A. P. Cât pământ există în Rusia și cum îl folosim noi.* Moscova, tip. Sîtin, 1907. 28 pag. (Biblioteca gospodarului (sub îngrijirea lui A. P. Mertvago)). — 69, 70, 71, 157—158.
- „*Proletarii*”, [Vîborg—Geneva—Paris]. — 6, 143, 151, 245, 293, 305, 349, 377, 379, 405.
- [Vîborg], 1906, nr. 1, 21 august, pag. 2—6. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 395.
- *— 1906, nr. 4, 19 septembrie, pag. 3—6. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 144.
- 1906, nr. 8, 23 noiembrie, pag. 2—5. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 395.
- 1907, nr. 14, 4 martie, pag. 3. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 383—384, 389.

- 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 5—6. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 193—194, 198, 211, 338.
- 1907, nr. 18, 29 octombrie, pag. 1—5. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 36, 150, 354.
- 1907, nr. 19, 5 noiembrie, pag. 6—7. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 152—153.
- 1907, nr. 20, 19 noiembrie, pag. 4. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 36.
- Geneva, 1908, nr. 21, 26 (13) februarie, pag. 2. — 349.
- 1908, nr. 22, (3 martie) 19 februarie, pag. 1. Ziarul poartă data : (4 martie) 19 februarie. — 11, 325.
- 1908, nr. 28, (15) 2 aprilie, pag. 1. — 437.
- 1908, nr. 30, (23) 10 mai, pag. 2—3. — 51, 54—55.
- 1908, nr. 31, (17) 4 iunie, pag. 5—6. — 305.
- 1908, nr. 32 (15) 2 iulie, pag. 1—2. — 349.
- 1908, nr. 33, (5 august) 23 iulie, pag. 3—6. — 190, 257—265, 295, 296.
- 1908, nr. 36, (16) 3 octombrie, pag. 6—7, 10. Ziarul poartă data : (16) 30 octombrie. — 225.
- 1908, nr. 37, (29) 16 octombrie, pag. 3—5. — 293, 295.
- 1908, nr. 39, (26) 13 noiembrie, pag. 2—8. — 285, 299—302, 303—316, 378, 415.
- 1908, nr. 40, 1 (14) decembrie, pag. 3—5. — 349.
- Paris, 1909, nr. 42, 12 (25) februarie, pag. 1—4. — 377—380, 405, 406.
- 1909, nr. 44. Supliment la nr. 44 al ziarului „Proletarii“, 4 (17) aprilie, pag. 1. — 405—416.
- 1909, nr. 45, 13 (26) mai, pag. 6—7. — 426, 434, 437.

Protest împotriva acțiunii președintelui A. F. Meiendorf. — În : Dările de seamă stenografice [ale Dumei de stat]. 1909. Sesiunea a doua. Partea a III-a, Ședințele 71—100 (6 martie—24 aprilie 1909). Petersburg, imprimeriile statului, 1909, col. 2 309—2 310. (Duma de stat. A treia legislatură). Sub titlul comun : Anexă la darea de seamă stenografică a ședinței a 95-a. — 449.

- „*Rabocce Delo*“, Geneva, 1901, nr. 10, septembrie. 136, 46 pag. — 148.
- „*Rabocce Znamea*“, Moscova. — 6, 377, 378.
- 1908, nr. 5, octombrie, pag. 4—5. — 285, 299, 377, 378, 415.
- 1908, nr. 7, decembrie, pag. 4—6. — 377—379.
- „*Reci*“, Petersburg. — 9, 11, 448.
- 1906, nr. 82, 25 mai (7 iunie), pag. 1. — 12.
- 1908, nr. 65, 16 (29) martie, pag. 1. — 9, 10—11, 13.
- 1908, nr. 205, 28 august (10 septembrie), pag. 1—3. — 214.
- 1909, nr. 133 (1 018), 17 (30) mai, pag. 2—3. — 448.
- 1909, nr. 139 (1 024), 24 mai (6 iunie), pag. 5. — 448.
- Regulamentul alegerilor pentru Duma de stat*. Cu lămuririle Senatului ocîrmuitor și ale ministerului de interne. Petersburg, tip. senatului, 1907, 188 pag.; 2 scheme. (Editat de ministerul de interne). — 5, 11, 13, 284, 325.
- Relațiile dintre partidul socialist și sindicate*. [Rezoluție adoptată la Congresul socialist internațional de la Stuttgart]. — „*Proletarii*“, [Viborg], 1907, nr. 17, 20 octombrie, pag. 5. Sub titlul comun: Rezoluțiile congresului de la Stuttgart. Pe ziar ca loc de editare figurează Moscova. — 338.
- Reprezentanții poporului către popor*. [Iulie 1906. Foaie volantă]. F.l., 1906, 1 pag. — 52.
- „*Revoluționnaia Misl*“. — 144, 146, 147, 362.
- 1908, nr. 1, aprilie, pag. 1, 4—8, 16. — 144—145, 146, 147, 149—150, 349, 363.
- 1908, nr. 2, iunie, pag. 1—7, 10—13. — 144, 146—147, 148, 149, 349.
- Revoluția și Duma a III-a*. — „*Znamea Truda*“, [Paris], 1907, nr. 4, 30 august, pag. 1—3. — 150.
- Rezoluția C.C. [al P.M.S.D.R.] cu privire la cooperative*. — „*Soșial-Demokrat*“, [Vilno—Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 37—38, la rubrica: Viața de partid. — 5.
- [*Rezoluția C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la interpelarea făcută de fracțiunea social-democrată din Duma a III-a de stat în chestiunea ședințelor secrete ale comisiei Dumei pentru problemele apărării*

- statului...]. — „Soțial-Demokrat“, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 35. Sub titlul comun : Activitatea Comitetului Central, la rubrica : Viața de partid. — 6.*
- [Rezoluția C.C. al P.M.S.D.R. cu privire la munca în sindicate]. — „Soțial-Demokrat“, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1 februarie, pag. 38—39, la rubrica : Din viața de partid. — 5.*
- Rezoluția Conferinței orășenești a organizației Moscova a P.M.S.D.R. cu privire la atitudinea față de fracțiunea din Dumă. — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 31, (17) 4 iunie, pag. 5—6, la rubrica : Cronică. — 305.*
- Rezoluția [In problema organizatorică] adoptată de Conferința [a cincea a P.M.S.D.R. (Conferința generală din 1908)] în urma lucrărilor comis[iei]. — În : Înștiințarea Comitetului Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia cu privire la conferința generală ordinară a partidului. [Editat de C.C. al P.M.S.D.R., Paris, 1909], pag. 6 (P.M.S.D.R.). Sub titlul comun : Problema organizatorică. — 366, 374—376, 402, 409—410.*
- Rezoluția „otzoviștilor“ din Petersburg, propusă de ei ședinței lărgite a Comitetului din Petersburg înainte de conferința generală de partid. — „Proletarii“, [Paris], 1909, nr. 44. Supliment la nr. 44 al ziarului „Proletarii“, 4 (17) aprilie, pag. 1. — 405—416.*
- Rezoluție cu privire la atitudinea față de mișcarea țărănească. [Principalele rezoluții adoptate la Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.]. — În : Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. XX—XXI. (P.M.S.D.R.). — 383, 389.*
- Rezoluție cu privire la atitudinea față de partidele neproletare, [adoptată la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R.]. — În : Congresul de la Londra al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia (care a avut loc în 1907). Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Paris, 1909, pag. 454—455. (P.M.S.D.R.). — 349, 388—389, 391.*
- Rezoluție cu privire la guvernul revoluționar provizoriu. [Principalele rezoluții adoptate la Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.]. — În : Congresul al III-lea ordinar al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. Textul integral al proceselor-verbale. Editat de C.C. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. XVIII—XIX. (P.M.S.D.R.). — 381—383, 387, 389.*
- Rezoluție cu privire la insurecția armată. [Principalele rezoluții adoptate la Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.]. — vezi Lenin, V. I.*

Rezoluție cu privire la insurecția armată, adoptată la Congresul al III-lea al P.M.S.D.R.

[Rezoluție cu privire la tactica în problema agrară, adoptată la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — În: Hotărârile și rezoluțiile Congresului de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. [Foaie volantă]. [Petersburg], tip. Comitetului Central, [1906], pag. 1 (P.M.S.D.R.). Sub titlul: Programul agrar. — 178—179.

[Rezoluții adoptate la Conferința a cincea a P.M.S.D.R. (Conferința generală din 1908)]. — În: Înștiințarea Comitetului Central al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia cu privire la conferința generală ordinară a partidului. [Editat de C.C. al P.M.S.D.R. Paris, 1909], pag. 4—7. (P.M.S.D.R.). — 365—369.

Rezoluțiile adoptate de [prima] Conferință [generală a activiștilor de partid din Rusia]. — În: Prima Conferință generală a activiștilor de partid din Rusia. Supliment special la nr. 100 al ziarului „Iskra”. Geneva, tip. partidului, 1905, pag. 15—30. (P.M.S.D.R.). — 43.

Rezultatele cercetărilor asupra situației economice a Rusiei după datele statistice ale zemstvelor. Vol. I—*II. Moscova — Derpt, 1892, 2 vol.

— Vol. I. Privire generală asupra datelor statistice referitoare la gospodăria țărănească, culese de A. Fortunatov. Obștea țărănească. V.V. Moscova, tip. Mamontov, 1892. 648 pag. — 82—83.

*— Vol. II. Karișev, N.A. Pământurile extralotuale luate în arendă de țărani. Derpt, tip. Lakman, 1892. XIX, 402, LXV pag., 3 file cu tabele. — 87—88, 89.

Rubakin, N. A. Birocrația guvernantă de la noi în cifre. (Din „Studii despre înalta societate”). — „Sin Otecestva”, Petersburg, 1905, nr. 54, 20 aprilie (3 mai), pag. 2—3. — 63.

Rudnev, N. F. Indelețnicirile în afara gospodăriei ale țăranilor din Rusia europeană. — „Culegerea zemstvei Saratov”, 1894, *nr. 6, pag. 189—222; nr. 11, pag. 421—463. — 116.

„Russkaia Mișl”, Moscova, 1907, nr. 7, pag. 172—178. — 10.

— 1907, nr. 8, pag. 228—235. — 10.

„Russkoe Gosudarstvo”, Petersburg. — 9.

— 1906, nr. 39, 18 (31) martie, pag. 4. — 9.

- „S.-Peterburgskie Vedomosti“, 1908, nr. 24, 29 ianuarie (11 februarie), pag. 2. — 324—325.
- Saltikov-Scedrin, M. E. Dincolo de hotare.* — 11, 293.
- *Idilă contemporană.* — 214.
- *Istoria unui oraș.* — 319.
- *Moșierul sălbatic.* — 79, 290, 447.
- *Nimicurile vieții.* — 159, 219.
- *Peștișorul preînțelept.* — 171.
- *Semnele timpului.* — 230.
- *Sub semnul cumpătării și al acurateții.* — 214.
- Sarcinile de clasă ale proletariatului în momentul actual al revoluției democratice.* [Proiect de rezoluție al bolșevicilor pentru Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R.]. — „Partiinie Izvestiia“, [Petersburg], 1906, nr. 2, 20 martie, pag. 6. Sub titlul comun : Proiecte de rezoluții. Pentru Congresul de unificare al Partidului muncitoresc social-democrat din Rusia. — 383—384, 387, 389.
- Scrisoare din Petersburg.* (În fracțiunea social-democrată din Dumă). — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 39, (26) 13 noiembrie, pag. 6—8, la rubrica : Cronică. Semnat : N. — 311.
- Scrisoarea unui activist de partid.* — „Rabocce Znamea“, [Moscova], 1908, nr. 7, decembrie, pag. 4—6. — 377—379.
- Scrisoarea unui muncitor.* (Cu privire la planul muncii de partid, în legătură cu aprecierea momentului actual). — „Rabocce Znamea“, [Moscova], 1908, nr. 5, octombrie, pag. 4—5. — 285, 299, 377, 378, 415.
- Scrisoarea unui muncitor către redacția ziarului „Rabocce Znamea“.* Reprodus din nr. 5 al ziarului „Rabocce Znamea“. — „Proletarii“, Geneva, 1908, nr. 39, (26) 13 noiembrie, pag. 3—4. — 299—300, 304—316, 378, 415.
- Scrisori adresate lui F. A. Sorge și altora de către J. Ph. Becker, J. Dietzgen, F. Engels, K. Marx și alții.* Traducere din limba germană de Politikus. În anexă scrisori și o biografie a lui F. A. Sorge scrisă de E. Dietzgen. Cu o prefață scrisă de

N. Lenin și un portret al lui F. A. Sorge. Petersburg, Dauge, 1907, XXVI, 44, 485, II pag. — 246, 423.

„*Severnii Vestnik*“, Petersburg, 1885, nr. 3, noiembrie, pag. 186—193.
— 83—84.

Siverski. Filozofia și teroarea. — „*Revoluționnaia Misl*“, 1908, nr. 2, iunie, pag. 1—4. — 146, 147, 148, 149, 349.

„*Sin Otecestva*“, Petersburg, 1905, nr. 54, 20 aprilie (3 mai), pag. 2—3. — 63.

„*Soșial-Demokrat*“, Petersburg. — 395.

— 1906, nr. 6, 3 noiembrie, pag. 2—4. Ziarul poartă data : 3 octombrie. — 395.

„*Soșial-Demokrat*“, [Vilno-Petersburg] — Paris — Geneva. — 4, 6, 390, 391, 392, 400—401.

— [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 10—19, 21—30, 35, 36—39, 43—45. — 4, 5, 6.

— Paris, 1909, nr. 3, 9 (22) martie, pag. 3—4. — 381, 384, 387, 388, 389—391, 392, 395, 396—398, 399—400, 401.

„*Sovremennaia Jizn*“, Moscova, 1907, nr. 2, februarie-martie, pag. 158—186. — 43, 44.

Statistica Imperiului rus. IV, XX, XXXI, XLIV, LV. 1883—1901. Publicație a Comitetului central de statistică al ministerului de interne. Petersburg, 1888—1902. 5 vol. În limbile rusă și franceză.

— IV. Recolta medie în Rusia europeană în decurs de cinci ani din 1883—1887. Sub îngrijirea lui V. V. Zverinski. 1888. V, 17, 155 pag. — 76.

— XX. Recensământul cailor buni pentru armată pe anul 1888. Sub îngrijirea lui A. Sîrnev. 1891. VI, XXIII, 207 pag. cu tabele. — 63, 107, 120—122.

— XXXI. Recensământul cailor buni pentru armată pe anul 1891. Sub îngrijirea lui A. Sîrnev. 1894. IV, XXIX, 149 pag. — 63, 107, 120—122.

— XLIV. Recensământul cailor buni pentru armată pe anul 1896. Sub îngrijirea lui A. Sîrnev. 1898. XIII pag. ; 79 pag. cu tabele ; 11 file cu hărți. — 63—64, 105, 107, 120—122, 133, 141, 163.

- LV. Recensămîntul cailor buni pentru armată pe anii 1899—1901. Sub îngrijirea lui A. Sîrnev. 1902. XIV pag.; 223 pag. cu tabele; 2 file cu hărți. — 63—64, 105, 107, 120—122, 133, 141, 163.
- * *Statistica industriilor supuse la accize și a vînzării de timbre și coli timbrate pe anii 1897 și 1898.* Întocmit în secția de statistică a direcției generale. Petersburg, 1900. 1 037 pag. (Direcția generală a impozitelor indirecte și a monopolului băuturilor spirtoase). — 114, 115.
- Statistica proprietăților funciare pe 1905.* Culegere de date pentru 50 de gubernii din Rusia europeană. Petersburg, tip. Mînkov, 1907. 199 pag.; L pag. de tabele (Comitetul central de statistică al ministerului de interne). — 60—63, 64, 68, 69, 96—97, 137, 139—140, 154—155.
- Statius Publius Papinius.* — *Tebaida.* — 430.
- „*Stolicinaia Poșta*“, Petersburg. — 37.
- 1908, nr. 251, 1 (14) martie, pag. 3—4. — 37—38.
- Struve, P. B. Conservatismul în gîndirea intelectualilor.* Reflexiuni asupra revoluției ruse. — „*Ruskaia Mîsl*“, Moscova, 1907, nr. 7, pag. 172—178. — 10.
- *Insemnările unui publicist.* Congresul Uniunii 17 octombrie și convocarea Dumei de stat. — „*Polearnaia Zvezda*“, Petersburg, 1906, nr. 10, 18 februarie, pag. 733—737. — 9.
- *Tactică sau idei?* Reflexiuni asupra revoluției ruse. — „*Ruskaia Mîsl*“, Moscova, 1907, nr. 8, pag. 228—235. — 10.
- Șanin, M. Municipalizare sau împrăștiere?* Caracterul crizei agrare de la noi. Vilno, „*Tribuna*“, 1907, 112 pag. — 129, 130, 165.
- * *Tezeakov, N. I. Muncitorii agricoli și organizarea controlului lor sanitar în gubernia Herson.* (Potrivit materialelor furnizate de centrele sanitare-alimentare în 1893—1895). (Raport prezentat la al XIII-lea Congres gubernial al medicilor și reprezentanților consiliilor zemstvelor din gubernia Herson). Publicație a Consiliului zemstvei guberniale Herson. Herson 1896. II, 301 pag. — 114—119.
- Tolstoi, L. N. Roadele învățaturii.* — 67.

Tomski, M. P. *Scrisoarea unui muncitor către redacția ziarului „Proletarii”*. — „Proletarii”, Geneva, 1908, nr. 39, (26) 13 noiembrie, pag. 2—3. — 299—302, 303—304, 315.

[*Tratatul de la Berlin cu anexele lui*. — 1 (13) iulie 1878]. — În : Martens, G. *Culegere de tratate și convenții încheiate de Rusia cu țările străine*. Vol. VIII. *Tratate cu Germania*. 1825—1888. Petersburg, tip. Ministerului căilor de comunicație (Benke), 1888, pag. 639—676. În limbile rusă și franceză. — 231, 250.

Troogov, V. G. *Obștea și dările*. (Culegere de studii). Petersburg, tip. Suvorin, 1882. 509 pag. — 82—83.

[Troșki, L. D.] *Revoluția noastră*. Petersburg, Glagolev, f.a. XX, 286 pag. Înaintea titlului autor : N. Troțki. — 392—396.

Turgheniev, I. S. *Părinți și copii*. — 321, 419.

— *Regulă de comportare*. Poem în proză. — 270.

„Țăranul” în Dumă. — „Russkoe Gosudarstvo”, Petersburg, 1906, nr. 39, 18 (31) martie, pag. 4. Semnat : Segno. — 9.

Ucaz către Senatul ocîrmuitor [cu privire la condițiile în care banca de credit funciar țăranesc poate acorda împrumuturi garantate cu ipotecă asupra loturilor. 15. (28) noiembrie 1906]. — „Buletinul oficial”, Petersburg, 1906, nr. 256, 18 noiembrie (1 decembrie), pag. 1. — 162.

Ucaz către Senatul ocîrmuitor [cu privire la ieșirea țăranilor din obști și la trecerea loturilor în proprietatea lor. 9 (22) noiembrie 1906]. — „Buletinul oficial”, Petersburg, 1906, nr. 252, 12 (25) noiembrie, pag. 1. — 162, 317, 320, 321, 326, 330—331, 336.

Ucaz către Senatul ocîrmuitor [cu privire la modificarea și completarea regulamentului alegerilor pentru Duma de stat. 11 (24) decembrie 1905]. — „Buletinul oficial”, Petersburg, 1905, nr. 268, 13 (26) decembrie, pag. 1, la rubrica : Acte guvernamentale. — 33.

Uspenski, G. I. *Puterea pământului*. — 61—62.

Uvarov, M. S. *Despre influența îndeletnicirilor sezoniere asupra situației sanitare a Rusiei*. — „Buletinul de igienă socială, medicină legală și medicină practică”, Petersburg, 1896, vol. XXXI, cartea 1, iulie, pag. 1—49. — 114.

- V. I. Timireazev la Moscova. — „Golos Moskvî“, 1909, nr. 65, 20 martie, pag. 5. — 419, 424—425.
- Vechile tendințe și învățămintele vieții.* — „Soțial-Demokrat“, [Vilno-Petersburg], 1908, nr. 1, februarie, pag. 15—19. — 6.
- * *Vehi.* Culegere de articole despre intelectualitatea rusă, scrise de N. A. Berdeaev, S. N. Bulgakov, S. L. Frank, M. O. Gherșenzon, A. S. Izgoev, B. A. Kisteakovski și P. B. Struve. Moscova. [tip. Sablin], 1909, II, 209 pag. — 435, 448.
- Vesin, L. P. Insemnătatea îndeletnicirilor sezoniere în viața țărănimii din Rusia.* — „Delo“, Petersburg, 1886, nr. 7, pag. 127—155; 1887, nr. 2, pag. 102—124. — 114, 116.
- „*Vestnik Evropî*“, Petersburg, 1884, nr. 7, pag. 319—356. — 107—108.
- Vibleaev, P. A. Gospodăria țărănească.* Publicație a zemstvei guberniale Tver. Tver, 1897. X. 313 pag. (În: Culegere de date statistice cu privire la gubernia Tver. Vol. XIII. Partea a 2-a). — 89.
- *Partidul socialist-populist și problema agrară.* — În: Culegerea I. Petersburg, „*Nașa Mîsl*“, 1907, pag. 75—93. — 351.
- Volin, A. Problemele revoluției.* — „*Revoliuționnaia Mîsl*“, 1908, nr. 1, aprilie, pag. 4—8. — 146, 147, 149—150, 349, 363.
- *Revoluția politică și minoritatea cu inițiativă.* — „*Revoliuționnaia Mîsl*“, 1908, nr. 2, iunie, pag. 4—7. — 146, 147, 349.
- [*Voronțov, V. P.*] *V. V. Diviziunea muncii agricole și industriale în Rusia.* — „*Vestnik Evropî*“, Petersburg, 1884, nr. 7, pag. 319—356. — Semnat: V.V. — 107—108.
- *Noul tip de publicații statistice locale.* Culegere de date statistice cu privire la gubernia Taurida. Tabele statistice cu privire la situația economică a satelor din județul Melitopol. Anexă la vol. I al culegerii. — „*Severnîi Vestnik*“, Petersburg, 1885, nr. 3, noiembrie, pag. 186—193. Semnat: V.V. — 84.
- *Obștea țărănească.* — În: Rezultatele cercetărilor asupra economiei Rusiei pe baza datelor statistice ale zemstvelor. Vol. I. Analiza generală a datelor statistice referitoare la gospodăria țărănească, culese de A. Fortunatov. *Obștea țărănească.* V.V. Moscova, tip. Mamontov, 1892, pag. 1—600. — 82—83.
- „*Vozrojdenie*“, Moscova, 1909, nr. 1—2, pag. 26—31. — 419—420, 423, 424.

„*Vpered*“, Geneva, 1905, nr. 14, 12 aprilie (30 martie), pag. 1.
— 381, 382.

„*Zarea*“, Stuttgart, 1901, nr. 2—3, decembrie, pag. 259—302. — 166,
265.

„*Znamea Truda*“, [Paris]. — 144, 150, 354, 356.

— 1907, nr. 4, 30 august, pag. 1—3. — 150.

— 1907, nr. 8, decembrie, pag. 1—6. — 145.

— 1908, nr. 9—13, ianuarie-noiembrie. — 349.

— 1908, nr. 10—11, februarie-martie, pag. 5—12. — 145—146,
150—151, 152, 349.

— 1908, nr. 12. — 349.

*— [1908, nr. 13, noiembrie], pag. 1—3, 11—13. — 354—356,
357—359, 362—363.

Abschaffung der stehenden Heere und allgemeine Volksbewaffnung.
[Die Resolution des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Paris]. — In: Protokoll des Internationalen Arbeiterkongresses zu Paris. Abgehalten vom 14. bis 20. Juli 1889. Deutsche Übersetzung. Mit einem Vorwort von W. Liebknecht. Nürnberg, Wörlein, 1890, S. 119—120. — 193.

Abstract of the Twelfth Census of the United States. 1900. 3-d edition. Washington, Government Printing Office, 1904. XV, 454 p. (Bureau of the Census. S.N.D. North, Director). — 78—80.

Die Arbeiter Britanniens an die Arbeiter Deutschlands. — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 222, 22. September, S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Arbeiter für den Frieden. — 211.

Die Arbeiter für den Frieden. — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 222, 22. September, S. 1—3. — 210—212.

Baer, K. u. Helmersen, G. Beiträge zur Kenntnis des Russischen Reiches und der angränzenden Länder Asiens. Auf Kosten der Akademie der Wissenschaften. Bd. 11. Gemischten Inhalts. S.-Pb., Akademie der Wissenschaften, 1845. 183 S. — 71.

- Bäuerliche Zustände in Deutschland.* Berichte, veröffentlicht vom Verein für Sozialpolitik. Bd. 3. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1883. VIII, 381 S. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. XXIV). — 106.
- [*Das Begrüßungsschreiben der türkischen Revolution.* Die Resolution des Internationalen sozialistischen Büros]. — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 242, 15. Oktober. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 2. Unter dem Gesamttitel: Internationale sozialistische Konferenz zu Brüssel. — 252—253.
- Bernstein, E. Probleme des Sozialismus.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1896—1897, Jg. XV, Bd. I, Nr. 6, S. 164—171; Nr. 7, S. 204—213; Nr. 10, S. 303—311; Nr. 25, S. 772—783; Bd. II, Nr. 30, S. 100—107; Nr. 31, S. 138—143. — 18—19.
- *Das realistische und das ideologische Moment im Sozialismus.* Probleme des Sozialismus, 2. Serie II. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1897—1898, Jg. XVI, Bd. II, Nr. 34, S. 225—232; Nr. 39, S. 388—395. — 18—19.
- *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie.* Stuttgart, Dietz, 1899. X, 188 S. — 18—19, 24, 387.
- Die Beziehungen zwischen der politischen Partei und den Gewerkschaften.* [Die Resolution des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — In: Internationaler Sozialistenkongress zu Stuttgart. 18. bis 24. August 1907. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 50—51. — 338.
- Brouckère, L. de. Das Begrüßungsschreiben der türkischen Revolution* — *vezi* Das Begrüßungsschreiben der türkischen Revolution. „La Caserne“, Haine st. Paul. — 199.
- [*La commune révolutionnaire*]. Aux Communaux. (Londres, 1874). 12 p. — 427.
- Dahn, T. Die Bedingungen des erneuten Aufschwungs der russischen Revolution.* — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1908, Jg. 26, Bd. 2, Nr. 27, S. 4—10; Nr. 28, S. 49—58. — 32, 33—34.
- Drechsler, H. Die bäuerlichen Zustände in einigen Teilen der Provinz Hannover.* — In: *Bäuerliche Zustände in Deutschland.* Berichte, veröffentlicht vom Verein für Sozialpolitik. Bd. 3. Leipzig, Duncker u. Humblot, 1883, S. 59—112. (Schriften des Vereins für Sozialpolitik. XXIV). — 106.
- Engels, F. Introduction [to: „Socialism utopian and scientific“].* — In: Engels, F. Socialism utopian and scientific. Translated by

- E. Aveling. With a special introduction by the author. London — New-York, Sonnenschein — Scribner, 1892, p. V—XXXIX. — 45—46.
- Köln, 13. Juni. — In: Marx, K. u. Engels, F. Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels. 1841 bis 1850. Bd. 3. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 97—100. Unter dem Gesamttitel: Das Ministerium Camp-hausen. (In: Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von F. Mehring, Bd. 3). — 420—421.
- *Socialism utopian and scientific*. Translated by T. Aveling. With a special introduction by the author. London — New-York, Sonnenschein — Scribner, 1892. XXXIX, 117 p. — 45—46.
- *— *Über historischen Materialismus*. — „Die Neue Zeit“, Stuttgart, 1892—1893, Jg. XI, Bd. I, Nr. 1, S. 15—20; Nr. 2, S. 42—51. — 45—46, 399—401.
- Vorwort [zum Buch von K. Marx „Das Elend der Philosophie“]. — In: Marx, K. Das Elend der Philosophie. Antwort auf Proudhons „Philosophie des Elends“. Deutsch von E. Bernstein und K. Kautsky. Mit Vorw. und Noten von F. Engels. Stuttgart, Dietz, 1885, S. V—XXV. — 424.
- Die Ereignisse im Orient*. — „Leipziger Volkszeitung“, 1908, Nr. 232, 6. Oktober, S. 1—2. — 230.
- Farley, R. P. The socialist international. An impression*. — „The Labour Leader“, London, 1908, No. 42, Oct. 16, p. 665. — 247—248.
- „*Frankfurter Zeitung*“, Frankfurt am Main, 1908, 14. April. — 35.
- 1908, 20. Oktober. — 235.
- 1908, 24. Oktober. — 235, 238.
- 1908, 24. Oktober. 2. Morgenblatt. — 238, 239.
- Gesetz gegen gemeingefährlichen Bestrebungen der Sozialdemokratie*. Vom 21. Oktober 1878. — „Reichs-Gesetzblatt“, Berlin, 1878, Nr. 34, S. 351—358. — 7, 155, 311, 372, 414, 457.
- Gesindeordnung*, 1767. — 134.
- Glasier, J. B. Labour Party fully recognised. I.L.P. policy fully recognised. Kautsky moves the resolution*. — „The Labour Leader“, London, 1908, No. 42, Oct. 16, p. 665. Under the general title: International Bureau. — 247—248.

- Hervé, G. Leur patrie.* Paris, édité par l'auteur, [1905]. 286 p. — 197—198.
- *Der Militarismus und die internationalen Konflikte.* [Der Resolutionsentwurf, vorgeschlagen auf der Sitzung der Kommission des Internationalen Sozialistenkongresses am 20. August 1907]. — In: Internationaler Sozialistenkongress zu Stuttgart. 18 bis 24. August 1907. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 87. — 195.
- „*L'Humanité*“, Paris, 1908, No. 1567, 1 août, p. 1. — 185—186.
- Hyndman, H. M. A criticism of the proceedings.* — „Justice“, London, 1908, No. 1,292, October 17, p. 7. Under the general title: The meeting of the International socialist Bureau. — 247, 248, 249.
- Internationale sozialistische Konferenz zu Brüssel.* — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 242, 15. Oktober. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1—2. — 243—246, 247—248, 249—250, 252—253.
- Internationaler Sozialistenkongress zu Stuttgart.* 18. bis 24. August 1907. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, 132 S. — 193—194, 195—196, 198, 200, 211, 247, 253, 338.
- „*La Jeunesse — c'est l'Avenir*“, Haine st. Paul. — 199.
- „*Justice*“, London. — 184, 247, 248.
- 1908, No. 1,292, October 17, p. 4, 7; No. 1,294, October 31, p. 3; No. 1,296, November 14, p. 3. — 247, 248—249.
- **Kautsky, K. Die soziale Revolution.* I. Sozialreform und soziale Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907. 64 S. — 41—42, 43—44, 45, 46—47, 178.
- *Die soziale Revolution.* II. Am Lage nach der sozialen Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907. 48 S. — 41, 178.
- *Vorwort zur zweiten Auflage [des Buches „Die soziale Revolution“].* — In: Kautsky, K. Die soziale Revolution. I. Sozialreform und soziale Revolution. 2. durchges. und verm. Aufl. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 5—6. — 41, 46—47.
- *Die Zulassung der „Arbeiterpartei“ Englands zu den Internationalen Kongressen — vezi Die Zulassung der „Arbeiterpartei“ Englands zu den Internationalen Kongressen.*
- Keussler, J. Zur Geschichte und Kritik des bäuerlichen Gemeindebesitzes in Russland.* T. 2, II. Hälfte. S.—Pb., Ricker, 1883. VIII. 248 S. — 82.
- „*The Labour Leader*“, Manchester — London — Glasgow. — 247.

- London, 1908, No. 42, Oct. 16, p. 665. — 247—248.
- Lassalle, F. Über Verfassungswesen.* Ein Vortrag, gehalten [am 16. April 1862] in einem Berliner-Bürger-Bezirks-Verein von Ferdinand Lassalle. Berlin, Jansen, 1862, 32 S. — 356.
- *Was nun?* Zweiter Vortrag über Verfassungswesen. Zürich. Meyer u. Zeller, 1863. 41 S. — 356.
- „*Leipziger Volkszeitung*“. — 230.
- 1908, Nr. 232, 6. Oktober, S. 1—2. — 230.
- [*Lenin, W. I.*] *Lenin, N. Program rolny Socjaldemokraciji w rewolucji rosyjskiej.* (Autoreferat). — „*Przegląd Socjaldemokratyczny*“, Krakow. 1908, Nr. 6, sierpień, s. 516—532. — 267—268, 269, 270, 273, 277.
- The liberal-labour alliance.* — „*Justice*“, London, 1908, No. 1,292, October 17, p. 4; No. 1,294, October 31, p. 3; No. 1,296, November 14, p. 3. — 247, 248—249.
- Liebkecht, K. Militarismus und Antimilitarismus unter besonderer Berücksichtigung der internationalen Jugendbewegung.* Leipzig, 1907. VII. 126 S. — 197.
- Luxemburg, R. Offener Brief an Jean Jaurès.* — „*Die Neue Zeit*“, Stuttgart, 1908, Jg. 26, Bd. 2, Nr. 43, S. 588—592. — 201—202.
- Marx K. u. Engels, F. Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels.* 1841 bis 1850. Bd. 3. Von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902. VI, 491 S. (In: Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. 3). — 274, 400, 420—421.
- *Das Elend der Philosophie.* Antwort auf Proudhons „*Philosophie des Elends*“. Deutsch von E. Bernstein und K. Kautsky. Mit Vorw. und Noten von F. Engels, Stuttgart, Dietz, 1885. XXXVI, 209 S. — 424.
- *— *Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III. T. 1. Buch III: Der Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion. Kapitel I bis XXVIII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg, Meissner, 1894. XXVIII, 448 S. — 257, 258, 259, 276—277, 295.
- *— *Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III. T. 2. Buch III: Der Gesamtprozess der kapitalistischen Produktion. Kapitel XXIX bis LII. Hrsg. von F. Engels. Hamburg, Meissner, 1894, IV, 422 S. — 161, 168, 257, 258, 259—260, 276—277, 295.

- *Köln, 29. Juli.* — In: Marx, K. u. Engels, F. *Gesammelte Schriften von Karl Marx und Friedrich Engels. 1841 bis 1850. Bd. 3. Von Mai 1848 bis Oktober 1850.* Stuttgart, Dietz, 1902, S. 128—133. Unter dem Gesamttitel: *Das Ministerium Hansemann.* (In: *Aus dem literarischen Nachlass von Karl Marx, Friedrich Engels und Ferdinand Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. 3).* — 274, 400.
- *Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript „Zur Kritik der politischen Ökonomie“ von K. Marx. Hrsg. von K. Kautsky. Bd. I. *Die Anfänge der Theorie vom Mehrwert bis Adam Smith.* Stuttgart, Dietz, 1905. XX, 430 S. — 135, 166, 259, 273.
- *Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript „Zur Kritik der politischen Ökonomie“ von K. Marx. Hrsg. von K. Kautsky. Bd. II. *David Ricardo. T. 1.* Stuttgart, Dietz, 1905. XXII. 344 S. — 135, 166, 168—169, 258, 259, 273.
- *Theorien über den Mehrwert.* Aus dem nachgelassenen Manuskript „Zur Kritik der politischen Ökonomie“ von K. Marx. Hrsg. von K. Kautsky. Bd. II. *David Ricardo. T. 2.* Stuttgart, Dietz, 1905. IV. 384 S. — 135—137, 161—162, 165, 166, 259, 273.
- Maslow, P. Die Agrarfrage in Russland.* Die bäuerliche Wirtschaftsform und die ländlichen Arbeiter. Autorisierte Übersetzung von M. Nachimson. Stuttgart, Dietz, 1907. XIII, 265 S. — 167, 265.
- *W sprawie programu rolnego.* (Odpowiedź Leninowi). — „Przegląd Socjaldemokratyczny“, Kraków, 1908, Nr. 7, wrzesień, s. 588—596. — 267—271, 273—274, 275—278.
- Der Militarismus und die internationalen Konflikte.* [Die Resolution des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Stuttgart]. — In: *Internationaler Sozialistenkongress zu Stuttgart. 18. bis 24. August 1907.* Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 64—66. — 193—194, 198, 211.
- *„*Die Neue Zeit*“, Stuttgart, 1892—1893, Jg. XI, Bd. I, Nr. 1, S. 15—20; Nr. 2, S. 42—51. — 45—46, 399—400.
- 1896—1897, Jg. XV, Bd. I, Nr. 6, S. 164—171; Nr. 7, S. 204—213; Nr. 10, S. 303—311; Nr. 25, S. 772—783; Bd. II, Nr. 30, S. 100—107; Nr. 31, S. 138—143. — 18—19.
- 1897—1898, Jg. XVI, Bd. II, Nr. 34, S. 225—232; Nr. 39, S. 388—395. — 18—19.

— 1908, Jg. 26, Bd. 2, Nr. 27, S. 4—10; Nr. 28, S. 49—58. — 32, 33—34.

— 1908, Jg. 26, Bd. 2, Nr. 43, S. 588—592. — 201—202.

„*Neue Rheinische Zeitung*“, Köln. — 399, 420.

Die Organisationsfrage in der russischen Sozialdemokratie. — „Vorwärts“, Berlin, 1909, Nr. 79, 3. April. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1—2. Unter der Rubrik: Aus der Partei. — 402—404.

„*Le Peuple*“, Bruxelles. — 199, 244.

Programm der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands, beschlossen auf dem Parteitag zu Erfurt 1891. — In: Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, „Vorwärts“, 1891, S. 3—6. — 353—354, 428, 434, 437.

Protokoll des Internationalen Arbeiterkongresses zu Paris. Abgehalten vom 14. bis 20. Juli 1889. Deutsche Übersetzung. Mit einem Vorwort von W. Liebknecht. Nürnberg, Wörlein, 1890. V. 133 S. — 193.

Protokoll des Internationalen sozialistischen Arbeiterkongresses in der Tonhalle Zürich vom 6. bis 12. August 1893. Hrsg. vom Organisationskomitee. Zürich, Buchh. des Schweiz. Grütlivereins, 1894. VIII. 65 S. — 193.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Erfurt vom 14. bis 20. Oktober 1891. Berlin, „Vorwärts“, 1891, 368 S. — 353—354, 428, 434, 437.

Protokoll über die Verhandlungen des Parteitages der Sozialdemokratischen Partei Deutschlands. Abgehalten zu Essen vom 15. bis 21. September 1907. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907. 413 S. — 195, 198.

„*Przegląd Socjaldemokratyczny*“, Kraków. — 176.

— 1908, Nr. 6, sierpień, s. 516—532. — 267—268, 269, 270, 273, 277.

— 1908, Nr. 7, wrzesień, s. 588—596. — 267—271, 273—274, 275—278.

„*Reichs-Gesetzblatt*“, Berlin, 1878, Nr. 34, S. 351—358. — 7, 200, 311, 372, 414, 457.

- [Die Resolution der Versammlung der Berliner Arbeiter. 20. September 1908]. — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 222, 22. September, S. 2. Unter dem Gesamttitel: Die Arbeiter für den Frieden. — 211.
- „Russisches Bulletin“, Berlin. — 240.
- Schippel, M. *Balkanwirren und Demokratie einst und heute.* — „Sozialistische Monatshefte“, Berlin, 1908, Bd. 3, Hft. 21, 22. Oktober, S. 1315—1319. — 233—234, 235.
- Sembat, M. *Lendemain.* — „L'Humanité“, Paris, 1908, No. 1567, 1 août, p. 1. — 185—186.
- Sitzung der Interparlamentarischen Kommission. — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 243, 16. Oktober, 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1. — 253—256.
- „Der Sozialdemokrat“, Zürich — London. — 311.
- „Sozialistische Monatshefte“, Berlin. 233.
- 1908, Bd. 3, Hft. 21, 22. Oktober, S. 1315—1319. — 233, 234, 235.
- Sprawozdanie z VI zjazdu Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy.* Kraków, Wojtaszek, 1910. 2, XXII, 180 s. (Socjaldemokracja Królestwa Polskiego i Litwy). — 390.
- Stellung des Proletariats zum Militarismus.* [Die Resolution des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Brüssel]. — In: Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Arbeiterkongresses zu Brüssel. (16.—22. August 1891). Berlin, die Expedition des „Vorwärts“, 1893, S. 26. — 193.
- Stellung der Sozialdemokratie im Kriegsfall.* [Die Resolution des Internationalen sozialistischen Kongresses zu Zürich]. — In: Protokoll des Internationalen sozialistischen Arbeiterkongresses in der Tonhalle Zürich vom 6. bis 12. August 1893. Hrsg. vom Organisationskomitee. Zürich, Buchh. des Schweiz. Grütlivereins, 1894, S. 20, 30. — 193.
- „La Tribune Russe“, Paris. — 240.
- Vaillant, E. M. *Die politische Lage.* [Der Resolutionsentwurf, vorge schlagen auf der Sitzung des Internationalen sozialistischen Büros am 12. Oktober 1908]. — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 242, 15. Oktober. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 2. Unter dem Gesamttitel: Internationale sozialistische Konferenz zu Brüssel. — 249—250.

- Van Kol, G.* [Die Resolution zur Kolonialfrage]. — In: Internationaler Sozialistenkongress zu Stuttgart. 18. bis 24. August 1907. Berlin, Buchh. „Vorwärts“, 1907, S. 112. Unter der Rubrik: III. Kolonialfrage. — 254.
- Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen Arbeiterkongresses zu Brüssel.* (16. — 22. August 1891). Berlin, die Expedition des „Vorwärts“, 1893. 35 S. — 193.
- Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschaftskongresses zu London vom 27. Juli bis 1. August 1896.* Berlin, die Expedition der Buchh. „Vorwärts“, 1896, 32 S. — 338.
- Die Verteidigung von Berlin!* — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 222, 22. September, S. 3. Unter dem Gesamttitel: Die Arbeiter für den Frieden. — 211—212.
- „Vorwärts“, Berlin. — 233, 402, 403.
- 1908, Nr. 222, 22. September, S. 1—3. — 210—212.
- 1908, Nr. 242, 15. Oktober, 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1—2. — 243—246, 247—248, 249—250, 253.
- 1908, Nr. 243, 16. Oktober. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1. — 253—256.
- 1909, Nr. 79, 3. April. 1. Beilage des „Vorwärts“. S. 1—2. — 402—404.
- Die Wirtschaftspolitik der Arbeiterklasse.* [Die Resolution des Internationalen sozialistischen Kongresses zu London]. — In: Verhandlungen und Beschlüsse des Internationalen sozialistischen Arbeiter- und Gewerkschaftskongresses zu London vom 27. Juli bis 1. August 1896. Berlin, die Expedition der Buchh. „Vorwärts“, 1896, S. 27—29. — 338.
- Zadania partji w chwili obechej.* [Resolucja z VI zjazdu SDKP i L]. — In: Sprawozdanie z VI zjazdu Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy. Kraków, Wojtaszek, 1910, s. I—V. — 390.
- Die Zulassung der „Arbeiterpartei“ Englands zu den Internationalen Kongressen.* [Die Resolution des Internationalen sozialistischen Büros, angenommen am 12. Oktober 1908]. — „Vorwärts“, Berlin, 1908, Nr. 242, 15. Oktober. 1. Beilage des „Vorwärts“, S. 1. Unter dem Gesamttitel: Internationale sozialistische Konferenz zu Brüssel. — 243—244, 245—246, 247—248, 249.

INDICE DE NUME

A

Abdul-Hamid al II-lea (1842—1918) — sultan al Turciei (1876—1909). S-a urcat pe tron cu sprijinul burgheziei liberale, dar în 1878 a dizolvat parlamentul și a instaurat un regim despotic. Pentru politica sa de asuprire a popoarelor din Imperiul otoman, și mai cu seamă pentru pogromurile organizate împotriva armenilor, a fost numit sultanul sîngeros. A contribuit la transformarea Turciei într-o semicolonie a puterilor imperialiste europene. După revoluția din 1908 a fost nevoit să convoace parlamentul și să restabilească constituția. În 1909, după o nereușită încercare de lovitură de stat contrarevoluționară, a fost detronat și întemnițat. — 183, 248, 249.

Adler, Viktor (1852—1918) — unul dintre organizatorii și liderii social-democrației austriece; la începutul activității sale politice a fost radical burghez, iar de la mijlocul deceniului al 9-lea al secolului trecut a luat parte la mișcarea muncitorească. În 1886 Adler a fondat ziarul „Die Gleichheit”; cu începere din 1889 a fost redactor al organului central al social-democrației austriece „Arbeiter-Zeitung”. În ultimele două decenii ale secolului trecut a întreținut legături cu F. Engels, dar curînd după moartea acestuia a alunecat spre reformism și a fost unul dintre conducătorii oportunismului. În timpul primului război mondial (1914—1918), Adler s-a situat pe poziții centriste, a propovăduit „pacea între clase” și a combătut acțiunile revoluționare ale clasei muncitoare. În 1918, după instaurarea republicii burgheze în Austria, a fost cîtva timp ministru al afacerilor externe. — 244—245, 252, 253.

Aehrenthal, Alois (1854—1912) — om de stat și diplomat austriac, conte. A lucrat în diplomație din 1877. În anii 1895—1898 — ministru plenipotențiar în România; în perioada 1899—1906 — ambasador la Petersburg. Din 1906 pînă în 1912 a fost ministru de externe al Austro-Ungariei. A promovat o politică de expansiune în Balcani. A pregătit și a înlăptuit anexarea Bosniei și Herțegovinei

(1908), ceea ce a dus la agravarea serioasă a relațiilor dintre Austro-Ungaria și Rusia și a provocat o criză în relațiile internaționale. — 231.

Akselrod, P. B. (1850—1928) — unul dintre liderii menșevismului. În anii 1870—1880 a fost narodnic, iar după scindarea organizației „Zemlea i volea” a aderat la grupul „Cernii peredel”; în 1883 a luat parte la crearea grupului „Eliberarea muncii”. Începând din 1900 a fost membru al redacției ziarului „Iskra” și revistei „Zarea”. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat cu drept de vot consultativ din partea redacției ziarului „Iskra”; iskrin din minoritate. După congres s-a manifestat ca menșevic activ. În 1905 a lansat ideea oportunistă a convocării unui larg „congres muncitoresc”, pe care îl opunea partidului proletariatului. În perioada reacțiunii și a noului avânt revoluționar a fost unul dintre conducătorii lichidatorilor și a făcut parte din redacția ziarului „Golos Soțial-Demokrata”, organ al menșevicilor lichidatori; în 1912 a participat la Blocul antipartinic din august. În anii primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții centriste; a luat parte la conferințele de la Zimmerwald și Kienthal, unde a aderat la aripa dreaptă. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului executiv al Sovietului din Petrograd și a sprijinit Guvernul provizoriu burghez. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă; în emigrație a făcut propagandă pentru intervenția armată împotriva Rusiei Sovietice. — 391, 420.

Alexandru al II-lea (Romanov) (1818—1881) — împărat al Rusiei (1855—1881). — 422.

Anderson, James (1739—1808) — economist burghez englez de seamă, mare fermier, autorul mai multor lucrări științifice, consacrate în special problemelor agriculturii. În 1777, în lucrarea „Studierea naturii legilor cerealelor”, a elaborat în linii generale teoria rentei diferențiale. Apărând interesele proprietarilor funciari, s-a pronunțat pentru menținerea legilor cerealelor, a tarifelor vamale și a primelor de export, care, după părerea sa, stimulau dezvoltarea agriculturii. K. Marx a criticat concepțiile lui Anderson în „Teorii asupra plusvalorii (volumul al IV-lea al «Capitalului»”, partea a II-a, Editura politică, 1960. — 136.

Andreiciuk, M. S. (n. 1866) — țăran înstărit; deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Volinia; fără partid. În Dumă a fost ales în comisia pentru problemele aprovizionării, în comisia pentru problemele pisciculturii etc. — 325.

Annenski, N. F. (1843—1912) — economist-statistician și publicist, fruntaș al mișcării narodnice liberale; a condus lucrările de statistică întreprinse de zemstve într-o serie de gubernii; sub conducerea și îngrijirea lui au fost publicate numeroase lucrări de sta-

tistică. A participat la întocmirea culegerii în două volume „Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor asupra unor laturi ale economiei naționale a Rusiei” (1897) și a colaborat la revistele „Delo” și „Otecestvennîe Zapiski”; a fost membru al redacției revistei narodnice liberale „Russkoe Bogatstvo”. În 1904—1905 a fost unul dintre conducătorii organizației liberale monarhiste „Uniunea eliberării”, iar în 1906 unul dintre organizatorii și conducătorii partidului mic-burghez, apropiat de cadeți, al „socialiștilor-populiști”, care se desprinsese din aripa dreaptă a socialiștilor revoluționari. În ultimii săi ani de viață s-a retras din viața politică. — 76.

Avramov, Ștefan — social-democrat bulgar. Delegat al Partidului social-democrat bulgar (al „tesneacilor”) la sesiunea Biroului socialist internațional din 1908; la scurt timp după sesiune a părăsit munca de partid. — 243, 246.

B

Balakleev, I. I. (n. 1866) — mare moșier, deputat de extremă dreaptă în Duma a III-a de stat din partea guberniei Podolsk; președinte al secției locale a organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus”. În Dumă a fost ales în comisia bugetară, în comisia pentru problemele muncitorești etc. — 320.

Bazarov (Rudnev*), V. A. (1874—1939) — economist și publicist, filozof; a tradus unele lucrări ale lui K. Marx și F. Engels; începând din 1896 a participat la mișcarea social-democrată. În 1905—1907 a colaborat la o serie de publicații bolșevice; în perioada de reacțiune s-a îndepărtat de bolșevism; a fost unul dintre adepții revizuirii filozofiei marxiste de pe poziții machiste. V. I. Lenin a demascat falsificarea filozofiei marxiste de către Bazarov și a spus că Bazarov era „pe jumătate berkeleyian și pe jumătate humeist de nuanță machistă” (Opere, vol. 14, Editura politică, 1959, pag. 101). În 1917 Bazarov a fost menșevic internaționalist și unul dintre redactorii ziarului menșevic „Novaia Jizn”; a luat atitudine împotriva Revoluției Socialiste din Octombrie. Începând din 1921 a lucrat la Comisia de Stat a Planificării a U.R.S.S. În 1931, fiind implicat în procesul organizației menșevice contrarevoluționare, a fost judecat și condamnat; în 1932 a fost eliberat. — 20.

Bebel, August (1840—1913) — unul dintre cei mai de seamă militanți ai social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a. De profesiune strungar. Și-a început activitatea politică în prima jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut. A fost membru al Internaționalei I. În 1869 a întemeiat, împreună cu W. Liebknecht, Partidul muncitoresc social-democrat din Germania („eisenachienii”);

* În paranteze sînt scrise cu litere cursive adevăratele nume de familie.

a fost ales în repetate rânduri deputat în Reichstag, a luptat pentru calea democratică de unificare a Germaniei, a demascat caracterul reacționar al politicii interne și externe a guvernului kaiserului. În timpul războiului franco-german s-a situat pe o poziție internaționalistă; a sprijinit Comuna din Paris. În ultimul deceniu al secolului trecut și la începutul primului deceniu al acestui secol a luat atitudine împotriva reformismului și revizionismului din rândurile social-democrației germane. Cuvântările rostite de Bebel împotriva bernsteinienilor au fost apreciate de V. I. Lenin ca „un model de apărare a concepțiilor marxiste și de luptă pentru caracterul cu adevărat socialist al partidului muncitoresc” (Opere, vol. 19, E.S.P.L.P. 1957, pag. 290). Publicist talentat și excelent orator, Bebel a exercitat o puternică influență asupra dezvoltării mișcării muncitorești germane și europene. În ultima perioadă a activității sale, Bebel a comis o serie de greșeli cu caracter centrist (lupta insuficientă împotriva oportuniștilor, supraaprecierea formelor parlamentare de luptă etc.). — 195, 414.

Belousov, T. O. (n. 1875) — menșevic lichidator, deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Irkuțk; în Dumă a fost ales în comisia bugetară și în comisia agrară. În februarie 1912 a părăsit fracțiunea social-democrată din Dumă, dar nu și-a depus mandatul. V. I. Lenin a condamnat cu asprime comportarea lui Belousov în articolul „În legătură cu retragerea deputatului T. O. Belousov din fracțiunea social-democrată din Dumă” (Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 504—509). — 331, 415, 437, 447.

Ber, K. M. (1792—1876) — savant rus, academician, unul dintre cei mai mari cercetători ai naturii din secolul al XIX-lea, întemeietorul embriologiei. După absolvirea Universității din Derpt a plecat în străinătate, unde a stat pînă în 1834. Din 1817 a fost prorector al Universității din Königsberg, din 1819 profesor de zoologie, iar din 1826 profesor de anatomie. În 1826 a fost ales membru corespondent, iar în 1828 membru titular al Academiei de Științe din Petersburg. În 1834 s-a întors la Petersburg. Este cunoscut în special prin lucrările de embriologie animală. Admitea procesul evoluției, pe care îl interpreta însă în mod idealist. Ber s-a pronunțat împotriva teoriei evoluției a lui Darwin, și în special împotriva teoriei selecției naturale. S-a ocupat și de probleme de antropologie. Este unul dintre întemeietorii Societății geografice. A participat la o serie de expediții geografice. Autor a numeroase lucrări științifice în domeniul embriologiei, antropologiei, anatomiei, geografiei etc. — 71.

Berezovski, A. E. (Berezovski I) (n. 1868) — moșier, cadet, militant al zemstvelor; deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Simbirsk; membru în comisia pentru problemele aprovizionării, în comisia agrară etc. — 321.

Bernstein, Eduard (1850—1932) — lider al aripii ultraoportuniste a social-democrației germane și al Internaționalei a II-a; teoretician

al revizionismului și reformismului. A participat la mișcarea social-democrată începînd de la mijlocul deceniului al 8-lea al secolului trecut; s-a aflat sub influența lui Dühring. Din 1881 pînă în 1889 a fost redactor responsabil al ziarului „Der Sozialdemokrat”, organ central ilegal al Partidului social-democrat din Germania. În anii 1896—1898 a publicat în revista „Die Neue Zeit”, sub titlul „Problemele socialismului”, o serie de articole care au fost apoi editate într-un volum intitulat „Premisele socialismului și sarcinile social-democrației” (1899), în care a procedat în mod deschis la revizuirea bazelor filozofice, economice și politice ale marxismului revoluționar. Bernstein nega teoria marxistă a luptei de clasă, teoria inevitabilității prăbușirii capitalismului, teoria revoluției socialiste și a dictaturii proletariatului. „Cît privește revoluția proletariatului, oportunistul s-a dezvățat pînă să se și gîndească la așa ceva”, scria V. I. Lenin referindu-se la Bernstein (Opere, vol. 25, E.S.P.L.P. 1956, pag. 425). Bernstein afirma că mișcarea muncitorească nu are altă sarcină decît aceea de a lupta pentru reforme menite „să îmbunătățească” situația economică a muncitorilor în societatea capitalistă. El a lansat formula oportunistă: „Mișcarea este totul, scopul final nu este nimic”. Concepțiile teoretice ale lui Bernstein și ale adepților săi, precum și activitatea lor oportunistă practică, au dus la trădarea directă a intereselor clasei muncitoare și, ca urmare, la falimentul Internaționalei a II-a în perioada primului război mondial (1914—1918). În anii care au urmat, Bernstein a continuat să lupte împotriva marxismului, sprijinind politica burgheziei imperialiste și luînd atitudine împotriva Revoluției Socialiste din Octombrie și a Statului sovietic. — 19, 24, 34, 284.

Binasik, M. S. — *vezi* Novosedski.

Bismarck, Otto Eduard Leopold (1815—1898) — om de stat și diplomat al Prusiei și al Germaniei, primul cancelar al Imperiului german, supranumit „cancelarul de fier”. În 1862 a fost numit prim-ministru și ministru de externe al Prusiei. Scopul principal pe care l-a urmărit el a fost unirea prin „foc și sabie” a micilor state germane izolate și crearea unui imperiu german unic, sub hegemonia Prusiei iuncherilor. În ianuarie 1871 Bismarck a fost numit cancelar al Imperiului german. Din 1871 pînă în 1890 a condus întreaga politică internă și externă a Germaniei, căreia i-a imprimat o orientare corespunzătoare intereselor iuncherilor-moșieri, străduindu-se totodată să asigure alianța dintre iuncheri și marea burghezie. Nereușind să înăbușe mișcarea muncitorească cu ajutorul legii excepționale împotriva socialiștilor, introdusă de el în 1878, Bismarck a venit cu un program demagogic de legislație socială, făcînd să se voteze o serie de legi care instituiau pentru unele categorii de muncitori asigurări obligatorii. Dar încercarea lui de a destrăma mișcarea muncitorească prin pomeni mizere n-a dat nici un rezultat. În martie 1890 Bismarck a demisionat. — 33, 200, 427—428.

Blagoveșcenski, N. A. (n. 1859) — statistician al zemstvei Kursk. A întocmit cartea „Culegere rezumativă de date statistice economice după recensămintele pe gospodării ale zemstvelor. Vol. I Gospodăria țărănească” (1893) și alte lucrări de statistică. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat la Biroul gubernial de statistică din Kursk. — 128.

Bobeanski, A. F. (n. 1853) — cadet, mare proprietar funciar, magistrat militar, după ce a trecut în rezervă — avocat. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Perm. În Dumă a luat cuvîntul în probleme juridice. — 321.

Bobrinski, V. A. (n. 1868) — conte, om politic reacționar, mare moșier și fabricant de zahăr. Din 1895 pînă în 1898 a fost președinte al Consiliului zemstvei județene din Bogorodițk. Deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Tula. În Dumă a făcut parte din aripa dreaptă. Naționalist extremist, Bobrinski a fost adept al rusificării prin forță a regiunilor periferice naționale ale Rusiei. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat în sudul Rusiei împotriva Puterii sovietice. În 1919 a emigrat. — 319.

Bogdanov, A. (Malinovski, A. A.) (1873—1928) — social-democrat, filozof, sociolog, economist; de profesiune medic. În ultimul deceniu al secolului trecut a participat la activitatea unor cercuri social-democrate (la Tula). După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la bolșevici. La Congresul al III-lea al partidului a fost ales membru în C.C. A făcut parte din redacțiile organelor de presă bolșevice „Vpered” și „Proletarii” și a fost unul dintre redactorii ziarului bolșevic „Novaia Jizn”. A participat la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. În anii reacțiunii a devenit lider al otzoviștilor, precum și al grupului „Vpered”, care combătea linia promovată de partid. În domeniul filozofiei a încercat să creeze un sistem propriu, „empiriomonismul” (variantă a filozofiei subiectiv-idealiste machiste, camuflată printr-o terminologie pseudomarxistă), pe care Lenin l-a criticat cu asprime în lucrarea sa „Materialism și empiriocriticism”. La consfătuirea din iunie 1909 a redacției lărgite a ziarului „Proletarii”, Bogdanov a fost exclus din partidul bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre organizatorii și conducătorii „Proletkultului”, a activat în cadrul Universității proletare. Începînd din 1926 a fost director al Institutului de transfuzie a sîngelui, întemeiat de el. — 20, 456.

Böhm-Bawerk, Eugen (1851—1914) — economist burghez, unul din reprezentanții așa-numitei „școli austriece” în economia politică. În lucrările sale îndreptate împotriva teoriei marxiste a plusvalorii, el afirma că profitul ar decurge din diferența dintre evaluările subiective ale bunurilor prezente și viitoare și că nu este rezultatul exploatării clasei muncitoare. Mușamalizînd contradicțiile capitalismului, asuprirea muncii de către capital, Böhm-Bawerk căuta să dis-

tragă atenția clasei muncitoare de la lupta revoluționară ; concepțiile lui reacționare sînt folosite de burghezie pentru apărarea capitalismului. — 20, 22.

Branting, Karl Hjalmar (1860—1925) — lider al partidului social-democrat din Suedia, unul dintre conducătorii Internaționalei a II-a ; revizionist și oportunist. Din 1884 a fost colaborator, iar apoi redactor al ziarului liberal „Tiden” ; în anii 1887—1917 a fost (cu întreruperi) redactor al organului central al partidului, ziarul „Socialdemokraten” ; deputat în Riksdag (1897—1925). În anii primului război mondial a fost social-șovinist. În 1917 a intrat în guvernul de coaliție liberal-socialist al lui Edén și a sprijinit intervenția militară împotriva Rusiei Sovietice. În 1920, 1921—1923 și 1924—1925 a condus guverne social-democrate. — 254.

Briand, Aristide (1862—1932) — om de stat și diplomat francez ; de profesiune avocat. Un timp oarecare a făcut parte din aripa de stînga a partidului socialist. În 1902 a fost ales deputat și a devenit un om politic burghez reacționar, ostil clasei muncitoare. În 1906 Briand a intrat în guvernul burghez în calitate de ministru al instrucțiunii publice. Fiind exclus din partidul socialist, a aderat la grupul „socialiștilor independenți”, care în 1911 a adoptat denumirea de „partid socialist republican”. În 1909 Briand a fost numit prim-ministru în „cabinetul celor trei renegați” (Briand — Millerand — Viviani). În 1910 Briand a înăbușit cu cruzime greva feroviarilor, introducînd la căile ferate starea de asediu. În anii 1913, 1915—1917 și 1921—1922 a deținut postul de președinte al Consiliului de Miniștri ; în 1924 a fost reprezentantul Franței la Liga Națiunilor. În 1925 a luat parte la încheierea acordurilor de la Locarno, îndreptate împotriva U.R.S.S. În 1926—1931 a condus politica externă a Franței. În 1931, fiind înfrînt în alegerile prezidențiale, Briand s-a retras din viața politică. — 192.

Brouckère, Louis, de (n. 1870) — unul dintre liderii și teoreticienii Partidului muncitoresc din Belgia ; pînă la primul război mondial a condus aripa de stînga a acestui partid. La Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a a luat cuvîntul în problema relațiilor dintre partidele socialiste și sindicate. În timpul primului război mondial (1914—1918) a fost un social-șovinist inveterat. După terminarea războiului a făcut parte din biroul Consiliului general al partidului și a fost membru al Comitetului Executiv al Internaționalei a II-a restabilite. Ulterior a intrat în guvern, a fost senator, reprezentantul Belgiei la Liga Națiunilor. Din 1919 a fost profesor la Universitatea din Bruxelles, iar din 1926 membru al Academiei Belgiene. S-a ridicat împotriva Statului sovietic și a partidului bolșevic. — 24, 253.

Bulat (Bulota), A. A. (1872—1941) — militant pe tărîm social din Lituania, deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Suvalki ; de profesiune avocat. În timpul insurecției din

octombrie 1905 a fost unul dintre organizatorii grevei funcționarilor de la poștă și telegraf; a fost întemnițat. În Dume a făcut parte din fracțiunea trudovicilor; în Duma a III-a de stat a fost liderul acestei fracțiuni. În anii 1912—1915 a profesat avocatura la Vilnius, iar din 1915 pînă în 1917 a locuit în S.U.A. După reîntoarcerea sa la Petrograd a fost cooptat în Comitetul Executiv Central împăciuitorist al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților, ca reprezentant al partidului socialiștilor-revoluționari.

În 1940, după răsturnarea regimului fascist în Lituania, a făcut parte din comisia electorală republicană pentru alegerile în Seimul popular. În anii 1940—1941 a fost șeful secției juridice a Prezidiului Sovietului Suprem al R. S. S. Lituaniene. În 1941 a fost împușcat de ocupații germani. — 329.

Burns, John Elliott (1858—1943) — om politic englez. În perioada 1880—1890 a fost unul dintre conducătorii trade-unionurilor și a participat la o serie de greve, printre care la marea grevă a docherilor din 1889. A fost membru al Federației social-democrate din Anglia, din care s-a retras după scurt timp. Din 1889 a făcut parte din consiliul comitatului Londra. În 1892 a fost ales în parlament, unde s-a ridicat împotriva intereselor clasei muncitoare, pronunțându-se pentru colaborare cu capitaliștii. În anii 1905—1914 a fost ministru al administrației locale, iar apoi ministru al comerțului (1914). Nefiind de acord cu hotărîrea guvernului ca Anglia să intre în război, în august 1914 a demisionat. Ulterior n-a mai avut un rol politic activ. — 246, 248.

Bülow, Bernhard (1849—1929) — diplomat și om de stat al Germaniei imperiale. În anii 1897—1900 a fost secretar de stat la externe; din 1900 pînă în 1909 cancelar al Reichului. A prezentat un vast program de cotropiri coloniale, care reflecta tendința de dominație mondială a imperialismului german. A promovat o politică internă reacționară, recurgînd la represii sălbatice împotriva mișcării greviste în creștere; a dus lupte împotriva antimilitarismului. În timpul primului război mondial (1914—1918) a fost ambasador extraordinar în Italia. Mai tîrziu s-a retras din viața politică. — 193.

C

Carol I (Stuart) (1600—1649) — rege al Angliei (1625—1649). — 46, 400.

Cerevanin, N. (Lipkin, F. A.) (1868—1938) — unul dintre liderii menșevismului, lichidator inveterat. A participat la Congresul al IV-lea (de unificare) și al V-lea (de la Londra) ale P.M.S.D.R. A colaborat la publicații lichidatoriste și a fost unul dintre autorii „Scrisorii deschise” a celor 16 menșevici care urmăreau lichidarea partidului (1910). După conferința antipartinică din august 1912 a fost membru

al Centrului de conducere menșevic (C.O.). În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. În 1917 a fost redactor la „Rabocoeia Gazeta“, organul central al menșevicilor, și membru al Comitetului Central al menșevicilor. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă. — 283, 288, 379, 391, 417, 457.

Cernîșevski, N. G. (1828—1889) — mare democrat-revoluționar și socialist utopist, om de știință, scriitor și critic literar rus, unul dintre precursorii de seamă ai social-democrației ruse. Cernîșevski a fost inspiratorul și îndrumătorul ideologic al mișcării democrat-revoluționare din deceniul al 7-lea al secolului trecut din Rusia. Revista „Sovremennik“, care apărea sub îngrijirea lui, era purtătorul de cuvânt al forțelor revoluționare din Rusia. Cernîșevski a demascăat cu vehemență caracterul iobăgăist al „reformei țărănești“ din 1861 și a chemat pe țărani la răscoală. În 1862 a fost arestat de guvernul țarist și întemnițat în fortăreața Petropavlovskaia, unde a stat aproape doi ani, iar după aceea a fost condamnat la 7 ani muncă silnică și deportare pe viață în Siberia, de unde a fost eliberat abia spre sfârșitul vieții sale. El a rămas pînă în ultima clipă un luptător înflăcărat împotriva inegalității sociale, împotriva tuturor formelor de manifestare a asupririi politice și economice.

Deosebit de mari sînt meritele lui Cernîșevski în dezvoltarea filozofiei materialiste ruse. Concepțiile lui filozofice reprezintă o culme a întregii filozofii materialiste premarxiste. Materialismul lui a avut un caracter revoluționar, eficient. Cernîșevski a criticat cu toată tăria diferitele teorii idealiste și s-a străduit să prelucreze în spirit materialist dialectica lui Hegel. K. Marx a acordat o înaltă prețuire operelor lui Cernîșevski și a spus despre el că este un mare savant rus. Lenin a scris despre Cernîșevski că „este singurul scriitor rus cu adevărat mare care, începînd din al 6-lea deceniu al secolului trecut și pînă în 1888, a știut să se mențină la nivelul unui materialism filozofic integral... Cernîșevski n-a reușit însă, sau, mai bine-zis, n-a putut, datorită stării de înapoiere a vieții din Rusia, să se ridice pînă la materialismul dialectic al lui Marx și Engels“ (Opere, vol. 14, Editura politică, 1959, pag. 354).

Cernîșevski este autorul unei serii întregi de lucrări strălucite în domeniul economiei politice, literaturii, istoriei, eticii și esteticii. Lucrările lui de critică literară au avut o uriașă influență asupra dezvoltării artei și literaturii ruse. Romanul lui Cernîșevski „Ce-i de făcut?“ (1863) a contribuit la educarea multor generații de revoluționari din Rusia și din străinătate. — 456.

Cijevski, P. I. (n. 1861) — membru al partidului cadet, naționalist burghez ucrainean; deputat în Duma I de stat din partea guberniei Poltava. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat. A colaborat la săptămînalul „Volea“, organ al Radei contrarevoluționare ucrainene. — 141, 27.

Cilikin, F. N. (n. 1876) — deputat în Duma a III-a de stat din partea regiunii Amur; în Dumă a făcut la început parte din

fracțiunea social-democrată (pînă în 1909), apoi fără partid. În timpul cît a făcut parte din fracțiunea social-democrată, nu s-a supus hotărîrilor ei și n-a recunoscut conducerea de către partid. — 313.

Ciuprov, A. I. (1842—1908) — profesor economist, publicist narodnic. A fost președinte al secției de statistică a Societății juridice din Moscova. Autor a numeroase lucrări cu privire la transportul feroviar și la problema agrară. Redactor al culegerii narodnice-liberale „Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor asupra unor laturi ale economiei naționale a Rusiei” (1897) și autor al unuia dintre articolele din această culegere. Lucrările agrare ale lui Ciuprov au fost aspru criticate de V. I. Lenin. — 12.

Clemenceau, Georges Benjamin (1841—1929) — bărbat de stat, fruntaș al vieții politice din Franța; timp de mulți ani a fost lider al partidului radical. La începutul activității sale politice a fost republican de stînga, ostil imperiului lui Napoleon al III-lea. În timpul Comunei din Paris din 1871, fiind primar al unuia dintre arondismentele Parisului, a militat pentru împăcarea proletariatului cu burghezia. În anii care au urmat a deținut funcții municipale, a fost ales președinte al Consiliului municipal al Parisului, iar în 1876 membru al Camerei deputaților din Franța. Începînd din deceniul al 9-lea al secolului trecut, a fost unul dintre conducătorii radicalilor. În 1902 a fost ales în Senat, iar între 1906 și 1909 a fost șeful guvernului francez. Apărînd interesele marelui capital, a promovat o politică de crunte represii împotriva clasei muncitoare. În ajunul primului război mondial (1914—1918) a rupt cu partidul radical. În timpul războiului s-a manifestat ca un șovinist inveterat. Din noiembrie 1917 Clemenceau a devenit din nou șef al guvernului francez, instaurînd în țară un regim de dictatură militară. El a fost unul dintre organizatorii și inspiratorii intervenției armate împotriva Rusiei Sovietice, a sprijinit contrarevoluția rusă, s-a străduit să înfăptuiască „încercuirea economică” și să sugrume Republica sovietică. În 1919, la Conferința de pace de la Paris, a apărat interesele imperialiștilor francezi, fără să-și atingă întru totul scopurile. Fiind înfrînt la alegerile prezidențiale din 1920, s-a retras din viața politică. — 185, 186, 192, 231, 236, 297.

Cromer, Evelyn Baring (1841—1917) — om de stat și diplomat reacționar englez, lord; „imperialist și birocrat englez”, așa l-a caracterizat Lenin (Opere, vol. 39, Editura politică, 1962, pag. 557). În anii 1872—1876 a fost șef de cabinet al viceregelui Indiei; după ocuparea Egiptului de către englezi (1882), a fost pînă în 1907 rezident al Angliei în Egipt. Avînd puteri depline în Egipt, a subordonat viața economică și politică a țării intereselor capitalului englez. Regimul colonial crunt instaurat de el, autoritățile locale menținîndu-se numai fictiv, a căpătat denumirea de „regimul lui Cromer”. Cromer a supus unor crunte represii pe participanții la mișcarea de eliberare națională din Egipt. În 1907, în urma unei campanii

pornite împotriva Angliei din cauza represiunilor imperialiștilor englezi împotriva populației pașnice egiptene din satul Denșavan, Cromer a fost nevoit să-și dea demisia și a început să se ocupe cu publicistica. — 192.

Cromwell, Olivier (1599—1658) — militant de seamă al revoluției burgheze din Anglia din secolul al XVII-lea, conducător al Partidului independenților, lord-protector al Angliei. A început să desfășoare o activitate politică intensă din momentul convocării, în 1640, a parlamentului cel lung, al cărui membru a fost ales din partea orașului Cambridge. La începutul războiului civil a depus multe eforturi pentru organizarea unor detașamente militare, a căror bază de masă o formau țărani. Aceste detașamente au constituit nucleul armatei parlamentare regulate. Cromwell a vădit remarcabile aptitudini militare, repurtînd o serie de mari victorii asupra trupelor regale. După obținerea victoriei în cel de-al doilea război civil (1648), Cromwell, sub presiunea maselor populare, a procedat la „curățirea” parlamentului de prezbiterieni, care reprezentau vîrfurile burgheziei londoneze, la executarea regelui și a proclamat Anglia republică. Totodată, Cromwell, care, potrivit expresiei lui F. Engels, întrunea „în una și aceeași persoană pe Robespierre și pe Napoleon”, a supus unor crunte represiuni pe reprezentanții curentelor democratice, levellerii și diggerii, precum și mișcarea de eliberare națională din Irlanda și Scoția. Dizolvînd în aprilie 1653 parlamentul „trunchiat”, Cromwell a instaurat o dictatură personală, protectoratul, iar el a fost proclamat lord-protector. Dictatura lui Cromwell a deschis calea restaurării dinastiei regale a Stuartilor. Apărînd interesele burgheziei engleze, Cromwell a luptat pentru supremația comercială și colonială a Angliei. — 46.

Cunow, Heinrich (1862—1936) — social-democrat de dreapta german, istoric, sociolog și etnograf, profesor. Din 1917 pînă în 1923 a fost redactor al ziarului „Die Neue Zeit”, organul de presă al Partidului social-democrat din Germania. A aderat la început la marxism, apoi a devenit revizionist și falsificator al marxismului. Lenin l-a denumit „apologetul german al imperialismului și al anexiunilor” (Opere, vol. 22, Editura P.M.R., 1952, pag. 265). — 294.

D

Dan (Gurvici), F. I. (1871—1947) — unul dintre liderii menșevicilor, de profesiune medic. A început să ia parte la mișcarea social-democrată în ultimul deceniu al secolului trecut; a fost membru al „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg. A fost arestat în nenumărate rînduri și deportat. În septembrie 1903 a fugit în străinătate, unde a aderat la menșevici. A participat la Congresele al IV-lea (de unificare) și al V-lea (de la Londra) și la o serie de conferințe ale P.M.S.D.R. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar a condus în străinătate grupul lichidatorilor și a

fost redactor al ziarului „Golos Soțial-Demokrata”. În timpul primului război mondial (1914—1918) a fost defensist. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului Executiv al Sovietului din Petrograd și a făcut parte din Prezidiul C.E.C. al primei legislaturi; a sprijinit Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat poziție împotriva Puterii sovietice. La începutul anului 1922 a fost expulzat peste hotare ca dușman neîmpăcat al Statului sovietic. — 27—28, 29, 30, 31, 33, 34, 160, 304, 345, 391, 420.

Danielson, N. F. (Nik.—on, Nikolai—on) (1844—1918) — autor rus de lucrări de economie, unul dintre ideologii narodnicismului liberal din ultimele două decenii ale secolului trecut. În deceniile al 7-lea și al 8-lea a avut legături cu cercurile tinerilor raznocinți revoluționari. El a terminat prima traducere în limba rusă a „Capitalului” lui K. Marx, care fusese începută de G. A. Lopatin. În legătură cu aceasta, el a purtat corespondență cu K. Marx și F. Engels, în cadrul căreia a atins și unele probleme privind dezvoltarea economică a Rusiei. El n-a înțeles însă esența marxismului și mai târziu a luat poziție împotriva lui. În 1893 a publicat cartea „Studii asupra economiei noastre sociale de după reformă”, care, împreună cu lucrările lui V. P. Voronțov, a servit ca fundamentare teoretică a narodnicismului liberal. Într-o serie de lucrări ale sale, V. I. Lenin a criticat cu asprime concepțiile lui Danielson. — 89, 115.

De Brouckère, L. — vezi Brouckère, L.

Dietz, Johann Heinrich Wilhelm (1843—1922) — social-democrat german, deputat în Reichstag din 1881 pînă în 1918. A condus editura Partidului social-democrat, care a publicat operele lui Marx și Engels. În tipografia lui s-au tipărit primele numere ale ziarului „Iskra”, revista „Zarea” și lucrarea lui V. I. Lenin „Ce-i de făcut?”. — 265.

Drechsler, Gustav (1833—1890) — profesor german, director al Institutului agronomic din Göttingen, creat de el. Împreună cu W. Henneberg a publicat revista „Journal für Landwirtschaft”; autor al unor lucrări de agricultură: „Die Statik des Landbaues” (1869), „Die Entschädigungsberechnung expropriierter Grundstücke” (1873) și altele. În 1887 a fost ales deputat în Reichstag. — 106.

Dubasov, F. V. (1845—1912) — general-adjutant, amiral, una dintre căpeteniile reacțiunii țariste, călău sîngeros al revoluției ruse din anii 1905—1907. În 1905 a condus acțiunea de înăbușire a mișcării agrare din guberniile Cernigov, Poltava și Kursk. Începînd din noiembrie 1905 a fost guvernatorul general al Moscovei; a condus acțiunea de reprimare a insurecției armate din decembrie de la Moscova. Începînd din 1906 a fost membru al Consiliului de stat, iar din 1907 membru al Consiliului de stat al apărării. — 52.

Dubrovin, A. I. (1855—1918) — organizatorul și conducătorul organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus”, de profesiune medic. În anii 1905—1907 a fost inspiratorul și organizatorul pogromurilor împotriva evreilor și al unor acte teroriste. A redactat ziarul ultrareacționar antisemit „Russkoe Znamea”. După scindarea „Uniunii poporului rus” în 1910, a rămas în fruntea părții din „Uniune” care se afla sub influența sa. — 412.

Dumbadze, I. A. (1851—1916) — general în armata țaristă, ultrareacționar, adept al politicii de rusificare a Caucazului. În 1906 a fost numit guvernator al orașului Ialta. Fiind membru al organizației monarhiste „Uniunea poporului rus” și bucurându-se de simpatia personală a lui Nicolaie al II-lea, Dumbadze recurgea la represii împotriva celor ce nu-i erau pe plac, neținând seama de nici un fel de lege; el a transformat Ialta într-o feudă a sa, teroriza populația, intervenea în procese. Aceasta a provocat proteste chiar și din partea octombriștilor, care în 1908 au făcut o interpelare în Duma a III-a de stat în legătură cu acțiunile lui ilegale; în 1910 a fost destituit, dar peste o lună a fost numit din nou guvernator al orașului Ialta. — 33, 35.

Dühring, Eugen (1833—1921) — filozof și economist german, ideolog mic-burghez. Concepțiile filozofice ale lui Dühring reprezentau un amalgam eclectic de pozitivism, materialism metafizic și idealism. Sistemul utopic reacționar al unei economii „socialitare” conceput de el, idealiza formele de economie semifeudale din Prusia. Concepțiile lui Dühring, care erau susținute de o parte din social-democrația germană, au fost criticate de Engels în cartea „Anti-Dühring. Domnul Eugen Dühring revoluționează știința”. În cartea sa „Materialism și empiriocriticism” (1909) și într-o serie de alte lucrări, V. I. Lenin a criticat în repetate rânduri concepțiile eclectice ale lui Dühring.

Principalele lucrări ale lui Dühring sînt: „Istorie critică a economiei naționale și a socialismului”, „Curs de economie națională și socială”, „Curs de filozofie”. — 18, 20, 426, 427, 428, 435.

Dziubinski, V. I. (1860—1927) — trudovic. A participat la mișcarea narodovolistă; în 1882 a fost arestat și deportat pe trei ani în Siberia apuseană, unde a rămas definitiv. Deputat în Dumele a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Tobolsk; în Dumă a fost unul dintre liderii Grupului trudovic. — 329.

E

Ecaterina a II-a (Romanova) (1729—1796) — împărăteasă a Rusiei (1762—1796). — 443.

Eduard al VII-lea (1841—1910) — rege al Angliei (1901—1910). — 231, 249.

Engels, Friedrich (1820—1895) — unul dintre întemeietorii comunismului științific, conducător și învățător al proletariatului internațional, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx (vezi articolul lui V. I. Lenin „Friedrich Engels“, Opere complete, vol. 2, Editura politică, 1960, ediția a doua, pag. 1—14). — 18, 20, 28, 34, 38, 45, 46, 200, 246, 257, 282, 284, 293, 294, 399, 424, 426, 428, 429, 431, 436, 456.

Ermanski (Kogan), O. A. (1866—1941) — social-democrat, menșevic. A intrat în mișcarea revoluționară la sfârșitul deceniului al 9-lea al secolului trecut. În 1905 a activat în organizația din Petersburg, apoi în Comitetul din Odesa al P.M.S.D.R. A participat la Congresul al IV-lea (de unificare) al partidului, ca delegat din partea organizației din Odesa. În anii reacțiunii a fost lichidator; a colaborat activ la presa menșevică și a participat la activitatea fracțiunii social-democrate din Duma a III-a de stat. În timpul primului război mondial (1914—1918) a fost centrist. În 1917 a fost menșevic-internaționalist. În 1918 a fost membru al Comitetului Central al menșevicilor și unul dintre redactorii organului lor central, revista „Rabocii Internațional“. În 1921 a ieșit din partidul menșevicilor; a activat pe tărîm științific la Moscova. — 417.

Evloghi (Gheorghievski, V.) (n. 1868) — monarhist, ultrareacționar, unul dintre conducătorii organizației ultrareacționare „Uniu-neia poporului rus“. Din 1902 a fost episcopul Liublinului. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea populației ortodoxe din guberniile Liublin și Sedlețk. În 1914 a devenit arhiepiscopul Volînici. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost unul dintre conducătorii emigrației monarhiste. — 442, 443, 447, 448.

Ezra — vezi Rozen, M. M.

F

Ferdinand I Coburg (1861—1948) — domnitor (1887—1908) și țar (1908—1918) al Bulgariei; provenea dintr-o familie princiară germană. În urma uneltirilor diplomației austro-germane și datorită sprijinului acordat de o parte a burgheziei bulgare, în 1887 a fost proclamat domnitor al Bulgariei. Prin politica sa a contribuit la dezlănțuirea celui de-al doilea război balcanic (1913) și la atragerea Bulgariei în primul război mondial (1914—1918) de partea Germaniei și a aliaților ei. În urma răscoalei de la Vladaia a soldaților din armata bulgară, în octombrie 1918 Ferdinand I a abdicat și a fugit în Germania. — 231.

Feuerbach, Ludwig Andreas (1804—1872) — eminent filozof materialist și ateist german. Din 1828 docent la Universitatea din Erlangen; în prima sa lucrare, intitulată „Gedanken über Tod und

Unsterblichkeit" („Cugetări despre moarte și nemurire") (1830), s-a ridicat împotriva dogmei religiei creștine despre nemurirea sufletului; cartea a fost confiscată, iar el a fost supus unei prigoane care în scurtă vreme s-a soldat cu scoaterea lui de la universitate. În 1836 s-a stabilit în satul Bruckberg (Turingia), unde a locuit aproape 25 de ani. În prima perioadă a activității sale filozofice a făcut parte din aripa stângă a școlii hegeliene. Spre sfârșitul deceniului al 4-lea al secolului trecut s-a îndepărtat de idealism; în lucrările sale „Zur Kritik der Hegelschen Philosophie" („Contribuții la critica filozofiei lui Hegel") (1839) și „Das Wesen des Christentums" („Esența creștinismului") (1841) a rupt cu hegelianismul și a trecut pe poziții materialiste. În explicarea fenomenelor sociale, Feuerbach a rămas idealist. Principiul antropologic în filozofie, proclamat de el, a fost caracterizat de V. I. Lenin ca fiind „doar o descriere inexactă, slabă a *materialismului*" (Opere, vol. 38, Editura politică, 1959, pag. 72). Feuerbach n-a izbutit să depășească caracterul contemplativ al materialismului metafizic și să înțeleagă rolul practicii în procesul cunoașterii și al dezvoltării sociale.

Feuerbach a fost ideologul păturilor celor mai radicale și mai democratice ale burgheziei germane. În timpul revoluției din 1848 și-a dat seama de importanța primordială pe care o are politica, dar a stat departe de activitatea politică. După revoluție, influența lui în Germania a scăzut simțitor. În ultimii ani ai vieții sale a manifestat interes pentru literatura socialistă, a citit „Capitalul" lui K. Marx, iar în 1870 a intrat în Partidul social-democrat din Germania.

O analiză multilaterală a filozofiei lui Feuerbach a fost făcută de K. Marx în „Teze despre Feuerbach" și de F. Engels în lucrarea sa „Ludwig Feuerbach și sfârșitul filozofiei clasice germane" (vezi K. Marx și F. Engels. Opere alese în două volume, vol. II, E.S.P.L.P. 1955, ediția a II-a, pag. 437—439, 388—436). — 426, 429, 435, 456.

Fischer, Richard (1855—1926) — social-democrat german; în anii 1880—1890 a lucrat la tipografiile social-democrate din Zürich și Londra; în anii 1890—1893 a fost secretar al Partidului social-democrat; în anii 1893—1903 a condus editura Partidului social-democrat, a fost editor și administrator al ziarului „Vorwärts", organul central al partidului. — 211.

Franz Joseph (1830—1916) — împărat al Austriei (1848—1916). — 231, 249.

G

George, Henry (1839—1897) — economist și publicist mic-burghez american. George susținea că principala cauză a sărăciei în care se zbate poporul este renta funciară, faptul că el este lipsit

de pământ. El contesta existența unui antagonism între muncă și capital și considera profitul la capital ca o lege naturală. A militat pentru naționalizarea întregului pământ de către statul burghez, care apoi să-l dea în arendă diferitelor persoane. V. I. Lenin îl numea pe George „un adept burghez al naționalizării pământului“. Vezi caracterizarea lui George făcută de Marx în scrisoarea sa către Sorge din 1881, precum și de F. Engels în prefața la ediția americană a lucrării „Situația clasei muncitoare din Anglia“ (K. Marx și F. Engels. Opere, vol. 2, Editura politică, 1962, pag. 657—665). — 327.

Gheghecikori, E. P. (n. 1879) — menșevic gruzin. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Kutais, unul dintre liderii fracțiunii social-democrate din Dumă.

După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru al Comitetului special din Transcaucazia al guvernului provizoriu. Începând din noiembrie 1917 a fost președinte al guvernului contrarevoluționar din Transcaucazia (Comisariatul din Transcaucazia), apoi ministru de externe și vicepreședinte al guvernului menșevic din Gruzia. După instaurarea în 1921 a Puterii sovietice în Gruzia, emigrant alb. — 331.

Gheltersen, G. P. (1803—1885) — cunoscut geolog rus, academician. Din 1865 pînă în 1872 a fost directorul Institutului de mine din Petersburg. Din 1882 a fost directorul Comitetului geologic, la a cărei organizare a participat activ. Este cunoscut prin cercetările întreprinse în Ural, Altai și în Asia centrală. În 1841 a întocmit harta geologică a Rusiei europene. — 71.

Ghepeșki, N. E. (n. 1869) — proprietar funciar, preot; inspector județean pentru școlile elementare parohiale. Deputat în Dumele a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Basarabia; membru în comisia bugetară și în comisia pentru învățămînt. — 443.

Gherșuni, G. A. (1870—1908) — unul dintre fondatorii și liderii partidului socialiștilor-revoluționari, membru al C.C. al acestui partid, organizatorul și conducătorul grupului lui de luptă. În 1902—1903 a organizat o serie de acte teroriste, pentru care a fost arestat și condamnat la pedeapsa cu moartea, pedeapsă comutată în închisoare pe viață. În 1905 a fost deportat în Siberia, de unde a fugit în 1906 în străinătate. În 1907 a participat la Congresul de la Tammerfors al partidului socialiștilor-revoluționari, pronunțîndu-se în favoarea blocului cu cadeții. — 152.

Ginghis-han (Temucin) (n. aprox. 1155 — m. 1227) — han și comandant de oști al mongolilor. În 1206 a înfăptuit unirea Mongoliei, a creat un stat care a consfințit dominația nobilimii asupra masei de nomazi crescători de vite. Ginghis-han a introdus serviciul militar obligatoriu, a creat o numeroasă armată de cavalerie, a organizat casta militară privilegiată din care a format o gardă de elită, iar după aceasta a început o politică de vaste cuceriri.

Supunându-i în 1209—1210 pe uiguri, Ginghis-han a întreprins o serie de campanii în China de nord, Asia centrală, Iran și Transcaucazia. Aceste campanii erau însoțite de jafuri sălbatice și de acte de violență împotriva populației locale. Imperiul creat de Ginghis-han s-a destrămat în deceniul al 7-lea al secolului al XIII-lea. — 184.

Glasier, John Bruce (1859—1920) — socialist englez, unul dintre fondatorii partidului laburist; de profesie muncitor metalurgist. A aderat la mișcarea socialistă la începutul penultimului deceniu al secolului trecut. În 1893 a intrat în Partidul laburist independent, a fost membru al Consiliului național al acestui partid, iar în anii 1899—1900 a fost președinte al acestui consiliu. În 1900 a participat la crearea Comitetului reprezentanței muncitorești, transformat în 1906 în partid laburist. A fost delegat al Partidului laburist independent în Biroul socialist internațional. Din 1906 până în 1910 a redactat ziarul „The Labour Leader”, organ de presă săptămânal al Partidului laburist independent, iar din 1913 până în 1917 revista lunară „The Socialist Review”. V. I. Lenin l-a caracterizat pe Glasier în felul următor: „...Deși are instinct de proletar, el este totuși un oportunist insuportabil” (Opere, vol. 35, E.S.P.L.P. 1958, pag. 164—165). — 243, 247, 248, 249.

Golișin, A. D. (n. 1874) — prinț, mare moșier, cunoscut fruntaș al zemstvelor; unul dintre organizatorii partidului monarhist „Uniunea 17 octombrie”. Președinte al consiliului de administrație al societății fabricanților de spirt, proprietar al unei fabrici de spirt. A fost deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Harkov; membru în comisia bugetară, în comisia pentru problemele colonizării, în comisia pentru combaterea alcoolismului etc. — 319.

Gorev, B. I. (Goldman, B. I., Igorev) (n. 1874) — social-democrat. S-a încadrat în mișcarea revoluționară la mijlocul ultimului deceniu al secolului trecut. În 1905 a fost membru al Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R., bolșevic. În 1907 a aderat la menșevici. La Congresul al V-lea (de la Londra) (1907) a fost ales membru supleant în C.C. al P.M.S.D.R. din partea menșevicilor. A colaborat la organele de presă ale menșevicilor lichidatori: ziarul „Golos Soțial-Demokrata” și revista „Nașa Zarea”. În 1912 a participat la conferința antipartinică din august de la Viena, unde a fost ales în C.O. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 — unul dintre redactorii ziarului menșevic „Raboceaia Gazeta”, membru în C.C. menșevic și în C.E.C. din Rusia, prima legislatură. În august 1920 a declarat că iese din organizația menșevică. Ulterior a lucrat ca profesor în instituții de învățământ superior. — 348.

Grigori — vezi Zinoviev, G. E.

Gucikov, A. I. (1862—1936) — mare capitalist, organizator și lider al partidului octombriștilor. În perioada revoluției din

1905—1907 a luptat cu înverșunare împotriva mișcării revoluționare, solidarizându-se cu politica de crunte represiuni a guvernului împotriva clasei muncitoare și a țărănimii. În anii 1910—1911 a fost președinte al Dumei a III-a de stat. În timpul primului război mondial a fost președinte al Comitetului central industrial-militar și membru al Consiliului extraordinar al apărării. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ministru de război și de marină în primul Guvern provizoriu. Partizan al continuării războiului „până la victoria finală”. În august 1917 a participat la organizarea rebeliunii lui Kornilov; a fost arestat pe front, dar a fost eliberat de Guvernul provizoriu. După Revoluția Socialistă din Octombrie a dus o luptă activă împotriva Puterii sovietice; emigrant alb. — 33, 370.

Guesde, Jules (Basile, Mathieu Jules) (1845—1922) — unul dintre organizatorii și conducătorii mișcării socialiste din Franța și ai Internaționalei a II-a. Și-a început activitatea politică în a doua jumătate a deceniului al 7-lea al secolului trecut; a sprijinit Comuna din Paris din 1871 și a fost nevoit să emigreze. În 1876 s-a înapoiat în Franța, unde, sub influența lucrărilor lui K. Marx și F. Engels, a trecut pe poziții marxiste. În 1877 a fost unul dintre fondatorii ziarului „L'Égalité”, care a avut un rol hotărâtor în organizarea (în 1879) a Partidului muncitoresc din Franța, primul partid politic independent al proletariatului francez. Cu sprijinul lui Marx și Engels, Guesde, împreună cu Lafargue, a elaborat programul partidului, care a fost adoptat la Congresul de la Havre (1880). Guesde a contribuit în mare măsură la răspândirea ideilor marxismului și la dezvoltarea mișcării socialiste în Franța; a fost ales de mai multe ori deputat în parlament. În 1904 Lenin l-a caracterizat pe Guesde ca pe unul dintre cei mai consecvenți și mai hotărâți reprezentanți ai social-democrației internaționale.

Dar, luînd atitudine împotriva politicii socialiștilor de dreapta, Guesde a comis unele greșeli sectariste atât în problemele teoretice cît și în cele tactice: el a subestimat rolul partidului în lupta clasei muncitoare, s-a situat pe o poziție greșită în problema atitudinii proletariatului față de război. Cînd a început primul război mondial, Guesde s-a situat pe pozițiile social-șovinismului și a intrat în guvernul burghez. Lenin scria: „Învățați din exemplul întregii vieți a lui Guesde, vom spune noi muncitorilor, în afară de vădita trădare a socialismului săvîrșită de el în 1914” (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 109). Guesde n-a înțeles importanța Revoluției Socialiste din Octombrie, n-a urmat majoritatea Congresului de la Tours al Partidului socialist francez (1920), care a hotărît afilierea la Internaționala Comunistă. — 253.

Gujon, I. P. — mare industriaș. În primul deceniu al secolului al XX-lea a fost director al societății „Ūzina metalurgică din Moscova”, membru al secției din Moscova a Consiliului de comerț și manufactură, al „Societății franceze de subvenții”, președinte al

„Societății fabricanților din regiunea industrială Moscova“, membru titular al congreselor reprezentanților industriei și comerțului. — 418.

Gurko, V. I. (1863—1927) — om de stat reacționar din Rusia țaristă. În 1902 a fost numit șef al secției zemstvelor din ministerul de interne, iar în 1906 ministru-adjunct la interne. În Duma I de stat s-a pronunțat împotriva proiectelor de lege agrară, apărând interesele moșierilor iobăgiști. A jucat un rol important în guvernul Goremîkin, pe care V. I. Lenin l-a numit guvernul Gurko-Goremîkin cu „un program nobiliar-burghez“. Acuzat de complicitate la fraude și delapidări, în urma hotărîrii Senatului a fost demis din funcție. În 1912 a fost ales membru în Consiliul de stat. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat împotriva Puterii sovietice; emigrant alb. — 11.

Gurvici, F. I. — *vezi* Dan, F.I.

H

Hardie, James Keir (1856—1915) — militant al mișcării muncitorești engleze, reformist, lider al Partidului laburist independent, unul dintre fondatorii partidului laburist; de profesiune miner. Și-a început cariera politică în calitate de conducător al organizației sindicale a minerilor din Scoția. În 1888 a întemeiat Partidul laburist din Scoția. În 1887 a început să publice revista „Miner“, care și-a schimbat apoi titlul în „The Labour Leader“. În primii ani ai ultimului deceniu al secolului trecut, Hardie s-a pronunțat pentru crearea unui partid politic de sine stătător al muncitorilor englezi, limitîndu-i însă sarcinile la obiective îngust constituționale, reformiste. În 1892 a fost ales în parlament în calitate de candidat „independent“ al muncitorilor; a dus o politică conciliatoare față de reprezentanții partidelor burgheze. A făcut parte din aripa de dreapta a liderilor Internaționalei a II-a. La începutul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții centriste, camuflînd cu fraze pacifiste trădarea clasei muncitoare de către partidele Internaționalei a II-a. La Conferința de la Londra a socialiștilor din țările Antantei (februarie 1915), Hardie s-a alăturat fățiș social-șovinistilor, care cereau să fie sprijinite guvernele imperialiste în război. — 184.

Hegel, Georg Wilhelm Friedrich (1770—1831) — mare filozof german, idealist obiectiv, ideolog al burgheziei germane. Filozofia lui Hegel reprezintă punctul culminant al idealismului german de la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Meritul istoric al lui Hegel constă în elaborarea profundă și multilaterală a dialecticii idealiste, care a constituit unul dintre izvoarele teoretice ale materialismului dialectic. Potrivit doctrinei lui Hegel, întreaga lume naturală, istorică și spirituală se află în neconținută mișcare, schimbare, transformare și dezvoltare; el considera însă că

lumea obiectivă, realitatea este un produs al „spiritului absolut“, al „ideii absolute“. V. I. Lenin a calificat „ideea absolută“ drept o născocire teologică a idealistului Hegel. Ceea ce caracterizează filozofia lui Hegel este contradicția profundă dintre metoda sa dialectică și sistemul său conservator, metafizic, care în fond implica încetarea dezvoltării. Prin concepțiile sale social-politice, Hegel era un adept al monarhiei constituționale.

K. Marx, F. Engels și V. I. Lenin, prelucrând în mod critic metoda dialectică a lui Hegel, au creat dialectica materialistă, care reflectă legile cele mai generale ale dezvoltării lumii obiective și ale gândirii omenesti.

Principalele lucrări ale lui Hegel sînt: „Fenomenologia spiritului“ (1806), „Știința logicii“ (1812—1816), „Enciclopedia științelor filozofice“ (1817), „Filozofia dreptului“ (1821). Opere postume: „Prelegeri de istorie a filozofiei“ (1833—1836) și „Prelegeri de estetică, sau filozofia artei“ (1836—1838). — 19, 456.

Henric al VII-lea, Tudor (1457—1509) — rege al Angliei din 1485. A încurajat dezvoltarea industriei și a comerțului. Sub domnia sa, procesul de împrumuire a pămînturilor țărănești de către marii proprietari funciari și de alungare în masă a țăranilor de pe pămînturile lor a luat o deosebită amploare. — 161.

Hervé, Gustave (1871—1944) — membru al Partidului socialist francez, publicist și avocat. În 1906 a fondat ziarul „La Guerre Sociale“, în coloanele căruia a propagat un program semianarhist de luptă împotriva militarismului. La Congresul de la Stuttgart (1907) al Internaționalei a II-a a susținut acest punct de vedere, cerînd ca la fiecare război să se răspundă prin grevă și insurecție. Într-o serie de lucrări ale sale, V. I. Lenin a dezvăluit caracterul mic-burghez al herveismului. În timpul primului război mondial a fost socialist-șovinist inveterat. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat atitudine fățișă împotriva Rusiei Sovietice și a bolșevicilor. În 1918 a fost exclus din Partidul socialist francez. În deceniul al 4-lea a fost adept al unei apropieri între Franța și Germania fascistă. — 195, 196, 197.

Huysmans, Camille (n. 1871) — unul dintre cei mai vechi militanți ai mișcării muncitorești din Belgia; profesor de filologie, ziarist. În anii 1904—1919 a fost secretar al Biroului socialist internațional al Internaționalei a II-a; s-a situat pe poziții centriste. În 1916 a organizat la Haga o conferință a socialiștilor din țările neutre cu scopul de a reface Internaționala a II-a. După primul război mondial (1914—1918) a fost unul dintre liderii de seamă ai Internaționalei a II-a refăcute. A făcut parte de nenumărate ori din guvernul belgian. În anii 1946—1947 a fost prim-ministru. Huysmans este deputat în parlament din 1910; în anii 1936—1939 și 1954—1959 a fost președinte al Camerei deputaților din Belgia.

În ultimii ani s-a pronunțat în repetate rânduri pentru stabilirea de contacte între partidele socialiste și P.C.U.S. pentru refacerea unității mișcării muncitorești internaționale. — 241.

Hyndmann, Henry Meyers (1842—1921) — socialist englez. În 1881 a întemeiat Federația democrată, transformată în 1884 în Federația social-democrată, pe care a condus-o pînă în 1892. În anii 1900—1910 a fost membru al Biroului socialist internațional. În 1916 a fost exclus din Partidul socialist britanic pentru propagandă în favoarea războiului imperialist. Față de Revoluția Socialistă din Octombrie a avut o atitudine ostilă și s-a pronunțat pentru intervenție împotriva Rusiei Sovietice. — 243, 246, 248.

I

Igorev — vezi Gorev, B. I.

Ilin, Vl. — vezi Lenin, V. I.

Iliodor (Trufanov, S. M.) (n. 1880) — ieromonah, una dintre căpeteniile sutelor negre. După absolvirea academiei teologice a slujit la mănăstirea Poceaev, unde s-a remarcat repede prin predicile lui vehemente împotriva mișcării revoluționare din 1905—1907. În 1908 a fost mutat la Tărișin, unde a desfășurat o amplă activitate reacționară; a întemeiat „Uniunea poporului pravoslavnic rus”. În 1912 s-a răspopit. În cartea „Sfîntul drac” (1917) l-a demascat pe Rasputin. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat în străinătate. — 257, 412.

Izvolski, A. P. (1856—1919) — diplomat rus. Pînă în 1906 a deținut importante funcții diplomatice la Vatican, Belgrad, München, Tokio și Copenhaga. Din 1906 ministru de externe al Rusiei. Adept înflăcărat al apropierii anglo-ruse; a participat direct la încheierea acordului ruso-englez din 1907, prin care s-a definitivat constituirea Antantei. A participat la o serie de întâlniri și conferințe internaționale. În 1910, în urma unor eșecuri diplomatice, a fost demis din funcția de ministru de externe și numit ambasador la Paris, unde a continuat politica de consolidare a Antantei. După Revoluția Socialistă din Octombrie a rămas ca emigrant în Franța, de unde a sprijinit intervenția militară străină împotriva Rusiei Sovietice. — 231, 237.

J

Jaurès, Jean (1859—1914) — militant de seamă al mișcării socialiste franceze și internaționale, istoric. În penultimul deceniu al secolului trecut a fost radical burhez, apoi a aderat la grupul „so-

cialiştilor independenți". În 1902 Jaurès și partizanii lui au înființat Partidul socialist francez, care, în 1905, după contopirea cu Partidul socialist din Franța, a căpătat denumirea de Partidul socialist francez unificat. Membru al parlamentului în anii 1885—1889, 1893—1898, 1902—1914; unul dintre liderii fracțiunii parlamentare socialiste. În 1904 a fondat ziarul „L'Humanité”, pe care l-a condus pînă la sfîrșitul vieții și care în 1920 a devenit Organul Central al Partidului Comunist Francez. În timpul revoluției din 1905—1907 din Rusia, Jaurès și-a manifestat simpatia pentru lupta poporului rus. A militat neobosit pentru apărarea democrației, a libertăților democratice, pentru pace, împotriva asupra imperialiste și a războaielor de cotopire. Era convins că numai socialismul poate să pună capăt definitiv războaielor și jugului colonial.

Dar Jaurès credea că socialismul va învinge nu prin lupta proletariatului împotriva burgheziei, ci ca rezultat al înfloririi ideii democratice. El era străin de ideea dictaturii proletariatului, propovăduia pacea între clasele asupra și cele asupra și împărțea iluziile proudhoniste cu privire la cooperatie, a cărei dezvoltare, în condițiile capitalismului, ar contribui, pasămite, la trecerea treptată la socialism. V. I. Lenin a criticat cu asprime concepțiile reformiste ale lui Jaurès, care îl împingeau pe calea oportunismului.

Prin lupta lui pentru pace, împotriva pericolului iminent de război, Jaurès și-a atras ura burgheziei imperialiste. În ajunul primului război mondial, el a fost ucis de un agent al reacțiunii.

Jaurès este autorul unor lucrări ca: „Istoria Marii revoluții franceze”, „Ideile politice și sociale ale Europei și marea revoluție” etc. — 199, 201, 210, 253.

Jbankov, D. N. (n. 1853) — medic, publicist, a desfășurat o activitate importantă pe tărîmul medicinei sociale, unul dintre conducătorii Societății „Pirogov”. Activitatea publicistică a lui Jbankov a fost consacrată analizei diferitelor laturi ale activității sanitare a zemstvelor, epidemiologiei, statisticii, problemei îndeletnicirilor sezoniere și influenței pe care o exercită sub raport cultural și sanitar asupra populației. În lucrările sale „Culegere de date statistice ale zemstvelor în domeniul medicinei” (vol. I—VII), „Babia storona”, „Îndeletnicirile sezoniere în gubernia Smolensk în 1892—1895” etc., Jbankov a apărut idealurile narodniciste mic-burgheze. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat atitudine împotriva Puterii sovietice. În 1921 s-a retras din viața socială. — 103.

Jitlowski, H. I. (1865—1943) — și-a început activitatea pe tărîm social ca narodovolist; la sfîrșitul penultimului deceniu al secolului trecut a emigrat în Elveția; a fost unul dintre organizatorii „Uniunii socialiștilor revoluționari ruși” din Berna (1894). Ulterior, continuînd să întrețină legături strînse cu partidul socialiștilor-revoluționari, a devenit unul dintre ideologii mișcării naționaliste mic-burgheze evreiești; a luat parte la organizarea Partidului muncitoresc socialist evreiesc (S.E.R.P.) și a fost unul dintre liderii și teoreticienii lui. A

luat poziție împotriva marxismului. După publicarea manifestului țărului din 17 octombrie 1905 s-a întors în Rusia, însă mai târziu a emigrat din nou. Din 1908 a editat în S.U.A. revista „Dos Naie Leben“. În anii următori a locuit în S.U.A., unde a colaborat la o serie de reviste evreiești progresiste. A nutrit sentimente de simpatie pentru U.R.S.S. — 252.

John — vezi Maslov, P.P.

Jordania, N. N. (Kostrov) (1870—1953) — social-democrat, menșevic. Și-a început activitatea politică în ultimul deceniu al secolului trecut : a făcut parte din grupul „Mesame dasi“, primul grup marxist din Gruzia, conducând aripa lui oportunistă. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat cu drept de vot consultativ, alăturându-se iskriștilor din minoritate. După congres, lider al menșevicilor caucazieni. În 1905 a redactat ziarul menșevic „Soțial-Demokrati“ (în limba gruzină) și a combătut tactica bolșevică în revoluția burghezo-democratică. În 1906 a fost ales deputat în Duma I de stat. A participat la lucrările Congresului al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. ; la Congresul al V-lea (de la Londra) al partidului a fost ales membru în C.C. al P.M.S.D.R. din partea menșevicilor. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a aderat formal la grupul menșevicilor-partiiți, dar în fapt i-a susținut pe lichidatori. În 1914 a colaborat la revista lui Troțki „Borba“ ; în timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții social-șovine. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost președinte al Sovietului de deputați ai muncitorilor din Tiflis, iar în 1918—1921 a fost șeful guvernului menșevic contrarevoluționar din Gruzia ; din 1921 emigrant alb. — 159, 174.

K

Kamenski, P. V. (n. 1860) — mare proprietar funciar, președintele Biroului central al partidului „Uniunea 17 octombrie“ ; militant al zemstvelor. În anii 1890—1908 a fost mareșal al nobilimii din județul Mariupol. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Ekaterinoslav. — 446.

Kant, Immanuel (1724—1804) — filozof german, întemeietorul idealismului clasic german ; din 1770 profesor la Universitatea din Königsberg. În prima perioadă a activității sale (aproximativ înainte de 1770) a acordat multă atenție științelor naturii, a emis cunoscuta ipoteză cosmogonică care a făcut, după cum s-a exprimat Engels, prima spărtură în concepția metafizică despre lume. Ulterior s-a ocupat îndeosebi de teoria cunoașterii, considerând că sarcina filozofiei este aceea de a cerceta posibilitățile cunoașterii omenești și de a stabili limitele ei. Potrivit părerilor lui Kant, materialul empiric al cunoașterii îl constituie senzațiile ; izvorul lor îl constituie „lucrurile

în sine", care se află în afara subiectului și sînt incognoscibile. Ca ideolog al burgheziei germane liberale, inconsecventă în lupta ei împotriva feudalismului, Kant nu putea să renunțe la noțiunea de Dumnezeu, de libertate a voinței și de nemurire a sufletului, noțiuni care stau la baza moralei religioase; el considera că omul trebuie să creadă în aceste noțiuni și să fie condus de ele în activitatea sa practică.

Filozofia lui Kant reprezintă o varietate a idealismului subiectiv și a agnosticismului, dar ea conține o anumită tendință materialistă, care își găsește expresia în teoria „lucrului în sine” și în recunoașterea faptului că cunoștințele noastre izvorăsc din experiență. Kantianismul a jucat un rol imens în istoria filozofiei. Sub influența lui s-au format reprezentanții de mai târziu ai idealismului clasic german (Fichte, Schelling, Hegel) și au luat naștere astfel de curente în gândirea filozofică burgheză ca neokantianismul, pozitivismul etc. K. Marx și F. Engels au dezvăluit esența filozofiei lui Kant, al cărei caracter contradictoriu și inconsecvent a provocat o critică atît „dinspre dreapta” (din partea idealiştilor subiectivi mai consecvenți) cît și „dinspre stînga” (din partea lui Feuerbach, Cernîșevski și a materialiştilor dialecticieni) (vezi V. I. Lenin. Opere, vol. 14, Editura politică, 1959, pag. 186—197, 352—354). Tendința de a se reîntoarce la Kant sau de a împăca marxismul cu kantianismul a fost întotdeauna caracteristică revizioniştilor.

Principalele opere ale lui Kant sînt: „Istoria naturală generală și teoria cerului” (1755), „Critica rațiunii pure” (1781), „Critica rațiunii practice” (1788), „Critica puterii de judecată” (1790) și altele.
— 19.

Kapustin, M. I. (1847—1920) — octombrist, de profesiune medic. La începutul deceniului al 8-lea al secolului trecut a lucrat ca medic al zemstvei din gubernia Kostroma, apoi într-o serie de spitale militare, la Academia medico-militară, la Universitatea din Varșovia. În 1887 a fost numit profesor la Universitatea din Kazan. A fost deputat în Duma a II-a de stat din partea orașului Kazan, iar în Duma a III-a de stat din partea guberniei Kazan și a fost ales vicepreședinte al Dumei. V. I. Lenin spunea, despre Kapustin că este „un reprezentant al burgheziei contrarevoluționare”. — 319, 446.

Karaulov, M. A. (1878—1917) — esaul de cazaci, deputat în Dumele a II-a și a IV-a de stat din partea regiunii Terek, monarhist. A redactat revista „Kazaceia Nedelea”. În Dume a făcut parte din diferite comisii, a susținut municipalizarea pămîntului. În 1917 a fost membru al Comitetului provizoriu al Dumei de stat. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost una dintre căpeteniile contrarevoluției din regiunea Terek. Prim-ataman al oastei căzăcești de la Terek, a luptat activ împotriva Puterii sovietice. — 171.

Karaulov, V. A. (1854—1910) — cadet, nobil, de profesiune jurist; deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Enisei. În trecut a fost narodovolist. În 1884 a fost arestat la Kiev în legătură

cu procesul intentat celor 12 narodovoliști și condamnat la 4 ani muncă silnică. După ispășirea acestei pedepse a fost deportat în Siberia. În 1905 el a aderat la cadeți; a acționat fățiș împotriva revoluției din 1905—1907. În Duma a III-a a ocupat „unul dintre primele locuri printre cei mai nemernici cadeți contrarevoluționari, avînd veșnic pe buze fraze fățarnice” (vezi V. I. Lenin. Opere, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 30). — 447, 448.

Karișev, N. A. (1855—1905) — economist și statistician, militant al zemstvelor. Începînd din 1891 a fost profesor la Universitatea din Iuriev (Tartu), iar apoi la Institutul agronomic din Moscova. A colaborat la ziarul „Russkie Vedomosti” și la revistele „Zemstvo”, „Russkoe Bogatstvo” etc; autor a numeroase cărți și articole de revistă în legătură cu problemele economiei gospodăriei țărănești din Rusia, în care a apărut concepțiile narodnicilor liberali. Într-o serie de lucrări și cuvîntări ale sale, V. I. Lenin a criticat cu asprime concepțiile reacționare ale lui Karișev. — 87—88, 89.

Kaufman, A. A. (1864—1919) — economist și statistician burghez rus, profesor și publicist; unul dintre organizatorii și liderii partidului cadet. Din 1887 pînă în 1906 a lucrat în cadrul ministerului agriculturii și domeniilor statului. În cartea „Strămutare și colonizare” (1905) a făcut un istoric al politicii de colonizare duse de țarism. „Ca un adevărat «liberal», autorul este extrem de respectuos față de birocrația iobăgiștilor”, scria V. I. Lenin despre Kaufman (vezi Opere complete, vol. 16, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 412). A participat la întocmirea proiectului cadet de reformă agrară și a colaborat activ la ziarul „Russkie Vedomosti”; a propagat pacea socială între țărani și moșieri. Clasîndu-l pe Kaufman printre statisticienii „prudenți”, V. I. Lenin l-a criticat pentru modul burghezo-birocratic de a aborda problema agrară. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în instituțiile centrale de statistică. — 76—77, 81, 110.

Kautsky, Karl (1854—1938) — unul dintre liderii social-democrației germane și ai Internaționalei a II-a; la început a fost marxist, dar mai tîrziu a devenit renegat al marxismului, ideolog al centrismului (kautskismului), una dintre cele mai dăunătoare variante ale oportunismului. A fost redactor al revistei „Die Neue Zeit”, publicație teoretică a social-democrației germane.

A intrat în mișcarea socialistă în 1874. Concepțiile sale din acea vreme reprezentau un amestec de lassalleanism, neomalthusianism și anarhism. În 1881 a făcut cunoștință cu K. Marx și F. Engels și, sub influența lor, a trecut la marxism, dar încă din acea perioadă a manifestat șovăieli și oscilări spre oportunism, lucru pentru care K. Marx și F. Engels l-au criticat cu asprime. În ultimele două decenii ale secolului trecut a scris o serie de lucrări în legătură cu unele probleme ale teoriei marxiste: „Doctrina economică a lui Karl Marx”, „Problema agrară” etc., care, cu toate greșelile ce le conțin, au jucat un rol pozitiv în propagarea marxismului. Mai tîrziu, cînd

mişcarea revoluționară a luat o mare amploare, Kautsky a trecut pe pozițiile oportunistului. A propagat ideologia centrismului, adică a oportunistului camuflat și a luptat pentru menținerea în partid a oportuniștilor fățiși. În timpul primului război mondial (1914—1918) Kautsky s-a situat pe pozițiile social-șovinismului, pe care îl camufla sub paravanul unei frazeologii internaționaliste. El a emis teoria ultra-imperialismului, a cărei esență reacționară a fost demascată de Lenin în lucrările „Falimentul Internaționalei a II-a”, „Imperialismul, stadiul cel mai înalt al capitalismului” și în alte lucrări. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kautsky a luat în mod fățiș atitudine împotriva revoluției proletare și a dictaturii proletariatului, împotriva Puterii sovietice.

În „Statul și revoluția”, „Revoluția proletară și reneșterea Kautsky” și într-o serie de alte lucrări ale sale, V. I. Lenin a supus unei critici nimicitoare teoriile kautskiste. Arătând primejdia pe care o reprezintă kautskismul, el scria în 1915, în articolul „Socialismul și războiul”: „Clasa muncitoare nu-și poate îndeplini rolul său revoluționar mondial dacă nu duce un război necrușător împotriva acestei atitudini de reneșterea, împotriva acestei lipse de caracter, împotriva acestei slugărnicii față de oportunism și împotriva acestei nemaipomenite trivializări teoretice a marxismului” (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 306). — 41—47, 177, 197, 200, 243, 244, 245—247, 248, 255, 256, 397, 399, 401.

Keir-Hardie — vezi Hardie, J. K.

Keisler, I. A. (1843—1897) — economist, a lucrat în ministerul de finanțe, autor al unor lucrări cu privire la gospodăria țărănească din Rusia și la obștea țărănească (în cea mai mare parte scrise în limba germană). A primit titlul de magistru și doctor în științe economice pentru lucrarea sa în patru volume despre obștea țărănească din Rusia: „Zur Geschichte und Kritik des bäuerlichen Gemeinbesitzes in Russland”. — 82.

Kizevetter, A. A. (1866—1933) — istoric burghezo-liberal și publicist rus. În anii 1900—1911 a fost docent la Universitatea din Moscova. Membru al „Uniunii eliberării” din momentul înființării acesteia, unul dintre liderii partidului cadet. Deputat în Duma a II-a de stat din partea orașului Moscova. A colaborat la ziarul „Russkie Vedomosti”, a fost membru în colegiul redacțional al acestui ziar și unul dintre redactorii revistei „Russkaia Mysl”. În lucrările pe teme de istorie a denaturat însemnătatea revoluției ruse din 1905—1907. V. I. Lenin, caracterizând într-o serie de lucrări ale sale concepțiile lui Kizevetter, l-a clasat printre profesorii cadeți care fac comerț cu știința de dragul reacțiunii. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kizevetter a dus o luptă activă împotriva Puterii sovietice, fapt pentru care în 1922 a fost expulzat din Rusia Sovietică. În străinătate a colaborat activ la presa emigranților albi. — 418.

Kogan, O. A. — vezi Ermanski, O. A.

Kondratiev, F. F. (n. 1871) — țăran, trudovic. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Perm ; în Dumă a fost ales în comisia pentru reforme judiciare și în comisia pentru învățămînt. — 329.

Korolenko, S. A. — economist-statistician ; a lucrat în ministerul domeniilor statului, apoi a fost funcționar cu însărcinări speciale pe lîngă controlul de stat. Din 1889 pînă în 1892, din însărcinarea ministerului domeniilor statului, a lucrat la cartea „Munca salariată în gospodăriile moșierești și strămutările muncitorilor oglindite în statistica economică a Rusiei europene sub aspect agricol și industrial. (Date agricole și statistice pe baza materialelor primite de la proprietari. Vol. V)“, editată de departamentul agriculturii și industriei sătești. În primul deceniu al secolului nostru a colaborat la ziarul ultra-reacționar „Novoe Vremea“. — 115, 117.

Kostrov — vezi Jordania, N. N.

Krestovnikov, G. A. (n. 1855) — octombrist, mare industriaș și agent de bursă. Vreme îndelungată Krestovnikov a fost director al liniei ferate Moscova-Kursk, președinte al Consiliului de administrație al Băncii comerciale din Moscova și al Asociației bursei din Moscova ; membru al congreselor reprezentanților industriei și comerțului. În 1906 a fost ales ca membru în Consiliul de stat din partea burgheziei comerciale și industriale. — 418, 419, 422, 425.

Kricevski, B. N. (1866—1919) — social-democrat, publicist, unul dintre liderii „economismului“. Spre sfîrșitul deceniului al 9-lea al secolului trecut a participat la activitatea cercurilor social-democrate din Rusia ; după 1890 a emigrat ; în străinătate s-a alăturat pentru cîtva timp grupului „Eliberarea muncii“ și a colaborat la publicațiile acestuia. În ultimii ani ai secolului trecut a devenit unul dintre conducătorii „Uniunii social-democraților ruși din străinătate“ ; în 1899 a fost redactor al revistei „Rabocce Delo“, organul „Uniunii“, în coloanele căruia a propagat concepțiile bernsteiniene. Curînd după Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a părăsit mișcarea social-democrată. — 148.

Kropotov, A. E. (n. 1874) — țăran, trudovic ; funcționar de plasă. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Veatka. În Dumă a făcut parte din comisia agrară. — 326.

Kuskova, E. D. (1869—1958) — publicistă rusă, militantă burgheză pe tărîm social. La jumătatea ultimului deceniu al secolului trecut, pe cînd se afla în străinătate, s-a apropiat de grupul „Eliberarea muncii“ ; curînd însă, sub influența bernsteinismului, a pornit pe calea revizuirii marxismului. Documentul scris de Kuskova în spiritul bernsteinismului, care a primit denumirea de „Credo“, exprima cît se poate de pregnant esența oportunistă a „economismului“ și a

provocat un protest energic din partea unui grup de marxiști ruși în frunte cu V. I. Lenin (vezi Opere complete, vol. 4, Editura politică, 1961, pag. 157—170). În ajunul revoluției din 1905—1907, Kuskova a intrat în organizația liberală monarhistă „Uniunea eliberării”. În 1906 a scos, împreună cu S. N. Prokopovici, revista semicadetă „Bez Zaglavii” și a colaborat în mod activ la „Tovarișci”, ziarul cadeților de stînga. Kuskova îndemna pe muncitori să renunțe la lupta revoluționară și căuta să subordoneze mișcarea muncitorească conducerii politice a burgheziei liberale. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luat atitudine împotriva bolșevicilor. În 1922 a fost expulzată în străinătate, unde a devenit o militantă activă a emigrației albe. — 417.

Kutler, N. N. (1859—1924) — lider de seamă al partidului cadet ; a lucrat în ministerul de finanțe, a fost director la departamentul impunerilor directe, iar mai târziu ministru al agriculturii. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea orașului Petersburg, unul dintre autorii proiectului de program agrar al cadeților. În lucrările sale „Proiect de cuvîntare în Duma a II-a de stat în legătură cu problema agrară” și „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” (vezi Opere complete, vol. 15, Editura politică, 1963, ediția a doua, pag. 143—152 și vol. 16, pag. 199—419), V. I. Lenin a criticat amănunțit acest proiect de program agrar și poziția lui Kutler. După Revoluția Socialistă din Octombrie, Kutler a lucrat la Comisariatul poporului pentru finanțe. Din 1922 a făcut parte din conducerea Băncii de Stat a U.R.S.S. — 12.

L

Labriola, Arturo (n. 1873) — om politic italian, jurist și economist ; unul dintre liderii mișcării sindicaliste din Italia. Autor al unei serii de lucrări în domeniul teoriei sindicalismului, în care încerca să adapteze programul așa-numitului „sindicalism revoluționar” la marxism, „corijînd” marxismul. În perioada primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții șoviniste. În 1920—1921 a fost ministru al muncii în guvernul Giolitti. Din 1926 pînă în 1939 s-a aflat în emigrație ; a luat atitudine împotriva fascismului. În anii 1948—1953 a fost senator. După semnarea, în 1949, de către guvernul italian a pactului agresiv al Atlanticului de nord, Labriola a aderat la mișcarea partizanilor păcii. În 1950 a fost ales în Consiliul Mondial al Păcii. — 25.

Lafontaine, Henri (1854—1943) — socialist belgian, profesor de drept internațional la Universitatea din Bruxelles, senator. Din 1892 președinte al Biroului internațional al păcii ; în 1895 a participat la fondarea Institutului bibliografic internațional de la Bruxelles, a Ligii păcii (Berna) și a Ligii pentru problemele arbitrajului internațional. În 1913 a fost distins cu premiul Nobel pentru pace. În 1921 a reprezentat Belgia la sesiunea Ligii Națiunilor. — 253, 254.

Lagardelle, Hubert (n. 1874) — om politic mic-burghez francez, anarho-sindicalist; unul dintre discipolii lui Georges Sorel — teoreticianul anarho-sindicalismului francez. Lagardelle a scris o serie de lucrări privind istoria anarhosindicalismului în Franța; a fost un timp redactor al organului socialist „Le mouvement socialiste”. În timpul primului război mondial (1914—1918) social-șovinist. Mai târziu lider al Confederației generale a muncii.

În anii 1942—1943 a fost ministru al muncii în guvernul de la Vichy; în 1946 a fost judecat și condamnat la închisoare pe viață pentru participarea la guvernul de la Vichy. — 25.

Larin, I. (Lurie, M. A.) (1882—1932) — social-democrat, menșevic, delegat cu drept de vot deliberativ la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. A susținut programul menșevic de municipalizare a pământului, precum și ideea oportunistă a convocării unui „congres muncitoresc”. A fost delegat la Congresul al V-lea (de la Londra) al partidului din partea organizației din Poltava. După înfrângerea revoluției din 1905—1907 a devenit unul dintre propovăduitorii activi ai lichidatorismului. Larin a luat parte activă la Blocul antipartinic din august; a fost membru al comitetului de organizare al acestui bloc. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a condus grupul menșevicilor internaționaliști, care editau revista „Internațional”. În august 1917 a fost primit în partidul bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în aparatul de stat și în domeniul economic. — 174.

Lassalle, Ferdinand (1825—1864) — socialist mic-burghez german, întemeietorul lassalleanismului, o varietate a oportunismului în mișcarea muncitorească germană.

Lassalle a fost unul dintre fondatorii Uniunii generale a muncitorilor germani (1863). Crearea acestei uniuni a avut o însemnătate reală pentru mișcarea muncitorească, dar Lassalle, ales președinte al ei, a îndreptat-o pe o cale oportunistă. Lassalleienii socoteau că prin agitația legală pentru dreptul de vot universal, prin crearea de asociații de producție subvenționate de statul iuncherilor se va ajunge la crearea unui „stat popular liber”. Lassalle a sprijinit politica de unificare „de sus” a Germaniei sub hegemonia Prusiei reacționare. Politica oportunistă a lassalleienilor a constituit o piedică în calea activității Internaționalei I și a creării unui partid cu adevărat muncitoresc în Germania, a întârziat formarea conștiinței de clasă a muncitorilor.

Concepțiile teoretice și politice ale lassalleienilor au fost aspru criticate de către clasicii marxism-leninismului (vezi K. Marx. „Critica programului de la Gotha”; V. I. Lenin. „Statul și revoluția” și alte lucrări). — 309, 356.

Leadov (Mandelștam), M. N. (1872—1947) — revoluționar de profesie. Și-a început activitatea revoluționară în 1891, în cercurile

narodnice din Moscova ; în 1892 a intrat într-un cerc marxist, iar în 1893 a participat la crearea Uniunii muncitorilor din Moscova, prima organizație social-democrată din Moscova. În 1895 a condus o adunare de 1 Mai la Moscova, a fost arestat și, în 1897, deportat la Verhoiansk pe termen de 5 ani. După întoarcerea din deportare a activat la Saratov. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat al Comitetului din Saratov, iskrist din majoritate ; după congres a fost agent al C.C., a dus o luptă activă împotriva menșevicilor în Rusia și în străinătate. În august 1904 a participat la Consfătuirea de la Geneva a celor 22 de bolșevici, a făcut parte din Biroul Comitetelor Majorității și a participat, ca delegat al bolșevicilor, la Congresul de la Amsterdam al Internaționalei a II-a. A luat parte activă la revoluția din 1905—1907, a fost membru al Comitetului de partid din Moscova, a îndeplinit sarcini de răspundere primite din partea C.C. al P.M.S.D.R. În anii reacțiunii s-a alăturat otzoviștilor ; în 1909 a aderat la grupul fracționist „Vpered” și a fost unul dintre lectorii școlii de partid de la Capri. În 1911 s-a retras din grupul „Vpered” și a plecat la Baku.

După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost vicepreședinte al Sovietului de deputați ai muncitorilor și soldaților din Baku ; s-a situat pe poziții menșevice.

În 1920 a fost reprimat în rîndurile P.C. (b) din Rusia, a lucrat în sectorul economic la Moscova, în Consiliul economic superior, iar apoi la Comisariatul poporului pentru învățămînt ; în 1923 a fost numit rector al Universității comuniste „I. M. Sverdlov” ; a fost delegat la Congresele al XII-lea, al XIII-lea, al XIV-lea, al XV-lea și al XVI-lea ale partidului. — 347.

Leahnișki, N. I. (n. 1871) — trudovic, de profesiune avocat. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Stavropol ; în Dumă a fost ales în comisia de interpelări, în comisia pentru reforme judiciare, în comisia bugetară etc. — 329.

Leahov, V. P. (1869—1919) — colonel în armata țaristă ; a devenit cunoscut în urma reprimării mișcării naționale revoluționare din Caucaz și din Iran. În timpul primului război mondial (1914—1918) a fost guvernator general al zonei litoralului turcesc al Mării Negre. În februarie 1919 Leahov a fost numit comandant suprem al trupelor lui Denikin din ținutul Terek-Daghestan. În timpul unei lupte înverșunate care s-a dat între „Armata de voluntari” și locuitorii din munții Caucaz Leahov a fost ucis. — 183, 235, 236.

Ledebour, Georg (1850—1947) — social-democrat german ; din 1900 pînă în 1918 a fost deputat în Reichstag din partea social-democrației germane. A luat parte la Congresul socialist internațional de la Stuttgart, unde s-a ridicat împotriva colonialismului. A participat la Conferința de la Zimmerwald ; a fost unul dintre conducătorii politici ai dreptei zimmerwaldiene. În 1916, după sciziunea din rîndurile social-democrației germane, a aderat la „grupul social-democrat al muncii” din Reichstag, care a alcătuit în 1917 nucleul

principal al Partidului social-democrat independent din Germania, partid centrist. Acest partid îi justifica pe șoviniștii inveterați. În anii 1920—1924 a condus o mică grupare independentă în Reichstag. În 1931 a aderat la partidul muncitoresc socialist. După venirea lui Hitler la putere a emigrat în Elveția. — 255—256.

Legien, Karl (1861—1920) — social-democrat de dreapta german, unul dintre liderii sindicatelor germane, revizionist. Din 1890 președinte al Comisiei generale a sindicatelor germane, din 1903 secretar, iar din 1913 președinte al Secretariatului internațional al sindicatelor. Din 1893 până în 1920 (cu întreruperi) deputat în Reichstag din partea social-democrației germane. În anii 1919—1920 a fost membru în Adunarea națională a Republicii de la Weimar. În anii primului război mondial (1914—1918) social-șovinist inveterat. A promovat activ o politică în interesul burgheziei și a luptat prin toate mijloacele împotriva mișcării revoluționare a proletariatului. — 210.

Lenin, V. I. (Ulianov, V. I., Ilin, Vl., Lenin, N., N. L.) (1870—1924) — date biografice. — 20, 36, 60, 63, 74, 84, 106, 115, 120, 132, 136, 144, 163, 166, 179, 190, 205, 244.

Liebkecht, Karl (1871—1919) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale; fiul lui Wilhelm Liebknecht; de profesiune avocat.

A început să participe la mișcarea socialistă încă din anii de studenție și a luptat activ împotriva oportunismului și militarismului. În perioada primei revoluții ruse din 1905—1907, a îndemnat pe muncitorii germani să urmeze exemplul rușilor. În 1912 a fost ales deputat în Reichstag. De la începutul primului război mondial (1914—1918) a luptat cu hotărâre împotriva sprijinirii guvernului „propriu” în războiul de jaf și a fost singurul în întregul Reichstag care a votat împotriva alocării creditelor de război (2 decembrie 1914). A fost unul dintre întemeietorii și conducătorii „Uniunii Spartacus”, organizație revoluționară. În 1916 a fost condamnat la muncă silnică. În timpul revoluției din noiembrie 1918 din Germania s-a aflat împreună cu R. Luxemburg în fruntea avangărzii revoluționare a muncitorilor germani, a redactat ziarul „Die Rote Fahne”, fiind unul dintre întemeietorii Partidului Comunist din Germania și unul dintre conducătorii insurecției muncitorilor berlinezi din ianuarie 1919. După înăbușirea insurecției a fost ucis în mod bestial de bandele lui Noske.

Apreciind activitatea lui K. Liebknecht, Lenin scria: „Acest nume este... simbolul conducătorului devotat intereselor proletariatului, simbolul devotamentului față de revoluția socialistă... Acest nume este simbolul luptei neîmpăcate împotriva imperialismului, nu în vorbe, ci în fapte...” (Opere, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 433—434). — 196.

Liebkecht, Wilhelm (1826—1900) — militant de seamă al mișcării muncitorești germane și internaționale, unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat din Germania. A luat parte

activă la revoluția din 1848—1849 din Germania ; după înfrîngerea ei a emigrat mai întîi în Elveția, iar apoi în Anglia, unde s-a împrietenit cu K. Marx și F. Engels. Sub influența lor a devenit socialist. În 1862 s-a înapoiat în Germania. După înființarea Internaționalei I a fost unul dintre cei mai activi propagandiști ai ideilor ei revoluționare și organizator al secțiilor ei din Germania. Din 1875 și pînă la sfîrșitul vieții sale, Liebknecht a fost membru al Comitetului Central al Partidului social-democrat din Germania și redactor responsabil al ziarului „Vorwärts”, organul central al acestui partid. Din 1867 pînă în 1870 a fost deputat în Reichstagul Confederației Germaniei de nord, iar începînd din 1874 a fost ales în repetate rînduri deputat în Reichstagul german ; a folosit cu pricepere tribuna parlamentară pentru a demasca politica internă și externă reacționară a iucherimii prusace. Pentru activitatea sa revoluționară a fost condamnat în repetate rînduri la închisoare. A luat parte activă la organizarea Internaționalei a II-a. Marx și Engels îl prețuiău pe Liebknecht, îl îndrumău în activitatea lui, dar în același timp îl criticău pentru poziția lui împăciuitoare față de elementele oportuniste. — 309.

Lipkin, F. A. — vezi Cerevanin, N.

Lîkoșin, A. I. (1861—1918) — om politic reacționar al Rusiei țariste, moșier pogromist, unul dintre întemeietorii organizației monarhiste „Uniunea poporului rus”. În anii 1907—1914 a fost ministru-adjunct al afacerilor interne. — 318, 322.

Lunacearski, A. V. (1875—1933) — revoluționar de profesie, eminent om de stat sovietic. A intrat în mișcarea revoluționară la începutul ultimului deceniu al secolului trecut. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a devenit bolșevic. A făcut parte din redacțiile ziarelor bolșevice „Vpered”, „Proletarii” și „Novaia Jizn”. Din însărcinarea lui Lenin a prezentat la Congresul al III-lea al partidului raportul asupra insurecției armate. A participat la Congresele al IV-lea (de unificare) și al V-lea (de la Londra) ale partidului. În 1907 a reprezentat pe bolșevici la Congresul socialist internațional de la Stuttgart. În anii reacțiunii s-a îndepărtat de marxism, a făcut parte din grupul antipartinic „Vpered” și a propagat ideea îmbinării marxismului cu religia. În lucrarea „Materialism și empiriocriticism” (1909), V. I. Lenin a dezvăluit caracterul eronat al concepțiilor lui Lunacearski și le-a criticat cu asprime. În timpul primului război mondial, Lunacearski s-a situat pe poziții internaționaliste. La începutul anului 1917 a aderat la grupul „interraioniștilor”, împreună cu care a fost primit în partid la Congresul al VI-lea al P.M.S.D.R. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost, pînă în 1929, comisar al poporului pentru învățămîntul public, iar apoi președinte al Comitetului științific de pe lîngă C.E.C. al U.R.S.S. În august 1933 a fost numit reprezentant plenipotențiar al U.R.S.S. în Spania. A scris o serie de lucrări în domeniul artei și literaturii. — 434.

Lurie, M. L. — vezi *Larin, I.*

Luxemburg, Rosa (1871—1919) — militantă de seamă a mișcării muncitorești internaționale, unul dintre liderii aripii stîngi a Internaționalei a II-a. În mișcarea revoluționară a început să activeze în a doua jumătate a deceniului al 9-lea al secolului trecut. A fost unul dintre întemeietorii și conducătorii Partidului social-democrat din Polonia; a luptat împotriva naționalismului din rîndurile mișcării muncitorești poloneze. Începînd din 1897 a participat în mod activ la mișcarea social-democrată germană, a combătut bernsteinismul și millerandismul. A luat parte la prima revoluție rusă (la Varșovia); în 1907 a participat la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R., unde i-a sprijinit pe bolșevici. Încă de la începutul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe o poziție internaționalistă. A fost unul dintre inițiatorii creării grupului „Internațional”, care ulterior și-a schimbat denumirea în „Spartacus”, iar mai tîrziu în „Uniunea Spartacus”; a scris (în închisoare), sub pseudonimul Junius, broșura „Criza social-democrației” (vezi articolul lui V. I. Lenin „Despre broșura lui Junius”, în *Opere*, vol. 22, Editura P.M.R., 1952, pag. 299—314). După revoluția din noiembrie 1918 din Germania a participat la Congresul de constituire a Partidului Comunist din Germania, congres la care a avut un rol conducător. În ianuarie 1919 a fost arestată și asasinată din ordinul guvernului Scheidemann. Lenin, care o aprecia foarte mult pe R. Luxemburg, a criticat în repetate rînduri greșelile ei (în problema rolului partidului, a imperialismului, în problema național-colonială, în problema țărănească, în problema revoluției permanente etc.), ajutînd-o astfel să adopte o poziție justă. — 201—202.

Lvov, N. N. (1867—1944) — moșier; V. I. Lenin l-a calificat ca „mic nobil contrarevoluționar”, „model de trădător cadet”. În anii 1893—1900 a fost mareșal al nobilimii din județul Balașov; din 1899 a activat ca președinte al zemstvei guberniale Saratov. A participat la congresele zemstvelor din anii 1904—1905. A fost unul dintre fondatorii „Uniunii eliberării” și ai partidului cadet; membru al C.C. al acestui partid. Ales în Duma I de stat cu voturile țărănilor înșelați de cadeți, a luat o atitudine categorică împotriva satisfacerii revendicărilor țărănești. Deputat în Duma a II-a de stat. Unul dintre fondatorii „Partidului înnoirii pașnice”. În Dumele a III-a și a IV-a a fost liderul „progresiștilor”. În 1917 a fost unul dintre conducătorii Uniunii moșierilor. După Revoluția Socialistă din Octombrie ziarist albogardist, iar mai tîrziu emigrant alb. — 318—319.

M

MacDonald, James Ramsay (1866—1937) — om politic englez, unul dintre fondatorii și liderii partidului laburist. În 1893 a fost unul dintre organizatorii partidului laburist independent. În 1900 este ales secretar al Comitetului reprezentanței muncitorești, transformat

în 1906 în partidul laburist. În 1906 a fost ales deputat în Camera Comunelor ; în 1911 MacDonald devine lider al partidului laburist. A promovat în partid și în Internaționala a II-a o politică ultra-opportunistă. A propagat teoria reacționară a colaborării de clasă și a integrării treptate a capitalismului în socialism („socialismul constructiv“). La începutul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții pacifiste, iar apoi a pășit pe calea sprijinirii fățișe a burgheziei imperialiste. În anii 1918—1920 a încercat să împiedice lupta muncitorilor englezi care s-au ridicat împotriva intervenției anti-sovietice ; a promovat o politică de scindare a clasei muncitoare. În 1924 a ocupat postul de prim-ministru al primului guvern laburist. Sub presiunea maselor, acest guvern a fost silit, în februarie 1924, să stabilească relații diplomatice cu Uniunea Sovietică. În anii 1929—1931 MacDonald a devenit prim-ministru al celui de-al doilea guvern laburist, care din nou a fost silit să restabilească relațiile diplomatice cu U.R.S.S., relații rupte în mod provocator în 1927 de guvernul Baldwin. Guvernul MacDonald a reprimat cu cruzime mișcarea de eliberare națională din coloniile engleze și a promovat o politică antimuncitorească. În anii 1931—1935 MacDonald s-a aflat în fruntea așa-numitului „guvern național“, a cărui politică o stabileau conservatorii. — 247.

Maddison, Fred (1856—1937) — socialist englez, de profesiune zețar. În 1886 a fost președinte al congresului trade-unionurilor. Timp de 6 ani a fost membru al Consiliului școlilor din orașul Tottenham. În 1893 a fost promovat în postul de corespondent al muncitorilor în ministerul comerțului. Până în 1897 redactor al publicației „Railway Review“, organul oficial al Asociației funcționarilor de la căile ferate. Ulterior a fost secretar al Curții permanente de arbitraj. În anii 1897—1900 și 1906—1910, deputat în parlament. — 210.

Malinovski, A. A. — vezi Bogdanov, A.

Mandelștam, M. N. — vezi Leadov, M. N.

Manuilov, A. A. (1861—1929) — economist burghez rus, militant de seamă al partidului cadet, unul dintre redactorii ziarului „Russkie Vedomosti“. În anii 1905—1911 a fost rector al Universității din Moscova, în 1907—1911 membru al Consiliului de stat, iar în 1917 ministru al instrucțiunii publice în Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie, întorcându-se din emigrație, a fost profesor la diferite instituții de învățământ superior. Principalele sale lucrări sînt : „Arenda pământului în Irlanda“ (1895), „Noțiunea de valoare după teoria economiștilor din școala clasică“ (1901), „Curs de economie politică“, vol. I (1914) etc. — 418.

Maress, L. N. — statistician și economist rus, autor al articolului „Producția și consumul de cereale în gospodăria țărănească“, publicat în culegerea narodnică-liberală „Influența recoltelor și a prețurilor cerealelor asupra unor laturi ale economiei naționale din Rusia“ (Petersburg, 1897). — 89—90.

Martinov, A. (Piker, A. S.) (1865—1935) — unul dintre liderii „economismului”, militant de seamă al menșevismului; mai târziu a devenit membru al partidului comunist. La începutul penultimului deceniu al secolului trecut a activat în cadrul unor cercuri narodovoliste; în 1886 a fost arestat și deportat în Siberia răsăriteană. În deportare a devenit social-democrat. În 1900 a emigrat, a făcut parte din redacția revistei „Rabocce Delo”, publicație a „economistilor”, și a combătut „Iskra” leninistă. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat din partea „Uniunii social-democraților ruși din străinătate”, antiiskrist; după congres a aderat la menșevici. A participat la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al partidului ca delegat din partea organizației Ekaterinoslav. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar a fost lichidator. În timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții centriste, iar după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost menșevic internaționalist. După Revoluția Socialistă din Octombrie a rupt cu menșevismul; în anii 1918—1920 a fost învățător în Ucraina. În 1923, la Congresul al XII-lea al P.C. (b) din Rusia, a fost primit în partid; a lucrat la Institutul K. Marx și F. Engels; începând din 1924 a făcut parte din redacția revistei „Internaționala Comunistă”. — 148, 296, 348, 424.

Martov, L. (Federbaum, I. O.) (1873—1923) — unul dintre liderii menșevismului. A intrat în mișcarea social-democrată în prima jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut. În 1895 a participat la organizarea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg. În 1896 a fost arestat în legătură cu procesul acestei organizații și deportat, pe termen de 3 ani, la Turuhansk. În 1900, după expirarea termenului de deportare, a luat parte la pregătirea editării ziarului „Iskra”; a făcut parte din redacția acestui ziar. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., la care a participat ca delegat din partea organizației „Iskrei”, s-a situat în fruntea minorității oportuniste și de atunci a fost unul dintre conducătorii instituțiilor centrale ale menșevicilor și redactor la mai multe publicații menșevice. A participat la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al partidului. În anii reacțiunii și ai noului avânt revoluționar s-a situat pe poziții lichidatoriste; a redactat ziarul „Golos Soțial-Demokrata”, a luat parte la conferința antipartinică din august 1912. În perioada primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții centriste; a participat la conferințele de la Zimmerwald și Kienthal. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 s-a aflat în fruntea grupului menșevicilor internaționaliști. După Revoluția Socialistă din Octombrie a trecut în tabăra dușmanilor fățiși ai Puterii sovietice. În 1920 a emigrat în Germania și a editat la Berlin revista menșevică contrarevoluționară „Soțialisticeskii Vestnik”. — 44, 381, 384, 387, 390, 391, 392, 395, 397, 398—399, 419, 424.

Marx, Karl (1818—1883) — întemeietorul comunismului științific, gânditor genial, conducător și învățător al proletariatului internațional (vezi articolul lui V. I. Lenin „Karl Marx (Scurtă schiță biografică

și expunere a marxismului)* (Opere, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 29—77). — 17, 18—19, 22, 28, 34, 37, 38, 48, 133, 136, 137, 161, 165, 166, 167, 176, 191, 259, 262, 266, 268, 272, 282, 293, 296, 309, 353, 356, 399, 420, 426, 431, 437, 456.

Maslov, P. P. (John) (1867—1946) — economist, social-democrat, autor al unei serii de lucrări în problema agrară, în care a încercat să revizuiască marxismul; a colaborat la revistele „Jizn“, „Nacealo“ și „Naucinoe Obozrenie“. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menșevici, a susținut programul lor de municipalizare a pământului. La Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R., a prezentat din partea menșevicilor un raport în problema agrară; congresul l-a ales membru în redacția O.C. În anii reacțiunii s-a situat pe poziții lichidatoriste, iar în perioada primului război mondial (1914—1918) s-a manifestat ca social-șovinist. După Revoluția Socialistă din Octombrie s-a retras din activitatea politică și a desfășurat o activitate pedagogică și științifică. În 1929 a fost ales membru titular al Academiei de Științe a U.R.S.S. — 158, 159, 160, 162, 163, 166, 167, 171, 173, 174, 190, 191, 257—265, 267—278, 293, 294, 296, 417.

Mașkevici, D. F. (n. 1871) — ultrareacționar, preot. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Herson; în Dumă a făcut parte din comisia bugetară, din comisia pentru învățământ etc. Mașkevici a desfășurat o activitate intensă în cadrul secției din Elisavetgrad a organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus“. — 443.

Mehring, Franz (1846—1919) — militant de seamă al mișcării muncitorești din Germania, unul dintre liderii și teoreticienii aripii de stînga a social-democrației germane; istoric, publicist și specialist în literatură. De la sfîrșitul deceniului al 7-lea publicist democrat burghez cu vederi radicale; în anii 1876—1882 s-a situat pe pozițiile liberalismului burghez, apoi a evoluat spre stînga; a fost redactor al ziarului democrat „Volks-Zeitung“ și a luat atitudine împotriva lui Bismarck în apărarea social-democrației. În 1891 a intrat în Partidul social-democrat din Germania. A fost colaborator activ și unul dintre redactorii revistei „Die Neue Zeit“, organul teoretic al partidului, iar mai târziu redactor al ziarului „Leipziger Volkszeitung“. În 1893 a apărut în ediție separată cartea sa „Legenda lui Lessing“, iar în 1897 „Istoria social-democrației germane“ în patru volume. Mehring s-a ocupat îndeaproape de publicarea operelor postume ale lui Marx, Engels și Lassalle; în 1918 a apărut cartea lui despre viața și activitatea lui K. Marx. Lucrările lui Mehring conțin o serie de abateri de la marxism, aprecieri greșite în legătură cu unii militanți ca Lassalle, Schweitzer și Bakunin și vădesc o neînțelegere a revoluției săvîrșite de Marx și Engels în filozofie. Mehring a dus o luptă îndârjită împotriva oportunismului și revizionismului din rîndurile Internaționalei a II-a și a condamnat kautskismul, dar s-a făcut și el vinovat de greșelile celor de stînga din Germania, care s-au temut s-o rupă din punct de vedere organizatoric cu oportuniștii. Mehring a apărut

cu consecvență internaționalismul și a salutat Revoluția Socialistă din Octombrie. Începînd din 1916 a fost unul dintre conducătorii organizației revoluționare „Uniunea Spartacus” ; a avut un rol de seamă în înființarea Partidului Comunist din Germania. — 400.

Meiendorf, A. F. (n. 1869) — octombrist, baron de Liflanda, proprietar funciar, jurist. În 1892 a absolvit Universitatea din Petersburg cu titlul de candidat în științe juridice. Din 1892 pînă în 1907 a lucrat în Senat, la Tribunalul districtual din Riga, la cancelaria Consiliului de stat și la ministerul de interne. În anii 1902—1905 a fost docent la Universitatea din Petersburg, la catedra de drept funciar rus. Deputat în Dumele a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Liflanda ; în timpul primelor două sesiuni ale Dumei a III-a a fost vicepreședinte al Dumei. În 1919 a emigrat.

Meiendorf este cunoscut ca autor al lucrărilor : „Constituția prusiană” (1904), „Gospodăria țărănească în sistemul legislației ruse” (1907) etc. — 449.

Mertvago, A. P. (n. 1856) — agronom ; a studiat legumicultura în Franța și a audiat la Sorbona cursul de științe naturale. Din 1887 pînă în 1893 a colaborat la ziarul „Zemledelceskaia Gazeta” și la revista „Selskoe Hozeistvo i Lesovodstvo”. În 1894—1905 a fost redactorul revistei agricole și economice „Hozeain”, iar din 1905 a editat această revistă. Autorul lucrărilor : „Problemele agricole ale zonei fără cernoziom din Rusia”, „Cît pămînt există în Rusia și cum îl folosim noi” etc. — 69—71.

Merzleakov, I. L. (n. 1874) — trudovic, țăran. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Veatka ; în Dumă a făcut parte din comisia agrară și din comisia pentru problemele ritului vechi. — 329.

Miliukov, P. N. (1859—1943) — lider al partidului cadet, ideolog de vază al burgheziei imperialiste ruse, istoric și publicist. În 1886 a fost numit docent la Universitatea din Moscova. Și-a început activitatea politică în prima jumătate a ultimului deceniu al secolului trecut ; din 1902 a colaborat activ la „Osvobojudenie”, revistă a burghezilor liberali care apărea în străinătate. În octombrie 1905 a fost unul dintre întemeietorii partidului cadet, apoi președinte al Comiterului Central al acestui partid și redactor al ziarului „Reci”, organul central al cadeților. Deputat în Duma a III-a și a IV-a de stat. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, ca ministru de externe în primul Guvern provizoriu burghez, a promovat politica imperialistă a continuării războiului „pînă la victoria finală” ; în august 1917 a participat activ la pregătirea rebeliunii korniloviste contrarevoluționare. După Revoluția Socialistă din Octombrie a devenit unul dintre organizatorii intervenției militare străine împotriva Rusiei Sovietice ; militant activ al emigrației albe. Începînd din 1921 a editat, la Paris, ziarul „Poslednie Novosti”. — 12, 13, 34, 232, 321, 322, 448.

Mitrofan (Krasnopolski, D.) (n. 1869) — ultrareacționar, episcop. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Moghilev ; în Dumă a făcut parte din comisia pentru învățământ, din comisia pentru problemele bisericii ortodoxe etc. — 320, 441—442.

Molkenbuhr, Hermann (1851—1927) — social-democrat german, de profesie muncitor în industria tutunului. În deceniul al 7-lea al secolului trecut a făcut parte din Uniunea generală a muncitorilor germani, organizație întemeiată de Lassalle. În legătură cu legea excepțională împotriva socialiștilor, a fost expulzat în 1881 ; pînă în 1884 a trăit în S.U.A. Din 1890 a fost redactor al ziarului social-democrat „Hamburger Echo” ; din 1904 secretar general al Partidului social-democrat din Germania ; membru în Biroul socialist internațional. În anii 1890—1906, 1907—1918 și 1920—1924 a fost deputat în Reichstag ; din 1911 pînă în 1924 președinte al fracțiunii social-democrate din Reichstag. În timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții șoviniste. După revoluția din noiembrie 1918 din Germania a fost ales în Comitetul executiv al deputaților muncitorilor și soldaților din Berlin, unde a promovat politica încheierii unui bloc cu guvernul burghez contrarevoluționar. — 255.

Morley, John (1838—1923) — om politic burghez englez. În 1883 a fost ales deputat în parlament. În anii 1886 și 1892 a deținut postul de secretar pentru problemele Irlandei în guvernele Gladstone, iar din 1906 pînă în 1910 a fost secretar pentru problemele Indiei și a dus o politică de reprimare a mișcării de eliberare națională. Morley este cunoscut și ca scriitor. A scris cărți despre Voltaire, Rousseau, Cobden, Cromwell, Gladstone ; în 1917 Morley a publicat două volume de memorii. — 184.

Most, Johann Joseph (1846—1906) — social-democrat german, apoi anarhist, de profesie legător de cărți. În deceniul al 7-lea al secolului trecut a aderat la mișcarea muncitorească, s-a apropiat de social-democrație și a devenit ziarist ; în anii 1874—1878 a fost ales deputat în Reichstag. În domeniul teoriei, Most a fost adept al lui Dühring, în cel al politicii a promovat ideea anarhistă de „propagandă prin acțiune” și considera că este posibilă o revoluție proletară imediată. După publicarea în 1878 a legii excepționale împotriva socialiștilor, Most a emigrat la Londra, unde a editat ziarul anarhist „Freiheit”, despre care Marx, în scrisoarea sa către Sorge din 19 septembrie 1879, scria : „Învinuirea pe care noi i-o aducem lui Most este nu că «Freiheit» al lui este prea revoluționar. Noi îl învinuim că în acest ziar nu există nici un fel de conținut revoluționar, ci numai frazeologie revoluționară”. În coloanele acestui ziar, Most îndemna pe muncitori la teroare individuală, pe care o considera mijlocul cel mai eficient al luptei revoluționare. În 1882 Most a emigrat în S.U.A., unde a continuat să scoată ziarul „Freiheit”. În anii care au urmat s-a retras din mișcarea muncitorească. — 435.

Muşenko, I. N. (n. 1871) — deputat în Duma a II-a de stat din partea guberniei Kursk, unul dintre liderii fracţiunii socialiștilor-revoluţionari din Dumă, de profesiune inginer. În Dumă a făcut parte din comisia agrară și a fost raportorul oficial al partidului socialiștilor-revoluţionari în problema agrară. — 165.

Mülberger, Arthur (1847—1907) — publicist mic-burghez german, adept al lui Proudhon, de profesiune medic. În 1872 a publicat în organul central al Partidului muncitoresc social-democrat din Germania, „Der Volksstaat”, o serie de articole în problema locuințelor, care au provocat o critică acerbă din partea lui F. Engels. A colaborat la revista oportunistă „Die Zukunft”, editată de Höchberg, și a scris câteva lucrări cu privire la istoria gândirii sociale în Franța și în Germania; a criticat marxismul. — 18.

N

N. L. — *vezi* Lenin, V. I.

Nadejdin, L. (Zelenski, E. O.) (1877—1905) — și-a început activitatea politică ca narodnic; în 1898 a intrat în organizația social-democrată din Saratov. În 1899 a fost arestat și deportat în gubernia Vologda; în 1900 a emigrat în Elveția, unde a organizat „grupul socialist-revoluționar” „Svoboda” (1901—1903). În revista „Svoboda”, în broșurile „Ajunul revoluției” (1901), „Reînvierea revoluționarismului în Rusia” (1901) etc., el a sprijinit pe „economisți”, preconizând totodată folosirea terorii ca mijloc eficace de „trezire a maselor”; a combătut „Iskra” leninistă. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a colaborat la publicații menșevice. — 148.

Nicolaie I (Romanov) (1796—1855) — împărat al Rusiei (1825—1855). — 235.

Nicolaie al II-lea (Romanov) (1868—1918) — ultimul împărat al Rusiei; a domnit din 1894 pînă la revoluția burghezo-democratică din februarie 1917. La 17 iulie 1918 a fost executat la Ekaterinburg (Sverdlovsk), în baza unei hotărâri a Sovietului regional de deputați ai muncitorilor și soldaților din Ural. — 31, 180, 235, 324, 412, 422.

Nikitiuk, I. S. (n. 1873) — țăran. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Volînia; în Dumă a fost ales în comisia agrară și în comisia pentru problemele colonizării. — 325.

Nik.—on — *vezi* Danielson, N. F.

Nikolai—on — *vezi* Danielson, N. F.

Noske, Gustav (1868—1946) — unul dintre liderii oportuniști ai Partidului social-democrat din Germania. Cu mult înainte de primul război mondial (1914—1918) s-a ridicat în apărarea militarismului. În timpul războiului a devenit social-șovinist și a votat în

Reichstag pentru aprobarea creditelor de război. În noiembrie 1918, în timpul revoluției din Germania, a fost unul dintre conducătorii reprimării mișcării revoluționare a marinarilor din Kiel. În 1919—1920 a fost ministru de război; a pus la cale reprimarea muncitorilor din Berlin și asasinarea lui K. Liebknecht și R. Luxemburg, fapte care i-au adus porecla de „câinele sîngeros”. Ulterior a fost președinte al provinciei prusiene Hanovra. În perioada dictaturii fasciste a primit pensie de stat de la guvernul hitlerist.

V. I. Lenin îl numea pe Noske „social-trădător”, unul dintre „cei mai dezgustători călăi din rîndurile muncitorilor, trecuți în slujba monarhiei și a burgheziei contrarevoluționare” (Opere, vol. 29, E.S.P.L.P. 1956, pag. 293). — 195, 196, 198.

Novosedski (Binasik, M. S.) (1883—1938) — social-democrat, menșevic, de profesie avocat. În 1906 a fost delegat cu drept de vot deliberativ la Congresul al IV-lea (de unificare) al P.M.S.D.R. din partea organizației din Smorgon. În anii reacțiunii s-a retras din mișcarea social-democrată. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost președintele secției militare a Sovietului din Petrograd și membru al Comitetului Executiv din Petrograd; a făcut parte din C.E.C., prima legislatură. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost președintele guvernului de coaliție din Vladivostok; ulterior a lucrat în sectorul economic la Moscova. — 170, 173, 268, 277.

O

Orlov, V. I. (1848—1885) — statistician, unul dintre întemeietorii statisticii zemstvelor din Rusia. Începînd din 1875 a condus biroul de statistică al zemstvei guberniei Moscova; el a condus de asemenea lucrările de statistică în guberniile Tambov, Kursk, Orel, Voronej și Samara. A fost unul dintre primii care a aplicat metoda cercetării pe teren a fiecărei gospodării pe baza unui program vast. Orlov a alcătuit cea mai mare parte a „Culegerilor de date statistice cu privire la gubernia Moscova”, vol. I—IX. Datele lucrărilor lui Orlov au fost folosite de K. Marx și V. I. Lenin. — 82.

P

Pernerstorfer, Engelbert (1850—1918) — social-democrat austriac, de profesie învățător. În 1885 a fost ales deputat în Reichstag; în 1896 a aderat la aripa de dreapta, oportunistă a Partidului social-democrat; din 1897 membru în C.C. al acestui partid. A participat aproape la toate congresele Internaționalei a II-a. În 1907, fiind președinte al fracțiunii social-democrate din Reichstag, a fost ales vicepreședinte al Reichstagului. În timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe poziții ultrașoviniste. — 254.

Peșehonov, A. V. (1867—1933) — om politic și publicist burghez. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost narodnic liberal; colaborator al revistei „Russkoe Bogatstvo“, iar din 1904 unul dintre redactorii ei; a colaborat la revista „Osvobođenje“, publicație a burgheziei monarhiste liberale, și la „Revoluționnaia Rossiia“, ziar al eserilor. În 1903—1905 a făcut parte din „Uniunea eliberării“, iar cu începere din 1906 a fost unul dintre conducătorii partidului mic-burghez al „socialiștilor-populiști“ (enesii). După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost ministru al aprovizionării în Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat împotriva Puterii sovietice; din 1922 emigrant alb. — 164.

Petrov, K. M. (Petrov III) (n. 1877) — trudovic, secretar al fracțiunii Grupului trudovic; de profesiune zețar. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Perm; în Dumă a fost ales în comisia pentru problemele muncitorești, în comisia bugetară etc. — 328.

Piker, A. S. — *vezi* Martînov, A.

Piotr — *vezi* Ramișvili, N. V.

Plehanov, G. V. (1856—1918) — militant de seamă al mișcării muncitorești ruse și internaționale, primul propagator al marxismului în Rusia. În 1875, încă de pe când era student, Plehanov a intrat în legătură cu narodnicii, cu muncitorii din Petersburg și s-a încadrat în activitatea revoluționară. În 1877 a intrat în organizația narodnică „Zemlea i volea“, iar în 1879, după scindarea acesteia, s-a situat în fruntea noii organizații narodnice „Ciornîi peredel“. În 1880 a emigrat în Elveția, a rupt cu narodnicismul și a creat la Geneva, în 1883, prima organizație marxistă rusă, grupul „Eliberarea muncii“. În ultimul deceniu al secolului trecut, Plehanov a luptat împotriva narodnicismului și a combătut revizionismul din mișcarea muncitorească internațională. La începutul primului deceniu al secolului nostru a redactat, împreună cu V. I. Lenin, ziarul „Iskra“ și revista „Zarea“, a luat parte la pregătirea Congresului al II-lea al P.M.S.D.R. A participat la congres ca delegat al grupului „Eliberarea muncii“.

Din 1883 pînă în 1903 Plehanov a scris o serie de lucrări care au avut un rol important în apărarea și propagarea concepției materialiste despre lume: „Socialismul și lupta politică“ (1883), „Divergențele noastre“ (1885), „Contribuții la dezvoltarea concepției moniste asupra istoriei“ (1895), „Contribuții la istoria materialismului“ (1896), „Rolul personalității în istorie“ (1898) și altele.

Dar încă de pe atunci au început să se manifeste la Plehanov greșeli serioase, care au constituit germele concepțiilor sale menșevice de mai târziu. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R., Plehanov s-a situat pe o poziție împăciuitoare față de oportunism, iar mai târziu s-a alăturat menșevicilor. În perioada revoluției din 1905—1907 s-a situat în toate problemele fundamentale pe poziții menșevice. El subaprecia rolul revoluționar al țărănimii și se pronunța pentru

o alianță cu burghezia liberală ; admitînd în vorbe ideea hegemoniei proletariatului, în realitate el era împotriva esenței acestei idei. A condamnat insurecția armată din 1905. În anii reacțiunii și în anii noului avînt revoluționar, Plehanov a luat atitudine împotriva revizuirii marxismului de către machiști și împotriva lichidatorismului, situîndu-se în fruntea grupului „menșevicilor-partiții“. În timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe pozițiile social-șovinismului și a apărut tactica defensistă a menșevismului.

Întors în Rusia după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, Plehanov s-a situat în fruntea grupului „Edinstvo“, grup de extremă dreaptă al menșevicilor-defensiști, și s-a ridicat împotriva bolșevismului, împotriva revoluției socialiste, considerînd că în Rusia nu s-au coapt condițiile pentru trecerea la socialism. Față de Revoluția din Octombrie a avut o atitudine negativă, dar nu a participat la lupta împotriva Puterii sovietice.

Dînd o înaltă prețuire lucrărilor filozofice ale lui Plehanov și rolului său în răspîndirea marxismului în Rusia, V. I. Lenin îl critica în același timp cu asprime pentru abaterile de la marxism și pentru greșelile mari comise în activitatea politică. — 20, 27, 28, 34, 42, 44, 47, 158, 163, 169—170, 177, 190, 258, 260, 293—297, 328, 329, 380, 397, 398.

Pleve, V. K. (1846—1904) — om de stat reacționar din Rusia țaristă ; în anii 1881—1884 a fost directorul departamentului poliției ; din 1902 ministru al afacerilor interne. În timpul cît a fost ministru, au fost înăbușite cu cruzime mișcările țărănești din guberniile Poltava și Harkov și au fost lichidate o serie de zemstve. Pleve a încurajat politica reacționară de rusificare a regiunilor periferice ale Rusiei. Pentru a abate masele de pe calea luptei împotriva absolutismului, el a căutat să contribuie la dezlănțuirea războiului ruso-japonez ; în același scop a organizat pogromuri împotriva evreilor și a încurajat „zubatovismul“. Prin politica pe care a dus-o, el a stîrnit împotriva sa ura păturilor largi ale societății ruse. La 15 iulie 1904 a fost ucis de socialistul-revoluționar E. S. Sazonov. — 150.

Polounev, A. V. — agent al ohranei, unul dintre întemeietorii organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus“, șef al drujinii de luptă a „Uniunii“ din raionul Narva. În iulie 1906 a participat la asasinarea cadetului M. I. Gherțenștein, membru în Duma de stat, fapt pentru care a fost judecat și condamnat, dar curînd după aceea a fost grațiat de țar. — 412.

Popov, A. A. (Popov II) (n. 1868) — preot de țară. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Veatka ; în Dumă a făcut parte din fracțiunea progresiștilor ; a fost membru în comisia pentru problemele cultelor și ale bisericii ortodoxe. — 329.

Popov, I. N. (Popov IV) (n. 1878) — țăran. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Vologda ; în Dumă a fost mai întîi moderat de dreapta, apoi fără partid ; a fost membru în co-

misia pentru problemele colonizării și în comisia pentru problemele industriei și comerțului. — 325.

Potresov, A. N. (1869—1934) — unul dintre liderii menșevismului. În ultimul deceniu al secolului trecut a aderat la marxism. Pentru participare la activitatea „Uniunii de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” din Petersburg a fost deportat în gubernia Veatka. În 1900 a plecat în străinătate, unde a luat parte la fondarea ziarului „Iskra” și a revistei „Zarea”. La Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a participat ca delegat cu drept de vot consultativ din partea redacției ziarului „Iskra”; iskrist din minoritate. În anii reacțiunii și în anii noului avânt revoluționar — ideolog al lichidatorismului; a avut un rol conducător în organele de presă menșevice „Vozrojdenie”, „Nașa Zarea” ș.a. În timpul primului război mondial (1914—1918) a fost social-șovinist. După Revoluția Socialistă din Octombrie a emigrat; în străinătate a colaborat la săptămânalul lui Kerenski „Dni”, unde s-a dedat la atacuri împotriva Rusiei Sovietice. — 391.

Prokopovici, S. N. (1871—1955) — economist și publicist burghez. La sfârșitul ultimului deceniu al secolului trecut a fost unul dintre reprezentanții de seamă ai „economismului” și unul dintre primii propagatori ai bernsteinismului în Rusia. Ulterior, membru activ al organizației monarhiste-liberale „Uniunea eliberării”. În 1906 a fost membru al C.C. al partidului cadet. Redactor-editor al revistei semicadete și semimenșevice „Bez Zaglavii” și colaborator activ al ziarului „Tovarișci”, publicație a cadeților de stînga. Autor al unor cărți cu privire la problema muncitorească, scrise de pe poziții bernsteiniene-liberale. În 1917 a fost ministru al aprovizionării în Guvernul provizoriu burghez. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost expulzat din U.R.S.S. pentru activitate antisovietică. — 71, 157, 391, 417.

Purișkevici, V. M. (1870—1920) — mare moșier, ultrareacționar, monarhist. Începînd din 1900 a funcționat la ministerul afacerilor interne, iar în 1904 a fost numit funcționar pentru însărcinări speciale pe lângă ministerul de interne, condus de Pleve. A fost unul dintre inițiatorii creării organizației ultrareacționare „Uniunea poporului rus”; în 1907 a ieșit din această uniune și a creat o nouă organizație contrarevoluționară monarhistă, „Oastea Arhanghelului Mihail”; deputat în Dumele a II-a, a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Basarabia; și-a cîștigat o tristă faimă prin discursurile sale antisemite și pogromiste rostite în Dumă. După Revoluția Socialistă din Octombrie a luptat activ împotriva Puterii sovietice. — 370, 412, 448.

R

Ramișvili, N. V. (Piotr, Semenov, N.) (n. 1881) — unul dintre liderii menșevicilor gruzini. În 1902 a intrat în partidul social-democrat, a desfășurat activitate în rîndurile țăranilor din Gruzia. După

Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la menșevici și de atunci a dus lupta împotriva bolșevicilor. În 1907 — delegat la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R., unde a fost ales în C.C. din partea menșevicilor. În anii reacțiunii — lichidator. În 1910 a activat la Tiflis ca membru al Comitetului regional al P.M.S.D.R. În timpul primului război mondial — defensist. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru al C.C. al partidului menșevic gruzin, redactor al ziarului „Ertoba”. În anii 1918—1920 Ramișvili a fost ministru de interne în guvernul menșevic gruzin, s-a pronunțat pentru separarea Gruziei de Rusia, a luptat împotriva Puterii sovietice. În 1923, aflându-se în străinătate, s-a situat în fruntea unui grup de menșevici care a încercat să organizeze o răscoală împotriva Puterii sovietice în Gruzia. — 206, 340, 391, 420.

Reclus, Jean-Jacques-Elisée (1830—1905) — cunoscut geograf și sociolog francez, teoretician al anarhismului; participant la revoluția din 1848 din Franța. După lovitura de stat a lui Napoleon al III-lea (1851), Reclus a emigrat în Anglia. Din 1852 până în 1857 a trăit în Irlanda, S.U.A., America de Sud. În 1857 s-a întors în Franța și a publicat o serie de articole în legătură cu călătoriile sale. În 1865 a intrat în Internaționala I, unde a aderat la bakuniști; a participat la Comuna din Paris din 1871; în luptele cu versaillezii a fost luat prizonier și condamnat la exilare pe viață, dar în urma protestului unei serii de savanți și oameni politici de seamă exilul a fost înlocuit cu expulzarea pe viață din Franța. A trăit în Italia, apoi în Elveția și Belgia.

Principalele lucrări ale lui Reclus sînt: „Noua geografie universală. Pămîntul și oamenii” în 19 volume (1876—1894), „Omul și pămîntul” în 6 volume (1905—1908), „Evoluția, revoluția și idealul anarhismului” (1897) etc. — 234.

Ricardo, David (1772—1823) — eminent economist englez, autorul lucrărilor „Despre principiile economiei politice și ale impunerii fiscale” (1817), „Despre protecția agriculturii” (1822) și al altor lucrări, în care și-a găsit încununarea economia politică burgheză clasică. Apărînd interesele burgheziei în lupta ei împotriva rămășițelor feudalismului, Ricardo susținea principiul liberei concurențe, cerînd înlăturarea tuturor îngrădirilor care frînau dezvoltarea producției capitaliste. Însemnătatea istorică a lui Ricardo pentru știința economică rezidă, în primul rînd, în a sa teorie a valorii bazate pe muncă, pe care a căutat s-o pună la baza întregii economii politice. Dezvoltînd teoria valorii a lui A. Smith, Ricardo a demonstrat că valoarea este determinată de munca cheltuită pentru producerea mărfii, că din această sursă izvorăsc atît salariul muncitorului cît și veniturile neprovenite din muncă: profitul și renta. El a descoperit antagonismul dintre salariul muncitorului și profitul capitalistului, adică a scos la iveală conflictul dintre interesele proletarietului și ale burgheziei.

Dar mărginirea sa de clasă l-a împiedicat pe Ricardo să facă o analiză cu adevărat științifică a capitalismului, să dezvăluie secretul

exploatării capitaliste. El considera că producția de mărfuri și capitalismul constituie forma eternă și firească a producției sociale. El n-a dezvăluit natura socială a valorii, n-a văzut deosebirea dintre valoare și prețul de producție și n-a putut să înțeleagă originea și esența banilor.

Concepțiile teoretice ale lui Ricardo au fost criticate de K. Marx în „Capitalul“, în „Teorii asupra plusvalorii“ și în alte lucrări. — 136, 137, 161.

Rodbertus-Jagetzow, Johann-Karl (1805—1875) — economist vulgar german, mare moșier prusian, unul dintre teoreticienii „socialismului de stat“. Rodbertus considera că contradicțiile dintre muncă și capital pot fi rezolvate printr-o serie de reforme pe care trebuie să le înfăptuiască statul iuncheresc prusac; el voia să mențină, după cum scria Engels, „clasa privilegiată încă cel puțin 500 de ani“ (F. Engels, „Prefață la prima ediție germană a lucrării «Mizeria filozofiei»“). Neînțelegând originea plusvalorii și esența contradicției fundamentale a capitalismului, Rodbertus considera că crizele economice se datoresc subconsumului maselor muncitoare. Principalele lucrări ale lui Rodbertus sînt: „Contribuții la cunoașterea orînduirii noastre de stat și economice“ (1842), „Scrisori sociale către von Kirchmann“ (1850—1851, 1884). — 137, 261.

Rodicev, F. I. (n. 1856) — moșier din Tver și fruntaș al zemstvelor, unul dintre liderii partidului cadet, membru al C.C. al acestui partid. A participat la congresele zemstvelor din anii 1904—1905. A fost deputat în cele patru Dume de stat. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost numit de Guvernul provizoriu burghez comisar pentru problemele Finlandei. După Revoluția Socialistă din Octombrie emigrant alb. — 321.

Rojkov, G. E. (n. 1864) — țaran, trudovic. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Stavropol; membru în comisia pentru problemele bisericii ortodoxe. În iunie 1912 a fost împreună cu alți 199 de deputați în audiență la țar, fapt pentru care a doua zi a fost exclus din fracțiunea trudovicilor. — 327, 448—449.

Romanovii — dinastie de țari și împărați ai Rusiei, care au domnit din 1613 pînă în 1917. — 176.

Roussel, Angela — socialistă franceză. Din 1907 pînă în 1912 membră a comisiei administrative permanente a Partidului socialist francez. Ulterior a părăsit activitatea politică. — 243, 246.

Rozanov, N. S. (n. 1870) — trudovic, de profesie medic. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Saratov; în Dumă a făcut parte din comisia bugetară, din comisia pentru învățămînt etc. — 450.

Rozen, M. M. (Ezra) — delegat al Bundului la plenara C.C. al P.M.S.D.R. din 24—26 august 1908. — 205, 206.

Rubakin, N. A. (1862—1946) — bibliograf și scriitor rus, autor a numeroase lucrări de bibliografie, de istorie a tipăriturilor în Rusia, de lucrări de știință popularizată în domeniul geografiei, științelor naturii etc. În 1907 a emigrat în Elveția, unde a rămas pînă la sfîrșitul vieții. Principala sa lucrare bibliografică este „Printre cărți” (1906). În recenzia făcută la volumul al II-lea al acestei lucrări, V. I. Lenin arăta : „Nici o bibliotecă serioasă nu se va putea lipsi de lucrarea d-lui Rubakin” (Opere, vol. 20, Editura politică, 1959, pag. 254). V. I. Lenin se întâlnea cu Rubakin în străinătate și consulta cărți din biblioteca acestuia. Ulterior, Rubakin a întreținut legături strînse cu Uniunea Sovietică și a lăsat prin testament U.R.S.S. biblioteca sa de 80 000 de volume, care a fost trecută în fondul de cărți al Bibliotecii de stat „V. I. Lenin”. — 63.

Rubanovici, I. A. (1860—1920) — unul dintre liderii partidului socialiștilor-revoluționari. Și-a început activitatea politică participînd la mișcarea narodovoliștilor ; în deceniul al 9-lea a emigrat la Paris, unde a intrat, în 1893, în „grupul vechilor narodovoliști”. A fost membru activ al partidului eserilor de la constituirea lui. A colaborat regulat la revista „Vestnik Russkoi Revoluții”, care a devenit în 1912 organul oficial al eserilor. A reprezentat partidul socialiștilor-revoluționari la congresele socialiste internaționale de la Amsterdam (1904) și Stuttgart (1907). Membru al Biroului socialist internațional. În timpul primului război mondial s-a situat pe poziții social-șoviniste. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost adversar al Puterii sovietice. — 243, 246, 252—253.

Rudnev, S. F. (n. 1909) — statistician, adjunct al secției de statistică a Consiliului zemstvei guberniale Moscova, autor al articolului „Îndeletnicirile în afara gospodăriei ale țăranilor în Rusia europeană”, publicat în „Culegerea zemstvei Saratov”, 1894, nr. 6 și 11. — 116.

Rudnev, V. A. — *vezi* Bazarov, V.

S

Sattar-han (n. în deceniul al 8-lea al secolului trecut — m. 1914) — conducător al mișcării democratice din Azerbaidjanul iranian, erou național al Iranului. A participat la mișcarea muncitorească din Transcaucazia și a fost membru al organizației social-democrate „Gummet”. În timpul revoluției din 1905—1911 din Iran a luptat împotriva autorităților iraniene reacționare ; în 1908—1909 a condus răscoala națională din Tavriz (Tebriz) împotriva puterii șahului și a detașamentelor feudalilor azerbaidjeni pentru restabilirea constituției ; în această luptă a manifestat remarcabile aptitudini de conducător popular și de organizator militar. Sattar-han s-a bucurat de o uriașă popularitate în rîndul maselor largi populare din Azerbaidjanul iranian și din întregul Iran. — 234.

Schippel, Max (1859—1928) — social-democrat german, revizionist. În anii 1887—1890 a fost redactor al ziarului „Berliner Volkstribüne”; din 1897 a făcut parte din conducerea revistei „Sozialistische Monatshefte”, organ al oportuniștilor germani. Fînd deputat în Reichstag (1890—1905), a susținut expansiunea imperialismului german. În perioada primului război mondial a fost unul dintre cei mai inveterați social-șoviniști. În ultimii ani ai vieții a fost profesor la Institutul politehnic din Dresda (1923—1928). Față de Uniunea Sovietică a avut o atitudine ostilă. — 234, 235.

Schoen, Wilhelm Eduard (1851—1933) — diplomat german, baron. În 1900 a fost ministru plenipotențiar la Copenhaga; în 1906 ambasador la Petersburg; în 1907—1910 ministru de externe. În anii 1910—1914 a fost ambasador la Paris. — 231.

Semenov, N. — vezi Ramișvili, N. V.

Sorge, Friedrich Adolf (1828—1906) — socialist german, militant de seamă al mișcării muncitorești și socialiste internaționale, prieten și tovarăș de luptă al lui K. Marx și F. Engels. A participat la revoluția din 1848—1849 din Germania. După înfrîngerea revoluției a emigrat în Elveția, iar apoi (în 1852) în America. A fost organizatorul secțiilor Internaționalei I în America. Secretar al Consiliului General al Internaționalei I (1872—1874). A participat activ la întemeierea Partidului muncitoresc socialist din S.U.A. și a Uniunii muncitorești internaționale. Sorge a scris o carte intitulată „Mișcarea muncitorească din Statele Unite”, precum și o serie de articole publicate în cea mai mare parte în revista social-democrației germane, „Die Neue Zeit”; a pregătit pentru tipar corespondența sa cu K. Marx, F. Engels și alții. Activitatea lui Sorge a fost foarte apreciată de Lenin, care îl numea veteran al Internaționalei I. — 246.

Stolîpin, P. A. (1862—1911) — om de stat al Rusiei țariste, mare moșier. Din 1906 pînă în 1911 președinte al Consiliului de Miniștri și ministru al afacerilor interne. De numele lui este legată perioada de cruntă reacțiune politică, în care pedeapsa cu moartea a fost larg folosită ca mijloc pentru înăbușirea mișcării revoluționare („reacțiunea stolîpinistă” din 1907—1910). Stolîpin a efectuat o reformă agrară în scopul de a crea gospodării chiaburești, care să devină un sprijin al absolutismului țarist la sate. Dar încercarea lui de a consolida autocrația putredă cu ajutorul cîtorva reforme de sus, efectuate în interesul burgheziei și moșierilor, a suferit un eșec total. Stolîpin a fost asasinat în 1911, la Kiev, de socialistul-revoluționar Bogrov. — 12, 13, 29, 30, 31, 33, 34, 149, 164, 219, 221, 274, 283, 322, 324, 331, 371, 376.

Storceak, I. I. (n. 1862) — țaran, fără partid. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Herson; membru în comisia pentru lupta împotriva alcoolismului. — 325.

Strelțov, R. E. (n. 1875) — om de litere, publicist. Din 1900 și pînă în 1914 a fost în emigrație, în special în Germania; a colaborat la publicațiile social-democrate din străinătate, precum și la ziarul „Tovarișci”, organ al cadeților de stînga, care apărea în Rusia. După ce s-a înapoiat în Rusia, a lucrat în cadrul diverselor comisii de pe lîngă municipalitatea orașului Petersburg. După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat în organele economice din Moscova și Iaroslavl. — 34.

Struve, P. B. (1870—1944) — economist și publicist burghez, unul dintre liderii partidului cadet. În ultimul deceniu al secolului trecut a fost unul dintre reprezentanții cei mai de seamă ai „marxismului legal”; colaborator și redactor al revistei „Novoe Slovo” (1897), „Nacealo” (1899) și „Jizn” (1900). Încă în prima sa lucrare, „Note critice cu privire la problema dezvoltării economice a Rusiei” (1894), Struve, criticînd narodnicismul, a procedat la o „completare” și la o „critică” a teoriei economice și filozofice a lui K. Marx; s-a solidarizat cu reprezentanții economiei politice burgheze vulgare și a propăgandat malthusianismul; a căutat să adapteze marxismul și mișcarea muncitorească la interesele burgheziei. Struve a fost unul dintre teoreticienii și organizatorii „Uniunii eliberării”, organizație monarhistă-liberală (1903—1905), și redactor al organului ei ilegal, revista „Osvojojdenie” (1902—1905). O dată cu înființarea, în 1905, a partidului cadet, el devine membru al Comitetului Central al acestui partid. Struve a fost unul dintre ideologii imperialismului rus. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost un dușman inveterat al Puterii sovietice, membru al guvernului contrarevoluționar al lui Vranghel și, în cele din urmă, emigrant alb. — 10, 13, 31, 33, 34, 35, 52, 226, 318, 418, 448.

Surkov, P. I. (1876—1946) — social-democrat, muncitor țesător. Deputat bolșevic în Duma a III-a de stat din partea muncitorilor din gubernia Kostroma; a fost ales delegat în alegerile pentru Duma I și a II-a de stat. A colaborat la ziarul bolșevic legal „Zvezda”, care apărea la Petersburg. După Revoluția Socialistă din Octombrie — fără partid; a lucrat într-o serie de instituții de stat. — 426, 437, 443, 446, 450.

Ș

Șanin, M. (Șapiro, L. G.) (1887—1957) — și-a început activitatea revoluționară în 1902; în 1903 a intrat în organizația din Riga a Bundului. Delegat la Congresul al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. din partea organizației din Dvina a Bundului. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a intrat în P.M.S.D.R.; menșevic. Din 1918 membru al P.C. (b) din Rusia. A lucrat la Comisariatul poporului pentru învățămînt, a fost activist politic în Armata Roșie. Din 1920 pînă în 1921 membru al prezidiului Comitetului general pentru educație politică. În anii 1925—1929 a lucrat la Comisariatul poporului pentru finanțe al R.S.F.S.R. Este autorul unei serii de lucrări științifice. — 129, 130, 165.

Șapiro, L. G. — vezi Șanin, M.

Șidlovski, S. I. (n. 1861) — octombrist, moșier, militant al zemstvelor. În 1900 membru al Consiliului băncii țărănești ; în 1905 director al departamentului agriculturii. Deputat în Dumele a III-a și a IV-a de stat ; membru în comisia agrară, în comisia financiară etc. — 317, 318, 319, 321.

Șingarev, A. I. (1869—1918) — cadet, fruntaș al zemstvelor, publicist, de profesiune medic. Președinte al Comitetului gubernial din Voronej al partidului cadet, iar din 1907 membru al C.C. al acestui partid. Deputat în Dumele a II-a și a III-a de stat din partea guberniei Voronej și în Duma a IV-a din partea orașului Petersburg ; lider al fracțiunii cadeților din Dumă. După revoluția burghezodemocratică din februarie 1917 — ministru al agriculturii în primul guvern provizoriu burghez și ministru de finanțe în cel de-al doilea guvern provizoriu burghez. — 321.

Șvart, A. N. (1848—1915) — om politic reacționar din Rusia țaristă, filolog. A fost câțiva ani profesor. În anii 1908—1910 ministru al instrucțiunii publice ; a luat o serie de măsuri reacționare în domeniul școlii medii și superioare : desființarea autonomiei universitare, interzicerea accesului femeilor ca auditoare în instituțiile de învățământ superior, stabilirea și respectarea cu strictețe a procentului de evrei admiși în instituțiile de învățământ. — 221, 226, 313.

T

Tezeakov, N. I. (1859—1925) — a desfășurat o importantă activitate în domeniul medicinei ; în 1884 a absolvit Universitatea din Kazan și a lucrat ca medic igienist la zemstvele din Herson, Saratov și la alte zemstve. Autor a numeroase studii cu privire la condițiile sanitare de muncă și de trai ale muncitorilor agricoli. După Revoluția Socialistă din Octombrie a depus o vastă activitate, în domeniul ocrotirii sănătății în Uniunea Sovietică ; începând din 1920 a lucrat la Comisariatul poporului pentru ocrotirea sănătății. V. I. Lenin a dat o apreciere pozitivă cărții lui Tezeakov „Muncitorii agricoli și organizarea controlului lor sanitar în gubernia Herson“ (1896), arătând totodată unele greșeli cu caracter narodnicist cuprinse în ea. — 118.

Tilak, Balgangadhar (1856—1920) — militant de seamă al mișcării de eliberare națională din India. În 1881 a început să editeze ziarul „Kesari“, în care a luat atitudine împotriva regimului colonial englez. În cadrul partidului Congresul național indian s-a situat în fruntea aripii de stînga, care se pronunța împotriva metodelor pașnice, legale de luptă împotriva regimului colonial englez ; a chemat masele populare la lupta împotriva colonialiștilor prin toate mijloacele, inclusiv violența. Tilak n-a formulat însă un program economic care să corespundă intereselor țărănimii și meșteșugarilor ; el idealiza

vechile rînduiri feudale și se pronunța pentru menținerea orînduirii bazate pe împărțirea în stări sociale.

În perioada de avînt a mișcării de eliberare națională din India (1905—1908) a chemat masele populare să folosească experiența dobîndită de poporul rus în lupta pentru libertate. În 1908 Tilak a fost judecat și condamnat de autoritățile engleze la 6 ani muncă silnică pentru că a chemat masele populare la luptă împotriva regimului colonial. Proletariatul din Bombay a răspuns la condamnarea lui Tilak printr-o grevă politică generală. A fost eliberat din închisoare în 1914.

Tilak a salutat Revoluția Socialistă din Octombrie și, sub influența acesteia, a formulat revendicarea naționalizării căilor ferate și a altor întreprinderi aparținînd colonialiștilor englezi. — 184.

Timireazev, V. I. (n. 1849) — industriaș și financiar din Rusia țaristă. Din 1894 a fost membru al Consiliului ministerului de finanțe și agent al acestui minister la Berlin și la Viena. Din 1902 adjunct al ministrului de finanțe, iar din 1905 ministru al industriei și comerțului. În 1906 și-a dat demisia și s-a ocupat de activitatea comercială și industrială privată; membru în Consiliul de stat. În 1909 a fost numit din nou ministru al industriei și comerțului. În 1912, fiind director al „Societății aurifere de la Lena”, a justificat represiunile sîngeroase împotriva muncitorilor de la minele de aur (masacrul de la Lena). — 418—419.

Titov, I. V. (n. 1879) — preot, deputat în Duma a III-a și a IV-a de stat din partea guberniei Perm; în Dumă a fost membru al fracțiunii progresiștilor, a făcut parte din comisia pentru învățămînt, din comisia pentru problemele bisericii ortodoxe etc. În vara anului 1912 s-a rășpopit. — 325.

Tittoni, Tommaso (1885—1931) — om de stat și diplomat italian. În anii 1903—1909 a fost ministru de externe al Italiei. Din 1906 senator. În anii 1910—1916 ambasador la Paris. În 1919 din nou ministru de externe; a reprezentat Italia la conferința de pace de la Paris. În anii 1919—1928 președinte al senatului. În anii 1929—1930 a fost președinte al Academiei italiene. — 231.

Tolstoi, D. A. (1823—1889) — conte, om de stat reacționar din Rusia țaristă. În 1865 a fost numit prim-procuror al sinodului, iar cu începere din 1866 a fost și ministru al instrucțiunii publice; a introdus o serie de reforme reacționare în învățămîntul primar și secundar. Din 1882 ministru al afacerilor interne și șef al jandarmeriei; a introdus un „Regulament provizoriu” cu caracter draconic, a limitat la extrem independența zemstvelor și a dus lupta împotriva celor mai mici manifestări ale gîndirii libere. — 318.

Tolstoi, L. N. (1828—1910) — genial scriitor rus, unul dintre cei mai mari scriitori ai lumii, care a exercitat o influență covârșitoare asupra dezvoltării literaturii ruse și universale. În operele sale Tolstoi a zugrăvit viața din Rusia de dinainte de revoluție, a oglindit

condițiile complexe și contradictorii din vremea aceea care determinau psihologia diferitelor clase și a diferitelor pături ale societății ruse în epoca de după reformă și atitudinea lor în timpul revoluției din 1905—1907.

Prin originea și educația sa, Tolstoi făcea parte din înalta aristocrație moșierească, din clasa guvernantă a Rusiei. Dar el s-a lepădat de concepțiile mediului său și s-a manifestat ca un aprig demascator al orînduirii de stat și social-economice bazate pe înrobirea și exploatarea maselor muncitoare; el a stigmatizat cu mînie clasele dominante și a demascat nedreptățile săvîrșite de justiția țaristă și fățarnicia moralei burgheze etc. Tolstoi și-a îndreptat critica sa acerbă împotriva bisericii, care consfințea rînduielele absolutismului, spriiinea și căuta să justifice asuprirea și exploatarea, fapt pentru care a fost excomunicat. V. I. Lenin spunea despre Tolstoi că este „o oglindă a revoluției ruse”. Scoțînd în evidență marea personalitate a scriitorului, măiestria lui genială, însemnătatea lui covîrșitoare pentru literatura rusă și cea universală, Lenin a arătat că concepția despre lume a lui Tolstoi a exprimat în mod pregnant particularitățile istorice ale primei revoluții ruse, ca o revoluție burghezo-țărănească; ea oglindea contradicțiile acestei revoluții, laturile ei tari și slabe.

Demascînd samavolniciile absolutismului, Tolstoi, în loc să cheme la luptă împotriva iobăgiei și a statului absolutist polițienesc, a propovăduit „neîmpotrivirea la rău prin violență”, abținerea de la activitate politică, renunțarea la revoluție, autoperfecționarea; în locul luptei împotriva religiei el pleda pentru necesitatea de a înlocui religia veche cu una nouă. El n-a putut să înțeleagă nici mișcarea muncitorească, nici cauzele revoluției și inevitabilitatea ei. Invățătura lui — „tolstoismul” — a avut un caracter utopic și reacționar și a adus un mare prejudiciu mișcării revoluționare. V. I. Lenin a consacrat caracterizării concepției despre lume a lui Tolstoi și aprecierii întregii lui activități o serie de lucrări: „Lev Tolstoi, oglindă a revoluției ruse”, „L. N. Tolstoi”, „L. N. Tolstoi și mișcarea muncitorească contemporană”, „Tolstoi și lupta proletară” (vezi volumul de față, pag. 213—220; Opere, vol. 16, E.S.P.L.P. 1957, pag. 320—324, 327—329, 351—352) etc. — 213, 220.

Tomilov, I. S. (n. 1873) — mic funcționar de origine țărănească; la început cadet, apoi a trecut la trudovici. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Arhanghelsk; în Dumă a fost ales în comisia pentru problemele pisciculturii și în comisia pentru propuneri legislative. — 327.

Tomski, M. P. (1880—1936) — membru al P.M.S.D.R. din 1904. În 1905—1906 a activat în organizația P.M.S.D.R. din Reval; în 1907 membru al Comitetului din Petersburg al P.M.S.D.R.; membru al redacției ziarului bolșevic „Proletarii”; a participat la lucrările Congresului al V-lea (de la Londra) al P.M.S.D.R. În anii reacțiunii a avut o atitudine împăciuitoare față de lichidatori, otzoviști și troțkiști. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a fost membru în Comisia executivă a Comitetului din Petersburg al

P.M.S.D. (b) din Rusia. După Revoluția Socialistă din Octombrie — președinte al Prezidiului Consiliului Central al Sindicatelor din U.R.S.S., membru al Prezidiului Consiliului economic superior, membru al Biroului Politic al C.C., director al Asociației editurilor de stat. S-a ridicat în repetate rânduri împotriva politicii leniniste a partidului. În 1928, împreună cu Buharin și Rîkov, s-a situat în fruntea grupului deviatorilor oportuniști de dreapta din P.C. (b) al U.R.S.S. — 299, 304, 316.

Trepov, D. F. (1855—1906) — șeful poliției din Moscova în anii 1896—1905. A fost, după cum l-a definit Lenin, „unul dintre slugoii țariști pe care-i detesta cel mai mult întreaga Rusie și care și-a câștigat un trist renume la Moscova prin cruzimea și brutalitatea sa, ca și prin participarea la încercările lui Zubatov de a perverti pe muncitori” (Opere complete, vol. 9, Editura politică, 1962, ediția a doua, pag. 240). La 11 ianuarie 1905 a fost numit guvernator general al Petersburgului, iar apoi ministru adjunct la interne. Autor al faimosului ordin din octombrie 1905 „de a nu trage cu cartușe oarbe și de a nu economisi gloanțele”. Inspirator al pogromurilor săvârșite de sutele negre. — 36, 52, 314, 323, 324.

Trirogov, V. G. — statistician, vicepreședinte al Comitetului gubernial de statistică din Saratov, autorul cărții „Obștea și dările” (1882). — 82.

Troțki (Bronștein), L. D. (1879—1940) — dușman inveterat al leninismului. A participat la Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. ca delegat al Uniunii din Siberia, iskrist din minoritate. După congres a luptat împotriva bolșevicilor în toate problemele teoriei și practicii revoluției socialiste. În anii reacțiunii și ai noului avînt revoluționar, camuflîndu-se sub masca „nefracționismului”, s-a situat de fapt pe pozițiile lichidatorilor, iar în 1912 a organizat Blocul antipartinic din august. În perioada primului război mondial s-a situat pe o poziție centristă, a dus lupta împotriva lui V. I. Lenin în problemele războiului, păcii și revoluției. Intorcîndu-se din emigrație după revoluția burghezo-democratică din februarie 1917, a aderat la grupul „interraioniștilor” și, împreună cu ei, la Congresul al VI-lea al P.M.S.D. (b) din Rusia a fost primit în rândurile partidului bolșevic. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost comisar al poporului pentru afacerile externe, comisar al poporului pentru problemele militare și maritime, președinte al Consiliului militar-revoluționar al Republicii; a făcut parte din Biroul Politic al C.C. În 1918 a luat poziție împotriva păcii de la Brest, iar în 1920—1921 s-a aflat în fruntea opoziției în discuția asupra sindicatelor; începînd din 1923 a dus o înverșunată luptă fracționistă împotriva liniei generale a partidului, împotriva programului leninist de construire a socialismului, a propagat ideea imposibilității victoriei socialismului în U.R.S.S. Partidul comunist, demascînd troțkismul ca pe o deviere mic-burgheză în partid, l-a zdrobit din punct de vedere ideologic și organizatoric. În 1927 Troțki a fost exclus din partid; în 1929 a

fost expulzat din U.R.S.S. pentru activitate antisovietică, iar în 1932 i s-a retras cetățenia sovietică. Aflându-se în străinătate, a continuat lupta împotriva Statului sovietic și partidului comunist, împotriva mișcării comuniste internaționale. — 392, 397.

U

Uvarov, A. A. (n. 1859) — conte, mare moșier, militant al zemstvelor, funcționar la ministerul de interne în timpul lui Plev. Deputat în Duma a III-a de stat din partea guberniei Saratov; în Dumă a făcut parte la început din fracțiunea octombriștilor, apoi a trecut la cei fără partid și, în sfârșit, a aderat la progresiști; a făcut parte din comisia pentru problemele administrației locale, din comisia pentru problemele administrației urbane etc. — 446.

Uvarov, M. S. — autorul articolului „Despre influența îndeletnicirilor sezoniere asupra situației sanitare a Rusiei“, publicat în „Buletinul de igienă socială, medicină legală și medicină practică“ din iulie 1896. — 115.

V

V. V. — *vezi* Voronțov, V. P.

Vaillant, Edouard-Marie (1840—1915) — socialist francez, blanquist, unul dintre conducătorii aripii stîngi ai Internaționalei a II-a, membru al Comisiei executive a Comunei din Paris și al Consiliului General al Internaționalei I. A fost unul dintre inițiatorii creării Partidului socialist din Franța (1901). În 1905, după unirea Partidului socialist cu Partidul socialist francez al lui Jaurès, partid reformist, Vaillant s-a situat în problemele principale pe poziții oportuniste. În anii primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe pozițiile social-șovinismului. — 243, 249, 253.

Valentinov, N. (Volski, N. V.) (n. 1879) — menșevic, ziarist. După Congresul al II-lea al P.M.S.D.R. a aderat la bolșevici; la sfârșitul anului 1904 a trecut în tabăra menșevică, a redactat publicația menșevică legală „Moskovskaia Gazeta“, a colaborat la revistele menșevice „Pravda“, „Nașe Delo“, „Delo Jizni“ și altele, precum și la ziarul burghez „Russkoe Slovo“; în anii reacțiunii s-a situat pe poziții lichidatoriste. În problema agrară a susținut municipalizarea pămîntului. În domeniul filozofiei a procedat la o revizuire a marxismului și a apărut concepțiile subiectiv-idealiste ale lui Mach și Avenarius. Critica concepțiilor filozofice ale lui Valentinov a fost făcută de V. I. Lenin în cartea „Materialism și empiriocriticism“ (1909).

După Revoluția Socialistă din Octombrie a lucrat ca redactor-adjunct la „Torgovo-Promîșlennaia Gazeta“, organ al Consiliului

economic superior ; ulterior a lucrat la reprezentanța comercială sovietică din Paris. În 1930 a emigrat în străinătate. Publică în presa burgheză articole îndreptate împotriva P.C.U.S. și a Statului sovietic. — 417.

Vandervelde, Emile (1866—1938) — lider al Partidului muncitoresc belgian, președinte al Biroului socialist internațional al Internaționalei a II-a, revizionist și oportunist inveterat. În timpul primului război mondial (1914—1918) s-a situat pe pozițiile social-șovinismului ; a făcut parte din guvernul burghez, ocupînd diferite posturi de ministru. După revoluția burghezo-democratică din februarie 1917 a venit în Rusia ca să facă agitație pentru continuarea războiului imperialist. Vandervelde a avut o atitudine extrem de ostilă față de Revoluția Socialistă din Octombrie, a contribuit activ la organizarea intervenției militare împotriva Rusiei Sovietice, a depus susținute eforturi pentru refacerea Internaționalei a II-a. În 1925—1927 a fost ministru de externe al Belgiei ; a participat la încheierea acordurilor de la Locarno (1925), îndreptate împotriva U.R.S.S. A luptat activ împotriva creării frontului unic antifascist al comuniștilor și socialiștilor. Vandervelde a scris o serie de cărți și broșuri. În lucrările lui Vandervelde, după cum arată V. I. Lenin, „eclectismul mic-burghez” se ridică „împotriva marxismului, sofistica împotriva dialecticii, reformismul filistin împotriva revoluției proletare” (Opere, vol. 28, Editura politică, 1959, pag. 318). — 24.

Van Kol, Heinrich (1851—1925) — unul dintre întemeietorii și liderii Partidului muncitoresc social-democrat din Olanda (1894). Chiar în primii ani după constituirea partidului a alunecat spre reformism și oportunism. La Congresele de la Amsterdam (1904) și Stuttgart (1907) ale Internaționalei a II-a a sprijinit rezoluția oportunistă în problema colonială, care, invocînd o așa-zisă „misiune civilizatoare” a imperialismului, justifica înrobirea popoarelor din colonii. A avut o atitudine ostilă față de Revoluția Socialistă din Octombrie și față de Statul sovietic. V. I. Lenin a criticat cu asprime în lucrările sale esența imperialistă a poziției lui Van Kol. — 249, 253, 254, 255, 256.

Vihleav, P. A. (1869—1928) — statistician și agronom, narodnic liberal. A condus serviciul economic al Consiliului zemstvei din Tver, iar din 1907 pînă în 1917 a condus serviciul de statistică al Consiliului zemstvei din Moscova. Autorul unei serii de lucrări de statistică privind gospodăria țărănească din Rusia țaristă, lucrări care negau diferențierea de clasă a țărănimii și făceau elogiul obștii sătești. A fost adjunct al ministrului agriculturii în Guvernul provizoriu burghez (1917). După Revoluția Socialistă din Octombrie, Vihleav a lucrat la Direcția centrală de statistică și a fost profesor la o serie de instituții de învățămînt superior din Moscova. — 89, 251.

Virvaire — general francez ; a comandat trupele franceze care la 30 iulie 1908 au fost chemate să lupte împotriva greviștilor din Villeneuve-Saint-Georges. — 187.

Volkov, N. K. (Volkov II) (n. 1875) — cadet, agronom; a participat la insurecția armată de la Cita din 1905, fapt pentru care a fost condamnat de guvernul țarist. Deputat în Dumele a III-a și a IV-a de stat din partea regiunii Transbaikal; în Duma a III-a și a IV-a a făcut parte din comisia pentru problemele colonizării, din comisia pentru problemele pisciculturii, din comisia agrară etc. — 329.

Vollmar, Georg Heinrich (1850—1922) — unul dintre liderii aripii oportuniste a Partidului social-democrat din Germania, ziarist. La jumătatea deceniului al 8-lea al secolului trecut a aderat la social-democrație; în anii 1879—1880 a redactat organul partidului, „Der Sozialdemokrat“, care apărea ilegal la Zürich. A fost ales în repetate rânduri deputat în Reichstag și în landtagul din Bavaria. După abrogarea legii excepționale împotriva socialiștilor, Vollmar a rostit în 1891 două cuvântări la München în care propunea ca activitatea partidului să se limiteze la lupta pentru reforme și îndemna la o înțelegere cu guvernul. Împreună cu Bernstein, Vollmar a devenit ideolog al reformismului și revizionismului. El s-a ridicat împotriva întetirii luptei de clasă, a căutat să demonstreze superioritatea „socialismului de stat“ și a îndemnat pe social-democrați să încheie alianță cu liberalii; la elaborarea programului agrar al partidului a susținut interesele micilor proprietari funciari. În timpul primului război mondial, Vollmar s-a situat pe poziții social-șoviniste. În ultimii ani ai vieții sale s-a retras din viața politică activă. — 195, 196, 198, 199.

Volski, A. A. — mare industriaș și agent de bursă, inginer de mine, consilier de curte; în anii 1908—1911 a fost director al treburilor Consiliului congreselor reprezentanților industriei și comerțului, redactor al revistei „Promîșlenost i Torgovlea“. — 418.

Volski, N. V. — *vezi* Valentinov, N.

Voronțov, V. P. (V. V.) (1847—1918) — economist și publicist, unul dintre ideologii narodnicismului liberal din anii 1880—1900; autor al lucrărilor: „Destinele capitalismului în Rusia“ (1882), „Curențele de la noi“ (1893), „Studii de economie teoretică“ (1895) și altele, în care susținea că în Rusia nu există condiții pentru dezvoltarea capitalismului și, în același timp, proslăvea mica producție de mărfuri și idealiza obștea țărănească. Voronțov pleda pentru necesitatea împăcării cu cîrmuirea țaristă și combătea cu hotărîre marxismul. Concepțiile lui au fost aspru criticate de V. I. Lenin în multe dintre lucrările sale. — 83, 89, 108.

W

Wilhelm al II-lea (*Hohenzollern*) (1859—1941) — împărat al Germaniei și rege al Prusiei (1888—1918). — 209, 212.

Witte, S. I. (1849—1915) — om de stat, exponent al interese-
lor „imperialismului militar-feudal“ din Rusia țarista, partizan con-
vins al absolutismului; a căutat să mențină monarhia, făcând fagă-
duieli și concesiuni neînsemnate burgheziei liberale și recurgând la
crunte represiuni împotriva poporului. A fost unul dintre organiza-
torii înăbușirii revoluției din 1905—1907. În calitate de ministru al
căilor de comunicație (februarie-august 1892), ministru de finanțe
(1892—1903), președinte al Consiliului de Miniștri (octombrie 1905—
aprilie 1906), prin măsurile luate de el în domeniul finanțelor, al
politicii vamale, al construcțiilor de căi ferate, al legislației pentru
reglementarea muncii în fabrici, precum și prin stimularea intensă a
investițiilor de capital străin, a contribuit la dezvoltarea capitalis-
mului în Rusia și la accentuarea dependenței ei de puterile imperia-
liste. „Ministru-misit“, „agent de bursă“, așa l-a calificat V. I. Lenin.
— 9, 35, 52, 324.

Z

Zelenski, E. O. — vezi Nadejdin, L.

Zinoviev, G. E. (Radomîlski, G. E., Grigori) (1883—1936) —
membru al P.M.S.D.R. din 1901. Din 1908 și pînă în aprilie 1917
s-a aflat în emigrație, a făcut parte din redacția ziarului „Soțial-
Demokrat“, Organul Central al partidului, și din redacția ziarului
bolșevic „Proletarii“. În anii reacțiunii a avut o atitudine împăciui-
toristă față de lichidatori, otzoviști și troțkiști. În perioada de pre-
gătire și de desfășurare a Revoluției Socialiste din Octombrie a
manifestat șovăieli. În octombrie 1917 a publicat împreună cu Ka-
menev, în ziarul semimeșevic „Novaia Jizn“, o declarație în care
arăta că nu este de acord cu hotărîrea C.C. de a înfăptui insurecția
armată, divulgînd astfel Guvernului provizoriu burghez planurile
partidului. După Revoluția Socialistă din Octombrie a fost președinte
al Sovietului din Petrograd, membru al Biroului Politic al C.C.,
președinte al Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste. S-a
ridicat în repetate rînduri împotriva politicii leniniste a partidului :
în noiembrie 1917 s-a declarat pentru formarea unui guvern de
coaliție la care să participe meșevicii și socialiștii-revoluționari, în
1925 a fost unul dintre organizatorii „noii opoziții“, iar în 1926 unul
dintre liderii blocului antipartinic troțkisto-zinovievist. În noiembrie
1927 a fost exclus din partid pentru activitate fracționistă. În 1928
a fost reprimat în partid, iar în 1932 a fost din nou exclus din
P.C. (b) al U.R.S.S. În 1933 a fost pentru a doua oară reprimat în
partid. În 1934, pentru activitate antipartinică și antisovietică, a fost
pentru a treia oară exclus din partid, iar apoi judecat și condamnat.
— 205.

DATE DIN VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI V. I. LENIN

(Martie 1908 — iunie 1909)

1908

- Martie 1908 —
iunie 1909* — Lenin locuiește la Geneva (începînd de la 7 ianuarie (st.n.)), apoi, la mijlocul lunii decembrie (st.n.) 1908, se mută la Paris; redactează ziarul bolșevic „Proletarii“, organizează editarea Organului Central al partidului, ziarul „Soțial-De-mokrat“, și redactează materialele sosite la redacție; conduce munca de pregătire și lucrările Conferinței a cincea (generale) a P.M.S.D.R.
- Martie, 19
(aprilie, 1)* — În nr. 26 al ziarului „Proletarii“ apare, ca editorial, articolul lui Lenin „Pe drumul drept“.
- Martie, 26
(aprilie, 8)* — În nr. 27 al ziarului „Proletarii“ apare, ca editorial, articolul lui Lenin „Despre «natura» revoluției ruse“; în același număr se publică un post-scriptum la articolul „În legătură cu debaterile cu privire la lărgirea drepturilor Dumei în materie de buget“.
- A doua jumătate
a lunii martie —
nu mai târziu
de 3 (16) aprilie* — Lenin scrie articolul „Marxism și revizionism“ pentru culegerea „Karl Marx (1818—1883)“. Culegerea a apărut la Petersburg între 25 septembrie și 2 octombrie (8 și 15 octombrie) 1908.
- Nu mai devreme
de luna martie —
nu mai târziu de
14 (27) octombrie* — Lenin face însemnări în cartea lui J. Dietzgen „Kleinere Philosophische Schriften“. Stuttgart, 1903. Lenin folosește mult această carte în lucrarea „Materialism și empiriocriticism“.
- Martie —
octombrie* — Lenin lucrează (din februarie 1908) la cartea „Materialism și empiriocriticism“.

- Mai devreme de luna aprilie* Lenin face calcule cifrice, însemnări și sublinieri în broșura : K. Kautsky. „Die soziale Revolution“. Berlin, 1907 („Revoluția socială“, Berlin, 1907).
- Aprilie, 3 (16)* Într-o scrisoare adresată lui A. M. Gorki, Lenin îi face cunoscut că a trimis la tipar articolul său „Marxism și revizionism“, denumindu-l „declarație de război formală“ făcută revizioniştilor (în acest articol, Lenin i-a criticat pentru prima oară în presă pe machiştii ruși : A. Bogdanov, V. Bazarov și alții).
- Într-o scrisoare adresată lui A. V. Lunacearski. Lenin își exprimă satisfacția în legătură cu faptul că acesta a acceptat să scrie pentru „Proletarii“ articole și corespondențe din Italia ; în post-scriptum Lenin scrie că drumul său se desparte de cel al propovăduitorilor „îmbinării socialismului științific cu religia“, precum și de cel al tuturor machiştilor.
- Mai târziu de 3 (16) aprilie* Lenin își dă avizul asupra articolului lui V. Karpinski cu privire la formarea Trustului uzinelor metalurgice din Rusia, propune să se publice ca notă în ziarul „Proletarii“ două pagini (din 25), iar întregul articol să fie transformat în broșură.
- Nu mai târziu de 6 (19) aprilie* Într-o scrisoare către M. I. Ulianova, Lenin o anunță că în curînd va face o călătorie în Italia.
- Aprilie, 6 (19)* Într-o scrisoare adresată lui A. M. Gorki, Lenin îi scrie despre divergențele din cadrul fracțiunii bolșevice în problemele de filozofie ; îl roagă să trimită articole pentru „Proletarii“.
- Între 10 și 17 (23 și 30) aprilie* La rugămintea lui A. M. Gorki, Lenin se duce la Capri și stă acolo câteva zile. Lenin declară lui A. Bogdanov, V. Bazarov și A. V. Lunacearski că este în total dezacord cu ei în problemele de filozofie. Lenin vizitează împreună cu A. M. Gorki muzeul din Neapole, împrejurimile orașului Neapole, orașul Pompei, se urcă pe Vezuviu.
- Aprilie, 16 (29)* În nr. 29 al ziarului „Proletarii“ apar articolele lui Lenin „Pe drum bătătorit !“ și „Un bloc al cadeților cu octombriștii ?“.

- Mijlocul lunii aprilie*   Într-o scrisoare către M. F. Andreeva, Lenin îl roagă pe A. M. Gorki să adreseze o scrisoare deschisă unor ziare din Rusia în care să le roage să ajute biblioteca lui Kuklin din Geneva, trimițându-i ziare din perioada revoluției și materiale referitoare la istoria ei.
- Aprilie, 24 (mai 7)*   Lenin ține la Geneva un referat pe tema „Aprecierea revoluției ruse și viitorul ei probabil”.
- Aprilie*   Lenin face însemnări pe marginea articolului lui Engels „Über historischen Materialismus” („Despre materialismul istoric”), publicat în revista „Die Neue Zeit” nr. 1, XI. Jahrgang, 1. Band, 1892/93. Lenin a folosit această lucrare a lui Engels în cartea „Materialism și empiriocriticism” și în articolul „Cu privire la aprecierea revoluției ruse”. În nr. 2 al revistei poloneze „Przegląd Socjaldemokratyczny”, apare articolul lui Lenin „Cu privire la aprecierea revoluției ruse”.
- Nu mai devreme de aprilie — nu mai târziu de 2 (15) iulie*   Lenin face însemnări pe marginea articolului lui Siverski (V. Agafonov) „Cartagina trebuie distrusă!”, publicat în nr. 1 al revistei „Revolütionnaia Miśl” (aprilie 1908).
- Mai, 1 (14)*   Lenin ține la o adunare organizată de Biroul grupului al 2-lea social-democrat din Paris un referat despre caracterul revoluției ruse.
- Mai, 3 (16)*   Într-o scrisoare adresată lui C. Huysmans, secretar al Biroului socialist internațional, Lenin îl roagă să-i dea 50 de franci lui Romanov (I. Aleksinski), fost deputat în Duma a II-a, care timp de câteva luni n-a avut de lucru.
- Mai, 10 (23)*   În nr. 30 al ziarului „Proletarii” apar articolele lui Lenin „Cadeții seria a doua” (editorial) și „Cu privire la aprecierea revoluției ruse” (publicat mai înainte în revista poloneză „Przegląd Socjaldemokratyczny” nr. 2).
- Mai, 28 (iunie, 10)*   Într-un bilet adresat lui M. Ţhakaia, Lenin își exprimă dorința de a se întâlni și a discuta personal cu el.
- Sfârșitul lunii mai*   Lenin ține la Berna un referat pentru colonia de emigranți și studenți pe tema celor două căi de dezvoltare economică și politică a Rusiei.

- Mai* Lenin lucrează la British Museum din Londra la cartea „Materialism și empiriocriticism”.
- Lenin scrie „Zece întrebări către referent” pe care le trimite din Londra pentru a-i servi drept teze lui I. F. Dubrovinski (Innokenti), care urma să ia cuvîntul pe marginea referatului prezentat de A. A. Bogdanov la Geneva la 15 (28) mai 1908.
- Nu mai târziu de luna mai* Lenin face calcule statistice și cifrice, sublinieri și însemnări în broșura lui S. N. Prokopovici și A. P. Mertvago „Cît pămînt există în Rusia și cum îl folosim noi” (Moscova, 1907). Lenin se referă la materialele acestei broșuri în lucrările sale „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907” și „Problema agrară în Rusia la sfîrșitul secolului al XIX-lea”.
- Nu mai devreme de luna mai* Lenin face însemnări în cartea lui G. V. Plehanov „Principalele probleme ale marxismului” (Petersburg, 1908).
- Primăvara* Lenin ține la Lausanne un referat pe tema „Revoluția rusă și perspectivele ei”, în fața unui grup de social-democrați ruși. Referatul a fost ascultat de circa 120 de persoane.
- Iunie, 7 (20)* Într-o scrisoare către M. A. Ulianova, Lenin o anunță că se întoarce de la Londra; întrucît „filozoful-editor din Moscova”, P. G. Dauge, a refuzat să tipărească cartea „Materialism și empiriocriticism”, o roagă pe sora sa A. I. Ulianova-Elizarova să-l ajute să găsească un alt editor și să-i trimită 2—3 exemplare chiar nelegate din cartea „Programul agrar al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907”, care nu apăruse încă.
- Între 10 și 14 (23 și 27) iunie* Lenin semnează, împreună cu I. F. Dubrovinski, N. K. Krupskaja și alții, declarația redacției ziarului „Proletarii” cu privire la necesitatea lichidării conflictului dintre această redacție și A. A. Bogdanov, cu condiția ca acesta din urmă să respecte anumite condiții; declarația era adresată lui V. K. Taratuta (Viktor), membru al Centrului Bolșevic.

Iunie, 17 (30)

Într-o scrisoare adresată lui C. Huysmans la Biroul socialist internațional, Lenin îi face cunoscut că în Rusia au fost arestați o serie de membri ai C.C. al P.M.S.D.R. și că trimite prima parte a raportului prezentat de C.C. al P.M.S.D.R. la Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a (1907), raport care urma să servească la pregătirea publicării dărilor de seamă asupra lucrărilor acestui congres.

*Iunie, 18
(iulie, 1)*

Lenin a terminat lucrarea „Problema agrară în Rusia la sfârșitul secolului al XIX-lea” pentru Dicționarul enciclopedic Granat. Din cauza cenzurii, lucrarea n-a fost publicată atunci și a apărut abia în 1918, în broșură.

Lenin îi scrie lui V. V. Vorovski, la Odesa, o scrisoare în legătură cu accentuarea divergențelor cu A. A. Bogdanov și G. A. Aleksinski și în legătură cu inevitabilitatea unei rupturi cu ei; îl invită pe Vorovski să vină în august la Paris în legătură cu apropiata conferință de partid; dă indicația ca mandatele pentru conferință să fie acordate „numai activiștilor locali și celor ce sînt cu adevărat activiști”; roagă să i se trimită articole pentru „Proletarii”; întreabă dacă există posibilitatea să i se editeze cartea „Materialism și empiriocriticism”.

*Iunie, 25
(iulie, 8)*

Într-o scrisoare adresată lui F. A. Roștein, Lenin îi face cunoscut că a hotărît să amîne pînă la viitoarea plenară a C.C. trimiterea scrisorii către fabricantul englez Joseph Fels în legătură cu împrumutul primit de la acesta în 1907 pentru acoperirea cheltuielilor legate de ținerea Congresului al V-lea al P.M.S.D.R.

Într-o scrisoare adresată B.S.I., Lenin îi face cunoscut că a trimis în Rusia scrisoarea lui C. Huysmans din 3 iulie 1908 în care acesta ruga să se grăbească trimiterea la B.S.I. a sfârșitului raportului C.C. al P.M.S.D.R. pentru darea de seamă asupra lucrărilor Congresului de la Stuttgart al Internaționalei a II-a, care se pregătea pentru tipar.

*Iunie, 30
(iulie, 13)*

Într-o scrisoare către M. I. Ulianova, Lenin o roagă să-i trimită un exemplar din partea a 2-a a volumului al doilea al culegerii sale de opere „În 12 ani”, aflată sub tipar în tipografia editurii „Zerno”; ea cuprindea lucrarea „Programul

agrara al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907". (Cartea a fost confiscată de poliție încă pe când se afla în tipografie și a apărut abia în 1917.)

- Iunie* • La propunerea lui Lenin, în ziarul „Proletarii” se deschide o discuție în problema otzovismului.
- Iulie, 2 (15)* În nr. 32 al ziarului „Proletarii” apare, ca editorial, articolul lui Lenin „Despre unele trăsături ale destrămării actuale”.
- Iulie, 5 (18)* Lenin a terminat referatul „Programul agrara al social-democrației în revoluția rusă”. Referatul a fost publicat în luna august în revista poloneză „Przełąd Socjaldemokratyczny” nr. 6.
- Iulie, 23 (august, 5)* În nr. 33 al ziarului „Proletarii” apar articolele lui Lenin „Material inflamabil în politica mondială” (editorial), „Militarismul belicos și tactica antimilitaristă a social-democrației” și „Cum corectează Piotr Maslov ciornele lui Karl Marx” (din lucrarea „Programul agrara al social-democrației în prima revoluție rusă din 1905—1907”).
- Iulie, 27 (august, 9)* Într-o scrisoare către sora sa M. I. Ulianova, Lenin o invită pe ea și pe mama sa, M. A. Ulianova, să vină la el la Geneva pentru a se odihni.
- August, 5 (18)* Lenin scrie o scrisoare lui M. N. Pokrovski în care îi cere părerea în legătură cu propunerea ce i-a făcut-o secretarul publicației „Istoria Rusiei” de a scrie un articol consacrat istoriei industriei de fabrică.
- August, 6 (19)* Într-o scrisoare adresată lui C. Huysmans la Biroul socialist internațional, Lenin îi face cunoscut că la München au fost arestați trei tovarăși ruși și îl roagă să confirme în numele B.S.I. apartenența lor la partidul social-democrat.
- August, 11—13 (24—26)* Lenin participă, la Geneva, la lucrările plenarei Comitetului Central al P.M.S.D.R. : demască încercările menșevicilor de a lichida Comitetul Central al partidului, înlocuindu-l cu un „birou informativ”, prezintă „Declarația în legătură cu convocarea plenarei C.C.” și proiectele de hotărâri „Cu privire la organizarea Biroului central din străinătate” și „Cu privire la incidentul în

legătură cu convocarea plenarei" (ambele proiecte au fost adoptate de plenară); propune amendamente la proiectul de rezoluție cu privire la convocarea unei conferințe generale de partid și la celelalte documente ale plenarei.

Lenin este ales din partea bolșevicilor în redacția Organului Central al partidului.

*Între 13 (26)
august și
21 decembrie
(3 ianuarie) 1909*

Lenin conduce pregătirile în vederea convocării Conferinței a V-a (generale) a P.M.S.D.R.

*August, 26
(septembrie, 8)*

Într-o scrisoare adresată lui C. Huysmans la Biroul socialist internațional, Lenin îi aduce la cunoștință că în viitorul apropiat va fi convocată o ședință a C.C. al P.M.S.D.R., îi comunică în ce stadiu de pregătire se află raportul prezentat de C.C. al P.M.S.D.R. la Congresul de la Stuttgart și confirmă primirea de către el a cărții poștale trimise de C. Huysmans la 31 august (st.n.) 1908.

August

În numele redacției ziarului „Proletarii”, Lenin îi cere lui A. Bogdanov să-și expună deschis în presă concepțiile sale filozofice și politice.

Vara

Într-un post-scriptum la o scrisoare care nu s-a păstrat și care era adresată Mariei Aleksandrovna Ulianova, Lenin își spune părerea despre cartea lui Lowell „Marx și canalele lui” și despre romanul lui A. Bogdanov „Steaua roșie”; o anunță că a apărut o nouă piesă a lui A. M. Gorki, „Cei din urmă”.

*Între 8 (21)
septembrie și
2 (15) octombrie*

Lenin scrie articolul „Demonstrația pașnică a muncitorilor englezi și germani” pentru nr. 36 al ziarului „Proletarii”. Articolul n-a fost publicat atunci (a apărut în 1933).

*Nu mai târziu de
10 (23) septembrie*

Lenin face modificări redacționale la articolul „În legătură cu activitatea fracțiunii noastre din Dumă”. Articolul a fost publicat în ziarul „Proletarii” nr. 35 din 11 (24) septembrie 1908.

*Septembrie,
11 (24)*

În nr. 35 al ziarului „Proletarii” apare, ca editorial, articolul lui Lenin „Lev Tolstoi, oglindă a revoluției ruse”.

- Septembrie, 12 (25)* Lenin scrie o scrisoare lui C. Huysmans la Biroul socialist internațional, în care îi face cunoscut că a trimis 600 de franci în contul cotizației P.M.S.D.R. pe anul 1908.
- Septembrie, 17 (30)* Într-o scrisoare adresată Mariei Aleksandrovna Ulianova la stația Mihnevo, Lenin o anunță că în curînd va pleca la Bruxelles la ședința B.S.I., care începea la 11 octombrie, și că, după terminarea cărții „Materialism și empiriocriticism”, intenționează să plece pentru o săptămînă în Italia.
- Între 25 septembrie și 2 octombrie (8 și 15 octombrie)* Articolul lui Lenin „Marxism și revizionism” se publică în culegerea „Karl Marx (1818—1883)”, care apare la Petersburg.
- Septembrie, 27 (octombrie, 10) orele 15* Lenin ia parte la lucrările conferinței ziaristilor socialiști de la Bruxelles.
- Seara* Lenin asistă, la „Casa poporului”, la un miting internațional consacrat luptei proletariatului din toate țările pentru menținerea păcii.
- Septembrie, 28 (octombrie, 11)* Lenin ia parte la ședința Biroului socialist internațional de la Bruxelles; el critică rezoluția lui K. Kautsky cu privire la admiterea Partidului laburist englez în Internațională și se pronunță împotriva primirii sioniștilor-socialiști în subsecția rusă a Internaționalei.
- Septembrie, 29 (octombrie, 12)* La Bruxelles, Lenin ia parte la ședința Conferinței internaționale a socialiștilor membri ai fracțiunilor parlamentare.
- Între 30 septembrie și 15 octombrie (13 și 28 octombrie)* Lenin scrie articolul „Ședința Biroului socialist internațional”. Articolul a fost publicat la 16 (29) octombrie 1908 în ziarul „Proletarii” nr. 37.
- Septembrie* Lenin scrie prefața la cartea „Materialism și empiriocriticism”.
- Octombrie, 3 (16)* În nr. 36 al ziarului „Proletarii” apare, ca editorial, articolul lui Lenin „Mișcarea studențească și situația politică actuală”.
- Între 5 și 15 (18 și 28) octombrie* Lenin scrie articolul „Evenimentele din Balcani și din Persia”. Articolul a fost publicat la 16 (29) octombrie 1908 în ziarul „Proletarii” nr. 37.

- Octombrie,*
13 (26) Lenin îi trimite lui C. Huysmans textul amendamentului său la rezoluția lui K. Kautsky cu privire la admiterea Partidului laburist englez în Internațională și roagă să se publice acest amendament în darea de seamă oficială cu privire la ședința Biroului socialist internațional care a avut loc la 11 octombrie 1908.
- Octombrie,*
14 (27) Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova. Lenin îi face cunoscut că a terminat cartea „Materialism și empiriocriticism“, o roagă să-i indice o adresă sigură pentru a trimite manuscrisul și, dacă există vreo posibilitate, să încheie un contract pentru editarea acestei cărți.
- Octombrie,*
14 sau 15
(27 sau 28) Lenin îi trimite lui A. A. Bogdanov, împreună cu un post-scriptum din partea sa, o scrisoare a lui I. M. Steklov în care acesta îi propunea lui Lenin să participe la o culegere consacrată vieții și activității lui N. G. Cernîșevski. În post-scriptum Lenin îi făcea cunoscut că este de acord să scrie un articol pentru culegere dacă i se va da o temă filozofică. Culegerea n-a apărut.
- Octombrie,*
16 (29) În nr. 37 al ziarului „Proletarii“ apar articolele lui Lenin „Evenimentele din Balcani și din Persia“, „Ședința Biroului socialist internațional“ și „P. Maslov e într-o criză de isterie“.
- Octombrie, 28*
(noiembrie, 10) Într-o scrisoare adresată menșevicului machist P. S. Iușkevici la Petersburg, Lenin respinge propunerea de a colabora la culegerile literare-filozofice, a căror editare era proiectată.
- Octombrie—*
noiembrie În nr. 8—9 ale revistei poloneze „Przeгляд Socjal-demokratyczny“ apare articolul lui Lenin „Cîteva observații în legătură cu «Răspunsul» lui P. Maslov“.
- Noiembrie, 1 (14)* În nr. 38 al ziarului „Proletarii“ apare articolul lui Lenin „În legătură cu aprecierea momentului actual“.
- Noiembrie, 4 (17)* Într-o scrisoare către M. A. Ulianova, Lenin îi face cunoscut că s-a hotărît definitiv să se mute la Paris; roagă să i se comunice Annei Ilicina, sora sa, că manuscrisul cărții „Materialism și empiriocriticism“ a fost trimis la Podolsk (lui V. A. Levițki).

- Noiembrie, 13 (26)* În nr. 39 al ziarului „Proletarii“ apar articolele lui Lenin „Cum apără Plehanov & Co. revizionismul“ și „Pe marginea a două scrisori“.
- Noiembrie, 18 (decembrie, 1)* Într-o scrisoare adresată, lui C. Huysmans la Biroul socialist internațional, Lenin răspunde la întrebările acestuia cu privire la organizația ilegală a P.M.S.D.R. din Rusia, existența Biroului C.C. al P.M.S.D.R. în străinătate etc.; roagă B.S.I. să comunice o serie de date necesare secretarului fracțiunii social-democrate din Dumă cu privire la următoarele probleme: despre limitarea timpului de muncă, despre sindicate, despre alocațiile pentru șomaj, despre inspectarea fabricilor, despre munca femeilor și a copiilor, despre asigurările sociale pentru mineri, despre salariile muncitorilor care prestează muncă fizică etc.
- Într-o scrisoare adresată lui V. K. Taratuta, Lenin răspunde la întrebarea acestuia și la telegrama lui Tyszka cu privire la reprezentanții C.C. al P.M.S.D.R. la congresul Social-democrației din Polonia și din Lituania; protestează împotriva propunerii lui Tyszka de a-l numi pe B. I. Gorrev (Igor) ca reprezentant al C.C.
- Noiembrie, 27 (decembrie, 10)* Într-o scrisoare către M. A. Ulianova, Lenin îi comunică ziua plecării din Geneva la Paris, și scrie că a trimis o telegramă Annei Ilinicina Ulianova-Elizarova prin care a anunțat-o să accepte imediat condițiile din contractul pentru tipărirea cărții „Materialism și empiriocriticism“ în editura „Zveno“ din Moscova, o sfătuiește să încheie contractul pe numele lui și nu pe numele Annei Ilinicina, pentru a nu putea fi trasă la răspundere conform legilor presei.
- Între 29 noiembrie și 1 decembrie (12 și 14 decembrie)* Lenin și Krupskaia pleacă de la Geneva la Paris, unde urma să fie editat de acum înainte ziarul „Proletarii“. Sosind la Paris, V. I. Lenin și N. K. Krupskaia se opresc la „Hotel de Sablier“ de pe bulevardul Saint-Marcel, 24. Mai târziu se mută pe strada Bonier nr. 24, la marginea orașului, iar apoi pe strada Marie-Rose nr. 4.
- Noiembrie, 30 (decembrie, 13)* Într-o scrisoare adresată lui C. Huysmans, Lenin îi face cunoscut că s-a făcut tot posibilul ca deputații din Duma a III-a să depună restul de cotizații pentru B.S.I.; promite că va comunica

peste câteva zile data la care va trimite raportul C.C. al P.M.S.D.R. pentru darea de seamă asupra lucrărilor Congresului de la Stuttgart, pe care o pregătea B.S.I.

Decembrie, 1 (14) În nr. 40 al ziarului „Proletarii” apare articolul lui Lenin „Dezbateri în jurul problemei agrare în Duma a III-a”. Lenin scrie o scrisoare (în limba franceză) președintelui Comitetului societății din Geneva a iubitorilor de lectură, în care îl anunță că iese din asociație întrucât se mută la Paris și îi exprimă recunoștința pentru ajutorul acordat la folosirea cărților.

*Decembrie, 21
(3 ianuarie 1909)* Lenin participă la ședința plenarei C.C. al P.M.S.D.R. de la Paris, unde s-a discutat raportul cu privire la munca depusă pentru convocarea conferinței.

*Decembrie, 21—27
(3—9 ianuarie
1909)* Lenin participă la lucrările Conferinței a cincea (generale) a P.M.S.D.R. de la Paris; prezintă raportul „Despre momentul actual și sarcinile partidului”, propune un proiect de rezoluție în această problemă (proiectul este adoptat de conferință cu mici modificări); rostește o cuvântare în problema organizatorică, scrie directivele pentru comisia pentru problema organizatorică (aceste directive au fost incluse în hotărârile conferinței); prezintă o propunere cu privire la modul cum trebuie să fie votate rezoluțiile și un proiect de rezoluție cu privire la publicarea hotărârilor conferinței; prezintă o declarație într-o chestiune de fapt în legătură cu proiectul menșevicilor cu privire la lichidarea C.C. și alte câteva declarații în chestiuni de fapt, care demască esența lichidatoristă a politicii menșevicilor; rostește o cuvântare în timpul discutării problemei fracțiunii social-democrate din Dumă; scrie indicații practice în problema votării bugetului de către fracțiunea social-democrată din Dumă și prezintă o serie de amendamente la proiectele de rezoluție în alte probleme.

*Decembrie, 27—29
(9—11 ianuarie
1909)* Lenin participă la lucrările plenarei C.C. al P.M.S.D.R. la care sînt confirmate rezoluțiile Conferinței a cincea (generale) a P.M.S.D.R.

*Decembrie, 30
(12 ianuarie
1909)* Într-o scrisoare (în limba franceză) adresată administratorului Bibliotecii naționale, Lenin roagă să i se elibereze un permis pentru această bibliotecă.

- Decembrie* Lenin ține la Paris un referat în legătură cu situația actuală din Rusia.
- 1908* Lenin face însemnări în cartea: „Ludwig Feuerbach. Sämtliche Werke“, Zweiter Band, Leipzig, 1846. Lenin folosește această carte la lucrarea „Materialism și empiriocriticism“.
- Nu mai devreme de 1908* Lenin scrie observații la cartea lui V. Șuleatikov „Justificarea capitalismului în filozofia vest-europeană. De la Descartes la E. Mach“ (Moscova. 1908).
- Mai târziu de 1908* Lenin scrie observații la cartea: A. Rey. „La Philosophie Moderne“, Paris, 1908.
- Lenin face extrase din articolul lui E. N. Tarnovski „Date statistice cu privire la persoanele acuzate de înaltă trădare“.

1909

- Inceputul anului* Lenin ține prelegeri pe teme filozofice în cercul bolșevicilor din Paris.
- Ianuarie, 6 (19)* Intr-o scrisoare (în limba franceză) adresată lui C. Huysmans, Lenin îi face cunoscut că a trimis 300 de franci Biroului socialist internațional în contul cotizațiilor P.M.S.D.R. pe 1908 și promite că va pregăti partea a doua a raportului C.C. al P.M.S.D.R. pentru darea de seamă cu privire la Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a.
- Mai devreme de 7 (20) ianuarie* Lenin face însemnări pe marginea articolelor „De la început“, „În legătură cu o neînțelegere“ și „Încă o dată despre momentul actual și despre tactica partidului“, publicate în noiembrie 1908 în nr. 13 al ziarului „Znamea Truda“, organul central al partidului socialiștilor-revoluționari.
- Ianuarie, 7 (20)* În nr. 41 al ziarului „Proletarii“ apare articolul lui Lenin „Cum fac socialiștii-revoluționari bilanțul revoluției și cum a făcut revoluția bilanțul activității socialiștilor-revoluționari“.
- Ianuarie, 22 (februarie, 4)* Lenin ține la Paris referatul „Despre situația politică din Rusia și cele două căi de dezvoltare capitalistă a relațiilor agrare“.

- Ianuarie, 24*
(februarie, 6) Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova, Lenin îi face cunoscut că a primit primele corecturi ale cărții „Materialism și empiriocriticism” și îi trimite o listă de greșeli de tipar ; în postscriptumul scrisorii o anunță că intenționează să vadă împreună cu sora sa Maria Ilinicina piesa lui L. Andreev „Zilele vieții noastre”.
- Ianuarie, mai devreme de 28*
(10 februarie) Lenin scrie planul referatului „Situția actuală din Rusia”. Planul a fost inclus în anunțul cu privire la referat publicat de cel de-al doilea grup de sprijinire a P.M.S.D.R. de la Paris.
- Ianuarie, 28*
(februarie, 10) În nr. 2 al ziarului „Soțial-Demokrat” apare, ca editorial, articolul lui Lenin „La drum”. Lenin ține la Paris referatul „Situția actuală din Rusia”.
- Ianuarie* Lenin îi scrie lui C. Huysmans, rugându-l să acorde ajutor pielarilor greviști din Vilno.
- Lenin discută la locuința sa cu I. Ehrenburg, care venise din Rusia ; îl întreabă care este starea de spirit a tineretului, ce scriitori sînt citiți mai mult, dacă e larg răspîndită culegerea „Znanie”, ce spectacole se dau la Moscova la Teatrul de artă și la Korș.
- Sfîrșitul lunii*
ianuarie—aprilie Lenin lucrează la corectura cărții „Materialism și empiriocriticism” pe care a primit-o de la Moscova ; îi comunică Annei Ilinicina Ulianova-Elizarova greșelile de tipar observate, face unele îndreptări și completări la textul cărții.
- Ianuarie—iunie*
Februarie, 1 (14) Lenin lucrează la Paris la Biblioteca națională.
- La ședința redacției ziarului „Proletarii”, Lenin insistă ca redacția să ia în mod deschis atitudine împotriva zidirii de dumnezeu, propagată de A. V. Lunacearski. În nr. 42 al ziarului „Proletarii” din 12 (25) februarie 1909 apare un articol redacțional împotriva zidirii de dumnezeu, intitulat „Nu avem același drum”.
- Februarie, mai devreme de 12*
(25) Lenin discută cu social-democratul lituanian G. V. Eidukavicius (Marțeli), împuternicit să strîngă bani pentru pielații greviști din Vilno.
- Februarie, 12 (25)* Lenin adresează o scrisoare (în limba germană) lui C. Huysmans, secretar al Biroului socialist internațional, în care confirmă că Marțeli este

împuternicit să strângă bani pentru pielarii greviști din Vilno.

În nr. 42 al ziarului „Proletarii” apare o notă redacțională, scrisă de Lenin, la articolul „Cu privire la problemele curente”.

Februarie, 17—23 Lenin se află la odihnă la Nisa.
(*martie, 2—8*)

Februarie, 24 Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova, Lenin o anunță că a plecat de la Nisa la Paris; o roagă să accelereze apariția cărții „Materialism și empiriocriticism” și să transmită „mii de mulțumiri” lui I. I. Skvorțov-Stepanov pentru ajutorul acordat la editarea acestei cărți.
(*martie, 9*)

Într-o scrisoare adresată P.S.I., Lenin îi face cunoscut că a terminat raportul prezentat de C.C. al P.M.S.D.R. la Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a.

Februarie, 27 Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova, Lenin o anunță că a primit o parte din colile de tipar din cartea „Materialism și empiriocriticism”; o roagă „să accelereze, să accelereze cu orice preț” editarea cărții; îi trimite o listă a greșelilor necorectate și o roagă stăruitor să nu se atenuze nimic din pasajele îndreptate împotriva lui Bogdanov și Lunacearski.
(*martie, 12*)

Nu mai târziu de La o ședință a redacției ziarului „Soțial-Demokrat”, Lenin se pronunță împotriva publicării articolului lui L. Martov „Pentru ce luptăm?”, articol în care erau propagate concepții menșeviclichidatoriste. Redacția îi trasează ca sarcină lui Lenin să scrie un articol de răspuns împotriva lui Martov în același număr al ziarului. Acest răspuns l-a constituit articolul lui Lenin „Scopul luptei proletariatului în revoluția noastră”, publicat în ziarul „Soțial-Demokrat” nr. 3 și 4 din 9 și 21 martie (22 martie și 3 aprilie) 1909.
2 (15) martie

Martie, 5 (18) La Paris, la o adunare a emigranților, Lenin ține o cuvântare despre Comuna din Paris.

Martie, 10 sau 11 Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova, Lenin îi face cunoscut că a trimis pentru cartea „Materialism și empiriocriticism” un „Supliment
(*23 sau 24*)

la § 1 al capitolului IV. «Din ce punct de vedere aborda N. G. Cernișevski critica kantianismului?»».

Martie, mai devreme de 13 (26) Lenin ține la Paris un referat despre Conferința a cincea (generală) a P.M.S.D.R.

Nu mai devreme de 23 martie (5 aprilie) În numele C.C. al P.M.S.D.R., Lenin adresează un protest Conducerii Partidului muncitoresc social-democrat din Germania împotriva denaturării esenței divergențelor dintre social-democrații ruși în articolul „Problema organizatorică în social-democrația rusă”, publicat în nr. 79 al ziarului „Vorwärts” din 3 aprilie 1909.

Martie, 26 (aprilie, 8) Într-o scrisoare către A. I. Ulianova-Elizarova, Lenin o roagă să ia toate măsurile necesare pentru ca lucrarea „Materialism și empiriocriticism” să apară în prima jumătate a lunii aprilie. „De apariția ei mă leagă — scria Lenin — nu numai obligații publicistice, dar și serioase îndatoriri politice”.

Martie La Paris, Lenin rostește o cuvîntare în cadrul discuției cu privire la atitudinea partidului față de fracțiunea social-democrată din Dumă, critică poziția otzoviștilor și expune pe larg tactica folosirii tribunei Dumei de stat pentru propaganda și agitația revoluționară.

Lenin îi trimite lui C. Huysmans o scrisoare în care îl roagă să-i sprijine pe pielarii greviști din Vilno.

Aprilie, 4 (17) În suplimentul la nr. 44 al ziarului „Proletarii” apare articolul lui Lenin „O caricatură de bolșevism”.

Mai devreme de 8 (21) aprilie Lenin face unele îndreptări redacționale la textul unui articol al Rosei Luxemburg îndreptat împotriva otzoviștilor și ultimatiștilor și dă indicația să se cadă de acord cu autoarea asupra modificărilor.

Articolul Rosei Luxemburg a fost publicat în nr. 44 al ziarului „Proletarii” din 8 (21) aprilie 1909, sub titlul „Mahmureală revoluționară”.

- Aprilie, 8 (21)* În nr. 44 al ziarului „Proletarii” apare articolul lui Lenin „«Radicalizarea» burgheziei și sarcinile proletariatului”.
- Aprilie, 10 (23)* Lenin îi scrie lui I. F. Dubrovinski o scrisoare în legătură cu pregătirea unei ședințe lărgite a redacției ziarului „Proletarii”.
- Aprilie, 16 (29)* Într-o scrisoare adresată lui I. F. Dubrovinski. Lenin îi face cunoscută căderea organizațiilor conducătoare din Ural; îi scrie despre situația grea creată în ajunul consfătuirii redacției lărgite a ziarului „Proletarii” de comportarea grupului de otzoviști în frunte cu A. Bogdanov.
- Aprilie, nu mai devreme de 21 (4 mai)* Lenin îi face cadou surorii sale Maria Iliniciha cartea „Materialism și empiriocriticism”, cu dedicația: „Mamei dragi, de la autor”.
- Aprilie, 21 (mai, 4)* Lenin rostește la Paris o cuvântare în cadrul dezbaterilor pe marginea referatului lui N. A. Semășko (Alexandrov) cu privire la problema agrară.
- Lenin îi scrie lui I. F. Dubrovinski o scrisoare referitoare la problemele legate de pregătirea consfătuirii redacției lărgite a ziarului „Proletarii”.
- Aprilie, 22 (mai, 5)* Într-o scrisoare adresată lui I. F. Dubrovinski, Lenin îl anunță că la consfătuirea redacției lărgite a ziarului „Proletarii” au sosit doi membri ai Centrului Bolșevic și că în aceeași zi s-a ținut o ședință a grupului de sprijinire a P.M.S.D.R. de la Paris; îl sfătuiește insistent pe Dubrovinski să continue tratamentul în sanatoriu.
- Între 29 aprilie și 4 mai (12 și 17 mai)* La Moscova, în editura „Zveno”, apare cartea lui Lenin „Materialism și empiriocriticism. Însemnări critice despre o filozofie reacționară”.
- Sfârșitul lunii aprilie—prima jumătate a lunii iunie* Lenin pregătește condițiile pentru convocarea consfătuirii redacției lărgite a ziarului „Proletarii”.
- Mai, 5 (18)* Într-o scrisoare către R. Luxemburg, Lenin o anunță că i-a trimis recomandat un exemplar din cartea sa „Materialism și empiriocriticism” în

amintirea convorbirii „în legătură cu Mach“ ; o roagă să includă cartea în „Lista lucrărilor tipărite sosite în redacție“, publicată în „Neue Zeit“ ; apreciază articolul Rosei Luxemburg „Mahmurăală revoluționară“.

Mai, 8 (21)

Lenin ține la clubul redacției ziarului „Proletarii“ din Paris un referat pe tema „Religiă și partidul muncitoresc“.

Într-o scrisoare către M. A. Ulianova, Lenin îi face cunoscut că a primit cartea „Materialism și empiriocriticism“ ; apreciază modul cum a fost editată cartea ; relevă că „numai de preț se plînge toată lumea (2 ruble și 60 de copeici), dar asta, se înțelege, e vina editorului !“.

Mai, 13 (26)

În nr. 45 al ziarului „Proletarii“ apare, ca editorial, articolul lui Lenin „Cu privire la atitudinea partidului muncitoresc față de religie“.

Într-o scrisoare (în limba franceză) adresată Comitetului executiv al Biroului socialist internațional, Lenin îi face cunoscut că țarul Nicolae al II-lea intenționează să viziteze Suedia, Italia, Anglia și Franța și propune ca partidele și grupările parlamentare socialiste să fie chemate să protesteze împotriva vizitei țarului, așa cum au procedat socialiștii suedezi. Lenin a anexat la scrisoarea sa traducerea interpelării fracțiunii social-democrate din Duma a III-a de stat în legătură cu călătoria țarului în Europa. Ulterior, B.S.I. a adresat un apel care a fost publicat în organele centrale ale partidelor socialiste din cîteva țări europene. Valul larg de proteste împotriva vizitei lui Nicolae al II-lea a avut ca urmare faptul că călătoria țarului a fost de foarte scurtă durată și țarul nu s-a încumetat să apară nici la Londra, nici la Paris, nici la Roma.

Mai, 15 (28)

Lenin participă la Paris la o discuție liberă pe tema „Contrarevoluția și burghezia în Rusia“.

Nu mai tîrziu de luna mai

Lenin citește culegerea cadetă „Vehi“ și face în ea însemnări și observații. Lenin critică această culegere în articolele „Despre «Vehi»“, „Vehiștii și naționalismul“ și într-o serie de alte lucrări.

- Iunie, 4 (17)* În nr. 6 al ziarului „Soțial-Demokrat” apare articolul lui Lenin „Atitudinea diferitelor clase și partide față de religie și biserică”.
- Inceputul verii* Lenin îi trimite lui I. I. Skvorțov-Stepanov cartea „Materialism și empiriocriticism”, în semn de mulțumire pentru ajutorul acordat la editarea ei.
- Prima jumătate a anului 1909* Lenin face însemnări cu privire la cărțile de științele naturii și de filozofie existente la biblioteca din Sorbona; face un conspect amănunțit al cărții: L. Feuerbach „Vorlesungen über das Wesen der Religion” (Sämtliche Werke, Bd. 8, Hrsg. Wigand, 1851); parcurge cartea: L. Feuerbach „Theogonie nach den Quellen des klassischen, hebräischen und christlichen Altertums” (Sämtliche Werke, Bd. 9, Hrsg. Wigand, 1857); scrie observații la această carte la sfârșitul caietului care conține conspectul „Prelegerilor cu privire la esența religiei”.
- Nu mai devreme de 1909* Lenin scrie observații pe marginea articolului lui A. Deborin „Materialismul dialectic”, publicat în 1909 în culegerea „Na rubeje”.
-

CUPRINS

Prefață	VII
-------------------	-----

1908

PE DRUMUL DREPT	1—8
DESPRE „NATURA“ REVOLUȚIEI RUSE	9—13
MARXISM ȘI REVIZIONISM	15—26
PE DRUM BĂTĂTORIT!	27—34
UN BLOC AL CADEȚILOR CU OCTOMBRIȘTII?	35—36
CU PRIVIRE LA APRECIEREA REVOLUȚIEI RUSE	37—50
CADEȚII SERIA A DOUA	51—55
PROBLEMA AGRARĂ ÎN RUSIA LA SFÎRȘITUL SECO- LULUI AL XIX-lea	57—142
I	59
II	72
III	82
IV	97
V	110
VI	120
VII	129
DESPRE UNELE TRĂSĂTURI ALE DESTRĂMĂRII AC- TUALE	143—153

PROGRAMUL AGRAR AL SOCIAL-DEMOCRAȚIEI ÎN REVOLUȚIA RUSĂ. <i>Referat întocmit de autor</i>	154—179
MATERIAL INFLAMABIL ÎN POLITICA MONDIALĂ	180—189
DIN PARTEA REDACȚIEI	190—191
MILITARISMUL BELICOS ȘI TACTICA ANTIMILITA- RISTĂ A SOCIAL-DEMOCRAȚIEI	192—202
I	192
II	194
III	198
PLENARA C.C. AL P.M.S.D.R. 11—13 (24—26) august 1908	203—204
*1. DECLARAȚIE ÎN LEGĂTURĂ CU CONVOCA- REA PLENAREI C.C.	205
*2. PROIECT DE HOTĂRÎRE CU PRIVIRE LA IN- CIDENTUL ÎN LEGĂTURĂ CU CONVOCAREA PLENAREI C.C.	206
*3. PROIECT DE HOTĂRÎRE CU PRIVIRE LA OR- GANIZAREA BIROULUI CENTRAL DIN STRĂ- INĂTATE	207—208
DEMONSTRAȚIA PAȘNICĂ A MUNCITORILOR EN- GLEZI ȘI GERMANI	209—212
LEV TOLSTOI, OGLINDĂ A REVOLUȚIEI RUSE	213—220
MIȘCAREA STUDENȚEASCĂ ȘI SITUAȚIA POLITICĂ ACTUALĂ	221—227
EVENIMENTELE DIN BALCANI ȘI DIN PERSIA	228—239
ȘEDINȚA BIROULUI SOCIALIST INTERNAȚIONAL	240—256
P. MASLOV E ÎNTR-O CRIZĂ DE ISTERIE	257—266
CÎTEVA OBSERVAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU „RĂSPUN- SUL” LUI P. MASLOV	267—278
ÎN LEGĂTURĂ CU APRECIEREA MOMENTULUI AC- TUAL	279—292
CUM APĂRĂ PLEHANOV & Co. REVIZIONISMUL	293—298
PE MARGINEA A DOUĂ SCRISORI	299—316

* Cu asterisc sînt notate titlurile date de Institutul de marxism-leninism de pe lîngă C.C. al P.C.U.S. — *Nota red.*

DEZBATERI ÎN JURUL PROBLEMEI AGRARE ÎN DUMA A III-A	317—332
CONFERINȚA A CINCEA (GENERALĂ) A P.M.S.D.R. 21—27 decembrie 1908 (3—9 ianuarie 1909)	333—348
1. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA MOMENTUL ACTUAL ȘI LA SARCINILE PARTIDULUI	335
*2. DIRECTIVE PENTRU COMISIA PENTRU PROBLEMA ORGANIZATORICĂ	339
*3. LĂMURIREA LA CUVÎNTAREA ÎN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA ORGANIZATORICĂ	340
*4. PROPUNERE CU PRIVIRE LA MODUL CUM TREBUIE SĂ FIE VOTATE REZOLUȚIILE	341
*5. INDICAȚII PRACTICE ÎN PROBLEMA VOTĂRII BUGETULUI DE CĂTRE FRACȚIUNEA SOCIAL-DEMOCRATĂ DIN DUMĂ	342
Prima variantă	—
A doua variantă	—
*6. COMPLETARE LA REZOLUȚIA „DESPRE FRACȚIUNEA SOCIAL-DEMOCRATĂ DIN DUMĂ“	344
*7. DECLARAȚIA BOLȘEVICILOR	345
*8. PROIECT DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA PUBLICAREA HOTĂRIRILOR CONFERINȚEI	346
9. DECLARAȚIE ÎNTR-O CHESTIUNE DE FAPT	347
*10. DECLARAȚIE ÎN LEGĂTURĂ CU PROIECTUL MENȘEVICILOR CU PRIVIRE LA LICHIDAREA C.C.	348

1909

CUM FAC SOCIALIȘTII-REVOLUȚIONARI BILANȚUL REVOLUȚIEI ȘI CUM A FĂCUT REVOLUȚIA BILANȚUL ACTIVITĂȚII SOCIALIȘTILOR-REVOLUȚIONARI	349—364
LA DRUM	365—376
*PE MARGINEA ARTICOLULUI „CU PRIVIRE LA PROBLEMELE CURENTE“	377—380

SCOPUL LUPTEI PROLETARIATULUI ÎN REVOLUȚIA NOASTRĂ	381—401
I	381
II	389
III	392
IV	397
V	400
*CĂTRE CONDUCEREA PARTIDULUI MUNCITO- RESC SOCIAL-DEMOCRAT GERMAN	402—404
O CARICATURĂ DE BOLȘEVISM	405—417
„RADICALIZAREA“ BURGHEZIEI ȘI SARCINILE PROLETARIATULUI	418—425
CU PRIVIRE LA ATITUDINEA PARTIDULUI MUN- CITORESC FAȚĂ DE RELIGIE	426—438
ATITUDINEA DIFERITELOR CLASE ȘI PARTIDE FAȚĂ DE RELIGIE ȘI DE BISERICĂ	441—450

MATERIALE PREGĂTITOARE

*MODIFICĂRI LA PROIECTUL DE REZOLUȚIE CU PRIVIRE LA CONVOCAREA UNEI CONFERINȚE GENERALE DE PARTID PREZENTAT LA PLENARA C.C. AL P.M.S.D.R.	453
*CONSPECTUL CUVÎNTĂRII ÎN PROBLEMA OR- GANIZATORICĂ ROSTITĂ LA CONFERINȚA A CIN- CEA (GENERALĂ) A P.M.S.D.R.	454
*PLANUL PRELEGERILOR DE MARXISM	455—456
*PLANUL REFERATULUI „SITUAȚIA ACTUALĂ DIN RUSIA“	457

Lista lucrărilor lui V. I. Lenin care n-au fost găsite pînă
în prezent. (*Martie 1908—iunie 1909*) . . . . . 461—463

Lista publicațiilor și documentelor la a căror redactare a
participat V. I. Lenin . . . . . 464—466

Adnotări . . . . . 467—539

Indice de lucrări și izvoare citate sau menționate de V. I. Lenin	540—585
Indice de nume	586—641
Date din viața și activitatea lui V. I. Lenin	642—659

ILUSTRĂȚII

Prima pagină a ziarului „Proletarii“ nr. 33 din 23 iulie (5 august) 1908, în care a apărut articolul de fond „Ma- terial inflamabil în politica mondială“, scris de V. I. Lenin	181
Prima pagină a manuscrisului lui V. I. Lenin „Lev Tolstoi, oglină a revoluției ruse“. — 1908	215
Prima pagină a Organului Central al P.M.S.D.R., ziarul „Soțial-Demokrat“ nr. 2 din 28 ianuarie (10 februarie) 1909, în care a apărut articolul lui V. I. Lenin „La drum“	367
Anunțul cu privire la referatul lui V. I. Lenin „Religia și partidul muncitoresc“. — 8 (21) mai 1909	439

Dat la cules 30.03.1963. Bun de tipar 23.05.1963.
Apărut 1963. Hirtie velină mată de 63 g/m²
540×840/16. Coll de editură 41.42. Coll de tipar
43 A.T. 3876/90/1963. C.Z. pentru bibliotecă 3C2=R

Tiparul executat sub comanda nr. 5436/30301 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei“, Piața Scin-
teii“ nr. 1, București — R.P.R.

